

ΧΡΗΣΤΟΥ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑ

Τὸ Χρονικὸ
τῆς Σκλαβιάς

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΔΗΜΟΥ Ν. ΙΩΝΙΑΣ

ΕΙΣ:
ΑΡΙΘ. ΤΑΞ:

2037/76

889.34

Digitized by 10uk1s, Feb 2009

Digitized by 10uk1s

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΙΑΣ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑ

ΤΩ
ΣΥΝΟΝΙΚΩ
ΤΗΣ
ΕΚΛΑΒΙΔΕ

ΕΥΛΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε.

1

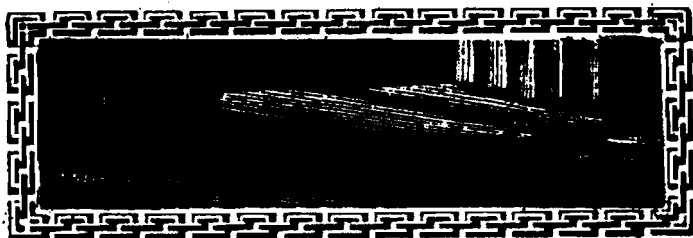
9

4

2

ΕΙΝΑΙ ΠΟΛΥ ΝΩΡΙΣ ΓΙΑ ΝΑ ΠΕΡΙΛΗΦΘΟΥΝ Σ' ΕΝΑ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΑ ΔΡΑΜΑΤΑ ΚΑΘΕ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ, ΚΑΙ ΘΑ ΠΕΡΑΣΟΥΝ ΧΡΟΝΙΑ ΟΣΟ ΝΑ ΙΣΤΟΡΗΘΗ ΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΟ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΟΙ ΒΡΩΜΙΕΣ ΤΗΣ ΜΑΥΡΗΣ ΕΚΕΙΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ. ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥΤΟ ΓΡΑΦΤΗΚΕ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΜΕ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ Η ΜΕ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΣΥΝΔΕΣΜΩΝ ΜΑΣ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΕΠΑΡΧΙΕΣ, ΠΟΥ ΤΙΣ ΣΗΜΕΙΩΝΑ Κ' ΕΚΡΥΒΑ Σ' ΕΝΑΝ ΤΟΙΧΟ ΤΟΥ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ ΡΕΤΣΙΝΑ Η ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΙΚΟΥ ΕΙΝΑΙ ΠΩΣ ΛΕΕΙ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΠΟΛΛΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΑΦΑΝΙΖΕΙ Ο ΘΑ-

νατος, ἀλλὰ καὶ πόσο φῶς ρίχνει στὴ ζωὴ! Ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο νὰ καταλάβῃ τοῦτο τὸν μάταιο κόσμο. Τοῦ δίνει τὸ σωστὸ μέτρο νὰ κρίνῃ τὰ περιστατικά, κάτι τὸ ψεύτικο ποὺ φαινόταν πελώριο τὸ ἀποδείχνει τιποτένιο· τιποτένια τὰ γλέντια καὶ ἡ ἀνεση καὶ ὁ παράς. Αὐτὰ δὲν μποροῦν νὰ γεμίσουν ὡς ἀπάνω τὴ ζωὴ ἐνὸς ἀνθρώπου. Μόνο τὸ ἀόρατο τέρας τὸ ἔξω ἀπὸ τὴν ὑπαρξή μας, ὁ Θάνατος, ἀνοίγει τ' ἄδυτα τῆς ψυχῆς σου, σὲ διαφωτίζει γιὰ ὅσα ἀκατανόητα πάσχισες μοναχός σου νὰ μαντέψῃς — τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ.

Κάθομαι μὲ τὴ γυναῖκα μου στὴν ταρατσα τοῦ σπιτιοῦ μας στὴ Βούλα. Μπροστά μας ἡ θάλασσα ἡσυχάζει, κλεισμένη στὸν κόλπο τοῦ Καβουριοῦ, λές κ' εἶναι θάλασσα ἰδιωτική. Τὸ φῶς τὴν ξανθαίνει, μὰ κάθε τόσο λίγο ἀεράκι τὴν κάνει μὲ τ' ἀπαλό του χᾶδι ν' ἀνατριχιάζῃ καὶ μαυρίζῃ. Πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας δυὸ χελιδόνια γυροφέρνουν χαράζοντας τρελές γραμμὲς στὸν οὐρανό. Τὸ μυρωδάτο φλούδι τῶν πεύκων τοῦ περιβολιοῦ, ὁ μυριοκαρπισμένος κάμπος πρὸς τὸν Ὑμηττό, ἡ καλοκαιρίσια μέρα ποτισμένη ἀπὸ εὐωδιὰ ἀγράφου, ὅλα γύρω μας μνηοῦνε τὴ χαρά. Μὰ χαρὰ δὲν ὑπάρχει γιὰ μᾶς. Πῶς νὰ σὲ συγκινήσῃ τὸ ξανάνιωμα τῆς γῆς μὲ τὸ μονάκριβο παιδί σου πεθαμένο;

Ἐκεῖνο τὸν κατάρατο χρόνο, 1942, ἡ γυναῖκα μου κ' ἐγὼ γευτήκαμε τὴν πίκρα τοῦ θανάτου, καὶ διαμιᾶς ἀρχι-

1942 σαν νὰ μᾶς περισσεύουν οἱ φριχτὲς στιγμὲς ὅπου τὸ παρὸν εἶναι ἀβάσταχτο, τὸ μέλλον προβάλλει σκοτεινὸ, καὶ τὸ παρελθόν, σὰν τολμήσης νὰ τὸ στοχαστῆς, μπήγεται μαχαίρι στὴν καρδιά.

Μὲ πόση λαχτάρα, μὲ πόσο καρδιοχτύπι μεγαλώνει ἓνα παιδί. Ἡ λιγοστὴ ζωὴ του, μόλις σοῦ πεθάνῃ, γίνεται τραγικὸ φορτίο ἀναμνήσεως. Ἀπὸ τὸν θησαυρὸ αὐτὸν ποὺ σὲ σπαράζει, τώρα παίρνεις ἓνα πετράδι τώρα ἄλλο, πολυτίμες θύμησης τοῦ νεκροῦ ἀγοριοῦ ποὺ παύει νὰ μεγαλώνῃ, ποὺ διατηριέται πάντα νέο καὶ ποτὲ δὲ θὰ γεράσῃ. Μεγάλῃ ἢ συφορά μας! Ἐκεῖ ποὺ μιλῶ στὴ γυναῖκα μου γιὰ διαφορα περιστατικά, βλέπω νὰ πικραίνεται τὸ πρόσωπό της. Μὴ ξέροντας τί παρηγοριὰ νὰ τῆς δώσω βουβαίνομαι καὶ μόνο τῆς σφίγγω τὸ χέρι. Ἔτσι περνᾷ ἀργὰ οἱ μέρες, μὰ ὁ πόνος, ὁ πόνος ὁ μέγας, μένει ἀκέραιος.

Ψυχὴ δὲ βλέπουμε. Γιὰ νὰ μὴ δείχνουμε στοὺς ξένους τὸν καημὸ μας, ἀποτραβιόμαστε στὴ Βούλα οἱ δυὸ μονάχοι. Κανένα δὲ θέλουμε κοντά μας. Στὸ Γολγοθᾶ δὲν ὑπάρχει συντροφιά.

Σουρουπώνει, γύρω μας ἀπλώνεται θάμπος καὶ σιωπὴ. Κάποιος ἀνοίγει τὴν ἐξώπορτα. Ἀκοῦμε τὸ τρίξιμο ποὺ κάνουν τὰ βήματά του στὰ βότσαλα τῆς αὐλῆς. Σηκώνομαι καὶ βλέπω ἓνα φαλακρὸ κύριο μὲ γυαλιά. Δὲ γνωρίζομαστε, γι' αὐτὸ στέκει δισταχτικὸς ἀπέναντί μου. Τὸν πηγαίνω μέσα στὸ σπίτι, κ' ἐκεῖνος κλείνει μόνος του πόρτα καὶ παράθυρο.

— Μπορεῖ νὰ μᾶς ἀκούσῃ κανεὶς ; λέει.

— Ὅχι.

Συσταίνεται :

— Παναγιώτης Σιφναῖος, δικηγόρος. Ἦρθα νὰ ζητήσω τὴ βοήθειά σας.

— Τί θέλετε ;

Μὲ κοιτάζει κατάματα μὲ τὰ μυωπικά του μάτια καὶ ἀρχίζει :

— Έχουμε ιδρύσει μερικοί φίλοι μιάν ομάδα αντιστάσεως, τὴν « Ἐθνικὴ Δράση ». Ὅσο ἦτανε μικρὴ καταφέραμε καὶ τὴν ἐφημερίδα τῆς νὰ ἐκδίδουμε καὶ προπαγάνδα καὶ σαμποτάζ νὰ κάνουμε. Ἀλλὰ τώρα ἡ « Ἐθνικὴ Δράση » μεγάλωσε. Οἱ νέοι τρέχουν πρὸς ἐμᾶς κατὰ ἑκατοντάδες. Περνάμε δυσκολίες... Χρειαζόμαστε χρήματα... ».

Θὰ πρέπει νὰ ᾿χη ζητήσει ἄλλου βοήθεια καὶ τοῦ τὴν ἀρνήθηκαν, γιὰτὶ μὲ τὴ φράση « χρειαζόμαστε χρήματα » κομπιάζει, σὰν νὰ περιμένῃ νὰ δῇ τὴν ἀντίδρασή μου. Μὲ τὸ νὰ μὴν τοῦ ἀπαντήσω τὸν ἀναγκάζω νὰ ἐξακολουθήσῃ :

— Δὲ μὲ φοβίζει καθόλου ὁ κίνδυνος τῶν Γερμανῶν ὅταν ζητιανεύω χρήματα ἐναντίον τους. Ἀλλὰ εἶμαι ἀκατάλληλος γι' αὐτὴ τὴ δουλειά. Τὸ βλέπετε δὲ μόνος σας — ντρέπομαι πού σᾶς μιῶ. Γι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ πολὺ... βγάλτε με ἀπὸ τὴ δύσκολη θέση... πέστε μου πῶς δέχεστε νὰ μᾶς βοηθήσετε... »

Τοῦ τὸ ὑπόσχομαι καί, σὰν νὰ τοῦ σηκώθηκε μεγάλο βάρος ἀπὸ τὸ στήθος, μοῦ ἱστορεῖ χαρούμενος τὸ ἔργο του ἀπὸ τὴν ἀρχή. Μόλις μπήκαν οἱ Γερμανοὶ στὴν Ἀθήνα, τρεῖς δημοκρατικοὶ συνταγματάρχαι στρατολόγησαν ἀπότακτους τοῦ '35 καὶ φανατικοὺς δημοκρατικούς, ἱδρυσαν σύνδεσμο κατὰ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου κ' ἔθεσαν καθεστωτικὸ ζήτημα. Ἀπέναντι σ' αὐτὴ τὴν ἐγκληματικὴ κίνηση, πού διασποῦσε τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ κατακτητῆ, μερικοὶ φίλοι ἱδρυσανε τὴν πρώτη ομάδα καὶ τὴν ὀνομάσανε « Στρατιὰ τῶν Σκλαβωμένων Νικητῶν », μὲ μοναδικὸ σκοπὸ νὰ προπαγανδίσῃ τὴν ἀνάγκη τῆς ἐθνικῆς ἐνότητας ὥστε νὰ στραφῇ τὸ ἔθνος ἀδιάσπαστο κατὰ τῶν Γερμανῶν. Σεπτέμβριο τοῦ '41 ἐπισκέφθηκαν οἱ μνημένοι, τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλο, τοὺς πολιτικούς ἀρχηγούς, μὰ σχεδὸν ὅλοι ἔθεσαν ὡς ὁρο συνεργασίας τὴν παραίτηση τοῦ Βασιλέως. Τίποτα ἀπὸ τίς δυστυχίες καὶ τοὺς κινδύνους τοῦ τόπου δὲν τοὺς συγκινοῦσε· ἕνα μόνον σκέπτονταν, τὸ προσωπικὸ μίσος τους κατὰ τοῦ Γεωργίου! Ἀπελπισμένοι ἀπὸ τοὺς πολιτικούς ἀρχηγούς στράφηκαν πρὸς τὸ λαό. Ἐβγάλαν μιὰ προκήρυξη μὲ

1942 τὸν πολὺγραφο καλώντας ὅλους τοὺς πατριῶτες νὰ ἐνωθοῦν. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτανε σπουδαῖο. Μέσα σὲ λίγες μέρες εἶχαν συνδεθῇ μὲ ἄλλες ομάδες ἀντιστάσεως, τοῦ συνταγματάρχου Γρίβα, τοῦ Νίκου Γρηγοριάδη, τοῦ « Ἐθνικοῦ Κομιτάτου », μὲ τοὺς ἀεροπόρους τοῦ σμηναγοῦ Περρῖκου καὶ τοὺς ἀξιωματικούς τῆς II Μεραρχίας μὲ τοὺς στρατηγούς Βραχνὸ καὶ Λάβδα.

Τέτοια συρροὴ νέων ἔφεραν τὰ λίγα πολυγραφημένα ἀντίτυπα ὥστε ἔπεισαν τὸ Σιφναῖο νὰ τυπώσῃ τὴν προκήρυξη κατὰ χιλιάδες. Ἐπειδὴ δὲν ἔβρισκαν χρήματα, πούλησε αὐτὸς τὸ σπίτι του τῆς ὁδοῦ Ἡρακλείου 8, ὁ Γ. Παππᾶς τὰ κοσμήματα τῆς γυναίκας του, ἄλλος τὸ πιάνο, ἄλλος τὰ ρούχα του. Σύναξαν ἓνα ἀρκετὸ ποσὸ καὶ ἀγόρασαν τὸ τυπογραφεῖο Κωβαίου. Ἐνῶ ὁμως τὰ λίγα φύλλα τοῦ πολυγράφου παράσυραν πολλοὺς, τὰ πολλὰ τοῦ τυπογραφείου ἀφῆσαν τὸν ἀστικὸ κόσμον ἀσυγκίνητο. Ἄδικα ἔτρεχαν οἱ Σκλαβωμένοι Νικηταὶ ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι, ἀπὸ μαγαζὶ σὲ μαγαζὶ. Τὸ πέσιμον τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴ δόξα τῆς Ἀλβανίας στὴ ντροπὴ τῆς σκλαβιάς κρατοῦσε τὸν πολὺ κόσμον μουνδιασμένο. Ἔτσι τὰ χρήματα τέλειωσαν γρήγορα, καὶ ἡ ἀνέχεια, οἱ ἀσυμφωνίες ἔφεραν τὴν διάλυση τοῦ ἀρχικοῦ πυρήνα. Ὁ Γρίβας ἱδρυσεν τὴ « Χ », ὁ Περρῖκος τὴν « Πανελλήνιον Ἐνωσὴν Ἀγωνιζομένων Νέων » (ΠΕΑΝ), καὶ ὁ Σιφναῖος μετονόμασε τὴν ομάδα του σὲ « Ἐθνικὴ Δράση ». Μ' αὐτὴν ἔκανε μικροσαμποτάζ, φευγάτιζε Ἀγγλους, ἐνεργοῦσε κατασκοπεῖα καὶ ἔξακολούθησε τὸν προσηλυτισμὸν στὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα.

— Οἱ νέοι μας, λέει ὁ Σιφναῖος, πούλησαν ὅ,τι μπόρεσε ὁ καθένας τους γιὰ νὰ συντηρήσουν τὴν ὀργάνωσιν. Μὰ ἀποκάμαμε, καὶ κινδυνεύουμε νὰ σβήσουμε. Θὰ εἶναι κρίμα...

Τὸν ρωτῶ τί ποσὸ χρειάζεται κατὰ μῆνα. Μοῦ ἀπαντᾷ μ' ἓναν ἀριθμὸ. Δὲν εἶναι ὑπερβολικὸς. Ὅταν τοῦ ὑπόσχομαι πῶς μὲ κάθε τρόπο θὰ τοῦ τὸ βρῶσκω, πιάνει τὰ δυὸ χέρια καὶ μ' ἀποχαιρετᾷ μὲ θερμῇ.

Γυρίζω στὴ γυναῖκα μου καὶ τῆς διηγοῦμαι τί ζητοῦσε ὁ ξένος. Κ' ἐκείνη :

— Χαίρομαι πού ανέλαβες αυτό τὸ ἔργο. Ἔτσι θὰ ξα- **1942**
ναβρῇ σκοπὸ ἡ ζωὴ σου.

— Καὶ ἡ δική σου, Ἑλλη.

Κουνᾶ μὲ ἀμφιβολία τὸ κεφάλι. Εἶναι μητέρα...

ΓΟΡΑΖΟΥΜΕ ὄπλα κι ἀρχίζει ἡ ἐκ-
παίδευση τῶν νέων μέσα σὲ ἀρχοντικά
καὶ σὲ χαμόσπιτα. Κάθε τόσο ἐτοιμά-
ζεται καινούρια μαχητικὴ ὁμάδα ἀπὸ
παιδιὰ ὄλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων.
Καθηγηταὶ τῆς γυμναστικῆς, φοιτηταί,
δημόσιοι ὑπάλληλοι, ἐργατικοί, ξυπό-
λητα φτωχαδάκια καὶ παχουλά καλό-
παιδα, ξέβγαλτα, ὄλο « παρακαλῶ »
καὶ « μάλιστα ». Ἕνα ἀλλόκοτο μίγμα γεμάτο ἐθνουσιασμὸ
καὶ θέληση ν' ἀγωνιστῇ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Πατρίδας.
'Απ' αὐτοὺς ἀναδείχτηκαν ἀργότερα προκομμένοι τομεάρχαι,
κρυφὰ ταλέντα κατασκόπων καὶ σαμποτέρ βγαλμένα τόσο ἀπὸ
τὰ μοσχοαναθρεμμένα ὅσο κι ἀπὸ τ' ἀλητάκια. Οἱ ἀρχηγοὶ
τῶν ὁμάδων, ἀξιωματικοί, δὲν τοὺς λέν πολλὰ λόγια, γιὰτὶ
ξέρουν πῶς, ἂν ἡ σκλαβιά νάρκωσε τοὺς ἡλικιωμένους καὶ τοὺς
τρανοὺς, τὴν καρδιὰ τῶν νέων τῆνε θέρμανε. Οἱ Ἑθνικὲς Ὀρ-
γανώσεις¹ ἔσωσαν τὴν κατάσταση. Αὐτὲς ἔδωσαν θάρρος στὸ
ἄτομο πού φοβήθηκε, αὐτὲς εἶχαν τὴ δύναμη πού δὲν μπορού-
σαν τὰ μέλη τους νά 'χουν καθένα χωριστά. Ἐνέπνευσαν τὸ
συναρπαστικὸ συναίσθημα τῆς παρανομίας κατὰ τοῦ Γερμα-
νοῦ, ἔδωσαν κρυφὲς ἀπασχολήσεις καὶ διψὰ ἐκδικήσεως.

Στὸ σπίτι τῆς Εὐγενίας, γύρω ἀπὸ ἓνα τραπέζι, ὁ ἀρ-
χηγὸς τῆς ὁμάδας ὑπολοχαγὸς Π. κάνει μάθημα πῶς νὰ
χειρίζονται οἱ νέοι τὰ πιστόλια. Τοὺς λέει νὰ μὴν ἀστειεύ-
ωνται ποτὲ μὲ τὰ ὄπλα, γιὰ νὰ μὴ σκοτωθοῦν ἄδικα τὴν
ῥα πού πρέπει νὰ σκοτώσουν Ἱταλοὺς καὶ Γερμανοὺς.

1. Καὶ τὸ ΕΑΜ τότε μαζί μας.

1942 Τους εξορκίζει, όταν συλληφθούν, να μὴ μαρτυρήσουν τὴν ὀργάνωσή τους, ἀκόμα κι ἂν βασανιστοῦν.

Ἕνας ντελικάτος ρωτᾷ :

— Δὲν εἶναι πιὸ τίμιο νὰ φανῆς ἄντρας, νὰ πῆς τὴν ἀλήθεια, κι ἂς σὲ τουφεκίσουν ;

Ἦθελε τὸ παλικάρι νὰ καταπλήξῃ μὲ τὸν ἀντρισμό του τοὺς ξένους στρατοδίκες.

— Ὅχι, γιατί κανεῖς δὲν κάνει συνωμοσία μοναχός του. Ἄν ὁμολογήσης θὰ σὲ τυραννήσουν γιὰ ν' ἀποκαλύψῃς συντρόφους, ἐνῶ ἡ Ἀντίσταση θέλει σφαιλιστὰ στόματα.

Δὲν εἶχε τελειώσει τὴ φράση ὁ ἀρχηγός καὶ μπῆκε μέσα ὁ Γιώργος κρατώντας ἓνα πολυβόλο. Αὐτὸ τὸ ἀρχοντόπαιδο ὁ Γιώργος εἶχε μάθει ἀπὸ τὸ φουκαρὰ σύντροφο στὴν ὁμάδα του, τὸν Ἀντώνη, ὅτι στὴ συνοικία Ρούφ, πέρα ἀπὸ τὶς γραμμὲς τοῦ σιδηρόδρομου, ἦταν ἰταλικὴ ἀποθήκη ὅπου τὴ νύχτα οἱ φασίστες στήναν στὴν εἴσοδο πολυβόλο καὶ σκοπὸ. Τύχαινε καμιά φορὰ ν' ἀποκοιμιέται ὁ σκοπός. Μήπως θὰ ἔταν δυνατὸ νὰ πάρουν τὸ πολυβόλο χωρὶς νὰ καταλάβῃ κανεῖς τίποτα ; Ὁ τολμησιάρης Γιώργος πῆγε τὸ ἴδιο βράδυ νὰ δῇ μόνος του τὸ μέρος. Βρῆκε μιὰ μάντρα ἐρημὴ κοντὰ στὴν ἀποθήκη καὶ τρύπωσε μέσα. Ὅλη νύχτα κατασκόπευε τὸ φρουρὸ ποὺ φαινόταν καθαρὰ, γιατί ἀπάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του φώτιζε ἡλεκτρικὸ λαμπιόνι. Δὲν κοιμήθηκε ὁ Γιώργος, ἀλλὰ δὲν κοιμήθηκε ἀπόψε οὔτ' ὁ σκοπός. Κατὰ σειρὰ τρεῖς νύχτες τρύπωνε ὁ παράτολμος στὴ μάντρα καὶ παρακολουθοῦσε, ὥσπου τὴν τέταρτη, λίγο πρὶν φέξῃ, τὴν ὥρα ποὺ ἔπαιρνε ἡ αὐγινὴ δροσοῦλα, ὁ φρουρὸς ἐκείνης τῆς βάρδιας ἀποκοιμήθηκε. Ὁ Γιώργος ἐβγαλε γρήγορα τὰ παπούτσια του, τὰ κρέμασε στὴ ζώνη καὶ πλησίασε ἀθόρυβα στὴν ἀποθήκη. Μὲ τὴ σιδερένια γροθιά του ξάπλωσε κάτω ἀναίσθητο τὸ σκοπὸ, σήκωσε τὸ πολυβόλο κ' ἐξαφανίστηκε. Τὸ ἀπόγεμα ἔτρεξε στὸ σπίτι τῆς Εὐγενίας ὅπου ἤξερε ὅτι θὰ γινόταν μάθημα. Τὸν ὑποδέχτηκαν μὲ θαυμασμό, μὰ ὁ ἀρχηγὸς σταμάτησε τὶς κουβέντες γιατί κάθε τέτοια συγκέντρωση καταντοῦσε ἐπικίνδυνη. Μάζεψε πάλι γύρω του

τ' ἀγόρια καὶ τοὺς ἐξηγοῦσε τώρα τὸ χειρισμὸ τοῦ καινούριου ὄπλου. "Ολοὶ κοίταζαν σὰν ἀφηρημένοι τὸ πολυβόλο χωρὶς ν' ἀκοῦν τίς ἐξηγήσεις τοῦ ἀξιωματικοῦ ποὺ τοὺς παρακινοῦσε νὰ προσέχουν γιὰ νὰ μάθουν τὸ δύσκολο μηχανισμό. Ὁ λογισμὸς τοὺς ἔφευγε πρὸς τὸ κατόρθωμα τοῦ Γιώργου. Ὁ φουκαρὰς ὁ Ἀντώνης διαμαρτύρεται :

—'Αφοῦ ἐγὼ σοῦ εἶπα τὸ μυστικό, γιατί, μωρέ, πῆγες χωρὶς ἐμένα ;

Ὁ Γιώργος ἀπαντᾷ με περηφάνια :

— Δυὸ Ἕλληνες γιὰ ἓναν Ἰταλὸ ; Ἀπὸ πότε τοὺς φοβόμαστε ;

Ἐνὸσο οἱ νέοι μακάριζαν με τὸ νοῦ τὸ φίλο τους, ἄλλες νέες κάθονταν στὸ δωμάτιο τῆς Εὐγενίας καὶ παρακολουθοῦσαν μάθημα πρῶτων βοηθειῶν. Εἶχαν δυὸ ἐπιδέσμους στὴ διάθεσή τους καὶ μ' αὐτοὺς ἔκαναν πρακτικὴ ἐξάσκηση σὲ διάφορα δεσίματα τραυμάτων. Ἄν τ' ἀγόρια ἀργοῦσαν νὰ συγκεντρωθοῦν στὸ χειρισμὸ τοῦ νέου ὄπλου, ὅμως οἱ Ἑλληνοποῦλες δεῖχναν περισσότερὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἀποστολὴ τους. Ξαφνικά ὁ ἀρχηγός, ποὺ εἶχε ἓνα μάτι στὴν ἐκπαίδευση κ' ἓνα στὸ δρόμο, φωνάζει :

—"Ολοὶ στὸ σαλόνι !

Ἦτανε σύνθημα. Ἡ Εὐγενία τρέχει στὸ πιάνο τῆς κι ἀρχίζει νὰ παίζῃ ἓνα ταγικό, ἄλλες ἐξαφανίζονται τοὺς ἐπιδέσμους κι ὁ ὑπολοχαγὸς με τὸ Γιώργο χάνονται κρατώντας τὸ αὐτόματο. Ἀπὸ τὸ παράθυρο σκαρφαλώνουν σὲ μιὰ σιδερένια σωλήνα καὶ γλιστρᾶνε στὸ ὑπόγειο τοῦ σπιτιοῦ. Γρήγορα ἀνοίγουν τὴν κρυψώνα, καταχώνουν τὸ πολυβόλο, ρίχνουν ἄχερα ἀπὸ πάνω καί, πεδώντας τὴ μάντρα τῆς αὐλῆς, βρίσκονται στὴν ὁδὸ Γ' Σεπτεμβρίου, ἀμέριμνοι διαβάτες. Ἐνῶ ὅλα αὐτὰ γίνονται ἀστραπιαῖα, οἱ Γερμανοὶ εἶχαν παρabiάσει κιόλας τὴν πόρτα κι ἀνέβαιναν τὴ σκάλα με τὴ βεβαιότητα πὼς θὰ γράπωναν συνωμότες. Κάποιος γερμανόδουλος γείτονας θὰ εἶχε βέβαια προδῶσει τὴ συγκέντρωση. Ἀλλά, ἀντὶ νὰ πετύχουν ἐπαναστάτες, βρέθηκαν μπροστὰ σὲ μερικὰ ζευγαράκια ἐρωτευμένων ποῦ, ξέγνοιαστα κ' εὐ-

τυχισμένα, χόρευαν στὸ σαλόνι τῆς Εὐγενίας. Τὸ παλιό της πιάνο ἔσωζε τὴν κατάσταση. Οἱ Γερμανοὶ ἔψαξαν μολαταῦτα τὸ σπίτι, κι ὅταν δὲν ἀνακάλυψαν τίποτα κατάλαβαν πὼς εἶχαν γελασθῇ. Ἕνας ποὺ μιλοῦσε κάτι λίγα Ἑλληνικὰ εὐχέθηκε « καλὸ γλέντι », καὶ ἀπομακρύνθηκαν. Δὲν εἶχε ὁμως κλείσει καλὰ - καλὰ ἡ πόρτα καὶ τὸ κουδούνι ξαναχτύπησε. Μιά σκέψη περνᾷ ἀπ' τὸ μυαλὸ ὄλων : Γυρίζουν οἱ Γερμανοί ; Ὁχι. Εἶναι ὁ ὑπολοχαγὸς μὲ τὸ Γιῶργο ποὺ ἔρχονται νὰ μάθουν νέα. Ξαπλώνονται στὸ ντιβάνι κι ἀκοῦν τὴν ἱστορίαν τῆς ἔρευνας. Εἶχαν ἀνησυχήσει μὲ τὴν ἀργητὰ τῶν Ναζήδων νὰ ξεκουμπιστοῦν ¹.

Τίποτα δὲν ὀριμάζει καλύτερα ἢ ἐφηβο ὅσο ὁ ἀγώνας. Μὲ τὸ πρῶτο σαμποτάζ, τὴν πρώτη συμπλοκὴ μὲ ξένη περίπολο οἱ νέοι ἀντρώνονται ἀπὸ τὴ μιὰ βραδιά στὴν ἄλλη. Ὁ κίνδυνος, ἐνῶ πρὶν ἦταν φόβισμα, τώρα γίνεται συνήθεια. Ἐχει μεγάλο μαγνητισμὸ τὸ σπὸρ τοῦ θανάτου. Πνιγμένα τὰ φτωχότερα παιδιὰ στὴ συμφορὰ καὶ τὸ δράμα τῆς πείνας τῶν δικῶν τους, φέρνουν ὥστόσο τὴ μίζερη συνδρομὴ τους στὸ ταμεῖο τῆς ὀργανώσεως. Ἀσβηστο μίσος κατὰ τοῦ Κατακτητῆ τὰ κάνει νὰ ριψοκινδυνεύουν πέρα ἀπὸ κάθε λογικὴ. Οἱ ἀξιοματικοὶ ποὺ τὰ ὀδηγοῦν τὰ μαλώνουν, μὰ ἐγὼ ποὺ ἐδῶ κ' ἓνα μῆνα τὰ παρακολουθῶ τὰ χαίρομαι. Τραβᾷ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτοὶ οἱ ἀοπλοὶ νέοι δείχνουν στὸν ἐχθρὸ τὸ πείσμα τους γιὰ τὴ Νίκη, ποὺ δὲ θέλουν νὰ τοὺς τὴν ἀφαιρέσῃ. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς δὲν τρῶνε παρὰ τὰ 50 δράμια ψωμί τοῦ δελτίου μὲ λίγο σταφύλι· τὰ σώματά τους σκελετωμένα, ἀδύνατα τὰ χέρια, ἀλλὰ τί σπιθοβόλα, τί ζωντανὰ μάτια ἔχουν! Δυὸ ἀνοργάνωτοι φοιτηταί, ὁ Γλέζος καὶ ὁ Σάντας, κατέβασαν μιὰ νύχτα, μέσ' ἀπὸ τὰ χέρια τῆς γερμανικῆς φρουρᾶς, τὴ σημαία τοῦ Χίτλερ ποὺ μόλυνε τὴν Ἀκρόπολη, καὶ τὴν ἔριξαν σ' ἓνα ξηροπτήγαδο. Στὰ καταστατικά τῶν ὀργανώσεών μας δὲν ὑπάρχει θέση οὔτε γιὰ Δι-

1. Τὸ ἴδιο περιστατικὸ διηγεῖται ὁ ταγματάρχης Παπαδόπουλος Ὁμηρος στὸ βιβλίο του «Τρία χρόνια - Τρεῖς αἰῶνες».

κτατορία, οὔτε Δημοκρατία, οὔτε Μοναρχισμό. Μέσα τους 1942
ζῇ ἡ Ἑλλάδα, ἡ ματωμένη Ἑλλάδα.

Κάθε βράδυ οἱ νέοι γράφουν στοὺς τοίχους « Ἀέρα », « Ράφ », « Ὅχι », « Κάτω οἱ τύραννοι ». Ὁ κόσμος ποὺ τὰ διαβάζει ἀναθαρρεύει, ἐνῶ οἱ Γερμανοῖταλοι μανιάζουν. Καμιὰ ὑπόδουλη πόλις δὲν εἶναι τόσο γεμάτη ἀπὸ ἀντιαξονικὲς ἐπιγραφές σὰν τὴν Ἀθήνα. Ὁ στρατηγὸς Τζελόζο, ὁ νικημένος τῆς Ἀλβανίας, ἀπαγόρεψε μὲ αὐστηρὲς ποινὲς νὰ γράφουμε στοὺς τοίχους. Ποιὸς τὸν ἀκούει ; Πολλοὶ νέοι, ἀφότου τοὺς κυνηγᾷν ἰταλικὲς περιπολίες, κουβαλᾷν τίς ἀδερφές τους, μικρὲς κοπέλες, γιὰ ἀσφάλεια. Ἔτσι γλίτωσε ὁ Λάζαρος Κουρετζῆς ¹ ποὺ ἔβαφε τὴν ὁδὸ Γ' Σεπτεμβρίου. Μόλις τοὺς μπλοκάρισε γερμανικὴ περίπολος τρύπωσε μὲ τὴν ἀδερφή του στὰ σκαλιὰ ἐνὸς ὑπόγειου. Γιὰ νὰ μὴν προδοθῇ ἔχωσε τὸ πινέλο, γεμάτο μπλὲ μπογιά, μέσα στὸ παντελόνι του κι ἄρχισε νὰ φιλάῃ τὴν κοπέλα. Ἡ περίπολος δὲν τοὺς πείραξε.

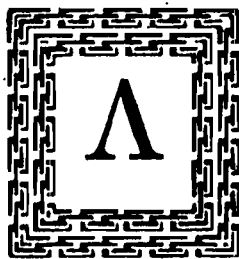
Λέω τοῦ Σιφναίου :

— Δὲν εἶναι κρίμα νὰ πάρουμε στὸ λαιμὸ μας ἀνήλικα κορίτσια ;

— Δὲ βαριέσαι, μοῦ ἀπαντᾷ, εἶναι σπουδαῖο σχολεῖο ἡ Ἀντίσταση.

— Μά, ἀν τὰ πιάσουν καὶ τὰ βασανίσουν ;

— Θὰ μᾶς μαρτυρήσουν. Ἐμεῖς κινδυνεύουμε, ὄχι ἐκεῖνα. Δὲ σκοτώνει κανεὶς κοριτσάκια.

ΕΛΑ Καραγιάννη. Μορφὴ ἱστορικὴ ἀπὸ κεῖνες ποὺ μπορεῖ νὰ λαξεύῃ ἡ ἐλληνικὴ φυλὴ, ἀλχημόνητα μεγάλες. Κάποτε θὰ τῆς στήσουμε ἀγαλμα — καμάρι γιὰ τίς Ἑλληνοποῦλες.

Ἡ ἥρωίδα αὕτη εἶναι τὸ πρῶτο ἄτομο ποὺ ἔκαμε ὀργανωμένη ἀντίσταση. Ἀπὸ τίς 10 Μαΐου τοῦ '41 ἄρχισε τὸ ἔργο της, δυὸ ἐβδομάδες μόλις μετὰ τὴν

1. Τὸν ἐσκότωσαν ἀπάνθρωπα οἱ κομμουνιστὲς κατὰ τὰ Δεκεμβριανά.

εἰσοδο τῶν Γερμανῶν στήν πρωτεύουσα. Ἦτανε ψηλή, ἐπιβλητική γυναίκα, ἀπὸ λεβέντικο σόι. Ἐνας κλάδος τῆς οἰκογένειας τῆς δοξασμένης Μπουμπουλίνας εἶχε πάει νὰ βρῇ τύχη στὴ λίμνη τῆς Εὐβοίας. Ἀπ' αὐτοὺς γεννήθηκε ἡ Λέλα Μινοπούλου καί, σὰν ἤρθε, 16 χρονῶν κοπέλα, στήν Ἀθήνα, παντρεύτηκε τὸν φαρμακέμπορο Νίκο Καραγιάννη. Ἀπόκτησε ἑπτὰ παιδιά, καὶ τὰ ὀνόματα ποὺ τοὺς ἔδωσε, Ἰωάννα, Ἡλέκτρα, Γιώργος, Βύρων, Νέλσων, Νεφέλη, Ἑλένη, δείχνουν πόσος ρομαντισμὸς κρυβόταν μέσα της. Ρομαντισμὸς ὅμως ποὺ δὲν ξεσπούσε. Παιδεύεταν μὲ τὸ νοικοκυριὸ καὶ μὲ τὸ κατάστημα τοῦ ἀντρός της, ὅπου κρατοῦσε τὸ ταμεῖο. Τὸ 1939 τὰ παιδιά της ἦτανε πιά μεγάλα. Δὲν τὴν ἐνδιέφερε τόσο ὁ πόλεμος ὅσο νὰ παντρέψῃ τὰ κορίτσια της. Ἄν δὲν γινόταν ἡ Κατοχή, ἡ Καραγιάννη θὰ πέθαινε ἀσήμαντη νοικοκυρὰ βουτηγμένη μέσα στὶς ταπεινὲς ἐγνοίες τῆς ἀνατροφῆς τῶν ἐγγονῶν της. Ἀλλὰ οἱ Γερμανοὶ πάτησαν τὴν Ἑλλάδα. Κάθε μέρα, καθὼς κατεβαίνει στήν πλατεία Ἀμερικῆς νὰ πάρῃ τὸ τράμ, ἀντικρίζει τὴν κόκκινη σημαία τοῦ Χίτλερ πάνω στήν Ἀκρόπολη. Ἀνατριχιάζει. Τὴν πέμπτη μέρα τῆς Κατοχῆς, ἐκεῖ στὴ στάση τοῦ τράμ, βλέπει κάποιον Γερμανὸ στρατιώτη νὰ δέρνη ἓνα παιδάκι. Τρέχει, τὸν σπρώχνει πέρα καὶ τὸ σώζει ἀπὸ τὰ χέρια του. Ἐκεῖνος θυμῶναι, ἀλλά, σὰν βλέπῃ δυὸ μεγάλα μάτια νὰ τὸν κοιτᾶν καταπρόσωπο καὶ νὰ πετᾶνε φωτιές, κατεβάζει τὰ δικά του καὶ φεύγει ντροπιασμένος. Σπίτι της, αὐτὴ ποὺ ἔδινε ἄλλοτε τὸν τόνο τῆς χαρᾶς, κάθεται τῶρα ἀμίλητη καὶ σκεπτική. Μιὰ θαυμαστὴ μεταμόρφωση γίνεται μέσα στήν ψυχὴ της. Τὸ ἀπόγευμα τῆς 10 Μαΐου, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ παράθυρό της, ἓνας νέος σωριάζεται σὲ στύλο τοῦ τράμ ποὺ τὸν ἀγκαλιάζει γιὰ νὰ κρατηθῇ, ἴδιος μεθυσμένος. Τὰ γόνατά του λυγίζουν, μὲ κόπο τὰ στηλώνει λίγο - λίγο γιὰ νὰ μὴν πέσῃ καταγῆς. Τὸ ἀριστερό του χέρι τὸ κρύβει μέσα στὸ σακάκι, λὲς κ' εἶναι χτυπημένο. Εἶναι ψηλός, ξανθός, μὰ τὰ ρούχα ποὺ φορεῖ τοῦ ῥχονται κοντά. Ἡ Καραγιάννη τὸν προσέχει. Ἡ γυναί-

κα αὐτὴ δὲν ξέρει πολλὰ γράμματα, δὲ μιλάει καμιά ξένη γλῶσσα, ἔχει ὅμως δυνατά, ἀλάθητα ἐνστικτά. Τὸ μήνυμα τῆς Μοίρας, ποὺ περιμένει τόσες μέρες, τὸ βλέπει μπροστά της. Ἡ σημαία στὴν Ἀκρόπολη, ὁ Γερμανὸς ποὺ δέρνει τὸ παιδάκι δὲν ἦτανε μηνύματα. Τοῦτο εἶναι. Κάποια ἐσωτερικὴ φωνὴ τὴν προστάζει : Ἐμπρός.

Στέλνει μιὰ κόρη τῆς νὰ φέρη ἐκεῖνο τὸν ἄνθρωπο κοντά της. Εἶναι Αὐστραλὸς στρατιώτης, Τζὼν Οὐίλσον, πληγωμένος στὸ χέρι. Καίει ὀλόκληρος ἀπὸ τὸν πυρετό. Ὡς τώρα κυβοῦταν σ' ἓνα ντεπόζιτο νεροῦ κάποιας οἰκοδομῆς. Μιὰ γριούλα γειτόνισσα μοίραζε μαζί του τὸ φαγάκι της, μὰ δὲν μπόρεσε νὰ κρατηθῇ ἐκεῖ γιατί ἡ πληγὴ ἀρχισε νὰ μολύνεται. Ἦταν μοιραῖο, ἀπ' ὅλη τὴν Ἀθήνα, νὰ ῥθῇ νὰ σταθῇ ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρο τῆς Καραγιάννη ὁ πληγωμένος Αὐστραλός. Τὸν ἔκρυψε, τὸν τάισε, τὸν γιάτρεψε. Ἐκεῖνο τὸ βράδυ κάλεσε τὸν ἄντρα καὶ τὰ παιδιά της καὶ τοὺς εἶπε ἥρεμα πῶς ὅλον αὐτὸν τὸν καιρὸ πάλευε μὲ τὴν ἰδέα ὅτι δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ θυσιάσῃ τοὺς δικούς της γιὰ τὴν Πατρίδα. Τώρα ἔλαβε τὴν ἀπόφασή της. Θὰ ὀργάνωνε ἀντίσταση, κι ὅ,τι θέλει ἄς γίνῃ. Ἀπὸ μητέρα ποὺ λάτρευε τὰ παιδιά της, ἡ σκλαβιά τῆς δίνει ἄλλο προσανατολισμό. Εἶδε τὸ δράμα τῆς Πατρίδας, κατάλαβε ὅτι πρέπει νὰ ζήσῃ Ἐκεῖνη ἡ Μεγάλῃ, κι ἄς χαθοῦμε οἱ μικροὶ ἐμεῖς. Τὸ δράμα αὐτὸ τὴν συνεπαίρνει, ξυπνᾷ τὸ πνεῦμα τῆς Μπουμπουλίνας ποὺ ἦταν κρυμμένο στὰ βάθη τοῦ ὑποσυνείδητου. Ἀπὸ κείνη τὴ στιγμή τὰ πλάσματα ποὺ ἀγαποῦσε τόσο τρυφερά γίνονται ἀπλὰ πιόνια στὸ ἐπικίνδυνον παιχνίδι ποὺ ἀρχίζει μὲ τὸν Τύραννο. « Μπουμπουλίνα » ὀνομάζει τὴν ὀργάνωσή της. Βάζει σὲ κίνδυνον τὸν ἄντρα, τὰ παιδιά καὶ τὴν περιουσία της, ποὺ ἀρχίζει λίγο - λίγο νὰ τὴν ξεπουλᾷ γιὰ νὰ ἐπαρκέσῃ στίς δαπάνες.

Ἡ γρήγορη προέλαση τῶν Γερμανῶν καὶ οἱ βομβαρδισμοὶ τῶν πλοίων ἀπὸ τὰ Στούκας ἔκαμαν ὥστε πολλοὶ Ἀγγλοὶ, Αὐστραλοὶ καὶ Νεοζηλανδοὶ ν' ἀπομείνουν ἐδῶ. Ὁ Οὐίλσον ἤξερε ποῦ κρύβονταν ἄλλοι πατριῶτες του καὶ τοὺς

1942 ἔφερε στὴ Λέλα. Ἐκεῖνοι πάλι κουβάλησαν ἄλλους, καμιὰ τριανταριά. Μαθαίνει πὼς τὴν Κοκκινιά οἱ Γερμανοὶ ἔχουν συγκεντρώσει σὲ στρατόπεδο τοὺς Ἕλληνας τῆς Κρήτης. Συνενοεῖται μὲ τὸ φούρναρη Παπαβασιλείου καὶ τοποθετεῖ κάποιον στὸ σπῖτι του, ποὺ βρίσκεται ἀπέναντι ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, γιὰ νὰ τοὺς κάμῃ μὲ τὰ χέρια ναυτικά σήματα. Ἕνας αἰχμάλωτος, ὁ λοχαγὸς Savage, τὰ προσέχει καί, κάνοντας πὼς τεντώνεται, ἀπαντᾷ στὴν ἴδια ναυτικὴ γλώσσα, ποὺ τὴν κατέχει. Ἔτσι γίνεται ἡ συνεννόηση τῆς δραπετεύσεως. Κάθε τόσο τὸ σκᾶν 5 - 6 Ἕλληνοι, ποὺ τοὺς μεταφέρει στὴν Ἀθήνα, ἀκόμα καὶ μὲ γερμανικὰ στρατιωτικὰ καμιόνια, ντυμένους ἐργάτες. Ὁ ὑπολοχαγὸς Ἀτκινσον, ἅμα τοῦ λέν νὰ μπῇ σὲ στρατιωτικὸ αὐτοκίνητο τοῦ ἐχθροῦ ἀρνεῖται. Σκέπτεται πὼς εἶναι κόλπο τῶν Γερμανῶν. Τέλος χαμογελᾷ καὶ μπαίνει. Τὸ καμιόνι τοὺς κατεβάζει στὴν ὁδὸ Σωκράτους. Τοὺς ἔχουν πεῖ πὼς ἐκεῖ θὰ τοὺς παραλάβῃ μιὰ κυρία. Ἡ Καραγιάννη τοὺς περιμένει. Τοὺς βάζει νὰ τὴν ἀκολουθήσουν ἀραιά, ὅχι μπουλούκι, ὥστε, ἂν κανένας συλληφθῇ, οἱ ἄλλοι νὰ προχωρήσουν ἀδιάφοροι. Τοὺς πηγαίνει ἔτσι μόνη τῆς ὡς τὴν ὁδὸ Φυλῆς 266, σὲ σπῖτι ποὺ κρατᾷ ἐπίτηδες γιὰ καταφύγιο τῶν Ἑλλήνων. Ἐχει νοικιάσει γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ ἄλλα δυὸ σπιτία στὴν ὁδὸ Ρόδου καὶ διαθέτει 30 ἐφεδρικά δωμάτια σὲ φιλικὲς οἰκογένειες. Μαγειρεύει γιὰ ὅλους αὐτοὺς συσσίτιο καὶ χρησιμοποιεῖ 3 γιατροὺς γιὰ τοὺς πληγωμένους. Τὴν πληροφοροῦν πὼς κοντὰ στὰ Μέγαρα, στὴ Μονὴ τοῦ Ἀγ. Ἱερόθεου, κρύβονται 20 Ἕλληνοι. Ντύνεται φτωχικά, δίνει στὸ κεφάλι μαῦρο μαντὶλὶ παίρνει στὸν ὤμο ἓνα σακὶ γεμάτο τρόφιμα καὶ τραβάει κατὰ τὸ μοναστήρι. Παρουσιάζεται στὴν ἡγουμένησσαν καὶ τῆς λέει :

— Ἐέρω, γερόντισσα, πὼς κρύβεις Ἕλληλους. Σοῦ ἔφερα τρόφιμα γι' αὐτούς.

Ἡ ἡγουμένη φοβᾶται παγίδα καὶ χάνει τὸ σταυρὸ τῆς :

— Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ. Δὲν ἔχω ἐδῶ κανέναν Ἕλληνα.

Ἡ Λέλα τὴν κοιτάζει βαθιὰ στὰ μάτια καὶ λέει :

— Δὲν σοῦ κάνω ἀνάκριση. Ἄν δὲν ἔχῃς Ἄγγλους, δῶσε 1942
τὰ τρόφιμα στὶς καλογριές σου.

Ἡ ἡγουμένησα δὲ διστάζει. Τὰ μάτια ποὺ τὴν κοίταξαν ἦταν τόσο, μὰ τόσο καθαρά ὥστε τὰ ἐμπιστεύεται. Μετὰ 3 μέρες ἔρχεται στὸ μοναστήρι μιὰ γριά ζητιάνα ξυπόλητη, ποὺ μὲ κόπο βάδιζε κάτω ἀπὸ τὸ βάρος ἑνὸς σακιοῦ. Εἶναι Ἰούνιος, κάνει πολὺ ζέστη καὶ τὸ μοναστήρι ἀπέχει μιὰμιση ὥρα δρόμο ἀπὸ τὰ Μέγαρα. Ἡ ζητιάνα δίνει τὸ σακί της στὴν ἡγουμένησα, τῆς λέει μόνο : « τὰ ἔφερα γιὰ τοὺς Ἑγγλέζους », καὶ φεύγει. Καθαρὸ εἶναι καὶ τούτης τῆς κουρελοῦς τὸ βλέμμα καὶ τὸ ἴδιο διαπεραστικό. Μετὰ λίγες μέρες σταματᾷ ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι λιμουζίνα καὶ κατεβαίνει μιὰ ὠραία κυρία κ' ἑνας ἀσπρομάλλης κύριος. Ἡ γερόντισσα, ποὺ δὲν εἶναι συνηθισμένη στὴν ἐρημιὰ της ἀπὸ ἐπίσημες ἐπισκέψεις, τοὺς δέχεται σαστισμένη.

— Ὀνομάζομαι Καραγιάννη, τῆς ἐξηγεῖ ἡ κυρία. Μὴ φοβᾶσαι. Ἐγὼ ἦρθα καὶ τὴν πρώτη φορά σὰν χωριάτισσα καὶ τὴ δεύτερη σὰν ζητιάνα.

— Ἐσεῖς ;

— Ναί, ἐγώ. Ντύνομαι ἔτσι γιὰ νὰ ξεφεύγω τοὺς Γερμανούς.

Ἡ ἡγουμένησα ἀναγνωρίζει τὰ διαπεραστικά μάτια ποὺ τὰ ἐμπιστεύτηκε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή.

— Πήγαίνέ με στοὺς Ἑγγλέζους! τὴ διατάζει ἡ Λέλα. Τὴν πηγαίνει σὲ μιὰ σπηλιὰ ὅπου πραγματικὰ κρύβονται 20 Ἄγγλοι, ὁ ἑνας ἐτοιμοθάνατος. Ὡρες μένει κοντὰ τοὺς καὶ ἀπὸ τὸν ψαρομάλλη κύριο ποὺ μιλεῖ Ἀγγλικά μαθαίνει τίς ἀνάγκες τοὺς. Τὴν ἐπομένη τοὺς στέλνει ἀσπρόρρουχα, παπούτσια, φάρμακα κ' ἕνα φόρτωμα τροφές, γιὰτὶ τὸ μοναστήρι εἶναι φτωχό. Ἐπὶ δυὸ μῆνες τοὺς συντηρεῖ ἐκεῖ, ὥσπου ἑνα βράδυ οἱ Γερμανοὶ κυκλώνουν τὴ Μονὴ γιὰ νὰ πιάσουν τοὺς Ἄγγλους. Ὁ Θεὸς τοὺς στράβωσε καὶ δὲν τοὺς ἀνακάλυψαν. Ἀπὸ τότε οἱ καλόγριες τοὺς ἀνέβασαν στὰ Γεράνεια, ὅπου τοὺς περίθαλψαν οἱ τσοπάνοι ἀδερφοὶ Σταμούλη ὅσο νὰ φροντίσῃ ἡ Καραγιάννη νὰ τοὺς μεταφέρῃ.

1942 Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς 20 Ἀγγλοὺς τοῦ μοναστηριοῦ, οἱ τσοπάνηδες στέλνουν ἄλλους 10 στὴν Ἀθήνα. Ἀργότερα, ἀπὸ ἀπροσεξία ἑνὸς Αὐστραλοῦ, συλλαμβάνονται καὶ τουφεκίζονται οἱ ἄδερφοὶ Σταμούλη.

Οἱ Ἀγγλοὶ ποὺ περιμαζεύει ἡ Καραγιάννη γίνονται τόσοι πολλοὶ ὥστε ἀναγκάζεται νὰ ὀργανώσῃ νέο τμήμα γιὰ τὴ φυγάδευσή τους. Βρίσκει ἓνα σκαφίδι τριῶν τόνων, πουλάει τὸ καλύτερο δαχτυλίδι τῆς καὶ ἀγοράζει τὸ καΐκι. Τὸ ἐμπιστεύεται στὸν καπετὰν Ἡλία Χρυσίνη καὶ βάζει τοὺς πρῶτους Ἀγγλοὺς μέσα γιὰ νὰ τοὺς στείλῃ στὴν Ἀλεξάνδρεια. Πρὶν ξεκινήσουν ἀπὸ τὴ Φρεαττύδα, ἓνας ἀστυφύλακας τῆς Ἀγορανομίας τοὺς ζητάει τὴ διατακτικὴ γιὰ τὸ πετρέλαιο τῆς μηχανῆς τους. Τὸ πετρέλαιο εἶναι λαθραῖο, καὶ ὁ ἀστυφύλακας τραβᾷ τὸν καπετάνιο στὸ τμήμα. Ἐκεῖ ὁ Χρυσίνης ὁμολογεῖ τὴν ἀλήθεια στὸν ἀστυνόμο, ριψοκινδυνεύοντας τὰ πάντα. Μὰ ὅλοι μάχονται στὴν Ἑλλάδα τὸν Κατακτητῆ. Ὅχι μόνο τοῦ ἐλευθερώνει τὸ πετρέλαιο ὁ ἀστυνόμος ἀλλὰ πάει μόνος του ὡς τὸ καΐκι καί, σὰν βλέπει πὼς ἔχουν μαζί τους λίγες τροφές, τοὺς προσθέτει φαγώσιμα ποὺ θὰ τοὺς σώσουν, γιὰτὶ φουρτούνα στὸ Κρητικὸ πέλαγος τοὺς καθυστέρησε πολλὲς μέρες στὴ θάλασσα. Ἐνα βράδυ ἡ Καραγιάννη ἀκούει ἀπὸ τὸ Κάιρο τὸ σύνθημα ποὺ εἶχαν συμφωνήσει νὰ τῆς δώσουν μόλις φτάνανε : « Εὐχαριστοῦμε τὸ ἄρωμα ». Ἀρωμα ἦταν ἡ Καραγιάννη, σωστὸ μύρο ψυχῆς. Κάτω στὴν Αἴγυπτο οἱ Ἀγγλοὶ δῶσαν τοῦ Χρυσίνης ἓνα μεγάλο καΐκι, τὸν « Μιαούλη », μὲ τὸ ὁποῖο ἐξακολούθησε ὡς τὴν Ἀπελευθέρωση τὴ συγκοινωνία Ἑλλάδας - Μ. Ἀνατολῆς φέροντας ἐκρηκτικὰ ἢ ἀσύρματους καὶ φυγάδεύοντας Ἕλληνες καὶ Συμμάχους. Κάποιος Κρητικὸς Μαμαλάκης, ποὺ δὲν ἦταν ναυτικός, ἔγινε καϊτζῆς γιὰ νὰ σώζῃ τοὺς Ἀγγλοὺς τῆς Καραγιάννης, καθὼς καὶ τρίτος ἀναλαμβάνει φυγάδευση, ὁ καπετὰν Γιαννοῦλος. Μάταια ὁ πατέρας Καραγιάννης παρακαλεῖ τὴ γυναίκα του νὰ μὴν ἀνακατεύῃ στὴν ὀργάνωση τὰ παιδιὰ τῆς, γιὰτὶ τώρα οἱ Γερμανοὶ ἐπέβαλαν ποινὴ θανάτου σ' ὅποιον ἔκρυβε συμμάχους στρατιω-

τικούς : 'Εκείνη άπαντά : « Καί ποιός θά μέ βοηθήση καλύτερα άπ' τὸ αἷμα μου ; » 'Ωστόσο ὁ πατέρας εἶχε δίκιο, γιατί μερικοί ἀπὸ τοὺς προστατευομένους τῆς ἦταν μπεκρῆδες ἢ στενόχωροι πού διαρκῶς ἤθελαν νά βγαίνουν έξω. Παρὰ τὰ βαμμένα μαλλιά τους οἱ "Αγγλοι προδίδονταν στὸ δρόμο ἀπὸ τὰ γαλανὰ τους μάτια, τὸ κάτασπρο δέρμα, τὴν ἀγνοία τῆς γλώσσας. Μιά φορά, θυμᾶμαι, συνόδευα ἓνα Σκωτσέζο νά τὸν πάω στὰ Πατήσια μέ τὸ τράμ. Ἔκανε πολλή ζέστη κι' αὐτὸς ξεκούμπωσε ἀφηρημένος τὸ πουκάμισό του. Πρόσεξα σὲ λίγο τρεῖς ἀνθρώπους ἀπέναντί μας νά χαμογελᾶν, ἓνας ἀπ' αὐτοὺς μάλιστα κάνει νόημα στα Σκωτσέζο. Ἔσκυψα καί εἶδα τί συνέβαινε. Ἐνῶ τὰ μαλλιά του ἦτανε βαμμένα κατὰμαυρα, ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸ πουκάμισο φαίνονταν οἱ ξανθὲς τρίχες τοῦ στήθους του. Οἱ ἄνθρωποι εἶχαν καταλάβει πῶς ἦταν Ἑγγλέζος.

'Απὸ τὰ χέρια τῆς Καραγιάννη πέρασαν λογῆς - λογῆς τύποι, καλομαθημένοι ὀξφορδιανοί, ἐργατικοί, παλαβοί καὶ φρόνιμοι. "Ολοι τῇ φώναζαν dear mama. Κανεῖς ὅμως δὲν τὴν καίδεψε ὅπως ὁ πρῶτος, ὁ Οὐίλσον. Μεθοῦσε κάθε βράδυ στὰ μπάρ καὶ τραγουδοῦσε ἀγγλικά. Ἡ Λέλα τὸν μάλωνε, τοῦ ἐξηγοῦσε ὅτι θά τὸν πιάσουν, θά τὸν βασανίσουν, θά ὁμολογοῦσε ὅσα ἤξερε καὶ θά τοὺς ἐπαιρνε ὅλους στὸ λαιμό του. Ὁ Τζὼν ὀρκιζόταν πῶς δὲ θά ξαναπιῇ καὶ χτυποῦσε φιλικὰ στὴν πλάτη τὴν dear mama, πού τὸν συγχωροῦσε. Παρὰ τοὺς ὀρκους του, τὴν ἄλλη βραδιά γύριζε πάλι μετὰ τὴν ὥρα κυκλοφορίας, σήκωνε τὴ γειτονιά στὸ πόδι μέ τὰ τραγούδια του, καὶ τὸ ἀναπόφευκτο συνέβη. Ἀρχὰς Ἰουνίου, σ' ἓνα μπάρ πού ὁ Οὐίλσον τραγουδοῦσε, στουπὲ στὸ μεθύσι, δυὸ Γερμανοὶ ἀξιωματικοὶ τὸν συνέλαβαν. Ὅλη τὴ νύχτα δὲ στάθηκε δυνατὸ νά τοῦ πάρουν λέξη, τόσο μεθυσμένος ἦταν. Τὸ πρωί, μόνο, πρὶν ξεμεθύσῃ καλά, πρόδωσε τὰ τρία μεγάλα παιδιά, τὴν Ἰωάννα, τὴν Ἠλέκτρα καὶ τὸ Γιῶργο. Ἡ Καραγιάννη, σὰν ἔμαθε πῶς δὲ γύρισε ὅλη νύχτα ὁ Αὐστραλός, ἔτρεξε ἀμέσως καὶ ἄδειασε τὰ σπίτια τῶν Ἀγγλων, τοὺς ἔκρυψε στὰ ἐφεδρικὰ δωμάτια.

Θαυμάζω τὴν Ἑλληνίδα αὐτὴ γιὰ τὸ θάρρος, γιὰ τὴ δαιμονισμένη ὀργανωτικὴ τῆς ἱκανότητα, ὅμως δυὸ χαρίσματα τῆς μὲ κρατᾶν κατὰπληκτο : πρῶτον, ἡ ἀστραπιαία ταχύτητα μὲ τὴν ὁποία ἐνεργοῦσε τὶς στιγμὲς κινδύνου γιὰ νὰ σώζῃ τοὺς ἀνθρώπους τῆς, καὶ δεύτερο, ἡ διαίσθηση ποὺ τὴν προφύλαγε ἀπὸ τὶς κακοτοπιές. Τὸν προδότῃ τὸν μυριζόταν μίλια μακριά. Μεθύστακας ὁ Αὐστραλὸς κ' ἐπικίνδυνος, μὰ ἡ Λέλα τὸν ἐμπιστεύτηκε, καὶ δὲ γελάστηκε. Ἦρθαν οἱ Γερμανοί, φυλάκισαν τὰ τρία παιδιὰ τῆς, ὕστερα κάμαν ἐρευναστὰ σπίτια, ἀλλὰ δὲ βρῆκαν τίποτα. Ὁ Γιῶργος δραπετεύσε ἀμέσως ἀπὸ τὸ γραφεῖο τῆς Γκεσταπό, ἡ Ἰωάννα καὶ ἡ Ἡλέκτρα ἀρνήθηκαν τὰ πάντα. Ἀφότου συνήλθε ἀπὸ τὸ κρασί ὁ Οὐίλσον, ἀρνιόταν κι αὐτὸς τὰ πάντα. Τὰ ὀνόματα καὶ τὶς διευθύνσεις σπιτιῶν ποὺ ἔδωσε ἰσχυριζόταν τώρα πῶς ἦταν ψεύτικες, πῶς τὶς εἶχε πῇ μεθυσμένος. Οἱ Γερμανοὶ δοκίμασαν νὰ τὸν κάμουν νὰ μιλήσῃ μὲ τὴ βία καὶ τὸν ὑπόβαλαν σὲ φριχτὰ μαρτύρια. Δὲν ἔβγαζε μιλιὰ. Ἐπὶ δώδεκα μέρες ἄφηναν τὶς δύο κόρες Καραγιάννη ἡσυχες, ἀλλὰ τυραννοῦσαν τὸν Τζῶν. Τέλος ἓνα πρωὶ φώναξαν τὴν Ἰωάννα καὶ τὴν Ἡλέκτρα στὸ γραφεῖο τοῦ ἀνακριτῆ. Καμιὰ ἐρώτηση δὲν τοὺς ἔκαμαν, παρὰ ἀφοῦ πέρασε κάμποση ὥρα ἀνοιξε ἡ πόρτα καὶ δυὸ Γκεσταπίτες ἔσυραν μέσα, γιὰτὶ δὲν μπορούσε νὰ περπατήσῃ, ἓνα ἀνθρώπινο ράκος. Τὸ κεφάλι του ἦταν βαριὰ πεσμένο στὸ στῆθος, ματωμένος ἀφρὸς ἔβγαине ἀπὸ τὸ στόμα. Ρώτησε ὁ ἀνακριτὴς τὶς κοπέλες ἂν τὸν ξέρουν. Τὸ θέαμα τοῦ μισοπεθαμένου Οὐίλσον ἦταν ἀπαίσιο, μὰ συνεκράτησαν οἱ μικρὲς τὴν τρεμούλα τους καὶ ἀπάντησαν « ὄχι ». Τότε στράφηκε ὁ ἀνακριτὴς πρὸς τὸν Αὐστραλό, τὸν ἐρώτησε ἂν ἀναγνωρίζῃ τὶς Καραγιάννη ποὺ εἶχε δώσει τὰ ὀνόματά τους. Ἐκεῖνος σήκωσε τὸ κεφάλι του, τὶς εἶδε μὲ θολωμένα μάτια, κοίταξε λίγην ὥρα τὰ ντελικάτα πρόσωπά τους, λὲς κ' ἡ θωριά τους τὸν ἀνακούφιζε, ὕστερα εἶπε κι αὐτὸς ἓνα ξερὸ « ὄχι », καὶ τὸ κεφάλι του ξανάπεσε βαρὺ στὸ στῆθος. Καθὼς ἀνοιξε τὸ στόμα του νὰ μιλήσῃ φάνηκε ὅτι τοῦ εἶχαν ξεριζώσει δλα τὰ δόντια. Μετὰ τὴν ἀρ-

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ '41 τὸ φευγάτισμα Ἀγγλων ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ εἶχε γίνεи τόσο ἐπικίνδυνο ὥστε ἡ Καραγιάννη ὀργάνωσε μὲ Ἑλληνες ἀξιωματικούς τὴν ἐπιβίβαση τῶν ξένων ἀπὸ τὴ Ραφίνα. Τοὺς ντύνει σὰν μαυρογορίτες μὲ παλιά ροῦχα ποὺ δανεῖζεται ἀπὸ φίλους. Γιὰ τὰ ἔξοδα τοῦ ταξιδιοῦ παίρνει χρήματα, ὅσα βρίσκει, ἀπὸ τὸ ταμεῖο τοῦ καταστήματος. Ἄν καμιὰ φορὰ τὴ μαλώσῃ ὁ ἄντρας της ὅτι τὸ παρακάνει, τοῦ ἀπαντᾷ στερεότυπα : « Εἶναι γιὰ τὴν Ἑλλάδα ! » Ὅσοι Σύμμαχοι μοιάζουν γεροὶ τοὺς στέλνει νὰ πολεμήσουν· δὲν κρατᾷ παρὰ τοὺς πληγωμένους καὶ τοὺς ἀρρώστους, ἕνας ἀπὸ τοὺς ὁποίους, ὁ Ἔρνεστ Χάντ, μένει στὸ κρεβάτι ὡς τὴν Ἀπελευθέρωση. Ἐπὶ 3 1/2 χρόνια τὸν γιαιοτρόπουε. Κάποιο βράδυ τοῦ Σεπτεμβρίου ἡ Λέλα διαισθάνεται πὼς κινδυνεύουν οἱ Βρετανοὶ της. Τρέχει καὶ τοὺς ἀλλάζει ὅλους κατοικίᾳ. Μετὰ τρεῖς μέρες παρουσιάζεται στὸ σπίτι της ἕνας Ἀγγλος καὶ τῆς δίνει γράμμα ἀπὸ Νεοζηλανδοὺς ποὺ κρύβονταν στὰ Γεράνεια. Ἡ Καραγιάννη τὸν κοιτάζει μὲ προσοχή. Τὸ βλέμμα της φτάνει ὡς τὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸν ὑποπτεύεται γιὰ προδότη.

— Τί δουλειὰ ἔχω ἐγὼ μὲ Νεοζηλανδοὺς ; τοῦ ἀπαντᾷ.

— Μὰ ἐσεῖς μᾶς βοηθᾶτε !

— Λάθος κάνεις, τοῦ λέει καὶ τὸν διώχνει.

Μετὰ λίγα λεπτὰ Ἴταλοι κυκλώνουν τὸ σπίτι καὶ ἕνας ὑπολοχαγὸς συλλαμβάνει τὴ Λέλα καὶ τὸν ἄντρα της. Ὁ Βρετανὸς εἶναι μαζί του. Ὁ προδότης αὐτὸς ὀνομαζόταν Χένρυ Λῶρενς. Δὲν ἄντεξε στὰ βασανιστήρια καὶ γιὰ νὰ τ' ἀποφύγῃ προτίμησε νὰ καταδίνῃ τοὺς πατριῶτες του. Ἄν ἡ Λέλα τὸν εἶχε ἐμπιστευτῇ θὰ ἦτανε χαμένη. Κάπου 150 Ἀγγλοὶ πέρασαν ἀπὸ τὰ χέρια της, καὶ ὅλους τοὺς περίθαλψε· μόνο σ' ἕναν ἀρνήθηκε βοήθεια — στὸν προδότη. Ὁ Ἴταλὸς ὑπολοχαγὸς ἐξηγεῖ στὴν Ἰωάννα, ποὺ καταλαβαίνει ἱταλικά, πὼς χατιρικά θ' ἀφήσῃ τὰ παιδιὰ ἐλεύθερα καὶ μόνο

1942 τούς γονεῖς θὰ φυλακίσῃ. Ἡ μητέρα μαρκάρει τὴν καλοσύνη καὶ λέει στὴν κόρη της :

— Ρώτησέ τον πῶς τὸν λένε! — Τζιμ Καλάρα.

Ὁ Ἰταλὸς ὁδηγεῖ χωριστὰ τοὺς Καραγιάννη στὶς φυλακὲς Ἀβέρωφ. Ἡ Λέλα θέλει νὰ σώσῃ τὸν ἄντρα της, γιατί ἂν ἔκλεινε τὸ κατάστημα, θὰ ἔφερνε οἰκονομικὴ καταστροφὴ στὴν ὀργάνωση, πού αὐτὸ μονάχο τὴ συντηροῦσε. Σοφίζεται νὰ πῇ πῶς ἔχουν πάρει πρὸ καιροῦ διαζύγιο, καὶ στὸ μητρώο τῆς φυλακῆς δίνει τὸ πατρικὸ της ὄνομα : Λέλα Μινοπούλου. Τὴν κωμωδία αὐτὴ τὸ ζεῦγος τὴν παίζει τόσο φυσικὰ στὴν ἀνάκριση ὥστε μετὰ διήμενο ὁ Καραγιάννης ἀπολύεται. Μέσα στοῦ Ἀβέρωφ ὁ θηλυκὸς δαίμονας ἡ Μπουμπουλίνα, ἐκπαιδεύεται. Μιλεῖ μὲ κατασκόπους, σαμποτέρ, χαφιέδες, δημιουργεῖ γύρω της δίχτυ συνεργατῶν καί, μὲ τὴν ὑπάλληλο τῶν φυλακῶν Παπαδοπούλου, ἐπικοινωνεῖ μὲ τοὺς δικούς της. Δίνει πολύτιμες πληροφορίες, ποιοὶ κινδυνεύουν, ποιοὶ εἶναι προδότες, τί χρειάζονται οἱ φυλακισμένοι ἀξιωματικοὶ γιὰ νὰ δραπετεύσουν. Ὁ ἄντρας της στέλνει λίμες κ' ἓνα σιδηροπρίονο, μὲ τὰ ὁποῖα καταφέρνουν νὰ τὸ σκάσουν μερικοὶ Βρετανοί. Ἑπτὰ μῆνες ἔμεινε στοῦ Ἀβέρωφ κ' ὅστερα ἀθωώθηκε, γιατί κανένα συγκεκριμένο στοιχεῖο δὲ βρέθηκε ἐναντίον της.

Ἡ πείρα της αὐξήθηκε ἀπὸ τὴ φυλακὴ. Τώρα μεγαλώνει τὴ δουλειά της. Ἐνῶ ὁ γιὸς της Γεώργιος ἔχει ἐπικηρυχτῇ ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, αὐτὴ βάζει στὴν ὀργάνωση ὡς καὶ τὸν καινούριο γαμπρό της Σπύρο Κρασσᾶ, πού παντρεύτηκε τὴν Ἠλέκτρα. Γιὰ νὰ ἐπαρκέσῃ στὰ πρόσθετα ἔξοδα ἡ Καραγιάννη πουλεῖ, χωρὶς νὰ πῇ σὲ κανέναν τίποτα, καὶ τὰ τελευταῖα της κοσμήματα. Ὅσων ἀνθρώπων ζήτησῃ τὴν συνεργασία, κανένας δὲν τῆς ἀρνεῖται. Ὁ φούρναρης τῆς Κοκκινιάς Παπαβασιλείου συλλαμβάνεται, φθινόπωρο τοῦ '41, ἐξ αἰτίας τοῦ Ἀγγλοῦ ὑπολοχαγοῦ Ἀτκινσον πού εἶχε σώσει ἀπὸ τὸ διπλανὸ στρατόπεδο. Ὁ Ἀτκινσον εἶχε γυρίσει στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ἱδρύσῃ στὴν Ἀντίπαρο κέντρο κατασκοπείας. Ὅταν τὸν ἐπίασαν οἱ Ἴταλοι βρῆκαν στὸ σημειω-

ματάριό του σωρὸ πληροφορίες καὶ τ' ὄνομα τοῦ φούρναρη. Ἐβασάνισαν τὸν Παπαβασιλείου ἐπὶ μῆνες χωρὶς νὰ τοῦ πάρουν ὁμολογία. Ὅταν βγῆκε ἀπὸ τὴ φυλακὴ συναντήθηκε μὲ τὴ Λέλα. Τῆς εἶπε πὼς τὰ νεῦρα του ἔσπασαν, τοῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἀντίσταση. Ἐκείνη τὸν μάλωσε. Τοῦ μίλησε τόσο θερμὰ ὥστε τὸν μετάπεισε. Ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη ὁ Παπαβασιλείου δούλεψε πάλι κοντὰ τῆς ὡς τὴν Ἀπελευθέρωση, μετάφερε ὅπλα, ἀσυρμάτους, ὅ,τι τὸν διάταζε ἡ Ἀρχηγίνα. Τὸ καταπληκτικὸ ὅμως εἶναι ὅτι, μόλις ἡ Καραγιάννη ἀποφυλακίστηκε, κάλεσε σπῆτι τῆς τὸν Ἰταλὸ ὑπολοχαγὸ πού τὴν συνέλαβε καὶ τὸν ἔπεισε νὰ συνεργαστοῦν. Ἀπὸ τὸ Κομάντο Πιάτσα πού ἦταν τοποθετημένος ὁ Καλάρια τῆς δίνει ἀπειρες πληροφορίες, ἄλλες στρατιωτικῆς, χρήσιμες γιὰ τὸ Κάιρο, ἄλλες γιὰ νὰ ξεφύγουν τὴ σύλληψη κατάσκοποι μας, κ' ἓναν κατάλογο τῶν καταδοτῶν πού χρησιμοποιοῦσαν οἱ Ἰταλοί, πολύτιμο γιὰ νὰ προφυλάγωνται οἱ ἐθνικισταὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ καθάρματα.

Τὸ θηλυκότατο μυαλὸ τῆς Καραγιάννη σοφίζεται συνδυσμούς πού κανεὶς ἄλλος δὲν μπορεῖ νὰ συλλάβῃ. Ἄμα μυρίστηκε πὼς οἱ Γερμανοὶ ἀνεβάζουν ὑποχρεωτικὰ δλους τοὺς στρατιῶτες τοὺς νὰ δοῦν τὸν Παρθενῶνα, ἀμέσως σκέπτεται πὼς οἱ ἐξηγηταὶ τῶν ἀρχαιοτήτων θὰμποροῦσαν νὰ παρακολουθοῦν ποιὲς μονάδες βρίσκονται ἐδῶ. Πῆγε μερικὲς φορὲς στὴν Ἀκρόπολη, γνώρισε δλους τοὺς τσιτσερόνους, τοὺς ζύγιασε ἓναν - ἓνα καὶ τὸ ἐνστικτὸ τῆς τὴν ἔκαμε νὰ διαλέξῃ τὸν γεροντότερο, τὸν Ἡλία Σκηνίτη. Αὐτός, ὅχι μόνον τῆς δίνει τακτικὰ σημεῖωμα τῆς κινήσεως τῶν στρατιωτικῶν, ἀλλὰ τῆς πηγαίνει ἓναν ὑπολοχαγόν, τὸν Φρίτς Λίντερ, πού τὸν κατάλαβε ἀντιχιτλερικό. Ὁ Λίντερ ὑπηρετοῦσε στὴν Κομαντατούρ. Τὸν πείθει ἡ Λέλα νὰ ἐργαστῇ κατὰ τῶν Ναζήδων. Σὲ λίγο ὁ νέος συνεργάτης τῆς παραδίνει πῖνακα τῶν καταδοτῶν πού χρησιμοποιοῦσαν οἱ Γερμανοί, (ὅπως ἔκαμε ὁ Καλάρια γιὰ τοὺς Ἰταλοὺς). Ἄν στὰ χροῖνα τῆς Κατοχῆς λιγοστοὶ πατριῶτες ἀπὸ τίς χιλιάδες τῆς Ἀντιστάσεως ἔπεσαν στὰ χέρια τοῦ Ἀξονα ἐξ αἰτίας κα-

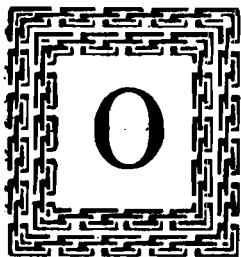

1942 ταδοτών, τοῦτο ὀφείλεται, ὥς ἓνα βαθμό, στοὺς πίνακες τῆς Καραγιάννη. Ὁ Λίντερ ἔδωσε καὶ τὰ ὀνόματα πέντε Βουλγάρων κατασκόπων — πού μιλοῦσαν τέλεια Ἑλληνικά καὶ κατέβηκαν στὴν Αἴγυπτο μὲ πλαστὰ χαρτιά — ἀνθυπολοχαγῶν τάχα τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Τὸ Κάιρο ἔκαμε ἔρευνα καὶ γράψωσε τρεῖς τέτοιους Βουλγάρους. Γιὰ ν' ἀνακόψουν οἱ Γερμανοὶ τὴν ἔξοδο Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν πρὸς τὴ Μ. Ἀνατολὴ ἄρχισαν νὰ μεταχειρίζονται καίκια - παγίδες πού, καθὼς ἀπομακρύνονταν, τὰ πιάνανε στὸ πέλαγος. Μετὰ τὴν σύλληψη τῆς ομάδας τοῦ ἱαρχοῦ Κορακά, ὁ Λίντερ εἰδοποίησε τὴ Λέλα πὼς οἱ Γερμανοὶ μεταχειρίζονταν τὸν ἀπότακτο ἀξιωματικὸ Πεκὲ γιὰ νὰ παρασύρῃ ἀξιωματικούς πρὸς τὰ καίκια - παγίδες. Ἔτσι σώθηκε ἡ συντροφιά τοῦ συνταγματάρχου Μπαϊρακτάρη, ἑτοιμὴ νὰ ἐπιβιβαστῇ σὲ καίκι τοῦ Πεκέ. Ἀργότερα ὁ Λίντερ ἔφερε στὴν Καραγιάννη τὸν ὑπολοχαγὸ Χόρσταϊν, πού ὑπηρετοῦσε στὴν G.F.P. καὶ κρατοῦσε ὅλα τὰ μυστικά τῶν ἀνακρίσεων. Ἦταν καὶ αὐτὸς ἀντιχιτλερικός καὶ δέχτηκε νὰ παραδῇ ὁλόκληρες δικογραφίες, γιὰ ὁρισμένες ὥρες, στὴ Λέλα. Ὁ Λίντερ ὑπηρετήσε σημαντικὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα ὥς τὸν Ἰανουάριον τοῦ '44, ὁπότε τὸν κατάλαβαν τὰ ΕΣ - ΕΣ καὶ τὸν τουφέκισαν μαζί μὲ τὸ ἐξαίρετο ἐκεῖνο γεροντάκι, τὸν τσιτσερόνο Ἡλία Σκηνίτη. Ἀλλὰ ἡ Καραγιάννη βρῖσκει καινούριους Γερμανούς. Ὁ Μάρκοβιτς, πού ἀνήκει στὴν ἀεροπορία, τῆς φέρνει σχεδιαγράμματα τῶν ἀεροδρομίων. Ἡ Λέλα ἔχει ἀπὸ ἄλλες πηγὰς τὰ ἴδια σχέδια, ἀπὸ μιὰ Γερμανίδα καὶ ἀπὸ Ἑλληνες ἀξιωματικούς. Τὰ συγκρίνει μεταξύ τους καὶ βρῖσκει διαφορὰς. Εὐσυνείδητη καθὼς εἶναι δὲν τὰ στέλνει στοὺς Ἀγγλοὺς πρὶν κάμῃ ἐξακρίβωση. Καὶ ὅταν τὰ διορθώσῃ παίρνει τὸ συνεργάτη τῆς ὑπολοχαγῆς Κουτρομπέλη, τὸν πηγαίνει στὸ Στρατιωτικὸ Νοσοκομεῖο, τυλίγουν στὸ μπράτσο του τὰ τελικὰ σχέδια, τοῦ γυψώνουν τὸ χέρι, κ' ἔτσι τὰ μεταφέρει μέσον Εὐβοίας στοὺς Ἀγγλοὺς. Μετὰ δέκα μέρες εἶχε τὴν ἱκανοποίησιν νὰ δῇ ἐπιδρομὴ τῆς ΡΑΦ πού κατὰστρεψε τὸ Τατόι καθὼς καὶ τὶς κρυμμένες

βενζίνες στο δάσος τῆς Βαρυμπόμπης. Ἀπὸ ἐπιτυχία σ' ἐπιτυχία ἡ Καραγιάννη ξαπλώνει τὰ πλοκάμια τῆς πρὸς ὅλες τὶς διευθύνσεις. Στὰ γκαράζ ἐπισκευῶν τῶν ἀξονικῶν αὐτοκινήτων ὑπηρετεῖ ἓνας Τσέχος ὑπολοχαγός, φανατικὸς πατριώτης. Μαζί του ὀργανώνει σαμποτάζ τῶν κινητῆρων μὲ τὴ σκόνη ποὺ ἔστειλε ἡ Μ. Ἀνατολή. Καταφέρνει νὰ προσελκύσῃ πρὸς τὸ μέρος τῆς τὸν λοχαγὸ Τoman τῆς Γκεσταπὸ καὶ τὸν Ἰταλὸ ἀξιωματικὸ Πάολο Βιτσέντσο τοῦ Κομάντο Τάπα, ποὺ κάθε βράδυ τῆς φέρνει γεμάτη τὴν τσάντα τοῦ ἀπὸ ἀντίγραφα μυστικῶν διαταγῶν. Τὸν Πάολο ἡ οἰκογένεια Καραγιάννη τὸν ἔκρυψε ὥς τὴν Ἀπελευθέρωση. Συνδέεται μὲ τὴν Μαρίχεν Γκλόκερ, δακτυλογράφο τοῦ Γερμανικοῦ Ναυαρχείου. Αὐτὴ τῆς δίνει μὲ ἀκριβεία τὰ δρομολόγια τῶν νηοπομπῶν. Ἀπὸ πληροφορίες τῆς Καραγιάννη τορπιλίζεται ἓνα πετρελαιοφόρο στὸν κόλπο τῆς Αἰδηψοῦ κ' ἓνα μεγάλο πλοῖο στὸ στενὸ τοῦ Ὀτράντο. Ὁ ραδιοφωνικὸς σταθμὸς τοῦ Καίρου πάλι συγχαίρει τὸ «ἄρωμα». Ἡ Καραγιάννη μὲ τὴ ζεστὴ φωνή τῆς κοντράλτο θὰ πρέπει νὰ ἔχῃ κάποιο μαγνητισμὸ γιὰ νὰ σαγηνεύῃ τόσους ὑπηκόους τοῦ Ἀξονα καὶ νὰ τοὺς ἐπιβάλλῃ τὴ θέλησή της. Ὅσους διάλεξε ἀπὸ αὐθόρμητη ἐνόραση γιὰ συνεργάτες κανέννας δὲν τῆς ἀρνήθηκε βοήθεια, κανέννας δὲν τὴν πρόδωσε. Ἀντίκριζαν μπροστά τους μιὰ ψυχὴ ποὺ φλεγόταν. Πῶς νὰ τῆς ἀντισταθοῦν;

Ἀπὸ τὸ καλοκαίρι, ὥστόσο, τὴν παρακολουθεῖ, κατὰ δότης τῶν Γερμανῶν, ὁ Θανάσης Κορώνης, ἓνας ξανθὸς ποὺ μιλεῖ καλὰ Ἀγγλικά καὶ προσπαθεῖ νὰ μπλέξῃ στὰ δίχτυα τοῦ τὴν Καραγιάννη. Δοκιμάζει παραλλαγμένες μεταμφιέσεις Ἀγγλου, κάνει διάφορα κόλπα, μὰ ἀπὸ τὴ θανάσιμη αὐτὴ μονομαχία ἡ Λέλα μὲ τὴ διαίσθησή της κάθε φορὰ τοῦ ξεφεύγει. Τὸ μόνο ποὺ καταφέρνει ὁ Κορώνης εἶναι νὰ πιάσῃ ἓνα Βρετανὸ στὸ σπίτι τῆς Νίκης Χωμενίδου, συνεργάτιδας τῆς Λέλας. Ἐπειδὴ ὁμως ἀρνοῦνται ἐπίμονα καὶ ὁ Βρετανὸς καὶ ἡ Χωμενίδου ὅτι ἔχουν ὁποιαδήποτε σχέση μὲ τὴν Καραγιάννη, πάλι μένουν χωρὶς ἀποδείξεις οἱ Γερ-

1942 **μανοί.** Για να ξεφύγη τοῦ Κορώνη δὲ δέχεται πιά κανέναν σπίτι της, παρὰ κάθεται ὀρισμένες ὥρες στὸ ταμεῖο τοῦ καταστήματος καὶ οἱ σύντροφοί της ἔρχονται ἐκεῖ, κάνουν ὅτι πληρώνουν ἓνα λογαριασμὸ καὶ τῆς περνᾶν τὶς σημειώσεις τους μαζί μὲ τὰ χρήματα. Ἡ ἀδιάκοπη παρακαλούθηση ποὺ τῆς κάνει ὁ προδότης δὲν τὴ σταματᾷ. Τὸν πρῶτο μῆνα τῆς Ἀντιστάσεως πιάσαν τρία παιδιὰ της, ἀργότερα αὐτὴν καὶ τὸν ἄντρα της. Ὁ μεγάλος γιὸς της, ποὺ δραπετεύσε ἀπὸ τὴ Γκεστάπο, ἔχει καταδικαστῇ σὲ θάνατο. Ξαναπιάνουν τὰ παιδιὰ της. Τίποτα δὲ λογαριάζει. Δουλεύει σὰν τρελὴ γιὰ νὰ ξεσκλαβώσῃ τὴν Πατρίδα, λὲς κ' ἡ Ἀπελευθέρωση ἐξαρτᾶται προσωπικὰ ἀπ' αὐτὴν.

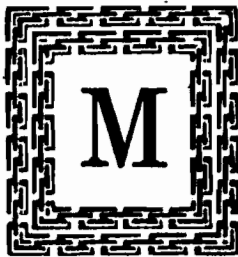

Ι ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ κάνουν θαυμάσια τὸ χρέος τους, ἀλλὰ ἔχουν ἀπειρες ἀνάγκες. Καμιὰ δυσκολία δὲν τὶς σταματᾷ, μὰ εἶναι καὶ ζητήματα ποὺ δὲ λύνονται παρὰ μὲ χρήμα. Ζητᾶν διαρκῶς σημαντικὰ ποσά. Οὐδέποτε κατορθώσαμε, ὅσοι τὶς βοηθᾶμε, νὰ τὶς χορτάσωμε. Δὲ διστάζομε νὰ ζητιανεύουμε συνδρομὲς ἀπὸ ὁ-
λους ἂν ἀφαιρέσης ὅμως τοὺς φίλους

μας μαζεύουμε λιγοστὰ χρήματα. Τούτῃ ἡ δουλειὰ εἶναι ἐπικίνδυνη, ἀλλὰ ὁ Πρόεδρος μας Ἀντώνης Μπενάκης δίνει σ' ὁ-
λους παράδειγμα αὐτοθυσίας. Ἡ λειτουργία τοῦ οἰκονομικοῦ βίου ἔχει κάμει τὸ ἄτομο νὰ σκέπτεται ἐγωιστικά, ἂν ὅμως ἔξεραν οἱ ἄστοι τί τόπο πιάνουν τὰ χιλιάρικα ποὺ δίνουν θὰ ἦτανε πιδὸ ἀνοιχτοχέρηδες. Ἄν ἔξεραν τί μέρες καὶ τί νύχτες περνᾷ ὁ ἀγωνιστὴς ποὺ βρίσκεται στὴν ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιοῖ τὸν παρὰ τους! Ξενοκοιμᾶται, δὲ βλέπει τὴν οἰκογένειά του παρὰ στὰ κλεφτά, περιφέρεται ἀπὸ σπίτια γνωστῶν σὲ σπίτια ἀ-
γνωστῶν γιὰ νὰ κρύβεται, κινδυνεύει τὴ ζωὴ του κάθε φορὰ ποὺ ἐκτελεῖ μιὰν ἐντολή, πηδάει τοίχους καὶ περπατᾷ στὰ κεραμίδια γιὰ νὰ γλιτώσῃ. Ἀλλὰ δὲ γλιτώνει πάντα. Κάποτε

τὸν ζώνουν οἱ χαφιέδες, καὶ τὸ τέλος τοῦ παιχιδιοῦ τὸ μηνᾶ
τὸ κρύο σφίξιμο τῆς χειροπέδας τοῦ Γκεσταπίτη. Τώρα τὸν
περιμένουν βασανιστήρια κ' ἴσως τὸ ἐκτελεστικὸ ἀπόσπα-
σμα. Καὶ τί ζητάει ὡς ἀντάλλαγμα αὐτὸς ὁ καλὸς Ἕλληνας
ἀπὸ ἐκείνους τοὺς κακοὺς Ἕλληνες ποὺ λουφάζουν; Τὰ μέ-
σα νὰ κινηθῇ. Σφίγγεται ἡ καρδιά μου ὅταν πάω νὰ δώσω
χρήματα σὲ ἀντιπρόσωπο ὀργανώσεως καὶ δὲν τοῦ φέρνω
παρὰ τὰ μισὰ ἀπ' ὅσα ἀπαιτοῦν δυὸ μεγάλοι μας σκοποὶ :
Τὸ ξεσκήνωμα τῆς ἐπαρχίας καὶ ἡ ἀγορὰ ὀπλισμοῦ. Οἱ γερον-
τότεροι ἀπὸ τοὺς πολιτευόμενους συμβουλευοὺν νὰ καθί-
σουμε φρόνιμα γιὰ ν' ἀποφύγουμε ζημιές. Ἡ Ἑλλάς, λένε,
ἔκαμε πάρα πολλὰ γιὰ τοὺς Συμμάχους, ὥστε νὰ ἔχη ἐξα-
σφαλίσει τὴν εὐγνωμοσύνη τους τὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης. Ἄς
ἀγωνιστοῦν τώρα Ρῶσοι καὶ Ἀμερικανοί· ἡσυχά ἐμεῖς, μή-
πως κινήσουμε τὴν ὀργὴ τῶν Ἀξονικῶν. Μοῦ θυμίζουν τὸ
ρητὸ τοῦ Δημοσθένη : « Τὸ σῶφρον τοῦ ἀνάνδρου πρόσχημα ».
Ἀπὸ τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Γερμανῶν, ποὺ εἶναι γεμάτος
κινδύνους, οἱ παλαιοὶ πολιτικοὶ προτιμᾶν νὰ μάχωνται ἀκίν-
δυνα τὸν Βασιλέα Γεώργιο. Παρακινοῦν στρατιωτικούς, γύ-
ρω ἀπὸ τὸν Πάγκαλο καὶ τὸν Ταβουλάρη, νὰ κάμουν κίνηση
δημοκρατικὴ μὲ σοσιαλιστικὰ προγράμματα ποὺ τοὺς τὰ
ἐτοιμάζουν δικηγορίσκοι. Ἰδρύουν τὸ ΑΑΑ, τὸ ΕΔΕΣ, Ε-
ΔΕΜ, ΠΑΝΔΟ, ΕΚΚΑ, ΛΑΕ. Ἐκδίδουν τὴν « Ἐλευθε-
ρη Ἑλλάδα », τὴ « Δημοκρατία », τὴ « Δημοκρατικὴ Ση-
μαία », τὴ « Δημοκρατικὴ Φωνή ». Ἡ ἀντιβασιλική τους
προσπάθεια τοὺς κάνει νὰ καταδικάζουν τὸ Βασιλέα ὡς
Γερμανόφιλο. Τὸν κατηγοροῦν ὅτι Αὐτὸς, ποὺ βροντοφώνη-
σε τὸ δεῦτερο « ὄχι », διάταξε τοὺς στρατηγούς του νὰ πα-
ραδοθοῦν στὸν φόν Λίστ! Ὁ πολιτικὸς κόσμος δὲν ἐνωσε
ὅσο ὁ λαὸς βαθιά, σὰν ἐθνικὴ συμφορὰ, τὴν Κατοχή, ἐπειδὴ
ὁ πόλεμος τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴ Δικτατορία. Ἐπιμένουν
ν' ἀγνοοῦν τὴ δόξα τοῦ 1940, μιὰ καὶ στάθηκαν ἀμέτοχοι
σ' αὐτήν. Τώρα μποροῦν πάλι νὰ συσκέπτονται, νὰ συντάσ-
σουν πρωτόκολλα καὶ νὰ κάνουν χαρτοπόλεμο. Ἄμα τοὺς
καλέσει ὁ προδότης Τσολάκογλου πηγαίνουν νὰ τὸν συμβου-

1942 λέψουν. Τέτοιο φέροισμο τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας φέρνει ἡθικὴ κρίση στὸν τόπο. Ἡ μικροψυχιά ἐβλαψε γιατί ὁ λαός, παρὰ τὸ ζωντανὸ παλμό του, προσέχει πάντα τί λέν οἱ « Πρόεδροι ». Ἔρχονται ὁμῶς στιγμές πού ἡ διατήρηση τῆς ζωῆς ἐπιβάλλει θυσιές. Μεγάλος πολιτικός εἶναι ἐκεῖνος πού τίς προβλέπει καὶ τίς ἐτοιμάζει. Μεγάλος λαός ἐκεῖνος πού κατεβαίνει μόνος στὸν ἀγώνα ὅταν δὲν τὸν ὀδηγήσουν οἱ πολιτικοί του. Αὐτὸ συμβαίνει τώρα μὲ τὸν Ἕλληνα, πού ἀνάλαβε κατὰμονος τὴ θυσία τῆς ἀντιστάσεως. Ὅ,τι νὰ κάμουν οἱ Γερμανοῖταλοι γιὰ παραπλάνηση, ὁ λαὸς ξέρει πῶς εἶν' ἐχθροί. Γι' αὐτὸ τοὺς πολεμᾷ μὲ κάθε τρόπο· φανερά μὲ τ' ὄπλο στὸ χέρι, κρυφά, ὑπουλα μὲ σαμποτάζ, μὲ κλεψιές, μὲ ὅ,τι πῆς, ὅπως μπορεῖ, θανάσιμα, νύχτα καὶ μέρα. Ἀφ' οὗτου ἀνακατεύομαι σ' αὐτὴ τὴ δαιμονισμένη ὑπόθεση, ἔχω μπερδευτῇ μέσα σὲ μιὰν ἀραχνιά καὶ γύρω μου σαλεύουν ἄνθρωποι πολλοί, πού δὲν τοὺς ἤξερα πρὶν, δὲν εἶναι ὅλοι τοῦ γούστου μου, μὰ πού εἴμαστε δεμένοι μεταξύ μας, ἓνα κουβάρι. Κανένας μας δὲν ὀρίζει πιά τὸν ἑαυτὸ του. Ἀόρατες δυνάμεις μᾶς τραβᾷν πρὸς διευθύνσεις πού θὰ μᾶς τρώμαζαν στὰ καλὰ καθούμενα. Μιὰ ἐσωτερικὴ ψύχωση μέσα μας δυναμώνει καὶ κυριεύει τὰ πάντα. Κρῦο, δυστυχία δὲν ὑπάρχει. Ἡ δουλειὰ τῆς « Σιωπηλῆς Στρατιᾶς » εἶναι σὰν τὸ γρανάζι, πού, ἅμα γαντζωθῆς, δὲ σ' ἀφήνει πιά, σὲ στριφογυρίζει, ὅσο νὰ ῥθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου νὰ σταματήσῃ. Καὶ σὲ ξελογιάζει.

ΙΚΡΟΣΩΜΟΣ κι ἀδύνατος μὲ μάτια γαλανά, πάντα γελαστός, τέτοιος ἦταν ὁ ἀεροπόρος Περρῖκος. Ἐνα πακέτο νεῦρα. Χέρια, πόδια, πρόσωπο, κορμό, ὅλα τὰ σάλευε. Εἴκοσι χρόνια τὸν ἐγνώριζα, ἀλλὰ τὸ πλάσμα πού συνάντησα τέλη Σεπτεμβρίου τοῦ '42 ἦταν ἡ προσωποποίηση τῆς τρέλας. Ἀρχηγὸς τῆς ΠΕΑΝ, ἤρθε νὰ ζητήσῃ βοήθεια γιὰ τὴν

ἐκδοση τῆς λαθραίας ἐφημερίδας του « Μεγάλη Ἑλλάς ». Ἄν καὶ πατέρας τριῶν παιδιῶν καὶ πάμπτωχος, εἶχε πέσει μὲ τὰ μοῦτρα στὴν ἀντίσταση. Τὸ παράλογο θάρρος του κατένενα δὲν ἄφηνε ἀσυγκίνητο, τοὺς ζωντανοὺς ἐρυθροπύρωνα, τοὺς δειλοὺς στερέωνε στὴν καρτερία τους.

Χιώτης, γεννημένος στὴν Ἀλεξάνδρεια, ὀρφάνεψε μικρὸς καὶ δούλεψε σκληρὰ γιὰ ν' ἀνατραφῇ μόνος του. Μπῆκε στὴ Σχολὴ τοῦ ΣΕΔΕΣ ἐφηβὸς καὶ ἀποτάχτηκε τὸ 1933, γιὰτὶ ἡ « Ἑστία » εἶχε δημοσιεύσει ἄρθρο του ποὺ κατὰκρινε τὴ γυμνότητα τῆς Ἀεροπορίας. Τὸν πέρασαν ἀπὸ δικαστήριο. Ἀθωώθηκε, ἀλλὰ τὸ Συμβούλιο τῆς Ἀεροπορίας, τὸ αἴτιο τοῦ καταντήματος τοῦ Σώματος, τὸν διάγραψε ἀπὸ τὰ στελέχη καὶ ὁ Περρῖκος βρέθηκε πάλι στοὺς δρόμους ἀπένταρος, μὲ μεγάλη οἰκογένεια στὴ ράχη του. Δοκίμασε πολλὰ τέχνες γιὰ νὰ ζήσει, ἔκανε ἀσφάλειες, πουλοῦσε ραδιόφωνα καὶ γεωργικὰ ἐργαλεῖα, ἔγινε ἐργολάβος καὶ ὑπάλληλος τῆς Ἑταιρείας Ὑδάτων, ὅσο ν' ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος καὶ νὰ τοῦ δώσουν πάλι, αὐτοῦ τοῦ ἀριστοῦ πιλότου, ἀεροπλάνο.

— Κάθησε, Κώστα, σὰν ἄνθρωπος, νὰ μιλήσουμε.

— Βιάζομαι. Προσπαθῶ μὲ κάτι ὑπολείμματα νὰ κάμω ἀσύρματο γιὰ νὰ συνεννοοῦμαι μὲ τὸ Κάιρο. Καταλαβαίνεις ;

— Ἔχουμε ἐμεῖς ἀσύρματο. Δίνε σ' ἐμένα τὰ μηνύματά σου.

— Δὲν εἶναι μόνο αὐτό. Πρέπει νὰ πάω φαί τῶν παιδιῶν στὴν Καλλιθέα.

— Ἐφυγες ἀπὸ τὴν ὁδὸ Μιχαὴλ Βόδα ;

— Κρυβόμαστε.

— Καλά, κρύβεις καὶ τὰ μωρά σου ;

— Δὲ μὲ καταλαβαίνεις. Γιὰ τὰ παιδιά τῆς ΠΕΑΝ σοῦ μιλάω, ὄχι γιὰ τὰ δικά μου. Δὲν ἀκουσες τὴν περασμένη Κυριακὴ μιὰ ἔκρηξη ;

— Στὰ Γραφεῖα τῆς ΕΣΠΟ ;

— Ναί ! Ἐγὼ τὰ τίναξα στὸν ἀέρα.

Τὸν κοιτάζω μὲ χαμάρι. Ὡστε αὐτὸς ὁ ἀνθρωπάκος

1942 έδωσε τὸ μεγάλο μάθημα στοὺς προδότες ; Μόλις μπήκαν στὴν Ἀθήνα οἱ Γερμανοὶ ἱδρυσαν τὴν « Ἑλληνικὴ Σοσιαλιστικὴ Πατριωτικὴ Ὀργάνωση » (ΕΣΠΟ) μὲ συνεργασία τοῦ γιατροῦ Στερροδῆμου.¹ Σκοπὸς τοὺς ἦταν νὰ ἐτοιμάσουν Ἑλληνικὴ Λεγεώνα νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῆς Ρωσίας. Εἶχαν ἀρχίσει μὲ χίλια βάσανα νὰ μαζεύουν μερικοὺς ἀνέργους καὶ κάτι ἀμυαλοὺς Γερμανοσπουδασμένους ἐπιστήμονες. Στὰ γραφεῖα τῆς ὁδοῦ Πατησίων κυμάτιζε μὴ γερμανικὴ, μὴ ἰταλικὴ καὶ μὴ γαλιανέζικη σημαία. Τὸ τετραῶροφο αὐτὸ κτίριο μὴ μπόμπα τὸ μετέβαλε, τὴν περασμένη Κυριακὴ, σὲ σωρὸ μαῦρα ἐρείπια. Πέρασα ἀπὸ κεῖ νὰ χαρῶ τὴν καταστροφὴ. Γερμανοὶ στρατιῶτες εἶχαν ἀποκλείσει ὁλόκληρο τὸ τετράγωνο καὶ ψάχναν νὰ βροῦν ἴχνη τοῦ ἐκρηκτικοῦ μηχανήματος γιὰ τίς ἀνακρίσεις. Χάσανε καμπόσους φίλους οἱ Ναζῆδες ἐκεῖ μέσα, τὸν Πρόεδρο τῆς ΕΣΠΟ προδότη Στερροδῆμο, ἑπτὰ Γερμανοὺς κ' ἐκεῖνα τὰ χαζὰ ποὺ τὰ ἐτοίμαζαν γιὰ τὴ Λεγεώνα. Ἡ τιμωρία αὐτὴ τσάκισε μὴ γιὰ πάντα κάθε προσπάθεια νὰ προσφέρῃ ἡ Ἑλλὰς ὑπηρεσίες στὴ γερμανικὴ πολεμικὴ μηχανή. Δίπλα στοὺς Χιτλερικοὺς μάχονται στὸ Ἀνατολικὸ μέτωπο ἐθελοντικὲς μερarchies ἀπὸ Βέλγους, Ὀλλανδοὺς, Ἰσπανοὺς, Σλοβάκους, Κροάτες, ἀκόμη καὶ Ρώσους. Ἕλληνες δὲν θὰ ὑπάρξουν.

— Κάτσε, χριστιανέ μου, νὰ μάθω τὰ κατορθώματά σου.

Δὲν κάθεται, παρὰ περπατώντας ἀπάνω - κάτω στὸ γραφεῖο μου διηγίεται :

— Δὲν μποροῦσα νὰ τοὺς ἀφήσω τοὺς κερατάδες. Ὅλο συλλογιζόμουν πῶς νὰ τοὺς κάψω. Μὲ κάμποσα παιδιὰ μαινοβγαίναμε ἐβδομάδες πρὶν στὰ γραφεῖα τοὺς γιὰ νὰ μελετήσουμε τὰ κατατόπια. Ἀπαρχῆς ἀποφασίσαμε νὰ βάλουμε τὴ μπόμπα στὸ πρῶτο πάτωμα, ποὺ δὲν ἀνῆκε στὴν ΕΣΠΟ ἀλλὰ σὲ δικηγορικὰ γραφεῖα. Ὑστερα εἶπαμε πῶς δὲν πρέπει νὰ τοὺς βροντήσωμε καθημερινὴ γιὰτὶ θὰ πῆγαιναν χαμένοι ἀθῶοι. Τὶς Κυριακὲς ἦταν διπλὸ τὸ καλὸ, οἱ δικηγόροι

1. Ὁ γιαιτρός Γ. Βλαβιανὸς ἀπὸ τίς ἀρχὲς τοῦ '42 εἶχε ἀποσυρθῇ ἀπὸ τὴν ΕΣΠΟ.

λείπανε, ἐνῶ ἴσια - ἴσια τὰ καθάρματα κάναν συγκεντρώσεις. Διαλέξαμε ἓνα ἀπὸ τὰ γραφεῖα ποὺ βρισκόταν ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὴ μεγάλη αἴθουσα τῆς ΕΣΠΟ καὶ ἀποφασίσαμε τὸ χαλασμὸ γιὰ τὴν Κυριακὴ 15 τοῦ μηνός. Ἀνάθεσα τὴν ἐκτέλεση στὸν ἀρχηγὸ τοῦ « Οὐλαμοῦ Καταστροφῆς », τὸν Ἀντώνη Μυτιληναῖο. Τὸν ξέρεις.

— Ὁχι.

— Ψυχωμένο παιδί. Αὐτὸς μὲ τὴ Μπίμπα σιάξανε μόνοι τοὺς μιὰ δυναμίτη δέκα κιλῶν. Τὴν ξέρεις τὴν Ἰουλία Μπίμπα ;

— Ὁχι.

— Μιὰ μελαχρινὴ μὲ τσιγγάνικα μάτια ;...

— Ὁχι σοῦ λέω.

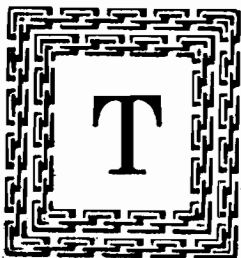
— Τότε δὲν ξέρεις τοὺς καλύτερους. Βάλαν οἱ δύο τοὺς τὴ δυναμίτη σὲ μιὰ βαλίτσα καὶ τράβηξαν ἀπὸ τὴν ὁδὸ Γλάδ-
στωνος. Μπροστὰ στὰ γραφεῖα τῆς ΕΣΠΟ ἔστεκαν πολι-
σμάνοι, εἶδαν τοὺς δικούς μας νὰ γυροφέρνουν, τοὺς ὑπο-
πτεύθηκαν καὶ τοὺς ρώτησαν τί ζητᾶν. Ἐννοεῖς πὼς φύγανε
ἄπραχτοι. Τὴν ἄλλη Κυριακὴ μαζευτήκαμε στὸ ζαχαροπλα-
στεῖο « Ἀστόρια ». Ἡ Μπίμπα βαστοῦσε τὴ βαλίτσα, ὁ Μυ-
τιληναῖος κι ὁ Γαλάτης ξεκίνησαν μαζί της γιὰ τὴν ὁδὸ
Πατησίων κατὰ τίς 11 ἡ ὥρα. Κοντὰ τοὺς ἔστειλα κι ἄλλα
παιδιὰ ὀπλισμένα, μήπως γινόταν καβγάς. Σὲ λίγο τοὺς
βλέπω ὅλους νὰ γυρίζουν μὲ τὴ βαλίτσα. « Βρε σεῖς, τοὺς
κάνω, πάλι ἀποτύχατε ; » Μοῦ ἐξήγησαν πὼς, ἂν καὶ Κυ-
ριακὴ, βρῆκαν τὸ γραφεῖο ποὺ εἶχαμε διαλέξει γεμάτο δι-
κηγόρους νὰ συνεδριάζουν. Ἀποφάσισα νὰ περιμένω λίγο
μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ 'φευγαν οἱ λογάδες. Δὲν πολυσυμ-
παθῶ τοὺς δικηγόρους, μὰ δὲ μοῦ 'κανε καρδιὰ καὶ νὰ τοὺς
σκοτώσω τζάμπα. Στις ἐντεκάμισι ξαναπῆγε ὁ Μυτιλη-
ναῖος νὰ δῇ. Αὐτοὶ ἐκεῖ φλυαροῦσαν. Κοντὰ μεσημέρι φο-
βήθηκα πὼς θὰ πύκνωνε πολὺ ἡ κίνηση στὸ δρόμο καὶ θὰ
εἶχαμε περισσότερα θύματα. Τοὺς βαρέθηκα τοὺς δικηγό-
ρους καὶ λέω στὰ παιδιά : « Ἄντε, τινάχτε το ! » Πῆγαν.
Μαζί τους τὸ κορίτσι. Μὲ βαριά καρδιὰ ὁ Μυτιληναῖος τοπο-

1942 θέτησε τὴ μπόμπα κι ἀναψε τὸ φωτῖλι, γιατί οἱ νομικοὶ συζητοῦσαν ἀκόμα. Λὲς ὅμως νὰ τοὺς πῆρε κάποιο προαίσθημα, γιατί διαμιάς πάψαν τίς πολυλογίες καὶ φύγαν πίσω ἀπ' τοὺς δικούς μου. Στίς 12 καὶ 5' μὲ ξεκούφανε μιὰ ἐκρήξη γεμάτη, ἔτσι ὅπως τὴν ἤθελα. Ὅσοτερα ἀκούσαμε σειρὰ ἀπὸ ἄλλες ἐκρήξεις. Οἱ νταῖδες τῆς ΕΣΠΟ φαίνεται πὼς εἶχαν μέσα πυρομαχικά γιὰ τὴ λεγεώνα τους. Τὰ φάγαν στὸ κεφάλι κ' ἡσυχάσανε. Γίναν ὅλοι στάχτη.

— Μπράβο, Κώστα.

— Τὸ μπράβο σου δὲν εἶναι τίποτα μπρὸς σ' αὐτὰ ποὺ ἔλεγαν οἱ τραυματισμένοι διαβάτες, ὅσοι εἶχαν τὴν ἀτυχία νὰ περνᾶν ἀπὸ κάτω. Τρέξαμε νὰ τοὺς βοηθήσουμε. « Ν' ἀγιάσουν τὰ χέρια αὐτῶν ποὺ κάψανε τοὺς προδότες », μᾶς ἔλεγαν. « Δὲν πειράζει πὼς χτυπήσαμε, ἀρκεῖ ποὺ ἀφανίστηκε ἡ σφηκοφωλιά ». Λίγες μέρες μετὰ τὴ συνάντησή μου μὲ τὸν Περρῖκο ὁ ἀθλητὴς τοῦ Συλλόγου Ἀμαρουσίου Μαντέλος, ποὺ ὑπηρετοῦσε στὴ Γκεσταπό ἀλλὰ βοηθοῦσε κρυφὰ τοὺς ἐθνικιστὲς, εἰδοποίησε τὸ Νίκο Γρηγοριάδη τοῦ « Ἐθνικοῦ Κομιτάτου » πὼς οἱ Γερμανοὶ ἔμαθαν ποιὸς ἔκαμε τὴν ἀπόπειρα τῆς ΕΣΠΟ καὶ θέλουν νὰ συλλάβουν τὴν ΠΕΑΝ. Ὁ Νίκος πῆρε ἀμέσως ἓνα ποδήλατο κ' ἔτρεξε στὸ ραφτάδικο τῆς ὁδοῦ Κολοκοτρώνη, ποὺ ἤξερε πὼς συνεδρίαζαν οἱ Πεανίτες. Δὲν τοὺς βρῆκε ἐκεῖ. Πῆγε στὸ σπίτι τοῦ Περρῖκου, ἔφησε μῆνυμα. Τέλος κατέβηκε στὴν Καλλιθέα, ὅπου ἀντάμωσε τὴ συντροφιά. Τοὺς εἶπε νὰ προσέχουν γιατί καταδίδονται ἀπὸ κάποιον δικό τους. Ὁ Περρῖκος δὲν τὸ πίστεψε. Ὅσοσο συγκέντρωσε τὴν ἐπομένη, μιὰ Πέμπτη, τὰ στελέχη του στὴν ὁδὸ Κολοκοτρώνη καὶ τοὺς πρόσταξε νὰ μαζέψουν ἀπὸ ἐκεῖ τίς δυναμίτες καὶ τὰ ἔγγραφα γιὰ νὰ τὰ κρύψουν σπῖτια τους. Τὸ Σάββατο εἶχε ὀριστεῖ συνεδρίαση τῆς Διοικούσης Ἐπιτροπῆς, μὰ τὴν ἀνάβαλε. Τὸ Σάββατο αὐτὸ οἱ Γερμανοὶ κάμαν ἔρευνα στὸ ραφτάδικο καὶ φυσικὰ δὲ βρῆκαν τίποτα. Πιάσαν τὸν καταδότη καὶ τὸν ἐφυλάκισαν, μὲ τὴν ἰδέα πὼς τοὺς ἀπάτησε. Αὐτὸς ἤξερε τὸ καθετί, τοὺς εἶπε : « Κάποιος τοὺς εἰδοποίησε καὶ τὰ μάζεψαν ὅλα, τὰ πῆγαν

σπίτια τους· όρίστε οί διευθύνσεις τους, σύρτε νά τά βρῆτε ». Πῆγαν, βρῆκαν τά χαρτιά καί τά ἐκρηκτικά, ὄχι ὁμως τοὺς ἀνθρώπους. Τότε συνέλαβαν ὁλους τοὺς Ἑλληνας ὑπαλλήλους τῆς Γκεσταπὸ καί τὸν Μαντέλο, ὅσους ἤξεραν τὴν ὑπόθεση ΠΕΑΝ, γιὰ ν' ἀνακαλύψουν τὴ διαφυγὴ. Ἐβάλαν τὸν καταδότη νά μάθῃ μὲ κάθε τρόπο ποῦ κρυβόταν ὁ Περρῆκος. Ὁ καταδότης ἔφερε πρῶτα τὴν πληροφορία στοὺς Γερμανούς : « Ὁ Ν. Γρηγοριάδης τοὺς εἰδοποίησε γιὰ τὴν ἐρευνά σας καί σᾶς ξέφυγαν », καί ὕστερα ἀπὸ δυὸ μέρες ἔδωσε καί τὴ διεύθυνση ποῦ κρύβονταν οἱ δυναμιτισταί. Γιὰ νά μάθῃ ὁμως τὴν κρυψώνα ὁ προδότης ἐξετέθη τόσο ὥστε τὸν κατάλαβαν οἱ Πεανίτες. Ἦταν ὁ χωροφύλακας Νταλιάνης ποὺ τοὺς ἔκανε ὡς τότε τὸ φίλο. (Μιὰ νύχτα πλήρωσε τὴν ἀτιμὴ προσδοσία· τὸν ἐξετέλεσε ἡ ΠΕΑΝ). Ὡστόσο οἱ Γερμανοὶ πετάχτηκαν στὴν Καλλιθέα καί γράπωσαν τά καλύτερα παιδιά τῆς Ὁργανώσεως, μαζί μὲ τὸν Πρόεδρο Ἀθ. Σκούρα καί τὸν ἀρχηγὸ Περρῆκο. Ὁ Γρηγοριάδης, κυνηγημένος ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, δὲν μπορούσε νά κρατηθῇ πιά ἐδῶ. Τὸν φευγάτισαμε στὴ Μέση Ἀνατολή, ὅπου οἱ Ἀγγλοὶ τὸν ἐκλείσαν σὲ στρατόπεδο συγκεντρώσεως. Ἀθηναῖοι χαφιέδες εἶχαν φροντίσει νά τοὺς πληροφορήσουν πῶς ἦταν τάχα ἐπικίνδυνος φασίστας!

Οὗτος ὁ ἐλληνικὸς λαὸς εἶναι ρομαντικός. Ἐνῶ ἔχει φρονιμάδα, εἶναι κ' ἔτοιμος γιὰ κάθε τρέλα· ἐνῶ γεννήθηκε τετραπέρατος καί ξέρεי καλά ποῖο εἶναι τὸ συμφέρο του, ἔχει ψυχὴ ποὺ τὴν καίει ἡ φλόγα γιὰ θυσία. Τόνε βλέπεις μουλοχτὸ τώρα στὴν Κατοχή, καί λὲς πῶς ἡ πονηριά του τὸν κάνει νά περιμένῃ νά φανῇ πρῶτα ὁ νικητὴς τοῦ πολέμου κ' ὕστερα νά στραφῇ πρὸς τὴ σωστὴ μεριά. Ὁχι, ψέματα! Εἶναι ἔτοιμος ν' ἀγωνιστῇ, ἀρκεῖ νά τοῦ δείξουν τὸ δρόμο.

Ἐτσι τὸν Μάρτη τὰ φυτὰ μοιάζουν κοιμισμένα, ὥστόσο τὰ κα-
τατρῶει ὀργασμὸς νὰ ξεπεταχτοῦν, κίτρινη γύρις καὶ πούπου-
λα φτερωτὰ προσμένουν τὸ ἀγέρι ποὺ θὰ τὰ παρασύρῃ, γεμάτα
παλμούς ζωῆς. Τὸ ἀγέρι τοῦ λαοῦ εἶναι κάτι καινούριες ὀργα-
νώσεις ποὺ τὸν παρασύρουν. Μᾶς κάνει ἐντύπωση μία ποὺ τῇ
λὲν ΕΑΜ. Δὲν πολεμᾷ τόσο τοὺς Γερμανοὺς, ὅσο ὀργανώνεται.
Στέλνει στὰ χωριὰ προπαγανδιστὲς νὰ σιάξουν πυρῆνες, κ' ἐκ-
παιδεύει στελέχη στὴν Ἀθήνα. Ἐτοιμάζεται μὲ τέτοια μέσα
ποὺ ἀποροῦμε ποῦ βρίσκει τόσον καιρὸ καὶ ποιοὶ τὴν κατευθύ-
νουν. Κανεὶς δὲν ξέρεי τὰ ὀνόματά τους. Ἀκοῦμε πῶς εἶναι σο-
σιαλισταί, μὰ δὲν τὸ πιστεύουμε, γιατί οἱ σοσιαλισταὶ λὲν πολ-
λὰ καὶ πράττουν λίγα, ἐνῶ τοῦτοι δουλεύουν σκληρά, ἀμίλητοι.

Ἀπὸ μέρους μου θαυμάζω βλέποντας μὲ πόσο πάθος
ἀντιστρατεύονται τὸν Ἀξονα οἱ νέοι ὄλων τῶν παρατάξεων.
Ἀναγκάζουν τὸν Τσολάκογλου νὰ κλείσῃ τὸ Πανεπιστήμιο.
Μὲ πολλὰ σαμποτάζ κι ἀπεργίες κάνουν νὰ ξεφύγῃ ὁ Ἐλεγχος
τῆς καταστάσεως ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ χέρια τῶν κουτσίλικς
ἀλλὰ καὶ τῶν φασιστῶν. Ἀρχὰς Αὐγούστου μιὰ ὀμάδα νέων
18 - 19 χρονῶ ἀπὸ τὰ γύρω χωριὰ τῆς Λαμίας χτύπησαν
ἰταλικὴ ἐφοδιοπομπὴ στὰ στενὰ τοῦ Καλλιδρομοῦ, κάψαν
τ' αὐτοκίνητα καὶ σκότωσαν τοὺς Ἰταλοὺς στρατιῶτες. Κά-
ποτε τοὺς συνέλαβαν, ἐπειδὴ παντοῦ φλυαροῦσαν παιδια-
κίσια τὸ κατόρθωμά τους. Τοὺς ἐδίκασε Στρατοδικεῖο. Ὅταν
τοὺς ρώτησαν γιατί κάψαν τὴν ἐφοδιοπομπή, ἓνας ἀπ' αὐτοὺς
ὁ Διαμαντάρης, ἀπάντησε : « Ἐπειδὴ κ' ἐσεῖς καῖτε τὰ
χωριὰ μας ». Καταδικάστηκαν σὲ θάνατο κ' ἐκτελέστηκαν
μετὰ τρεῖς ὥρες στὸ γήπεδο τοῦ Γυμναστηρίου τῆς Λαμίας.
Κανένας δὲ δέχτηκε νὰ τοῦ δέσουν τὰ μάτια.

Μοιάζει νὰ γουστάρουν τὸν κρυφὸ πόλεμο τὰ Ἑλληνό-
πουλα. Τὰ διασκεδάζουν οἱ κίνδυνοι : φυγὴ ἀπὸ σκεπὲς
σπιτιῶν, κρύψιμο στὰ ὑπόγεια, κάθε λογῆς μπερμπαντιές,
ποὺ τοὺς δίνουν τὴν παράδοξη χαρὰ τῆς παρανομίας μαζὶ
μὲ τὴν ἐσωτερικὴ ἱκανοποίηση ποὺ φέρνει ἡ ἐκτέλεση τοῦ
καθήκοντος. Ξεχνᾷς στὴν Ἀντίσταση τὸν παλιὸ ἑαυτό σου,
ὡς καὶ τὸ παλιὸ ὄνομα σου· κυκλοφορεῖς μὲ πλαστὲς ταυ-

τόττες, δοκιμάζεις ἀπίθανα ἐπαγγέλματα γιά νά ὑπηρετήσης καλύτερα τήν Πατρίδα. Στό δρόμο, χωρίς νά σταματήσης, διασταυρώνεσαι μ' ἕνα σύνδεσμο πού σου δίνει στά πεταχτά κάποιο μαντάτο ἤ μέ τή χειραψία σου περνάει μιὰ μπαλίτσα χαρτί μέ πληροφορίες. Περιμένεις ἀπό τ' ἀπόγεμα ὡς τή νύχτα συνέχεια σέ συνοικιακό καφενεδάκι, ὅσο νά 'ρθῇ συνεργάτης νά σου πῇ τί ἀπόγινε ἡ τάδε ὑπόθεση. "Ο,τι ὥρα δώσης ραντεβού, λές τόν ἀριθμό τῆς ὥρας πολλαπλασιασμένον μέ τὸ τρία ὥστε ξένος νά μὴ σέ καταλάβῃ. Γιά τὴν τόνωση τοῦ ἡθικοῦ κάνεις « προβοκάτσια » κατὰ τῶν Γερμανοϊταλῶν στίς ἐθνικές ἐορτές, κυνήγι προδοτῶν, φρουρά τῶν ἀσυρμάτων μας, πλιάτσικο σέ στρατιωτικές ἀποθήκες, νυχτερινή ρήξη μέ καραμπινιέρους, κατασκοπεία, παρηγοριά μιᾶς μάνας πού τουφέκισαν τὸ γιό της, παρατήρηση σέ τσούλα πού πάει μέ 'Ιταλούς, σαμποτάζ, τύπωμα μυστικῆς ἐφημερίδας. "Απειρες οἱ μορφές τῆς πάλης, δύσκολη ἡ δουλειά, κ' ἐμεῖς ἀτζαμῆδες ἀκόμα. Δίνω μιὰν εἰδηση στοῦ λοχαγῶ Παπαδόπουλο καταμεσῆς τοῦ δρόμου, μάς ἰαθῶς πλησιάζει Γερμανός, κόβω τὴ φράση μου. Μὲ μαλώνει :

— Ποτὲ μὴν τὸ κάνετε αὐτό, θά προδοθῆτε. "Αν ὑποπτεύετε πῶς ξέρει ἑλληνικά, ἐξακολουθήστε τὴν κουβέντα, μιλώνοντας ὁμως γιά τὸν καιρό.

Πολλά ἀπὸ τὰ στελέχη μας παίρνουν τόσο κατάκαρδα τὴν Ἀντίσταση πού ξεψυχοῦν ἀπὸ τὸ χαμαλίκι. Περπατᾶν τὴν ἡμέρα καὶ πολεμᾶν τὴν νύχτα. Ὁ λοχαγὸς Κολῶτος καταντάει φθισικός. Ἀπὸ τὴν κούραση τὸ πρόσωπό του ἔχει γίνει τρίγωνο, μόλις κρατιέται στά πόδια του, ἀλλὰ τὸ κρύβει. Κάποια νύχτα θέλησε ὁ ἀρχηγὸς τῆς Χ νά μηνύσῃ κάτι ἐπείγοντως στὴν Καλλιθέα. Προσφέρθηκε νά πάῃ αὐτὸς πεζῇ, μολονότι εἶχαν λιώσει τὰ παπούτσια του. Πῆγε ξυπόλητος μέσα στὴ βροχή, ἀντλώνοντας δύναμη ἀπὸ τὰ νεῦρα του, μὰ πλήρωσε τὴν τόση ἀφοσίωση μ' αἰμόπτυση. Στὸ τέλος σκοτώθηκε σέ συμπλοκὴ μέ κομμουνιστές.

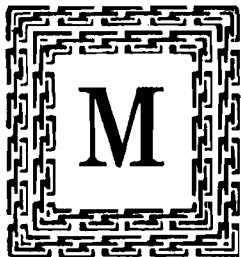
Κανένας δὲν ξεσηκώθηκε κατὰ τοῦ "Αἰώνα πρὶν ἀπὸ τοὺς

1942 **ἀξιωματικούς.** Ἐγώ στὰ χέρια μου πρωτόκολλο τιμῆς τῶν βαθμοφόρων τοῦ 25ου Συντάγματος, ποὺ ὀρκίζονται νὰ πολεμήσουν τὸν τύραννο μόλις κατακτήσῃ τὴ χώρα. Τὸ πρωτόκολλο ὑπογράφηκε 6 Ἀπριλίου 1941, στὴ σκηνὴ τοῦ λοχαγοῦ Κουρουπού, τὴν ἡμέρα δηλαδή ποὺ μᾶς κήρυξε τὸν πόλεμο ἡ Γερμανία. Πῶς νὰ παραδεχτοῦν τὴ σκλαβιά οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς Πίνδου καὶ τοῦ Ροῦπελ, αὐτοὶ ποὺ ἀκουγαν τὰ ραδιόφωνα ὅλου τοῦ κόσμου, ὡς καὶ τὰ σοβιετικά, νὰ τοὺς λέν πῶς εἶναι ἀθάνατοι ; Μαζεύτηκαν σὲ ὁμάδες κ' ἐστειλαν ἀντιπροσώπους στὴ Μέσῃ Ἀνατολὴ ζητώντας ὅπλα καὶ χρήματα γιὰ νὰ ξαναφτιάξουν τὸ στρατὸ τῆς Ἀλβανίας μῆνες πρὶν ἰδρυθῇ τὸ ΕΑΜ καὶ ὁ ΕΛΑΣ, μῆνες πρὶν κινδυνέψῃ ἡ Ρωσία καὶ διατάξῃ τὸ ΚΚΕ νὰ κατεβῇ στὴν ἑνοπλὴ ἀντίσταση. Κατὰ ἑκατοντάδες φεύγουν γιὰ τὴν Αἴγυπτο νὰ πολεμήσουν τὸν Ἀξόνα οἱ βαθμοφόροι, πουλώνοντας τὰ διαμαντικά, τὰ χαλιά, τὰ ἐπιπλα τῶν σπιτιῶν τους. Γιὰ νὰ σταματήσῃ αὐτὸ τὸ ρεῦμα ἡ Κυβέρνηση τῶν κουϊσλιγκς στερεῖ τίς οἰκογενειὰς τους κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τὸ μισθό, ὕστερα ἐπιβάλλει κατάσχεση στὴν κινητὴ καὶ ἀκίνητη περιουσία τους, κατόπι δημοσιεύει νόμο ὅτι διαφυγὴ στὴν Αἴγυπτο εἶναι λιποταξία καὶ τιμωρεῖται μὲ θάνατο, τέλος τώρα τὸν Ἰούλιο, διατάζει τὴν ἐκτόπισι τῶν οἰκογενειῶν τους. Τοῦ κάκου ! Χίλιοι διακόσιοι ἀξιωματικοὶ φεύγουν γιὰ « κάτω ». Δὲν εἰν' αὐτοὶ ποὺ ἀξίζουν τόσο θαυμασμὸ ὅσο οἱ μητέρες κ' οἱ γυναῖκες τους, ποὺ τοὺς εὐλογοῦσαν ὅταν ἐφευγαν, μολονότι ξέραν πῶς μετὰ τὴν ἀναχώρησή τους θὰ τίς θέριζε ἡ πείνα.

Μὰ κι ὅσοι ἀξιωματικοὶ ἀπόμειναν ἐδῶ δὲν καταπιάνονται μ' εὐκολώτερο ἔργο, γιατί πρέπει ἄοπλοι νὰ μάχωνται πάνοπλον ἐχθρό. Οἱ νόμοι τοῦ πολέμου δὲν ἰσχύουν γι' αὐτούς· ἂν τοὺς αἰχμαλωτίσουν οἱ Ναζιῆδες ἔχουν δικαίωμα νὰ τοὺς τουφεκίσουν — κανένα διεθνὲς δίκαιο δὲν τοὺς προστατεύει. Τὴν ὥραία προσπάθεια τῶν νέων καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τὴ χαλᾶν μερικοὶ τυφλοὶ ἀπὸ φανατισμὸ δημοκρατικοί. Τὸ ἑνωμένο ἔθνος, ποὺ θαυματουργεῖ καὶ στὴν σκλαβιά, κάνουν τὸ ἔγκλημα νὰ τὸ χωρίσουν σὲ βασιλικούς κι ἀντιβασιλικούς. Τὸ ἀ-

δυνατίζουν. Τίποτα δὲν ὠφέλησε περισσότερο τὸν Κομμουνισμό ἀπ' αὐτὴ τὴ διαίρεση τοῦ ἀστικοῦ κόσμου. Πλαστηριοὶ καὶ συνοδοιπόροι γίνονται σκαλοπάτια γιὰ νὰ βγῇ ἀπάνω τὸ ΚΚΕ.

ΑΥΡΟ καλοκαίρι περνᾶμε. Τὴν ὥρα ποὺ ἡ Ἑλληνικὴ Ἀντίσταση φουντώνει ἔρχονται ἀπελπιστικὲς εἰδήσεις ἀπὸ παντοῦ. Οἱ Γιαπωνέζοι κατέλαβαν τὴν Βιρμανία, στραγγάλισαν τὴν Κίνα, πῆραν τὶς Φιλιππίνες. Οἱ Γερμανοὶ φτάσαν στὸν Καύκασο, στὰ χέρια τους εἶναι τὼρα ἡ Κριμαία κ' ἡ βιομηχανία τοῦ Ντόνετς. Ἀρπαξαν στὸ Ἀφρικανικὸ μέτωπο τὸ Τομπρούκ μὲ 33.000 αἰχμαλώτους, καὶ μ' ἓνα πῆδημα βρέθηκαν στὰ σύνορα τῆς Αἰγύπτου. Τὸ τελευταῖο φρούριο πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρεια, τὸ Ἑλ - Ἀλαμείν, ἔπεσε 3 Ἰουλίου. Ὁ Μουσολίνι πῆγε στὴν Ἀφρική, ἔτοιμος νὰ κάμῃ, σὰν ἀρχαῖος Καῖσαρ, θρίαμβο στὸ Κάιρο. Ἀγγλικὴ ἀπόβαση στὴ Διέππη ἀπότυχε οἰκτρά.

Μαῦρο καλοκαίρι περνᾶμε. Ὅλα τὰ προϊόντα τὰ δεσμεύουν οἱ Γερμανοί, τὰ συγκεντρώνουν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους. Δὲν ἀφήνουν σταγόνα λάδι, δὲν ἀφήνουν καν ἄλατι, καὶ ἡ μερίδα τοῦ ψωμιοῦ περιορίστηκε στὰ 50 δράμια. Γιὰ λαὸ ψωμοφάγο αὕτῃ ἡ τραγικὰ μικρὴ ποσότητα σημαίνει καταδίκη σὲ θάνατο. Στέλνουν στὴν Ἀφρική ἀκόμη καὶ τὰ λαχανικὰ καὶ τὰ φρούτα μας. Ἡ λιτότητα τοῦ Ἑλληνα, ποὺ πάντα ὑποσιτιζόταν, τὸν ἔριξε στὰ χέρια τοῦ Ἀξονα ἀπαχο, ἐξαντλημένον. Νιώθεις πὼς κάποια σατανικὴ ἰδέα κατευθύνει τοὺς φασίστες — ν' ἀφανίσουν τὴ φυλὴ ποὺ ἀντιστέκεται στὰ σχέδιά τους. Ἡ διατροφή τῶν ἀρρώστων στὰ νοσοκομεῖα εἶναι τόσο ἐλεεινὴ ὥστε γιὰ ἄλλη πάθηση γιastreύονται καὶ ἀπὸ πείνα πεθαίνουν. Μητέρες νεογέννητες δὲν ἔχουν γάλα. Στὰ σχολεῖα οἱ μαθηταὶ κουνᾶν τὸ στόμα ν' ἀπαντήσουν στὸ δάσκαλο, μὰ δὲν ἀκούγονται ἀπὸ τὴν ἀτονία. Στὸν τόπο τοῦ σαπουνιοῦ

1942 δὲ βρίσκεις οὔτε μιὰ πλάκια σαποῦνι. Ἡ ψώρα, ἡ βρώμα, ἡ φείρα δέρνουν τὴ φτωχολογιά. Ὅσοι ἐπασχαν ἀπὸ φθίσι ξεψυχᾶν, ὅσοι ἀπὸ ἐλώδεις ξανακυλᾶν καὶ καταντᾶνε φθισικοί. Τὰ σανατόρια παραγέμισαν καὶ οἱ φθισικοὶ ἀπομένουν στοὺς δρόμους καὶ κάνουν αἰμόπτυση στὰ πόδια τῶν διαβατῶν. Μὲ τὴν ὑγεία τοῦ λαοῦ ροκανίζεται σιγὰ - σιγὰ καὶ τὸ ἥθικό του. Τὸ κορμὶ ταπεινώνεται ἀπὸ τὴν πείνα. Τί ἀνθρωπιά νὰ σοῦ ἀπομείνῃ ὅταν σκαλίζης ὅλη μέρα τὰ σκουπίδια γιὰ νὰ βρῇς κάτι νὰ φᾶς! Τὴν ἔλλειψη τροφίμων τὴ χειροτερεύει ἡ ἀνυπαρξία συγκοινωνίας. Σιδηρόδρομοι καὶ αὐτοκίνητα δουλεύουν μόνο γιὰ τὸ Ἀφρিকা Κόρπ. Κουβαλᾶν κάτω στρατό, πυροβόλα, τροφές. Οἱ Γερμανοὶ ἐτοιμάζουν μὲ μανία τὴν τελικὴ ἐξόρμηση πρὸς τὸ Σουέζ.

Τέτοια ἐποχὴ τὸ Βρετανικὸ Στρατηγεῖο τῆς Μέσης Ἀνατολῆς διάλεξε ἔντεκα Ἀγγλοὺς ἀξιωματικούς κ' ἓναν Ἕλληνα, τὸν Θέμο Μαρῖνο, τοὺς ἐκπαίδευσσε σὲ μιὰν ὅαση τῆς ἐρήμου ὡς κομμάντος καὶ τοὺς διάταξε νὰ πᾶν στὴν Ἑλλάδα ν' ἀνατινᾶζουν τὴ μεγάλη γέφυρα τοῦ Γοργοπόταμου γιὰ νὰ σταματήσῃ ἡ ἀδιάκοπη ροὴ ἀπὸ ἐφόδια πρὸς τὸν Ρόμμελ. Οἱ προκομμένοι οἱ σύνδεσμοι τῶν Ἀγγλῶν στὴν Ἀθήνα τοὺς συμβούλεψαν νὰ πέσουν μὲ ἀλεξίπτωτα στὴ Γκιώνα, ὅπου τοὺς περίμενε ὁ λήσταρχος Καραλίβανος, ἄνθρωπος τοῦ Ἀρη Βελουχιώτη. Τὴν ὀρισμένη νύχτα ξεκίνησαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο τρία ἀεροπλάνα μὲ τοὺς κομμάντος, πλησίασαν τὴν Γκιώνα, ἀλλὰ φωτιὲς δὲν εἶδαν πουθενά καὶ γύρισαν πίσω. Ὁ Ἀρης δὲν ἤθελε ξένους στὴν περιοχὴ του. Ὡστόσο μεταπίστηκε, καὶ σὲ λίγες νύχτες ἡ πτῆσις ξανάγινε, ἀνάφτηκαν οἱ φωτιές, καὶ τὰ δύο ἀπὸ τὰ τρία ἀεροπλάνα ἀδειασαν τ' ἀλεξίπτωτα. Τοῦ τρίτου ὁ πιλότος δὲν εἶδε φῶτα κι ἀναγκάστηκε νὰ γυρίσῃ πάλι ἀπραχτος. Ἀρχηγὸς τῆς ἀποστολῆς ἦταν ὁ ἀντισυνταγματάρχης David Myers, μὲ τὸ ψευδώνυμο Ἐντυ, καὶ ὑπαρχηγὸς ὁ νεαρὸς ταγματάρχης Montie Woodhouse, ὁ Κρίς. Μόλις πάτησαν τὸ ποδᾶρι τους στὴ γῆ ἀρχισαν νὰ φωνάζουν : « Καραλίβανο, Καραλίβανο ». Ὁ λήσταρχος παρουσιάστηκε, ἔμεινε λίγες μέρες κοντὰ τους καί,

δταν σώθηκαν τὰ τρόφιμα, ἔλειψε τίς ἀποσκευές τους κ' ἐξαφανίστηκε. Οἱ Βρετανοί, χωρὶς νερό, (ἡ Γκιώνα δὲν ἔχει πηγές), χωρὶς φαγώσιμα, πέσαν σ' ἀπελπισία, ὥσπου τοὺς συνάντησε ἓνας καλὸς Ἕλληνας, Μπέης τ' ὄνομα, ποὺ τοὺς πῆγε σὲ μιὰ σπηλιά κοντὰ στὸ χωριὸ Στρώμνη. Ἐκεῖ τοὺς ἔκρυψε καὶ τοὺς τὰίζε ἀπὸ τὸ ὑστέρημά του ὀλόκληρες ἐβδομάδες. Οὔτε Καραλίβανος, οὔτε Βελουχιώτης φαινόταν πουθενά. Κάποτε στὴν ἀπόγνωσή τους ἀποφάσισαν ν' ἀποταθοῦν στὸ ΕΛΕΣ. Ξεκίνησε ὁ ταγματάρχης Κρίς ὀλομόναχος, μ' ἓνα χάρτη καὶ μιὰ πυξίδα, νὰ πάη νὰ βρῇ τὸν Ζέρβα. Δὲν εἶχε τὴν παραμικρὴ ἰδέα σὲ ποῖο μέρος τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδας βρισκόταν, ὥστόσο μετὰ δώδεκα μέρες σκληρὴ πεζοπορία, βοηθημένος ἀπὸ χρυσόκαρδους χωριάτες, τὸν ἀνακάλυψε, 9 Νοεμβρίου, στὸν Ἀχελῷο νὰ τουφεκίζεται μὲ ἰταλικὸ τάγμα. Ὁ Ζέρβας, ἀπὸ τὴ χαρὰ του νὰ δῇ Ἕλληνα σύνδεσμο, τὸν ὀνόμασε « Εὐάγγελος » (τὸ ὄνομα ἔμεινε, ἔτσι τὸν φώναζαν ἀπὸ τότε οἱ ἀντάρτες). Ὁ Woodhouse ἔδωσε στὸν στρατηγὸ γράμμα τοῦ Ἐντυ ποὺ τοῦ περιέγραφε τὴν ἐγκατάλειψή τους καὶ τὸν παρακαλοῦσε νὰ τρέξῃ μὲ ὅσους περισσότερους ἀνθρώπους μποροῦσε. Θὰ τὸν περίμενε στὴ σπηλιά ὡς τὰ μεσάνυχτα τῆς 17 Νοεμβρίου· ἀν ὁμως δὲν πῆγαινε, ὁ Ἐντυ τοῦ ἐξομολογιόταν ὅτι θ' αὐτοκτονοῦσε γιατί εἶχε δώσει τὸ λόγο του νὰ τινάξῃ τὴ γέφυρα τοῦ Γοργοπόταμου καὶ δὲ μποροῦσε νὰ ζήσει ἀτιμασμένος. Ὁ Ζέρβας πῆρε ἀμέσως 90 παλικάρια καὶ ξεκίνησε. Κανένας ἀπὸ τοὺς 90 δὲν εἶχε παπούτσια. Περπατοῦσαν ξυπόλητοι. Καθὼς προχωροῦσαν εἰδοποιήθηκε ὁ Ζέρβας ἀπὸ φίλους του πὼς ὁ Ἄρης στὴν τάδε θέσῃ εἶχε στήσῃ ἐνέδρα. Ἀποφύγαν αὐτὴ τὴν κακοτοπιὰ καὶ ὁ στρατηγὸς ἔγραψε τοῦ Ἄρη Βελουχιώτη πὼς εἶναι ἀνάγκη νὰ συναντηθοῦν στὴ Βύνιανη. Πραγματικὰ ὁ Ἄρης τὸν περίμενε τὴν ὀρισμένη ὥρα. Πρωτογνωρίστηκαν. Ὁ Ζέρβας παχὺς μὲ γένια, ὁ Ἄρης κοντός, ἀδύνατος, μὲ ὥραϊο πρόσωπο. Πρώτῃ κουβέντα τοῦ Ἄρη ἦταν τὸ ψέμα. Συστήθηκε γιὰ μόνιμος λοχαγὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Ὁ Ζέρβας χαμογέλασε, γιατί

1942 ήξερε ποιός ήταν — από καλό σόι της Λαμίας, αλλά αρχι-κομμουνιστής, σπουδασμένος στη Μόσχα.

— Ήσαστε της Σχολής των Ευελπίδων ; ρώτησε με αφέλεια ο στρατηγός.

— Μάλιστα.

— Ποιάς τάξεως ;

— Του 1932.

Τόν έπεισε να πάνε μαζί ως το Μαύρο Λιθάρι, κ' εκεί πιά ν' αποφάσιζαν τί θ' απογινόταν με τους Έγγλέζους. Στο Μαυρολίθαρο ο Ζέρβας του ξέφυγε νύχτα και τράβηξε στη σπηλιά να συναντήσει τόν Έντυ. Είχε χιονοθύελλα, αλλά δεν μπορούσε να μὴν πάη, γιατί ήταν 17 Νοεμβρίου κ' έπρεπε να προλάβη. Λίγο πριν απ' τὰ μεσάνυχτα συναντήθηκε με τους Άγγλους. Τους βρήκε σε κακά χάλια. Τους πήγε στο χωριό, όπου έκαμαν άμέσως σύσκεψη. Ο Έντυ έξήγησε τὸ σχέδιό του για τὴν καταστροφή τῆς γέφυρας, μὰ ο Βελουχιώτης έφερε αντίρρῆσεις. Έλεγε πὼς τὸν Γοργοπόταμο τὸν προστάτευαν 400 Ἴταλοι βαριά όπλισμένοι και πὼς οί δυνάμεις οί δικές τους ήτανε λιγοστές. Τὸ ΕΑΜ δὲν είχε μεστώσει ακόμη και δὲν ήθελε ν' αποτύχη στὴν πρώτη του μεγάλη επιχείρηση γιατί θ' απογοητευόταν ο κοσμάκης. Ζήτησε προθεσμία να πάη να συνάξη ενισχύσεις κ' έφυγε άπρόθυμος. Καθὼς τραβοῦσε πίσω στὰ λημέρια του, κάτι δικοί του βλάμηδες του παρουσίασαν τρεῖς καινούριους Άγγλους κ' έναν Έλληνα άξιωματικό, τὸν Θέμο Μαρίνο, πὸν είχαν πέσει κι αὐτοί με άλεξίπτωτα.

— Τί είσαστε σεῖς ; ρωτᾷ ο Άρης Βελουχιώτης.

— Είμαστε τὸ πλήρωμα τοῦ τρίτου άεροπλάνου, πὸν δὲν είδαμε φωτιές στη Γκιώνα και γυρίσαμε στὸ Κάιρο.

— Και τί ζητᾷτε τώρα ;

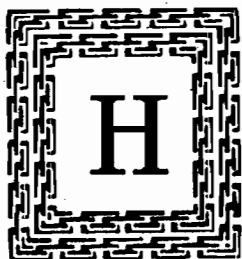
— Τὸν Έντυ.

— Δὲ φάνηκε κατὰ δῶ, αλλά θὰ σᾶς τὸν βρῶ ἐγώ. Έ-λᾶτε κοντὰ μου.

Άντὶ να τοὺς οδηγήσῃ πρὸς τὸν Έντυ άρχισε να τοὺς περιφέρῃ από χωριό σε χωριό όπου εκφωνοῦσε, μ' εύκολία

κομματάρχη, κομμουνιστικούς λόγους κι ὀργάνωνε μὲ τὸ σιδερένιο χέρι του τὸ ΕΑΜ. Ὅταν ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν τεσσάρων Ἀγγλος λοχαγὸς κατάλαβε τὴν κοροϊδία, ἀποφάσισε νὰ φύγουν μοναχοὶ τους. Μόλις ὁμῶς ἀπομακρύνθηκαν λιγάκι ὁ Ἀρης ἔστειλε μήνυμα νὰ γυρίσουν, γιατί εἶχε ἀνακαλύψει τάχα ἐκείνη τὴ στιγμούλα τὸν Ἔντυ. Ἔτσι ἐνώθηκαν ἐπὶ τέλους οἱ δώδεκα κομμάντος μεταξύ τους, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν Ζέρβα καὶ τὸν Ἀρη. Ὁ τελευταῖος ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχη ἀντιρρήσεις. Ὁ Ἔντυ τοῦ παρατήρησε πῶς ἐξακρίβωσε κατὰ τὴν ἀπουσία του ὅτι τὸν Γοργοπόταμο δὲν τὸν φρουροῦσαν 400 Ἴταλοι παρὰ μόνον 180. Ὁ Ἀρης ἐπέμενε. Ἐπέμενε κι ὁ Ἀγγλος. Τοῦ δήλωσε ὅτι θὰ ἔκανε τὸ σαμποτάζ μόνον μὲ τὸν Ζέρβα, ὅποτε τὴ βοήθεια τῆς Μ. Ἀνατολῆς θὰ τὴν ἀπολάμβανε ὁλόκληρη τὸ ΕΔΕΣ. Ἡ ἀπειλὴ αὐτὴ ἔπιασε καὶ ὁ Βελουχιώτης δέχτηκε νὰ δώσῃ 100 παιδιά. Ξεκίνησαν ὅλοι μαζί γιὰ τὴν ἐπιχείρηση, μὰ πάλι τοὺς καθυστέρησε ὁ Ἀρης γιὰ ν' ἀποκεφαλίσῃ μὲ τὸ χέρι του κάποιον κτηνοτρόφο. Τὸ θέαμα αὐτὸ καὶ τὰ βασανιστήρια ποὺ τὸν εἶδαν οἱ Ἀγγλοι νὰ κἀνὲ σὲ χωριάτες, ἄντρες ἢ γυναῖκες, τοὺς ἔφερε ἀνατριχίλα. Κατάλαβαν μὲ τί ἄνθρωπο εἶχανε μπλέξει. Ἡ καταστροφὴ τῆς γέφυρας ἔγινε τὸ βράδυ τῆς 25 Νοεμβρίου κάτω ἀπὸ δύσκολες συνθῆκες, γιατί ἀφοῦ ἄρχισε τὸ τουφεκίδι μὲ τὴν ἰταλικὴ φρουρὰ φάνηκε κατάφωτο μέσα στὴ σκοτεινιά νὰ ῥχεταὶ τραῖνο γεμάτο γερμανικὸ στρατό. Στὸ τουφεκίδι τῶν ἱταλῶν προστέθηκαν τῶν Ναζιδῶν τὰ πολυβόλα πρὶν συμπληρωθῇ ἡ ὑπονόμηση τοῦ Γοργοπόταμου. Μὰ ἡ αὐτοθυσία ὄλων καὶ ἡ ταχύτητα ποὺ δούλευαν σκαρφαλώνοντας τὸν σιδερένιο σκελετὸ τῶν ποδαριῶν τῆς γέφυρας δυὸ παιδιά τῆς ἐρήμου, δυὸ αἰλουροὶ θὰ ἄλεγε, ἓνας Ἰνδὸς κι ὁ χριστιανὸς Ἀραβας Χούρη, ἔσωσαν τὴν κατάσταση. Ἀγωνίζονταν οἱ Ἕλληνες νὰ συγκρατήσουν μακριὰ τοὺς Γερμανοὺς κ' εἶχαν στριμωχτῇ ἄσχημα, ὅταν βρόντησε ἡ ἐκρηξὴ κ' ἔκαψε τὴ γῆ νὰ σειστῇ. Τὸ ψηλὸ ποδάρι τῆς γέφυρας σωριάστηκε χάμω. Ἡ ζημιὰ ποὺ ἔπαθε ὁ Ἀξωνας ἦτανε σοβαρὴ. Στὴν Ἀθήνα ἀποκλείστηκαν κάπου 3.500 βαγόνια ποὺ ἐμπόδισαν

1942 όχι μόνον τὸν Ρόμμελ ἀλλὰ καὶ τὶς μεταφορὲς πρὸς τὴ Γερμανία γιὰ πολὺν καιρὸ. Ὡς ἀντίποινα οἱ Ἴταλοί, ἀντὶ νὰ βγοῦν νὰ κυνηγήσουν τοὺς ἀντάρτες, ἐξετέλεσαν 34 ἀθώους πολίτες τῆς Λαμίας. Μέσα σ' αὐτοὺς ἦταν καὶ ὁ τελευταῖος ἀπόγονος τῶν Παπακυριαζῆ, ταγματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ, σύνδεσμός μας γιὰ τὴ Φθιώτιδα. Ἐννέα ἄλλα ἀρσενικά αὐτῆς τῆς λεβέντικης οἰκογένειας εἶχαν σκοτωθῇ, ἓνα πρὸς ἓνα, στοὺς πολέμους μας.

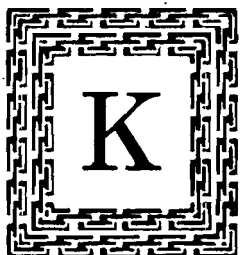

ΑΘΗΝΑ διψᾷ καὶ βρωμάει. Οἱ Γερμανοὶ δίνουν λιγοστὸ τὸ νερό, γιὰ τὴ χρησιμοποιοῦν τὴ λίμνη τοῦ Μαραθῶνα ὡς βᾶση ὑδροπλάνων καὶ φροντίζουν νὰ μὲν ἡ στάθμη τῆς ψηλά. Ἡ Ἀθῆνα λιμοκτονεῖ. Χτὲς βράδῃ ἓνας Ἀγγλος, πού τὸν κρύβει σπῆτι τοῦ ὁ σωφὲρ μου, διηγεῖται πῶς ἐξὶ ἀνθρώποι δὲν εἶχαν γιὰ νὰ φᾶνε παρὰ μιὰ ντομάτα κ' ἓνα αὐγὸ· ὁ σωφὲρ ἔκοψε ντομάτα κι αὐγὸ στὰ ἐξὶ κ' ἔδωσε τοῦ Ἀγγλου ἀπὸ $\frac{1}{6}$, ὅσο καὶ στὰ πεινασμένα παιδιὰ του. Μέρα - νύχτα ἀτέλειωτες σειρὲς ἀπὸ καροτσάκια πού τὰ σέρνουν ὁλόκληρες οἰκογένειες, πλάσματα ἀδύνατα σὰν σκιαχτρα, ξυπόλητα καὶ ντυμένα κουρέλια, κουβαλᾷ ξύλα ἀπὸ τίς ἐξοχές. Οἱ κουτσλιγκς λένε πῶς πεινᾷμε ἐξ αἰτίας τοῦ ἀγγλικοῦ ἀποκλεισμοῦ. Ξεχνᾷν οἱ προδότες ὅτι μερικὰ προϊόντα μας, ὅπως τὸ λάδι καὶ ἡ σταφίδα, περισσεύαν γιὰ νὰ τρῶμε ὅσο θέλομε καὶ νὰ γίνεται κ' ἐξαγωγή. Τώρα δὲν ὑπάρχει κόμπος λάδι, σπυρὶ σταφίδα. Ὁ βρωμερὸς Κοτζαμάνης κατάντησε τὸ Ὑπουργεῖον Ἐφοδιασμοῦ πρακτορεῖο πού συγκεντρώνει ἑλληνικὰ προϊόντα γιὰ τὸν Ἀξόνα. Τρεῖς μῆνες τώρα δὲν ἔχει μοιράσει στὸν κοσμάκη παρὰ μιὰ φορὰ ἀλάτι καὶ μιὰ φορὰ σπῆρτα. Στὶς 24 Ἰουνίου ὁ Κοτζαμάνης δήλωσε στὶς ἐφημερίδες : « Εἰς τὸ Βερολῖνον τὰ ἐνεργητικά μας ὑπόλοιπα αὐξάνονται συνεχῶς ». Ληστεύουν οἱ Γερμανοὶ τὰ πάντα καὶ λέν τοῦ προ-

δότη : « Γράφε τα ». 'Εκεῖνος τὰ γράφει στὰ βιβλία τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου, κ' οἱ Γερμανοὶ τὰ γράφουν στὰ παλιά τους τὰ παπούτσια. Μὰ δταν ὑποφέρεις πολὺ, τολμᾷς καὶ πολὺ. 'Απὸ τέλη Αὐγούστου ἀρχίσαμε συνεννοήσεις, δεξιὸι καὶ ἀριστεροί, νὰ κάμωμε μιὰ μεγάλη διαδήλωση διαμαρτυρίας. 'Αρχὰς Σεπτεμβρίου ἡ 'Ομοσπονδία Δημοσίων Ὑπαλλήλων ξεκίνησε μὲ τὴν ἀπαίτηση νὰ βελτιωθοῦν οἱ ὁροι διατροφῆς, εἰδάλλως ἀπειλοῦσε γενικὴ ἀπεργία. Οἱ Γερμανοὶ-ταλοὶ ταραχτήκαν. Τοιχοκόλλησαν στὰ Ὑπουργεῖα διαταγὴ πὼς « ὁποῖος τολμήσῃ ν' ἀπεργήσῃ θὰ ἐκτελῇται ἀμέσως, ἄνευ διαδικασίας ». Ὡστόσο οἱ διάφορες ὀργανώσεις κάλεσαν τὸ λαὸ νὰ κατεβῇ σὲ διαδηλώσεις στὶς 11 Σεπτεμβρίου. 'Απὸ τὴν ταραχὴ τοὺς οἱ Γερμανοὶ, γιὰ νὰ φοβήσουν τὸν κόσμον, ἀρχισαν ὁμαδικοὺς τουφεκισμοὺς, σκότωσαν μερικοὺς ἐργάτες τοῦ λιγνιτωρυχείου Καλογρέζας καὶ ἀθῶους πολίτες στὸν Πειραιᾶ καὶ τὴν ἀθηναϊκὴ συνοικίᾳ Νέος Κόσμος. 'Ανήμερα τῆς 11 Σεπτεμβρίου οἱ δρόμοι πλημμύρησαν ἀπὸ στρατό, πιάσαν τίς γωνιὰς μὲ πολυβόλα, στίς πλατεῖες οἱ Γερμανοὶ ἐγκατάστησαν τάνκς, οἱ Ἴταλοὶ θωρακισμένα αὐτοκίνητα, κ' ἓνα πλῆθος ἀεροπλάνα γυρόφερναν τὸν οὐρανό. Κι ὁμως ἡ ἀπεργία ἐγίνε! Πρῶτοι μπῆκαν οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι καὶ ἀκολούθησαν ὅλα τὰ συνάφια, ἐργάτες, ἰδιωτικοὶ ὑπάλληλοι, τραπεζιτικοί, δάσκαλοι, σπουδασταί, ἐμποροὶ καὶ βιοτέχνες. Τόσο ἦταν τὸ πλῆθος ὥστε οἱ Ἀξονικοὶ δὲν τόλμησαν νὰ χτυπήσουν, ἐξὸν ἀπὸ ἓνα τμήμα Ἰταλικὸ πού φοβήθηκε καὶ πυροβόλησε στὸ ψαχνό. Αἷμα χύθηκε, μὰ κανένας δὲ σάλεψε. Ὁ λαὸς εἶχε ξεπεράσει τὸ φόβο. Γιὰ τέσσερεις μέρες ἡ ζωὴ παράλυσε στὴν πρωτεύουσα, καὶ κάθε ὥρα αὖξανε τὴ μάζα τῶν ἀπεργῶν. Τέλος, στὶς 15 Σεπτεμβρίου, τὸ πλῆθος κ' ἡ ἀποφασιστικότητά τοῦ κόσμου ἦταν καταπληκτικὰ. Κανένας δὲν ἔμεινε σπίτι του, οὔτε ἐαμίτης, οὔτε δεξιός. Μέσα στὴ μυρμηγκιά τῶν διαδηλωτῶν πού ἀργοσάλευε ἐνωθεὺς νὰ σὲ κυριεύῃ δύναμη, γιὰτὶ ξανάβρισκες τὴ συναδέρφωση πού γνωρίσαμε τὴν ἐποχὴ τῆς ἀλβανικῆς ἐποποιίας. Ἐπιάνες τὸ χέρι τοῦ διπλανοῦ σου καὶ τὸν ἐνω-

θες αδερφό, ὡς ἦταν καὶ κομμουνιστής, ἀδερφό μέσα στὴν ἴδια δυστυχία, μέσα στὴν ἴδια ἔξαψη. Τραβηγμένα ἦταν τὰ μοῦτρα τοῦ κόσμου, ἀδύνατα τὰ λαιμά, μὲ πεταγμένους ἔξω τοὺς τένοντες, κοντὰ τ' ἀνθρωπάκια, ὅπως εἶναι κοντοὶ καὶ πεινασμένοι τοῦτοι οἱ δυνατοὶ Ἕλληνες. Περπατοῦσα καὶ νόμιζα πὼς βρίσκομαι σ' ἓνα θέατρο ὅπου παιζόταν τὸ δράμα δλάκερης φυλῆς, παιζόταν ὄχι γιὰ θεατὲς παρὰ μπροστὰ στὴν Ἱστορία.

Οἱ Γερμανοὶ μᾶς φοβήθηκαν κι ἀποδέχτηκαν ὅλα τὰ αἰτήματα τῆς ἀπεργίας. Τὸ καμώθηκαν μόνο· στὴν πραγματικότητα μᾶς ἐκδικήθηκαν βάρβαρα. Ὁ Ἀξοντας στάθηκε ὁ-πουλος στὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς ἀλύγιστης ἐλληνικῆς ψυχῆς. Δὲν τόλμησε νὰ τὴ χτυπήσῃ ἀνοιχτά, μήτε στίς πόλεις, μήτε στὰ βουνά. Κάθε φορὰ ποὺ ἔτρωγε βρόντο, παρατοῦσε τοὺς ἀγωνιστὲς καὶ στρεφόταν μὲ μίσος κατὰ τῶν ἀθῶων, ἐκδικιόταν ὁμαδικὰ καὶ ἀναντρα χωριάτες ἢ ὁμήρους. Μὰ οἱ Ἕλληνες ἐμισήσανε τὸ μίσος τοῦ Γερμανοῦ μὲ ἀκόμη περισσότερο μίσος.

ΑΤΙ ἀγνωστα πρόσωπα κυκλοφορᾷ, τῶρα τέλη Ὀκτωβρίου, στὰ χωριά τῆς Εὐβοίας. Κανένας δὲν τολμάει νὰ τοὺς πλησιάσῃ, γιατί ἔχει γεμίσει ὁ τόπος ἀπὸ χαφιέδες Ἱταλοὺς, γεννημένους στὴν Πάτρα, ποὺ μιλάνε τέλεια Ἑλληνικά. Μόνο ἓνας ψαράς, ὁ Νίκος Ἀδάμ, γεροδεμένος, κοκκινομάλλης, μὲ γαλανά μάτια καὶ πανάδες στὸ πρόσωπο, δὲν κρατιέται παρὰ τοὺς παίρνει ἀπὸ πίσω, τοὺς ξεμοναχιάζει καὶ τοὺς ρωτᾷ. Εἶναι ἀξιοματικοὶ τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ ποὺ περιμένουν εὐκαιρία νὰ φύγουν γιὰ τὴ Σμύρνη. Ἔχουν ἀγοράσει μιὰ βάρκα στὸ Πασαλιμάνι καὶ τὴν ἀπαντῶν σήμερα - αὔριο νὰ φανῇ.

—Ἐρχεσαι μαζί ; τὸν ρωτᾷ.

—Ἐρχομαι!

Σὰν ἔφτασε τὸ ἄλλο βράδυ τὸ βαρκάκι τοὺς στὸ λιμάνι

τῶν Τσακαίων, Ξεκινᾷν, καί, μ' ἕναν πλωτάρχη στοὶ τιμόνι, τὸν Ἀδάμ στοὶ πανί, φουντάρουν μετὰ 40 ὥρες κατὰ τὸν Τσεσμέ. Στὴ Σμύρνη ἀνταμώνει ὁ Ἀδάμ τοὺς ἀδελφοὺς Ρήζ, ἀπὸ τοὺς λίγους Ἀγγλοὺς ποὺ ἀγαπᾷν τὴν Ἑλλάδα γιὰ τοὺς Ἕλληνας. Τοῦ κάνουν τὴν πρόταση ν' ἀναλάβῃ τὴ μυστικὴ ἐπικοινωνία μὲ τὴ Μ. Ἀνατολή. Δέχεται καὶ πρυμίζει ἀμέσως μὲ τὸ ἴδιο βαρκάκι γιὰ τὴν πατρίδα, ὀλομόναχος. Οἱ Ἀγγλοὶ τὸν ἐφοδιάζουν μὲ χάρτες καὶ πυξίδα. Ντρέπεται νὰ ὁμολογήσῃ πὼς δὲν ξέρει νὰ τὰ συμβουλευτῇ καὶ καμῶνεται πὼς τὰ παίρνει εὐχαρίστως. Πλέει μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς, ἀπὸ ἐνστικτο. Πέρα ἀπὸ τὴ Χίο τὸν βρίσκει δαρδανελιώτικη φουρτούνα. Τρία μερόνυχτα παλεύει μὲ τὰ κύματα, καὶ τὸ τέταρτο πρωὶ ἀντικρίζει τοὺς Τσακαίους. Ἐκεῖ τὸν σταματᾷ γερμανικὸ περιπολικό. Πετᾷει ἐγκαίρως πυξίδα καὶ χάρτες στὴ θάλασσα καὶ προσποιεῖται τὸν ἀθῶο ψαρά. Τὴν ὥρα ποὺ τοῦ κᾶναν ἔρευνα, αὐτὸς συλλογιζόταν πὼς εἶναι τυχερὸς νὰ τὸν πιάσουν στοὶ γυρισμὸ κι ὅχι δταν πῆγαινε μὲ τοὺς ἀξιωματικούς.

Δέκα ἀποστολὲς Τσεσμέ - Εὐβοία - Ἀθήνα συμπληρώνει ὁ Ἀδάμ. Κάθε μιὰ ἀπὸ τίς δέκα αὐτὲς ἀποστολὲς εἶναι γεμάτη κινδύνους, μὰ ὁ Ἀδάμ μὲ τὸ βοηθό του Παγκάκη βρίσκουν αὐτὴ τὴ δουλειὰ μονότονη. Ζητᾷν ἀπὸ τοὺς Ἀγγλοὺς τῆς Σμύρνης περισσότερη δράση. Ἐκεῖνοι τοὺς ἀπαντᾷν : « Περιμένετε ». Κάνουν ὑπομονή, ὥσπου κάποια μέρα ἀποβιβάζεται στοὶ λιμανάκι τοὺς ἑνας μυστηριώδικος ἄνθρωπος, μὲ δυὸ βαλίτσες καὶ πέντε δέματα. Συσταίνεται ὡς « Ἀλέξης » καὶ τοὺς λέει πὼς θὰ τοὺς πάρῃ μαζί στὴν Ἀθήνα. Συσκευάζουν τὰ πράματα σὲ σακιά μὲ κρεμμύδια καὶ περνᾷν ὅλα τὰ μπλόκα χωρὶς ἔρευνα, δίνοντας φρέσκα ψάρια στοὺς Ἰταλοὺς φρουροὺς. Στὴν Ἀθήνα ὁ « Ἀλέξης » τοὺς φανερώνει πὼς οἱ βαλίτσες περιέχουν πομποὺς καὶ τὰ δέματα ὕλινδ σαμποτάζ. Τοὺς τὰ ἐμπιστεύεται, τοὺς ἀφήνει ἕναν ἀριθμὸ τηλεφώνου νὰ ρωτᾷν κάθε πρωὶ ἂν τοὺς θέλῃ, κ' ἐξαφανίζεται. Κάμποσες ἡμέρες δὲ δίνει σημεῖα ζωῆς, τέλος παρουσιάζεται λιγόλογος καὶ μυστήριος ὅπως πάντα.

1942 Παίρνει τούς ασύρματους κι ἀναθέτει νά σχηματίσουν ομάδα σαμποτάζ γιὰ νά χρησιμοποιήσουν τὰ ὑπόλοιπα ὕλικά, βόμβες, δυναμίτη, ἐμπρηστικές, ὥρολογιακὰ μηχανήματα. Ὁ Ἀδὰμ πετάει ἀπὸ τὴ χαρά του. Αὐτὸ ἀποζητοῦσε. Ξουρίζει τὸ μουστάκι του, βάφει τὰ μαλλιά του μαῦρα, νοικιάζει ἓνα μαγαζί στὴν ὁδὸ Κολοκοτρώνη, ἀγοράζει λίγο στάρι, λάδι καὶ σαποῦνι γιὰ νά καμουφλάρῃ τὸν πραγματικὸ σκοπὸ, μαζεύει γύρω του κάτι ἐμπιστοὺς ναυτικούς καὶ μ' αὐτοὺς ἀρχίζει τὸ παράτολμο παιχνίδι τοῦ θανάτου. Πρῶτο θῦμα τὸ πλοῖο « Conte di Savoia », 7000 τόννων, ποὺ φορτώνει στὴ Ζέα στρατὸ καὶ μουλάρια γιὰ τὴ Λιβύη. Στὴν ομάδα Ἀδὰμ ἀνήκουν ὁ ὑπαξιωματικὸς τοῦ Πολεμ. Ναυτικοῦ Βασίλης Θεοφίλου καὶ ὁ μηχανικὸς τῆς ὑδροφόρου τοῦ λιμανιοῦ Καραγιάννης. Αὐτοὶ παίρνουν μιὰ « χελώνα »¹ καὶ τὴν κρύβουν στὴν ὑδροφόρο ποὺ πρόκειται τὴν ἐπομένη νά δώσῃ νερὸ στὸ « Conte di Savoia ». Καθὼς διπλωρῶναι ἡ ὑδροφόρο τὸ Ἰταλικὸ πλοῖο, μανουβράρουν μὲ τρόπο ὥστε νά μπερδεუτοῦν οἱ ἄγκυρές τους. Κάποιος πρέπει νά πέσῃ στὴ θάλασσα νά ξεμπλέξῃ τίς ἄγκυρες. Προθυμοποιεῖται ὁ Καραγιάννης, ποὺ ξεμπερδεύει τίς ἀλυσίδες, ἀλλὰ κολλάει καὶ τὴ « χελώνα » βαθιά στὴν κοιλιὰ τοῦ πλοίου. Ξέρουν ὅτι τὸ « Conte di Savoia » θὰ φύγῃ νύχτα, γιὰ τοῦτο ἔχουν κανονίσει ἡ ὥρολογιακὴ πυροδότηση νά γείνῃ μετὰ 15 ὥρες. Ἀλλὰ ἡ φόρτωση τῶν μουλариῶν, ποὺ εἶναι πάντα μπελαλίδικη δουλειά, καθυστερεῖ τὴν ἀναχώρηση, κ' ἔτσι ἡ ἐκρηξὴ γίνεται μέσα στὸ λιμάνι. Ἀνοίγει στὴν πλώρη τοῦ « Savoia » μιὰ πελώρια τρύπα καὶ τὸ βουλιάζει στὰ ρηχά. Ἡ θάλασσα τὸ σκεπάζει ὥς τὴ γέφυρα. Ὅσοι στρατιῶτες καὶ ζῶα ἦταν στ' ἀμπάρια πνίγονται, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ποὺ κοιμοῦνταν στὸ κατὰστρωμα πέφτουν πανικόβλητοι στὸ νερὸ καὶ πνίγονται κι αὐτοί.

Ἐπειδὴ ἓνα Ἰταλικὸ τάγμα εἶχε δυστροπήσει τ' ἀπόγεμα νά ἐπιβιβασθῇ, οἱ Γερμανοὶ ἀπόδωσαν τὸ σαμποτάζ

1. « Χελῶνες » λέγαν τίς βόμβες ποὺ κολλοῦσαν στὰ πλευρὰ τοῦ πλοίου, μὲ διπλὲς λαβές, μαγνητικὸ σύστημα καὶ μ' ἓνα εἶδος βεντοῦζας. Ὅσο βαθύτερα τίς ἐβάζες κάτω ἀπὸ τὸ νερὸ τόσο μεγαλύτερη ἡ ζημιά.

στούς στρατιῶτες πού βούλιαξαν τὸ πλοῖο ἀπὸ δειλία γιὰ νὰ μὴν πᾶν στὴν Ἀφρική. Αὐτὸ τὸ στραβοπάτημα τῆς ἀνακρίσεως δίνει τὴν εὐκαιρία στὸν Θεοφίλου καὶ τὸν Καραγιάννη νὰ μεταχειριστοῦν τὸ ἴδιο κόλπο τῆς μπερδεμένης ἀγκυρας γιὰ δεύτερο σαμποτάζ. Καῖνε στὸ Πέραμα ἓνα γερμανικὸ πετρελαιοφόρο 1500 τόννων. Ἀπὸ τίς τέσσερις « χελῶνες » πού εἶχε φέρει ὁ « Ἀλέξης » ἀπομένουν δύο ἀκόμα. Νέα ἐπιχείρηση δὲμποροῦν πιά νὰ κάμουν μὲ τὴν ὑδροφόρο. Ὁ Θεοφίλου βρίσκει ἓνα λιμενεργάτη, τὸν Ἀπόστολο Δούκα, ὁ ὁποῖος δέχεται νὰ βάλῃ τὴν τρίτη « χελώνα » στὴ « Manilla », 7000 τόννων, πού ξεφορτώνει κάρβουνο στὸ Κερασίνι. Βυθίζεται πλοῖο καὶ κάρβουνα καὶ ἡ πρωτεύουσα ὑποφέρει χωρὶς φῶς γιὰ κάμποσες ἡμέρες. Ὁ ἴδιος ὁ Δούκας κάνει τὸ τέταρτο σαμποτάζ μ' εὐκολία, κολυμπώντας τάχα, γιὰτὶ μετὰ τὴν ἐργασία ἐπιτρέπεται στοὺς λιμενεργάτες νὰ πλένωνται στὴ θάλασσα. Τούτῃ τῇ φορᾷ διαλέγει ἓνα ἱστιοφόρο 500 τόννων πού φόρτωνε πυρομαχικὰ στὸ Πέραμα γιὰ τὸν Ρόμμελ. Τὸ ἱστιοφόρο διαλύθηκε ἀπὸ τὴν ἐκρηξή, οὔτε τὰ ξύλα του δὲ φάνηκαν πουθενά. Οἱ Γερμανοὶ βλέπουν ἐμπρὸς στὰ μάτια τους νὰ γίνωνται τέτοιες συμφορές, κι ὅμως σωπαίνουν. Εἶναι χαζοί ; ἢ μήπως κάνουν τὴν πάπια ὅσο νὰ πιάσουν τοὺς πρωταίτιους ; Ἔτσι φαίνεται, γιὰτὶ λαβαίνουν ἓνα μέτρο· παρακολουθοῦν ὅλους τοὺς ἐργάτες πού χρησιμοποιήθηκαν σὲ πλοῖο σαμποταρισμένο. Αὐτὸ τὸ μέτρο : ὑποχρεώνει τὸν Ἀδὰμ ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ν' ἀναζητᾷ κάθε φορὰ ἄλλον συνεργάτη, πράμα ἐπικίνδυνον. Οἱ « χελῶνες » τέλειωσαν, μὰ ὁ Ἀλέξης τοὺς μαθαίνει νὰ φτιάχνουν βόμβες μὲ τίς δυναμίτες καὶ τοὺς « κοντυλοφόρους » πού ἔφερε¹. Ἐτοιμάζουν μερικὲς μὲ σιδερένιο περίβλημα πού τίς προορίζουν γιὰ τὸ ἐσωτερικὸ κανενὸς μεγάλου πλοίου. Ἐκεῖνες τίς ἡμέρες ἔρχεται μῆνυμα νὰ πᾶν στὴ θέση Γκουρέλι τῆς Εὐ-

1, Κοντυλοφόροι ἦταν ὄργανα ὠρολογιακὰ ἀποτελούμενα ἀπὸ καψοῦλι καὶ μιὰ κόστη μὲ νιτρικὸν ὀξύ. Ἀπὸ τῇ ροῇ τοῦ νιτρικοῦ στὸ καψοῦλι κανόνιζες μετὰ πόσες ὥρες θὰ γινόταν ἡ ἐκρηξή. Μποροῦσες νὰ ἐφαρμόσῃς τοὺς κοντυλοφόρους σὲ κάθε εἶδος βόμβα.

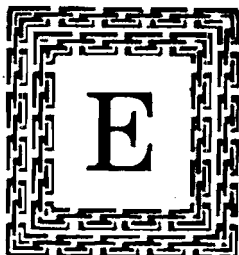
1942 βοιας νὰ παραλάβουν δέκα σακιά πού στέλνει ἡ Σμύρνη. Τὰ βρίσκουν ἐκεῖ στὰ χέρια κάποιου Σύρμα. Μὲ τὴ βοήθεια του τὰ περνᾶν ἀπὸ τὸν Εὐβοϊκὸ στὸν ὄρμο τῆς Ἀγία - Μαρίας, ὅχι μακριὰ ἀπὸ γερμανικὸ φυλάκιο. Τρεῖς χιλιάδες χρυσὲς λίρες τίς ρίχνουν σὲ δοχεῖα γεμάτα γάλα καὶ τίς παραδίνουν τοῦ Ἀλέξη. Τὰ ἐκρηκτικὰ τὰ σκεπάζουν μὲ ξυλοκάρβουνα καὶ τὰ κατεβάζουν σὲ μιὰν ἀποθήκη καυσίμων στοὺς Ἀμπελοκήπους. Ἔχει ἔρθει πολὺ ὕλικό, ἀσύρματοι, χελῶνες, ἐμπρηστικὲς βόμβες, μαῦρες δυναμίτες σὲ σχῆμα βόλων καρβούνου γιὰ ἀνατίναξη καζανιῶν καὶ κάτι φασόλια καφετιά πού ἔπρεπε νὰ τὰ ρίξουν στὰ λάδια λιπάνσεως τῶν ἀεροπλάνων. Ρωτᾷ τὸν Παγκάκη, ἓνα ψηλὸ παλικάρι πού μοῦ διηγεῖται γι' αὐτὰ τὰ θαυμάσια δῶρα τῆς Σμύρνης :

— Καὶ τί μελετᾶτε νὰ κάμετε τώρα ;

— Νὰ κάμουμε εἴπες ; Κάμαμε κιόλας. Ὁ ἐργάτης ὁ Δούκας τίναξε χτὲς τὸ βράδυ ἓνα γερμανικὸ ὥς δυὸ χιλιάδες τόννους καράβι. Δὲν εἶχε ὄνομα. Στὰ πλευρά του ἦταν ζωγραφισμένο τὸ γράμμα G.

Τὸ ἐρχόμενο σαμποτάζ τὸ κατάφερε ὁ Θεοφίλου. Στὸν Πειραιᾶ δούλευε ἓνα μεγάλο Ἰταλικὸ ναυαγοσωστικὸ 1000 τόννων, ὁ « Κύκλωψ ». Εἶχε πολὺ δυνατὲς μηχανὲς καὶ πελώριες ἀντλίες. Ὁ « Κύκλωψ » ἔσωζε πολλὰ πλοῖα καὶ ἦταν ἀνάγκη νὰ καταστραφῇ. Ὁ Θεοφίλου τὸν βούλιαξε μπροστὰ στὸ Τελωνεῖο μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἴδιου τοῦ πλοιάρχου τοῦ ναυαγοσωστικοῦ, Θωμᾶ. Ὅποτε βρῆκε μὲ τὴ σίγουρη ματιὰ του ἄλλον συνεργό, ἓνα ναύτη τῆς « Ἀρδένας », ἐκείνου τοῦ γρήγορου καραβιοῦ ἀκτοπλοῖας μὲ τὰ δυὸ φουγάρα. Φόρτωνε Γερμανοὺς γιὰ τὴ Μῆλο. Ἡ « Ἀρδένα » ἔφυγε ἀργότερα ἀπὸ τὴν ὥρα πού εἶχαν ὀρίσει καὶ ἡ ἐκρηξὴ ἀντὶ νὰ γίνη στὸ πέλαγος ἔγινε στὸ Σαρωνικὸ ὥστε μπόρεσε τὸ πλοῖο νὰ γυρίσῃ στὸν Πειραιᾶ καὶ νὰ καθίσῃ στὰ ρηχά. Νέο θῦμα ἦταν τὸ Γερμανικὸ « Ogion », 4000 τόννων. Μόλις εἶχε βγῇ ἀπὸ ἐπισκευὴ τῆς δεξαμενῆς Βασιλειάδης κ' ἦταν ἀραγμένο ἐκεῖ κοντά. Ὁ Θεοφίλου κατεβαίνει στὸν Πειραιᾶ μὲ τὴ « χελώνα » καὶ τὴν παραδίνει στὸ μαραγκὸ Ἀρβανίτη πού

ἔκανε κάτι μερεμέτια στὸν « Ὠρίωνα ». Μετὰ τὴ δουλειά του ὁ Ἀρβανίτης πλένεται στὴ θάλασσα καὶ κολλάει τὴ μα-
γνητικὴ βόμβα. Δὲν ἐκρήγνυται. Γιατί ; Ἐίχε ξεχάσει τὶς
ὁδηγίες ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ Ἀδάμ, νὰ σφίξῃ δηλαδὴ τὶς βίδες
τοῦ ἐπικρουστήρα γιὰ νὰ χυθῇ τὸ νιτρικὸν ὀξύ στὸ καψού-
λι. Ἀναγκάζεται ὁ Ἀρβανίτης τὸ ἄλλο ἀπόγευμα νὰ βουτήξῃ
πάλι. Κανονίζει κάτω ἀπὸ τὸ νερὸ τὶς βίδες καὶ τούτῃ τὴ
φορὰ τὸ πλοῖο βυθίζεται. Μὲ ντόπιες βόμβες καταστρέφουν
τὸ φορτηγὸ K 273 καὶ τὸ σλέπι C 800, καὶ μὲ τὶς μαῦρες ду-
ναμίτες, ποὺ μοιάζουν σὰν βόλοι Κάρδιφ, ὁ Ἀδάμ κάνει ἀκό-
μα δυὸ ἄλλα σαμποτάζ. Ἀνακαλύπτει μὲ τὸν Θεοφίλου νέο
συνένοχο, τὸν Ἐλευσινιώτῃ ναύτῃ Σικιώτῃ, ποὺ περνάει ἕνα
σάκο τέτοια ἐκρηκτικὰ σὲ πετρελαιοφόρο 3000 τόνων. Ἀνα-
κατεύει τὴ δυναμίτῃ μὲ τὸ κάρβουνο τῆς μηχανῆς καὶ μόλις
κάνει νὰ ξεκινήσῃ τὸ δεξαμενόπλοιο τινάζονται στὸν ἀέρα τὰ
καζάνια του καὶ ἀχρηστεύεται. Ὑστερα καταστρέφει τὸ ру-
μουλκὸ τοῦ Πειραιᾶ « Ταξιάρχης ». Τὰ σαμποτάζ ποὺ πέ-
τυχε μέσα σὲ τόσο λίγο καιρὸ ἡ ὁμάδα Ἀδάμ ἀποτελοῦν ρε-
κὼρ ποὺ δὲν τὸ πλησίασε κανεὶς ἄλλος, σὲ κανένα μέρος
τοῦ κόσμου. Ἔργο μοναδικὸ ποὺ μένει ἀπόκρυφο. Οἱ ἀξο-
νικοὶ βουβαίνονται, οἱ ἐφημερίδες δὲ γράφουν λέξη. Οἱ λίγοι
ποὺ τὰ ἐκτελοῦν σωπαίνουν, ποτὲ δὲν παινεύονται γιὰ τὰ κα-
τορθώματά τους. Ὁ Ἀδάμ, ὁ Θεοφίλου, ὁ Παγκάκης δεί-
χνουν διάκριση καὶ μετριοφροσύνη. Θαλασσοδύκοι εἶναι αὐτοὶ
ἡ κοπέλες ; Ἀμα τοὺς συγχαρῆς κοκκινίζουν ἀπὸ ντροπὴ.

ΙΝΑΙ μαρτύριο νὰ ξέρης πὼς πρέπει
ἐπείγοντως νὰ γίνῃ κάτι, νὰ πονᾷς τὸ
ἔργο, καὶ νὰ μὴν ἔχῃς τὰ μέσα νὰ τὸ ἐκ-
τελέσῃς. Ἔτσι συνέβηκε τὸν καιρὸ ποὺ
θελήσαμε νὰ βοηθήσωμε τὴν ΠΑΟ καὶ
τοὺς Ποντίους, ἢ τὸν καιρὸ ποὺ ἀγωνι-
ζόμαστε νὰ κρατήσωμε μὲ ἀξιοματι-
κοὺς τὴν Πελοπόννησο, καὶ στάθηκε
ἀδύνατο νὰ μαζέψωμε τ' ἀναγκαῖα

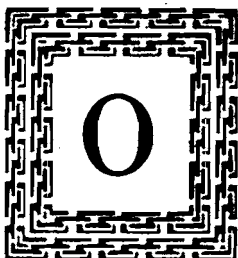
χρήματα. Τέτοιες ώρες σιχαθήκαμε πολλούς παραλήδες, πρὸ πάντων ἐκείνους πού πλούταιναν χωρίς νὰ κάνουν τίποτα, ὅπως πλούταινει τὸ φῶς τῆς λάμπας ἀπὸ τὴ νύχτα. Πιὸ ἀνοιχτοχέρηδες ἀποδειχτήκαν οἱ βιομήχανοι, ὥστόσο κι ἀπ' αὐτοὺς μερικοὶ στράφηκαν πρὸς τὸ ΕΑΜ. Παράδειγμα γιὰ μένα μένει ὁ Πατρινὸς πάμπλουτος Μ. πού, ὅταν τοῦ ζήτησα βοήθημα, ἀπάντησε χωρίς περιστροφές: « Δὲ θὰ σοῦ δώσω τίποτα, παιδί μου, ἐπειδὴ δὲ σᾶς φοβᾶμαι. Οἱ κομμουνιστὲς μοῦ πῆραν ὡς τώρα ἑκατοντάδες χρυσές. Θὰ τοὺς δώσω κι ἄλλες, γιὰ νὰ μὴ μὲ κρεμάσουν. Ἐσεῖς δὲν σκοτώνετε ὅπως ἐκεῖνοι ». Ἄλλοι φιλόργυροι, πάλι, ἔταζαν σημαντικὰ ποσὰ πού ὕστερα δὲν τὰ ἐξοφλοῦσαν. Ὑπόσχονταν ἀνάλογα μὲ τὶς τρομάρες τοὺς καὶ κρατοῦσαν τὸ λόγο τοὺς ἀνάλογα μὲ τὴν κατάσταση τὴν ἡμέρα τῆς πληρωμῆς. Ὅταν ὁ Ράλλης δημιούργησε τὰτάγματα Ἀσφαλείας, πολλοὶ πλουτισμένοι ἠσύχασαν πὼς δὲν κινδυνεύουν πιά κ' ἔπαψαν νὰ μᾶς παραστέκουν. Κατάντησε νὰ τραβολογᾶμε πάντα τοὺς ἰδίους φίλους ἢ νὰ προσπαθοῦμε ν' ἀρμέγωμε ἀγνωστούς, συχνὰ σπαγγοραμμένους. Θεέ μου, ἀπάλλαξέ με ἀπ' τὴ ζητιανιά καὶ τοὺς ἐξευτελισμούς της...

Ἕνας ἄντρας πρέπει νὰ πιστεῦῃ στὴν τάξη πού ἀνήκει καὶ νὰ τὴν ὑπερασπίζεται. Μεγάλος ὁ ρόλος τῶν ἀστῶν. Παρὰ τὴ νωθρότητά τους, οἱ ἀστοὶ ἔχουν νὰ δείξουν πλῆθος τιμημένων νεκρούς. Ἀντίθετα ἀπ' ὅ,τι ἔγινε στὴ Γαλλία, ἐδῶ ὁ καλὸς κόσμος στάθηκε, ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, ἐναντίον τῶν Οὐνων. Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν σπίτι πού νὰ μὴν ἀνησυχῇ « μήπως ἔρθουν ἀπόψε οἱ Γερμανοί », γιὰτὶ κάθε σπίτι κάτι κάνει ἐναντίον τοῦ Ἀξονα. Ἄτονοι ἀποδείχτηκαν μόνον οἱ νεόπλουτοι καὶ οἱ δειλοί. Οἱ πρῶτοι εἶναι οἱ λιγδεροὶ ἐκεῖνοι τύποι πού θεωροῦν ξυπνάδα νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴ δυστυχία τοῦ λαοῦ· κ' ἔτσι δίπλα στὴν τυραννία τοῦ φασισμού προστέθηκαν τὰ βάσανα τῶν μαυραγοριτῶν. Οἱ δεῦτεροι — οἱ δειλοὶ — εἶναι πολλοὶ στὸν ἀστικὸ κόσμο. Θέλουν κάτι νὰ κάμουν γιὰ τὸν τόπο, μὰ προτιμᾶν τὴν εὐκολὴ μάχη, τὴ μάχη πού σκοτώνονται ἄλλοι γιὰ κοινὸ λογαριασμό. Ἀμπα-

ρώνονται στα σπίτια τους και διαλέγουν τὸ ρόλο τοῦ ἀκροατῆ τῶν ἔργων. Τρέμουν τῇ δήλωση τῶν Γερμανῶν ὅτι θὰ πολεμήσουν τοὺς Ἀγγλους μέσα στὴν Ἀθήνα, ἀπὸ συνοικία σὲ συνοικία. Τρέμουν σὰν μάθουν πῶς τὸ ΕΑΜ κομμουνίζει.

Οἱ ἀστικές ἀρετές, φρόνηση, ὑπακοή, μετριοπάθεια, χρήσιμες κατὰ τὴν εἰρηνικὴ ζωὴ, εἶναι σκουπίδια στοὺς μεγάλους καιροὺς. Τώρα μόνο τὸ θάρρος μετράει. Τὸ χαζὸ πλουσιόπαιδο, ὁ τεμπέλης φοιτητής, ἂν φανοῦν παλικάρια, εἶναι ἀνώτεροι καὶ ἀπὸ τὸν λιγόψυχο « Πρόεδρο » καὶ ἀπὸ τὸν ἀξιότερο βιομήχανο. Τὸν ἄνθρωπο στὴν Κατοχὴ τὸν ἔκρινε ἡ ὥρα πού ἀποφάσισε τὴ ζωὴ του καὶ ἀνάλαβε κινδύνους. Τίποτ' ἄλλο. Τὸ πιδ ἀνησυχητικὸ σημεῖο γιὰ τὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ ἔλλειψη ἐπιθετικοῦ πνεύματος στὴν καλὴ τάξη. Οἱ σκοτεινὲς δυνάμεις κυριαρχοῦν, ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴν ἀγαθὴ πρόθεση στέκουν φοβισμένοι. Περιμένουν νὰ τοὺς σώσουν οἱ Σύμμαχοι, ἐνῶ τῇ σωτηρίᾳ τὴν ἔχουνε στὰ χέρια τους. Οἱ ἄστοι δὲν κινδυνεύουν τόσο ἀπὸ τοὺς κομμουνιστές, ὅσο ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς των. Ὅταν μοῦ λέν : « Τοῦτο εἶναι ἀδύνατο ! » τοὺς πιστεύω. Πραγματικὰ εἶναι ἀδύνατο γι' αὐτοὺς, ὅχι ὁμῶς γιὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τοὺς νέους.

Τὸ βράσιμο τῆς σκλαβιάς ἔφερε διαχωρισμὸ κατὰ χαρακτῆρες, ἀπαράλλαχτα ὅπως γίνεται στὴν ἀπόσταξη τοῦ πετρελαίου, ὅπου πρῶτα περνᾷ τὰ αἰθέρια σώματα, καὶ ἀπομένουν τὰ κατακάθια. Ὅσοι βγῆκαν στὸν ἀγῶνα εἶναι ψυχωμένοι. Ἑαμίτες ἢ συντηρητικοὶ εἶναι ἐξίσου ἱκανοὶ στὴ δράση, καὶ ἄς τοὺς χωρίζει ψυχικὴ ποιότητα. Τὸ παιχνίδι θὰ παιχθῇ μόνο μεταξὺ ἐκείνων πού ἔχουν κᾶστρο καρδιά. Τὴν Ἑλλάδα θὰ τὴν κρατήσουν στὸ τέλος εἴτε οἱ ἀσίκηδες τῆς ἀριστερᾶς, εἴτε οἱ ἀσίκηδες τῆς δεξιᾶς. Ποτὲ τὰ κατακάθια.

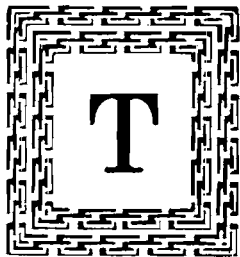
ΤΑΝ ὑπάρχει πίστις, ἀκόμα καὶ ταπεινὰ χέρια μπορεῖ νὰ πλάσουν τὸ μέλλον. Χτές, παραμονὴ τῆς ἡμέρας ποὺ μᾶς ἐπιτέθηκε ὁ Μουσολίνι, οἱ ἀνάπηροι μὲ τοὺς νέους δλων τῶν Ὁργανώσεων, πῆγαν στὸ Πεδίον τοῦ Ἀρεως, στεφάνωσαν τ' ἀγάλματα τῶν Ἡρώων τοῦ 21, ἄκουσαν πατριωτικὰς ὁμιλίαις καὶ ψάλανε τὸν Ἑθνικὸν Ὑμνον. Ἐκεί-

νη τῇ στιγμῇ τοὺς ἔζωσαν Ἱταλοὶ καὶ πυροβόλησαν στὸν ἀέρα γιὰ νὰ τοὺς διαλύσουν. Καθὼς δὲν σκόρπισαν, ἔριξαν στὸ ψαχνὸ καὶ τραυμάτισαν δυὸ παιδιὰ. Ὁ κόσμος ἔφυγε, γιὰ νὰ μαζευτῇ ἀργότερα στὰ Ἐξάρχεια. Ἐκεῖ τοὺς χτύπησαν οἱ « γκλοριόζοι » μὲ τοὺς ὑποκόπανους, ἔσπασαν κάμποσα κεφάλια καὶ ἐπέτυχαν νὰ διώξουν τίς ὁμάδες. Μὰ ὄχι γιὰ πολλὴν ὥρα. Ὡς τ' ἀπόγεμα διαλύονταν οἱ νέοι καὶ ξανασιμῖγανε, ψέλνοντας πατριωτικὰ τραγούδια, ἐνῶ ἀπ' τὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν βγαίνουν οἱ νοικοκυράδες καὶ τοὺς χειροκροτοῦσαν. Ὅλη τῇ νύχτᾳ οἱ Ὁργανώσεις γράφουν στοὺς τοίχους συνθήματα, καὶ τὸ πρωὶ τῆς 28 Ὀκτωβρίου οἱ τοῖχοι ἦταν γεμάτοι ἀπὸ « Ὅχι », « Θάνατος στοὺς Κατακτητὲς », « Σᾶς Νικήσαμε ». Ὑῆλὰ στὶς κορφὰς τῶν δένδρων στήσαν οἱ φοιτηταὶ σημαῖες καὶ κόλλησαν στὰ κέντρα προκηρύξεις. Οἱ Βάρβαροι διάταξαν γενικὴ ἐπιφυλακὴ, φρούρησαν τίς διοικήσεις τους, φέραν στὶς πλατεῖες τάνκς, περιτρέχουν τὴν πόλιν μὲ μηχανοκίνητες φάλαγγες καὶ πυροβολικὸ. Στρατοκρατία. Ὡς τίς 10 τὸ πρωὶ τόση ἦταν ἡ νέκρα τῶν Ἀθηνῶν ποὺ φαντάστηκαν οἱ Ἀξονικοὶ πὼς εἶχαν δαμάσει τοὺς πολῖτες. Ἀλλὰ στὶς 10 ἀκριβῶς ἐγίνε τελετὴ στὰ ὑπουργεῖα, τράπεζες, νοσοκομεῖα, σχολεῖα, εἶπαν λίγα λόγια καὶ τηρήθηκε ἐνὸς λεπτοῦ σιγὴ διὰ τοὺς τιμημένους νεκρούς. Μετὰ τίς ἀπλὲς αὐτὲς πράξεις ξάφνου χύνεται μελίσσι ὁ κόσμος στοὺς δρόμους. Στὶς 10 ¹/₂ τὰ σημεῖα συγκεντρώσεως, Κολωνάκι, Καπνικαρέα, Δημοπρατήριον, Πανεπιστήμιον καὶ ὁδὸς Σίνα, μαυ-

ρίζουν διαμιάς ἀπὸ τὸ συνωστισμό. Ἐκεῖθε κινουῦνται πρὸς τὸν Ἄγνωστο Στρατιώτη. Προπορεύονται καροτσάκια ἀναπήρων κ' ἑλληνικὲς σημαίες. Ἀπὸ χιλιάδες στόματα ἀντηχεῖ ὁ ὕμνος « χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά! »

Πρὶν φτάσουν στὸ Μνημεῖο, Ἱταλοὶ τοὺς ἐπιτίθενται, κ' ἐπειδὴ οἱ τραυματίες τῆς Ἀλβανίας, ποὺ περιφρονοῦνε πάντα τοὺς κοκορόφτερους, ἀφοπλίζουν μερικοὺς ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ τοὺς σταματήσουν μὲ τεντωμένα τὰ ὅπλα, ὁ ἐπικεφαλῆς Ἱταλὸς ἀξίωματικὸς διατάζει νὰ πυροβολήσουν μὲς στὰ ὅπλα. Γιά μιὰ στιγμή λασκάρει ἡ διαδήλωση, μὰ σύντομα οἱ πιὸ θαρρετοὶ ἀνασυγκροτοῦνται καὶ τραβᾶν τὴ μάζα κοντὰ τους. Εἶναι συγκινητικὸ νὰ βλέπεις κάτι μαυροφόρες, ποὺ εἶχαν χάσει τὰ παιδιὰ τους στὴν Ἀλβανία καὶ δὲν ξέραν ἄλλο τάφο παρὰ τοῦ Ἀγνώστου, νὰ περνᾶν ἀπτόητες ἀνάμεσα στοὺς τυράννους γιὰ νὰ καταθέσουν τὰ φτωχικὰ λουλούδια τους στὰ πόδια τοῦ Μνημείου. Τόσο ἦταν τὸ πείσμα τοῦ πλήθους ὥστε ἀναγκάζονται οἱ φασίστες νὰ κάμουν ἐπέλαση μὲ ἱππικὸ, ποὺ σπαθίζει ἀλύπητα. Ἀνάβει μάχη στοὺς δρόμους, μὲ τοὺς ἀόπλους ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ καὶ τοὺς καβαλάρεις ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἄδοξος πόλεμος, ποὺ ὀδηγεῖ πολλοὺς Ἀθηναίους στὰ νοσοκομεῖα, πολλοὺς στὴ φυλακὴ, μὰ ποὺ καρδιώνει τὴν πρωτεύουσα, γιὰτὶ γίνονται ἀφάνταστοι ἥρωισμοὶ στὴν Πλάκα, στὴν ὁδὸ Κοραΐ, πίσω ἀπὸ τὸ Πολυτεχνεῖο. Ἐκεῖ βρέθηκα ἐγὼ καὶ εἶδα κάτι σπουδαστὲς νὰ βαστᾶν κεφάλι σ' ἓνα τμῆμα καραμπινιέρων. Κινεῖ τὸ θαυμασμό ἡ περιφρόνηση στὸν κίνδυνο ποὺ δείχνουν αὐτὰ τὰ παιδιὰ. Ἐνῶ οἱ καραμπινιέροι ρίχνουνε καταπάνω τους, αὐτὰ τοὺς πετροβολᾶν. Τρεῖς σπουδασταὶ ὡς τὴν ὥρα αἰμορραγοῦνε καταγῆς, μὰ ὁ ἀρχηγὸς τους ὁ Κωνσταντινίδης δὲ δίνει σῆμα ν' ἀποτραβηχτοῦν. Στήνουν πολυβόλο οἱ φασίστες καὶ βροντᾶν συνέχεια ριπές. Σωριάζεται χάμω τέταρτος νέος, καὶ τὰ παιδιὰ κρύβονται στὴ γωνιά τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Ὅχι ὅλα. Ὁ Κωνσταντινίδης ὀχυρώνεται πίσω ἀπὸ σωρὸ τοῦβλα καὶ τοὺς τὰ πετάει κατακέφαλα. Κάθε ποὺ κακαρίζει τὸ πολυβόλο, σκύβει, μὰ μόλις

σωπάσει ὀρθώνεται καὶ τοὺς σφεντονίζει τοῦβλα. Τοῦτος ὁ ἥρωισμὸς διαρκεῖ ὁλόκληρο τέταρτο. Τοῦ φωνάζουν οἱ σύντροφοί του νὰ φύγῃ πιά, ἐκεῖνος ὅμως ζεῖ τὸ θρύλο τῆς Ἀλβανίας. Σὰν τοὺς μεγαλύτερους ἀδερφούς του περιφρονεῖ καὶ Ἰταλὸ καὶ θάνατο, νιώθει ὁλόψυχα πὼς στὴ φονικὴ τάξη, ποὺ ἔχει ἐπιβάλει μὲ τὴ βία ὁ Ἀξοντας στὴν Ἑλλάδα, ἡ ἀταξία ἢ δική του, ἡ ἀταξία τῆς Ἀντιστάσεως, ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ ἀπομεινάρι τῆς Νίκης. Τὸ ἀφάνταστο θάρρος του βαστάει ἀκόμα λίγα λεπτά, κ' ὕστερα μιὰ σφαῖρα τὸν βρίσκει στὸ μέτωπο καὶ τὸν ἀφήνει νεκρό. Μὲ τὸν σημερινὸ ἑορτασμὸ οἱ μεγάλοι ποὺ ἔμειναν ἀμέτοχοι φέρθηκαν σὰν δειλὰ μαθητοῦδια, ἐνῶ τοῦτοι οἱ φοιτηταὶ ἀναδείχτηκαν δάσκαλοι. Ὅταν ὑπάρχει πίστις, ἀκόμα καὶ ταπεινὰ χέρια μπορεῖ νὰ πλάσουν τὸ μέλλον.

ΗΝ ΗΠΕΙΡΟ ξεσήκωσαν μερικοὶ ντόπιοι ἀξιωματικοί. Τὰ Γιάννενα ὁ λοχαγὸς Παπαδᾶτος, τὰ χωριὰ τοῦ Περιστεριοῦ ὁ Λυγεράκης, τὴν Ἄρτα ὁ ταγματάρχης Κρίκας, τοὺς Φιλιάτες ὁ ὑπολοχαγὸς Βῆτος¹, τὴ δυτικὴ πλευρὰ ποὺ λέγεται Ντουσκάρα (ἀπὸ τὸ ντοῦσκος, θάμνος) ὁ λοχαγὸς Ζῶτος, οἱ ἀνθυπολοχαγοὶ Αὐδίκος τὰ Βλαχοχώρια Πίνδου, Ματσόπουλος τὰ Ζαγόρια, Χαραλαμπόπουλος τὴ Δωδώνη, Λεβέντης τὰ Κατσανοχώρια, τὴν Παραμυθιά ἕνας ἀπλὸς χωροφύλακας, ὁ Ἡλίας Νίκος, καὶ τὴν περιφέρειαν Φανᾶρι ἕνας ἀκαθοδήγητος ἀγρότης, ὁ Μπαλούμης. Ἀπὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ '41 μάζευαν τὸν ὀπλισμὸ ποὺ βρίσκαν στὰ χωριά, δημιουργοῦσαν πυρῆνες ἀντιστάσεως καὶ τοὺς διάταζαν νὰ κάθονται πρὸς ὥρας ἡσυχίας. Ἡ Ἠπειρος φαινόταν ἀναδιπλωμένη μέσα στὴ σιωπὴ τῆς. Ἰούλιο τοῦ '42, τότε ποὺ ὁ Ζέρβας παρουσιάστηκε στὸ Βάλτο, ἀριστερὰ τοῦ Ἀραχθοῦ, μὲ 70 ὁ-

1. Ὁ ὑπολοχαγὸς Βῆτος σκοτώθηκε ὑπερασπίζοντας τὴ γέφυρα

παδούς, ὅλος ὁ τόπος ξεσηκώθηκε. Τὸ κίνημα φούντωσε ἀσύνδετα μεταξύ του. "Όλα αὐτὰ τὰ καπετανάτα ἦταν ἀπένταρα καὶ μονόπλευρα, ὥστόσο ἡ ἀκεφαλιά τους δείχνει τὴν προθυμία τοῦ λαοῦ νὰ ἐπαναστατήσῃ. Οἱ "Εἰλληνες ἤξεραν πόσο δυνατὸς εἶναι ὁ Γερμανὸς καὶ πόσο ἀδύνατοι ἐμεῖς. "Ισισα - ἰσισα τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνὴ δοξαζόταν ὁ Ρόμμελ στὰ σύνορα τῆς Αἰγύπτου, ὁ κόσμος ἐβλεπε ἀμέτρητες ἐνισχύσεις νὰ περνᾶν ἀπὸ δῶ γιὰ τὸ "Αφρική Κόρπ. Πουθενὰ φῶς. Μολαταῦτα ὁ λαὸς ρίχτηκε στὴν πάλῃ κατὰ τοῦ θηριοῦ χωρὶς σκέψεις λογικῆς — ἐναντίο μάλιστα τῆς λογικῆς. Οἱ μυστικῆς φωνῆς τῆς ράτσας τὸν ὀδηγοῦσαν ἔτσι νὰ πράξῃ, γιατί, ὅσο ἀκριβὰ κι ἂν πλήρωνε τὴν ἐπανάστασι, πάλι καλύτερα θὰ ἦταν τὸ αἱματοκύλισμα παρὰ ἡ δουλικὴ ἀποδοχὴ τῆς σκλαβιάς. Τὸ ξέσπασμα τοῦ '42 εἶναι ἀσύγκριτο παράδειγμα ὁμαδικῆς αὐτοθυσίας, γιὰ τὴν ὁποία ἐλάχιστοι λαοὶ εἶναι ἱκανοί.

Σήμερα συνάντησα σύνδεσμο τῆς "Οργανώσεως "Ιωαννίνων « "Ελλάς - "Ελευθερία » τοῦ φίλου λοχαγοῦ Παπαδάτου¹. Μοῦ μιλάει μὲ συγκίνησι γιὰ τὴν ἐθελοντικὴ προσφορὰ τοῦ λαοῦ σ' ἀγγαρεῖες καὶ τρόφιμα, γιὰ τὴν ἀφοσίωσι τῶν νέων σ' ὁποιοσδήποτε ἀρχηγούς, ἀρκεῖ νὰ τοὺς ὀδηγοῦσαν στ' ἀπάτητα βουνά, τελευταῖο καταφύγιο ἐλεύθερης ζωῆς. Συχνὰ στὴν "Ιστορία δὲν ἐνδιαφέρουν τὰ ἐπίσημα γεγονότα, ὅσα ἀναγράφονται μὲ μεγάλῃ πομπῇ, ἀλλὰ τὰ βουβά, ἡ θέλησι τοῦ ἔθνους ποὺ στέκεται ἀμίλητο, ὠκεανὸς τοῦ πλήθους ποὺ οἱ ἱστοριογράφοι τὸ παριστάνουν νὰ σαλεύεται λιγάκι στὴν ἐπιφάνεια, ἐνῶ αὐτὸ πάλλεται ὀλόκληρο. Τέτοια συλλογικὴ ὁρμὴ κατὰ τῶν τυράννων δονεῖ τώρα τὴν "Ελλάδα. "Ακούω τὴ διήγησι τοῦ συνδέσμου : Μόλις φάνηκε ὁ Ζέρβας ὁ κόσμος ἔτρεξε πρὸς αὐτόν. "Εμεῖς οἱ ἀξιωματικοὶ δὲν τὸν πλῖ, ἰάζαμε, γιατί τὸν λογαριάζαμε φανατικὸ δημοκράτη. Στείλαμε τὸ λοχαγὸ Καλαμπόκη νὰ συνεννοηθῇ μαζί του. Βρίστηκαν. "Ο Ζέρβας μιλοῦσε γιὰ σοσιαλισμὸ καὶ δημοκρατία, ὁ δικὸς μας γιὰ Βασιλιά. "Απομείναμε χωρισμένοι. Τὰ Μπουραζάνη κατὰ τὴ μάχη τῆς Κόνιτσας, τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1947.

1. Αὐτὸς ποὺ κατέλαβε τὸ Βίτσι μὲ μιὰ μοίρα τῶν ΛΟΚ τὸ 1948.

τρόφιμά μας τέλειωναν, τὴν ὥρα ποὺ οἱ ἀντάρτες πλήθαιναν. Δὲν εἶχαμε τίποτα νὰ προσφέρωμε στὸν κόσμο. Ὁ καπετὰν Χρῖστος Παπαδᾶτος λυπόταν νὰ βλέπῃ τὰ παιδιὰ νὰ πεινᾶνε· θέλησε νὰ τοὺς δώσῃ μιὰν ἐλπίδα. Βρῆκε κάποιο χαλασμένον ἀσύρματο καὶ προσποιήθηκε πῶς τὸν δουλεύει, τάχα συνεννοεῖται μὲ τὸ Κάιρο. Αὐτὸ τοὺς ἐνθουσίασε. Ὑστερα σκέφτηκε νὰ δαμάσῃ τὴ ζωοκλοπὴ ποὺ μάστιζε ὅλη τὴν ὑπαιθρο. Ξεκίνησε καὶ πῆγε μόνος του στὸ χωριὸ Βαρηάδες νὰ συναντήσῃ τὸν ἀρχηγὸ τῶν ζωοκλεφτῶν, τὸν Ἀπόστολο Ζῆκο, ποὺ φυγοδικοῦσε. Ἀφοῦ τοῦ συστήθηκε, ὁ Ζῆκος τὸν πῆρε στὸ καλύβι του, τὸν κάθησε πλάι στὸ ἀναμμένο τζάκι, στρώθηκε κι αὐτὸς διπλοπόδι κοντὰ μὲ τὸ μάνλιχερ στὰ γόνατα, (ἀπὸ δυσπιστία), καὶ κοιτάχτηκαν, ἀναμετρήθηκαν.

— Τί ἤρθες νὰ κάμῃς, λοχαγέ ;

— Νὰ σὲ γνωρίσω.

— Τιμὴ μου. Μόνο αὐτό ;

— Θέλω καὶ νὰ μιλήσουμε.

— Σὰν τί ;

— Νὰ βαρέσω τὸ Γερμανό. Θὰ βοηθήσης ;

Χωρὶς στιγμήν δισταγμὸ ὁ Ζῆκος ἀποκρίνεται :

— Σὺμφωνοί !

Τὸ ἀποζητοῦσε ἡ ψυχὴ του.

— Ξέρεις, λέει, ἔχω κάνει ἓνα φόνο καὶ πολλές ζωοκλοπές. Τὰ ἄλλα ποὺ θ' ἀκούσης ἐναντίο μου εἶναι ψέματα. Τὸ σοί μου, 35 ἄνθρωποι, ζοῦν ὅλοι στὰ βουνά. Μὲ τὸν κόπο μου ἀπόχτησα χίλια ἄρνιά. Αὐριο θὰ σὲ πᾶω στὸ χωριὸ Πεντόλακκο νὰ τὰ δῇς. Ἀπὸ τὴ στιγμή αὕτῃ σοί καὶ πρόβατα εἶναι στὴ διάθεση τῆς Πατρίδας.

Σηκώθηκε πάνω. Ἦταν ἓνας γερός, τετράγωνος τύπος, μὲ σφηνωτὸ γενάκι. Ὁμορφος ἄντρας.

— Σοῦ δίνω τὸ λόγο τῆς τιμῆς μου, λοχαγέ, πῶς ἀπὸ δῶ καὶ πέρα μόνο τὸ ἔθνος θὰ δουλέψω.

Τὴν ἄλλη μέρα πῆγαν στὸ λιμέρι τοῦ Πεντόλακκου, σύναξαν τοὺς δικούς του, διάβασε ὁ Χρῖστος τὸ καταστατικὸ τοῦ « Ἑλλάς - Ἐλευθερία », ποὺ οἱ περισσότεροι δὲν

τὸ κατάλαβαν, ὕστερα ἔφεραν ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ τὸ Εὐαγγέλιο, σήκωσαν ὅλοι οἱ ζωοκλέφτες τὸ χέρι κι ὀρκίστηκαν νὰ πεθάνουν γιὰ τὴν ἐλευθερίᾳ. Αὐτὸ τὸ κατάλαβαν.

— Ζῆχο.

— Τί τρέχει ;

— Θέλω νὰ χτυπήσωμε τὴ ζωοκλοπή.

— Γιατί ;

— Πρέπει κάτι νὰ προσφέρωμε στὸ χωριάτη γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ τὴν ἐμπιστοσύνη του.

— Εὐκολο πράμα.

— Εὐκολο δὲν εἶναι. Χρόνια παιδεύεται νὰ τὸ πετύχῃ τὸ Κράτος καὶ δὲν τὸ καταφέρνει.

— Τὸ Κράτος δὲν μπορεῖ. Ἐγὼ μπορῶ.

— Καὶ τί θὰ κάμῃς ;

— Τήρα τὴ δουλειά σου . . . Ἀπὸ τὰ χωριὰ ποὺ θὰ περ-
νᾶμε ἐσὺ θὰ λὲς μόνο : "Οτινος κλέψουν ζωντανό, νὰ ῥχεταὶ
νὰ μᾶς εἰδοποιῇ. Ἐγὼ θὰ σοῦ τὸ βρῶσκω.

Ἡ εἶδηση πὼς οἱ ζωοκλέφτες μπῆκαν στὸν ἀγώνα ἔκαμε
τοὺς χωριάτες νὰ λένε : « Ἐτοῦτοι θὰ σταθοῦν » — ἔτσι
συνήθισε νὰ σκέπτεται ἡ Ἡπειρος. Τώρα δὲ τὰ χωριὰ
τοὺς καλοῦνε, δὲν προφταίνουν νὰ ὀρκίζουν νέους στὰ ζωοκλή-
σια, νὰ μοιράζουν τὰ κρυμμένα ὄπλα. Κάποιο πρωί, στὴ
Λάκκα Σούλι παρουσιάστηκε ἓνας γέροντας καὶ παραπονέ-
θηκε πὼς κλέψαν τὴν κατσίκα του.

— Πῶς ἤτανε μωρὲ, τὸ ζῶ' σου ; ρωτᾷ ὁ Ζῆχος.

— Ἀσπρη. Τὸ δεξί της μάτι βλαμμένο.

— Ἐλα μετὰ τρεῖς μέρες νὰ τὴν παραλάβῃς.

Σὰν ἔφυγε ὁ γέρος, κάνει ὁ Χρῖστος τοῦ Ἀποστόλη Ζήκου :

— Σύντομη προθεσμία ἔδωσες. Θὰ ντροπιαστοῦν ~~αὐ~~ ^{αὐτὸς} ἂν
δὲ βρῇς τὴ γίδα.

— Τήρα τὴ δουλειά σου . . .

Μετὰ τρεῖς ἡμέρες ὁ Ζῆχος ἔφερε ὀχι μιά, τρεῖς κατσί-
κες : « Τούτῃ τῇ γκαβῇ θὰ τὴ δώσουμε πίσω τοῦ γέρου,
εἶπε τῇ δεύτερῃ θὰ τὴ σφάξουμε γιὰ τὰ παλικάρια· τὴν
τρίτῃ θὰ τὴ μοιράσωμε νὰ φᾶν οἱ φτωχοί ».

— Πῶς τὸ πέτυχες ;

— Στὴν τέχνη μου δὲ σὲ βάνω, λοχαγέ. Ἕνα μόνο μάθε : πῶς ἡ ζωοκλοπὴ εἶναι ὁλάκερο σύστημα ποὺ βασίζεται σὲ σύνδεσμούς.

Ἄλλη μιὰ φάρα ζωοκλοπτῶν, οἱ Ἀνωγιάτες, ποὺ τρομοκρατοῦσαν ἐπὶ χρόνια τὴν περιφέρειά τους, μπήκαν κι αὐτοὶ στὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα κατηχημένοι ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο Παπαδόπουλο. Κι ὅχι μόνο πρόσφεραν τὰ πάντα γιὰ τὴν Πατρίδα, ἀλλὰ ἐξόντωσαν τὶς ληστοσυμμορίες Γρατσουναίων καὶ Μπουντουραίων ποὺ ἀρνήθηκαν νὰ σταματήσουν τὶς ληστείες. Ἀπὸ τὴ βοήθεια τῶν ἀνθρώπων τοῦ Ἀνωγιοῦ καὶ τοῦ Ζήκου κόπηκε μὲ τὸ μαχαίρι ἡ ζωοκλοπὴ, φθινόπωρο τοῦ '42. Ἄν κανένας τολμοῦσε ἀκόμα νὰ κλέψῃ, τὸν ἀνακάλυφταν καὶ τὸν ἐβαζαν νὰ πληρώνῃ γιὰ κάθε χαμένο τρία δικά του. Μ' αὐτὸ τὸ ἔργο στηρίχτηκε ὁ ἀγῶνας. Ἡ κίνηση τοῦ Ζέρβα ἀνησύχησε τοὺς Ἰταλοὺς, καὶ ὁ Τζελότο ἔστειλε μυστικὴ διαταγὴ νὰ συλληφθοῦν ὅσοι ἀξιωματικοὶ ζοῦσαν στὶς ἐπαρχίες Ἰωαννίνων, Ἄρτας καὶ Πρέβεζας. Ἀλλὰ ἡ διαταγὴ μαθεύτηκε κ' οἱ ἀξιωματικοὶ ἀνέβηκαν νυχτιάτικα στὰ βουνά. Ἐνίσχυσαν σημαντικὰ τὶς ὁμάδες· ὥστόσο ἡ φτώχεια καὶ ἡ πείνα τὶς ἔδερναν ἀθεράπευτα. Μερικοὶ ἀντάρτες εἶχαν ἀφήσει πίσω τους ἄλλος δυό, ἄλλος πέντε παιδιά. Μὲ τί θὰ τρέφονταν αὐτὰ χωρὶς τὸν προστάτη ; Ὁ Ζήκος μάλωνε τὸ λοχαγό : « Δὲ φτάνει ποὺ εἴμαστε ἀδέκαροι, μόνο ἤθελες νὰ κόψῃς καὶ τὴ ζωοκλοπὴ. Τί θὰ τοὺς δώσης αὐριο νὰ φᾶνε ; » Στὴν ἀπελπισία τους ἀποφάσισαν νὰ κάμουν μιὰ τρελὴ ἐπιδρομὴ : Νὰ προσβάλουν τὶς φυλακὲς τῶν Ἰωαννίνων. Μέσα στὴν πόλιν ἔδρευε ὁλόκληρη ἰταλικὴ μεραρχία, κ' ἐναντίῳ τῆς ξεκίνησαν στὰ σκοτεινὰ καὶ μὲ βροχὴ 40 ἄνθρωποι. Φτάσαν στὶς φυλακὲς τοῦ Κατσιᾶ, χτύπησαν τὴ φρουρὰ καὶ παραβίασαν τὶς πόρτες. Περιμάζεψαν γρήγορα τὰ ὅπλα, τὸ ρουχισμὸ καὶ τὰ τρόφιμα ποὺ βρέθηκαν, εἶπαν στοὺς φυλακισμένους ὅποιος θέλει νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ, κ' ἐξαφανίστηκαν. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς σαράντα δὲν ἔπαθε τίποτα, ὅπως συχνὰ συμβαίνει στὶς πιδὶ ἀπίθανες

ἐπιχειρήσεις. 180 Ιταλοκρατούμενοι Ἑπειρώτες ξεπόρτισαν μαζί καὶ κατατάχτηκαν, ὅπλισμένοι ἀπὸ τὰ λάφυρα, στὴ δύναμη τοῦ Χριστοῦ. Μὲ τὰ τρόφιμα ποὺ τσίμπησαν πορεύτηκαν κάμποσο καιρὸ. Ἔτσι πάνω - κάτω ἀντρώονταν ὅλες οἱ ὁμάδες ἀντιστάσεως στὴν ὕπαιθρο.

1942

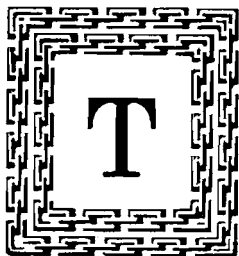
ΕΣΑ Νοεμβρίου, πρὶν βγῶ ἀπὸ τὸ σπίτι μου, τὸ μπλοκάρισαν Γερμανοὶ ποὺ φοροῦσαν τίς ἀλυσίδες τῆς Γκεσταπό. Μὲ συνέλαβαν. Γιατί; Δὲν μοῦ λέγαν. Μὲ πήγανε στ' ἀνακριτικὰ γραφεῖα τους, ὁδὸς Καποδίστρια, καὶ μὲ κλείσαν σ' ἓνα δωμάτιο. Συλλογιζόμουν τί στοιχεῖα νὰ εἶχαν ἄραγε ἐναντίο μου, κ' ἐτοίμαζα παραμύθια νὰ

τοὺς σερβίρω. Οἱ Ἕλληνες δὲν κάνουνε γιὰ συνωμότες. Παινεσιάρηδες καθὼς εἴμαστε καὶ κουβεντολόγοι, δὲν καταφέρνουμε νὰ κρατήσωμε μυστικά, φλυαροῦμε ἀπὸ τὴν ἀνάγκη ν' ἀνοίξωμε τὴν ψυχὴ μας στὴ διπλανὴ ψυχή. Ἐξ αἰτίας ποῖος ξέρει τίνος μωρόλογα μ' ἔχουν καθίσει τώρα ἐμένα στὸ σκαμνὶ οἱ Ναζῆδες. Ἀφοῦ μ' ἄφησαν ὁλόκληρη ὥρα μὲ τοὺς λογισμούς μου, στὸ τέλος μὲ τράβηξαν γιὰ ἀνάκριση στὸ γραφεῖο νεαροῦ ἀνθυπολοχαγοῦ. Ἐπειδὴ τοῦ μίλησα τὴ γλῶσσα του φέρθηκε εὐγενικά. Μοῦ εἶπε πὼς κατηγοροῦμαι γιὰ φευγάτισμα Ἀγγλῶν καὶ Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν στὴν Αἴγυπτο. Ἐγὼ ἀρνιόμουν, ἐκεῖνος ἐπέμενε· ὅμως κανένα στοιχεῖο ἀπ' ὅσα φοβόμουνα δὲν ἔφερνε. Οὔτε ξέρω πόσες ὥρες μὲ παίδεψε. Ἀναγνώριζα στὸ πρόσωπό του τὸν τύπο τοῦ Γερμανοῦ ποὺ δουλεῖ εὐσυνείδητα, χωρὶς σπιρτάδα, προχωρώντας βῆμα - βῆμα, κατὰ τὴ χοντροκεφαλιά του. Ἡ παραμικρὴ λεπτομέρεια τοῦ φαινόταν σπουδαία καὶ χανότανε στὰ τιποτένια ζητήματα, ἀνίκανος νὰ ξεμπλέξη. Ἀκούραστος ἀλλὰ βραδύς, ἔδινε στὸν ὑπόδικο καιρὸ νὰ ἐτοιμάζῃ τίς ἀπαντήσεις του. Στὸ τέλος, ὅταν τοῦ εἶπα ὅτι δυὸ μεγαλοφυτεῖς θαυμάζω στὸν

1942 κόσμος, τὸν Γκαίτε καὶ τὸν φιλόσοφο Κάιζερλιγκ, πείστηκε πὺς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐχθρεύωμαι τὸν Χίτλερ. Ἐφυγε ἀπὸ τὸ γραφεῖο του καὶ ξαναγύρισε μ' ἓναν σπανὸ κοίλαρὰ λοχαγὸ, προσωποποίηση τῆς πατάτας, τὸν προϊστάμενόν του. Οἱ ἴδιες ἐρωτήσεις, οἱ ἴδιες ἀπαντήσεις, καὶ ἡ βοήθεια τοῦ Γκαίτε. Κατὰ τίς πέντε τὸ ἀπόγευμα μ' ἄφησαν ἐλεύθερο, ἀλλὰ στὴν ἐξώπορτα ὁ σκοπὸς μ' ἔσπρωξε βάνουσα πάλι μέσα. Μὲ ὑποχρέωσε νὰ κατεβάσω τὸν ἴδιο τὸν ἀνακριτὴ γιὰ νὰ τοῦ βεβαιώσῃ πὺς μπορούσα νὰ φύγω.

— Γιατί αὐτό ; ρώτησα μὲ ἀφέλεια τὸν ἀνθυπολοχαγὸ ἀνακριτὴ.

— Ἐδώσαμε τέτοια διαταγὴ στοὺς σκοποὺς ἐπειδὴ χτές μᾶς δραπετεύσε ἓνας σπουδαῖος σαμποτέρ, Μυτιληναῖος, ἐκεῖνος πού ἔχουμε πληροφορίες πὺς ἔβαλε τὴ μπόμπα στὰ γραφεῖα τῆς ΕΣΠΟ.

ΤΟΝ ΗΞΕΡΑ ἀπὸ μικρὸ παιδί. Οἱ πατέρες μας ἦτανε φίλοι, τὰ σπίτια μας ἔστεκαν στὴν ἴδια Πλακιώτικη ἀνηφορία. Ἀφότου ἀνάλαβα ἔργο στὴν Ἀντίσταση τὸν ἔβλεπα συχνά, γιὰ τὴν ὥρα εἶχε ἐπαφὴ ἀπὸ τὴν κατεχόμενη Ἑλλάδα μὲ τὸν Βασιλέα Γεώργιο. Τοῦ ἔστελνε ἐκθέσεις στὸ ἐξωτερικὸ καὶ δεχόταν ξένους μυστικούς πράκτορες.

Σήμερα πού πῆγα νὰ τὸν πολυχρονήσω γιὰ τὴν ἑορτὴ του τότε βρήκα ξαναμμένο, ἔτσι ὅταν τὰ λόγια χύνονται χεῖμαρρος ὀρμητικὸς ἀπὸ τ' ἄτακτο στόμα του καὶ μιὰ πετάγεται ὀλόρθος καὶ χειρονομεῖ, μιὰ καταλαγιάζει διπλοπόδι στὴν πολυθρόνα του:

— Πρέπει νὰ βαστήξουμε, Χρίστο, ψηλὰ τὸ κύρος τοῦ Βασιλεῖ, γιὰτὶ σ' αὐτὸ τὸ κύρος στηρίζεται ἡ ἐθνικὴ ὑπόθεσις. Τοῦτο πού σοῦ λέω, δὲν εἶναι προσωπολατρία, εἶναι πραγματικότης. Κάθε πολιτικὴ χρειάζεται ἓνα φορέα, πού

όχι μόνο εμπνέεται απ' αυτή την πολιτική αλλά είναι ικανός και να την πραγματοποιήσει. "Όπως τὸν καιρὸ τοῦ Βενιζέλου πολλοὶ ἦταν πιστοὶ στὴν 'Αντάντ, ἕνας ὁμως ὁ φορέας αὐτῆς τῆς πολιτικῆς, ἔτσι καὶ σήμερα πολλοὶ ἀγαπᾶν τὴν ἰδέα τῆς ἀγγλοελληνικῆς συνεργασίας, ἀλλὰ ἕνας μόνος εἶν' ἱκανὸς νὰ τὴν πραγματοποιήσῃ, γιὰτὶ Αὐτὸν ἐμπιστεύεται σήμερα ἡ Βρετανικὴ Αὐτοκρατορία. "Αμα γύρισε στὸ θρόνο ὁ Βασιλεὺς μας τὸ '35 ὁ Βενιζέλος κατάλαβε σωστὰ τὸ ρόλο ποὺ ἐπρόκειτο νὰ παίξῃ, δυστυχῶς ὁμως πέθανε χωρὶς νὰ μπορέσῃ νὰ Τὸν βοηθήσῃ. "Αν τὰ κόμματα συμφωνοῦσαν τότε μεταξύ τους, ἡ λειτουργία τοῦ πολιτεύματος θὰ ἦταν ἐξασφαλισμένη, καὶ μαζί της ἡ ἐσωτερικὴ ὁμαλότητα. "Ὡστόσο, παρὰ τὴ Δικτατορία, ὅταν ὁ Βασιλεὺς ἀποφάσισε νὰ πῇ τὸ « "Όχι » στὸν "Αξονα, ὁ λαὸς Τὸν ἀκολούθησε πιστὰ στὸ μαρτυρικὸ δρόμο τῆς τιμῆς, καὶ τὸ κύμα τῆς λαϊκῆς ἐμπιστοσύνης Τὸν ἐσήκωσε ψηλά, ὥσπου ξεπέρασε τὸν ἑαυτό Του. Καὶ μόνον ἐπειδὴ τὸν βρίζει ὁ Χίτλερ, ὡς τὸν ὑπ' ἀριθ. 2 ἐχθρό, ἀμέσως μετὰ τὸν Τσώρτσιλ, ἀξίζει νὰ Τὸν κρατήσουμε σύμβολο γιὰ τὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης. Γιὰ τοῦτο οἱ κομμουνιστὲς ἀγωνίζονται, πρὶν απ' ὅλα, νὰ ρίξουν τὸ Βασιλιά μας. Καὶ δυστυχῶς τοὺς βοηθοῦν στὸ ἀντεθνικὸ ἔργο οἱ δημοκρατικοί. Τὰ κόμματα ἐρωτοτροποῦν μὲ τὸ ΕΑΜ πιστεύοντας καθένα πῶς θὰ τὸ προσεταιριστῇ, χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν ὅτι ὁ Κομμουνισμὸς δὲν ἀπορροφᾶται, ἀπορροφᾷ. Συναγωνίζονται τὰ κόμματα ποιοὶ θὰ φανῇ περισσότερο τῆς μύδας, ἀριστερὸ δηλαδὴ, χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν πῶς τίποτα δὲ γίνεται ἀριστερώτερο ἀπὸ τὸ ΕΑΜ, μαέστρο τοῦ τρόμου. Εἶναι γελοῖοι ἐκεῖνοι ποὺ περιμένουν μὲγάλωμα τῆς 'Ελλάδας ἀπὸ τὴ Νίκη ἀν διαιρεθῇ ὁ τόπος. "Όπως τὸ 1920, ἔτσι πάλι ὁ ἐχθρὸς θὰ μᾶς νικήσῃ, ἐμᾶς τοὺς νικητὲς, ἐξ αἰτίας τῆς φαγωμάρας μας. "Αν τρέμω τὸ ΕΑΜ δὲν εἶναι γιὰτὶ φοβᾶμαι νὰ ἐπικρατήσῃ ποτὲ ὁ κομμουνισμὸς στὴν 'Ελλάδα, παρὰ γιὰτὶ θὰ μᾶς διαλύσῃ ὡς Κράτος, θὰ μᾶς ἐξευτελίσῃ στὰ μάτια τῶν 'Αγγλοσαξόνων. Πῶς νὰ μᾶς ἐπιστευτοῦν τὴν 'Εγγὺς 'Ανατολὴ ἐνόσο θὰ μᾶς βλέπουν

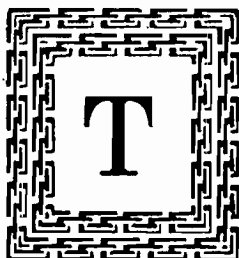
1942 άνίκανους νά οργανώσουμε τὸ σπίτι μας ; Κι ὁμως μόνο κοντά τους μπορεῖ νά εὐδοκιμήσουμε, ὅχι σὰν ἀνεξάρτητοι, γιατί ἀνεξαρτησία μικρῶν κρατῶν δὲν θά ὑπάρχη μετὰ τὸν πόλεμο, ἀλλὰ ὡς μέλη ὁμάδας κρατῶν.

» Πρὸς ποῖαν ὁμάδα θά στραφῇ ἡ Ἑλλάς ; Πρὸς τὰ Βαλκάνια ἢ τὴν Ἀνατολή ; Ὁ ρομαντικὸς Παπαναστάσης χειριζόταν ρομαντικὰ καὶ τὰ ζητήματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Ἡ Βαλκανικὴ του Ὀμοσπονδία ἀποτέλεσε στραβοπάτημα. Ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὸν Ἑλληνισμό καὶ τὰ σλάβικα φύλα θά γίνεται ὀλοένα ὀξύτερη. Τὸ Βαλκανικὸ Σύμφωνο πού ἐσκάρωσε, συμφωνία ἀμυντικὴ κατὰ τῆς Βουλγαρίας, ἦταν ἢ κάτι πάρα πολὺ ἢ κάτι πολὺ λίγο. Πολύ, ἂν τὰ τέσσερα κράτη πού τὸ ὑπέγραψαν, καὶ πού καθένα των ἦτανε δυνατότερο ἀπὸ τὴ Βουλγαρία, ἤθελαν μ' αὐτὸ νά τὴν κρατᾶν σὲ πειθαρχία· λίγο, ἂν ἡ Βουλγαρία στηριζόταν σὲ πλάτες δυνατές, ὅπως στηρίχθηκε στὴ Γερμανία καὶ μᾶς διάλυσε. Ἕνας εἶναι ὁ δρόμος τῆς Ἑλλάδας : πρὸς τὴν Ἀνατολή, κοντὰ στοὺς Ἀγγλοσάξονες. Ἐξωτερικὴ πολιτικὴ δὲν μπορούμε ν' ἀλλάξουμε, γιατί μᾶς τὴν ἐπιβάλλει ἡ γεωγραφικὴ μας θέση, πού δὲν ἀλλάζει. Εὐτυχῶς γιὰ μᾶς Ἀγγλία κι' Ἀμερικὴ θ' ἀποτελέσουν σιγὰ - σιγὰ μιὰν Ὀμοσπονδία πού θ' ἀντιταχθῇ στὴ Ρωσία. Στὸν ἀγῶνα τους αὐτὸν χρειάζονται ἐμᾶς τοὺς Ρωμιοὺς γιὰ νά οργανώσουμε τὴ Μέση Ἀνατολή. Στὴν « καθ' ἡμᾶς Ἀνατολήν », ὅπως τὴν ὀνομάζει παραστατικὰ ὁ Μητροπολίτης Χρύσανθος, ἡ Ἱστορία ποτὲ δὲ θέλησε ν' ἀναπαυτῇ, καὶ τὸ προζύμι πού τὴ ζύμωνε ἦταν ἑλληνικό. Τὸ μέρος αὐτὸ τῆς γῆς ἀποτέλεσε πάντα ἓνα σύνολο πού τὸ ἔνωσε ἡ συγκοινωνία τῶν καραβανιῶν μὲς ἀπὸ τίς ἐρήμους. Ὅστερα ἤρθαν τὰ πλοῖα, ἀνοιξαν νέους δρόμους κ' ἐσπασε ἡ συνοχή. Τώρα ὁμως τ' ἀεροπλάνο ξαναπιάσαν τὴ στεριά, δημιουργώντας πάλι προϋποθέσεις γιὰ ἐνότητα. Ὅσους αἰῶνες ἔζησαν χωρισμένοι μεταξύ τους οἱ λαοὶ τῆς Μεσανατολῆς ξέπεσαν· οἱ Εὐρωπαῖοι τοὺς πότισαν μὲ τὴν ἰδέα μιᾶς κατωτερότητας. Δουλειὰ τῆς πατρίδας μας εἶναι ν' ἀνεβάσουμε τοὺς Ἀνατολίτες πρῶτα σὲ οἰκονομικὸ

ἐπίπεδο μὲ τὸ ἐμπορικό μας δαιμόνιο καὶ κατόπι στὸ πνευματικό, γιὰ νὰ τοὺς κηρύξωμε πάλι τὰ δυὸ ἑλληνικά ἰδανικά : ἰσότητος κ' ἐλευθερίας. Ἐμεῖς τοὺς κατηχοῦσαμε ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ὡς τὸ Βυζάντιο, ἔμεῖς τοὺς δώσαμε κοινὲς συνήθειες, κοινὸ πολιτικὸ βίον, αὐτάρκεια οἰκονομική. Πάντα τοὺς ὠφελήσαμε αὐτοὺς τοὺς λαοὺς, ποτὲ δὲν τοὺς βλάψαμε. Δὲν κρύβει ἡ Ἑλλάς ὑποπτους σκοπούς, ἐπειδὴ εἶναι πολὺ μικρὴ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ κατακτήσῃ κανέναν. Τοῦτο τὸ καταλαβαίνουν οἱ Μωαμεθανοί. Μιὰ τέτοια συνεργασία συμφέρει στὸν τόπο μας, γιὰτὶ κάθε Ρωμῖος ποὺ ἐγκαθίσταται σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη θὰ εἶναι πυρήνας ἑλληνικῆς ἀκτινοβολίας, ἐνῶ σὰν πάη κατὰ τὴ Δύση ἀφομοιώνεται καὶ χάνεται. Συμφέρει ὁμως καὶ στοὺς Ἀγγλοσάξονες. Ὁ Ἕλληνας εἶναι συνδετικὸς κρίκος μεταξὺ Ἰθαγενῶν καὶ Δυτικῶν, μιὰ κ' αἰσθάνεται τόσο τὴν ψυχὴ τοῦ ντόπιου ὅσο καὶ τὸν ἀγγλικὸ πολιτισμό. Καιρὸς κ' ἔμεῖς καὶ οἱ λαοὶ τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου νὰ χωνέψουμε πῶς ἔχουμε κοινὴ ἀποστολή : τὴν Ἑνωσὴ μέσα στὸ πλαίσιο τῆς Ὁμοσπονδίας Ἀγγλῶν καὶ Ἀμερικανῶν, γιὰ ν' ἀντιταχθοῦμε τὸ Σλαβισμό. Στὸ ἔργο αὐτὸ πρωτοπόρος εἶναι ἡ Ἑλλάδα, καὶ μὲ παρόμοια εἰρηνικὴ « Μεγάλῃ Ἰδέᾳ » πρέπει νὰ γαλουχηθῇ ἡ νέα γενεά. Ἀλλὰ ποιὸς πολιτικὸς μας ἔχει τὴν ὁλκὴ νὰ πραγματοποιήσῃ τέτοιο πρόγραμμα, ὅχι μὲ λόγια παρὰ μὲ ἔργα ; Χρειάζεται Κυβερνήτης ἱκανὸς νὰ κάψῃ ὅ,τι βλέπει γύρω του σαπρὸ καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τίς ζωτικὰς δυνάμεις τῆς φυλῆς ποὺ ἔχουν πλακωθῇ ἀπὸ τὴ μικροπολιτικὴ. Ὁ Τρικoupης κι ὁ Βενιζέλος γεννήθηκαν παράκαιρα. Τώρα μᾶς χρειάζονταν αὐτοί. . . »

Τὸν ἀκούω νὰ μιλάῃ καὶ χαίρουμαι τὴν πίστη του στὴν Ἑλλάδα. Βλέπει ἀπλᾶ ἀπὸ φινέτσα, βλέπει πλατιά μὲ θάρρος. Εἶναι δυνατὸς μέσα στὸ ἀδύνατο σῶμα του ὁ Σπύρος Μαρκεζίνης¹.

1. Ὅλες αὐτὲς οἱ θεωρίες εἶναι γραμμένες ἀπὸ τὸ 1942 στίς ἐκθέσεις του ἐκείνης τῆς ἐποχῆς πρὸς τὸν Βασιλέα Γεώργιο καὶ τοὺς Συμμάχους.

ΕΛΗ Δεκεμβρίου, καθὼς ἀνέβαινα τὴν ὁδὸ Κριεζώτου, ἕνας κύριος, ποὺ φοροῦσε μέσα στὴ χειμωνιά μαῦρα γυαλιά, μ' ἄρπαξε τὸ χέρι. Τὸν ἀναγνώρισα : ἦταν ὁ Γιάννης Τσιγάντες.

— Θέλω νὰ σοῦ μιλήσω, μοῦ εἶπε. Ξεκινήσαμε ἀμίλητοι γιὰ τὸ σπίτι μου. Ἀπὸ διάφορους ἀξιωματικούς ἤξερα πὼς εἶχεν ἔρθει ὁ ταγματάρχης Τσιγάντες, ἀποσταλμένος τῆς Κυβερνήσεως Καίρου, καὶ πικραίνοντα πὼς δὲν εἶχε ζητήσει νὰ μὲ δῇ. Ἀμα φτάσαμε σπίτι δοκίμασα νὰ τὸν ἀνεβάσω στὸ τρίτο πάτωμα, μὰ στάθηκε ἀδύνατο. Θρονιάστηκε στὸ μαρμαρένιο πάγκο τῆς εἰσόδου καὶ δὲν ἐννοοῦσε νὰ κουνηθῇ.

— Τ' ἀπάνω πατώματα τῆς πολυκατοικίας, τοῦ εἶπα, εἶναι ἐπιταγμένα ἀπὸ Γερμανοὺς ποὺ μπαινοβγαίνουν. Δὲν φοβᾶσαι ;

— Τοὺς Γερμανοὺς ; Εἶναι βαρεῖς.

— Μὰ τὸ παρακάνεις, Γιάννη. Ἐμαθα πὼς ἔπαιξες χαρτιά τὰ Χριστοῦγεννα μὲ τριάντα Ἀθηναίους. Ὅπως τὸ 'μαθα ἐγώ, λές νὰ μὴν τὸ 'μαθαν οἱ πονηροὶ Ἰταλοὶ ;

— Πρὶν φύγω ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο κάλεσα τὴν ὁμάδα μου καὶ εἶπα στὰ παιδιὰ πὼς μόνο 5% ἐλπίδες ἔχουμε νὰ γυρίσωμε ζωντανοί. Νομίζεις, Χρίστο, πὼς γι' αὐτὸ τὸ 5% ἀξίζει τὸν κόπο νὰ παιδεύωμαι ; »

Ὅστερα μοῦ ἐξήγησε μὲ λίγα λόγια τοὺς σκοποὺς τοῦ καὶ μοῦ 'δειξε ἔγγραφο τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως Π. Κανελλοπούλου ποὺ τὸν ἐξουσιοδοτοῦσε νὰ ὀργανώσῃ Γραφεῖο πληροφοριῶν « ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ Στρατηγείου Μ. Ἀνατολῆς », νὰ συντονίσῃ τὴν ἀντίσταση τῶν Ἑθνικῶν Ὀργανώσεων, νὰ δημιουργήσῃ ἀντάρτικη κίνηση σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, νὰ ἐκτελέσῃ σειρὰ σαμποτάζ καὶ νὰ διανείμῃ βοηθήματα στὶς οἰκογένειες ἐκεῖνες ποὺ κακόπαθαν ἀπὸ τὸν κατακτητὴ. Οἱ Ἀγγλοὶ τὸν εἶχαν ἐπιβιβάσει 25 Ἰουλίου σ'

υποβρύχιο, πού τὸν ἄραξε στὸν ὄρμο Νύμφη τῆς Μάνης. Μὲ πολλὲς περιπέτειες ἀπόκρυψαν τὰ ὑλικά τους σὲ σπηλιὰ κοντὰ στὸ χωριὸ Παγανέα, μὰ οἱ τρεῖς λαστιχένιες βάρκες μὲ τὶς ὁποῖες εἶχαν βγεῖ ἀπὸ τὸ υποβρύχιο πρόδωσαν τὴν παρουσία τους, καὶ οἱ Μανιάτες, περιέργοι βουνίσιοι, πρόσ-
 τρεχαν νὰ δοῦν τοὺς ἀξιωματικούς πού ἦρθαν ἀπὸ τὴν Ἄ-
 νατολή. Δυὸ ὥρες μακριὰ ἀπ' τὴν Παγανέα ἦταν Ἱταλικὸς
 σταθμὸς καραμπινιέρων. Κανένας χωριάτης δὲν τοὺς πρόδωσε
 ὥστόσο ὁ ἐνθουσιασμὸς τους ἦταν ἐπικίνδυνος ὅσο νὰ βροῦν
 καίτια καὶ νὰ περάσουν στὸν Πειραιᾶ. Ὅστερα μοῦ ἐξή-
 γησε πῶς ἐδῶ ἔχασε πολὺτιμο καιρὸ γιὰ τὸ ὅλοι τὸν ὑποπτεύον-
 ταν, οἱ βασιλικοὶ ὡς δημοκρατικὸ ἀπότακτο τοῦ '35, οἱ δη-
 μοκρατικοὶ γιὰ τὸς ἔλεγε πῶς ἤθελε νὰ ὀργανώσῃ οὐδέ-
 τερο ἀντάρτικο, ὄχι χρωματισμένο ἐναντίο τοῦ Βασιλεῖ.

— Ἐγώ, μοῦ λέει, ἔβαλα κορόνα στὸ πηλίκιο κ' ὑπηρετῶ
 τὴν Ἑλλάδα. Ἀξιζα καλύτερη ὑποδοχή. Δὲν ἐνδιαφέρομαι
 γιὰ τὸν Γεώργιο, μὰ δὲν σκέπτομαι οὔτε καὶ τὰ φτυσίματα
 πού ἔφαγα τὸ '35. Τώρα νοιάζομαι νὰ ἐτοιμάσω μικρὲς ὁμά-
 δες σαμποταῶν γιὰ τὴν ὑπαιθρο καὶ κρυφὴ ἐπιστράτευση στὶς
 πόλεις, αὐτὸ πού ὀνομάζουμε « ἐπιστράτευση ἐν ἀποκρύ-
 ψει ». Ἔτσι ὁ ἐχθρὸς θ' ἀποκοιμηθῇ, κι ὁ ταλαιπωρημένος
 τόπος θ' ἀνασάνῃ. Μόλις ὅμως πλησιάσῃ ἡ ὥρα τῆς συμμα-
 χικῆς ἀποβάσεως ἡ ἔκρηξη τῆς ἐπαναστάσεως θὰ εἶναι με-
 γαλειώδης. Πῶς βρίσκεις τὸ σχέδιό μου ;

— Σοφό, μὰ θὰ σ' ἀφήσῃ τὸ ΕΑΜ νὰ τὸ ἐφαρμόσῃ ;

Τοῦ ἐξηγῶ τὶς ἀτιμίες πού ἀρχισαν νὰ μᾶς κάνουν τώρα
 τελευταῖα οἱ κομμουνιστές, ὅμως αὐτὸς μὲ σταματᾷ :

— Μὴ μοῦ τὰ ἐξηγῇς. Τοὺς ἔχω ἀπὸ μόνος μου κατα-
 λάβει. Σὲ λίγο πού θὰ πάω « κάτω » θὰ τοὺς σφίξω τὶς
 βίδες. Πές μου τώρα τί ἰδέα ἔχεις γιὰ τὸν Δαμασκηνό ; Μὲ
 χίλια βάσανα ἐτοίμασα ἓνα Ἐθνικὸ Συμβούλιο ἀπὸ πολι-
 τεύομενους, κι ὁ Μητροπολίτης θέλει νὰ ἡγηθῇ.

Τοῦ εἶπα τὴ γνώμη μου γιὰ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο. Ὅστε-
 ρα ἐκεῖνος πρόσθεσε :

— Μοῦ λείπει ἓνας βασιλικὸς νὰ βάλῃ σ' αὐτὸ τὸ Ἐ-

1942 θνικὸ Συμβούλιο· σκέψου ποιὸν προτείνετε, κι ἄλλη φορὰ τὰ ξαναλέμε.

Χαιρετηθήκαμε κ' ἔφυγε. Δὲν τὸν ξαναεῖδα πιά. Μετὰ λίγες μέρες τὸν ἐσκότωσαν οἱ καραμπινιέροι. Ὁ Τσιγάντες ἦταν ψυχικὰ ἀκατάλληλος γιὰ συνωμότης. Γεμάτος παρά-λογο θάρρος, ἔκανε κουτουράδες. Ἀνίδεος τοῦ μυστικοῦ πολέμου, δημιουργοῦσε γύρω του τόσο θόρυβο ὥστε νὰ δικαιολογοῦνται ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ ποὺ ἀρνήθηκαν νὰ συνεργαστοῦν μαζί του. Ἀστοχοὶ στάθηκαν καὶ μερικοὶ ἀπὸ κείνους ποὺ εἶχαν σταλῇ νὰ τὸν βοηθήσουν στὴν ὑπέρτατη ἐθνικὴ ἀποστολὴ του. Ἐναν ἀπ' αὐτούς, τὸν ἀριστερὸ « Ἀριστείδη », τὸν χαρακτηρίζε ὁ Τσιγάντες ὡς ἀπατεώνα, κ' εἶχε δώσει ἐντολὴ νὰ τὸν ἐκτελέσουν. Οἱ σχέσεις του μὲ λογῆς - λογῆς γυναῖκες κ' ἡ ἀντιπάθεια ποὺ ἐκδήλωνε φανερά ἐναντίο τοῦ κομμουνισμοῦ τὸν ἔφαγαν. Μεσημέρι τῆς 14 Ἰανουαρίου μιὰ γυναίκα τηλεφώνησε στὴν Καραμπινερία : « Πηγαίνετε στὴν ὁδὸ Πατησίων 86 νὰ πιάσετε Ἀγγλο ταγματάρχη ». Μὴ ξέροντας οἱ Ἱταλοὶ σὲ ποιοὶ διαμέρισμα κρυβόταν ἄρχισαν τὴν ἔρευνα ἀπὸ ψηλά, ἐνῶ φρουροὶ στάθηκαν στὴν ἐξώ-πορτα κι ἀπαγόρευαν τὴν ἔξοδο. Μέσα στοῦ Τσιγάντε, ἀφοῦ ἔφυγε ἡ κουνιάδα του κυρία Ψαρροῦ (δικὰ της ἦταν τὰ τρία ἀποτσίγαρα ποὺ βρῆκε ἡ ἀνάκριση βαμμένα μὲ κόκκινο χει-λιῶν), βρίσκονταν ἐκείνη τὴν ὥρα ὁ ταγματάρχης Μαλασ-πίνας κι ὁ ἐφεδρὸς ἀνθυπὶλαρχος Μίκης Ζακυνθινός. Δὲν ἀντελήφθησαν τὴν ἔρευνα, καὶ μόνο σὰν ἔκαμε νὰ φύγῃ ὁ Ζακυνθινὸς κ' ἐμποδίστηκε ἀπὸ τοὺς Ἱταλοὺς ξαναμπῆκε μέσα κ' εἰδοποίησε τοὺς συντρόφους.

— Φύγετε ἀμέσως, τοὺς εἶπε ὁ Τσιγάντες ἀτάραχος. Ἐγὼ θὰ κάψω τ' Ἀρχεῖο καὶ θὰ βγῶ εὐκολα μὲ τὴν ταυ-τότητα ἀστυνόμου.

Πῆρε τὸ σακούλι ποὺ ἔκρυβε τ' ἀρχεῖο του (τὸ κουβα-λοῦσε παντοῦ, πάντοτε, μαζί του) κι ἄρχισε νὰ ἐξαφανίζῃ τὰ χαρτιά. Μερικὰ ἔκαιγε στὸ θερμοσίφωνα, μερικὰ στὸ τραπέζι, μερικὰ ἔσκιζε καὶ τὰ πετοῦσε στὸν ἀπόπατο, χύνον-

τας άφθονα νερά. Φρόντισε νά τηλεφωνήσῃ τοῦ Κ. Μπούρα ¹, πού διατηροῦσε τὸ γραφεῖο Τσιγάντε στὴν ὁδὸν Κάνιγγος 8 καὶ τ' ὀνόμαζε ρούσικα « Γιάφκα » (φωλιά), γιὰ νά σωθῇ κι αὐτὸς μὲ τοὺς συνεργάτες του.

Ἐκαιγε τὰ χαρτιά του ὁ Τσιγάντες μὰ τελειωμὸ δὲν εἶχαν. Τώρα ἔβλεπε πόσο παλαβὸς ἦταν νά μὴν ἀποχωρίζεται ποτὲ ἐκεῖνο τὸ μοιραῖο ἀρχεῖο, νά βαστᾷ ἀπάνω του σωρὸ ὀνόματα καὶ διευθύνσεις φίλων. Τέλος ἀνοιξε τὴν πόρτα καὶ βγῆκε ἀπὸ τὸ δωμάτιο τὸ πνιγμένο στοὺς καπνοὺς. Ἔδειξε τὴν ταυτότητα ἀστυνομικοῦ μὲ τὸ ψευδώνυμο Ἄντωνιάδης πού τοῦ εἶχε προμηθεύσει ὁ Ἑβερτ καὶ ἀφέθηκε ἐλεύθερος, ἐνῶ ὁ Ζακυνθινὸς δὲν εἶχε ἀκόμα ἐλευθεροκοινωνήσει. Ἐκείνη τῇ στιγμούλα, ὅμως, ἓνας καραμπινιέρος πού στεκόταν κοντὰ στὴν πόρτα μύρισε καπνίλα καὶ φώναξε στοὺς φρουροὺς νά τὸν κρατήσουν. Τὸν πισωγύρισαν. Μόλις μπῆκαν μέσα στὴ γκαρσονιέρα, χαμένος γιὰ χαμένος ὁ Τσιγάντες, ἔβγαλε τὸ πιστόλι του, σκότωσε ἓναν, πλήγωσε δύο κ' ἔκαμε νά τὸ σκάση. Στὴν ἐξώπορτα βρέθηκε πάλι μπρὸς στὴ φρουρά. Πλήγωσε τὸν πρῶτο σκοπὸ καὶ κόντευε νά ξεφύγῃ ἀπὸ τοὺς ἄλλους πού πανικοβλήθηκαν, ὅταν ὁ πληγωμένος σκοπὸς τοῦ ἔριξε μιὰ τουφεκιά ἀπὸ πίσω καὶ τὸν σώριασε στὰ σκαλοπάτια, δίπλα στὸ Ζακυνθινό, πού ἔβλεπε τὸ δράμα ἄφωνος, ἀοπλος. Πρόφτασε ὁ Τσιγάντες νά τοῦ ψιθυρίσῃ « συνεχίστε τὸ ἔργο μου » καὶ δέχτηκε δεύτερη σφαῖρα στὸ κεφάλι. Πέθανε ἥρωικά, θυσιασμένος ἀπὸ τὰ χαρτιά πού κουβαλοῦσε. Τίμιος ὥς ἦταν δὲ θέλησε νά σωθῇ ἀφήνοντας πίσω τὸ ἀρχεῖο του πού θὰ πρόδινε συνεργάτες. Πλήρωσε ἓνα λάθος μὲ τὴ ζωὴ του, ἀλλὰ ἡ Πατρίδα βλάφτηκε μὲ τὸ χαμὸ του. Ἄν ἐзоῦσε θὰ ἔπαιρνε ἄλλη στροφή ἢ Ἀντίσταση. Μετὰ τὴν ἐξαφάνιση τοῦ Τσιγάντε οἱ ἀριστεροὶ τοῦ Καίρου πῆραν τὸ πάνω χέρι καὶ τὸ ΕΑΜ δοξάστηκε.

Παραμονὴ Νέου Ἑτους. Χωρὶς χαρά, γιὰτὶ σήμερα κατα-

1. Ὁ Κ. Μπούρας συνελήφθη ἀργότερα, 28 Ἀπριλίου, ἀπὸ τὴ Γκεσταπὸ καὶ τουφεκίστηκε τὸν Ἰούνιο χωρὶς νά μαρτυρήσῃ κανένα.

1942 δικάστηκε ἀπὸ τὸ Γερμανικὸ Στρατοδικεῖο σὲ θάνατο ὁ Κώστας Περρῖκος. Ἀφοῦ τὸν κράτησαν σχεδὸν ἓνα μῆνα φυλακὴ χωρὶς νὰ τὸν ἐνοχλήσουν — γιὰ νὰ μαζέψουν περισσότερα στοιχεῖα ἐναντίο τοῦ καὶ γιὰ νὰ « ὠριμάσῃ » ψυχικὰ ἀπὸ τὴν πείνα, τὸ κρῦο καὶ τὴν ἀπομόνωση — στὸ τέλος τοῦ ἀνακοίνωσαν τὴν κατηγορίαν : « Ἐτίναξες στὸν ἀέρα τὴν ΕΣΠΟ ». Ὁ Περρῖκος τοὺς ἀπάντησε ἀπλὰ :

— Μάλιστα. Ἐγὼ τὸ ἔκαμα.

— Ποιὸς σὲ παρακίνησε νὰ τολμήσῃς αὐτὸ τὸ ἐγκλημα ;

— Κανεῖς. Σὰν Ἕλληνας εἶχα ὑποχρέωση νὰ σκοτώσω τοὺς προδότες τῆς πατρίδας μου.

— Ποιους εἶχες συνεργάτες ;

— Ἐβαλα μιὰ δυναμίτη κι ἀναψα τὸ φτιλί. Δὲ χρειαζόμουν βοήθους. Μόνος μου τὰ κατάφερα.

Ὅσο κι ἂν τὸν ἐπίεσαν, ὅσο κι ἂν τὸν κακομεταχειρίστηκαν, ὁ Περρῖκος δὲν ἔφυγε ἀπὸ τὴν πρώτη του κατάθεση. Στὸ σπῆτι τῆς Καλλιθέας ποὺ κρυβόταν ἡ παρέα τῆς ΠΕΑΝ, λίγες ὥρες πρὶν τοὺς συλλάβουν, ὁ Κώστας εἶχε πεῖ πὼς αὐτός, σὰν ἀρχηγός, θὰ τὰ ἔπαιρνε ὅλα πάνω του· οἱ σύντροφοί του ἔπρεπε νὰ ἀρνηθοῦν πὼς ξέραν τὸ παραμικρό. Ἔτσι κ' ἐγίνε. Μετὰ τὴν ὁμολογίαν τὸν ἐβγαλαν ἀπὸ τὴν ἀπομόνωση, τὸν ἐκλείσαν σ' ἓνα κελλὶ μ' ἄλλους τέσσερεις. Κάποιος ἀπ' αὐτοὺς θέλησε νὰ τὸν παρηγορήσῃ :

— Ποῦ ξέρεις ; τοῦ εἶπε, ἴσως γλιτώσῃς... Ὅλα γίνονται.

— Δὲ μὲ νοιάζει νὰ σωθῶ, ἀποκρίθηκε, γιατί ὁ τουφεκισμός μου θὰ ὠφελήσῃ. Λίπασμα θὰ γίνῃ τὸ αἷμα μου καὶ θὰ γονιμοποιήσῃ τὴν Ἑλλάδα. Μὴν ἀνησυχῆτε γιὰ μένα.

Ὁ καημός του ἦτανε μόνο μήπως πῇ τὴν ἀλήθεια κατέναντας ἀπὸ τοὺς δικούς του. Ἀμα γύριζε σύντροφός του ἀπὸ τὰ βασανιστήρια, μισολιπόθυμος, τὸν ἔπαιρνε στὴν ἀγκυλιά του καὶ τὸν ρώταγε γρήγορα : « Ὁμολόγησες ; » Κι ὅταν τοῦ ἔνευε πὼς ὄχι, τὸν φιλοῦσε — σὰν μητέρα. Τοὺς ἔσιαχνε τὰ ροῦχα, τὰ μαλλιά, τοὺς περιποιόταν τίς πληγές. Κάπου - κάπου μάλωνε τὸν Λόη, τὸν Παπαδόπουλο, ἂν βογ-

κοῦσαν μετὰ τὰ μαρτύρια. « Τί κάνετε ἔτσι ; τοὺς ἔλεγε· τὸ ξύλο δυναμώνει. Σὲ λίγο θὰ περάσουν οἱ πόνοι. Φανῆτε ἄντρες ! » Τοὺς μάλωνε, ἀλλὰ τὴν ἴδια στιγμή τοὺς ἔβαζε στὸ πυρωμένο μέτωπό τους κομπρέσες, μιὰ λουρίδα ἀπὸ τσουβάλι ποὺ τὴ βουτοῦσε στὸ νερὸ τοῦ ἀποχωρητηρίου.

Ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἄντεχε ν' ἀκούη ὁ Περρῆκος ἦταν οἱ σπαραχτικὲς φωνὲς τῆς Μπίμπας. Ποιδὸς ξέρει τί φριχτὰ μαρτύρια ἔκαναν τῆς δόλιας οἱ σαδιστὲς Γερμανοὶ γιὰ νὰ γεμίξῃ ἀπὸ τὰ οὐρλιαχτά της ἡ πελώρια φυλακή. "Ολοὶ σπάραζαν μαζί μὲ τὴν κοπέλα. « Ἄτιμοι ! καὶ πεθαμένος θὰ σᾶς ἐκδικουῖμαι ! » ψιθύριζε ὁ Περρῆκος. Πήγαινε στὴν πόρτα καὶ κολλοῦσε τὸ μάτι του στὴν τρύπα, μικρὴ σὰ δεκάρα, μήπως περνάει κανένας Ἕλληνας φύλακας νὰ τὸν ρωτήσῃ.

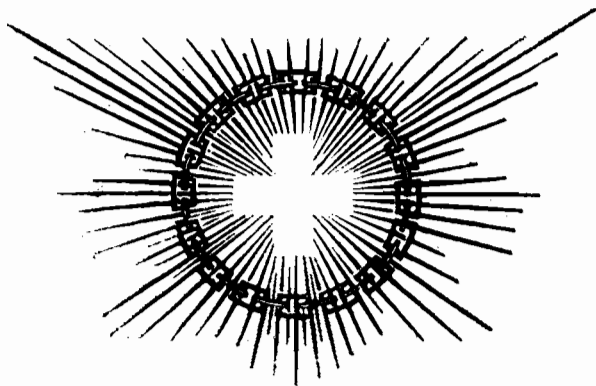
Ἀπὸ τὴν τρυπίτσα οἱ δεσμοφύλακες λένε τοῦ Περρῆκου δύο νέα : « Ὁ Μυτιληναῖος ἀπόδρασε ». Πραγματικά, μετὰ τὸ πρῶτο ξύλο ποὺ τὸ ἄντεξε παλικάρισμα χωρὶς νὰ πῇ κίχ, πῆγαν τὸν Μυτιληναῖο στὴν ἀπομόνωση δεμένο χειροπέδες. Ἀθλητικὸς καθὼς ἦταν, μόλις νύχτωσε στράβωσε τὰ σίδερα τοῦ παράθυρου καὶ πήδησε ἔξω. Δὲν ἤξερε πῶς νὰ ξεφύγῃ. Τὸ πρῶτο δωμάτιο ποὺ εἶδε νὰ μὴ μοιάξῃ μὲ κελὶ τὸ παραβίασε. Γιὰ καλὴ του τύχη ὄχι μόνο ἄδειο ἦταν παρὰ στὸν τοῖχο κρεμόταν πηλήκιο καὶ μανδύας Γερμανοῦ ἀξιωματικοῦ. Τὰ φόρεσε καὶ προχώρησε στὴν Ἑξοδο. Δυὸ φρουροὶ ποὺ συνάντησε ἐκεῖ τοῦ παρουσίασαν ὅπλα γιὰ νὰ περάσῃ. Μόλις ἀπομακρύνθηκε πέταξε τὰ στρατιωτικὰ καὶ πῆγε πεζῇ στὴν Καλλιθέα, σὲ φίλο του ὀδοντοῖατρό ποὺ τοῦ λιμάρισε τὶς χειροπέδες. Προσπάθησε νὰ φύγῃ γιὰ τὴν Αἴγυπτο μὰ τὸν ἐπίασαν στὴν Εὐβοία οἱ Ἰταλοί, τὸν ἔφεραν πίσω στὶς φυλακὲς Ἀβέρωφ. Ἐδωσε ἄλλο ὄνομα, δὲν τὸν ἀναγνώρισε κανεὶς. Μιὰ μέρα ποὺ τὸν ὀδηγοῦσαν στὴν ἀνάκριση τὸ σκάζει καὶ τῶν Ἰταλῶν ἀπὸ τ' αὐτοκίνητο, καὶ τούτῃ τὴ φορὰ κατόρθωσε νὰ φτάσῃ στὴ Μέσση Ἀνατολή. Μπήκε στὴν 3ῃ Ταξιαρχία, ἐγίνε ἐπιλοχίας, σκότωσε Γερμανοὺς στὴ μάχη τοῦ Ρίμινι, ἐκδικήθηκε τοὺς συντρόφους του.

Ὁ Περρῆκος ποὺ μαθαίνει τὴν ἀπόδρασή του χοροπη-

1942 δάει. Ἄλλὰ τὴν ἄλλη μέρα τοῦ κόβεται τὸ κέφι. Ἀκούει τὸ δεύτερο μαντάτο, τὸ δυσάρεστο : « Ἡ Μπίμπα ὁμολόγησε! » Προτίμησε τὸ θάνατο ἢ δυστυχισμένη παρὰ τὸ καθημερινὸ ἀβάσταχτο τυράννισμα τῶν σταυρωτῆδων. Τοῦτο τὸ μήνυμα ἀπελπίζει τὸν Περρῖκο, πού κάθεται ὥρες ὁλόκληρες βαστώντας τὸ κεφάλι μὲ τ' ἀδύνατα χέρια του, ἀμίλητος. Ὡστόσο καταλαβαίνει πὼς ἡ δικὴ του ἀποθάρρυνση φοβίζει τὰ παιδιὰ πού κρατοῦνται μαζί του. Σηκώνεται. Τοὺς λέει ἀστεῖα. Τὸ ἰδανικόν, πού τὸν φωτίζει ὁλόκληρο, τὸν βοηθεῖ νὰ ξεπεράσῃ τὸν πόνο. Αὐτὴ ἡ ἀλληλεγγύη ἀνάμεσα στὰ μέλη τῶν ὁμάδων εἶναι τὰ διαμάντια τῆς φυλακῆς. Ποιὸς ξέρει μὲ τί ἐσωτερικὸν ἀγώνα ὁ Περρῖκος κατάφερνε ν' ἀστειεύεται καὶ νὰ παρηγορῇ ὅλους, χωρὶς νὰ δείχνῃ τὸ δικό του δράμα. Στὴ μαυρίλα τῆς σκλαβιάς κάτι τέτοια ὄντα ἔλαμψαν, θαύματα συμπόνιας, λὲς καὶ λουλουδιζαν μέσα τους τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ.

Τὴν ἡμέρα τῆς δίκης ρίχνει χιονόνερο. Ἡ γυναίκα τοῦ Περρῖκου μὲ τὰ τρία παιδάκια τῆς περιμένουν ἔξω ἀπὸ τὸ στρατοδικεῖο τοῦ « Παρνασσοῦ » νὰ ῥθῃ ἢ κλούβα γιὰ νὰ τὸν δοῦν, ἔστω καὶ μιὰ στιγμούλα. Ἀνάβουν κερὶ στὴ διπλανὴ ἐκκλησιὰ καὶ καρτεροῦνε τρέμοντας ἀπ' τὸ κρῦο. Μόλις τὸν ἀντικρίζουν φωνάζουν : « Κώστα μου! Πατέρα! » μὰ οἱ Γερμανοὶ σπρώχνουν ἄγρια τὸν κόσμον πίσω μὲ τοὺς ὑποκόπανους. Ὅσο νὰ τελειώσῃ τὸ δικαστήριον οἱ συγγενεῖς τῶν κατηγορουμένων στέκουν ἐκεῖ. Ἄν βγῇ κανεὶς συμπατριώτης ἀπὸ τὴν αἰθουσα, τὸν περικυκλώνουν καὶ τὸν ρωτᾷν μ' ἀνησυχία γιὰ νὰ μάθουν τί ἀπογίνηκε. Ἡ δίκη πάει γιὰ ὅλους εὐχάριστα, ἐκτὸς γιὰ τὸν Κώστα καὶ τὴν Μπίμπα, πού λένε ψέματα γιὰ νὰ καλύψουν τοὺς συνεργάτες. Ὁ Περρῖκος κινεῖ τὸ θαυμασμὸ καὶ τῶν ἰδίων τῶν δικαστῶν ὅταν ἀπολογεῖται : « Εἶμαι Ἕλληνας, ἀξιωματικός. Ὑπερφηανεύομαι γιὰ τὸ χτύπημα πού σᾶς ἔδωσα. Τὸ ἔκανα μὲ τὴν ἰδέα πὼς ἔπρεπε νὰ τὸ κάμω χάρη τῆς Πατρίδας μου. Γιὰ τὸ μεγαλεῖο τῆς δίνω τὴ ζωὴ μου ».

Παίζει με τὸ θάνατο γελαστός. Κοροϊδεύει τοὺς Ναζῆδες πού στη θέση ὅπου βάζουμε στὰ δικαστήρια τὴν εἰκόνα τοῦ γλυκύτατου Ἰησοῦ αὐτοὶ ἔχουν κρεμάσει τὴ φωτογραφία τοῦ ἀνθρώπου με τὸ ψαλιδισμένο μουστάκι, τοῦ Χίτλερ. Χαμογελάει νὰ βλέπει μέσα στὴν αἴθουσα, στὶς πόρτες, στὶς γωνιές, διπλοσκοποὺς με τὰ πολυβόλα ἑτοιμα ἐναντίο λίγων Ἀθηναίων δεμένων χειροπόδαρα. Μὲ ἀπάθεια ἀκούει τὴν ἀπόφαση : Ἡ Μπίμπα κι αὐτὸς καταδικάζονται σὲ θάνατο, οἱ ἄλλοι ἀθῶοι. Ἡ εἰδηση φτάνει σὰν ἀστραπὴ ἔξω στὴν πλατεία, τρεῖς ἢ ὥρα τ' ἀπόγεμα. Μερικοὶ φιλιοῦνται ἀπὸ ἀγαλλίαση, ἄλλοι κλαῖνε. Καθὼς μεταφέρουν τὸν Κώστα στὸ αὐτοκίνητο, οἱ δικοὶ του τὸν βλέπουν γιὰ τελευταία φορὰ. Τὸν φωνάζουν με τ' ὄνομά του, καὶ αὐτὸς τοὺς ἀπαντᾷ μέσα ἀπὸ τὴν κλούβα : « Ζήτω ἡ Ἑλλάς ! » Μ' αὐτὸ θέλει νὰ τοὺς δώση νὰ καταλάβουν πὼς δὲν πρέπει νὰ λυποῦνται. Μὰ ἡ γυναῖκα καὶ τὰ παιδάκια του θρηνοῦν ἀπελπισμένα, ἐκεῖ, στὴν παγωνιά τοῦ χιονόνερου καὶ τοῦ θανάτου.

1

9

4

3

Ο ΠΕΡΡΙΚΟΣ ΜΕΤΑΦΕΡΕΤΑΙ ΠΙΣΩ ΣΤΟΥ

« Ἀβέρωφ », ὅπου τοῦ φορᾶν τὰ ριγέ ροῦχα τῶν ξεγραμμένων, « τὰ τρελά ». Τὸν κλείνουν σὲ δωμάτιο ποῦ ἔχει στὴν πόρτα χαραγμένο μὲ κιμωλία ἓναν σταυρὸ — σημάδι πὼς ὅσοι εἶναι μέσα πρόκειται νὰ τουφεκιστοῦν. Οἱ καταδικασμένοι περνᾶν ἡμέρες ἀγωνίας, γιατί οἱ Γερμανοὶ δὲν ὀρίζουν πότε θὰ τοὺς ἐκτελέσουν. Κάθε ξημέρωμα, μὲν ἀκουστῇ στὸ διάδρομο τὸ βαρὺ βῆμα ἀποσπάσματος, χαροτρομάζουν : « Γιὰ μένα ἔρχονται ; » Μόνον ὅσοι κοιμοῦνται ἀμέριμνοι καὶ ξυπνήσουν ἀργὰ γλιτώνουν τὴ λαχτάρα. Ἀπὸ τὴν τρύπα τῆς πόρτας πληροφοροῦν οἱ φύλακες : « Ἐξί φέρετρα κουβάλησαν κάτω ». Ἐξί θὰ πεθάνουν σήμερα. Τὸ ἀπόσπασμα σταματᾷ σὲ διπλανά κελλιά, μαζεῦει τέσσερεις. Ἀκούγεται εἴτε γνώριμη, εἴτε ἀγνωστὴ φωνὴ νὰ λήη : « Γειά σας, παιδιά. Ἐγὼ φεύγω ! » Σκέπτεσαι : « Ἀκόμη δυὸ θὰ πάρουν οἱ φονιάδες. Μήπως κ' ἐμένα ; » Μπορεῖ οἱ μπότες νὰ μὴ σταθοῦν στὴν πόρτα σου, νὰ προσπεράσουν. Μπορεῖ ὅμως νὰ τρίξη ἡ κλειδωνιά καὶ νὰ παρουσιαστῇ ὁ διερμηνέας : « Ὅποιος ἀκούσῃ τ' ὄνομά του νὰ μαζεῦῃ τὰ πράματά του καὶ νὰ μᾶς ἀκολουθῇ ». Στιγμὴ τραγικὴ, ὅσο νὰ ξεστομίσῃ ποιὸς εἶναι τὸ θῦμα. Ἄν δὲν φωνάξῃ τὸ δικό σου τ' ὄνομα παρὰ τοῦ διπλανοῦ, τοῦ φίλου σου, λυπᾶσαι, μὰ στὸ βάθος τῆς ἡ καρδούλα σου γεύεται χαρά : « Ἀχ, σώθηκα ! » Τόσο γλυκιὰ εἶναι ἡ ζωὴ... Οἱ τελευταῖες μέ-

1943 ρες τοῦ Περρίκου κυλᾶν ἀμέριμνα. Σ' ἓνα φύλακα λέει νὰ πάη νὰ πῇ στοὺς πιλότους - ἀξιωματικούς πῶς πεθαίνει μὲ θάρρος, ἡ Ἀεροπορία δὲ θά 'χη νὰ ντρέπεται γιὰ τὸν ἀλάνη της. Στριμωγμένος μὲ ἄλλους πέντε στὸ μικρὸ κελλί, κάτι συλλογιέται τοῦτες τίς τελευταῖες ὥρες. Ὁνειροπολεῖ ; Ὁχι. Ἐτοιμάζει φάρσα.

Πρὶν φέξη ἡ 4η Φεβρουαρίου Γερμανοὶ μπαίνουν στὸ κελλί τοῦ Περρίκου καὶ τὸν ξυπνᾶν μὲ σπρωξιές. Ἀνοίγει τὰ μάτια του, καταλαβαίνει τί τοῦ μέλλεται καὶ λέει : « Ἐτοιμος ! » Μαζεύει τὰ ρουχικά του, βγάζει τὴ βέρα, τὸ κατάφτωχο πορτοφόλι, ἓνα εἰκονισματάκι τῆς Μεγαλόχαρης καὶ τὰ ἐμπιστεύεται στοὺς συντρόφους νὰ τὰ πᾶν τῆς γυναίκας του. Κάνει νὰ τοὺς ἀγκαλιάσῃ, μὰ τὰ κτήνη βιάζονται, τὸν πετᾶν ἔξω : « Heraus ! » Μισοῦσαν θανάσιμα τοὺς σαμποτέρ, τοὺς μεταχειρίζονταν σὰ σκύλους. Στὸ διάδρομο, φωτισμένο ἀπὸ θαμπὸ λαμπιόνι, βλέπει τὸν πάτερ Νικόδημο πού θὰ τοὺς ἐξομολογήσῃ. Πηγαίνει πρὸς αὐτὸν μὲ τὸ κορμὶ ὀλόισιο καὶ τὸν χαιρετᾷ : « Καλημέρα σας ». Δίπλα του στέκουν τρία ἀκόμη θύματα, ὁ Λαμπρόπουλος, ὁ σωφὲρ Νταίκος, πατέρας δυὸ παιδιῶν, κ' ἓνας ἐργάτης ἀπὸ τὸν Πειραιά, Μιχαλόπουλος, ὅλοι τους πιὸ ὠχροὶ ἀπ' ὅ,τι τὸ θέλει τ' ἀχνὸ φῶς. Ὁ γεροντάκος ἐπιθεωρητῆς τῶν στρατοδικείων Λάγκε τοὺς διαβάζει ἓνα ἔγγραφο γερμανικά, πού τὸ μεταφράζει μὲ τὴ στριγγὴ φωνή της ἡ διερμηνέα Μάρθα. Τοὺς λέει πῶς ἀπερρίφθη ἡ αἴτηση χάριτος καὶ θὰ ἐκτελεστοῦν. Ὁ Περρίκος φωνάζει : « Ἐγὼ δὲν καταδέχτηκα νὰ ζητήσω χάρη ! » Τοὺς στριμώχνουν σ' ἓνα ἄδειο δωμάτιο γιὰ νὰ μεταλάβουν τ' Ἀχραντα Μυστήρια. Τὴν πόρτα τὴν ἀφήνουν ἀνοιχτή, παραστέκει δίπλα σκοπὸς μ' ἐφ' ὅπλου λόγχῃ. Ἐξομολογοῦνται μὲ κατάνυξη. Μεταλαβαίνουν γονατιστοί, καὶ τὰ πρόσωπά τους, τὰ σουρωμένα ἀπὸ τὰ βάσανα, γλυκαίνονται ὕστερα ἀπὸ τὴ Μετάληψη μοιάζουν ἡσυχασμένα. Στὸ διπλανὸ κελλί ἀκούγεται ψαλμός. Κάποιος ἔχει συναξάρι κ' ἔμαθε τοὺς συντρόφους του νὰ ψέλνουν. Κάθε πού θὰ μαζέψουν

φυλακισμένους γιά ἐκτέλεση, αὐτοὶ φιλοτραγουδοῦν μιά παράκληση στὴν Παναγιά, κ' ἡ συμπόνια τῆς φωνῆς τους εἶναι παρηγοριά γιά τοὺς μελλοθάνατους. Τέλος ὁ Περρῆκος γυρίζει στὸ διάδρομο, πλησιάζει τὴ διερμηνέα καὶ τὴ ρωτᾷ ἂν μπορῇ νὰ τῆς πῇ δυὸ λόγια. Ἐκείνη ἀποκρίνεται ξερά : « Λέγε ». Ἡ Γερμανίδα αὐτὴ, ποὺ παράδωσε τὸν Ἑπτανήσιο ἄντρα τῆς στὴ Γκεσταπὸ γιά νὰ μπορῇ νὰ πλαγιάζῃ μὲ τὸν ἀρχιφύλακα τοῦ « Ἀβέρωφ » Ρούντι, εἶχε τὸ σαδισμό νὰ παρευρίσκεται σ' ὅλες τὶς ἐκτελέσεις. Ἀπὸ τὸ κρεβάτι τοῦ ἐρωμένου τῆς πῆγαινε γραμμὴ νὰ δῇ νὰ σκοτώνουν Ἑλληνες, ποὺ τόσο μισοῦσε. Βάσταγε πάντα ἓνα μπουκάλι αἰθέρα μήπως λιποθυμήσῃ κανεὶς ἀπ' τὸ φόβο του, γιά νὰ τὸν συνεφέρῃ, γιά νὰ τὸν κάμῃ νὰ φρικιάζῃ ὅσο νὰ πεθάνῃ. Γελοῦσε καταπρόσωπο στὰ θύματά τῆς καὶ συχνὰ κοροΐδευε. Ὅλοι οἱ φυλακισμένοι τὴ σιχαίνονταν. Ὁ Περρῆκος τῆς ἐξηγεῖ πὼς οἱ μελλοθάνατοι λέν πάντα τὴν ἀλήθεια. Ἐνα μὴνὰ τώρα ζητοῦσε νὰ τῆς ἀνοίξῃ τὴν καρδιά του, νὰ τῆς ἐκμυστηρευτῇ τὰ αἰσθήματα ποὺ τοῦ ἐνέπνεε ἡ ὁμορφιά τῆς. Ἡ χοντρή Μάρθα τὰ χάνει. Κολακεύεται πὼς ἓνας Ἕλληνας ἀγάπησε τὰ κάλλη τῆς, ἀπαντᾷ συγκινημένη ὅτι λυπᾶται ποὺ τὸ μαθαίνει τόσο ἀργά, ἴσως θὰ μπορούσε νὰ τὸν βοηθήσῃ. Ὁ Περρῆκος ἐξακολουθεῖ : « Σᾶς ἔγραψα καὶ ποίημα ». Βγάζει ἀπὸ τὴν τσέπη του ἓνα χαρτί καὶ τῆς τὸ δίνει. Ἐνόσο ἐκείνη διαβάζει, αὐτὸς τὸ ἀπαγγέλλει δυνατὰ γιά νὰ τ' ἀκούσῃ ὅλος ὁ διάδρομος, ὅλοι οἱ φυλακισμένοι ποὺ κρυφοκοιτᾷ ἀπὸ τὶς τρύπες.

« Παληογυναίκα, τῆς γράφει, ποὺ ἔζησες τόσα χρόνια στὸ τόπο μας καὶ δὲν ἡμέρεψες, ἀπόμεινες κτῆνος ὅπως ἦρθες ! » Τῆς ἐξηγεῖ πόση ἀηδία τοῦ ἐμπνέει ἡ κακούργα ψυχὴ τῆς καὶ τῆς προλέγει τὴ σκληρὴ τιμωρία ποὺ τὴν περιμένει μετὰ τὴ Νίκη μας. Ὁ γερο - Λάγκε ρωτᾷ ἐπίμονα νὰ μάθῃ τί τῆς μιλάει τόσῃ ὥρᾳ ὁ μελλοθάνατος, μὰ αὐτὴ σκίζει θυμωμένη τὸ ποίημα κι' ἀπαντᾷ : « Τίποτα, βλακεῖς ! » Γιά πρώτη φορὰ τὸ βρωμερὸ γύναιο δὲν διασκέδασε ἀπὸ τουφεκισμό. Ὁ Περρῆκος τῆς εἶχε δώσει μὲ τὴ φάρσα του μάθημα

1943 ἀλησμόνητο. "Ὁμως πόσος ἥρωισμὸς χρειάζεται γιὰ ν' ἀστειεύεσαι ὁλόμπροστα στὸ θάνατο ;

"Ὅταν τοὺς ἐπῆγαν στὸ σκοπευτήριο τῆς Καισαριανῆς ξημέρωνε. Τὸ λαμποκόπημα τῆς αὐγῆς τοὺς θαμπώνει· κοιτάζουν τὸν ἥλιο ποὺ ὁμορφαίνει τὴ γῆ, σὰν νὰ θέλαν νὰ πάρουν αὐτὴ τὴν ἑλληνικὴ εἰκόνα μαζί τους. Στὶς 7 στήνουν πρῶτο στὸν τοῖχο τὸ Λαμπρόπουλο. Κάνει τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ, φωνάζει « Ζήτω ἡ Ἑλλάς » καὶ τουφεκίζεται. Οἱ ἄλλοι τρεῖς μελλοθάνατοι μὲ τὸν πάτερ Νικόδημο βλέπουν τὸ διοικητὴ τοῦ ἀποσπάσματος νὰ πιστολίζει τὸ κεφάλι τοῦ νεκροῦ γιὰ τὴ χαριστικὴ βολή, βλέπουν δυὸ στρατιῶτες νὰ μεταφέρουν τὸ πτώμα στὸ φέρετρο, νὰ τὸ σκεπάζουν μὲ τὸ καπάκι, ὕστερα νὰ γράφουν ἀπάνω τὸν ἀριθμὸ 1, καὶ στὶς ἑπτὰ καὶ τέταρτο νὰ κολλᾶν στὸν τοῖχο τὸν νεαρὸ Σάββα Μιχαλόπουλο. Αὐτὸς ἔχει δέσει στὸ χέρι του ἓνα χαρτόνι μὲ τ' ὄνομά του, μήπως μπερδευτῇ τὸ λείψανό του. Ὁ ἀξιωματικὸς θυμῶναι τοῦ τὸ πετάει: « Προσβάλλεις, λέει, τὸν γερμανικὸ στρατὸ ποὺ ἔχει μεγάλη τάξη ». Ὁ ἀπλὸς αὐτὸς ἐργάτης πεθαίνει μὲ τὸ « Ζήτω ἡ Ἑλλάς », ποὺ τὸ φωνάζει δυὸ φορές. Στὶς ἐπτάμισι ἐρχεται ἡ σειρὰ τοῦ Περρίκου. "Ὅταν ἐξομολογιόταν ζήτησε ἀπὸ τὸν παπὰ νὰ συχωρέση τὶς ἁμαρτίες του. Ἀφοῦ ἔλαβε ἄφεση ἁμαρτιῶν, ὁ πάτερ Νικόδημος τοῦ εἶπε νὰ συχωρέση κι αὐτὸς ὅσους τὸν ἐβλαψαν.

Ὁ Περρῖκος κοντοστάθηκε :

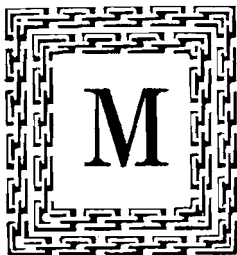
— Καὶ τοὺς Γερμανούς ; ρώτησε.

— Ὅλους, τέκνο μου, ὅλους.

— Συχωρεμένοι νὰ 'ναι.

Ἀπὸ τὸν τοῖχο ποὺ τὸν στύλωσαν, ἀφοῦ ἀρνήθηκε νὰ τοῦ δέσουν τὰ μάτια, στοχάστηκε τὰ λόγια τοῦ παπᾶ καί, θέλοντας νὰ δείξῃ τὴ διαφορὰ ψυχικῆς ποιότητος ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα "Ελληνα καὶ Ναζιστῇ, εἶπε στοὺς ἐκτελεστές του: « Δὲν αἰσθάνομαι τίποτα ἐναντίο σας γιατί ξέρω πὼς σᾶς ἔχουν ἀγαπᾶ γι' αὐτὸ τὸ καθῆκον. Καὶ ἐγὼ τὸ καθῆκον μου ἔκανα χάρι τῆς Πατρίδας. Εἶμαι ἀξιωματικὸς τῆς Ἀεροπορίας,

ὑποσημαγός. Σᾶς συγχωρῶ !» Οἱ τρεῖς Γερμανοὶ ἀξιωματικοί, πού τοὺς μεταφράζουν τί λέει, στέκουν σέ προσοχή καὶ τὸν χαιρετᾶν. Ὁ Περρῖκος φωνάζει μ' ὅλη τὴ δύναμή του «Ζήτω ἡ Ἑλλάς », κ' οἱ πυροβολισμοὶ σφραγίζουν τὴ θυσία του.

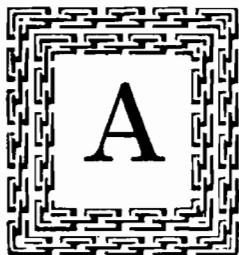

ΕΣΟΚΑΙΡΙΖΕ Φεβρουάριος ὅταν ἀκούστηκε γιὰ πρώτη φορὰ πὼς οἱ Γερμανοὶ πιέζουν τὴν Κυβέρνηση Λογοθετόπουλου νὰ κηρύξη πολιτικὴ ἐπιστράτευση γιὰ νὰ μαζέψουν ἐργάτες γιὰ τὴ Γερμανία, ν' ἀντικαταστήσουν τοὺς Ναζῆδες πού στέλνονταν στὸ ρωσικὸ μέτωπο κατὰ χιλιάδες, μετὰ τὸ μακελειὸ τοῦ Στάλινγκραδ.

Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα δὲν εἶχε πάει σχεδὸν οὐτ' ἓνας ἐργάτης στὸν Ἀξονα, μὴν πού ἔδιναν ὑποσχέσεις στοὺς πεинаσμένους ἀνέργους νὰ τοὺς γεμίσουν μεγάλους μισθοὺς καὶ τρόφιμα γιὰ τίς οἰκογένειες πού θ' ἄφηναν πίσω. Τὴν ἀπόφαση γιὰ τὴν πολιτικὴ ἐπιστράτευση τὴν ἀνάγγειλε 23 Φεβρουαρίου ἡ γερμανικὴ ἑφημερίδα « Νέα γιὰ τὴν Ἑλλάδα ». Ὁ ὑπουργὸς Ἐργασίας Καλύβας προσπάθησε νὰ θολώσῃ τὰ νερὰ λέγοντας πὼς τὸ μέτρο δὲ θὰ ἐφαρμοστῇ, μὰ οἱ Γερμανοὶ ἔστειλαν αὐθημερὸν τὸ διάταγμα καὶ δημοσιεύτηκε στὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως. Ἀμέσως ἔγινε σύσκεψις τῶν Ὀργανώσεων καὶ τὴν ἐπομένη τὸ πρῶνι συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας σ' ὅλες τίς συνοικίες. Μέσα σὲ μιὰν ὥρα ἄπειρος κόσμος κατέβηκε ἀπὸ τὰ προάστια μ' ἐπιγραφές : « Κάτω ἡ πολιτικὴ ἐπιστράτευσις » κ' ἔσμιξε στὴ λεωφόρο Πανεπιστημίου. Ἀπὸ κεῖ τράβηξε στὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα νὰ δώσῃ διαμαρτυρία τοῦ Πρωθυπουργοῦ, μὰ ἡ φρουρὰ δοκίμασε νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ. Ἐσπρωξάν πέρα τοὺς χαφιέδες, μπῆχαν στὸ γραφεῖο τοῦ Λογοθετόπουλου, κ' ἐπειδὴ δὲν τὸν βρῆκαν ἐκεῖ ἔσπασαν τὰ ἐπιπλα. Ἄν ἦτανε παρὼν θὰ τοῦ σπάζανε τὸ κεφάλι. Ἄλλο τμῆμα λαοῦ, μὲ ὁδηγοὺς ἀνά-

1943 πηρους, πήγε στο 'Υπουργείο 'Εργασίας, σκοπεύοντας να κάψει τ' ἀρχεῖα πού ἦταν γραμμένοι κατὰ κλάδους οἱ ἐργάτες. Τὸ 'Υπουργεῖο τὸ φρουροῦσαν καραμπινιέροι πού πυροβόλησαν τὸν κόσμο, σκότωσαν 4, πλήγωσαν 41, μὰ στὸ τέλος νικήθηκαν ἀπὸ τὴν ὀργή τοῦ λαοῦ κι ἀποσύρθηκαν. Οἱ διαδηλωτὲς ἔβαλαν φωτιά στὸ κτίριο (ἰδιοκτησία τοῦ Λογοθετόπουλου) κ' ἔκαψαν ἱσόγειο καὶ πρῶτο πάτωμα ὅπου φυλάγονταν τ' ἀρχεῖα, ἀπαραίτητα στὸν Ἄξονα γιὰ τὸν ἀνδραποδισμό τῆς ἐργατιᾶς. Γιὰ νὰ σταματήσουν τὶς ἐπαναστατικὲς ἐκδηλώσεις οἱ Γερμανοὶ ἔλαβαν αὐστηρὰ μέτρα, ἀπαγόρεψαν « ἐπὶ ποιῇ θανάτου » νὰ προσεγγίζουν πολῖτες τὰ γραφεῖα τους κοντύτερα ἀπὸ 100 μέτρα καὶ κουβάλησαν ἀπ' τὴ Μακεδονία μιὰ θωρακισμένη μεραρχία πού πέρασε ἀπὸ τὰ κέντρα ἐπιδειχτικά. Ὁ κόσμος ὅμως δὲν ἠσύχαζε ἀν δὲν ἀκυρωνόταν ἡ ἐπιστράτευση. Βροχή πέφταν τὰ ψηφίσματα ἐναντίο τοῦ μέτρου, ψηφίσματα ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία ὡς τὰ σινάφια τῶν λιμενεργατῶν. Ὅλοι, χωρὶς ἐξαίρεση, ἀρνοῦνταν νὰ ἐπιστρατευτοῦν. Τέλη τοῦ μηνὸς ἀπεργοῦν οἱ ὑπάλληλοι τῆς Τηλεφωνικῆς Ἑταιρείας παρὰ τὴ δῆλωση τῶν Γερμανῶν ὅτι θεωροῦν τὴν ὑπηρεσία τους στρατιωτική. Διακόσιους ἀπ' αὐτοὺς ἐφυλάκισαν, μὰ ἡ ἀπεργία ἐξακολούθησε. Ὑστερα μπῆκαν στὴν ἀνταρσία φοιτηταὶ καὶ μαθηταί, πού δὲν κλονίστηκαν οὔτε σὰν σκότωσαν οἱ φασίστες τὸ γυμνασιόπαιδο Γιάννη Δημακόπουλο καὶ πλήγωσαν ἀρκετοὺς. Δὲν περνᾷ μέρα χωρὶς μιὰ ὁμαδικὴ πράξη σαμποτάζ, χωρὶς μιὰ μαχητικὴ διαδήλωση. Μὰ τὸ κορύφωμα τοῦ ἀγῶνα ἔγινε στίς 5 Μαρτίου μὲ τὴν κήρυξη πανελλαδικῆς ἀπεργίας. Πάλι πήγε ὁ λαὸς στὸ 'Υπουργεῖο 'Εργασίας, νὰ τ' ἀποκάψει. Σήμερα τὸ βρῆκε φρουρημένο ἀπὸ Γερμανοῦταλούς, μὰ ρίχτηκε καταπάνω τους μὲ πείσμα. Ἐπὶ δυὸ ὥρες ἄοπλοι Ἀθηναῖοι ἐσπρωχναν τοὺς στρατιῶτες τοῦ Ἄξονα πού, πυροβολώντας μὲ μανία, σκότωσαν 7 πολῖτες καὶ πλήγωσαν 200· ὅμως στὸ τέλος, μὴ μπορώντας νὰ δολοφονήσουν τόσο πλῆθος ἀναγκάστηκαν νὰ τραβηχτοῦν πέρα. Τὴν ἴδια ὥρα στὸν Πειραιᾷ οἱ ἀπεργοὶ σαλτάρισαν τὸ Παράρ-

τημα Ἐργασίας τοῦ λιμανιοῦ καὶ τὸ κάψαν κι αὐτό, θυσιάζοντας 4 νεκροὺς καὶ 120 τραυματίες. Ἡ ὑπόθεση παίρνει καθαρὴ μορφή ἐπαναστάσεως, κ' οἱ ἀξονικοὶ τρομάζουν γιὰ καλὰ. Ἀρχίζουν τώρα νὰ πυροβολοῦν στὴν τύχη, κ' ἐκεῖ πού κινδυνεύουν κ' ἐκεῖ πού κανένας δὲν τοὺς ἀπειλεῖ. Μὰ ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστους δειλοὺς οἱ ἄλλοι Ἀθηναῖοι δίνουν κάθε μέρα καὶ νέα μάχη. Ὁ Μάρτης αἱματοβάφεται γερά. Ἡ λύσσα τοῦ ἐχθροῦ, πού δὲν κατορθώνει νὰ λυγίσῃ τὸν ἄοπλο κοσμάκη, εἶναι μεγάλη. Πολλαπλασιάζει τὰ χτυπήματα, μὰ τοῦτο αὐξάνει τὴν ὀργή τοῦ λαοῦ. Ἡ πρωτεύουσα ἐδειξε στὸν Χίτλερ, μετὰ ἐνὸς μηνὸς ἀγώνα, πὼς δὲν τὸν συμφέρει νὰ ἐπιμείνη στὴν πολιτικὴ ἐπιστράτευση, γιατί θὰ ἔπρεπε, γιὰ νὰ τὴν πετύχῃ, νὰ κατεβάσῃ περισσότερο στρατὸ ἀπ' ὅσους ἐργάτες θὰ μάζευε. Καὶ στρατὸς δὲν περισσεύει. Ἐτσι ὁ φημισμένος Ἀρχιναζῆς ἔβαλε κάτω τὸ κεφάλι κι ἀνήμερα τῆς Ἐθνικῆς Ἑορτῆς ἀπόσυρε τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεώς μας. Τέτοιο κατόρθωμα κανένα κράτος δὲν τὸ πέτυχε, μὰ ὁ ἔξω κόσμος δὲν τὸ ξέρει. Κανένας δὲν τὸ διαλαλεῖ, κι ὁμως τὸ ἐλληνικὸ αἷμα χύνεται ποτάμι μπροστὰ στὶς σταγόνες ἄλλων λαῶν. Ἀκοῦμε τὸ B.B.C. νὰ ὑμνῇ τὸ τσέχικο χωριὸ Λίντιτσε πού κάψαν οἱ Γερμανοί, ἐνῶ ἐδῶ καίγονται 10 Λίντιτσε κάθε μέρα. Ἀλλὰ τί νὰ τοὺς κάμουμε τοὺς ἐπαίνους τῶν ξένων ; Κι ἂν οἱ ἀγῶνες μας τοὺς ὠφελοῦν, πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἐμψυχώνουν, δυναμώνουν ἐμᾶς τοὺς ἴδιους. Δὲν ὑπάρχει θυσία πού νὰ μὴν ὑπηρετῇ τὸ μέλλον.

ΔΥΝΑΤΟΣ καὶ λυγερένιος, μὲ χέρια μικροκαμωμένα, ὅπως ἔχουν συχνὰ τὰ Ἑλληνόπουλα, ὁ Κώστας Ρῖτσος ἦταν γραμμένος στὸ « Ἐθνικὸ Κομιτάτο ». Πανέτοιμος στὴ θυσία. Κάποτε χρειάστηκε ἡ ὀργάνωσή του δύο κάσες, μιὰ γιὰ φύλαξη χαρτιῶν καὶ μιὰ τοῦ πολυγράφου. Ὁ Ρῖτσος εἶπε : « Ἐγὼ θὰ σᾶς τίς φέρω ». Ἀπόρησαν. Αὐτὸς ὁ

φτωχὸς φοιτητής, προστάτης γριᾶς μάνας καὶ δυὸ ἀδερφάδων, θὰ κάμῃ τέτοιο ἔξοδο ; Πάει σπίτι του, κόβει τίς τάβλες τοῦ κρεβατιοῦ του καὶ φτιάνει κάσες.

— Ποῦ θὰ κοιμᾷσαι τώρα ; ρωτᾷ ἡ μάνα του.

— Καταγῆς!

Οἱ κίνδυνοι, ἀγρύπνιες, ἀναπαραδιά, ἀντὶ νὰ τὸν καταπονοῦν τοῦ γεννοῦσαν πάθος ἀκατανίκητο. Ὀλοένα χλώμιαινε ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὰ ξενύχτια, ὥστε ἀναγκάστηκε ἡ μεγάλη ἀδερφή του Γαρουφαλλιά νὰ μπῇ ἐργάτρια στοῦ Ρετσίνα. Ἔτσι ὁ Κώστας ἔχει περισσότερο καιρὸ νὰ γίνεται στέλεχος τοῦ Ἐθνικοῦ Κομιτάτου, προπαγανδίζει ἀνάμεσα στοὺς φοιτητὰς Πατρίδα καὶ Ὁρησκεία. Τώρα τὴν Κατοχὴ τοὺς νέους παιδεύει τὸ θέμα τοῦ μέλλοντος. Στὸ κεφάλι τους στριφογυρίζουν ἀπειρες μπερδεμένες ιδέες, γιατί ζοῦμε σὲ μιὰ ἐποχὴ δπου ἡ Εὐρώπη ἔχει χάσει τὸν ἑαυτὸ της. Ὁ Ρῖτσος τοὺς διδάσκει πρακτικὸ σοσιαλισμό : « Ἐλᾶτε νὰ φτιάσουμε τὸν τόπο μας, τοὺς λέει, ἰσοπεδώνοντας τοὺς ἀνθρώπους ὅχι μὲ τὸ μαχαίρι ἀλλὰ μὲ τὴν ἀγάπη. Δώστε στοὺς φτωχοὺς νοσοκομεῖα νὰ γιαιτρεύωνται, σύνταξη γιὰ τὰ γηρατειά τους καὶ μπόλιχο ψωμί. Χτίστε τους σπίτια πρόσχαρα, καὶ μὴ σκοτίζεστε τότε τί θέλει ἡ Ρωσία ».

Ἡ λαχτάρα του γιὰ μεγάλη Ἑλλάδα καὶ κοινωνικὴ δικαιοσύνη συγκινεῖ ὅσους τὸν ἀκοῦν, καὶ ὁ Ρῖτσος κερδίζει ψυχὰς παραστρατημένων φοιτητῶν. Οἱ κομμουνιστὲς ὅμως τὸν μαρκάρουν. Ὅπως κάθε δυναμικὸ Ἐθνικιστὴ, τοῦ προτείνουν νὰ προσχωρήσῃ στὸ ΕΑΜ, κι ὅταν ἀρνεῖται ἀποφασίζουν νὰ τὸν ξεπαστρέψουν. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἡ προπαγάνδα ποὺ κάνει κατὰ τῶν Γερμανῶν κινεῖ κι αὐτῶν τὴν προσοχή. Ὁ διερμηνέας τῆς « Feldgendarmarie » Ἡλίας Φωτιάδης, ἐκεῖνος ποὺ παρακολουθεῖ συστηματικὰ τὸ Ἐθνικὸ Κομιτάτο κ' ἔχει προδώσει κιόλας ἕναν ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὰς του, τὸν ἀξιωματικὸ τοῦ Ναυτικοῦ Ζαχαράκη, καταζητεῖ τὸν Ρῖτσο. Τρίτη 21 Μαρτίου. Ὁ Ρῖτσος ἐτοιμάζει πατριωτικὴ προκήρυξη γιὰ τὴν Ἐθνικὴ Ἑορτή. Στοιχειοθετεῖ μόνος του τὸ κείμενο, μὰ τοῦ λείπουν μερικὰ κεφαλαῖα

Ζ για τὰ πολλὰ τὰ « Ζήτω » καθὼς καὶ μελάνι μπλὲ για τὸ τύπωμα. Ἀφότου κάτι κομμουνιστὲς παραφυλᾶν γύρω στὸ σπῖτι του, κοιμᾶται στοῦ φίλου του Δελαγραμμάτικα. Ἀπὸ κεῖ ξεκινᾷ για τὴν Ἀθήνα νὰ δανειστῇ ψηφία ἀπὸ κάποιο γέρο τυπογράφο ποὺ τὸν βοηθᾷ. Παίρνει ἀπὸ τὸν γέρο ὅσα ζητάει καὶ κάνει νὰ γυρίσῃ πίσω στοῦ Δελαγραμμάτικα. Κατὰ κακὴ του τύχη στὸ βαγόνι τοῦ Ἡλεκτρικοῦ ποὺ μπαίνει ἀντικρίζει τὸν διερμηνέα Φωτιάδη. Παγώνει. Στὸν Πειραιᾶ, για νὰ σωθῇ, ἀντὶ νὰ πάῃ στὸ σπῖτι τοῦ φίλου πηγαίνει στῆς μάνας του. Ἐκεῖνες τὶς στιγμὲς ἡ μάνα του νιώθει κακὸ προαίσθημα : τὸ ἀγόρι της κινδυνεύει! Βγαίνει στὴν πόρτα ἀνήσυχη. Δὲν τὸν περιμένει νὰ ῥθῃ, μὰ ἡ μητρικὴ καρδιά της αἰσθάνεται τ' ἀπόκρυφα τοῦ κόσμου. Βλέπει ἐκεῖνους τοὺς κομμουνιστὲς ποὺ ὑποπτεύεται πὼς ἔχουν στήσει καρτέρι τοῦ γιοῦ της καὶ τρομάζει. Στέκει στὸ κατώφλι της ἀλαφιασμένη. Σὲ λίγα λεπτὰ ἀκούει πέντε πιστολιές. Δὲ διακρίνει τίποτα γιατί ἔχει σκοτεινιάσει, ἀπὸ ἔνστικτο μόνο τρέχει κατὰ τὴν ἐκκλησιὰ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἡ γριά Ρίτσου λιποθυμᾷ βλέποντας τὸ παιδί της σκοτωμένο. Μετὰ τὴ δολοφονία ἡ ἀδελφὴ τοῦ Κώστα, Γαρουφαλλιά, μὲ παρακαλεῖ νὰ τῆς δώσω 10 μέρες ἄδεια νὰ περιποιηθῇ τὴ χαροκαμένη μάνα ποὺ ἀπὸ τὴ συγκίνηση ἔχει χάσει ὁλό-τελα τὴν ἀκοή της. Ὅταν ξανάρχεται στὴ δουλειὰ ζητάει τὴν προστασία μου, γιατί κάτι ἀριστεροὶ ἐργάτες τὴν ἀπει-λοῦν πὼς θὰ τὴ σκοτώσουν. Φωνάζω ἕναν ἀπὸ τοὺς νταῆδες καὶ τοῦ λέω πὼς ἂν πάθῃ τίποτα ἡ κοπέλα θὰ ἔχουν νὰ κά-μουν μ' ὅλο τὸν ἐθνικισμό. Δὲν τὴν βλάπτουν, ὅμως ἐξα-κολουθοῦν, ὅπου τὴν ξεμοναχιάσουν, νὰ τῆς λέν πὼς θὰ τὴν ξεκάμουν. Ἀπὸ τρομάρα σὲ τρομάρα, ἡ ζωὴ της γίνεται μαρτύριο. Ἐνα μῆνα μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ ἀδερφοῦ της ὁρμοῦν κατὰ τὶς 11 τὸ πρωὶ στοῦ Ρετσίνα Γερμανοὶ μ' ἕνα διερμηνέα. Προχωροῦν γραμμὴ στὸ γραφεῖο μου καὶ μὲ δια-τάζουν χωρὶς περιστροφές : « Δώσε μας κατάλογο τῶν ἐρ-γατῶν σου ποὺ εἶναι κομμουνιστὲς ».

Ἀρνοῦμαι πὼς ἔχω κανέναν, μὰ αὐτοὶ ἐπιμένουν. Καθὼς

1943 δὲν τοὺς δίνω ὀνόματα, ὁ διερμηνέας, ὁ Φωτιάδης ἐκεῖνος, λέει στὸν ἐπικεφαλῆς ἀξιωματικὸ γερμανικά : « Τώρα θὰ δῆτε πῶς θὰ μάθουμε αὐτὸ ποὺ ζητᾶμε », καὶ γυρίζοντας σ' ἐμένα ρωτᾷ :

— Δουλεύει ἐδῶ μιὰ Γαρουφαλλιά Ρίτσου ;

— Μάλιστα.

— Φώναξέ την !

Στέλνω κάποιον νὰ τὴν καλέση. Σὲ λίγο μπαίνει μέσα ἡ Γαρουφαλλιά, σαστισμένη τί νὰ τὴ θέλουν οἱ Ναζῆδες. Ὁ διερμηνέας τῆς λέει :

— Ἐσένα σοῦ σκότωσαν οἱ κομμουνιστὲς τὸν ἀδερφό σου, τὸν Κώστα. Δὲν εἶν' ἔτσι ;

— Ναί, ἀποκρίνεται ἡ κοπέλα, καὶ στὰ βαθουλωμένα ἀπὸ τὸ κλάμα μάτια τῆς ἀναβλύζουν δάκρυα.

— Τοὺς μισεῖς τοὺς δολοφόνους τοῦ καημένου τοῦ Κώστα ; δὲν τοὺς μισεῖς ;

Ἡ Γαρουφαλλιά κατανεύει μὲ τὸ κεφάλι.

— Λοιπὸν πές μας τώρα ποιοὶ ἐδῶ μέσα κομμουνίζουν.

Ἡ Γαρουφαλλιά στρέφεται πρὸς ἐμένα, σὰ νὰ ζητάει τὴ γνώμη μου τί νὰ κάμῃ. Δὲν μπορῶ νὰ τῆς γνέψω τίποτα, γιατί ἀπὸ τοὺς ἔξι Γερμανοὺς ποὺ μᾶς κυκλώνουν κάποιος θὰ μὲ δῇ. Τὴν κοιτάζω κατάματα.

— Μὴ φοβᾶσαι, ἐξακολουθεῖ ὁ διερμηνέας, κανένας δὲ θὰ μάθῃ ποιούς θὰ καταδώσης. Πές μας τὰ ὀνόματα ἐσύ, κ' ἐμεῖς τοὺς πιάνομε τὴ νύχτα, ὅχι τώρα.

Ἡ Γαρουφαλλιά διστάζει. Μισεῖ θανάσιμα τοὺς φονιάδες τοῦ ἀδερφοῦ τῆς, θὰ ἤθελε νὰ τιμωρηθοῦνε, προπάντων ἓνας ἐργάτης ποὺ τὸν ὑποπτεύεται πῶς ἦταν ἀπὸ τοὺς ἐκτελεστές, μὰ γυρίζει καὶ μὲ ξανακοιτάζει. Δὲν τὴν παροτρύνω νὰ μιλήσῃ. Ὁ διερμηνέας ποὺ βλέπει τὸ δισταγμὸ τῆς, δοκιμάζει νὰ τὴ συγκινήσῃ :

— Ἡ σκιά τοῦ Κώστα εἶναι δίπλα σου, Γαρουφαλλιά, καὶ ζητάει ἐκδίκηση. Τὸν ξέχασες τὸν Κώστα σου ;

Ἡ πάλῃ ποὺ γίνεται μέσα στὴν ψυχὴ τῆς δόλιας κοπέλας εἶναι φανερό. Ἀναταράσσεται ὀλόκληρη, τὸ μαῦρο τσίτινο

φόρεμά της άχνοτρέμει στούς ώμους. Τέλος στυλώνει τὸ κεφάλι καὶ λέει μὲ σταθερὴ φωνή :

— Στὸ ἐργοστάσιο δὲν ἔχουμε οὔτ' ἓναν κομμουνιστή.
"Αν εἶχαμε θὰ σᾶς τοὺς μαρτυροῦσα!

Οἱ Γερμανοὶ φεύγουν ἀπραχτοί, ἐνῶ ἐγὼ σφίγγω τὰ δυὸ χέρια τῆς μικρῆς, ποὺ σωριάζεται σὲ μιὰ καρέκλα καὶ ξεσπάει σὲ κλάματα.

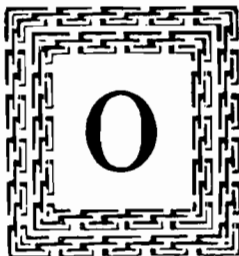
— Μπράβο, Γαρουφαλλιά, τῆς λέω, ἔκαμες σήμερα μιὰ μεγάλη πράξη.

— "Αχ, κύριε Χρίστο, πρόδωσα!

— "Ἰσα - Ἰσα ποὺ κράτησες τὸ πάθος σου καὶ δὲν ἐπρόδωσες κανένα.

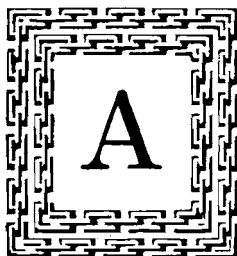
Μέσα στὸ ἀναφιλητὸ της ψιθυρίζει :

— "Αχ, πρόδωσα τὸν Κώστα μου...

ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ εἶναι θαυμαστὸ φίλτρο. Καμιὰ βρώμα δὲν ἀφήνει νὰ περάσῃ. "Οσοὶ ἄνθρωποι τὸν νιώθουν μένουν καθαροί, ὅσοι τὸν στεροῦνται βρώμισαν κιόλας. Γι' αὐτὸ βλέπεις ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ καθηγητὲς τοῦ Πανεπιστημίου ποὺ κατάντησαν προδότες, ἀπὸ τὴν ἄλλη ζωοκλέφτες νὰ ἐξαγνίζονται. Πόρνες θυσιάσαν τὴ ζωή

τους γιὰ τὴν Πατρίδα, ἐνῶ γυναῖκες πλούσιες πορνεύτηκαν μὲ Ἰταλογερμανούς.

ΠΡΙΛΗΣ. Μήνυμα τοῦ καπετάν Χρίστου ἀπὸ τὴν Ἡπειρο. Πίσω ἀπὸ τὴν περιοχὴ του, κατὰ τὰ μέρη τῆς Πρέβεζας εἶχε βγῆ ἀντάρτης ὁ ταγματάρχης Κωνσταντινίδης μὲ 9 ἀξιωματικούς. Ὡς τὰ τέλη τοῦ '42 ἀκολουθοῦσε τὸ ΕΑΜ, καὶ γι' αὐτό, ἅμα ζήτησε συνεργασία μὲ τοὺς δικούς μας, τοῦ ἀρνήθηκαν. Τὸν Γενάρη πῆγε μόνος του νὰ συναντήσῃ τὸ Χρίστο καὶ τοῦ εἶπε πὼς παράτησε πιά τὸ ΕΑΜ γιατί κατάλαβε πὼς κομμουνίζε. Τοῦ πρότεινε τώρα νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὸν Ζέρβα. Ὁ Χρίστος ρώτησε τὴ γνώμη τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ντουσκάρας Ζώτου. Συμφώνησαν νὰ μὴ πλησιάσουν τὸ ΕΔΕΣ πρὶν σταματήσῃ τὴ φανατικὴ δημοκρατικὴ προπαγάνδα του. Εἶχε νὰ τοὺς προσφέρῃ ὅπλα καὶ χρήματα ὁ Ζέρβας, γιατί τὸν ἐνίσχυναν γερὰ οἱ Ἀγγλοὶ, ἐνῶ αὐτοὶ ἀγωνίζονταν μὲ τόσο φτωχικὰ μέσα ὥστε οἱ στρατιῶτες τοὺς πεινοῦσαν· ἐντούτοις προτίμησαν νὰ μείνουν πιστοὶ στὶς πεποιθήσεις τους. Ἀρχὲς Φεβρουαρίου ἓνας δυναμικὸς ὅπλαρχηγὸς τοῦ ΕΔΕΣ κατέβασε ἐπίτηδες τοὺς ἀντάρτες του πρὸς τὰ μέρη τοῦ καπετάν Χρίστου. Ὑπῆρχε συνεννόηση νὰ χωρίζῃ τίς περιοχὲς ἡ δημοσιὰ Φιλιππιάδας - Ἰωαννίνων, μὰ οἱ Ἑδεσίτες τὴν πατοῦσαν καὶ κακομεταχειρίζονταν δικὰ μας παιδιὰ. Τοῦ ἔστειλε ὁ Χρίστος τελεσίγραφο πὼς ἂν τὸ ξανάκανε θὰ τὸν πολεμοῦσε. Μετὰ ὀχτῶ μέρες ἐκεῖνος πέρασε πάλι τὸ δρόμο, ἔδειρε σκληρὰ ἓναν ἀνθρωπὸ μας καὶ κατέλαβε τὸ χωριὸ Κοπάνι. Τότε ὁ Χρίστος ἀποφασίζει νὰ τοῦ δώσῃ μάθημα. Βαράει τὴ μπουρουῦ (σάλπιγγα δὲν εἶχε), ἀνάβει συνθηματικὰς φωτιὰς καὶ μαζεύει διακόσιους ὅπλισμένους. Γιὰ τὸν αἰφνιδιασμὸ πού μελετάει νὰ κάμῃ μιὰ δυσκολία τὸν στενοχωρεῖ — τὰ σκυλιὰ τοῦ χωριοῦ θὰ ξυπνοῦσαν τοὺς Ἑδεσίτες. Στὴν Ἡπειρο κάθε σπίτι ἔχει δυὸ καὶ τρία μαντρόσκυλα γυμνασμένα νὰ γαβγίζουν στὸν παραμικρὸ θόρυβο. Ὁ Ζῆχος, ὁ ζωοκλέφτης, τοῦ λέει :

— Γι' αὐτὸ στεναχωριέσαι ; Εὐκόλα γίνεται.

— Θέλεις νὰ πῆς δηλαδὴ πὼς θὰ καταφέρης νὰ σωπάσης ἑκατὸ σκυλιά ;

— Τήρα τὴ δουλειά σου . . .

Ὁ Ζῆχος μάζεψε τὴν παλιά του παρέα, καμιὰ τριανταριά ζωοκλέφτες, τοὺς ἔδωσε κομμάτια ψημένα κρέατα καὶ τοὺς ἔστειλε μισὴ ὥρα μπροστά. Αὐτοί, πατώντας ἀνάλαφρα χωρὶς παπούτσια, κόντρα στὸν ἄνεμο, κατόρθωσαν τὸ ἀπίστευτο, νὰ μὴν τοὺς νιώσῃ κανένα σκυλί, ὥσπου φτάσαν σὲ λίγα μέτρα ἀπόστασι. Ἐκεῖ ὅμως οἱ σκύλοι ὁσμίστηκαν τὰ ψητά. Τοὺς τάισαν, τοὺς ἡσύχασαν, κι ἔταν σὲ λίγο ἦρθε τὸ Σῶμα, δὲν ἀκούστηκε οὔτε κίχ. Τοὺς ἔδεσίτες τοὺς ἔπιασαν στὰ κρεβάτια, τοὺς ἐπῆραν τὰ ὅπλα καὶ τοὺς ἔδιωξαν ντροπιασμένους. Τοῦτο τὸ ἔμαθε ὁ Ζέρβας, ἀλλὰ ἀντὶ νὰ ἐκδικηθῇ, ὁ φρόνιμος, ἔστειλε τὸν ἀδερφό του Ἀλέκο κ' ὕστερα τὸν ὑπαρχηγὸ Πυρομάγλου νὰ τοὺς γλυκομιλήσῃ. Ἐπεισε ὅλες τὶς ἀνεξάρτητες ὁμάδες νὰ μαζευτοῦν στὴ Δραμισοῦ νὰ συζητήσουν. Τὴν ἡμέρα τοῦ συνεδρίου ὁ καπετὰν Χρῖστος ἔλαβε γράμμα τοῦ Ζέρβα πού τὸν ἐβεβαίωνε πὼς ἀδιαφορεῖ γιὰ πολιτικὲς πεποιθήσεις. Ἐτσι ὑπόγραψαν πρωτόκολλο τιμῆς ὅτι συντάσσονται μὲ τὸ ΕΔΕΣ χωρὶς πολιτικὴ δέσμευση καὶ ὅτι μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωση θὰ σεβαστοῦν τὴν ψῆφο τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ. Ἐβδομήντα ὑπογραφὲς ἀξιωματικῶν ἔχει αὐτὸ τὸ χαρτί. Ὁ Ζέρβας τὸ ἀποδέχτηκε καὶ τὸ ἔστειλε στὴ Μέση Ἀνατολή.

Τὸ φεγγάρι πῆγαινε νὰ γεμίσῃ 17 Μαρτίου. Ἐκείνη τὴ νύχτα ἡ γυναῖκα τοῦ καπετὰν Χρῖστου, Γιαννιώτισσα, πού τὸν ἀκολουθαγε στὰ βουνά, ξύπνησε ἀπὸ μακρινὴ βοή ἀεροπλάνων. Σκοῦντησε τὸν ἄντρα της :

— Σήκω !

Πετάχτηκε ἀπάνω ἀνήσυχος.

— Τί τρέχει ;

— Θὰ μᾶς κάμουν ρίψη. Ἀκούω ἀεροπλάνα.

— Ὁνειρεύεσαι ; Κάνουν ρίψη οἱ Ἀγγλοι χωρὶς νὰ εἰδοποιήσουν ;

Ἡ γυναίκα πεισμώνει, βγαίνει ἀπὸ τὸ ξεροκάλυβο ποῦ ζοῦν, ἀδειάζει τὰ λίγα πράματα ποῦ ἔχουν μέσα καὶ τοῦ βάζει φωτιά. Τ' ἀεροπλάνα χαμηλώνουν, χαμηλώνουν, κόβουν βόλτες σὰν πεταλοῦδες ὁλόγυρα στὴ φωτιά, ἐνῶ ἡ γυναίκα τραβάει ἀπὸ τὴ φλογισμένη καλύβα κλάρες ἀναμμένες καὶ τίς σαλεύει πάνω - κάτω, γιὰ νὰ δείξη στοὺς πιλότους ὅτι τοὺς περιμένουν. Καψαλίζει τὰ μαλλιά της, καίει τὰ χέρια της, μὰ δὲν ἡσυχάζει παρὰ μόνο σὰν φανοῦν στὸ σεληνόφωτο πλῆθος ἀλεξίπτωτα νὰ κατεβαίνουν σιγά - σιγά.

Ἦταν ὁ ταγματάρχης Μίλλερ, δυὸ ὑπαξιωματικοὶ μὲ τὸν ἀσύρματο, καὶ σαράντα δέματα ροῦχα, ἄρβυλα, πολυβόλα, τουφέκια — τ' ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ. Τὰ 'κρυψαν ἀμέσως στὴ γῆ καὶ φώναξαν ἕναν ἀγροφύλακα ἀπὸ τοὺς Βαριάδες νὰ γιαιτρέψῃ τὸ πόδι τοῦ Μίλλερ ποῦ εἶχε πάθει ἐξάρθρωση. Σὲ δυὸ λεπτὰ ὁ κομπογιαννίτης τὸ ἔβαλε στὴ θέση τοῦ καλύτερα ἀπὸ χειροῦργο. Ξημερώνοντας ἔφτασε κοντά τους ὁ Tom Barnes, Ἕλληνας σύνδεσμος τοῦ ΕΔΕΣ, γιὰ νὰ μοιράσῃ τὰ ἐφόδια μὲ δικαιοσύνη. Καὶ ἀφοῦ κάθε ὁμάδα πῆρε τὸ μερίδιό της, ὁ Barnes ὁδήγησε τὸν Κωνσταντινίδη καὶ τὸν καπετὰν Χρίστο νὰ συναντήσουν τὸ Ζέρβα στὰ βουνὰ τῶν Τζουμέρκων. Τοῦ ἀνάθεσε τὴ Διοίκηση Ἡπείρου. Ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκεῖνη ἄρχισε σοβαρὴ δουλειά. Ξεσήκωσαν τοὺς σπουδαστὲς τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων, τοὺς μάθανε τὰ σήματα Μόρς, ὀργάνωσαν ὀπτικοὺς τηλεγράφους. Κλέψαν ἀγκυλωτὸ σύρμα ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς κ' ἔστησαν τηλεφωνικὲς γραμμές. Ἔτσι ἔζωσαν ὅλον τὸν τόπο σ' ἕνα σύστημα διαβιβάσεων, καὶ τὸ Κάιρο λαβαίνει τώρα ταχτικά πληροφορίες γιὰ τίς κινήσεις τοῦ Ἀξωνα καὶ τίς ὀχυρώσεις στὴν Ἡπειρο. Δημιούργησαν ὁμάδα σαμποτάζ κατὰ τίς ὁδηγίες τοῦ Ἀγγλοῦ λοχαγοῦ Σπάηκ.

Πρῶτος τους ἀθλος ἦταν τὸ βούλιαγμα ἐνὸς πλοίου, στὸ διάυλο τῆς Πρέβεζας, ποῦ ἀπόκλεισε τὸν Ἀμβρακικόν. Ἐνα βράδυ πλησίασαν μὲ λαστιχένια βάρκα αὐτὸ τὸ πλοῖο, ἔκαμαν μακροβούτι, κόλλησαν τὴ βόμβα - χελώνα στὰ ὑφαλα καὶ ξεμάκρυναν ἀπαρατήρητοι. Δεύτερος ἀθλος ἦταν ἡ πυρπό-

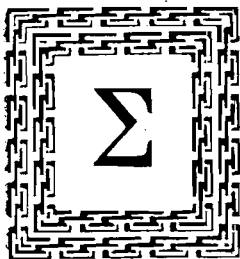
ληση δύο Ιταλικῶν ὑδροπλάνων στὰ ἴδια νερά, ἄθλος πού τὸν ἐκτέλεσε ὁ ἀρχιτέκτων Μοναστηριώτης μετὸν λοχαγὸ Βίδα-
λη, τὸ παλικάρι πού μπῆκε πολλές φορές τὸ '42 μέσα στὴν
'Αλβανία καὶ ξεσήκωσε τοὺς ἐλληνικοὺς πληθυσμοὺς ¹.

Κάθε καινούριο φεγγάρι ἀεροπλάνα κάναν νέες ρίψεις.
'Ἡ ἀφθονία τοῦ ὑλικοῦ πού ἐρχόταν οὐρανοκατέβατο ξυπνοῦσε
σὲ χωριάτες κι ἀντάρτες τὸ πανάρχαιο ἐνστικτο τοῦ πλιάτσι-
κου. 'Εκεῖ, στὰ σκοτεινά, ἀφοῦ παράδιναν κάμποσα δέματα
στοὺς ἀρχηγούς, κλέβαν τὰ ὑπόλοιπα. Κάποια φορὰ πού ὁ
Χρῖστος ἀνακάλυψε τὰ κλεψιμέικα καὶ τοὺς τὰ πῆρε πίσω,
θύμωσαν, τοῦ πέταξαν τὰ ὅπλα τους κ' ἐφυγαν μακριά, τάχα
πὼς τοὺς ἀδίκησε. Παρ' ὅλα αὐτά, τέλη 'Απριλίου τὸ 'Αρ-
χηγεῖο 'Ηπείρου εἶχε ἐξοπλίσει 1200 ἄντρες. 'Εναντίο τους,
ὅπως κ' ἐναντίο τοῦ Ζέρβα, οἱ 'Ιταλοὶ σπάζαν κάθε φορὰ τὰ
μοῦτρα τους. Κατάλαβαν πὼς ἦταν ἀδύνατο νὰ τοὺς ὑποτά-
ξουν, κι ἄρχισαν νὰ στρατολογοῦν Τουρκαλβανοὺς τῆς Τσα-
μουριάς. "Εδωσαν ἐξουσία στὸν μισέλληνα συνταγματάρχη
Βερντινιουὰ νὰ ὀργανώσῃ τμήματα ληστρικά καὶ νὰ στραφῇ
κατὰ τῶν δικῶν μας. Τὴν 21 Μαΐου ὁρμησε στὴν περιοχή
Σούλι ὀδηγώντας μιστὸ Σῶμα ἀπὸ 300 Γκέγκηδες καὶ 100
'Ιταλοὺς. Τὸ μέρος τὸ ὑπεράσπιζε μικρὴ ὁμάδα ἀπὸ Σουλιῶ-
τες, ἀντρειωμένους σὰν τοὺς προγόνους των. Μὲ μεγάλη ἀπο-
κοτιά κόψανε τὴν Ἰταλικὴ φάλαγγα στὰ δύο καὶ τὴ θερίσανε.
13 Τσάμηδες περάστηκαν ἀπὸ τὸ σπαθὶ στὰ βουνά, 10 'Ιτα-
λοὶ βρέθηκαν νεκροὶ μετὸ τὸ λοχαγὸ διοικητὴ τῶν ὀλμων, 7
αἰχμάλωτοι καὶ καμιὰ σαρανταριὰ τραυματίες. 'Ο ἴδιος ὁ
Βερντινιουὰ πληγώθηκε στὸ χέρι, καὶ τὸν ἔσωσε τ' ἄλογό
του πού τὸν φευγάτισε γρήγορα· πίσω του ἄφησε λάφυρα
ὀλμους, πολυβόλα καὶ 52 αὐτόματα. 'Ο ταγματάρχης Μίλλερ
πηδοῦσε ἀπὸ τὴ χαρά του καὶ πῆρε γιὰ ἀνάμνηση τὴν Ἰταλικὴ
διαταγὴ ἐπιχειρήσεων πού ξετρύπωσε στὸ χαρτοφύλακα τοῦ
σκοτωμένου λοχαγοῦ. Κοντὰ στὴ θέση Σταυρὸς ὅπου ἔγινε ἡ
μάχη βρῖσκονταν καμιὰ πενηνταριὰ ἄντρες τοῦ ΕΑΜ ὑπὸ τὸν

1. 'Ο λοχαγὸς Βίδαλης σκοτώθηκε τὸν 'Ιούλιο τοῦ 1944 τὴν ὥρα
πού ἐκτελοῦσε σαμποτάζ στοὺς Γερμανοὺς τῆς Καστροσυκιάς.

1943 δημοδιδάσκαλο Σαράφη. "Όταν τούς εἰδοποίησαν νὰ τρέξουν νὰ βοηθήσουν, ἀπάντησαν πὼς πήγαιναν γιὰ διαφώτιση στὸ χωριὸ Ζαγορίτσα καὶ δὲν μπορούσαν νὰ καθυστερήσουν.

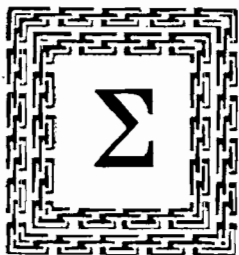

ΤΟ ΣΠΙΤΙ τοῦ Μαρχεζίνη ἀκούω ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη Καρυστίας Παντελεήμονα ἱστορίες τῆς Εὐβοίας: Κάποτε ποὺ Ἕλληνοὶ ἐρίζαν μὲ ἀλεξίπτωτα ὀπλισμὸ, ἓνα δέμα ἔπεσε στὴν αὐλὴ ἀγράμματος χωριάτη τοῦ Πύργου. Τὸ ἀνοίξε καὶ βρῆκε μέσα χειροβομβίδες. Μὴ ξέροντας τί εἶναι πῆγε στὸ γέρο Πρόεδρο τῆς Κοινότητος, συνταξιούχο δάσκαλο, καὶ τοῦ τὶς ἐδειξε. Ὁ Πρόεδρος ἔτρεξε νὰ τὸ ἀναφέρῃ τοῦ ἀστυνόμου. Ἐκεῖνος τοῦ εἶπε: « Εἶναι χειροβομβίδες, μὴ λές τίποτα, μόνο κρύψ' τες γιὰ τὴν Ἀντίσταση »· μὰ ὁ γέροντας ἀπὸ φόβο τηλεγράφησε τὸ εὔρημα στὴ Χαλκίδα. Ἦρθαν Ἱταλοὶ στὸ χωριὸ κι ἄρχισαν νὰ παιδεύουν τοὺς νοικοκυραίους γιὰ νὰ μάθουν τί ἄλλος ὀπλισμὸς ἔπεσε, ἂν ὑπάρχουν Ἕλληνοὶ γύρω, ποῦ λημεριάζουν ἀντάρτες. Ἀναστάτωσαν τὸν τόπο. Δυὸ τσοπάνους, τ' ἀδέρφια Νίκο καὶ Παναγὴ Χαρτσᾶ, 24 καὶ 16 χρονῶ, ποὺ ἦταν σύνδεσμοι τῶν Βρετανῶν κ' ἤξεραν ὅλη τὴ μυστικὴ κίνηση, τοὺς ἐβασάνισαν φριχτά, τοὺς ἔσπασαν τὰ σαγόνια, μὰ δὲν τοὺς πῆραν οὔτε λέξη, ὥσπου τοὺς ἐτουφέκισαν. Ὑστερα οἱ καραμπινιέροι ἔφυγαν ἄπραχτοι. Τὸ μόνο ποὺ κατὰφεραν νὰ μάθουν ἦτανε πὼς στὴ Σκύρο κρύβονταν πολλοὶ Ἕλληνοὶ ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς ὑποχωρήσεως. Δὲν τόλμησαν οἱ Ἱτατοὶ, νὰ πᾶν, προτίμησαν νὰ εἰδοποιήσουν τοὺς Γερμανοὺς, ποὺ ἐτοίμασαν στολίσκο, 300 στρατιῶτες μοίρα πολυβόλων καὶ μπλοκάρισαν τὸ νησί. Ἐκεῖ ζοῦσαν κάπου 180 Βρετανοί, κρυμμένοι στὶς στάνες. Ἑλληνοποῦλες τῆς Σκύρου τοὺς μαγεύρουν καὶ κάθε μεσημέρι τοὺς ἀνέβαζαν συσσίτιο, δυὸ ὥρες δρόμο, στὰ βουνά. Μέσα στὴ χώρα δὲν ἀπόμεναν

παρά 17 τραυματίες. Αὐτούς, μόλις φάνηκαν οἱ Χιτλερικοί, τοὺς παράχωσαν σὲ κάτι καταπαχτές. Σὺψυχο τὸ νησί, τρεῖς χιλιάδες ἄτομα, βουβάθηκαν. Κανένας δὲν μίλησε, κανένας δὲν ἐπρόδωσε, μολονότι ἄντρες καὶ γυναῖκες φυλακίστηκαν καὶ δάρθηκαν. Τοῦτο τὸ θαῦμα ὁμαδικῆς προστασίας ξένων ἀπὸ τῆ σιωπῇ ὁλόκληρου πληθυσμοῦ ποῖος ἄλλος λαὸς ἔχει νὰ τὸ ἐπιδείξη ; Ἀπὸ τοὺς 180 Βρετανοὺς τῆς Σκύρου οὔτε ἓνας δὲν ἀνακαλύφθηκε, ὅλοι πέρασαν στὴ Μέση Ἀνατολή.

Μᾶς ἱστορεῖ κατόπι ὁ Μητροπολίτης τὴν ἀγωνία καὶ τὴ φτώχεια τῶν ἀξιωματικῶν τῆς Εὐβοίας πού, με ἀρχηγὸ τὸ συνταγματάρχη Γερακίνη (ἐκεῖνον πού αἰχμαλώτισε στὴν Ἀλβανία τοὺς Λύκους τῆς Τοσκάνας), ἀγωνίζονται κατὰ τῶν Ἱταλογερμανῶν καὶ τοῦ ΕΑΜ. Ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ντόπιους βαθμοφόρους μόνο τρεῖς προσχώρησαν στὸν ΕΛΑΣ. Μᾶς ἐξηγεῖ ὁ Παντελεήμων τίς δυσκολίες πού ἀπαντᾶν στὴ μεταφορὰ πυρομαχικῶν ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα, ἀφοῦ αὐτὸν τὸν ἴδιο, τῶρα πού ἐρχόταν ἀπὸ τὴ Χαλκίδα, τοῦ ἀναστάτωσαν τὸ αὐτοκίνητο γιὰ ἔρευνα· ὥς καὶ τὰ λάστιχα τὰ ξεφούσκωσαν μήπως κρύβει σημειώσεις μέσα στὶς σαμπρέλες.

Ἀκούω τὸν ἀγωνιστὴ Μητροπολίτη νὰ διηγιέται με ἀπλότητα τοὺς ἄθλους τῶν χωριατῶν καὶ τῶν ψαράδων τῆς Εὐβοίας καὶ συλλογιέμαι πόσο θὰ εὐκόλυνε τὸν ἀγῶνα τοῦ Ἕθνους καὶ πόσο θὰ ἐμποδιζόταν τὸ ΕΑΜ στὸ σατανικὸ ἔργο του ἂν ἡ Ἐκκλησία, ἀντὶ νὰ καιροσκοπῇ, ἔριχνε τὸ βάρος τῆς ξάστερα πρὸς τὸ μέρος τοῦ Χριστοῦ.

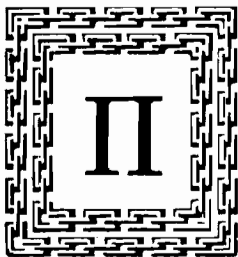
ΤΙΣ 11 Η ΩΡΑ τὸ βράδυ τῆς Κυριακῆς 25 Ἰουλίου ὁ ραδιοσταθμὸς τῆς Ρώμης ἀνάγγειλε τὴν ἀνατροπὴ τοῦ Μουσολίνι. Τέτοια ὥρα ἡ κυκλοφορία ἀπαγορευόταν, γι' αὐτὸ τὸ πανηγύρι τῆς χαρᾶς ἔγινε με τὰ τηλέφωνα. Μέσα σὲ δέκα λεπτά ὅλη ἡ Ἀθήνα εἶχε μάθει τὸ πεντάχαρο μαντάτο. Δὲν εἶχαν περάσει δέκα μέρες πού ὁ Μου-

1943 σολίνι είχε τοιχοκολλήσει διαταγή που απαγόρευε τη χρήση ραδιοφώνων στην Ελλάδα.

‘Η διαταγή άρχιζε : « Ντουϊτσε, πρῶτος Στρατάρχης τῆς Αὐτοκρατορίας, Διοικητῆς τῶν ἐφ’ ὧν τῶν μετώπων δρῶντων Στρατευμάτων. . . », μὰ τώρα ὁ γκλοριόζος ἦταν φυλακή! Σεπτεμβρίου 8, πάλι νύχτα, ὁ σταθμὸς Ἀλγερίου μετὰδωσε τὴ συνθηκολόγηση τῆς Ἰταλίας.

‘Ο λαὸς ξετρελάθηκε. “Ένας ἀπὸ τοὺς δυὸ τυράννους εἶχε τελειωτικὰ γονατίσει. Τὰ μεσάνυχτα οἱ Γερμανοὶ ἀφόπλισαν τοὺς πρώην συμμάχους των, πὺ δὲν τοὺς ἀντιστάθηκαν οὐτ’ ἐκεῖ πὺ ἦταν ἑκατονταπλάσιοι. Μὲ τὴ γυναῖκα μου εἶδαμε τοὺς διακόσιους Ἰταλοὺς τῆς Βούλας νὰ παραδίνουν τὸν ὅπλισμό τους σὲ δύο, δύο μόνο, Ναζῆδες, ἕναν πενηντάρη κ’ ἕναν νεαρὸ πὺ κλωτσοῦσε ἀλύπητα ὄσους ἀργοποροῦσαν. “Υστερα τοὺς ἔβαλαν στὴ γραμμὴ καὶ τοὺς τράβηξαν πρὸς τὴν Ἀθήνα. ‘Ο Ἰταλὸς λοχαγὸς ἔκλαιγε ἀπὸ ντροπὴ. Βάδιζε πρῶτος κρατώντας μὲ τὶς παλάμες τὸ πρόσωπό του, ἐνῶ λυγμοὶ τάραζαν τὸ σῶμα του. Ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα φάνηκε ἡ φυσικὴ εὐγένεια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πὺ, δταν ἀντίκρισε τὴν ταπείνωση τῶν Ἰταλῶν, τῶν ἀνθρώπων πὺ κάψαν τόσα χωριὰ καὶ τουφέκισαν τόσους πατριῶτες, τοὺς συμπόνεσε. Κανένα χαμίνι δὲν τοὺς σφύριξε, καμιὰ χαροκαμένη μάνα δὲν τοὺς ἔβρισε. Πιστεύω πῶς τὰ ἰταλικά ράκη πὺ περνοῦσαν ἀπὸ τοὺς ἀθηναϊκοὺς δρόμους θὰ κατάλαβαν τί λαὸ βαθιὰ πολιτισμένον ἦρθαν νὰ ἐκπολιτίσουν. “Ομως ὁ ἔξευτελισμὸς τῆς Αὐτοκρατορίας εἶχε μεγάλο ἀντίκτυπο στὴν οἰκονομικὴ ἐπιτροπὴ μας. Οἱ Ἰταλοὶ ξεπουλοῦσαν τὸν ὅπλισμό τους, κι ἄρχισε κρυφὸς συναγωνισμὸς μὲ τὸ ΕΑΜ ποῖος θ’ ἀγοράσῃ τὰ περισσότερα. Μ’ ἕνα ἀντρικὸ πουκάμισο προμηθεύσουν ὄπλο, μὲ μιὰ λίρα πολυβόλο. Γιὰ ν’ ἀνταποκριθοῦμε στὴν προσφορά πέσαμε μὲ τὰ μοῦτρα νὰ ζητιανεύουμε χρήματα ἀπὸ τοὺς φίλους. Κι δταν πήραμε κάμποσα ἀπ’ αὐτοὺς, ἀποταθήκαμε καὶ σὲ ἀγνωστους. Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἄντ. Μπενάκη κάμαμε καλὴ δουλειά. Καταφέραμε ν’ ἀγοράσωμε ὥς καὶ βαριὰ πολυβόλα, πὺ τὰ θάψαμε στὴ γῆ. Με-

ρικοί Ἴταλοι ἀξιωματικοὶ φέρθηκαν τίμια, μᾶς ἔδωσαν δωρεάν χειροβομβίδες καὶ φυσέκια, μερικοὶ ὅμως ἄξιζαν νὰ τοὺς φτύσῃς. Τέτοιοι οἱ διευθύνται τῶν φυλακῶν ποὺ ζήτησαν ἀπὸ τοὺς κρατούμενους νὰ δώσουν 2.000 χρυσές γιὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσουν. Στάθηκε ἀδύνατο νὰ βρεθῇ τόσο μεγάλο ποσὸ σὲ λίγες ὥρες, κ' ἐνῶ ραδιοφωνικὴ διαταγὴ τοῦ Μπαντόλιο ὀρίζε ν' ἀνοίξουν τίς πόρτες ὅλων τῶν φυλακῶν στὴν Ἑλλάδα, αὐτοὶ ἔκαμαν τὴν ἀτιμία νὰ παραδώσουν τοὺς φυλακισμένους στὸν πρῶτο Γερμανὸ ποὺ παρουσιάσθηκε, τὸν ναύτη Φρίτς ποὺ ἔγινε ἀργότερα ὁ δῆμιός του.

ΠΡΙ ΤΗΣ 26 ΙΟΥΛΙΟΥ πῆγα νὰ δῶ τὸν Παπάγο σπíti του. Ἀντὶ νὰ μοῦ ἀνοίξῃ τὴν πόρτα τὸ γνωστὸ δουλάκι, παρουσιάστηκε ἓνας χαφιές ποὺ μ' ἐρώτησε ἀγριεμένος: « Τί ζητᾷς; » Ἀπάντησα ψέματα πῶς ἤθελα κάποιον Ἰωαννίδη κι ἀπομακρύνθηκα. Σὲ λίγο μάθαμε πῶς εἶχαν συλλάβει τὸν Ἀρχιστράτηγο τὰ ξημερώματα οἱ Γερμανοί. Ἐγινε μεγάλη ζημιὰ στὸν ἀγώνα μας, γιατί ὁ Παπάγος ἀποτελοῦσε σύμβολο γιὰ τοὺς ἀξιωματικούς. Μόλις ἀνάλαβε τὴν κυβέρνησιν ὁ Τσολάκογλου τὸν ἐφυλάκισε γιὰ τρεῖς μῆνες ἐπειδὴ εἶχε διατάξει « ἄμυνα μέχρις ἐσχάτων » κατὰ τῶν Γερμανῶν· ὕστερα θέλησε νὰ τὸν καλοπιάσῃ καὶ τοῦ ἔδωσε (ὅπως στοὺς ἄλλους ἀντιστράτηγους καὶ τοὺς πρῶην πρωθυπουργοὺς) μεγάλη σύνταξιν. Ὁ Παπάγος στάθηκε ὁ μόνος ποὺ ἀρνήθηκε νὰ τὴν δεχτῇ. Ὅταν ἀρχὰς '42 ὁ Μπαῆκος ἀποφάσισε νὰ κάμῃ κομματικὴ ἐκκαθάριση στὸ στρατό, ὁ Παπάγος τοῦ ἀντιστάθηκε. Τὸν συνέλαβε πάλι ἡ Γενικὴ Ἀσφάλεια, μὰ δὲν τόλμησε νὰ τὸν κρατήσῃ πολὺν καιρό. Ὁ Παπάγος ἀποφάσισε τότε ν' ἀναλάβῃ τὸν ἀγώνα τῶν βουνῶν καὶ προσπάθησε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὴν Κυβέρνησιν τῆς Μ. Ἀνατολῆς. Ὁ Ν. Γρηγοριάδης, ὁ λο-

χαγός Καλαμπόκης, ὁ ἐφ. Ἰλαρχος Ραζέλος μετάφεραν « κά-
τω » προτάσεις του, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἔλαβε ἀπάντηση. Τέλος
ἔστειλε, μὲ τὸ ψευδώνυμο Κοβαλίτσας, τὸν ταγματάρχη
Μαλασπίνα, στὸν ὁποῖον ἔδωσε τὸ δαχτυλίδι του, δῶρο τοῦ
Βασιλέως Γεωργίου, γιὰ νὰ πειστῇ τὸ Κάιρο πὼς ἦταν δι-
κός του ἐντολοδόχος. Ζητοῦσε τὴν ἐγκριση τῆς Κυβερνή-
σεως καὶ τοῦ Βρετανικοῦ Στρατηγείου γιὰ νὰ βγῇ στὸ
κλαρί. Κι ὅταν ἀπελπίστηκε νὰ λάβῃ ἀπάντηση, τούτη τὴν
ἀνοιξη μάζεψε τοὺς ἄλλους στρατηγούς κι ἱδρυσε τὴν « Ἱε-
ραρχία ». Στρατιωτικὸ Σύνδεσμο πού εἶχε σκοπὸ νὰ ὀρ-
γανώσῃ τὴν ἀντίσταση τῶν ἀξιωματικῶν στὴν πρωτεύουσα
καὶ τίς ἐπαρχίες. Γιὰ νὰ δείξῃ πὼς ἡ πρόθεσή του ἦταν καθαρὰ
ἐθνικὴ, συνεργάστηκε μὲ ὅλους τοὺς τίμιους δημοκρατικούς,
πῆρε μάλιστα ἐπιτελάρχη του τὸν δικό μας τὸν « Ἀννίβα »,
ἀπότακτο συνταγματάρχη τοῦ '35. Ὅσους βασιλικούς ἀξιω-
ματικούς ἔβλεπε νὰ δυστροποῦν νὰ καταταγοῦν στὸν Ζέρβα
ἢ τὸν Ψαρρό, τοὺς ὑποχρέωνε νὰ πᾶνε. Τὴν κίνηση Πα-
πάγου τὴ φοβήθηκαν οἱ κομμουνιστὲς καὶ τὴν πρόδωσαν
στοὺς Γερμανούς. Ὁ « Ἀννίβας », πού εἶχε ἄνθρωπο του
στὰ ΕΣ - ΕΣ, ἔμαθε τὴν προδοσία, εἰδοποίησε τὸν Ἀρχι-
στράτηγο γιὰ νὰ κρυφτῇ. Δὲν καταδέχτηκε νὰ τὸ κάμῃ.
Καὶ τὸ πρῶτὴ τῆς 26 Ἰουλίου τὸν συνέλαβαν μαζί μὲ ἄλλους
4 στρατηγούς τῆς « Ἱεραρχίας » καὶ τοὺς ἔστειλαν στὶς
φυλακὲς τοῦ Ὁράνιενμπουργκ καὶ κατόπιν στὸ Νταχάου.

Τὴν ἴδια σχεδὸν ἐποχὴ μιὰ ἄλλη προσπάθεια νὰ στερεωθῇ
ἡ Ἀντίσταση ἀποτύγχανε ἀπὸ κομμουνιστικὲς μηχανορ-
ραφίες. Ἡ Ἀγγλοελληνικὴ Ἐπιτροπὴ Καίρου πού εἶχε τὴ
διεύθυνση τοῦ Ἀγώνα γιὰ τὴν Ἑλλάδα (ὁ Π. Κανελλόπου-
λος, ὁ Ἀγγλος Ὑπουργὸς Μ. Ἀνατολῆς, ἡ Force 133)
ἔστειλε τὸν ταγματάρχη Κιφωνίδη στὸ ἐδῶ Κέντρο Συντο-
νισμοῦ, ἀλλὰ μὲ ἀκατάλληλο ἀσύρματο καὶ ἀκατάλληλο ἀ-
συρματιστή, τὸν Ἀπόστολο. Ἡμέρες 47 ἡ ὁμάδα Κιφωνίδη
κατακρατήθηκε στὴ Σμύρνη ἀπὸ τοὺς Λεβαντίνους, τάχα
πὼς δὲν ὑπῆρχε βενζινόπλοιο, στὴν πραγματικότητα γιὰ νὰ

προετοιμασθῇ τὸ ΕΑΜ ν' ἀντιδράσῃ. Τέσσερεις μῆνες ἀφότου ἤρθαν στὴν Ἀθήνα, ὁ ἀσυρματιστὴς δὲν κατάφερε νὰ συνδεθῇ μὲ τὴν Αἴγυπτο. Ἦταν ἐαμίτης, κορόιδευε. Στὸ μεταξὺ ἡ θέση τῶν ἀξιωματικῶν κατάντησε ἀφόρητη. Ἀπὸ τὰ βουνὰ ὁ Ἐπιτελάρχης « Ἀντίβας » ἔλαβε εἰδοποίηση τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἀγγλικῆς Ἀποστολῆς Κρίς νὰ μὴ στείλῃ ἄλλους βαθμοφόρους ἀπάνω γιατί ὑπῆρχε τώρα πληθώρα (1500 εἶχαν ἀνεβῇ στοῦ Ζέρβα, Ψαρροῦ, ΠΑΟ καὶ Πελοπόννησο). Ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο μᾶς τηλεγραφοῦσαν νὰ σταματήσωμε τὴν κάθοδο ἀξιωματικῶν γιατί δὲν ἤξεραν τί νὰ τοὺς κάμουν (1200 εἶχαν διαφύγει). Ἐδῶ τοὺς πιέζαν νὰ καταταγοῦν στὰ τάγματα Ἀσφαλείας καί, καθὼς δὲν ἐπῆγαιναν, τοὺς ἔκοβαν τὴ μισθοδοσίᾳ. Ἐγὼ λυπόμουν νὰ τοὺς βλέπω πεινασμένους, μὲ ροῦχα τρύπια στοὺς ἀγκῶνες, παπούτσια ἀνοιχτὰ σὰν στόματα, μὰ ἐκεῖνοι δὲν χάναν τὸ κέφι τους. Ὁ λοχαγὸς Κουρουπὸς μοῦ δείχνει τὴν κατάντια του καὶ γελάει: « Μ' αὐτὰ τὰ χάλια περνᾶω εὐκολὰ τὰ μπλόκα. Στὸ ταγάρι μου, ἀπάνω ἀπὸ τὶς χειροβομβίδες, βάζω μιὰ λαχανίδα. Ἀδύνατο νὰ φανταστῇ Γερμανὸς πὼς εἶμαι μόνιμος λοχαγός ».

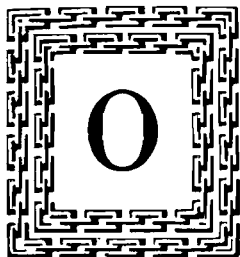
Γιὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς ποὺ κινδυνεύουν κάθε στιγμή νὰ ἐξαφανιστοῦν, ὅπως πνίγηκαν τόσοι μὲ τὸν ἥρωα Δαβάκη στὴν Ἀδριατική, ὅπως σαπίζουν κάπου χίλιοι στὶς φυλακὲς τοῦ Ἀξονα μὲ τὸν Ἀρχιστράτηγο, πιστέψαμε τὸν Μάη πὼς βρέθηκε λύσις στὸ δράμα τους. Κατεβαίνει ἀπὸ τὰ βουνὰ ὁ πρωτοδίκης Τσίμπος μὲ πρόταση τοῦ Κρίς, καθὼς λέει, νὰ τοῦ στείλουμε στρατηγὸ ν' ἀναλάβῃ τὸ ἀντάρτικο, νὰ ὀργανώσῃ τ' Ἀγγραφα ὅπου θὰ πρόστρεχαν οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς « Ἱεραρχίας » καὶ θὰ δημιουργοῦσε σιγὰ - σιγὰ ἑλληνικὸ στρατό. Ἡ εἴδησις μᾶς φαίνεται ἀπίστευτη, ὥστόσο σὲ σύσκεψη ποὺ γίνεται στὸ σπίτι τοῦ Μητροπολίτη Χρυσάνθου ἀποφασίζεται νὰ πάῃ κάποιος ἀνώτερος ἀπάνω καί, ἂν στ' ἀλήθεια « σταθῇ » κοντὰ στοὺς Ἀγγλοὺς, ν' ἀκολουθήσῃ ὁ Παπάγος ὡς Ἀρχηγός. Μερικοὶ στρατηγοὶ διστάζουν νὰ ξεκινηθοῦν, μὰ προσφέρεται πρόθυμα ὁ στρατηγὸς Τσίπουρας, ἂν καὶ μόλις ἔχει σηκωθῇ ἀπὸ ἐγχείρησι. Εἶναι

γνωστό παλικάρι, ξέρει τὸν ἀνταρτοπόλεμο ἀπὸ τὸν καιρὸ τῶν κομιτατζίδων, κι ὅλοι συμφωνῶν ν' ἀναλάβῃ αὐτὸς ὁ δυναμικὸς τὴν ἐπιχείρηση. Ἀλλὰ τὸ ΕΑΜ ἀγρυπνᾷ. Ὅταν ἔφτασε ὁ στρατηγὸς στὸ Περτούλι, ὁ Ταξίαρχος Eddie μετὸν Κρίς τοῦ ἀρνήθηκαν ὅτι προσκάλεσαν κανένα στρατηγό. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς τὸ ΕΑΜ πρόκαμε νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν Eddie, ἀπὸ τῆ μιᾷ μεριᾷ ὅτι τὸν Τσίπουρα τὸν εἶχε διορίσει πρόπερσι ὁ Τσολάκογλου νομάρχῃ Ἀττικοβοιωτίας, (θέσῃ στὴν ὁποία ἔμεινε μόνο ἓνα μῆνα), κι ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριᾷ πρόλαβε τὸ ΕΑΜ νὰ ὑπογράψῃ συμφωνία πού μοιραζόταν τὴν Ἑλλάδα μετὸν ΕΔΕΣ καὶ τὴν ΕΚΚΑ κι ἀπαγόρευε ἄλλος κανεὶς νὰ ἰδρύσῃ ἀντάρτικὴ ὁμάδα. Ἔτσι, μετὴν εὐλογία φαίνεται καὶ τοῦ Ζέρβα, φυλακίστηκαν Τσίπουρας καὶ Τσίμπος (πού κατάφερε νὰ δραπετεύσῃ) καὶ ναυάγησε ἄδοξα κι αὐτὴ ἡ προσπάθεια. Ὁ διερμηνέας τοῦ Eddie κομμουνιστὴς Ζαφειρίδης, ὅταν ἤρθε ἀργότερα σπίτι μου νὰ συζητήσωμε τὴν δυνατότητα, ἀντὶ νὰ στέλνῃ τὸ Στρατηγεῖο Καΐρου στὰ βουνὰ χρυσὲς λίρες, νὰ πουλῇ ὁ Ταξίαρχος ἐδῶ ὁμόλογα, καὶ τὸν ἐρώτησα γιατί δὲν χρησιμοποιήθηκε ὁ Τσίπουρας, μοῦ ἀπάντησε : « Πρὶν ἐμφανιστῇ ὁ στρατηγὸς ἀπάνω, εἶχε τὸ ΕΑΜ ἐφοδιάσει τὸν Eddie μετέτοια στοιχεῖα ἐναντίον του πού παρὰ λίγο νὰ τουφεκιστῇ ὁ ἀνθρωπὸς σας ».

Δὲν χωρεῖ παραμικρὴ ἀμφιβολία γιὰ τὸν ἄγνὸ πατριωτισμὸ τοῦ Τσίπουρα, ὅμως ἄλλος στρατηγὸς ἔπρεπε νὰ σταλῇ στὰ βουνά, γιὰ νὰ μὴ βοηθᾶμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι τὸ συκοφαντικὸ ἔργο τοῦ ΕΑΜ¹.

1. Διαβάζω τὸ βιβλίο τοῦ συνταγματάρχῃ Woodhouse (Κρίς), «Τὸ Μῆλον τῆς Ἑριδος». Γράφει πὼς ὑποστήριξαν οἱ Ἀγγλοι τὸ ΕΑΜ γιατί αὐτὸ βρῆκαν ὀργανωμένο στὰ βουνὰ τὸ φθινόπωρο τοῦ '42. Τοῦτο δὲν εἶναι σωστό. Πρὶν κάμῃ ἐνοπλὴ ἀντίσταση τὸ ΚΚ, εἶχαν ἀνταρτέψῃ πολλὲς ὁμάδες ἀξιωματικῶν. Ὅλοι τότε ἦταν ἀνοργάνωτοι—τόσο οἱ ἀξιωματικοὶ ὅσο καὶ οἱ κομμουνιστὲς. Μετὴ βοήθεια τοῦ Στρατηγεῖου Μ. Ἀνατολῆς φούντωσε τὸ ΕΑΜ, ἐνῶ ἀπὸ ἐγκατάλειψῃ διαλύθηκαν οἱ ὁμάδες ἀξιωματικῶν, αὐτῶν πού μετὸ νὰ κάμουν τὴν ἐποποιία τοῦ 40-41 ἦταν οἱ μόνοι ἄξιτοι ν' ἀναλάβουν τίμιον ἐθνικὸν ἀγῶνα. Ὁ Κρίς λέει πὼς ὑπερέβαινε τὴν ἀν-

TAN TON ΙΟΥΛΙΟ οί Γερμανοί, για να στείλουν μιὰ μεραρχία τους στο 'Ανατολικό Μέτωπο, αποφάσισαν να παραδώσουν την Μακεδονία τοῦ 'Αξιοῦ στοὺς Βουλγάρους, ἡ 'Ελλάδα φούντωσε. Τοῦτες τὶς τελευταῖες ἡμέρες εἶχαν παρουσιαστῇ στὴν 'Αθήνα σωρὸ Βούλγαροι ἀξιωματικοὶ ποὺ περπατοῦσαν στοὺς δρόμους προκλητικά. "Ενα βρά-

δυ γεμίσαμε τοὺς τοίχους μ' ἐπιγραφές : « Κάτω οἱ Βούλγαροι », ποὺ ἀνάγκασε τὸν 'Ιταλὸ φρούραρχο 'Αρένα νὰ διατάξῃ τοὺς νοικοκυραίους νὰ σβήσουν αὐθημερόν τὶς ἐπιγραφές, ἄλλως θὰ τοὺς φυλάκιζε γιὰ ἓνα χρόνο. Οἱ ἐθνικὲς ὁργανώσεις τοιχοκόλλησαν προκηρύξεις ποὺ καλοῦσαν τὸ λαὸ σὲ συλλαλητήριο τὴν 13 'Ιουλίου, « ἡμέρα πένθους ». Καταστήματα καὶ δημόσια γραφεῖα κλείσαν ἀπὸ νωρὶς κι ὁ κόσμος διαμαρτυρήθηκε μ' ἀξιοπρέπεια. Οἱ κομμουνιστὲς πάσχισαν νὰ μιλήσουν γιὰ τοὺς ἀδερφοὺς « Βουλγάρους », μὰ παρατήρησαν τέτοια διαρροὴ στὶς τάξεις τους ποὺ, θέλοντας καὶ μὴ, ἔλλαξαν πορεία — μ' ἐκείνη τὴν ἀδιαντροπιὰ ποὺ τοὺς διακρίνει. 'Ο

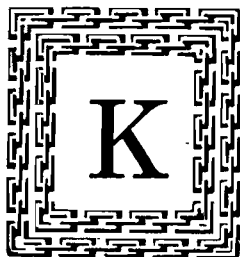
θρώπινη δύναμη νὰ διαλύσῃ κανεὶς τὸ ΕΑΜ». Δὲν τὸ παραδέχομαι αὐτὸ γιὰ τὸ '42. Τότε ἐμεῖς ἤμαστε δυνατότεροι ἀπὸ τοὺς ἀριστεροὺς σὲ πολλὰ βουνά. 'Ακόμη τὸ '43, ἂν οἱ Βρετανοὶ μᾶς ἔστελναν τὰ δσα ἐφόδια παραγέμισαν τοὺς 'Ελασίτες, πάλι θὰ κρατούσαμε τ' ἀπάνω χέρι. Κανένας δὲν ζητοῦσε ἀπ' τὸ Κάιρο νὰ διαλύσῃ τὸ ΕΑΜ. 'Απλῶς ἐπιμέναμε νὰ βοηθήσῃ καὶ τὶς ἐθνικὲς ὁμάδες, ὥστε νὰ ὑπάρξῃ ἰσορροπία δυνάμεως, ἀφοῦ μόνο τὴ δύναμη σέβεται ὁ κομμουνισμός. Ζητούσαμε νὰ κρατηθῇ ἀπὸ ἐμᾶς ὁ πέρα γιὰ πέρα βασιλικὸς Μοριάς, ὡς ἀντίβαρο στὸν Βελουχιώτη, ὁπότε δὲ θὰ γίνονταν οὔτε οἱ φριχτὲς σφαγὲς τῶν Καλαμῶν, τοῦ Πύργου καὶ τοῦ Μελιγαλά, οὔτε τὸ ἔγκλημα τῶν Δεκεμβριανῶν στὴν πρωτεύουσα. Οἱ 'Ελληνες τῆς ὑπαίθρου σιχαίνονταν τὸν κομμουνισμό, μὰ τοὺς παρηγοροῦσε ἡ παρουσία τῶν "Αγγλων. «Αὐτοὶ θὰ τὰ διορθώσουν ὅλα στὸ τέλος», ἔλεγαν, καὶ πραγματικὰ στὸ τέλος ἡ Μ. Βρετανία ἀναγκάστηκε νὰ χτυπήσῃ τὸ ΚΚΕ, ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ πόσες καταστροφές! Αὐτὸ εἶναι τὸ χυρὸ λάθος μερικῶν κατωτέρων "Αγγλων, ὄχι τοῦ Κρίς, ποὺ προσπάθησε, ἔστω καὶ ἀργά, νὰ σώσῃ τὴν κατάσταση.

λαουτζίκος ζούσε με τ' όνειρο τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας, νιώθοντας ἀπὸ ἔνστικτο πὼς ἡ εὐτυχία τῆς πατρίδας θὰ θεράπευε καὶ τὴ δική του κακομοιριά. Ἔτσι, ὅταν καλέσαμε γιὰ τὶς 22 Ἰουλίου δεύτερο « μαχητικὸ συλλαλητήριο », οἱ κομμουνιστὲς ἀναγκάστηκαν νὰ μετášουν. Ὁ συναγερμὸς αὐτὸς ξεπέρασε ὅ,τι μπορεῖ νὰ φανταστῇ ἄνθρωπος. Ἑκατὸ χιλιάδες Ἀθηναῖοι λάβανε μέρος, ἔχοντας προφυλακὴ μαχητικὰ στελέχη. Τὰ πάντα ἔμειναν κλειστά, οὔτ' ἓνα μαγαζάκι, οὔτ' ἓνα γραφεῖο δὲν ἄνοιξε· ὡς κ' οἱ μικροπωλητὲς κ' οἱ μαυραγορίτες ἐξαφανίστηκαν ἀπὸ τὶς θέσεις τους, ἔτρεξαν κι αὐτοὶ νὰ βοηθήσουν τὸν ἄγωνα. Ἡ προσπάθεια στάθηκε μεγαλειώδης. Δοκίμασαν νὰ μᾶς διαλύσουν οἱ Γερμανοῖταλοί, μὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ γίνουν σοβαρὲς συμπλοκὲς σ' ὅλη τὴν πόλη. Ἡ πρώτη τους ἐπίθεση ἄρχισε ὅταν τὸ κεφάλι τῆς διαδηλώσεως πλησίαζε τὴν ὁδὸν Ὀμήρου, ἐνῶ ἡ οὐρὰ ἀκόμη ξετυλιγόταν ἀπὸ τὴν πλατεία Λαυρίου. Δεύτερη ἐπίθεση στὴν ὁδὸν Ἀκαδημίας, τρίτη Βασιλίσσης Σοφίας, τέταρτη στὴν πλατεία Ρηγίλλης καθὼς ὁ κόσμος ὁρμοῦσε ἐναντίῳ τῆς Βουλγαρικῆς Πρεσβείας κ' ἓνας δικὸς μας νέος ὁ Ἰ. Ἀντωνόπουλος ἀπὸ τὴν Κομοτινὴ, ξεκόλλαγε καὶ ποδοπατοῦσε τὸν βουλγάρικο θυρεό. Καθὼς ἀργότερα ἀναστράφηκε τὸ πλῆθος καὶ περνοῦσε τὴν Ὀμόνοια, νέα συμπλοκὴ ξέσπασε, πού ἐξακολούθησε ὡς κάτω στὴν ὁδὸν Πειραιῶς. Τρεῖς ἐπιθέσεις ἔκαμε ὁ στρατὸς γιὰ ν' ἀρπάξῃ τὴ σημαία τῶν φοιτητῶν, καὶ τρεῖς φορὲς ἀποκρούστηκε. Ἐχάσαμε 22 νεκροὺς καὶ 120 τραυματίες, μὰ οἱ φασίστες στὸ τέλος νικῆθηκαν, καὶ ὀχυρώθηκαν οἱ Ἰταλοὶ στὸ Κομάντο Πιάτσα, οἱ Γερμανοὶ στὸ Μετοχικόν. Γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς πρωτευουσιάνους ἔκοψαν τὴν κίνηση τῶν πολιτῶν ἀπὸ τὶς ὁχτῶ τὸ βράδυ. Μετὰ τὶς ὁχτῶ πυροβολοῦν ὅποιον ξεμουτίζει, κι' ὁ κόσμος, κλεισμένος σπίτια του, σκάει ἀπὸ τὴ ζέστη. Συλλαμβάνουν 500 καὶ τοὺς στέλνουν στὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως, καταδικάζουν 63 σὲ ισόβια δεσμὰ (δὲν τόλμησαν νὰ τοὺς τουφεκίσουν), τάνκς καὶ θωρακισμένα περιτρέχουν τοὺς δρόμους. Δὲν πέρασε μῆνας ἀφότου εἶχαν πάλι κατεβάσει τὰ

σιδερικά τους για νὰ μᾶς φοβερίσουν, τότε τέλη Ἰουνίου, ὅταν αἵματοκυλίστηκε ἡ πόλις ἐξ αἰτίας τοῦ τουφεκισμοῦ μερικῶν δασκάλων ποὺ μίλησαν στὰ σχολεῖα ἐναντίον τῆς βαρβαρότητας τοῦ Ἀξονα, καὶ νὰ! μᾶς ξεκουφαίνουν πάλι ἐρπίστριες στὴν ἄσφαλτο. Μὰ ὁ λαὸς ἀντιδρᾷ μὲ πείσμα. Ἡ μιὰ ἀπεργία διαδέχεται τὴν ἄλλη, ὥσπου, 10 Αὐγούστου, ὅλα νεκρώνουν, σταματᾷ τράμ καὶ λεωφορεῖα, καμιά δουλειὰ δὲν γίνεται. Μιὰ ὁλόκληρη πόλις, πρὶν τόσο ζωηρή, τώρα μοιάζει πεθαμένη.

Ἡ κυβέρνησις Ράλλη παραλύει. Ἐπὶ δυὸ βδομάδες βγάζει νόμους γιὰ νὰ τιμωρήσῃ, νὰ ἐμποδίσῃ ἀπεργίες, νόμους γιὰ ν' ἀναγκάσῃ τὰ καταστήματα ν' ἀνοίξουν, ὀρίζοντας πὼς « ὅσα μείνουν κλειστὰ θὰ χάσουν τὴν προστασία τοῦ ἐνοικιοστασίου »· στερεῖ τοὺς ἀπεργοὺς δημόσιους ὑπαλλήλους ἀπὸ τῆ σύνταξί τους. Κανεῖς δὲν ἀκούει τοὺς ὑπουργοὺς. Οἱ ἀπεργοὶ καὶν τίς ἀποθήκες τῆς Πάουερ μὲ 95 τράμ μέσα. Χωροφυλακὴ καὶ Ἀστυνομία ἀρνοῦνται νὰ ἐπέμβουν, κ' οἱ φασίστες φοβοῦνται μιὰν Ἑλλάδα ποὺ φλογίζεται ὁλόκληρη ἀπὸ πατριωτισμό. Ὅπως στὴν Ἀθήνα, ἔτσι ζοῦν ἐπαναστατημένες ἡ Βέρροια, ἡ Κοζάνη, ἡ Ἐδεσσα, τὸ Κιλκίς καὶ τὰ Γιαννιτσά. Ποτὲ οἱ Ἕλληνες δὲν νιώσαμε νὰ εἴμαστε πὶδ ἐλεύθεροι ἀπὸ κεῖνες τίς στιγμὲς τῆς χειρότερης σκλαβιάς.

ΑΘΙΣΜΕΝΟΣ στὴν ταρατσα τοῦ Μαρκεζίνη, 30 Ἰουλίου, μιλῶ μαζί του γιὰ τοὺς Ἀγγλους.

ΕΓΩ : — Μετὰ τὸν Γοργοπόταμο ἤξερε ὁ Ταξίαρχος Ἐντυ ὅτι τὸ ΕΑΜ κομμούνιζε. Ἀρα τὸ βοήθησε ἐν γνώσει πὼς ἦτανε παράσπονδο.

ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ : — Ὁχι. Ὁ Ἐντυ δὲν ἤρθε οὔτε γιὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς κομμουνιστὲς οὔτε γιὰ νὰ ὀργανώσῃ Ἐθνικὸ Στρατό. Τὸ περασμένο καλοκαίρι οἱ Ἀγγλοὶ δὲν ἐνδιαφέρονταν παρὰ γιὰ

νά δημιουργήσουν πολλές ομάδες σαμποτέρ που θά ἐμπόδιζαν τίς μεταφορές τοῦ Ρόμμελ. Μικρές ομάδες, ὄχι μεγάλες, γιά νά μπορούν νά τίς κυβερνᾶν αὐτοί.

— Καλά πέρσι, ἀλλά φέτος ; Ὁ τρόπος πού ἐνισχύεται τὸ ΕΑΜ δὲν δικαιολογεῖται ἀπὸ στρατιωτικούς λόγους.

— Ὡς ἓνα σημεῖο σοῦ δίνω δίκιο. Βλέπω κ' ἐγὼ ὅτι κάποια ὀργάνωσις παίζει δικούς της σκοποὺς πίσω ἀπὸ τὴν ῥάχη τοῦ Τσῶρτσιλ, μὴν ξεχνᾷς ὅμως πὼς ὁ Eddie ὀπλιζει ὅποιον βρίσκει πρόθυμο νά χτυπήσῃ τοὺς Γερμανοὺς, ἀδιαφορώντας ἂν εἶναι δεξιός, κἂν ἀριστερός. Ἀλλες πληροφορίες ἀποδίδουν τὴν κίνηση ὑπὲρ τοῦ ΕΑΜ στὴν προσπάθεια κατευνασμοῦ τῆς Ρωσίας, πού τὸ προστατεύει φανατικά.

— Ἐμένα μοῦ εἶπαν πὼς προτιμᾷν τὸ ΕΑΜ ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἐδαφικὲς διεκδικήσεις. Φαντάζονται ὅτι μ' αὐτὸ θ' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ μεταπολεμικούς μπελάδες.

— Ἰσως ...

— Παίζουν οἱ Ἀγγλοὶ τώρα τὸ σλαβικὸ παιχνίδι ἀπὸ ἀφέλεια. Ὁ Στάλιν εἶναι ἅγιος πού τοὺς βοηθεῖ. Κάποτε θά τὸν γευθοῦν τὸν ἀληθινὸ Στάλιν ...

— Δὲν εἶν' εὐκολόπιστοι, Χρίστο. Πρέπει νά καταλάβῃς τὴν ἀγγλικὴ νοοτροπία. Εἶναι λαὸς πειθαρχικός, ἐνωμένος ἐδῶ καὶ τετρακόσια χρόνια. Δὲν χωρεῖ μὲ κανένα τρόπο στὸ κεφάλι τους ἡ ἐννοια τῆς ἐσωτερικῆς φαγωμάρας. Στὴν Ἀγγλία συζητοῦν, μὰ δὲν ἐπαναστατοῦν. Ὑποτάσσονται στὴν πλειοψηφία. Τοὺς εἶναι ἀδύνατο νά παραδεχτοῦν ὅτι κάποια μειονότητα ἐτοιμάζεται ν' ἀρπάξῃ τὴν ἀρχὴ μὲ τὴ βία. Γι' αὐτὸ διαρκῶς ζητᾷν νά συμβιβάσουν τ' ἀσυμβίβαστα σ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου.

— Ἐγὼ πιστεύω πὼς οἱ μέσες λύσεις προέρχονται ἀπὸ ἀτέλεια σκέψεως. Ὅποιοι σκεφθῇ βαθιὰ θά βρῇ τὴ σωστὴ, τὴ ριζικὴ λύση. Συμβιβασμὸς σημαίνει μπαλώματα. Ὑστερα ἔχουμε καὶ τὴ φυσικὴ εὐγένεια τῶν Βρετανῶν. Ἀφοῦ ἐξόπλισαν ἐγκληματίες, σὰν τὸν Ἀρη, τοὺς μιλᾷν κατόπι μὲ τὸ γάντι : « Μοῦ ἐπιτρέπετε νά σᾶς κάμω τὴν τάδε ὑπόδειξη ; » ἢ : « θέλετε ν' ἀκούσετε τὴ γνώμῃ μου ; » Ὅπό-

τε ὁ Ἄρης λείπει μέσα του : « Τοῦτος εἶναι κουτόφραγκος ».

— Ἔτσι φερόταν ὁ Ἔντυ στὴν ἀρχή, τώρα ὅμως δὲν φέρεται πιά ἔτσι. Ξεχῶς τὸ τελεσίγραφο ποὺ ἔδωσε τοῦ ΕΛΑΣ τὸν περασμένο Μάιο ;

— Τί σημασία εἶχε ; Μετὰ ἓνα μῆνα ὑποχώρησε πάλι ὁ Ταξίαρχος. Μὴ μπορώντας νὰ ἐπιβληθῇ σὲ ποιο μέρος θὰ βασιλεῦν ὁ Ζέρβας καὶ σὲ ποιο ὁ ΕΛΑΣ, ἐπειδὴ τσακώνονταν γιὰ κατοχὴ μερικῶν ἐπαρχιῶν, δέχτηκε νὰ γίνῃ ἀνάμιξις ὁμάδων, δηλαδὴ στὴν ἴδια περιοχὴ νὰ συνυπάρχῃ ΕΔΕΣ καὶ ΕΛΑΣ. Δημιουργήθηκαν ἔτσι ἄπειρες αἰτίες καβγάδων. Πίστευε βέβαια ὁ Ἔντυ πὼς τὸ Κοινὸ Στρατηγεῖο του θὰ κατάφερνε νὰ τοὺς εἰρηνεῦν μὲ διαιτησία, μὰ ὑπερίσχυσαν οἱ τοπικὲς ἀντιζηλίες, καὶ τώρα φούντωσε ὁ σκοτωμὸς στὰ Ζαγόρια, στὸν Ἀραχθο, στὴν Ἀκαρνανία, παντοῦ.

— Σοῦ ἐξήγησα πὼς δυσκολεύονται οἱ Ἀγγλοὶ νὰ καταλάβουν κάτι ποὺ δὲν ὑπάρχει στὸν τόπο τους. Δὲν ξέρουν τὸν κομμουνισμό, δὲν μποροῦν νὰ φανταστοῦν τὴν ἀδιαλλαξία του, οὔτε πὼς κατὰ τὸ δόγμα τοῦ Λένιν συστηματικὰ πρέπει ἄλλα νὰ λὲς κι ἄλλα νὰ πράττῃς. Ὁ Ἔντυ ἔχει στὴν τσέπη ρωσικὰ ἔγγραφα ποὺ τοῦ δίνουν τὸ δικαίωμα νὰ ἐνεργῇ ἐκ μέρους ὅλων τῶν Συμμάχων. Αὐτὰ λένε τὰ ἐπίσημα χαρτιά, εἶμαι βέβαιος ὅμως ὅτι ἀπὸ τὴν Κομμουνιστικὴ Διεθνή ὁ Ἄρης παίρνει ἰδιαιτέρως ὁδηγίες. Ἔτσι ἐξηγεῖται ὅτι, παρὰ τίς συμφωνίες, ὁ Ἄρης χτυπᾷ κάθε ἐθνικιστικὴ ὁμάδα — Ψαρρό, Ζέρβα Παπαϊωάννου, Κωστόπουλο. Ἐπὶ τέλους τί νὰ σοῦ κάμῃ ὁ Ἔντυ ὅταν τὸ Λονδίνο εἶναι καταδημαγωγημένο ἀπὸ τὸ ἀντιφασιστικὸ λεξιλόγιο τῶν Σοβιέτ ; Δὲν φαντάζονται οἱ Ἀγγλοὶ τί κρύβεται πίσω ἀπ' αὐτὴ τὴ δῆθεν δημοκρατικὴ μάσκα.

— Κι ὅμως ἐμεῖς τοὺς εἰδοποιήσαμε πὼς ἔτσι ποὺ φέρονται δημιουργοῦν στὸν τόπο μας ὄχι στρατὸ παρὰ κομμουνιστὰ. Ὁ Ἔντυ καὶ μερικοὶ κατώτεροί του, Τζέφ, Ἐγκς, Ρήντ, Λέο, Ἔντμονς, ἐνῶ ἔχουν χεροπιαστὰ παραδείγματα τῆς ἀτιμίας τοῦ ΕΑΜ, ἐξακολουθοῦν νὰ τὸ βοηθοῦν. Εἴτε ἀπὸ ἀμυαλιά, εἴτε ἀπὸ ἀγαθότητα, ὀπλίζουν τοὺς κόκκινους.

— Ἐγὼ παραδέχομαι ὅτι πόθος κάθε Ἀγγλοῦ ἀξιωματικοῦ ποῦ ἔπese με ἀλεξίπτωτο στὴν Ἑλλάδα εἶναι νὰ βοηθήσῃ ὅσο μπορεῖ τὴ Χώρα μας, κι ὅχι ὁρισμένες πολιτικές μερίδες. Ὅλοι τους, στὰ βουνά, στέκουν μαγεμένοι ἐμπρὸς σ' ἓνα λαὸ ἄοπλο, ταλαιπωρημένο, ποῦ θέλει μολαταῦτα νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμο. Δὲν κατάλαβαν τὴν ὑπουλὴ ἡγεσία του. Ἀγάπησαν τὴ μάζα τοῦ ΕΑΜ, ὅχι τοὺς ἀρχηγούς.

— Παραδέχεσαι ὅμως ὅτι δείχνουν ἀνεπάρκεια πολλὲς βρετανικὲς ὑπηρεσίες καὶ πὼς αὐτὸ στάθηκε ἡ ρίζα τόσο στὰ δικά μας βάσανα ὅσο καὶ στῶν Ἀγγλῶν τὶς ἀπογοητεύσεις ; Ξεχνᾷς τοὺς σοσιαλίζοντας νέους τῆς Ὁξφόρδης ποῦ μᾶς ἤρθαν ταγματάρχαι ; Μὲ τὴν παλικαριά τους κάμαν θαύματα, ἀλλὰ παραμένουν πάντα τυφλοὶ ἐμπρὸς στὴν ἀπειθαρχία καὶ τὰ ὄργια τῶν κομμουνιστῶν.

— Τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν τροπὴ ποῦ παίρνει ἡ κατάστασις τὴν ἔχουμε 70% οἱ Ἕλληνες καὶ 30% οἱ Ἀγγλοὶ. Δὲ φταῖν αὐτοὶ ἂν ἀπὸ τὴν Ἑαμικὴ πλευρὰ εἶδαν ἓνα κόμμα ποῦ ἐνεργοῦσε μὲ ζωντάνια, ἐνῶ ἀπὸ τὴ δική μας πλευρὰ πολιτικούς ἀρχηγούς καὶ ὁργανώσεις ποῦ ἀλληλοτρῶγονταν. Οἱ Ἑθνικισταὶ δὲ δείξαμε οὔτε τὴν ἐπιτηδεϊότητα στὴ δράση, οὔτε τὴν προσποιητὴ προθυμία τῶν κομμουνιστῶν νὰ χτυπήσουν τὸν Ἀξονα. Ὑστερα, οἱ Ἕλληνες πράκτορες τῶν Ἀγγλῶν παρουσιάζουν, ἀκόμα καὶ σήμερα, τοὺς καλὺτερους ἀξιωματικούς μας, ἀπὸ ἐγκληματικὸ φανατισμό, ὡς γερμανόφιλους. Ἕλληνες καταστρέφουν πάντα τὴν Ἑλλάδα, Χρίστο, ὅχι ξένοι.

— Καὶ οἱ Λεβαντίνοι τί εἶναι ;

— Ἀνθρώποι ποῦ ἔχασαν τ' ἀγγλικὰ προτερήματα καὶ γέμισαν ἐλαττώματα τῆς Ἀνατολῆς.

— Δὲν ἔφτιασαν αὐτοὶ τὰ δυὸ μπαράζ τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Συρίας, μπαράζ ποῦ δὲν ἀφήνουν νὰ περάσουν πρὸς τὴν Αἴγυπτο παρὰ μόνον ἀριστεροὶ ; Οἱ νομιμόφρονες ἀξιωματικοὶ μας ξεκινᾷν μὲ χίλιους κινδύνους νὰ πᾶν νὰ πολεμήσουν. Ἀκουσες νὰ χρησιμοποιοῦν κανέναν ; Ὁ Γρηγοριάδης, Βαγενᾶς, Παππᾶς, Τσερέπης εἶναι ἀκόμα σὲ στρατό-

πεδα συγκεντρώσεως. Μόνον όσοι έχουν σύσταση τῶν Λεβαντίνων ἢ τῶν χαφιέδων φτάνουν μέχρι Κάιρο.

— Τὸ λάθος εἶναι πάντα δικό μας. Γιὰ νὰ τὸ καταλάβης θὰ σοῦ κάμω μιὰ ὑπόθεση : Ἄν ζοῦσε ὁ Μεταξᾶς, παρὰ τὰ ἐλαττώματα τῆς δικτατορίας του, θὰ φρόντιζε ὥστοςο φεύγοντας ν' ἀφήσῃ πίσω του ὀργανωμένη ἀντίσταση. Ὁ τάδε θὰ ἦταν Ἀρχηγός, ὁ τάδε θ' ἀναλάμβανε τὶς πληροφορίες, ὁ τάδε τοὺς ἀσύρματους. Δὲ θὰ ἔχανε ποτὲ τὴν πρωτοβουλία ὁ Μεταξᾶς γιὰ νὰ τὴν πάρουν στὰ χέρια τοὺς οἱ Λεβαντίνοι. Ἀλλὰ ὁ Τσουδερός ἀποδείχτηκε χλιαρός. Δὲν κυβερνάει αὐτός, μᾶς κυβερνᾶν οἱ μυστικὲς ἀγγλικὲς ὑπηρεσίες κ' οἱ ἐαμίτες τοῦ Καίρου.

— Σὺμφωνοι, ὁ Τσουδερός εἶναι χλιαρός. Ἀλλὰ πές μου : πῶς μπῆκαν μέσα σ' ὅλες αὐτὲς τὶς μυστικὲς ὑπηρεσίες τόσοι ἀριστεροὶ Ἀγγλοὶ ; Ὁ Τσουδερός τοὺς ἔβαλε ;

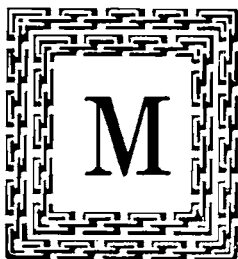
— Γελίεσαι διὸ στὴν SOE¹ εἶναι μόνο ἀριστεροί. Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις δοκίμασε νὰ βοηθήσῃ καὶ τοὺς ἐθνικιστάς, ἀλλὰ ἀπότυχε. Ἔστειλαν χιλιάδες λίρες μὲ τὸν Τσιγάντε, χωρὶς ν' ἀποδώσουν τίποτα. Δοκίμασαν τοὺς ἑξι συνταγματάρχας, τὸ Κέντρο Συντονισμοῦ. Ὅπως ἡ πολιτικὴ, ἔτσι κ' ἡ στρατιωτικὴ ἡγεσία δὲν τοὺς ἱκανοποίησε. Τὴν παράτησαν. Ἀντιθέτως τὸ ΕΑΜ παρουσίασε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πνοὴ καὶ δράση. Οἱ Ἀγγλοὶ ἀριστεροὶ ἐπωφελήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀνικανότητα τοῦ ἀστικοῦ μας κόσμου γιὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἐαμίτες. Ἄν ἐμεῖς πετυχαίναμε, θὰ ἦταν ὑποχρεωμένοι ἐμᾶς νὰ ὑποστηρίξουν.

— Αὐτὰ ἰσχύουν, Σπύρο, γιὰ τὸ '42. Τώρα ὅμως ποὺ ἀποφάνηκε διὸ ΕΑΜ θὰ πῇ κομμουνισμός, ἡ συστηματικὴ ἐνίσχυσις τῶν φονιάδων δὲν ἐλαττώνει παρὰ αὐξάνει τὴν πιθανότητα τοῦ ἐμφύλιου πολέμου, ποὺ οἱ Ἀγγλοὶ ἀσφαλῶς θέλουν ν' ἀποφύγουν. Ὅταν μιὰ πολιτικὴ γίνεται μὲ τὸ αἷμα τῶν ἄλλων, δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ στερεωθῇ.

— Γιατί ἀπορεῖς πῶς οἱ Ἀγγλοὶ δὲν βλέπουν τὸ φασισμό τῆς ἀριστερεᾶς, ἀφοῦ ἀάμπολλοι ντόπιοι δὲν τὸν κατὰ-

1. Special Operations Executive. Ἐπτά φορές ἔλλαξε ὄνομα αὐτὴ ἡ ὑπηρεσία καὶ πολλοὺς ἀρχηγούς, σημάδια τῆς ἀσυναρτησίας της.

1943 λαβαν ἀκόμα ; "Ακουσες κὰν τὴν ἑλληνικὴ ἐκπομπὴ Καίρου νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ διαφωτίσῃ τὸν κόσμον ; Τὸ μεγαλύτερον ἴσως ὄπλο τῆς ἐποχῆς μας, τὴν προπαγάνδα, τὴν παραμελοῦμε. Μὲ τὴ σιωπὴ μας ἀφήσαμε νὰ δημιουργηθῇ ὁ θρύλος τοῦ ΕΑΜ.

ΗΝΥΜΑ ἀπὸ τὸν καπετὰν Χρίστο τῆς Ἡπείρου :

Στὶς 20 Ἰουνίου ὁ Ζέρβας ἔλαβε διαταγὴ ἀπὸ τὸ Στρατηγεῖο Μ. Ἀνατολῆς νὰ κάμῃ σαμποτάζ στὶς τηλεφωνικὰς γραμμὰς τῶν Ἰταλῶν, νὰ τινάξῃ στὸν ἀέρα ὅλα τὰ μεγάλα γεφύρια, νὰ καταλάβῃ τ' αεροδρόμια καὶ νὰ πιάσῃ τὶς στενωποὺς γιὰ ν' ἀπαγορέψῃ τὴν κίνηση τῶν φασιστῶν στοὺς δημόσιους δρόμους. Τούτῃ ἡ διαταγὴ σήμαινε πὼς ἐτοιμαζόταν συμμαχικὴ ἀπόβαση. Στὰ τμήματα ποὺ τὴ διαβίβασε ὁ Ζέρβας ὁ ἐνθουσιασμός ξέσπασε. Οἱ χωριάτες μὲ τὶς γυναῖκες τους, ἐκεῖνες τὶς ἀτσαλένιες Ἡπειρώτισσες, πῆραν τὰ βιολιά καὶ ρίχτηκαν σὰν τρελοὶ νὰ κόβουν τηλεγραφικοὺς στύλους, ἐνῶ τὰ βιολιά παῖζαν κλέφτικους σκοπούς. Ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ ἀνάφτηκαν φωτιές, ὁ ἀγέρας τῆς Λευτεριάς πυρπόλησε ὅλο τὸν τόπο. Ἐφτὰ μέρες ἀμπαρώθηκαν οἱ Ἴταλοι στὰ Γιάννενα, πουθενὰ δὲν τόλμησαν ν' ἀντισταθοῦν. Ἐτσι καταστράφηκαν οἱ διαβιβάσεις τους, τινάχτηκαν ὅλα τὰ γεφύρια στὸν ἀέρα ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα, τῆς Ζήτης κοντὰ στὸ Τέροβο, καὶ κλείστηκαν οἱ δρόμοι. Τὸ γλέντι βάσταξε ὡς τὶς 9 Ἰουλίου, ὁπότεν ἡ ἀπόβαση ἐκδηλώθηκε στὴ Σικελία. Τότε ἀποφάνηκε πὼς τὸ δικό μας τὸ ξεσῆκωμα δὲν ἔγινε παρὰ γιὰ νὰ γελαστοῦν οἱ Γερμανοὶ νὰ στείλουν ἐδῶ δυνάμεις. Καὶ γελάστηκαν· ἐξαπόλυσαν ὁλόκληρο Σῶμα Στρατοῦ, ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερά τους, τὸ 22ο ὁρεινὸ τοῦ στρατηγοῦ Herbert Lanz. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνῃ ἡ μοίρα τῆς Ἡπείρου ἄλλαξε, τὰ βιολιά τὰ διαδέχτηκε θρῆνος. Ὁ Ἄγγλος ταγματάρχης

Miller, πού πρόβλεπε τὶς δυσκολίες, δοκίμασε νὰ πάρη μὲ τὸ μέρος μας τοὺς Μπέηδες τῆς Τσαμουριάς. Τρεῖς φορές πῆγε κρυφὰ στὴ Σκάλα Παραμυθιάς νὰ διαπραγματευτῇ μαζί τους, καὶ στὸ τέλος τοὺς παράτησε γιὰτὶ αὐτοὶ οἱ ξυπόλητοι δὲν ἀρκέστηκαν στὶς ὑποσχέσεις τοῦ Στρατηγείου Μ. Ἀνατολῆς, ἀλλὰ ζητοῦσαν συνθήκη γραμμένη « ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ἐξοχώτατου κυρίου Τσῶρτσιλ ». Οἱ Ἀρβανίτες προτίμησαν τελικὰ τοὺς Γερμανοὺς, φόρεσαν στολές Ναζήδων καὶ ὁδήγησαν τὴ μεραρχία φὸν Ἀμμαν στὴν περιοχὴ Φαναριοῦ. Ἀπὸ τὰ τέλη Ἰουλίου ὥς τὸν Δεκαπενταύγουστο σαρώθηκε μπροστά τους τὸ πᾶν. Σκότωσαν τοὺς ἄντρες, βίασαν γυναῖκες, πῆραν κορίτσια στὰ χαρέμια τους οἱ Μωαμεθανοὶ καὶ κάψαν τὰ χωριά. Πρὶν χτυπήσουν τὸ Σούλι ἔβαλαν τὰ Στούκας καὶ βαμβάρδισαν τὴν περιοχὴ. Ἡ ἐπίθεσή τους μολταῦτα ἔσπασε στὸ Πόποβο, λὲς κ' εἶναι γραμμένο κανεὶς ποτὲ κατακτητῆς νὰ μὴν πατήσῃ τὰ δοξασμένα σουλιώτικα ξερόβουνα. Σὰν γύρισαν Ἀρβανίτες καὶ Γερμανοὶ ντροπιασμένοι στὴν Παραμυθιά, πιάσαν 50 πρόκριτους, τὰ δυναμικότερα ἑλληνικὰ στοιχεῖα, καὶ τοὺς τουφέκισαν στὴ θέσῃ Πουρνάρι. Κατόπι συγκέντρωσαν τοὺς προέδρους κοινοτήτων τῆς Θεσπρωτίας καὶ τοὺς ἔβαλαν νὰ υπογράψουν δήλωσιν ὅτι ἐπιθυμοῦν νὰ γίνουν Ἀλβανοί. Δὲν τὸ ἔστερξαν. Ἄλλοι ἀπ' αὐτοὺς πλήρωσαν ἀμέσως τὴν πίστη στὴν Ἑλλάδα μὲ τὴ ζωὴ τους καὶ ἄλλοι βασανίστηκαν στὶς φυλακές. Τὸν Αὐγούστο ὁ στρατηγὸς Lanz ἐπιχείρησε νὰ σπάσῃ τὸ Ἀρχηγεῖο Ἡπείρου καὶ τὸ χτύπησε ἀπὸ πέντε μεριὲς μαζί, ἀλλὰ δὲν τὰ κατάφερε· οἱ ἀντάρτες ὑποχώρησαν κανονικὰ, δῶσαν μάχη κοντὰ στὸν Ἀραχθο καὶ πέρασαν τὸ ποτάμι πρὸς τὸν Ζέρβα. Ἕνας μόνον δὲ θέλησε μὲ κανέναν τρόπο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν περιφέρειά του : ὁ λοχαγὸς Ζῶτος. « Ἐλα κοντά, τοῦ λέγαν, θὰ χαθῇς περικυκλωμένος ». Δὲν ἄκουγε τίποτα. Ὅσο παράλογο κι ἂν φανῇ, τὸ τμήμα του ὄχι μόνον δὲν κατάφερε ἢ γερμανικὴ μεραρχία Ἐντελβάις νὰ τὸ χαλάσῃ, ἀλλὰ οὔτε μπόρεσε νὰ τὸ κουνήσῃ ἀπὸ τὶς θέσεις του στὸ Ραδοβίτσι. Μὲ γρήγορες ἐπιτῆδεις κινήσεις ὁ Ζῶτος τοὺς πετσόκοβε

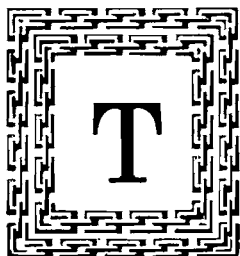
χωρίς νὰ βλάφτεται ὁ ἴδιος. Ἐκεῖνοι εἶχαν Ἀλπίνους, λυκό-σκυλα, ὀρειβατικὸ πυροβολικόν, ἀσύρματα τηλέφωνα κι δλ-μους· ὁ Ζῳὸς, τὴν τέχνην τοῦ ἀνταρτοπόλεμου καὶ τὴ βοή-θεια τῶν χωριατῶν¹. Ἔκαμε τοὺς Χιτλερικοὺς νὰ σπάσουν τὰ ποδάρια τους στὰ βραχόβουνα, καὶ μὲ παγίδες τοὺς πῆρε λάφυρα κ' αἰχμαλώτους. Τοὺς ἐξευτέλισε, δοξάστηκε. Ὁ μόνος τρόπος νὰ μὴν πεθάνης στὸν πόλεμο εἶναι ν' ἀποφα-σίσης νὰ πεθάνης.

Τὴν ἀποτυχία τῶν Γερμανῶν τὴ διαδέχεται φωτιά καὶ τσεκούρι. Κεράσοβο, Παραμυθιά, Μουσιωτίτσα, Λιγγιάδες, Σέλλιανη, Ἐλεύθερο, Λάβδανη, Ἀηδόνα, ἄπειρα χωριά εἶναι τὰ θύματά τους. Ὁ θάνατος σφραγίζει μὲ κρῦο χέρι τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο τ' ἀθῶα χωριουδάκια. Κανένα δὲ γλιτώνει. Ἀδύνατο νὰ δώσης εἰκόνα τῆς καταστροφῆς ποὺ ἔφεραν Ἱ-ταλοί, Γερμανοὶ κι Ἀρβανίτες στὴν Ἠπειρο. Σ' ὅλες τὶς γωνιὲς ἀχνίζει ἡ δύστυχη τούτη γῆς. Κορμιά ἀνεμίζονται κρεμασμένα ἀπὸ δέντρα. Σ' ἓνα συνοικισμὸ ἓνας ὀδοντόγρης γέρος τρελαίνεται ἀπὸ τοὺς φόνους τῶν δικῶν του, δίνει μ' ἓνα σκοινὶ τὰ τρία νεκρὰ ἐγγονάκια του καὶ τὰ τριγυρίζει — τὰ πηγαίνει, λέει, περίπατο. Σ' ἄλλο χωριὸ κάτι τρελὲς γριὲς δὲν παύουν τὰ γέλια, κι ὀρκίζονται, χωρὶς νὰ τίς ρωτήσῃ κανεὶς, πῶς δὲν εἶδαν τίποτα, δὲ συνέβηκε τίποτα. Ἐδῶ, οἱ Ναζῆδες βρῆκαν 19 τσοπαναραίους ποὺ βόσκαν στὴν ἐρη-μιὰ τὰ πρόβατά τους, τοὺς διάταξαν ν' ἀνοίξουν λάκκους μὴ-νοι τους, τοὺς τουφέκισαν, κ' ὕστερα κάθισαν ἐκεῖ κοντὰ ἀμέ-ριμνοι νὰ ψήσουν τ' ἄρνια τῶν σκοτωμένων. Ἐκεῖ, μόλις κατάλαβαν πῶς κάτι παιδάκια τοὺς ξέφυγαν ἀπὸ τὸ ξεκλή-ρισμα ὀλόκληρου χωριοῦ, τὰ πέταξαν μέσα σὲ σπῖτι ποὺ και-γόταν. Ἐκεῖ, ἀπ' ὅλο τὸ χωριὸ δὲν ἐπέζησε τυχαῖα παρὰ ἓνα

1. Ἀντιγράφω περικοπὴ ἀπὸ γράμμα τοῦ λοχαγοῦ Ζώτου : «Σῆς ἀναφέρω ἓνα χαρακτηριστικὸ τῆς συμμετοχῆς καὶ τῶν γυναικῶν στὸν ἀγῶνα μας. Τὸν Ἰούλιο, στὰ χαρακώματα ποὺ εἶχαμε πιάσει δὲν ὑπῆρχε νερό. Ἡ γριὰ Θανάση Κώσταίνα ἔφερνε κάθε μέρα ἀπὸ ἓνα βουτσέλι νερό. Γιὰ νὰ περνᾷ τὸν αὐχένα ποὺ ἐβάλλετο ἀπὸ μυ-δράλια γερμανικά, σκεπαζόταν μὲ σιδερένια ἀσπίδα ποὺ εἶχε δε-χθῇ ἀμέτρητες σφαῖρες.

κοριτσάκι 7 ἐτῶν πού, γιὰ νὰ τραφῇ ὅσο νὰ ῥθῃ βοήθεια, βύζαινε γίδες. Τὸ μίσος μὲ τὸ ὁποῖο κατάστρεφε ζωὲς καὶ περιουσίες ἢ ἐκλεκτὴ ράτσα τῶν καθαρόαιμων Ἀριανῶν τίποτα δὲν τὸ δείχνει καλύτερα ἀπὸ τὴν καταστροφή τοῦ Κομένου. Στις 16 Αὐγούστου σταυρώθηκε. Τὸ χωριὸ αὐτὸ ζοῦσε ἥσυχα δίπλα στὸν Ἀμβραχικό, δεξιὰ τοῦ Ἀράχθου, ὅταν φώτισε τὸν οὐρανὸν, νύχτα, μιὰ πράσινη φωτοβολίδα. Στὸ σπίτι τοῦ Θεοδώρου Μάλλιου γινόταν ὁ γάμος τῆς κόρης του. Ἀξαφνα ἄνοιξε ἡ πόρτα καὶ μπουρδάρισαν μέσα Γερμανοί. Χάρηκαν οἱ δῆμιοι νὰ δοῦν τόσον κόσμον μαζεμένον, ἄοπλο, εὐκολη λεία. Ὁ παπὰς Λάμπρος Σταμάνης, ντυμένος τὰ ἱερὰ ἄμφια, δοκίμασε νὰ τοὺς μαλάξῃ τὴν ἄγρια ψυχὴν προτείνοντας τὸν Σταυρὸ καὶ τὸ Εὐαγγέλιο. Μιὰ ριπὴ τοῦ ρίξαν ἀπὸ 9 σφαῖρες· 5 σφαῖρες βρῆκαν τὸν ἴδιον, 2 τὸ Σταυρὸ, 2 τὸ Εὐαγγέλιο — καμιὰ δὲν πῆγε χαμένη. Ὑστερα σκότωσαν τὸν γαμπρό, τὴν ἀμάλαγην νύφη καὶ καμπόσους καλεσμένους. Τοὺς ὑπόλοιπους, πού στρίγγιζαν ἀπὸ φρίκη, τοὺς ἐκλείσαν μέσα, ἔβαλαν φωτιά μὲ τὴ σατανικὴ ἄσπρη σκόνην τοὺς καὶ τοὺς ἔκαψαν. Τὸ Κομένο εἶχε καὶ δεῦτερον παπά. Τὴν ἐπομένη τὸν βρῆκαν οἱ δικοὶ μας — μόνον σκοτωμένον, λές ; Πρὶν τὸν ξεκάμουν τοῦ ξερίζωσαν τὰ μάτια μὲ σουγιά. Οἱ σφάχτηδες τοῦ Λάντς σκότωσαν ὅλους τοὺς κατοίκους ἐκτὸς δύο πού εἶδαν τὴν καταστροφὴν κρυμμένοι. Τί εἶδαν : Εἶδαν νὰ πυρπολοῦν οἱ βάρβαροι τὰ 300 ἀπὸ τὰ 307 σπιτία τοῦ χωριοῦ. Μιὰ γυναίκα ἔγκυον τὴν πιάνουν στὴ μέσῃ τοῦ δρόμου, τὴν ξεκοιλιάζουν, καὶ τὸ ἀγέννητο παιδί της τὸ τραβᾶν ἔξω ἀπὸ τὰ σπλάχνα. Τ' ὠραιότερον κορίτσι τοῦ Κομένου πασχίζουν νὰ τὸ βιάσουν. Ἀντιστέκεται. Τὸ σκοτώνουν μὲ μιὰ σφαῖρα στὰ μηνίγγια, τὸ γδύνουν κι ἀσελγοῦν ἀπάνω στὸ ἄψυχο σῶμα. Στρατιῶτες βάζουν βαμβάκι μὲ βενζίνη στὰ στόματα τῶν βρεφῶν, τ' ἀνάβουν καὶ τ' ἀποπνίγουν. Μὲ δαδιὰ καῖνε τοὺς σκοτωμένους, γιὰ νὰ βεβαιωθοῦν πὼς δὲν ζοῦσε κανεὶς. Μερικὰ πτώματα δείχνουν ἀπάνω τοὺς σημάδια δαγκώματος, ἀπὸ λύσσα κάποιου ἀφηνιασμένου κτήνους. Στις 10 τὸ πρωὶ τὸ δράμα εἶχε τελειώσει. Ἀπὸ τὸ εὐτυχισμένο

1943 πρὶν χωριὸ δὲν ἀπόμεινε τώρα παρὰ λίγος καπνὸς τοῦ λέρωνε τὸν καταγάλανο οὐρανό. Ἡ Ἑλλάδα ξεθεμελιώνεται, ἡ ζωὴ της χάνεται σιγά - σιγά. Κι ὅμως, πῶς ἀντιστέκεται! Ἡ οἰκουμένη ἔπρεπε νὰ γονατίσῃ μπροστὰ στὰ ἐρείπια καὶ τοὺς ἀμέτρητους τάφους της.

Ο ΠΡΩΙ τῆς 20 Αὐγούστου ὁ Ἀδάμ, φτωχικὰ ντυμένος, κατεβάζει στὸν Πειραιᾶ ἓνα τσουβάλι βόμβες καὶ νάρκες. Ὑστερα ἀπὸ τόσο ἐπιτυχημένα σαμποτάζ ὁ Ἀδάμ μεγαλοπιάνεται. Μὲ τὸν Μπόσδα, ὑπάλληλο τῆς Ἐπιμελητείας, σχεδίασε ν' ἀφανίσῃ τὸν πολεμικὸ Ναύσταθμο. Ἡ μεγαλύτερη δυσκολία τοῦ παράτολμου σκοποῦ εἶναι νὰ συγχρονίσῃς πολλὰς μαζὶ ἐκρήξεις, ἐπειδὴ, κάθε πού συνέβαινε τὸ παραμικρὸ στὸν Ναύσταθμο, πολλαπλασίαζαν οἱ Γερμανοὶ τὰ μέτρα ἀσφαλείας. Ὁσὴ ζημιά ἔκανες μονοκοπανιά, εἰδάλλως ὕστερα ἀπὸ πολὺν καιρὸ θὰ μπορούσες νὰ πλησιάσῃς πάλι Σαλαμίνα. Ὁ Μπόσδας παίρνει τὰ ἐκρηκτικὰ καὶ τὰ μεταφέρει στὸ Πέραμα μὲ μοτοσυκλέτα τῆς Ἀνακτορικῆς Φρουρᾶς πού εἶχε εἰδικὸ σῆμα κυκλοφορίας καὶ περνοῦσε χωρὶς ἑλεγχό. Ἐκεῖ τὰ παράλαβε καὶ τὰ ἔκρυψε ὁ Γκίκας Παναγιώτου, καλὸς σαμποτέρ πού ἐκτελέστηκε τρεῖς μῆνες ἀργότερα. Γιὰ νὰ μπάσῃ τίς χελῶνες μέσα στὸ Ναύσταθμο ὁ Μπόσδας μεταχειρίστηκε τὸν Γερμανὸ Λιμενάρχη πού ἦτανε μπεκρής. Πῆγε καὶ τοῦ εἶπε : « Ἐχῶ στὸ Πέραμα ἓνα κρασάκι πού ἀνασταίνει νεκρό. Δώστε μου τὴν πετρολέτα τοῦ Βαρνακιώτη νὰ σᾶς τὸ φέρω ». Ὁ κρασοπατέρας τοῦ τὴν ἔδωσε, κ' ἔτσι μεταφέρθηκαν οἱ βόμβες μ' ἐπίσημο ὄργανο. Καθὼς πλέανε στὸ πέλαγος ὁ Μπόσδας ἔδωσε ὁδηγίες τοῦ Βαρνακιώτη : « Ἀκου Γιώργο. Οἱ χελῶνες εἶναι κανονισμένες νὰ σκάσουν ἀπόψε τὰ μεσάνυχτα. Κόλλα τες λοιπὸν ἐγκαίρως στὸ μεγάλο ἰταλικὸ ἀντι-

τορπιλικό, για να μην τιναχτῆς μαζί τους. Τὴν ἴδια ὥρα θὰ σκάσουν καὶ οἱ δυναμίτες τῶν Ντῆζελ ».

Ὁ Βαρνακιώτης πῆρε τὶς χελῶνες κι ἀνέβηκε στὴν ὑδροφόρο μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ μπορούσε μ' ἓνα μακροβούτι νὰ τὶς τοποθετήσῃ στὴν κοιλιά τοῦ ἀντιτορπιλικοῦ τὴν ὥρα πού ὕδρευόταν. Μὰ τὸ κόλπο εἶχε κινήσει πιά τὴν προσοχὴ τῶν ἀξονικῶν καί, μόλις διπλόρωσε τὸ νεροκάραβο, ἀνέβηκε πάνω του ἰταλικὴ περιπολία πού δὲν ἄφησε κανέναν νὰ σαλέψῃ. Οἱ δυὸ σαμποτέρ ἀποφάσισαν τότες ἀντὶ τοῦ ἀντιτορπιλικοῦ νὰ βουλιάξουν τὴ μεγάλη μπίγα τοῦ Ναυστάθμου μαζί μὲ τὰ ρυμουλκὰ « Τίτάν » καὶ « Ἡρακλῆς ». Μόλις σκοτεΐνιασε, ὁ Βαρνακιώτης ἔπεσε στὴ θάλασσα καὶ τοποθέτησε καλὰ τὶς νάρκες του. Τὰ τρία πλοῖα βούλιαξαν γύρω στὰ μεσάνυχτα.

Τὸ σχέδιο Ἀδὰμ - Μπόσδα προέβλεπε τὴ σύγχρονη καταστροφὴ τῶν ἑξι μηχανῶν Ντῆζελ πού κινοῦσαν τὰ συνεργεῖα. Ἄν κατάφερναν νὰ τὶς κομματιάσουν θὰ περνοῦσε ὁλόκληρος χρόνος ὅσο νὰ ἐγκατασταθοῦν νέες. Ἐτοίμασαν γιὰ κάθε μηχανὴ ἀπὸ δυὸ μεγάλες βόμβες, καί, γιὰ νὰ τὶς περάσουν μέσα στὸ μηχανοστάσιο, πού τὸ προστάτευε εἰδικὴ φρουρά, συμβουλευτήκαν τὸν ἠλεκτροτεχνίτη Δημουλιάκα, πού ἀνάλαβε νὰ χῶσῃ τὶς βόμβες στὸ μηχανήμα μετρήσεως ἀγωγιμότητος τῶν καλωδίων καὶ μ' αὐτὸ νὰ τὶς φέρῃ στὸ λεβητοστάσιο. Τὸ μηχανήμα ἦταν ὀγκώδικο, ἀπάνω σὲ χειράμαξο, καὶ συχνὰ τὸ βγάζαν ἔξω γιὰ νὰ ἐλέγξουν ἂν χανόταν ρεῦμα ἀπὸ τὰ καλώδια. Στις 7 τὸ βράδυ τῆς 29 Αὐγούστου πού θ' ἀναλάμβανε βάρδια ὁ Δημουλιάκας, θὰ παραφύλαγε ὁ Μπόσδας πέρα ἀπὸ τὸν περίβολο τῶν Ντῆζελ καί, ὅταν θὰ πλησίαζε ὁ ἠλεκτροτεχνίτης γιὰ νὰ ἐξετάσῃ τάχα τὰ καλώδια, θὰ ἔκρυβε τὶς βόμβες μέσα στὸ χειράμαξο. Αὐτὸ τὸ καλὰ μελετημένο σχέδιο ἀστόχησε ἀπὸ διπλὴ ἀτυχία. Πρῶτῃ ἦταν πῶς τὸ ἴδιο ἀπόγεμα εἶχαν συλληφθῇ στὸν Πειραιᾷ διάφοροι σαμποτέρ, κι ὅλα τὰ γερμανικὰ φυλάκια διατάχτηκαν ν' ἀγρυπνᾶν. Δεύτερη πῶς ὁ ξένος ἀρχιμηχανικὸς τῶν Ντῆζελ ἄλλαξε ξαφνικὰ τὴ σειρὰ τῆς βάρδιας τῶν ἠλεκτροτεχνιτῶν κι ὄρισε νὰ ἐργαστῇ ὁ Δημουλιάκας, ἀντὶ βρα-

1943 δινός, πρωί. "Ύστερα από τὴ συφορά πού ἔφεραν οἱ χελῶνες στὰ τρία καράβια τὰ μεσάνυχτα, ἀποκλείστηκε κάθε ἄλλη ἀπόπειρα στοὺς Ναύσταθμο.

— Εἴχαμε γρουσουζιά, ἀναφέρει τὴν ἄλλη μέρα ὁ Μπόσ-
δας στὸν 'Αδάμ.

'Εκεῖνος κατεβάζει τὰ μοῦτρα. Πᾶνε τὰ μεγάλα σχέ-
διά του, μὰ φιλοσοφεῖ :

— Γιὰ δὲς πῶς τὰ φέρνει καμιὰ φορά ἡ μοίρα. 'Απὸ ἓνα τίποτα κερδίζεις ἢ χάνεις τὸ παιχνίδι . . .

« 'Ανατινάξατε πετρελαιοκίνητον 8000 τόννων Σάντα Φέ », διατάζει τὸν « 'Απόλλωνα » τὸ Κάιρο. Τὸ καράβι αὐτὸ ἀνῆ-
κε στὴ Βουλγαρικὴ Κυβέρνηση καὶ δούλευε ἄλλοτε τὴ γραμμὴ
'Αφρικῆς, τώρα τὴν 'Αδριατικὴ. "Ἐπiane 18 μίλια, καὶ τρεῖς
φορὲς εἶχε ξεφύγει μὲ τὴ γρηγοράδα του τ' ἀγγλικὰ ὑπο-
βρύχια. 'Ἡ ὑπόθεσις ἀνατέθηκε — σὲ ποιόν ἄλλον μπορούσε ;
— στὸν 'Αδάμ. Τὴν ἐπομένῃ τῆς ζημιᾶς τῶν ναυαγοσωστικῶν
ἢ κατασκοπεῖα τοῦ Πειραιᾶ εἰδοποίησε πῶς τὸ « Σάντα Φέ »
μπῆκε στοὺς λιμάνι φορτωμένο ξυλεῖα. 'Αμέσως κατέβηκαν
ὁ 'Αδάμ, ὁ Θεοφίλου κι ὁ Παγκάκης νὰ ὀργανώσουν τὸ σαμ-
ποτάζ. 'Αμόλησαν τὰ λαγωνικά τους, τριγύρισαν οἱ ἴδιοι
τις ταβέρνες γιὰ νὰ ξεμοναχιάσουν "Ελληνα αὐτοῦ τοῦ
« πλοίου - φάντασμα ». 'Ο Θεοφίλου πέτυχε κάποιον Κώ-
στα Καπουσίδη. Τὸν περιποιήθηκε, τὸν μέθυσε, τοῦ πῆρε
λόγια. "Ἐμαθε πῶς κάθεται στοὺς Περιστέρι. Πῆγε καὶ ρώ-
τησε τὴ γειτονιά. Οἱ πληροφορίες ἦταν καλές. Τὸν παρου-
σίασε τοῦ 'Αδάμ.

— Πῶς σοῦ φαίνεται ; ρωτᾷ ὁ Θεοφίλου.

— Κομμάτι ἄγουρος.

Δὲν ἀνακάλυψαν κανένα καλύτερον, κ' ἔτσι ὁ Θεοφί-
λου εἶπε τὴν ὑπόθεση στὸν Καπουσίδη. Τοῦ κίνησε τὸ φι-
λότιμο, τὸν ἔπεισε νὰ πάρῃ τρεῖς ὥρολογιακὲς βόμβες γιὰ
τὸ « Σάντα Φέ », τὴ μιὰ νὰ τὴν βάλῃ στὴν πρύμνη, κάτω ἀπὸ
τὴν προπέλα, καὶ δυὸ στοὺς λεβητοστάσιο. 'Ο Καπουσίδης, ἀμά-
θητος σὲ τέτοια, φοβήθηκε νὰ μπάσῃ μονομιᾶς καὶ τίς τρεῖς

βόμβες. Πῆρε τὴν πρώτη, τὴ σκέπασε στὸ σακιδιό του μὲ τρῶφιμα καὶ τὴν πέρασε μιὰ χαρὰ ἀπὸ τὸν Γερμανὸ φρουρό. Πῆγε γραμμὴ στὴν πρύμνη καὶ τὴν κατάχωσε, ὅπως τοῦ εἶπαν, κάτω ἀπὸ τὸν ἄξονα τῆς ἑλικας. Μετὰ τὴν ἐπιτυχία αὐτὴ ὁ ναύτης ξεθάρρεψε — δὲν εἶναι, λοιπόν, καὶ τόσο δύσκολο πρᾶμα τὸ σαμποτάζ! Ζήτησε νὰ τοῦ δώσουν τὶς ἄλλες δυὸ μαζί. Καθὼς ἐτοιμαζόταν νὰ κατεβῇ στὸ λιμάνι, τοὺς μῆνυσαν πὼς τὸ πλοῖο - φάντασμα ἐξαφανίστηκε. Ποῦ πῆγε; Ἄγνωστο. Τὰ λαγωνικὰ τὸ ἀνακάλυψαν· εἶχε πάει στὴν Ἐλευσίνα νὰ παραλάβῃ καύσιμα. Ὁ Θεοφίλου ἔκρυψε τότε τοῦ Κώστα τὶς δυὸ ὥρολογιακὲς σὲ κοφίνι, ἔβαλε ἀπὸ πάνω κάτι φρεσκοσιδερωμένα ποκάμισα, ὅ,τι ὑπάρχει πιὸ ἄσπρο καὶ πιὸ ἀθῶο, καὶ τὸν πῆγε μόνος του στὴν Ἐλευσίνα. Τοῦ εἶπε : « Ἄν ἀπαντήσης κανένα θερμαστὴ στὸ λεβητοστάσιο, μὴ βιαστῇς. Περίμενε ν' ἀνοίξῃ τὴν πόρτα τοῦ καζανιοῦ καὶ τότε κάμε τὴ δουλειά σου. Θερμαστὴς ποὺ ἀντικρίζει τὴ φωτιά του στραβώνεται γιὰ λίγο. Θολώνουν τὰ μάτια του. Κατάλαβες; Κι ἂν μὲ χρειαστῇς τίποτα, ἔλα τ' ἀπόγεμα στὸ καφενεῖο τοῦ Τζελέπη. » Αἶντε τώρα, Κώστα, σύρε στὸ καλὸ! »

Τὸν παρακαλοῦντο νὰ περνᾷ τοὺς σκοποὺς χωρὶς δυσκολία καὶ νὰ ἐξαφανίζεται στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ καραβιοῦ. Ὁ Καπουσίδης, ἔτσι ὅπως βαστοῦσε τὸ κοφίνι, προχώρησε στὸ λεβητοστάσιο, δὲν εἶδε μέσα θερμαστὴ μολονότι καίγαν οἱ φωτιές, ἔβαλε τὴ δεύτερη βόμβα, ὅπως τὸν εἶχαν ὁρμηνέψει, κάτω ἀπ' τὸ καζάνι, πῆρε καὶ τὴν τρίτη, τὴν τοποθέτησε καλὰ δίπλα στὴ δεύτερη, κ' ἔκαμε νὰ φύγῃ. Τότε μόνον ἀντιλήφθηκε θερμαστὴ ποὺ τάζε τὶς φωτιές.

— Τί θέλεις ἐδῶ, σύντροφε; κάνει ὁ θερμαστὴς.

Ὁ Κώστας τὰ χάνει. Ἀπὸ τὸ ξάφνιασμα δὲ θυμᾶται τὴ σύσταση ποὺ τοῦ εἶχε κάμει λίγα λεπτὰ πρὶν ὁ Θεοφίλου (λὲς καὶ προμάντευε τί θὰ συνέβαινε) νὰ μὴ φοβηθῇ θερμαστὴ στραβωμένον ἀπὸ τὴν ἀντιφεγγιά. Πίστεψε ὁ Κώστας πὼς εἰδῶθηκε. Θὰ τὸν τουφέκιζαν. Ἀπ' τὴν τρομάρρα του δὲν ἀπαντᾷ τίποτα.

— Τί ζητᾷς ἐδῶ μωρέ; φωνάζει ὁ θερμαστὴς.

‘Ο Κώστας πανικοβάλλεται. ‘Η ζωή του κρέμεται ἀπὸ τὰ χέρια αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Μόλις μπορεῖ νὰ ψιθυρίσῃ :

— Μὴ μὲ μαρτυρήσῃς...

— Νὰ μαρτυρήσω τί ;

‘Ο θερμαστής δὲν ἔχει δεῖ τίς βόμβες, δὲν ὑποπτεύεται τὴν ἔκρηξη. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἀτζαμὴ σαμποτέρ λείπει ἡ ψυχραιμία γιὰ νὰ τὸ καταλάβῃ. ‘Ομολογεῖ στὸ θερμαστή τὴν ἀλήθεια καὶ τὸν ἐξορκίζει στὸ ὄνομα τῆς πατρίδας, ἂν εἶναι Ἕλληνας, νὰ μὴν πῇ σὲ κανέναν τίποτα. ‘Ο θερμαστής, ποῦ εἶναι Ἕλληνας, τὸν καθησυχάζει. Τοῦ δίνει τὸ κοφίνι του καὶ τὸν διώχνει. Ὑστερα ὁμοῦς συλλογιέται πῶς, ἅμα σκάσουν οἱ βόμβες, θὰ σκοτωθῇ κι αὐτός. Τώρα παθαίνει τὸν πανικὸ ὁ θερμαστής. Τρέχει στὸ Γερμανὸ πλοίαρχο καὶ τοῦ καταγγέλλει τὴν πράξη. ‘Ο Καπουσίδης ἀλυσοδένεται καὶ μεταφέρεται στὰ γραφεῖα τῆς G.F.P. τοῦ Πασαλιμανιοῦ. Ἀνακρίνεται.

— Ποιὸς σοῦ ἔδωσε τίς βόμβες ;

— ‘Ο Βασίλης.

— Ποιὸς Βασίλης ;

— Δὲν τὸν ξέρω.

Μὲ τὸ « δὲν τὸν ξέρω » τρώει ἓνα γερὸ χέρι ξύλο μὲ μανιβέλα. Κλαίει ἀπὸ τοὺς πόνους, ἀλλὰ δὲ μπορεῖ νὰ πῇ τὸ παράνομα τοῦ Βασίλη, Θεοφίλου, γιὰτὶ ἀλήθεια δὲν τὸ ξέρει. Ὑστερα θυμᾶται τὴ συνάντησιν ποῦ τοῦ ἔδωσε ὁ Βασίλης : « Ἄν χρειαστῇς τίποτα, ἔλα τὸ ἀπόγευμα στὸ καφενεῖο τοῦ Τζελέπη ». Τὸ λέει τῶν Γερμανῶν. Πᾶν ἐκεῖνοι στὸ καφενεῖο καὶ συλλαμβάνουν τὸν Βασίλη. Αὐτὸς δὲ βγάζει μιλιὰ. ‘Ο ἀνακριτὴς, ποῦ βλέπει πῶς μὲ δαρμὸ δὲν θὰ κάμῃ τέτοιο λεβέντη νὰ ὁμολογήσῃ, διατάζει νὰ τὸν πᾶν ἀμέσως στὰ βαριὰ μαρτύρια. ‘Ο ἀνακριτὴς ξέρει τὴ δουλειὰ του. Πρέπει νὰ κάμῃ τὸν ὑπόδικον νὰ μαρτυρήσῃ τὴν ὁμάδα τοῦ ἀπόψε· αὐριο θὰ εἶναι ἄργά, γιὰτὶ οἱ σύντροφοί του θὰ μυριστοῦν τὴ σύλληψιν καὶ θὰ ἐξαφανιστοῦν. Ἀναμμένα κάρβουνα βάζουν στὴν κοιλιά τοῦ Θεοφίλου. Μπήγουν καλαμάκια στὰ νύχια του. Τοῦ φορᾶν στὸ κρανίον σιδερένιον ἑρ-

γαλεῖο, πὺ τὸ σφίγγουν, δώστου, δώστου, ὅσο νὰ βγοῦν σταγόνες αἷμα ἀπὸ τοὺς πόρους τοῦ μετώπου.

— Πὲς τὴν ἀλήθεια, γιὰ νὰ σταματήσουν οἱ πόνοι, τοῦ λέν.

«Ὁχι, δὲν θὰ προδώσῃ τοὺς συντρόφους του. Ὁχι, δὲν θὰ μιλήσῃ. Τὸν καθίζουν ἀπάνω σὲ ἡλεκτρικὴ κουζίνα καὶ τοῦ καῖν τὰ πισινά. «Σπρίχ!» (Μίλα) ὀρύεται ὁ ἀνακριτής. Κι ὅσο στέκει ὁ Θεοφίλου μὲ τὰ χεῖλη σφραγισμένα, τόσο περισσότερο ἡλεκτρικὸ ρεῦμα διοχετεύει στὴν κουζίνα ὁ ἱεροεξεταστής. Κνίσσα ἀπὸ σάρκα πὺ ψήνεται γεμίζει τὸ ὑπόγειο, μὰ ὁ ψυχωμένος ὑπαξιωματικὸς τοῦ Ναυτικοῦ δὲν ὁμολογεῖ· ποῦ καὶ ποῦ μόνο ἀναστενάζει: «ἀμάν, Παναγιά μου». Παιδεύεται χωρὶς τὴν παρηγοριὰ ἐνὸς φίλου, χωρὶς τὴν ἐλπίδα νὰ λάβῃ βοήθεια. Γύρω του ἔχει ἐχθρούς πού, ὅσο αὐτὸς σουβλίζεται, τόσο ἐκεῖνοι οἱ σαδιστές, χαίρονται νὰ βλέπουν τὸ μαρτυρικὸ σῶμα του νὰ ὑποφέρει. Μόνος. Μόνος σπαράζει μὰ σωπαίνει, κι ὁ ἥρωισμός γεννιέται μέσα ἀπὸ τὴ σιωπὴ του.

Ἡ ἀντοχὴ τοῦ στὰ μαρτύρια θυμίζει τὴν καρτερίαν τῶν ἁγίων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Σκέπτεται πὼς ἀφοῦ, ἔτσι ἢ ἄλλιῶς, θὰ τουφεκιστῇ, τί θὰ τοῦ χρησίμευε νὰ καταδῶσῃ συντρόφους; Καλύτερα νὰ ζήσῃ ὁ Ἀδάμ, γιὰ νὰ τὸν ἐκδικηθῇ. Σφίγγει τὰ δόντια του λοιπὸν καὶ μουγκώνεται σὲ τέτοιο σημεῖο πὺ ἀπελπίζει τὸν ἀνακριτὴ. Τὸν κάνει ν' ἀλλάξῃ τακτικὴ. Δίνει ἐντολὴ νὰ τὸν κλείσουν στὸ διπλανὸ κελλί, ὕστερα στέλνει καὶ φέρνει τὴ γυναῖκα τοῦ Βασίλη μὲ τὰ δυὸ μικρὰ παιδάκια του.

Κεῖτεται στὰ σκοτεινὰ ὁ ἄμοιρος Θεοφίλου καὶ πονεῖ. «Ὅποιο κομμάτι του κι ἂν ἀκουμπήσῃ στὸ πάτωμα πονεῖ. Δὲν μπορεῖ νὰ ξελαφρώσῃ μὲ ὕπνο, γιὰτὶ οἱ πόνοι ἀπὸ τὰ ἐγκαύματα εἶναι ἀβάσταχτοι. Καταριέται τὴ δυνατὴ κράση του, γιὰτὶ, ἂν ἦταν κακόχυμος, τώρα θὰ εἶχε ξεψυχήσῃ καὶ δὲ θὰ ὑπόφερε πιά. Βρίσκεται σὲ κατάστασι πὺ δὲν ἀντέχει τὴ ζωὴ καὶ στερεῖται τὰ μέσα ν' αὐτοκτονήσῃ. Σ' αὐτὴ τὴν κατάντια ἀνοίγουν τὴν πόρτα γιὰ νὰ τοῦ ποῦν πὼς τώρα

θὰ παιδευτῇ ἡ γυναίκα καὶ τὰ μικρά του. Δὲν ἄργεῖ ν' ἀκούσῃ τίς σπαραχτικὲς φωνές τους. Ὡστε πολιτισμένοι ἄνθρωποι τολμᾷ τὴν ἀτιμία νὰ βασανίζουν ἀθῶες γυναῖκες καὶ παιδάκια ; Δὲν πιστεύει τ' αὐτιά του. Καὶ ὁμως ! Τρέμει σύγκορμος ν' ἀκούῃ τίς στριγγλιές τῆς γυναίκας του :

— Μὴ σφίγγετε πιά . . . Πεθαίνω . . . Βασίλη, βοήθεια . . . Ἀλυσοδεμένος χέρια καὶ πόδια καταγῆς, δὲν μπορεῖ ὁ Θεοφίλου νὰ γρικᾷ ἐκεῖνες τίς φωνές τῆς ἀγαπημένης του, φωνές ποὺ ὅσο προχωροῦσε ἡ ὥρα χάναν καθετὶ ἀνθρώπινο καὶ παῖρναν τόνους ζῶου ποὺ σφάζεται. Πάει νὰ τρελαθῇ ἀπὸ τὴν ἀγωνία. Τὸ ἄδικο, νὰ σταυρώνονται ἐξ αἰτίας του λατρεμένες ὑπάρξεις, τοῦ φέρνει ψυχικὴ ἀποσύνθεση. Σέρνετε στὰ γόνατα ὡς τὴν πόρτα κι ἀρχίζει νὰ τὴ βροντᾷ μὲ τίς χειροπέδες.

— Ἀνοῖξτε, φωνάζει, θὰ μιλήσω !

Αὐτὸ περιμένει ὁ ἀνακριτὴς. Γονατιστὸς ὁ Βασίλης, γιὰ οὔτε τίς πληγιασμένες φτέρνες μπορεῖ νὰ πατήσῃ, οὔτε τὰ σακατεμένα πισινὰ ν' ἀκουμπήσῃ σὲ καρέκλα, ὁμολογεῖ. Ἐνα μόνον ὄνομα ἀναφέρει, τοῦ Νίκου Ἀδάμ. Ἀρνεῖται πὼς ἔχει ἄλλους συνενόχους.

— Καὶ ὁ Ἀρβανίτης ποὺ βρήκαμε κρυμμένον στὸ σπίτι σου ; τὸν ρωτᾷν.

Ἀχ, ναί ! ὁ Ἀντώνης Ἀρβανίτης, ὁ μαραγκὸς ποὺ τίναξε στὸν ἀέρα τὸν « Ὁρίωνα ». Τί κακοτυχιά ! Αὔριο ἦταν νὰ τὸν φευγατίσουν μ' ἓνα κατῖκι ποὺ πήγαινε στὴ Σμύρνη. Θὰ κοιμόταν ἀπόψε στὸ σπίτι τοῦ Θεοφίλου καὶ τὸ βραδάκι θὰ τὸν ὀδηγοῦσε ὁ ἴδιος ὡς τὸ Πόρτο - Ράφτη, νὰ μπαρκάρῃ.

— Ὁ Ἀρβανίτης, τοὺς ἀποκρίνεται ὁ Βασίλης, εἶναι ἀσήμαντος μεροκαματάρης. Μὴν τὸν πειράζετε αὐτόν.

— Καὶ ποῦ θὰ βροῦμε τὸν Ἀδάμ ;

Ὁ Θεοφίλου διστάζει νὰ τὸ πῇ. Ἡ ἀπειλὴ πὼς θὰ ξαναρχίσουν τὰ βασανιστήρια τῶν δικῶν του ἀρκεῖ γιὰ νὰ τὸν κάμῃ ν' ἀποκαλύψῃ πὼς αὔριο ἔχουν συνάντησιν στοὺς Ἀμπελόκηπους. Τὴν ἐπομένη τὸ πρῶν, σὰν ἀντικρίζει ὁ ἀνακριτὴς τὸν Θεοφίλου, ἀνησυχεῖ. Μοιάζει γέρος. Τὰ μαρτύ-

ρια πού πέρασε τὸν ἔχουν τσακίσει, κάτω ἀπὸ ἓνα κατακίτρινο δέρμα ἡ νύχτα δὲν ἄρκεσε νὰ τοῦ ξαναδώσῃ τὸ πρόσωπό του. Διατάζει νὰ τὸν ξυρίσουν, νὰ τὸν χτενίσουν, νὰ τὸν συνεφέρουν, γιατί τὸν χρειάζεται φρέσκον. Καὶ ξεκινᾷν, Γερμανοὶ καὶ Θεοφίλου, γιὰ τὴν Ἀθήνα.

Ὁ Παγκάκης μοῦ διηγίεται : « Πηγαίναμε χτὲς πρωὶ ὁ Ἀδάμ, ὁ Λεωνίδας (Μαυρομμάτης) κ' ἐγὼ μὲ τὰ ποδήλατα στοὺς Ἀμπελόκηπους νὰ συναντήσουμε τὸν Θεοφίλου. Κοντὰ στὸ καφενεῖο πρόσεξα μιὰ ὑποπτη κούρσα κ' ἓνα γερμανικὸ καμιόνι. Ἀντίκρισα γύρω στὸ Βασίλει κάτι μοῦτρα πού δὲ μ' ἄρεσαν. Λέω τοῦ Ἀδάμ : « Νίκο, τράβα πέρα. Φοβᾶμαι πὼς τὸν γράπωσαν ». Τὸν εἶδα νὰ κάθεται σὰν ἀγαλμα, οὔτε ἔκαμε νὰ μᾶς χαμογελάσῃ, σὰν νὰ ἤθελε νὰ σημάνῃ κίνδυνο. Ὁ Δοανίδης ἄλλωστε μᾶς εἶχε εἰδοποιήσῃ νὰ φυλαγόμαστε αὐτὲς τὲς μέρες. « Δὲν τὸν ἀφήνω μόνο », ἀποκρίνεται ὁ Ἀδάμ, καί, παλίκaros καθὼς εἶναι, πῆγε κοντά του. Ἐμεῖς σταθήκαμε μακρύτερα. Προσέξαμε πὼς οἱ δύο τοὺς μιλοῦσαν ἡσυχᾶ, καὶ κάμαμε νὰ πλησιάσωμε. Μὰ ὁ Ἀδάμ σηκώνει τὰ φρύδια γιὰ νὰ μᾶς γνέψῃ νὰ φύγωμε. Ἀπομακρυνόμαστε πάλι. Ὁ Μαυρομμάτης γύρισε στὸν « Ἀπόλλωνα » κ' ἐγὼ ἄφησα τὸ ποδήλατο, ἔβγαλα τὸ σακάκι, χάλασα τὰ μαλλιά μου γιὰ ν' ἀλλάξω τύπο καὶ πῆγα σὲ λίγο πίσω στὸ καφενεῖο. Τοὺς εἶχαν πάρει κιόλας. Σὲ διπλανὰ τραπεζάκια κάθονταν ἄλλοι συνεργάτες μας. Ὁ Θεοφίλου τοὺς κατάλαβε ἀλλὰ δὲν τοὺς πρόδωσε. Ὁλη νύχτα, πέρα ἀπὸ τὴν ὥρα κυκλοφορίας, ἔτρεχα νὰ εἰδοποιήσω τὰ δικά μας παιδιὰ νὰ κρυφτοῦνε. Τώρα κανεὶς μας δὲ θὰ γλιτώσῃ. Ἀφοῦ λύγισε καὶ μίλησε ὁ Θεοφίλου, φαντάζεσαι τί θὰ ποῦν οἱ ἄλλοι πέντε ἀπὸ τοὺς δικούς μας πού ἀνακρίνονται ». Αὐτὰ διηγίεται ὁ Παγκάκης καί, μολονότι δὲν εἶπαν πολλὰ οἱ κατάδικοι, ὥστόσο οἱ Γερμανοὶ ἤξεραν πιά πὼς ἡ ὁμάδα Ἀδάμ ἦταν ἐκείνη πού τοὺς εἶχε ταράξει στὰ σαμποτάζ. Καταδίκασαν καὶ τοὺς ἐξί σὲ θάνατο.

Ξημερώματα τῆς 9 Ὀκτωβρίου φέραν οἱ Γερμανοὶ ἓναν

παπὰ νὰ τοὺς ξομολογήσῃ. Μετάλαβαν τὰ Ἄχραντα Μυστήρια, καὶ ὅταν ὁ ἱερωμένος ρώτησε τὸν Ἀδὰμ ποιά εἶναι ἡ τελευταία του θέληση, ἀκούει μὲ ἀπορία τοῦτο :

— Οἱ χειροπέδες μ' ἐμποδίζουν νὰ σφίξω τὰ παπούτσια μου. Σὲ πειράζει, δέσποτά μου, νὰ μοῦ σφιχτοδέσῃς τὰ κορδόνια ;

Ὁ παπὰς ἔσκυψε καὶ ἐξετέλεσε τὴν παραγγελία του.

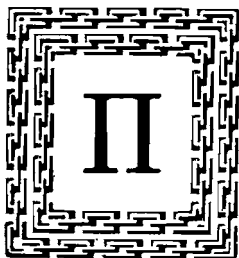
Ὑστερα τοὺς ἔβαλαν σ' ἓνα καμιόνι γιὰ νὰ τοὺς μεταφέρουν στοὺς Σκοπευτήριον. Κατὰ τὴ διαδρομὴν, ἀντὶ νὰ δώσῃ στοὺς μελλοθάνατος θάρρος ὁ παπὰς, δίδαν αὐτοὶ κουράγιο στοὺς ἱερωμένο πού σιγότερμε ἀπὸ συγκίνηση. Τραγουδοῦσαν οἱ λεβέντες τὸ « ἔχετε γειά, βρυσούλες », καὶ ἐπειδὴ εἶχε φέξει, πολλὰς νοικοκυρὲς πρόβαλλαν στὰ παράθυρα καὶ τοὺς κοίταζαν. Ἦξεραν οἱ γυναῖκες ποῦ τοὺς πῆγαιναν, ἀλλὰ τοὺς τὸ φώναζε καὶ ὁ Γραμμένος, ὁ πιστὸς βοηθὸς τοῦ Θεόφιλου :

— Νὰ πάρετε τὸ αἷμα μας πίσω. Μᾶς τουφεκίζουν !

Οἱ στρατιῶτες τῆς συνοδείας κρατοῦσαν τὰ πολυβόλα γυρισμένα πρὸς τὰ σπίτια, μήπως κανεὶς ἀπ' ἐξω δεῖξῃ συμπάθεια. Στὴν ἐξώπορτα τοῦ κήπου τοῦ Σκοπευτηρίου τὸ καμιόνι σταμάτησε. Εὐθὺς σταμάτησαν καὶ τὰ τραγούδια — τὸ πλησίασμα τοῦ θανάτου ἀποθάρρυνε τὴν ὁμάδα. Τὸ αὐτοκίνητο κινεῖ ξανά, περνᾷ τὸν κῆπο καὶ στέκεται κοντὰ στοὺς τοίχους τῆς ἐκτελέσεως. Πηδᾷ κάτω οἱ Γερμανοί, ἀνοίγουν τὸ πίσω καπάκι τοῦ καμιονιοῦ καὶ κατεβάζουν ἓναν - ἓναν τοὺς κατὰδικους. Πρῶτος βγαίνει ὁ Ἀδὰμ. Διαλέγει μιὰ στιγμὴ πού δὲν τὸν προσέχουν καὶ γλιστράει ἀριστερὰ πρὸς τὰ κυπαρίσσια. Δεμένος μὲ τίς χειροπέδες δὲν μπορεῖ νὰ τρέξῃ γρήγορα, ὅμως ἀπομακρύνεται ὡς τριάντα μέτρα. Ἕνας μόνον ἀντιλαμβάνεται τὴ δραπετεύσῃ του, ὁ Θεοφίλου. Βλέπει τὸ σύντροφο του νὰ φεύγῃ, νὰ ἐλευθερώνεται, καὶ ἀντὶ νὰ χαρῇ, σφίγγεται ὁ λαιμὸς του. Μέσα του γίνεται παράδοξη πάλῃ. Ἀγαπάει καὶ θαυμάζει τὸν Ἀδὰμ, ἀλλὰ συλλογιέται πὼς εἶναι αἰτία τοῦ δικοῦ του χαμοῦ, γιατί ὁ Ἀδὰμ τὸν ἐμπλέξε στὰ σαμποτάζ. Θὰ δυστυχῇ ἡ γυναῖκούλα του, θὰ ὀρφανέψουν τὰ παιδιὰ του ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο πού

φεύγει. Τί θαρρετὸς ἄντρας ὁ Ἀδάμ, πῶς μάχεται ὡς τὴν τελευταία του πνοή! Ὁ Θεοφίλου τὸν ζηλεύει : « Δές τον, πλησιάζει τὴν μάντρα τοῦ περιβολιοῦ. Θὰ γλιτώσῃ αὐτὸς ὁ ἀνύπαντρος, θὰ ζήσῃ. Ἐγώ, ὁ οἰκογενειάρχης Θεοφίλου, θὰ πεθάνω. Αὐτὸς θὰ χαρῇ τὴν ἀπελευθέρωσιν, θὰ λάβῃ τιμὲς γιὰ σαμποταῶν πού κάναμε μαζί. Τόση ἀδικία δὲν τὴ βαστᾷ κανενὸς ἢ καρδιά! » Τὴν ὥρα πού ἐνίωσαν κ' οἱ Γερμανοὶ ὅτι τοὺς ξέφυγε ὁ Ἀδάμ, ὁ νοῦς τοῦ Θεοφίλου σαλεύει. Ὁ πιστὸς σύντροφος τοῦ Ἀδάμ, ὁ λεβέντης Θεοφίλου, σηκώνει τὰ χέρια του καὶ τὸν δείχνει στοὺς Γερμανοὺς : « Νά, βλάκες, ἀπὸ κεῖ πάει! » Ὁρμοῦν πρὸς τὸν φυγάδα καὶ τὸν ἀρπάζουν ἴσια - ἴσια τὴν ὥρα πού δοκίμαζε νὰ σκαρφαλώσῃ τὸν ἀψηλὸ τοῖχο. Τὸν χτυπᾷν στὸ κεφάλι καὶ τὸν φέρνουν κοντὰ στὸν τοῖχο τοῦ τουφεκισμοῦ. Πρὶν τοὺς δέσουν στοὺς στύλους, ὁ Ἀδάμ δοκιμάζει πάλι σὰ σωθῇ μὲ τὸ τρεχιό. Ξεφεύγει, ἀλλὰ τούτῃ τῇ φορᾷ δὲν ὑπάρχουν ἐλπίδες. Ὁ χῶρος εἶναι στενὸς κ' οἱ Γερμανοὶ γυρίζουν πρὸς αὐτὸν τὰ πολυβόλα καὶ τοῦ ρίχνουν μὲ μανία. Ὁ Ἀδάμ σωριάζεται νεκρός. Ὁ ἄσσος τῶν σαμποτέρ σκοτώθηκε, μὰ σκοτώθηκε ὅπως τοῦ ἄξιζε — παλικάρισμα. Μεγάλᾳ νούμερα σὰν αὐτὸν δὲν μπορεῖς νὰ διανοηθῇς πὼς θὰ τουφεκιστοῦν δεμένᾳ στὸ παλούκι. Εἶχε ἀποφασίσει εἴτε νὰ σωθῇ, εἴτε νὰ πεθάνῃ ἀγωνιζόμενος ὡς τὴν ὕστατη ὥρα. Γι' αὐτὸ εἶπε τοῦ παπᾶ νὰ τοῦ σφίξῃ τὰ κορδόνια.

Μετὰ τὴ σύλληψιν τοῦ Ἀδάμ διαλύθηκε ἡ ὁμάδα σαμποταῶν τοῦ « Ἀπόλλωνα ». Καθὼς ἦταν μαρκαρισμένος ὁ Παγκάκης πρόσεχε πολὺ καὶ κρυβόταν. Παράδωκε τὴν ἀρχηγίαν στὸν Ἀλκη Δελμοῦζο, κ' ἔφυγε γιὰ τὴ Μέση Ἀνατολή. Ἐκεῖ οἱ Ἀγγλοὶ τοῦ Πελτέκη τὸν ἐκλείσαν σὲ στρατόπεδο συγκεντρώσεως...

ΕΡΙΜΕΝΑ στὸ σταθμὸ τοῦ Νέου Φαλήρου τὸν ἡλεκτρικὸ σιδηρόδρομο γιὰ τὴν Ἀθήνα, ὅταν ἄκουσα πίσω μου παιδιακίσιο λάλημα :

— Σήμερα φεύγουν οἱ Ἴταλοί, παραλαβαίνουν Γερμανοί. Ἀπόψε θὰ πᾶμε νὰ κλέψουμε. Μπορεῖ οἱ Γερμανοὶ νὰ μὴ βάλουν φρουρὰ ἀπ' τὴ μεριά πού περνᾶμε τὰ σύρματα.

— Ρὲ Νίκο, ἔχει πάντα ἀλεύρι ἡ ἀποθήκη ;

— Ἐχει, ἀλεύρι κι ὄπλα.

Γυρίζω καὶ κοιτάζω. Πέντε μορτάκια εἶναι, ξυπόλητα καὶ ἡλιοψημένα, ὄχι μεγαλύτερα ἀπὸ δώδεκα χρονῶ. Ἐκεῖνος πού προτείνει τὴ ρεμούλα ἔχει μάτια γεμάτα ἐλληνικὴ πονηριὰ καὶ μελαγχρινάδα. Ὁ ἀφιλότιμος, ἐνῶ βλέπει πῶς τὸν προσέχω, εἶναι τόσο ξαναμμένος ἀπὸ τὸ σχέδιό του πού δὲ χαμηλώνει τὴ φωνή :

— Θὰ βγάλουμε τὰ τοῦβλα πού ξέρετε καὶ θὰ καζαντίσουμε ἀπόψε.

Πλησιάζω τὸν πιτσιρίκο καὶ τὸν τραβῶ παράμερα.

— Ἄκου, τοῦ λέω, εἶσαι μικρὸς γιὰ ὄπλα. Θὰ ῥθουμε κ' ἐμεῖς μαζί σου. Θὰ μοιραστοῦμε, ἐσὺ τὰ φαγώσιμα, ἐμεῖς τὰ ὄπλα.

Μὲ προσέχει, καὶ τὸ ἐκφραστικὸ μοῦτρο του δείχνει δυσπιστία.

— Καὶ ποῦ σὲ ξέρω ἴγώ ; μοῦ κάνει.

— Βλάχα! Ἔτσι πού φωνάζεις, σ' ἄκουσα. Αὐτὸ ἀρκεῖ γιὰ νὰ σὲ χώσω φυλακὴ, ἂν θέλω.

Τὸ ἐπιχείρημα τὸν πείθει. Χωρὶς νὰ ρωτήσῃ τὴ συντροφιά ἀπαντᾷ :

— Καλά!

— Λοιπόν, ἀπόψε στὶς δέκα θὰ σὲ περιμένω ἐκεῖ, στὸ μνημεῖο τοῦ Καραϊσκάκη.

— Ὅχι στὶς δέκα, εἶναι ἀργά. Στὶς ἑννιά.

Γυρίζει πίσω στην παρέα, ἀρχινᾷ τὰ κρυφομιλητά, καὶ σὲ λίγο ἐξαφανίζονται τὰ παιδιὰ τρέχοντας. Ἀμφιβάλλω ἂν θὰ ῥθουν τὸ βράδυ, μολαταῦτα κατεβαίνουμε στὶς ἐννιά μὲ τὴν ὁμάδα τοῦ λοχαγοῦ Κ., γιατί τοῦτες οἱ στιγμὲς πού παραδόθηκε ἡ Ἰταλία εἶναι μοναδικές γιὰ ἐξοπλισμό. Γύρω μας δὲ φαίνεται ψυχὴ. Περιμένοντας ρωτᾷ τὸ λοχαγό :

— Ποιὰ εἶν' αὐτὴ ἡ ἀσχημαμοῦρα πού 'φερεις μαζί σου ;

— Δὲν ξέρετε τὴν Φιλιώ ;

— Ὁχι, τί τὴν κουβάλησες ;

— Ἔρχεται μόνη της. Τῆς ἀρέσουν οἱ περιπέτειες κ' οἱ ἄντρες. Μᾶς χρησιμεύει ὁμως, γιατί σὰν δοῦν γυναίκα οἱ Ναζῆδες δὲν ὑποπεύονται τίποτα.

Χωρὶς νὰ τὸ νιώσωμε μιὰ σκιά γλιστρᾷ δίπλα μας. Εἶναι ὁ πιτσιρίκος. « Ἐλᾶτε », λέει. Ὁδηγεῖ τὴν ὁμάδα πρὸς τὴ μεριά ὅπου τὰ συρματοπλέγματα ἔχουν ἀνοιγμα. Ἐγὼ περιμένω στὸ μνημεῖο μ' ἓνα ἀπὸ τὰ μικρά, πού μοιάζει νὰ μὲ παραφυλάη.

— Εἴμαστε τυχεροί, μοῦ κάνει. Δὲ βάλαν σκοπὸ οἱ Γερμανοὶ στὴν τρύπα.

— Ποιὰ τρύπα ;

— Κάτι τοῦβλα πού ξεκόλλησαν οἱ Ἰταλοὶ γιὰ νὰ κλέβουν. Ὑστερα τὰ βάζαν πάλι στὴ θέση τους. Ἀπὸ κεῖ θὰμποῦνε στὴν ἀποθήκη τὰ παιδιὰ.

— Περνάει καὶ μεγάλος ἀπὸ τὴν τρύπα ;

— Περνάει.

— Ἐσεῖς δὲν ἔχετε κοντά σας μεγάλον ;

— Ὁχι. Δουλεύουμε γιὰ λογαριασμό μας.

Σκέπτομαι τί θὰ γίνουν αὐτὰ τὰ τσαχπίνια σὰν ἄνθρωποι, μιὰ κι ἀπὸ τόσο μικρὰ μάθαν τὴν κλεψιὰ καὶ τὸν κίνδυνο. Γκάγκστερς ἢ μεγαλέμποροι ;

Σὲ λίγο γυρίζει ἡ Φιλιώ.

— Ἐν τάξει, μᾶς λέει. Πέρασαν μέσα δυὸ παιδιὰ καὶ δυὸ δικοί μας. Ἡ ἀποθήκη ἀδειάζει.

Ἡ παρουσία τοῦ μικροῦ, πού μᾶς παρακολουθεῖ, τὴν

1943 ένοχλει και τον προστάζει να φύγει. Καθώς εκείνος δεν υπακούει του άστράφτει ένα χαστούκι. Μένουμε μόνοι. 'Ο ούρανός είναι σκοτεινός, κάποιο φέγγος ώστόσο ρίχνουν τ' άστρα. Καθώς κάθομαι στο πεζούλι του μνημείου, έρχεται και κολλιέται πάνω μου ή Φιλιώ. Δυο κουβέντες για την Κατοχή αλλάζουμε κι άμέσως άκούω τη δήλωσή της :

—'Εγώ κάνω αντίσταση στους Γερμανούς, μά στους "Ελληνές δεν άντιστέκομαι. . .

Μου πιάνει τδ χέρι. Θυμάμαι τά λόγια του λοχαγού : « Της άρέσουν οί περιπέτειες κ' οί άντρες ». Τδ βάσανο τελιώνει με τον γυρισμό του λοχαγού. Παραπονιέται πώς ή άποθήκη είχε μόνο άλεύρι και κιβώτια με φυσέκια. Δεν βρήκαν ούτε ένα όπλο.

— Ποϋ είναι, μωρέ, τά όπλα ; φωνάζω του μικρού άρχηγού.

— Δέ σās κάνουν τά φυσέκια ; Πάρτε άλεύρι να φάτε.

Δέν καταλαβαίνει γιατί να σηκώσωμε μονάχα πυρομαχικά. Με έξετάζει :

— Είσαστε του ΕΑΜ ;

—'Όχι.

— Τί είσαστε ;

—'Εθνικιστές.

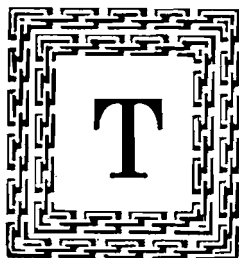
'Η άπάντηση θα τον ξένισε, γιατί περπατά κοντά μου άμίλητος κάμποσην ώρα. Στην όδον Πειραιώς, πού φτάσαμε όλοι μαζί, σταματάει. Πριν μάς άποχαιρετήση θέλει να βεβαιωθῇ ό κατεργάρης πώς δεν σταθήκαμε πονηρότεροι άπ' αυτόν :

— Τί θα τά κάνετε τά φυσέκια ; Θα τά πουλήσετε ;

—'Όχι. Θα σκοτώσωμε Γερμανούς.

—'Όσους μπορεῖτε περισσότερους !

'Ετσι χωρίσαμε.

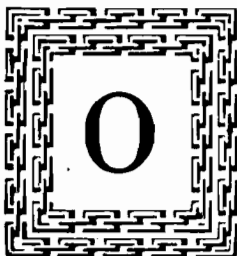

Ι ΧΑΡΑ νὰ βλέπης τοὺς Γερμανοὺς νὰ μᾶς κατατρέχουν γιατί τοὺς βλάψαμε θανάσιμα, τοὺς Ἴταλοὺς νὰ μᾶς ζηλεύουν γιὰ τὴν παλικάριά μας, τοὺς Βουλγάρους νὰ μᾶς φοβοῦνται γιατί γρήγορα ἢ ἀργά, θὰ κυριαρχήσωμε στὸν Αἴμο. Ἡ κοινὴ ἔχθρητα ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας τοὺς κάνει νὰ ζητᾶν ὅλοι μαζὶ νὰ τὴν ἀφανίσουν.

Μᾶς ἀδυνατίζουν, ἀλλὰ ξετινάζονται κ' ἐκεῖνοι. Ἡ Ἀντίστασή μας τοὺς ἀναγκάζει νὰ κρατᾶν ἐδῶ 25 μεραρχίες, τὴν ὥρα ποὺ τοὺς λείπουν σ' ὅλα τὰ μέτωπα ἐφεδρεῖες. Ἀν ἀκούγαμε τοὺς συνετοὺς καὶ καθόμαστε φρόνιμα, ὁ Ἀξονας, κατὰ τὴ μάχη τῆς Αἰγύπτου, τὴν ὥρα ποὺ χαροπάλευαν οἱ Ἀγγλοὶ τοῦ Ὀκινλεχ, θὰ μπορούσε νὰ ρίξη στὸν ἰσορροπον ἀγώνα μερικὲς ἀπὸ τίς ἐδῶ μεραρχίες, ὅποτε θὰ ὅσπαζε τὴ γραμμὴ Ἐλ Ἀλαμείν, κι ὁ Ρόμμελ θὰ ἐκλείνει τὸ Σουέζ. Ποιὸς ξέρεῖ τί στροφή θὰ παιρεῖ τότε ὁ πόλεμος; Οἱ Γερμανοῖταλοι εἶχαν βάλει ἀπαρχῆς στὸ νοῦ τους νὰ μᾶς πεινάσουν καὶ νὰ γονατίσουν τὴ φυλὴ μας, γιατί εἶναι ἀπάνθρωπα τὰ ὁλοκληρωτικὰ καθεστῶτα. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ γίνῃ ἀγώνας πρῶτα νὰ περισωθοῦν τὰ τρόφιμα ποὺ ἄρχισε νὰ συγκεντρώνῃ καὶ νὰ παραδίνῃ στοὺς τυράνους ὁ Κοτζαμάνης. Στὴν ὑπαιθρο δὲν ὑπῆρχε Κράτος, στὴ θέση του παρουσιάστηκε ὁ Ναζής, ὁ Φασίστας καὶ ὁ χαφιές, ποὺ περιτρέχανε τίς ἐπαρχίες καὶ τίς ρήμαζαν στὴ λεηλασία. Αὐτοὺς χτύπησαν αὐθόρμητα νέοι ἀπ' ὅλα τὰ χωριά τοὺς σκότωναν καὶ βγαῖναν στὸ κλαρί. Τοὺς λίγους πρῶτους ἀντάρτες τοὺς προστάτεψε ἡ χωριατιά σὰν τὸ αἷμα τῆς καρδιάς της. Ὑστερα ἄρχισαν οἱ Ἕλληνες ἀγῶνα φθορᾶς τοῦ Κατακτητῆ. Πολεμáει τώρα τὸ ἔθνος σ' ὅλα τὰ ὑψόμετρα, ἀπὸ τίς κορφές τῆς Πίνδου ὡς τοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας. Κάθε βουνὸ κι ἀντάρτικο λιμέρι, κάθε συνοικία καὶ παγίδα, κάθε λιμάνι κέντρο σαμποτάζ. Ὁ λαὸς ξέρεῖ ἀπὸ προαιώνια πείρα πῶς οἱ ἀγῶνες καλυτε-

1943 ρεύουν τ' άτομα. Προτιμότερο νὰ σκοτωθοῦν μερικοὶ παρά νὰ πέση τὸ ἡθικὸν — γιὰ τὸ μέλλον τῆς φυλῆς. Ἐπρεπε νὰ ἐμποδιστοῦν μικρόψυχοι ρωμιοὶ καὶ ρωμιές νὰ πᾶν με τοὺς ξένους, νὰ ἐμποδιστῇ ἡ μεταφορὰ ἐργατῶν στὴ Γερμανία, νὰ μὴν πολεμήσῃ λεγεῶνα ἐλληνικὴ στὸ Ἀνατολικὸ Μέτωπο. Μόνο σὰν τίναξε στὸν ἀέρα ὁ Περρῖκος τὴν ΕΣΠΟ διαλύθηκαν οἱ φαλαγγίτες, μόνο ἀφοῦ σκοτώθηκε ὁ ὑπουργὸς Ἑργασίας Καλύβας κ' ἐγίνε με τὴ γενικὴ ἀπεργία αἱματοκύλισμα, παράτησε ὁ Χίτλερ τὴν ἀπόφασί του νὰ στείλῃ τοὺς ἐργάτες μας στὴ Γερμανία. Ἐχει εἰπωθῇ γιὰ τοὺς Ἕλληνας πὼς εἵμαστε λαὸς ἀψίκορος κ' εὐκολομετάβλητος, ἐνθουσιαζόμεστε σήμερα γιὰ ν' ἀποθαρρευτοῦμε αὔριο. Ψέματα. Τόσο χρόνια σκληρῆς σκλαβιάς κι ὁ Ἕλληνας, μ' ὅλα τὰ μαρτύρια, μ' ὅλη τὴν πείνα καὶ τοὺς τουφεκισμούς, βασταίνει σὰν βράχος. Ἀκόμα κ' οἱ ἄρρωστοι στὰ κρεβάτια δείχνουν τὸ λίγο ποὺ μποροῦν — τὴν ἀνταρσία τῆς ψυχῆς τους. Δόθηκε στὸ λαὸ μας νὰ τανύσῃ τόξο μεγάλο, κι αὐτὸς δὲν δέιλιασε νὰ τὸ σπάσῃ ἀπὸ τὸ τράβηγμα. Οἱ ἀσκήμιες κ' ἡ διχόνοια θὰ περάσουν. Ὁ Μύθος τῆς Ἀντιστάσεως θὰ παραμείνῃ.

ΧΑΛΚΗΣ (ψευδώνυμο τοῦ ταγματάρχη Γερογιάννη) μοῦ ἐκμυστηρεύεται μιὰ ἐφεύρεση ποὺ πέτυχε ὁ ἡλεκτρομηχανικός εἰδικὸς στὴ ραδιοφωνία, Π. Δελμοῦζος, γιὰ νὰ ἔλθωμε σ' ἐπικοινωνία με τὴν Αἴγυπτο. Ἐφεῦρε συσκευὴ ποὺ, ἅμα συνδεθῇ κρυφὰ με καλώδιο τοῦ γερμανοκρατημένου Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ Ἀθηνῶν, θὰ μπορῇ νὰ στέλνῃ μηνύματα με συχνότητα κύματος ὑποχηητική, δηλαδὴ μὴ ἀκουστή, καὶ στὸ Κάιρο με ἄλλο μηχανήμα, ποὺ ἐπίσης ἐφεῦρε, θὰ μπορῇ νὰ μετατρέπεται σὲ συχνότητα ἀκουστή. Γιὰ νὰ βεβαιωθοῦν ὅτι ἡ σκέψη τοῦ

Δελμούζου ήταν πραγματοποιήσιμη ζήτησαν τὴ γνώμη ἐνὸς πανεπιστημιακοῦ εἰδικοῦ καὶ τῶν ναυτικῶν πλοιάρχου Πεζοπούλου καὶ Ἀλεξοπούλου. Ἐνῶ οἱ δύο ἀξιωματικοὶ βοήθησαν οὐσιαστικά στὶς δοκιμές, ὁ πολίτης φλυαροῦσε. Ὅταν θεώρησαν καλὰ τὰ νέα μηχανήματά τους, ἐμπιστεύτηκαν λεπτομέρειες στὸ στρατηγὸν Ρέππα, πού ἔφευγε γιὰ τὴν Μ. Ἀνατολή, νὰ τὶς ὑποβάλῃ στοὺς Ἀγγλους. Ἀπὸ τότε πέρασαν μῆνες ὁλόκληροι χωρὶς οἱ Ἀγγλοι ν' ἀπαντήσουν, ἐνῶ ἐδῶ ὁ πολίτης ἐκεῖνος φλυαροῦσε κατὰ τρόπο πού κινδύνευε νὰ προδοθῇ τὸ μυστικόν. Ὡστόσο ὁ Δελμούζος μὲ τὸν Χάλλη, κάθε πού βρῖσκαμε δυσκολίες στοὺς ἀσύρματους, ξαναγύριζαν στὴν ἰδέα τους. Πῆγαν κ' ἐξομολογήθηκαν τὴν ἀνάγκη νὰ κάμουν πρακτικὰ δοκιμὰς στὸν Ἑλληνα διευθυντὴ τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ Γιαννόπουλο, ἀπόστρατο συνταγματάρχῃ, πού ἀμέσως τοὺς ἔδωκε ὅ,τι πρόσθετες πληροφορίες ἤθελαν. Καὶ μιὰ βραδιά ἔνωσαν τὴ συσκευὴ μὲ τὸ ὑπόγειο καλῶδιο πού περνοῦσε τὴν ὁδὸν Ἀγίου Μελετίου καὶ διαβίβασαν ὑποχηρητικὰ κύματα, ἐνῶ ὁ Γιαννόπουλος παρακολουθοῦσε ἀπὸ τὴ Διεύθυνση νὰ δῇ μήπως φέρναν αὐτὰ τὰ κύματα διαταραχὴ στὴ λειτουργία τοῦ ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ. Καμιὰ διαταραχὴ δὲν παρατηρήθη, καὶ τὸ σύστημα ἀποδείχτηκε ἐφαρμόσιμο. Οἱ δικοὶ μας ἔστειλαν τότε γιὰ δεύτερη φορὰ σχέδια κ' ἐξηγήσεις στὸ Κáιρο, ἐν τούτοις πάλι μῆνες πέρασαν χωρὶς ποτὲ νὰ ἔρθῃ ὅποιαδῆποτε ἀπάντηση, ἔστω ἀρνητικὴ.

Τὸ Βρετανικὸ Στρατηγεῖο δὲν εἶχε ξύπνια ὑπηρεσία διαβιβάσεων καὶ δὲν πρόσεχε τίς παρατηρήσεις πού κάναμε. Οἱ συσκευὲς ἀσύρματος πού ἔστελνε ἦταν ἀκατάλληλες, ἀπὸ ἄγνοια τῶν ἐδῶ νεκρῶν ζωνῶν, κ' εἶχαν ἓνα μόνον μῆκος κύματος. Γρήγορα ἢ ἄργά ἀνακάλυπταν οἱ Γερμανοὶ αὐτὸ τὸ κύμα, καὶ τότε παραφύλαγαν ὁλόκληρα εἰκοσιτετράωρα ὅσο ν' ἀρχίσῃ νὰ δουλεῦῃ. Μόλις τὸ ἀκούγαν ἔτρεχαν κ' ἐπῆσαν τοὺς δυστυχισμένους ἀσυρματιστὰς ἀπάνω στὸ μηχανήμα τους. Ἔτσι συνέλαβαν τὸν Ν. Μπούκα, τὸν Σπυράτο καὶ τὸν Γιάννη Φολερό. Τοὺς ἐξετέλεσαν ὅλους, τὸν τελευ-

1943 ταῖο μάλιστα κατὰ τρόπο τραγικό. Ξημερώματα 16 Δεκεμβρίου τοῦ 1942 μπῆκε στοὶ κελλί τοῦ ὁ ὑποδιευθυντῆς τῶν φυλακῶν « Ἀβέρωφ » δόκτωρ Γκέυ καὶ τὸν ἐξύπνησε μὲ κλωτσιές. Ὁ Φολερός, σὰν ἄκουσε ὅτι τὸν ἐτοίμαζαν γιὰ ἐκτέλεση, ἔβγαλε τὸ ξυραφάκι τοῦ κι' ἔσκισε τὴν κοιλιά τοῦ. "Ἦθελε ν' αὐτοκτονήσῃ ; "Ἐλπίζε νὰ τὸν γιατρέψουν πρῶτα σὲ νοσοκομεῖο ὥστε νὰ κερδίσῃ καιρὸ ; "Ἀγνωστο. Ὁ Γκέυ διάταξε καὶ τὸν ἔδεσαν σὲ μιὰ σανίδα, ἔτσι καταματωμένους ὡς ἦταν τοῦ ἔραψαν τὴν κοιλιά ἀπάνθρωπα μὲ χοντρή βελόνα καὶ τὸν τράβηξαν ἔξω, σέρνοντάς τον ἀπὸ τὰ χέρια. Καθὼς τὸν περνοῦσαν στοὺς διαδρόμους τῆς φυλακῆς ὁ μελλοθάνατος φώναζε : « Ἐδῶ Φολερός! Μὲ πᾶν γιὰ τουφέκισμα. Σύντροφοι, μὴ μὲ ξεχνᾶτε... »

"Οχι δὲ σὲ ξεχνᾶμε, καλὸ Πειραιωτάκι.

Τόση ἀκρίβεια εἶχαν οἱ πληροφορίες πού μετὰδιναν στὴν Αἴγυπτο οἱ ἀσύρματοι τῶν Ἀθηνῶν γιὰ τὴν κίνηση τῶν νηοπομπῶν τοῦ Ἀξονα, καὶ τόσα πλοῖα εἶχαν τορπιλιστῇ μεταξὺ Πελοπόννησο καὶ Ἀφρική, ὥστε οἱ Γερμανοὶ ἐγκατάστησαν γύρω στὴν Ἀθήνα δέκα μόνιμα ραδιογωνιόμετρα γιὰ νὰ ἐντοπίζουν τοὺς πομπούς. Ἄν ὁ ἀσυρματιστὴς εἶχε τὴν ἀπρονοησία νὰ δουλεῦη συνέχεια πέρα ἀπ' ὀρισμένα λεπτὰ τῆς ὥρας, οἱ Γερμανοὶ βρῖσκαν ἀμέσως ἀπὸ ποιά συνοικία προήρχοντ' ἃ μυστικὰ μηνύματα. Τότε ξεκινοῦσαν ἀπὸ τὸ μέγαρο Ἡσαΐα, τῆς ὁδοῦ Πατησίων, τ' αὐτοκίνητα-ραδιογωνιόμετρα πού, τριγυρίζοντας τὰ ὑποπτα τετράγωνα, ἀνακάλυπταν μὲ τοὺς τέλειους δέκτες τοὺς τὸ καθαυτὸ σπίτι. Καὶ ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλον τουφεκίζονταν οἱ ἀσυρματισταὶ μας. Ὅση ἄγνοια ἔδειξε ἡ Μ. Ἀνατολὴ στέλνοντας ἐδῶ ἀσύρματους μ' ἓνα μόνον κύμα, ἄλλη τόση ἐπιπολαιότητα ἔδειξαν μερικὲς ἑλληνικὲς ὀργανώσεις πού ἄφηναν τοὺς χειριστὰς ἀπροστάτευτους. Ἐτσι ἄδικα χάθηκαν μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Τσιγάντε οἱ τέσσερεις ἀσυρματισταὶ πού ἔφερε μαζί τοῦ. Πρῶτος ὁ θαυμάσιος Κώστας Ροῦσος. Ἀπὸ τίς κακουχίες καὶ τὴν πείνα τῆς Κατοχῆς τὸ παλικάρι αὐτὸ προσβλήθηκε ἀπὸ φθίση. Ὅσάκις τοῦ ἔλεγαν ν' ἀνεβῇ στοὺς Σανατόριο τῆς Πεν-

τέλῃς, ἀπαντοῦσε : « Δίπλα στὸν πομπό μου θὰ πεθάνω ». Μὲ τὸν καιρὸ τὰ πνεμόνια του ἔγιναν σπῆλαια καὶ ὁ πυρετὸς ἔφτασε τοὺς 40 βαθμούς, ἀλλὰ αὐτὸς δὲν ἐγκατάλειπε τὴ θέση του. Δούλευε μέρα - νύχτα στὸ σπίτι πού κατοικοῦσε, ὁδὸς Δωδεκανήσου 15, Νέα Σμύρνη. Ὅταν συνελήφθη ὁ σύντροφός του Δανιηλίδης, ὁ ἀντισυνταγματάρχης Δημοτάκης εἰδοποίησε τὸν ἀστυνόμο Π. (διάδοχο τοῦ Τσιγάντε) νὰ μετακομίση τοὺς ἄλλους πομπούς γιατί εἶχαν ἐντοπιστῇ ἀπὸ τοὺς Γερμανούς. Ἀμέλησε νὰ τὸ κάμῃ. Τόσες ἐρευνες γίνονταν στὴ Ν. Σμύρνη γιὰ νὰ βρεθῇ αὐτὸς ὁ ἀσύρματος ὥστε τὴ νύχτα πρὶν συλληφθῇ ὁ Ροῦσος ἓνα χωνί φώναζε : « Ὅποιος ἔχει ἀσύρματο νὰ τὸν κρύψῃ ». Ὁ Ροῦσος κατάλαβε πὼς πλησίαζε τὸ τέλος του καὶ ζήτησε ἢ νὰ τοῦ ἀλλάξουν ἀμέσως στέκι ἢ νὰ τοῦ δώσουν πιστόλι γιὰ νὰ πουλήσῃ τουλάχιστον ἀκριβὰ τὴ ζωὴ του. Τοῦ ἔστειλαν πιστόλι. Πραγματικά, σὰν ὤρμησαν νὰ τὸν συλλάβουν οἱ Ναζῆδες, ὁ Ροῦσος σκότωσε ἓναν, πλήγωσε βαριὰ δεύτερο, κ' ὕστερα ἔπεσε νεκρὸς ἀπὸ ριπὴ αὐτομάτου. Τὸν Θ. Λιάκο, νέο 23 χρονῶ ἀπὸ τὴν Ἄρτα, μὲ συμπαθητικὸ σπιρτόζο μοῦτρο, τὸν ἔπιασαν στὴν ὁδὸν Πειραιῶς, οἰκία Γουνελᾶ. Ὑστερα οἱ Γερμανοὶ κρύφτηκαν ἐκεῖ μέσα καὶ περίμεναν νὰ ξημερώσῃ γιὰ νὰ γραπώσουν καὶ τὸν σύντροφό του πού θὰ ἐρχόταν νὰ παραλάβῃ βάρδια. Ἐτσι ἔπεσε στὰ χέρια τους ἓνα παιδί μόλις 19 χρονῶ, ὁ Μ. Ἀνδρόνικος¹. Ποτὲ δὲν ξέραμε, ὅταν πηγαίναμε σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς ἀσύρματος εἶτε νὰ δώσωμε εἶτε νὰ πάρωμε μήνυμα, ὅτι δὲ μᾶς περίμενε κεῖ ἡ Γκεσταπὸ. Ἐνα μῆνα ἀργότερα στὸν συνοικισμὸ Νέας Φιλαδέλφειας οἱ Ναζῆδες ἀνακάλυψαν σ' ἀπόμερο σπιτάκι καὶ τὸν Ἀπόστολο Βενιζέλο, τὴν ὥρα πού χειριζόταν τὸν πομπό του. Ὅσο νὰ σπάσουν τὴν πόρτα καὶ νὰ μποῦνε μέσα πρόλαβε ὁ δόλιος νὰ μεταβιβάσῃ στὴν Αἴγυπτο τοῦτες τὶς τελευταῖες λέξεις,

1. Τὰ δύο αὐτὰ παλικαράκια τὰ βασάνισαν οἱ Ναζῆδες ἐπὶ σαράντα μέρες, μὰ δὲν τοὺς ἐπῆραν οὔτ' ἓνα ὄνομα συνεργάτη, μολονότι τόσο τὰ παίδεψαν ὥστε κατὰ τὴ δίκη τους, γιὰ ν' ἀπολογηθοῦν ὅριοι, τοὺς βάσταγαν ἀπὸ τὶς μασχάλες Γερμανοί.

1943 τραγικὲς στὴν ἀπλότητά τους : « Αὐτὴ τὴ στιγμή συλλαμβάνομαι. Ζήτω ἡ Ἑλλάς ! »

Ὅταν ἐπέστηκαν ἀργότερα οἱ Γερμανοὶ πὼς ἦταν δύσκολο, μὲ τὸ σύστημα τῶν « τσιλιαδόρων » ποὺ ἐφαρμόζαμε, νὰ μαγγώσουν ἄλλους ἀσυρματιστάς, κατὰφυγαν στὴν προδοσία. Στὸ ἐργοστάσιο ραδιοφῶνων « Ἑλβίρα », ὅπου ὁ Δελμουῆζος ἐπισκεύαζε τῶν ὀργανώσεων τοὺς χαλασμένους πομπούς καὶ μαστόρευε τοὺς δικούς του πολυκρύσταλλους ἀσύρματους, ὑπηρετοῦσε νυχτοφύλακας ὁ Κώστας Γιαννακόπουλος. Κάποτε ποὺ ἐκλεψε τὴν ξυλεῖα τοῦ ἐργοστασίου τὸν ἀπόλυσαν. Αὐτὸν ἐμπλεξαν στὰ δύχτυα τους οἱ ἀδελφοὶ Μαντᾶ τοῦ γερμανικοῦ γραφείου ἀντικατασκοπείας (ὁδὸς Παμίσου 4). Τὸν διόρισαν θυρωρὸ σὲ μιὰ χαρτοπαικτικὴ λέσχη τῆς Γκεσταπό, τὸν καλοπλήρωσαν καὶ τὸν ἐπεισαν νὰ μιλήσῃ. Πρῶτὴ κουβέντα εἶπε πὼς στὴ γωνιά Ἀγαθουπόλεως καὶ Ἀχαρνῶν οἱ ὀργανώσεις εἶχαν φυλάχτρες ἀσυρμάτων καὶ κρυφὸ συνεργεῖο γεμίσματος μπαταριῶν. Τὸ μαγαζὶ ἀπ' ἐξω φαινόταν σὰν ποδηλατάδικο.

— Ποιὸν ξέρεις ἀπὸ κεῖ μέσα ; τὸν ρώτησαν.

— Τὸν Γιάννη Σιῶρρο.

Συνέλαβαν τὸν Σιῶρρο ποὺ ἀρνήθηκε τὰ πάντα. Ἀμα τέλειωσε ἡ ἀκαρπὴ ἀνάκρισή του, οἱ Γερμανοὶ τὸν κατέβασαν στὸ δρόμο περασμένα μεσάνυχτα, τὸν ἐβάλαν σ' ἀνοιχτὸ αὐτοκίνητο καί, συνοδεία ἀπὸ δυὸ κοῦρσες, τράβηξαν στὴν ὁδὸν Ἀγαθουπόλεως. Μὲ τὸ φῶς τῶν προβολέων τοῦ αὐτοκινήτου ὁ Σιῶρρος διάκρινε μέσα στὴ μπροστινὴ κούρσα τὸν Γιαννακόπουλο. Μάντεψε τὴν προδοσίαν. Ἦξερε πὼς κάθε πρωὶ στὰς 8 περνοῦσαν ἀπὸ τὸ ποδηλατάδικο ὁ Δελμουῆζος κ' οἱ ἀσυρματισταί. Οἱ Γερμανοὶ θὰ τοὺς πιάναν ὅλους. Ἀνανοήθηκε τὴν καταστροφὴν ποὺ θὰ γινόταν στὸν ἀγῶνα καὶ πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ δοκιμάσῃ νὰ τοὺς ξεφύγῃ. Μόλις σταμάτησαν τ' αὐτοκίνητα ὁ Σιῶρρος ἔδωσ' ἓναν πῆδο καὶ δραπέτεψε. Ἐστρίψε τὴ γωνιά τῆς ὁδοῦ Ἀχαρνῶν κι ἄρχισε νὰ τρέχῃ σὰν παλαβός. Τόσο γρήγορα συνέβηκαν ὅλα αὐτὰ ποὺ οἱ

Γερμανοὶ δὲν πρόφτασαν νὰ τοῦ ρίξουν ἀμέσως. Τὸν πῆραν τὸ κατόπι, καὶ σὲ λίγο ἄκουσε νὰ τὸν πυροβολοῦν. Οἱ σφαῖρες χαθήκανε πέρα. Τρύπωσε σ' ἓνα στενόν, ἀποφεύγοντας ἔτσι τὰ βόλια γιὰ λίγα δευτερόλεπτα, μὰ πάλι τοῦ ξαναρίξαν, αὐτὴ τὴ φορὰ μὲ πολυβόλο. Ἀπὸ γωνιά σὲ γωνιά τοὺς ἀπομακρύνονταν, ἡ ζωὴ τρεχοπετοῦσε γρηγορώτερα ἀπ' τοὺς φοβιάδες μὲ τὶς βαριές μπότες. Στὴν τρελὴ φευγάλα του δυὸ φορὲς ἔπεσε. Τὴν πρώτη φορὰ ζήμωσε, ἐπειδὴ τὸν πλησίασαν οἱ διώχτες. Τὸ δεύτερο πέσιμο τὸν ἔσωσε, γιατί τὴν ἴδια στιγμή τοῦ ρίξαν, κ' οἱ σφαῖρες πέρασαν ξυστὰ πάνω του. Ἄν ἦταν ὀρθὸς — ποὺς ξέρει ; — θὰ τὸν χτυποῦσαν. Ξανασηκώθηκε κ' ἔφυγε ὥσπου στὴν ὁδὸν Φυλῆς εἶδε ἓνα περιβόλι καὶ πήδησε μέσα. Ἄκουσε τοὺς Γερμανοὺς ν' ἀπομακρύνονται, ὕστερα νὰ γυρίζουν πάλι πίσω. Ἐπὶ τρεῖς ὥρες τοὺς καταλάβαινε νὰ τὸν ψάχνουν γύρω. Τέλος, πρὶν ξημερώσει, ἔξαφανίστηκαν. Σὰν ἔφεξε καλὰ τὸν πλησίασε ἓνας γέρος, ὁ περιβολάρης. Τοῦ εἶπε πὼς τὴ βίλα τὴν κατοικοῦσαν Γερμανοὶ καὶ τὸν συμβούλεψε νὰ φύγῃ τὸ ταχύτερο. Ξεκίνησε γιὰ τὸ σπίτι τοῦ Δελμούζου, τὸν εἰδοποίησε, μεταχειρίστηκε τὸ τηλέφωνό του γιὰ νὰ πληροφορήσῃ τὶς ἄλλες ὁμάδες, καὶ δὲν ἡσύχασε παρὰ ἀφοῦ βεβαιώθηκε πὼς ὅλοι εἶχαν ὁρμηνευτεῖ νὰ μὴν περάσουν ἀπ' τὸ ποδηλατάδικο. Ἀφοῦ ἀπότυχε ἡ σύλληψη τῶν ἀσυρματιστῶν ὁ Γιαννακόπουλος πρόδωσε τὸν ὑποπλοίαρχο Ἀλεξόπουλο ποὺ διεύθυνε τὶς διαβιβάσεις τοῦ « Ὀμήρου » τοῦ Κιτριλάκη. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ Δελμούζου θέλησαν τότε νὰ τσακώσουν τὸν προδότη, νὰ τὸν κλείσουν σ' ἓνα μπαούλο καὶ νὰ τὸν στείλουν ἀναυλα στὴν Αἴγυπτο, μὰ ὁ Πελτέκης ἀρνήθηκε νὰ τοὺς δώσῃ τὴν ἄδεια λέγοντας πὼς θὰ τὸν κανόνιζε αὐτός. Κι ὁμως οἱ συλλήψεις ἐξακολούθησαν. Φυλακίστηκε τὸ ζεῦγος Μπότη κι ὁ ἐπιπλοποῖδς Μπραίλας ποὺ ἔφτιανε τὶς κρύπτες τῶν πομπῶν. Προδόθηκε τὸ ἐργοστάσιο « Ἐλβίρα », ποὺ τόσες εἶχε προσφέρει ὑπηρεσίες. Ἐπὶ δυόμισι χρόνια τὸ ἐργατικὸ προσωπικὸ του δούλεψε μὲ τὴν ψυχὴ του τὴν Ἀντίσταση, χωρὶς ποτὲ νὰ πάρῃ, οὔτε νὰ ζητήσῃ, πρόσθετη ἀμοιβή.

Κάναν νυχτέρια, τρώγαν λαχανίδες, δούλευαν και σώπαιναν. Ένας μάλιστα εργάτης, ο Λουκάς, πού τον καταζητούσαν οι Γερμανοί, κοιμόταν μέσα σέ τάφο του Νεκροταφείου. Για νά καμουφλάρουν την πραγματική εργασία τής « Έλβίρας » την είχαν μεταβάλει σέ μύλο πού άλθε στάρι. Κάθε πρωί έρχονταν γυναικοῦλες τής γειτονιάς ν' άλέσουν τó λίγο στάρι πού άγόραζαν άπό τά γύρω χωριά ξεπουλώντας σιγά - σιγά τά σπιτικά τους. Ώρες περίμεναν οι δυστυχημένες έμπρός στους συνοικιακούς μύλους όσο νά βροῦν σειρά. Κάποια μέρα ένας άνθρωπος τού « 'Απόλλωνα » έφερε για έπισκευή τόν ασύρματό του. Πέρασε την ούρά τών γυναικῶν και μπήκε μέσα κρατώντας στόν ώμο τó σακί με τó μηχανήμα. Δέν είχε προφτάσει νά τó αποθέσει καταγής κι όρμησαν κάτι ξεμαλλιασμένα θηλυκά, άπ' αὐτά πού καρτεροῦσαν στη σειρά, νά σκίσουν τó σακί του, νομίζοντας πώς έφερε στάρι γι' άλεσμα και τούς έπηρε την άράδα — τόσο είχε ξινίσει ó χαρακτήρας τού κόσμου την έποχή τής Κατοχῆς. "Αμα είδαν όμως στó τσουβάλι τόν ασύρματο, οι γυναίκες κατάλαβαν· ήρέμισαν. Είπαν στίς άλλες έξω πώς ó άνθρωπος εκείνος είχε φέρει μιá μυλόπετρα. 'Η φτωχολογιά δέν πρόδωσε, εξακολούθησε όμως νά προδίνῃ ó Γιαννακόπουλος.

Μόλις έκλεισε ή « Έλβίρα » ó Δελμούζος ίδρυσε νέο εργαστήριο στην όδó Παξῶν τής Κυψέλης. Για νά αποφύγη αϊφνιδιασμοό δημιούργησε πολλές κρυψώνες και ψεύτισε τó ήλεκτρικό ρολόγι για νά μη δώση ή υπερβολική κατανάλωση ρεύματος ύποψίες στους Γερμανούς. Στό χωριό Γραμματικό, πέρα άπ' τόν Μαραθώνα, εγκατάστησε ασύρματο, γιατί λογάριασε πώς εκεί ήταν « νεκρή ζώνη » όπου τά βραχεία κύματα δέν ακούγονταν άπό τά ραδιογωνιόμετρα. Πραγματικά ó σταθμός αὐτός λειτουργεῖ κάθε μέρα συνέχεια με άπόλυτη ασφάλεια. "Ολοι οι χωριάτες ξέρουν την ύπαρξη τού ασύρματος, μά κανείς δέ βγάζει τσιμουδιά, άπόδειξη πόσο καθολική είναι ή 'Αντίσταση στην ύπαιθρο. "Οταν ó "Αξονας απαγόρεψε τίς κεραίες, ó άρχιτσιλιαδόρος τού Δελ-

μούζου Καρακατσάνης, (πού τόν σκότωσαν οί κομμουνιστές γιατί τούς ένοχλούσε ό πατριωτισμός του), ξέμπλεξε ένα σκοινί τής μπουγάδας, πέρασε τήν άντένα μέσα, τό ξανάπλεξε και τό κρέμασε στήν ταράτσα τής όδου Παξών. Λειτουργήσε θαυμάσια. Άπό τή μανία τους οί Γερμανοί νά σπάσουν τούς άσύρματους άρχισαν νά ψάχνουν βαλίτσες και σακιά, όσα τούς φαίνονταν ύποπτα. Για νά μήν πιαστούν πομποί κατά τίς αδιάκοπες μεταφορές πού τούς κάνουμε, ό Δελμούζος έφεύρε τρόπο νά τούς μετατρέπη σέ ραδιόφωνα. Όσοι πάλι έμειναν άμετάβλητοι, τούς μετακομίζει από σπίτι σέ σπίτι ή δική του μοτοσυκλέτα πού τό side - car της τό σκεπάζει κουκούλα. Άπό τόν Πρόεδρο τής « Βοηθείας πρός τήν Έλλάδα » Σουηδό Sandstroem έχω πετύχει νά τήν έγγραφή στή δύναμη τής ύπηρεσίας του μέ τόν αριθμό CR 32. Δυό χρόνια τώρα οί Γερμανοίταλοι σεβάστηκαν άπόλυτα τό σήμα του Έρυθρού Σταυρού και ούδέποτε, ούτε στήν πόλη, ούτε καν σέ πόστο μπλόκο, τή σταμάτησαν νά τήν έρευνήσουν.

Τόν Όκτώβριο παρουσίασαν οί άσύρματοι άδυναμία συνεννοήσεως μέ τή Σμύρνη έξ αίτίας κακού συντονισμού τών κεραιών. Ήτανε μεγάλη πίκρα νά 'χης σπουδαίες πληροφορίες νά μεταβιβάσης και νά μή μπορής νά πάρης έπαφή μέ τούς Άγγλους, νά ξέρης πώς αύριο πρωί φεύγει νηοπομπή για τήν Άφρική, νά έχης τό σωστό δρομολόγιο στά χέρια σου και νά βλέπης τόν άσυρματιστή σου νά καλῇ επί ώρες τή Σμύρνη ή τό Κάιρο χωρίς νά πετυχαίνη άπάντηση. Οί φιλότιμοι χειρισται γίνονταν ένα σῶμα μέ τό μηχανήμά τους, αγωνίζονταν μαζί του, φώναζαν από χαρά όταν αύτό μιλούσε, ίδρωναν και τό χτυπούσαν όταν δέν τούς έδινε έπαφή. Κάθε παράταση λειτουργίας του μυστικού πομπού ήξεραν πώς αποτελούσε άμεσο κίνδυνο για τή ζωή τους, όμως πάλευαν, πρωί κι άπόγεμα, μέ πείσμα για νά κατορθώσουν νά συνεννοηθοῦν. Όλοένα τούς αλλάζαμε στέκι για νά μπερδεύαμε τούς Γερμανούς, μά συχνά σκοντάφταμε σέ άπρόοπτες δυσκολίες. Ένα σπίτι πού βρήκαμε έλεύθερο είχε μπετόν άρ-

1943 μέ σκεπή κι απορροφοῦσε τὰ κύματα, δεύτερο σπίτι ἦταν πολὺ κεντρικὸ καὶ γέμιζε παράσιτα, στὸ τρίτο κατοικοῦσαν ἀπέναντι Γερμανοί. Θυμᾶμαι μερικὰ περιστατικά : Εἶχαμε νοικιάσει στὴν ὁδὸ Χαριλάου Τρικούπη τὴ μισή μονοκατοικία μιᾶς ἔρημης γριᾶς. Λογαριάζαμε νὰ ἔχωμε ἡσυχία κοντά της, ἀλλὰ ἡ γεροντοκόρη, ἅμα ἄκουσε ἐπὶ κάμποσες ἡμέρες περιέργους κρότους νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὰ δωμάτια, θέλησε νὰ ἐξακριβώσῃ τί κάναμε. Τῆς ἀρνηθῆκαμε τὴν εἴσοδο. Αὐτὸ ἄρκεσε γιὰ νὰ μᾶς πετάξῃ ἔξω. Ἀργότερα ἀνακάλυψε ὁ « Κόδρος » στὴν ὁδὸ Δροσοπούλου κατάλληλη λιθόχτιστη γκαρσονιέρα. Δὲν εἶχαν καλὰ - καλὰ ἐγκαταστήσει τὸν ἀσύρματό τους καὶ νά, παρουσιάζεται ἄγνωστος ἀστυνόμος νὰ ἐπιτάξῃ τὸ διαμέρισμα. Ὁ Μιχ. Ἀβέρωφ ποὺ τοῦ ἄνοιξε τὴν πόρτα προσπάθησε μὲ τὸ καλὸ νὰ τὸν πείσῃ νὰ πάῃ ἄλλου, μὰ αὐτὸς βάσταγε στὰ χέρια διαταγὴ ἐπιτάξεως καὶ ἀπαιτοῦσε νὰ μπῇ μέσα. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ Εἰδικὴ Ἀσφάλεια εἶχε καταδώσει στοὺς Γερμανοὺς τὸν ἀσύρματο τῆς ὁδοῦ Σαχτούρη κ' εἶχαν τουφεκιστῇ οἱ ἀσυρματισταὶ Ταμπουράκης καὶ Ματσουκᾶς. Φοβούμενος ὁ Ἀβέρωφ μήπως τοῦ στηνόταν παρόμοια παγίδα, δὲν ἄφησε τὸν ἀστυνομικὸ νὰ προχωρήσῃ. Στὶς ἀπειλές του ὅτι θὰ μεταχειριστῇ βία, ὁ Ἀβέρωφ τοῦ ἀπαντοῦσε : « Εἶναι στὸ κρεβάτι ἡ γυναίκα μου γυμνή. Ὅπωςδὴποτε δὲν θὰ περάσετε ». Ὅστερα ἀπὸ κάμποσης ὥρας καβγά ἔφυγε φοβερίζοντας πὺς πάει νὰ φέρῃ δύναμη γιὰ νὰ καταλάβῃ τὸ σπίτι μὲ τὸ στανιό. Μέσα σὲ δέκα λεπτὰ μάζεψαν οἱ χειρισταὶ τὶς μηχανές καὶ οὔτε ξαναγύρισαν ποτὲ σ' αὐτὴ τὴ γκαρσονιέρα. Ἡ ὁμάδα τοῦ λοχαγοῦ Κούκουτσα εἶχε βρῇ καλὸ στέκι γιὰ τὸν πομπό της στὴν Καισαριανή, ποὺ ἀναγκάστηκε νὰ τὸ ἐγκαταλείψῃ γιατί δὲν μπορούσαν νὰ ὑποφέρουν τοὺς τουφεκισμοὺς τῶν ὁμήρων στὸ διπλανὸ Σκοπευτήριο. Δὲν ἄκουγαν ἀπὸ τοὺς μελλοθάνατους θρήνους παρὰ τραγούδια καὶ τὸν Ἑθνικὸν Ὕμνο, ἀλλὰ αὐτὰ ἔφερναν στοὺς χειριστὰς τέτοιες ἀνατριχίλες ὥστε μεταφέρθηκαν στὸ σπίτι τοῦ ὑπολοχαγοῦ Τομαρᾶ, Κρήτης 17.

Γιὰ νὰ διορθώσῃ τὰ σφάλματα τῶν ἀσυρμάτων τῆς Αἰγύπτου ὁ Δελμοῦζος κατασκεύασε πέντε πομπούς μὲ πολλὰ κρύσταλλα. Ἀπὸ τότε οἱ συνεννοήσεις γίνονται κανονικὰ σὲ διάφορα κύματα, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ σταματήσουν οἱ συλλήψεις. Ἄν μερικοὶ ἐκτελέστηκαν ἀκόμα, δὲν ἔφταιγαν πιά τὰ μηχανήματα παρὰ οἱ ἄνθρωποι, ποὺ δὲ λάβαιναν τὶς κανονικὲς προφυλάξεις, γιατί ἀλήθεια σοφίζονταν οἱ Γερμανοὶ πολλοὺς τρόπους νὰ μᾶς ξεγελάσουν. Στὴν ἀρχὴ τὰ ραδιοφωνιόμετρα τὰ κρύβαν μέσα σὲ νοσοκομειακὰ αὐτοκίνητα. Χάρη σ' αὐτὰ συνέλαβαν τοὺς ἀσυρματιστὰς Γούπη καὶ Δασκαρόλη, μὰ ὕστερα τὸ κόλπο τους μαθεύτηκε. Μόλις πλησίαζε κανένα νοσοκομειακὸ καμιόνι, ὁ βοηθὸς τοῦ χειριστῆ ποὺ φύλαγε στὸ παράθυρο τὸν εἰδοποιοῦσε καὶ διάκοφτε τὴν ἐκπομπή. Οἱ Ναζῆδες δοκίμασαν κατόπι νὰ καμουφλάρουν κλειστὲς καμιονέτες, σὰν ἐκεῖνες ποὺ χρησιμοποιοῦσαν γνωστὲς βιομηχανίες γιὰ τὶς διανομὲς τῶν προϊόντων τους. Πίσω ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή « ΓΑΛΑ ΕΒΓΑ » ἢ « ΜΑΤΡΟΔΑΦΝΗ ΑΧΑΪΑΣ » κρυβόταν ὁ θάνατος. Κατόπιν μεταχειρίστηκαν κοῦρσες 4 θέσεων μάρκας Ὁπελ, ποὺ δὲν ἔβλεπες τὸ ἐσωτερικὸ τους ἐπειδὴ σκοῦρα κουρτινάκια ἔκρυβαν δέκτη καὶ γωνιόμετρο. Τὸ χρῶμα τῶν αὐτοκινήτων αὐτῶν ἄλλαζε κάθε δέκα μέρες· τὰ μπογιάντιζαν βυσσινί, πράσινο, καφετὶ ἢ μπλέ. Θὰ ἦτανε δύσκολο νὰ παρακαλουθοῦμε τέτοιο ἀδιάκοπο μασκάρωμα, εὐτυχῶς ὁ τετραπέρατος Θεοτοκάτος, τῆς ομάδας Καραγιάννη, κατόρθωσε νὰ τρυπώσῃ σ' αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία καὶ εἰδοποιοῦσε ἐγκαίρως γιὰ κάθε μεταμόρφωση τῶν Ὁπελ. Ἐπαιρνε μυρωδιὰ ἀκόμη καὶ τί εἶδος σωφὲρ θὰ τὰ ὀδηγοῦσαν, γιατί τοὺς ντύναν μιὰ σὰν κουρελῆδες, μιὰ σὰν σωφὲρ ἀριστοκρατίας, ἄλλοτε μὲ στρατιωτικὰ κι ἄλλοτε μὲ τὴ στολὴ τῶν Hitlerjunge. Παρὰ τὶς πρωτότυπες ἰδέες ποὺ μεταχειρίζονταν οἱ Ναζῆδες, στὴν ἐφαρμογὴ ἀποτύχαιναν κατὰ τρόπο ἐξευτελιστικὸ γιὰ τὴ Βέρμαχτ. Στάθηκε ἀδύνατο νὰ ἐμποδίσουν τὴ λειτουργίαν τῶν παράνομων ἀσυρμάτων. Οἱ νηοπομπὲς βουλιάζανε, τὰ σαμποτάζ πολλαπλασιάζονταν· σημάδι πὼς ἡ ἐπαφὴ τῆς Ἀντιστάσεως μὲ τὸ Ἀγ-

γλικό Στρατηγεῖο γινόταν ὁμαλότατα. Κάθε ὀργάνωση διέθετε εἰδικὰ ἄτομα στὴν ἀναγνώριση τῶν ραδιογωνιομέτρων τοῦ ἐχθροῦ. Τοὺς λέγαμε « τσιλιαδόρους ». Ὅσο περνοῦσε ὁ καιρὸς τόσο φανερωνόταν ἡ ἀνάγκη νὰ μορφώνωνται περισσότεροι « τσιλιαδόροι ». Ἐνῶ μετὰ τοὺς πρώτους τουφεκισμοὺς οἱ ἀσύρματοι ἐβγαζαν μόνο δύο παρατηρητάς, ποὺ τοποθετοῦσαν λίγα μέτρα παρέχει, ἀφότου ἀνάλαβε τὶς διαβιβάσεις ὁ Χάλλης ὀργάνωσε ὁλόκληρο δίκτυ ἀπὸ δαύτους καὶ τοὺς ξάνοιγε ὡς ἑκατὸν πενήντα μέτρα ἀλάργα. Ἦταν λογῆς - λογῆς ἄνθρωποι : ἀξιωματικοί, φοιτηταί, δικαστικοὶ καὶ φτωχόκοσμος, ἀνάκατοι. Πιὸ τετραπέρατοι ἀποδείχτηκαν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν περίμενες — ἓνας πρωτοδίκης ἀπὸ τὸν Πειραιά, ἓνας τμηματάρχης τοῦ Ἐπισιτισμοῦ, ἓνας συνταξιούχος καθηγητής. Ποῦ νὰ φανταστῆς ὅτι αὐτοὶ οἱ νοικοκυραῖοιμποροῦσαν νὰ μεταμορφώνωνται τόσο τέλεια σὲ ζητιάνους, καλόγερους, μικροπωλητὲς ἢ πλανόδιους μανάβηδες! Μὲ τὴν παραμικρὴ ὑπόνοια κινδύνου οἱ τσιλιαδόροι κἄνιν μιὰν ἀπλὴ κίνηση, ἀκουμποῦσαν ἑξαφνα τὴν παλάμη στὸ δεξιὸ γόνατο ἢ ξύναν τὸ κεφάλι. Ὁ πομπὸς σταματοῦσε τότε ἀμέσως. Μόλις πέραγε ὁ κίνδυνος, νέα κίνηση τοῦ ὁδηγητῆ καὶ ὁ ἀσύρματος ξαναδούλευε. Ἄν οἱ Γερμανοὶ παραμέναν ἐκεῖ γύρω, τότε ὁ ἀσύρματος ἔστελνε στὸ Κάιρο εἰδικὸ σῆμα, τὸ « δῖωρο », ποὺ σήμαινε : « Κινδυνεύω. Πάρε με μετὰ δυὸ ὥρες ». Τόσο ἀνοιχτομάτηδες εἶχαν καταντήσει μερικοὶ τσιλιαδόροι ὥστε ἓνας, ποὺ προστάτευε τὸν πομπὸ τῆς ὁδοῦ Τσιμισκῆ, σὰν εἶδε νὰ τὸν πλησιάζῃ Γερμανὸς ὑπαξιωματικὸς φορτωμένος γυλιό, μὲ τὸ κεφάλι του γεμάτο ἐπιδέσμους, ἔδωσε τὸ σῆμα κινδύνου. Στάθηκε μπροστὰ στὸν ὑπαξιωματικὸ καὶ κάτι τὸν ρώτησε. Ὁ Γερμανὸς θύμωσε, δὲν ἔδωσε ἀπάντηση καὶ τράβηξε τὸ δρόμο του· ὥστόσο τὰ λίγα δευτερόλεπτα ποὺ ἔμεινε ἀκίνητος ἄρκεσαν στὸν τσιλιαδόρο νὰ ξεδιακρίνῃ πῶς ἀπὸ τοὺς ἐπιδέσμους του ἔβγαιναν μαῦρα σύρματα ποὺ κατάληγαν στὸν γυλιό. Ἦτανε φανερό πῶς ἡ Βέρμπαχτ, ἀπελπισμένη ν' ἀνακαλύψῃ ἄλλους ἀσύρματος μὲ τ' αὐτοκίνητα, μεταχειριζόταν τώρα πε-

ζούς, τούς φόρτωνε τὰ ὄργανα ἀνιχνεύσεως στὴ ράχη καὶ τούς ἐκρυβε τ' ἀκουστικὰ τῶν αὐτιῶν μ' ἐπιδέσμους. Ὁ τελευταῖος δόλος πού χρησιμοποίησαν οἱ Γερμανοὶ ἦταν τὸ ἀεροπλάνο. Παρὰ λίγο θὰ πῖαναν τὴν ὁμάδα « Κόδρου ». Σ' αὐτὴν εἶχε παραχωρήσει ἡ Εἰρήνη Καλλιγᾶ, γιὰ νὰ δουλεύη πομπό, τὸ τελευταῖο πάτωμα τοῦ σπιτιοῦ τῆς πλατείας Συντάγματος, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Συγκοινωνίας. Μὲ τὰ σταθερὰ γωνιόμετρα οἱ Ναζῆδες ξεσκάλισαν πὼς κάπου ἐκεῖ, μέσα στὴν καρδιά τῶν Ἀθηναίων, λειτουργοῦσε κρυφὸς ἀσύρματος. Ἔστειλαν τ' αὐτοκίνητα νὰ βροῦν τὸ σπίτι, ἀμόλησαν τοὺς πεζοὺς, ἀδύνατο· οἱ τσιλιαδόροι ἀγρυπνοῦσαν. Τὴν ἐπομένη ὁμῶς, ἐνῶ ὁ « Κόδρος » μιλοῦσε μὲ τὸ Κάιρο καὶ οἱ παρατηρηταὶ τοῦ ἡσύχαζαν στὶς θέσεις τους, ἓνα ἀεροπλάνο πέρασε ἀπὸ πάνω. Ἐφερε μιὰ βόλτα, ξαναῆρθε ἀπὸ ἀντίθετη διεύθυνση κ' ὕστερα ἐξαφανίστηκε. Μετὰ δέκα λεπτὰ ὁλόκληρη γερμανικὴ διμοιρία ἔξωσε τὸ τετράγωνο τοῦ Ὑπουργείου Συγκοινωνίας, μπλοκάρισε τὶς πόρτες κι ἄρχισε ἔρευνα δωματίο πρὸς δωμάτιο. Τὸ ἀεροπλάνο, μὲ τὴν ταχύτητα πού ἔτρεχε, λαθεύτηκε πὼς ὁ πομπὸς δούλευε στὸ Ὑπουργεῖο, ἐνῶ ἦταν στὸ ἀπέναντι σπίτι. Δυὸ ὥρες βάσταξε ἡ ἔρευνα, πού παρὰ λίγο θὰ πῖανε τὸν διευθυντὴ Ἐλευθερίου πού ἀπόκρυβε μέσα στὸ Ὑπουργεῖο πομπούς. Εὐτυχῶς δὲν τοὺς ἀνακάλυψαν, καὶ οἱ Γερμανοὶ φύγαν ἄπραχτοι, ἀφήνοντας μερικοὺς χαφιέδες νὰ ἐπιτηροῦν τὰ κατατόπια. Μὲ τόσο στενὴ παρακολούθηση ἦταν ἀδύνατο νὰ ἐργαστῇ πιὰ ὁ « Κόδρος » σ' αὐτὸ τὸ σπίτι. Ἀλλὰ πὼς θ' ἀπομάκρυναν τὸν ἀσύρματο χωρὶς νὰ τοὺς συλλάβουν οἱ χαφιέδες; Στοιχάστηκαν νὰ τὸν κρύψουν μέσα σὲ καφάσι μὲ ντομάτες. Φέραν στὴν ἐξώπορτα ἓνα χειράμαξο, κατέβασαν πρῶτα ἓνα καφάσι ντομάτες χωρὶς τὸν ἀσύρματο καί, ὅταν εἶδαν πὼς οἱ χαφιέδες δὲν τὸ ψαχοῦλεψαν, ἔστειλαν μὲ τὸ δεύτερο καφάσι τὸν πομπό. Τὸ χειράμαξο ἀπομακρύνθηκε χωρὶς ἐπείσδδιο, καὶ μόνον στὸ ἄγαλμα τοῦ Κολοκοτρώνη δυὸ Γερμανοὶ τὸ σταμάτησαν. Κρύος ἰδρὼς περιέλουσε τὰ παιδιὰ. Εἶχαν συλληφθῇ; Ὁχι. Οἱ Γερμανοὶ ἤθελαν ἀπλούστατα νὰ

1943 ¹πάρουν ντομάτες. Τους χάρισαν ολόκληρο τὸ χωρὶς ἀσύρμα¹ το καφάσι κ' ἔφυγαν τρέχοντας μ' ἐκεῖνο πού ἔκρυβε τὸ μη-
χάνημα.

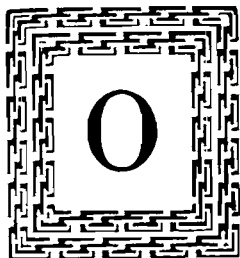
Εἶναι ἀμέτρητες οἱ ὑπηρεσίες πού πρόσφεραν οἱ ἑλληνικοὶ ἀσύρματοι στὸν συμμαχικὸν ἀγώνα. Ἀναφέρω μερικὰ παρα-
δείγματα ἀπὸ ἄπειρα μιᾶς μόνο ὀργανώσεως, τοῦ « Κόδρου »:

Μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 340 τηλεγράφημα ὁ « Κόδρος » εἶδο-
ποίησε τὸ Βρετανικὸ Στρατηγεῖο πὼς οἱ Γερμανοὶ μετά-
φεραν ἀπὸ τὴ Βαλτικὴ τὸ ἐργοστάσιο ἀεροπλάνων Henschel
καὶ τὸ ἐγκατάστησαν μέσα στὶς στοᾶς τοῦ ὑπόγειου σιδη-
ρόδρομου τοῦ Βερολίνου. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 395 μεταβίβαζε δική
μου πληροφορία, πού μοῦ ἔδωσε ὁ Τσιρονίκος, ὅτι στὸ Στρα-
τηγεῖο τοῦ Χίτλερ, παρουσία Νοῦμπάχερ, φόν Βάιξ (ἀρ-
χηγοῦ Στρατιᾶς Βαλκανικῆς) καὶ φόν Λέρ (ἀρχηγοῦ Ἀε-
ροπορίας Βαλκανικῆς), ἀπεφασίσθη « ἡ πάση θυσίᾳ δια-
τήρησις τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀθηνῶν - Βελιγρα-
δίου πρὸς ἐξασφάλισιν ἀποχωρήσεως ὅσον τὸ δυνατόν μεγα-
λυτέρων δυνάμεων ἐξ Ἑλλάδος ». Τὸ ὑπ' ἀριθ. 431 εἶδο-
ποιοῦσε τὸ Κάιρο πὼς οἱ Γερμανοὶ ἐτοιμάζουν ταραχές καὶ
σαμποτάζ στὴν Παλαιστίνη καὶ ὅτι τὴν ἐπομένη θ' ἀναχω-
ροῦσε ἀπὸ τὸ Ταττί τρικινητήριο ἀεροπλάνο, καμουφλαρι-
σμένο ὡς ἀμερικανικόν, γιὰ τὴν Παλαιστίνη, ὅπου θὰ ἔριχνε
6 Γερμανοὺς ἀξιωματικούς προορισμένους γιὰ τὴν ἀρχηγί-
α τῶν ταραξιῶν. Ἀλλὰ καὶ οἱ πληροφορίες πού μᾶς γύρευε τὸ
Βρετανικὸ Στρατηγεῖο εἶχαν παράδοξο ποικιλία. Τὸ 7659
τηλεγράφημα ζητοῦσε : « Διατὶ πλοῖον « Bulgaria » κατέ-
πλευσεν εἰς Πειραιᾶ ἐκ Κῶ μὲ 1000 Γερμανοὺς καὶ ἀποβα-
τικὸν ὕλικόν ; Τοῦτο εἶναι ἀσύνηθες ». Τὴν 25 Νοεμβρίου
τοῦ '43 ρωτοῦσε : « Εἶναι δυνατόν νὰ εὑρετε καλὸν πρά-
κτορα εἰς Βουδαπέστην ; Χρειαζόμεθα νὰ μάθωμεν σημε-
ρινὴν διάταξιν οὐγγρικοῦ στρατοῦ ». Ὑστερα ἀπὸ λίγες μέ-
ρες : « Λονδίνον ζητεῖ ἀξιόπιστον στατιστικὴν ἑλληνικῆς
κτηνοτροφίας ».

¹Ἡ μεγαλύτερη ἐπιτυχία πού εἶχε ὁ ἀσύρματος κατὰ τὴν

Κατοχή οφείλεται στην πιό αναπάντεχη σύμπτωση. "Ενας νέος ἐθνικιστής, μέλος τῆς PAN, καθῶς περπατοῦσε στὸ Μεταξουργεῖο δέχτηκε μπρὸς στὰ πόδια του, ἀπὸ τὸ παράθυρο κάποιου ὑπόγειου, ἓνα ζαρωμένο χαρτάκι. Ἀντὶ νὰ προσπεράσῃ, στάθηκε καὶ τὸ μάζεψε. Ἦταν δοκίμιο ἀπὸ μιὰ προκήρυξη ποὺ τύπωναν κρυφὰ σ' ἐκεῖνο τὸ τυπογραφεῖο οἱ Γερμανοί, προκήρυξη πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Λέρου ποὺ τοὺς ἀνάγγελλε ὅτι ἔρχονταν νὰ τοὺς ἐλευθερώσουν. Ὁ νέος, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸ, ἔτρεξε στὸ στρατηγὸ Βεντήρη καὶ τοῦ ἔδειξε τὸ εὔρημά του. Ἐκεῖνος συνεννοήθηκε ἀμέσως μὲ τὸν ἀρχηγὸ τοῦ « Κόδρου » Τάκη Λυκουρέζο, ποὺ ἀνάλαβε νὰ παρακολουθήσῃ τὶς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ εἰδοποιῇ τὸ Κάιρο. Ἡ δουλειὰ μοιράστηκε μεταξὺ τῆς ὁμάδας ἐπισημάνσεως τῶν κινήσεων τοῦ Γερμανικοῦ Ναυτικοῦ ἀπὸ τὴν Ἑλευσίνα ὡς τὸν Ἅγιον Ἀντρέα καὶ τῆς ὁμάδας τοῦ ταγματάρχῃ Παναγιωτοπούλου ποὺ παρακολουθοῦσε τὶς μετατοπίσεις τῆς Βέρμαχτ. Τίποτα δὲν τοὺς διαφεύγει. Πρὶν περάσουν 20 μέρες τὰ δελτία ἀρχίζουν νὰ δείχνουν χαρακτηριστικὲς συγκεντρώσεις στὴ Ραφίνα ἀπὸ ἀλεξιπτωτιστὲς κ' ἐλαφρὰ μηχανοκίνητα. Οἱ πληροφορίες τοῦ ναυτικοῦ τμήματος βεβαιώνουν πὼς κάτι σοβαρὸ ἐτοιμάζεται, γιὰτὶ μεταφέρονται σιδηροδρομικῶς ἀπὸ τὸ Βορρᾶ σὲ κομμάτια καὶ συναρμολογοῦνται στὰ ναυπηγεῖα Βασιλειάδη σκάφη ἀποβατικά. Ὁ ἐχθρὸς προσπαθεῖ νὰ καλύψῃ μὲ κάθε τρόπο αὐτὴ τὴν ἐπιχείρησι. Νύχτα δουλεῦει, νύχτα μεταφέρει, νύχτα σκορπίζει τὰ πλωτὰ μέσα σ' ὅλους τοὺς ὅρμους τῆς Ἀττικῆς, γιὰ νὰ μὴ δώσῃ ὑπόνοιες. Τὶς τελευταῖες μέρες τοῦ Σεπτεμβρίου τὰ δελτία Πειραιῶς ἀναγγέλλουν ἐπιβίβαση μονάδων στ' ἀποβατικά, ποὺ φεύγουν ἐπιδεικτικὰ τὸ μεσημέρι καὶ ξαναγυρίζουν τὴ νύχτα. Τὸ συμπέρασμα εἶναι πὼς οἱ κινήσεις αὐτὲς δὲν εἶναι παρὰ προσπάθεια παραπλάνησεως. Τὸ ναυτικὸ τμήμα κατορθώνει μὲ ἀφάνταστους κινδύνους νὰ τρυπώσῃ μέσα στὰ μυστικὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐξακριβώνει πὼς ἡ ἐπιχείρησι στρέφεται πραγματικὰ κατὰ τῆς Λέρου καὶ ὅτι κάθε προετοιμασία ἔχει τελειώσει. Ἐπειδὴ

1943 ἡ μετάδοση τοῦ χρόνου πού θά ξεκινοῦσε στ' ἀλήθεια ἡ νηοπομπή ἔχει ἐξαιρετική σημασία, ὁ « Κόδρος » ζητάει, καί τὸ Στρατηγεῖο ἐγκρίνει, ν' ἀκροάζεται τὴν Ἀθήνα τὰ πέντε πρῶτα λεπτά κάθε ὥρας. Στὶς 7 τὸ πρωὶ τῆς 6 Ὀκτωβρίου στέλνεται στὸ Κάιρο τὸ τηλεγράφημα : « Σήμερον ὥραν 6.30 ἀπέπλευσαν « Ὀλυμπος » καὶ 6 ἀποβατικά με 8000 ἀλпинιστὰς ἐπιβιβασθέντας μυστικά. Προορισμὸς Λέρος. Ἐπίσης ἀπέπλευσε « Κάλιαρι » με φορτίον 600 ἀνδρῶν καὶ μηχανοκίνητον φάλαγγα 80 ὀχημάτων, 16 τρακτέρ καὶ 12 πυροβόλων τῶν 6 Ἴντσῶν. Προορισμὸς Λέρος ». Τὴν εἶδηση τὴν παίρνει ὁ Ἀρχιναύαρχος Κάνιγκαμ κι ἀρπάζει τὴν εὐκαιρία ἀπὸ τὰ μαλλιά. Αὐτὸς ὁ περίφημος θαλασσόλυκος, με τὴν πρώτη ἐνδειξη πού τοῦ μετάδωσε ὁ « Κόδρος », εἶχε προετοιμάσει τὴν ἐπιχείρηση ξαποστελώνοντας μιὰ μοίρα ἀντιτορπιλικὰ ἐπιφυλακὴ στὰ τουρκικὰ παράλια. Ἔτσι, τὸ πρωὶ τῆς 6 Ὀκτωβρίου, διατάζει τ' ἀντιτορπιλικὰ — μαζί τους καὶ τὸ δικό μας ἥρωικό « Βασίλισσα Ὀλγα » — νὰ προλάβουν τὸν ἐχθρὸ στ' ἀνοιχτὰ τῆς Λέρου. Ἡ μοίρα, ἀψηφώντας κάθε κίνδυνο ἀπὸ νάρκες καὶ στούκας, πλέει μέσα στὴν καρδιὰ τῶν Γερμανῶν καὶ βυθίζει χωρὶς οἴκτο ἓνα πρὸς ἓνα ὅλα ἀνεξαίρετως τὰ φορτηγὰ τῆς νηοπομπῆς. Χάρη στὴ σύμπτωση ἐκείνου τοῦ τσαλακωμένου χαρτιοῦ σώθηκε τότε ἡ Λέρος. Κάπου 9000 ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτότερους στρατιῶτες τοῦ Χίτλερ βρήκανε τάφο στὰ γαλάζια νερά τοῦ Αἰγαίου. Καὶ ὁ « Κόδρος » λαβαίνει μετὰ λίγες μέρες τὸ τηλεγράφημα 69 τοῦ Ναυαρχείου Ἀλεξανδρείας : « Τελευταῖα σήματά σας κίνησιν λιμένος, κορυφούμενα σῆμα σας 161 τῆς 6 Ὀκτωβρίου, εἶχον ἀποτελεσματὴν τὴν βύθισιν ὁλοκλήρου τῆς νηοπομπῆς κατευθυνομένης πρὸς Λέρον. Ναύαρχος διατάσσει συγχαρητήρια δι' ἀρχηγὸν καὶ συνεργάτας του ».

ΣΟ ΠΕΡΝΑΕΙ ὁ καιρὸς τόσο περισσότερο θαυμάζουμε τὴ Λέλα Καργιάννη. Καμιὰ συμμαχικὴ ὑπηρεσία δὲν τὴ βοηθᾷ, γιατί τὶς τρομάζουν οἱ αὐτοσχεδίασμοὶ τῆς. Ὅλα τὰ κάνει μόνη τῆς. Οἱ ἄντρες τὴν ὑπακοῦν ὅπως πειθαρχοῦσαν ἄλλοτε στὴν προγονὴ τῆς, τὴν «Καπετάνισσα». Κυβερνᾷ 120 ὁπαδοὺς ἀπ' ὅλα τὰ κοινωνικὰ στρώ-

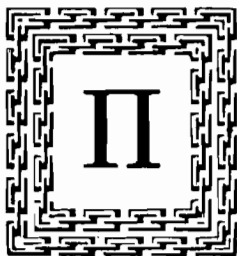
ματα, ἀλλὰ καὶ Γερμανοὺς, Γερμανίδες, Ἰταλοὺς. Σὲ καθέναν ἀπὸ τὴν ἀλλόκοτὴ αὐτὴ ἀκολουθία μεταδίνει τὸν ἥρωισμό πού στάζει ἀπὸ πάνω τῆς. Ὅταν ὀρίζει νὰ γίνῃ σαμποτᾶς στὶς βενζίνες τοῦ Χασανιοῦ, ντύνεται σὰν ἄντρας καὶ κατεβαίνει τὴ νύχτα μὲ τοὺς συνεργάτες ὡς τὰ συρματοπλέγματα γιὰ νὰ βεβαιωθῇ πὼς καλὰ τοποθετήθηκαν οἱ βόμβες, κ' ὕστερα τραβιέται πέρα γιὰ ν' ἀκούσῃ τὴν ἐκρηξὴ καὶ νὰ κρίνῃ τὴ ζημιὰ μοναχῇ τῆς. Ἐχει καταφέρει μὲ μαεστρία νὰ περάσῃ πράκτορες σ' ὅλες τὶς ἀξονικὲς ὑπηρεσίες. Ἐπειδὴ δὲν κατέχει δικό τῆς πομπό, τὶς πληροφορίες πού μαζεύει τὶς στέλνει στὸ Κάιρο ἀπὸ πολλοὺς συγχρόνως ἀσύρματους, τοῦ « Ἀπόλλωνα », τοῦ Ζέρβα, τοῦ Δημοτάκη, τοὺς Ἀγγλοὺς τῆς ὑπαίθρου, ἢ τοῦ ἀεροπόρου Μαργαρίτη πού ἡ ὑπηρεσία τῆς μετάφερε τὸ μηχανήμά του ἀπὸ τὴν Εὐβοία κρυμμένο μέσα σὲ τσουβάλι κρομμυδιῶν. Τόση ἀνιδιοτέλεια ἔχει ἡ Λέλα ὥστε δὲν τὴν ἐνδιαφέρει ἂν θὰ μαθευτῇ κάτω στὴ Μ. Ἀνατολὴ πὼς οἱ πολυσήμαντες πληροφορίες πού μεταβιβάζονται προέρχονται ἀπὸ τὴν ὀργάνωσιν τῆς « Μπουμπουλίνας ». Προσφέρει στοὺς ἄλλους τοὺς δικούς τῆς κόπους, τοὺς δικούς τῆς κινδύνους δωρεάν. Ἡ ὁμάς « Βύρων », τοῦ συγκροτήματος « Ἀπόλλων », τὴν παρακαλεῖ νὰ σημειώσῃ τὰ φράγματα ναρκῶν Σαρωνικοῦ, Κρήτης καὶ Θεσσαλονίκης ἐπάνω σὲ κάτι ναυτικὸς χάρτες πού ἔφερε ἓνας Ἀγγλος. Ἡ Λέλα ἐμπιστεύεται τοὺς χάρτες στὴ Μαρίχεν τοῦ Ναυαρχείου, πού τὴ βαφτίζει « Σπίθα » γιὰ τὴν ταχύτητα τῶν ἐνεργειῶν τῆς.

1943 Ἐκεῖνη τοὺς συμπληρώνει καὶ τοὺς ἐπιστρέφει ἑτοιμοὺς στὸν « Βύρωνα ». Τὸ ἀεροδρόμιο τοῦ Ἀράξου, στὴν Πελοπόννησο, τὸ μεγαλώνουν οἱ Γερμανοὶ μὲ τὸν μηχανικὸ Μπόζοβιτς. Ὁ γαμπρὸς τῆς Λέλας, Κρασᾶς, τὸν πείθει νὰ τοῦ παραδῶσῃ τὰ σχέδια. Σύμφωνα μὲ τὶς ὁδηγίες αὐτὲς ἡ ΡΑΦ κατὰστρεψε τὸ ἀεροδρόμιο. Ἀπέναντι ἀπὸ τὸν Ἀραξο πληροφορεῖται ἡ Καραγιάννη ὅτι σ' ἔρημο μέρος οἱ Γερμανοὶ συναρμολογοῦν κρυφὰ κάτι οἰκοδομὲς. Στέλνει ἀμέσως τὸν βοηθὸ τῆς Κωστόπουλο πού ἐξακριβώνει ὅτι χτίζουν ἐκεῖ μετεωρολογικὸ σταθμὸ καὶ συνεργεῖο ραδιοκαθοδηγήσεως ἀεροπλάνων. Περιμένει νὰ τελειώσῃ ἡ ἐγκατάστασις, νὰ μποῦν μέσα τὰ μηχανήματα κ' ὕστερα εἰδοποιεῖ τὸ Κάιρο πού τὰ τινάζει στὸν ἀέρα. Στις 12 Αὐγούστου στέλνει τὴν ἀκριβέστατη θέση πού μπῆκε ἓνα μεγάλο γερμανικὸ ὑποβρύχιο γιὰ ἐπισκευὴ στὸ Ναύσταθμο. Στις 17 Αὐγούστου ἀγγλικά ἀεροπλάνα τὸ τσακίζουν.

Ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ οἱ Γερμανοὶ ἰδρύουν εἰδικὰ τάγματα γιὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν ἀνταρτῶν. Σ' ἓνα ἀπὸ αὐτά, τῆς Ρούμελης, μὲ διοικητὴ τὸν ταγματάρχην Φρεϊδριχ Χόλμαν, ἡ Καραγιάννη καταφέρει νὰ τοποθετήσῃ διερμηνέα ἀνθρωπὸ τῆς, τὸν Ζήσιμο Παρτίδο. Ἐκεῖνος τῆς ξεσηκώνει τὸ σύστημα ἐνεργείας τοῦ τάγματος, ἡμερομηνίες ἐπιχειρήσεων, τῆς λέει ὅτι μεταχειρίζονται ἀγγλικὲς κ' ἑλληνικὲς στολές, παρὰ τοὺς διεθνεῖς κανονισμοὺς, γιὰ νὰ ἐξαπατᾶν τοὺς ἀντάρτες. Ὁ Ψαρρὸς εἰδοποιεῖται ἀμέσως καὶ ἀποφεύγει κάποια ἐνέδρα πού τοῦ στήνει ὁ Χόλμαν. Ἡ Λέλα δὲν ἀρκεῖται σ' αὐτά. Πείθει τὸν Παρτίδο, μιὰ φορὰ τὴν ἐβδομάδα πού κατεβαίνει στὴν Ἀθήνα, νὰ τῆς φέρνῃ ἀπὸ τὶς ἀποθῆκες τοῦ τάγματος ὅπλα. Ἔτσι γίνεται. Ὁ νεαρὸς αὐτὸς πατριώτης κατεβάζει στὸ φαρμακεμπορεῖο τῆς τουφέκια, πιστόλια ἢ χειροβομβίδες, πού διοχετεύονται στὸν ΕΛΑΣ. Ὁ Παρτίδος ἀποκάλυψε καὶ τὸν τότε νομάρχην Λειβαδιᾶς ὡς ὄργανο τῶν Γερμανῶν. Ὁ προδότης αὐτὸς ἔβαζε τὸν Χόλμαν νὰ στέλνῃ γράμματα πρὸς τὸν Ζέρβα καὶ τὸν Ψαρρό, σὰν νὰ ἦσαν συνεργάτες του, καὶ ὁρμήνευε τοὺς ταχυδρόμους νὰ τὰ πηγαίνουν

στο ΕΑΜ για ν' ανοίγεται άγεφύρωτο χάσμα μεταξύ τῶν δμάδων Ἀντιστάσεως στὰ βουνά. Ἡ πιὸ παράξενη ὑπηρεσία τοῦ Παρτίδου ἦταν ὅτι εἰδοποίησε ἐγκαίρως μὲ τὴν Λέλα τοὺς Ἀγγλους πὼς ἐτοιμάζεται τὸ μυστικὸ ὄπλο V1, αὐτὸ ποὺ γκρέμισε τὸ μισὸ Σίτυ τοῦ Λονδίνου. Ὁ ὑπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ, ποὺ διεύθυνε τοὺς ὄλμους τοῦ Χόλμαν, ὅταν ὑπηρετοῦσε στὴν Ἀλσατία εἶχε παρασταθῇ ὡς τεχνικὸς στὶς δοκιμὲς ποὺ γίνονταν ἐκεῖ ἐπὶ μῆνες μὲ μυστικότητα καὶ μίλησε ἓνα βράδυ ποὺ μέθυσε στὸν Παρτίδο. Πρῶτὴ αὐτὴ μετάδωσε καὶ τὴν πληροφορία ὅτι κατεβαίνουν τὰ Ες - Ες στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ βασανίσουν τὴν ἀνυπόταχτη πρωτεύουσα καὶ νὰ ληστέψουν τοὺς Ἑβραίους. Ἡ πανανθρώπινη ψυχὴ τῆς Καραγιάννη, μέσα στὶς τόσες σοβαρὲς σκοτοῦρες τῆς, νοιάζεται καὶ γιὰ τοὺς δυστυχισμένους Ἰουδαίους. Ἀπάνω ἀπὸ ὀγδόντα κρύβει καὶ φυγαδεύει σιγὰ - σιγὰ στὴν Τουρκία.

ΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ, ὁ Γολγοθᾶς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ¹. Ὅλο τὸ ἀπόγεμα τῆς 20-12-42 εἶχα ὀμιλία μὲ τὸν «Ἀντίβα» (συνταγματάρχην Μιχαήλ Ἀντωνόπουλο), ἀρχηγὸ τοῦ στρατιωτικοῦ τμήματος τῆς «Ἐθνικῆς Δράσεως». Μοῦ ἐξηγεῖ τὴν ἀνάγκη νὰ κρατήσουν οἱ ἐθνικισταὶ μὲ κάθε θυσία τὴν Πελοπόννησο,

ἀφότου τὸ ΕΑΜ φανερώθηκε ὄργανο κομμουνιστικόν. Ἀπὸ τὸν περασμένο μῆνα, ποὺ ἔσπασε ἡ γερμανικὴ προσπάθεια κατὰ τοῦ Στάλινγκραδ, τὸ ΕΑΜ πῆρε στάση ἐπιθετικὴ στὸ ἐσωτερικόν. Ἐκεῖνο ποὺ ὑποπτευόμαστε ἀπὸ τὸ καλοκαίρι, τὸν κομμουνισμό του, τώρα πιά ξεσκεπάστηκε. Ὁ Ἀντίβαξ φοβᾶται πὼς δὲ θὰ καταφέρουμε τελικὰ νὰ κρατήσουμε

1. Τὰ πελοποννησιακὰ γράφτηκαν σὲ διάφορες ἡμερομηνίες. Συγκεντρώθηκαν τώρα σ' ἓνα μόνο κεφάλαιο γιὰ νὰ διατηρηθῇ ἡ συνοχὴ.

1943 τὴ Στερεά, μιὰ καὶ θεωρεῖ τὸν Ψαρρὸ ἀκατάλληλο γιὰ τὸ ἔργο ποὺ ἀνάλαβε. Ἀνάγκη τουλάχιστο νὰ μὴ χάσωμε τὸν Μοριά, ὅποτε θὰ κυκλωθῇ ἡ Ἀθήνα. Κατὰ τὴ γνώμη του τὸ παιχνίδι τῆς Ἀπελευθερώσεως θὰ παιχθῇ στὴν πρωτεύουσα. Ἐξουσιάζοντας τὴν Πελοπόννησο ἐμποδίζουμε τὴν κατάληψή τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοὺς κουκουέδες.

— Πῶς εἶναι ἡ κατάσταση στὸν Μοριά; τὸν ρωτάω.

— Καλὴ καὶ κακὴ. Ἔστειλα συνδέσμους παντοῦ. Ἔχω ἀκριβέστατες εἰδήσεις. Οἱ πληροφορίες εἶναι πῶς πρέπει νὰ στηριχτοῦμε στὴν ὀργάνωση « Ε.Σ. » (Ἑλληνικὸς Στρατός) ποὺ ἰδρύθηκε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1941 ἀπὸ νέους ἀξιωματικούς στὴ Μεσσηνία. Ἐπειδὴ διάφοροι ἀνώτεροι ἀρνήθηκαν τὴν ἀρχηγία τοῦ Ε.Σ., ἡ κίνησις ἐντοπίστηκε κατ' ἀρχὰς μεταξὺ 240 κατωτέρων. Σκοπὸς του ἡ δημιουργία ἀνταρτικῶν σωμάτων, ἀφοῦ συνεννοηθοῦν μὲ τὴν Ἀθήνα καὶ τὸ Κάιρο. Ἀρχίζουν ἀμέσως δουλειά. Μοιράζουν τὴν Πελοπόννησο σὲ μικρὲς περιφέρειες κι ἀναθέτουν τὴν ὀργάνωση μαχητικῶν ὁμάδων 15 - 20 ἀνδρῶν στὸν ἀρχαιότερο ντόπιο ἀξιωματικὸ κάθε περιφέρειας. Κάνουν ἀναγνωρίσεις σὲ ποιοὺ βουνὰ θὰ σχηματιστοῦν τὰ ἀντάρτικα, σὲ ποιοὺ μέρη θὰ ζητήσουν ἀπὸ τοὺς Ἀγγλους ρίψεις. Δεκέμβριο τοῦ '41 στέλνουν στὴν πρωτεύουσα ἀντιπρόσωπο γιὰ νὰ ζητήσῃ συμβουλὲς καὶ βοήθεια ἀπὸ τὸν πολιτικὸ κόσμον καὶ τὴ στρατιωτικὴ Ἱεραρχία. Γυρίζει πίσω ἄπραχτος. Ὅλοι τοὺς παραπέμπουν στὴν Κυβέρνηση Καίρου καὶ στὸ Βρετανικὸ Στρατηγεῖο. Δοκιμάζουν νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τὴν Μ. Ἀνατολὴ χωρὶς νὰ τὸ πετυχαίνουν, γιὰ τὸ μὴνύματα ποὺ δίνουν μ' ἓνα χαλασμένον ἀσύρματό μένουν ἀναπάντητα. Στέλνουνε κρυφὰ ἀπὸ τὰ ἐρημολίμανα τῆς Μάνης ἀξιωματικούς στὴν Αἴγυπτο. Κανεὶς δὲν ἔδωσε σημεῖο ζωῆς. Τὸ καλοκαίρι τοῦ '42 γίνονται ἐπίμονες προσπάθειες τοῦ ΕΑΜ νὰ ῥθῃ σ' ἐπαφὴ μὲ τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ Ε.Σ. Ὁ λοχαγὸς Ζαμποῦρος συναντᾶται μὲ τὸν ἀρχικομμουνιστὴ Ι. Φράγκου, ὁ ὑπολοχαγὸς Ρετζέπης μὲ τὸ προεδρεῖο τῆς « Φιλικῆς Ἑταιρείας », ποὺ εἶναι παρακλάδι τοῦ ΕΑΜ. Βεβαιώνονται καὶ οἱ δύο πῶς

οἱ Ἑαμίτες ἔχουν πολιτικούς σκοπούς, κι ἄρνούνται νὰ δεχτοῦν συνεργασία μαζί τους. Εἶναι μεγάλη ἡ ἀγωνία τῶν μαχητῶν τοῦ ΕΣ πού τώρα ἀπὸ 240 ἔχουν αὐγατίσει σὲ 450 μόνιμους καὶ ἄλλους τόσους ἐφεδρους. Μαζὶ μὲ τοὺς ἀξιωματικούς τῆς Μεραρχίας Κρητῶν, πού ἐγκαταλείφθηκε στὴν Τρίπολι, ξεπερνᾶν τοὺς χίλιους. Περιμένουν μιὰν ὁδηγία τί νὰ κάμουν, μιὰν ἀχτίδα φῶς μέσα στὸ σκοτάδι τῆς σκλαβιάς, καὶ δὲ βρίσκεται ἓνας ἐπίσημος νὰ τοὺς τὴν δώση. Νὰ τοὺς πῇ σκοτωθῆτε, καὶ νὰ σκοτωθοῦν. Μόνον ὁδηγὸ ἔχουν τὴ ραδιοφωνικὴ ὁμιλία τοῦ Βασιλιᾶ, πού διαλάλησε : « Ἐστὲ ἐν ἐπιστρατεύσει ». Τοῦτο τὸ ἐπράξαν, μὰ τί πρέπει νὰ κάμουν ὕστερα ; Οἱ Ἱταλοὶ κατασκοπεύουν τὴν κίνησή τους, κι ἀπὸ ὥρα σὲ ὥρα κινδυνεύουν νὰ τοὺς συλλάβουν, γιατί κατέχουν φωτογραφίες ὄχι μόνον τῶν βαθμοφόρων ἀλλὰ καὶ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας τους. Παρηγοροῦνται μὲ τὴ σκέψη πὼς κάποια ἀνώτερη σκοπιμότητα ἐπιβάλλει στοὺς ἐπίσημους τὴν περίεργη σιωπὴ τους, ἀλλὰ ἡ σιωπὴ αὐξάνει τὴ σύγχυση καὶ βοηθεῖ τοὺς ἀντίχριστους. Καμιά εἰκοσαριὰ ἀξιωματικοὶ προσχωροῦν στοὺς ἀριστεροὺς. Οἱ ἄλλοι, οἱ πολλοί, φοβοῦνται μήπως πηγαίνοντας μὲ τὸ ΕΑΜ γίνουν ὄργανα σὲ πολιτικὲς ἐπιδιώξεις. Ἀποφεύγουν ν' ἀναμιχθοῦν στὴν πολιτικὴ, γιατί τρέμουν μήπως ἐνισχύσουν τὴν ἐσωτερικὴ διχόνοια, πού τόσες φορές κατὰστρεψε τὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Μοριᾶ σκέπτονται σὰν τοὺς συναδέλφους των σ' ὅλες τὶς ἐπαρχίες. Ποτὲ ἄλλοτε οἱ Ἑλληνες βαθμοφόροι δὲν εἶχαν τόση ἐνότητα στὴ σκέψη. Ἀρκοῦσε μιὰ διαταγὴ γιὰ ν' ἀναστηθῇ ὁ στρατὸς τῆς Ἀλβανίας, μὰ τὴ διαταγὴ αὐτὴ κανένα χεῖλι δὲν τὴν πρόφερε. Καὶ ὅταν τέλος ἔφτασε στὴν Καλαμάτα ὁ λοχαγὸς Ἀντωναρόπουλος φέρνοντας ὁδηγίες, αὐτὲς ἦρθαν ξεπερασμένες : « Τὸ Κάιρο διατάζει νὰ συνεργασθῆτε ὅλοι μὲ τὸ ΕΑΜ ». Αὐτὰ λέν οἱ ὁδηγίες, ἀλλὰ τὸ ΕΑΜ, μιὰ καὶ πείστηκε πὼς οἱ ἀξιωματικοὶ ἦταν ἀμετανόητα ἐθνικόφρονες, ἄρχισε νὰ τοὺς χτυπά. Οἱ ἐπὶ κεφαλῇς βαθμοφόροι καταδόθηκαν στοὺς Ἱταλοὺς σὰν τὸν συνταγματάρχη Κετσέα ἢ δολοφονήθηκαν σὰν τὸν τα-

1943 γματάρχη Δαούλη πού ἀφέντευε τὴν Αἰγιάλεια καὶ τὸν σκό-
τωσαν μολονότι ἦταν δημοκρατικός, ἀπότακτος τοῦ '35. Τὸ
ΚΚΕ, μὲ βάση τὸ συνωμοτικό του σύστημα, μὲ τὴν πείρα
πού ἀπόχτησε στὴν ὀρεινὴ Ἑλλάδα καὶ μὲ ἀφθονα χρημα-
τικά μέσα, κατόρθωσε σὲ λίγο διάστημα, πάντα σκεπασμένο
μὲ τὴν ἐθνικὴ μάσκα, ν' ἀπλωθῇ στὴν Πελοπόννησο. Τὴν
ὀργάνωση τὴν διευθύνει τὸ « Πελοποννησιακὸ Γραφεῖο » τῆς
Πάτρας. Μία διαγώνιος πού πάει ἀπὸ τὸ Κατάκωλο στὸ
Λεωνίδι χωρίζει διοικητικὰ τὸν κομμουνιστικὸ Μοριὰ στὰ
δυό. Στὸ τμήμα Πατρῶν ἀρχηγὸς εἶναι ὁ αἰμοβόρος Φράγ-
κου, τριαντάρης φοιτητῆς πού στάθηκε ἀνίκανος νὰ βγάλῃ
τὸ πανεπιστήμιο, τρόφιμος τῆς Ἀκροναυπλίας· στὸν Ταύ-
γετο ὁ ὑπολοχαγὸς Κανελλόπουλος πού, ἂν καὶ μόνιμος ἀξιω-
ματικός, ἦταν πράκτορας τοῦ κομμουνισμοῦ ἀπὸ μαθητῆς.
Τὸ 1937 ὁ Μανιαδάκης ἀνακάλυψε στ' ἀρχεῖα τῶν κομμου-
νιστῶν Λαρίσης πὼς ὁ Κανελλόπουλος ἦταν ἐνεργὸ μέλος
τοῦ ΚΚΕ καὶ τὸν πέταξαν ἀπὸ τὸ Στρατό. Στὴν Κόρινθο
ἀρχηγὸς εἶναι κάποιος Λάσκαρης μὲ ψευδώνυμο Πελοπίδας·
στὸν Πάρνωνα ὁ Λεβεντάκης. Τὸ ΒΔ τμήμα τὸ διοικεῖ ὁ
κομμουνιστὴς Παπούς, μὲ στρατιωτικὸ σύμβουλο, ἀπλὸ ἀν-
τρείκειλο στὰ χέρια του, τὸν ἀντισμήναρχο Μίχα. Τὸν νομὸ
Ἀρκαδίας τὸν ὀρίζουν ὁ Στασινόπουλος, δυνατὸς παράγον-
τας στὴν ἐπαρχία του, καὶ ὁ δημοδιδάσκαλος Μιχαλόπου-
λος, πού πῆρε τὸ ψευδώνυμο « Ὠρίων »· τὴν Τριφυλίαν ὁ
σερβιτόρος Ἀντωνόπουλος καὶ ὁ σωφὲρ Πατσιώνης. Αὐτοὶ
ἐγκαθιστοῦν σὲ κάθε χωριὸ ἐπιτροπὲς ἀπὸ πέντε μέλη κ'
ἓναν Γενικὸ Γραμματέα, φανατικὸ κομμουνιστικὸ στέλεχος,
φερμένον ἀπ' ἔξω. Στούς πυρῆνες αὐτοὺς ἔχουν πείσει νὰ
μποῦν τοπικοὶ ἄρχοντες, νοικοκυραῖοι, παπάδες, γιατροί.
Τοὺς Γεν. Γραμματεῖς, πού ἔχουν τὸ « βέτο », τοὺς πα-
ρουσιάζουν γιὰ ἀποσταλμένους κάποιας Πανελληνίας Κεν-
τρικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐκμεταλλεύονται τὴν ψυχολογίαν τοῦ
λαοῦ καὶ παριστάνουν πὼς ἡ κίνησή τους ἀποβλέπει σὲ δη-
μιουργία ἀντάρτικου γιὰ νὰ χτυπήσῃ τοὺς Γερμανοὺς καὶ
νὰ προετοιμάσῃ τὴ συμμαχικὴ ἀπόβασιν. Σκοτώνουν συ-

στηματικά τούς χαφιέδες τοῦ "Αξονα, καὶ τοῦτο ἱκανοποιεῖ τὸν κοσμάκη. Μὲ τέτοια ἐπιτήδεια ἀπάτη δὲν εἶναι θαῦμα πῶς διάφοροι εὐκολόπιστοι ἐγγράφονται στὴν πατριωτικὴ τάχα ὀργάνωση καὶ παραδίνουν τὰ ὅπλα τους. Μόλις βάζαζε τὸ ΕΑΜ λίγη δύναμη στὰ χέρια του, ἄρχισε νὰ κυκλοφορῇ ἔντυπα κατὰ τῶν ἀξιωματικῶν, λέγοντας πῶς εἶναι φασίστες. Ἐνῶ στὴν ἀρχὴ ὑποσχόταν νὰ προστατέψῃ τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου σύμφωνα μὲ τὸν Χάρτη τοῦ Ἀτλαντικοῦ, τώρα τελευταῖα, μετὰ τὴν εὐνοϊκὴ στροφὴ τῆς ἐκστρατείας στὴ Ρωσία, μιλάει φανερά γιὰ λαοκρατία. "Αν ἀφήσωμε ἔτσι τὸν Μοριά ἀκόμη λίγους μῆνες, γρήγορα θὰ τὸν δυναστεύουν οἱ κομμουνιστές. . .

Τέτοιες ἦταν οἱ πληροφορίες τοῦ Ἀννίβα καθὼς τέλειωνε ὁ χειμῶνας τοῦ '42.

Μόλις ἀνάτειλε τὸ '43 οἱ πλαγιές τῆς Πελοποννήσου πληθωρίζουν ἀπὸ ἀντάρτικες ὁμάδες. Καμιὰ δὲν ξεπερνᾷ τὶς εἰκοσι ψυχές. Εἶναι ὀπλισμένες μὲ ὅ,τι βάλῃ ὁ νοῦς σου, μάνλιχερ, ἰταλικά τουφέκια, γκράδες, δίκανα τοῦ κυνηγιοῦ καὶ πιστόλια. Ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ τῶν βουνῶν στέκει ἐαμίτικο μπουλούκι πού τ' ὀδηγοῦν λίγοι φανατικοί, ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ οἱ ἀξιωματικοί, ἀκολουθημένοι ἀπὸ πιστοὺς στρατιῶτες πού εἶχαν παίξει τὴ ζωὴ μαζί τους, πάνω στὸ ἴδιο ζάρι, σὲ Πίνδους καὶ Ροῦπελ. Οἱ ἀλλότριες αὐτὲς ὁμάδες δὲν τσακώνονται, γιατί οἱ ἐαμίτες σκιάζονται τὴν πείρα καὶ τὸ θάρρος τῶν στρατιωτικῶν, ἐνῶ ὁ πατριωτισμὸς δὲν ἐπιτρέπει στοὺς ἀξιωματικούς νὰ ἀρχίσουν ἐμφύλιο πόλεμο. Ἀξιωματικοὶ καὶ ἐαμίτες μοιάζουν κάτι νὰ περιμένουν. Ποιόνε θὰ βοηθήσῃ ὁ χρόνος ; Ἡ Μ. Ἀνατολὴ θὰ τὸ ἀντιζυγίσῃ. Οἱ ἐθνικόφρονες πιστεύουν πῶς αὐτοὶ θὰ εὐνοηθοῦν, ἀφοῦ ἡ Κυβέρνηση Καίρου καὶ οἱ μεγάλοι Σύμμαχοι εἶν' ἀδύνατο νὰ μὴ στηριχθοῦν στοὺς ἀνθρώπους πού ἔγραψαν τὴν ἐποποιίαν τοῦ 40 - 41. Θὰ ξανάρχιζε πόλεμος· μπορεῖ ἄλλος κανεὶς νὰ τὸν βγάλῃ πέρα καλύτερα ἀπὸ κείνους πού ἐκπαιδεύτηκαν γιὰ νὰ ὀδηγοῦν στὴ μάχη ἄντρες καὶ ὅπλα ; Μὰ κ' οἱ

κομμουνιστές δὲν ἀνησυχοῦν. Ἄν ἴσως οἱ μεγάλοι μαγειρεύουν τίς ὑποθέσεις, ὅμως τίς ἀποτελεῖω-νουν στὰ σκοτεινὰ οἱ μικροί. Καὶ τὰ μικρὰ σκουλήκια στὸ Κάιρο εἶναι συνοδοιπόροι τῶν κομμουνιστῶν.

Ἀρχὲς τοῦ Ἀπρίλη μαθαίνουμε πὼς ἔγινε στὸν Ταῦγετο ἡ πρώτη συμμαχικὴ ρίψις ἀπὸ ὅπλα καὶ αὐτόματα Στέν. Ἡ ὁμάδα τοῦ κομμουνιστῆ Κανελλόπουλου τὰ πῆρε. Μετὰ λίγες μέρες μᾶς ἔρχονται εἰδήσεις ὅτι πέσαν μὲ ἀλεξιπτω-τὰ στὴν Πελοπόννησο Βρετανοὶ ἀξιωματικοί. Ρωτᾶμε τοὺς Ἀγγ-γλους τῆς Ρούμελης, δὲν ξέρουν τίποτα σχετικόν· ὥστόσο οἱ πληροφορίες ἐπαναλαμβάνονται, καὶ μάλιστα μὲ τὴ λεπτο-μέρεια πὼς οἱ ξένοι σύνδεσμοι κατέβηκαν στὴν ὀρεινὴ Γορ-τυνία. Οἱ βαθμοφόροι μας ἐκείνων τῶν περιοχῶν κινήθηκαν ἀμέσως γιὰ νὰ βροῦνε τὰ ἔχνη τους.

Τυχεροὶ στάθηκαν ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Κωσιώρης Ι., ποὺ πεζοπορώντας ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ πέτυχε τὰ ἔχνη Βρε-τανοῦ, τοῦ ταγματάρχη Reed, στὸ Νάσι τῶν Καλαβρύτων, καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Δασκαλόπουλος, ποὺ εἶχε συνεννοηθῇ κιόλας μὲ τὸν Reed. Ὁ Ἀγγλος ταγματάρχης τοῦ παράγγει-λε νὰ περιμένῃ στὸ Νάσι διαταγὴ του, γιὰ νὰ σχηματίσῃ ὁμά-δα ἀπὸ 200 παιδιὰ. Ὁ ἓνας ἀξιωματικὸς ἔμεινε καρτέρι στὸ Νάσι, ὁ ἄλλος γύρισε πεζὸς στὴν Τρίπολη, ἀπ' ὅπου εἰδο-ποίησε ἐδῶ τὸν Ἀννίβα καὶ τίς ὁμάδες τοῦ Ε.Σ. « Ἐτοι-μαστήτε, τοὺς ἔλεγε, ἦρθαν οἱ Ἀγγλοι νὰ μᾶς δώσουν ὅπλα! » Μὰ ὁ Reed χάθηκε ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς. Ἐ-πειδὴ εἶχε πῆ στὰ Καλάβρυτα πὼς θὰ τραβοῦσε κατὰ τὴ Με-γαλόπολη, ξεκίνησαν κατὰ κεῖθε οἱ δικοί μας νὰ τὸν ξετρυ-πώσουν. Ἐμαθάν πὼς πέρασε πραγματικὰ ὁ ξένος ἀπὸ τὴ Μεγαλόπολη, δὲ βρῆκε δυστυχῶς ἀξιωματικούς νὰ συνεννοη-θῇ κ' ἔπεσε στὰ δίχτυα τῶν ἐαμικῶν, ποὺ τὸν ὁδήγησαν πρὸς τὴν Ὀλυμπία. Σὰν εἶδαν οἱ κομμουνιστές πὼς ἔχει διάθεση νὰ προστατέψῃ τὸν περιφερειακὸ ἀρχηγὸ τοῦ ΣΕ, λοχαγὸ Καραχάλιο, καὶ τοῦ ἔδωσε 80 ὅπλα, τὰ χρειάστηκαν. Μὲ συ-κοφαντίες ἀπομάκρυναν τὸν Reed ἀπὸ τὸν Καραχάλιο, ὅ-

στερα τὸν ἐγκατάστησαν καλὰ στὸ χωριὸ Παυλίτσα, ἔστησαν γύρω του φυλάκια γιὰ νὰ ἐμποδίζουν νὰ τὸν πλησιάζῃ κανεὶς, τὸν περιποιήθηκαν ὅσο γίνεται, φέραν καὶ δυὸ τσοῦλες, σωστὲς καλλονές, νὰ τοῦ στρώνουν τὸ κρεβάτι. Τὸν ἀπομόνωνσαν τέλεια. Ὡστόσο ὁ λοχαγὸς Καραχάλιος, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ παπα - Χρόνη ἀπὸ τὸ χωριὸ Πλατάνα, κατάφερε νὰ συναντήσῃ τὸν Reed.

Συμφώνησαν ἀπὸ δῶ καὶ πέρα οἱ ρίψεις νὰ γίνωνται ἐξ ἴσου στὸν Ε.Σ. καὶ στὸν ΕΛΑΣ. Ὁ Καραχάλιος αὐγάτισε τὸ τμήμα του σὲ 150 ἄντρες, συγχρόνως ὁμως — θέλεις ἐν γνώσει τοῦ Reed, θέλεις πίσω ἀπὸ τὴ ράχη του — ὁ ΕΛΑΣ πῆρε πολὺ περισσότερα ἐφόδια καὶ δυνάμωσε τόσο ὥστε νὰ μαθαίνῃ στὰ κοπέλια του τὸν ὕμνο τῆς Γ' Διεθνoῦς καὶ νὰ τὰ κατηγῇ φανερά στὸν κομμουνισμό. Ὁ Φράγκος, ποὺ εἶχε τὸν τίτλο « Ὑπουργοῦ τῆς Πελοποννήσου », μόλις ἔμαθε πὼς ἔλαβε ρίψεις ὁ Καραχάλιος, ἔτρεξε κοντὰ στὸν Reed καὶ τοῦ ἔλλαξε τὰ μυαλά. Ἦτανε δὲ πειστικότατος ἰνστρούχτορας ὁ Φράγκος, ποὺ εὐκόλα παραπλανοῦσε ἄνθρωπο. Μιὰ καὶ δὲ γινόταν συνεννόηση μὲ τοὺς Ἑγγλέζους τοῦ Μοριᾶ, ὁ Ἀννίβας ἔγινε φόρτωμα στὸν Eddie νὰ ἐπέμβῃ. Μετὰ πολλὰ ὁ Eddie ἔδωσε συνέχεια στὶς παρακλήσεις. Ἀφοῦ ἡ Μ. Ἀνατολὴ ἀργοῦσε ν' ἀναγνωρίσῃ τοὺς ἐθνικιστὰς ὡς συμμαχικὸ στρατό, ἀποφάσισε νὰ τοὺς ἐντάξῃ στὸν Ζέρβα, γιὰ νὰ λάβουν ἐφόδια σὰν ἐδεσίτες. Ἔτσι ἦρθε καὶ συνάντησε στὰς Ἀθήνας, 20 Ἀπριλίου, τὸν Ἀννίβα ὁ ἀντισυνταγματάρχης Κώστας Γεωργίου μὲ τὸ ἔγγραφο 2444 τοῦ Ζέρβα :

« Πατριώτῃ Μιχαλή,

1. Ὑστερα ἀπὸ σύσταση τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἀγγλικῆς Ἀποστολῆς Συνταγματάρχου Eddie σὲ παρακαλῶ πολὺ νὰ βοηθήσῃς τὸν συνάδελφο Κώστα νὰ ἔλθῃ σ' ἐπαφὴ μὲ ἔξω, ἂν τοῦτο δὲν ἐπιτευχθῇ μὲ ἰδικὰ μας μηχανήματα.

2. Ἀναμένω πάντοτε ἀνοδὸν Δημ. Ψαρροῦ. Αὕτη πρέπει νὰ γίνῃ τὸ ταχύτερον.

Μὲ πατριωτικούς χαιρετισμούς

Ν. Ζέρβας »

Ὁ Γεωργίου εἶχε καὶ γράμμα ἰδιόχειρο τοῦ Κρίς πρὸς

1943 τὸν Ἀννίβα, ποὺ τοῦ συνιστοῦσε νὰ τὸν βοηθήσῃ σ' ὅ,τι χρειαστῇ, γιατί « ἡ δουλειὰ βιάζει πολὺ ».

Χωρὶς κανένα δισταγμὸ δόθηκαν στὸν ἀντισυνταγματάρχῃ γραφτὲς ἐντολὲς γιὰ τὰ τμήματα τοῦ Ε.Σ., ποὺ εἰδοποι-οῦνταν ὅτι αὐτοὺς εἶχεν ὀνομαστῇ ἀρχηγὸς τῶν ἀνταρτῶν Πε-λοποννήσου καὶ συντονιστῆς τοῦ ἀγώνα.

Στις 25 Ἀπριλίου ὁ νέος ἀρχηγὸς βρισκόταν στὴν Καλα-μάτα, καὶ μετὰ δυὸ μέρες στέλναμε στὸ Κάιρο τὸ ὑπ' ἀριθ. 15 ραδιοτηλεγράφημα :

« 1) Ἀναφέρω Σταθμὸς Διοικήσεως Ἐθνικῶν Ὁμά-δων Πελοποννήσου καθορίζεται κάτωθι : 36° 57' 02" καὶ 22° 18' 03", τέσσαρα χιλιόμετρα νοτίως χωρίου Πηγάδια, 20 χιλιόμετρα ΝΑ Καλαμῶν. Τοῦτο ἐνδείκνυται ὡς μόνον σημεῖον ρίψεως, ἀκυρουμένου παντὸς ἄλλου καθορισθέντος προηγουμένως, λόγω παρουσίας ἰταλικῶν ἀποσπασμάτων.

2) Ἀπὸ 10 Μαΐου ἀναμένωμεν ριφθῶσιν ἀσύρματα, δπλα ὅσον δυνατόν περισσότερα, ὑποδήματα καὶ χρήματα. Εἰδοποιήσατέ μας ἐγκαίρως.

3) Σημεῖα ἀναγνωρίσεως 6 πυραὶ ἀνὰ 50 μέτρα σχή-ματος σταυροῦ μετὰ ἐρυθρᾶς φωτοβολίδος. Σύνθημα ἀνα-γνωρίσεως διὰ ριπτομένους : Τρία. Πέντε. Πέτρος. Ἀλήθεια.
Ἐπιτελάρχης Ἀννίβας »

Πρὶν γεμίση τὸ φεγγάρι τοῦ Μάη ἔπεσε στὸν Ταῦγετο ὁ λοχαγὸς Frazer, καὶ σὲ λίγο τρία ἀεροπλάνα ρίξαν τοῦ Γεωργίου ἐφόδια. Κάθε ἀεροπλάνο εἶχε ὀγδόντα δπλα, φυ-σέκια καὶ ροῦχα. Τὰ δπλα, τυλιχτὰ στὸ ρουχισμό, ἦταν ἀμπα-λαρισμένα μέσα σὲ βαρέλια ποὺ κατέβαιναν μ' ἀλεξίπτωτα. Ὑστερα ἀπ' αὐτὴ τὴ βοήθεια ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Ζέρβα δὲν ἔλαβε πιά τίποτ' ἄλλο. Ἀκουγαν οἱ ἐθνικισταὶ τὶς νύχτες πλῆθος ἀεροπλάνα νὰ περνᾶν ἀπὸ πάνω τους καὶ νὰ πηγαίνουν πρὸς τὰ μέρη ποὺ στρατοπέδευαν ἑαμίτες. Δὲν ἀργήσαμε νὰ μάθωμε πῶς τὸ Κάιρο ἐξόπλιζε ἐντατικὰ τοὺς κομμουνιστῆς. Ὁ Παπούας στὸν Ἑρῦμανθο, ὁ Στασινόπουλος στὴν Γορτυ-νία, ὁ Κανελλόπουλος στὸν Ταῦγετο, ὁ Λεβεντάκης στὸν Πάρ-

νωνα κι ὁ Πελοπίδας στὴν Ἀχαῖα πῆραν καθένας τους ἀπὸ τρεῖς ρίψεις, μπουκώθηκαν αὐτόματα καὶ χρυσὲς λίρες. Χάρη στὴν ἀγγλικὴ ἐνίσχυση οἱ ὁμάδες τους σχημάτισαν δύναμη ἀπὸ 500 ἀντάρτες ἢ καθεμιά. Εἶναι ἀφάνταστη ἡ ἐντύπωση ποὺ προξένησε στὸ λαὸ τοῦ Μοριᾶ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ Βρετανικὸ Στρατηγεῖο βοήθησε τὸ ΕΑΜ. Οἱ ἀριστεροὶ καπεταναῖοι, μὲ 20 νοματαῖους καθένας, ἔλαβαν διαμιάς ἀπὸ 400 ὄπλα. Ἐμᾶς μᾶς πλημμύριζε κόσμος, μὰ δὲν λάβαμε ὄπλα. Ἔτσι τὸ ΕΑΜ γρήγορα μάζεψε ὁπαδούς κατὰ δύο τρόπους, εἴτε μὲ τὴν προπαγάνδα, λέγοντας πὼς μόνο ὅποιος πάη κοντὰ του συντρέχει τοὺς Ἀγγλους ἀφοῦ οἱ Ἀγγλοι ἀπαρνήθηκαν τοὺς ἀξιωματικούς, εἴτε σκοτώνοντας ἕναν Ἰταλὸ στρατιώτη, γιὰ νὰ καοῦν μερικὰ χωριὰ καὶ νὰ καταφύγουν οἱ κάτοικοι στὰ βουνά — ὅπως ἔκανε στὴ Στερεὰ ὁ Βελουχιώτης. Στὴν ἐκθεση τοῦ λοχαγοῦ Ταβερναράκη, ποὺ ἀποβιβάστηκε στὸ Γύθειο ἀπὸ ὑποβρύχιο μαζί μὲ Ἀγγλους, μπορεῖς νὰ διαβάσης : « Εἰς τὸ δυνάμωμα τοῦ ἀνταρτικοῦ ΕΛΑΣ συνετέλεσε τὰ μέγιστα ἡ πρώτη συμμαχικὴ βοήθεια δι' ἀεροπλάνων. Παράδειγμα τὰ χωριὰ Πάρνωνος ὅπου οὐδὲν μέλος τοῦ ΕΑΜ ὑπῆρχε, καὶ ἀμέσως μετὰ τὸ πρῶτον ἀεροπλάνον ὅλοι ἐνεγράφησαν καὶ συνηγωνίζοντο τὶς περισσότερον νὰ μᾶς βοηθήσῃ ».

Ἀλλὰ μάθαμε καὶ μερικὰ ἀκόμη παράξενα πράγματα. Ὁ ταγματάρχης Harrington (ὁ Χένρυ), ποὺ ἦρθε μ' ἀλεξιπτωτο νὰ ἐξετάσῃ τὴν κατάσταση, εἶδε στὴν ἀρχὴ μερικὰ τμήματα τοῦ ΕΑΜ καὶ ἀπογοητεύτηκε, γιὰτὶ δὲ βρῆκε οὔτ' ἕναν ποὺ νὰ ἔχῃ ὑπηρετήσῃ στὸ στρατό, δὲ βρῆκε οὔτ' ἓνα βαθμοφόρο ἱκανὸ νὰ συζητήσῃ. Βρῆκε ὅμως ἀνθρώπους ποὺ ξέραν νὰ τὸν τυλίξουν, μπερμπάντηδες ποὺ τοὺς περίσσευε πονηριὰ γιὰ νὰ ξεγελάσουν τίμιον Ὁξφορδιανό. Τοῦ παρουσίασαν ἕναν ἀγγλομαθημένο κύριο ποὺ ἀκουγε στὸ ὄνομα Πῆτερ καὶ ἦταν, λέει, διευθυντὴς τῆς Ἀμερικανικῆς Ὑπηρεσίας Πληροφοριῶν. Ὁ Πῆτερ μυρίστηκε τὶς ιδέες του καὶ τοῦ εἶπε : « Ἐγχεῖς δίκιο. Αὐτοὶ ποὺ σὲ παράλαβαν δὲ φελᾶνε τίποτα. Ἐγὼ θὰ σ' ὀδηγήσω σὲ καλὲς ὁμάδες. Τοῦτοι εἶναι ἀγράμματοι κομμουνιστές! » Καὶ τὸν πῆγε στὸν σύντροφο

Λεβεντάκη, ἀφοῦ πρῶτα μῆνυσε τοῦ Λεβεντάκη νὰ εὐπρεπίσῃ τὸ τμῆμα του καὶ νὰ ἔχει δίπλα του ἀξιωματικό. Ὁ Πῆτερ ἦταν ἰνστρουχτορας τοῦ Κ.Κ. Ἀπομόνωσε τὸν Harrington καὶ φρόντισε ποτέ του νὰ μὴ μάθῃ πῶς ὑπάρχουν ἄλλες, δικές μας, ὁμάδες ὁλόγυρα στὰ Μοραίτικα βουνά. Μὲ τὴν μαστοριά του κέρδισε τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ Ἀγγλου. Ὅταν ὁ ταγματάρχης Μαρινάκος ἔμαθε ὅλα αὐτά, ξαπόλυσε ἐμπιστο χωριάτη πού, προσποιούμενος τὸν κομμουνιστή, κατάφερε νὰ μιλήσῃ τοῦ Harrington. Τὸν παρότρυνε νὰ ἐπισκεφθῇ μόνος του τὸ τμῆμα Μαρινάκου στὴν Κυνουρία, πειθαρχημένο τμῆμα 50 νέων ἀξιωματικῶν. Ὁ Ἀγγλος ἔστειλε νὰ τὸ ἐξετάσῃ, ποιόν ; Τὸν Πῆτερ. Αὐτὸς βέβαια γύρισε καὶ τοῦ ἀνάφερε πῶς ἡ ὁμάδα τῶν 50 στρατιωτικῶν ἦταν « κοπάδι ἀπατεῶνων ». Ἀμα πέρασαν μῆνες χωρὶς νὰ λάβῃ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο ὁ Μαρινάκος μήτε μιὰν ἀρβύλα, πορεύτηκε νὰ πάῃ νὰ βρῇ ὁ ἴδιος τὸν Ἑγγλέζο. Ὁ Harrington ἀρνιόταν νὰ δεχτῇ τὸν « ἀπατεῶνα », καὶ ὅταν τέλος κατάφερε ὁ Μαρινάκος νὰ μιλήσῃ μαζί του καὶ νὰ τὸν μεταπείσῃ, ὁ Λεβεντάκης παραμόνευε. Καθὼς ἔκανε ὁ ἀξιωματικός, ὕστερα ἀπὸ τὴ συμφωνία του μὲ τὸν Ἀγγλο, νὰ γυρίσῃ χαρούμενος στὸ κονάκι του, τὸν δολοφόνησε. Κατόπι πῆρε ὁ Λεβεντάκης 300 ὀπλισμένους μὲ αὐτόματα καὶ διάλυσε τὴν ὁμάδα Μαρινάκου ποὺ δὲν κρατοῦσε παρὰ γκράδες καὶ πιστόλια. Αὕτῃ ἦταν ἡ πρώτη προδοσία τοῦ ΕΑΜ, πρώτη ἀπὸ σειρά ὁλόκληρη.

Σὰν νὰ μὴν ἀρκοῦσαν τόσες ὁμάδες Ε.Σ. ποὺ εἶχανε βγῇ στὸ κλάρι ἡ Μέση Ἀνατολή διάταξε τὸν ἀντισυνταγματάρχη Γεωργίου νὰ ἐτοιμάσῃ ἀκόμη δύο γιὰ τὸν Ἑρύμανθο καὶ τὴν Ἀρκαδία. Τοῦ ὑποσχέθηκαν νὰ τοῦ στείλουν τ' ἀπαιτούμενα χρήματα μὲ τὸν ὑπολοχαγὸ Σίμο, μὰ τὰ χρήματα πῆγαν χαμένα γιὰτὶ τὸν Σίμο τὸν κατέβασαν στὰ χέρια τοῦ ΕΑΜ. Ἐμεῖς δὲν εἰδοποιηθήκαμε ἀπὸ τὸ ΜΟ4 πότε καὶ ποῦ πρόκειται νὰ πέσῃ αὐτὸς ὁ ὑπολοχαγός, τὸ ΕΑΜ ὅμως ἔλαβε μυστικά τὴν ἀγγελία καὶ τὸν καλοδέχτηκε. Γιὰ νὰ

μὴν ἀργοπορήσουν τὰ ὅπλα πού μᾶς ἔταξε πῶς θὰ στείλῃ τὸ Κάιρο, ὀργανώσαμε μὲ δικὰ μας χρήματα δυὸ νέες ὁμάδες· στὸν Ἑρῦμανθο πῆγαν τὴν πρωτομαγιά παιδιὰ τῆς Χ καὶ στὸ Λεβίδι τριπολιτσιῶτες ἀξιωματικοί. Τὸ Βρετανικὸ Στρατηγεῖο ἔλαβε ἀμέσως εἰδοποίηση σὲ ποῖδ σημείο λημέριαζαν γιὰ νὰ τοὺς ρίξῃ τὰ πρεπούμενα. Μόλις πέρασε τὸ πρῶτο φεγγάρι χωρὶς νὰ φανοῦν ἀεροπλάνα ὁ Ἀντίβας ἔστειλε στὸ Κάιρο τηλεγραφήματα μ' ὅλους τοὺς φιλικούς ἀσύρματους, τοῦ Δημοτάκη, τοῦ « Ἀπόλλωνα », τοῦ Κιτριλάκη, ἐξηγώντας πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ γεωγραφικὸ πλάτος καὶ μῆκος ὡς καὶ σημεία ἀναγνωρίσεως. Κάποτε πῆρε μιὰν ὁδηγίαν : ὁ Γεωργίου καὶ ὁ Eddie τὸν παρακαλοῦσαν νὰ ὀργανώσῃ ἀκόμη δυὸ ὁμάδες, μιὰ στὴ Μαλιβοῦ Πάρνωνος καὶ δευτέρη στὴν Τριφυλίαν. Χρήματα δὲν ἔστειλαν, μολονότι ἔγραφαν πῶς ἡ « Πελοπόννησος ἐνδιαφέρει ἀπόλυτα τὸ Στρατηγεῖον ». Ἐδανείσαμε λοιπὸν ἐμεῖς, οἱ πεινασμένοι τῆς Κατοχῆς, χρήματα στοὺς μεγάλους Συμμάχους μας, τοὺς ἴδιους πού συνήθιζαν νὰ καταβρέχουν μὲ χρυσὲς λίρες τὸν κομμουνισμό, ἀγοράσαμε ἄρβυλα γιὰ νὰ παπουτσωθοῦν ξυπόλητοι ἀξιωματικοί, τοὺς βγάλαμε ψεύτικες ταυτότητες, τοὺς ἐδώσαμε λεπτὰ γιὰ νὰ τραφοῦν στὰ βουνά, καὶ τοὺς ἀγοράσαμε λίγους τενεκέδες λάδι μὲ τὸ ὁποῖο δωροδοκοῦσαν τοὺς Ἰταλοὺς τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου γιὰ νὰ περνᾶν χωρὶς ἔλεγχον.

Ὅταν ἐγκαταστάθηκαν οἱ καινούργιες ὁμάδες, ὁ Ἀντίβας ραδιογράφησε στὸ Στρατηγεῖο, ὑπ' ἀριθ. 42 καὶ 43, τοῦτα : « Ἀναμένομεν ἐφεξῆς καθ' ἑκάστην ρίψεις μῆκος 22° 12', πλάτος 37° 14' στόπ. Σῆμα τρεῖς πυραὶ ἰσοπλευροῦ τριγώνου πλευρᾶς πενῆντα μέτρων » καὶ : « Ἀνάγκη ριφθῶσιν ὅπωςδῆποτε ὁπλισμός, ἱματισμός, χρήματα, πλάτος 37° 56', μῆκος 21° 45', δεκατρία, χιλιόμετρα δυτικῶς ὑψηλῆς κορυφῆς Ἑρυμάνθου διὰ νέαν ὁμάδα ἀξιωματικῶν. Σῆμα ἕξι πυραὶ σχήματος γάμα κεφαλαίου ». Ἐλαβε ἀπάντησιν πῶς οἱ ρίψεις θὰ γίνονταν μεταξύ 19 καὶ 22 Μαΐου. Δὲν ἔγιναν. Τὸ ἄλλο φεγγάρι μᾶς εἶπαν : « Ἀνάβετε φωτιὰς μεταξύ 22 καὶ 30 Ἰουνίου ὅποτε θὰ γίνουν ρίψεις ».

1943 Πάλι δὲν ἔγιναν. Ἐκ τῆς πανσέληνου σὲ πανσέληνον ἔπρεπε νὰ στέλνωμε διαρκῶς χρήματα γιὰ νὰ συντηρηθοῦν τόσες ὁμάδες, νὰ μὴ χαθῇ ἡ Πελοπόννησος. Ποιὸν νὰ πρωτοκοιτάξῃς ; Ζητᾶν ἐπειγόντως τώρα οἱ δικοί μας καὶ ὅπλα, γιὰ τὴν Μ. Ἀνατολὴν ἐξακολουθεῖ νὰ δυναμώνῃ τοὺς ἀριστεροὺς. Σὲ λίγο θὰ χτυπηθοῦν καὶ θὰ διαλυθοῦν οἱ ἀξιώματικοί, ποὺ παρεκτὸς πῶς εἶναι ἀσπλοὶ εἶναι τώρα δέκα φορὲς λιγότεροι ἀπὸ τοὺς ἀναρχικοὺς. Δίπλα στὰ φτωχὰ παιδιὰ μας ἀνεβαίνουν πλῆθος βουνίσιοι, γεμάτοι ἐνθουσιασμό γιὰ νὰ καταταγοῦν, μὰ οἱ ἀρχηγοί μας τοὺς ἀποδιώχνουν γιὰ τὸν δὲν ἔχουν οὔτε τὰ μέσα νὰ τοὺς θρέψουν οὔτε τουφέκια νὰ τοὺς δώσουν. Κυνηγᾶμε τοὺς πλούσιους τῶν Ἀθηνῶν ποὺ δὲν πιάνουν ἄρματα στὰ χέρια τους νὰ δώσουν κάτι γιὰ τ' ἀδέρφια τους ποὺ σκοτώνονται, νὰ ξαλαφρώσῃ ἡ καρδιά τους. Ὅσα χρήματα συνάξουμε τὰ στέλνομε στὸ Μοριά μὲ μητροπολίτες, δασκάλους, νεαροὺς τῆς Ἐθνικῆς Δράσεως ἢ τοῦ Ἐθνικοῦ Κομιτάτου. Μὰ ποιὸν νὰ πρωτοστηρίξῃς ;

Κάποτε μαθαίνει στὸ Κάιρο ὁ Διάδοχος Παῦλος τί συμβαίνει ἐδῶ, κ' εὐθὺς τ' ἀνακοινώνει στὸν Βασιλέα καὶ τὸν Πρωθυπουργό. Τὸ Βρετανικὸ Στρατηγεῖο ὅμως τοὺς καθησυχάζει : « Τὰ λάθη θὰ διορθωθοῦν, νέες ρίψεις διατάχθηκαν καὶ τρεῖς ἀποστολὲς Ἀγγλῶν καὶ Ἑλλήνων καλῶν ἀξιωματικῶν ξεκίνησαν γιὰ τὴν Πελοπόννησο, ἄλλες μὲ ὑποβρύχια, ἄλλες ἀεροπορικῶς ». Ναί, εἶναι ἀλήθεια, ἀλλὰ ποῦ κατέληξαν ; Κοντὰ στὸν Πύργο πέφτει ὁ ὑπολοχαγὸς Παπανικολάου σὲ ἐαυτοκρατούμενη περιοχὴ. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ ταγματάρχης Λαμπρόπουλος, ποὺ προδίδεται καὶ φυλακίζεται ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς. Τὸ ἴδιο λίγο πρὶν καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Κουρκουτᾶς, ποὺ ὁ κομμουνιστὴς δημοδιδάσκαλος τοῦ χωριοῦ ποὺ πρωτοπάτησε τὸν παραδίνει αὐθημερὸν στοὺς Ἰταλοὺς καὶ τουφεκίζεται.¹ Τὸ ἴδιο ὁ ἀνθυπασπιστὴς Κόκκινος, ποὺ κατορθώνει νὰ φτάσῃ ὡς τὸν ἀντισυνταγματάρχη Γεωργίου, ἀλλὰ μὲ ἄχρηστον ἀσύρματο. Στέλνεται ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο

1. Αὐτὸς ὁ δάσκαλος — Πετρόπουλος λεγόταν — ἐξετελέσθη ἀργότερα, γιὰ τὴν προδοσίαν του, ἀπὸ ἐθνικιστὰς.

στὸν δικόν μας καπετὰν Ζήρια ἀσύρματος, μὰ ὁ σύνδεσμος, ὁ χειριστὴς καὶ ἡ φρουρὰ τοῦ πομποῦ εἶναι φανατικοὶ ἀριστεροί. Ἀρνοῦνται νὰ τοῦ δείξουν τὸν μυστικὸν κώδικά τους γιὰ νὰ ἐλέγχει τί διαβιβάζουν, κι ὁ Ζήριας, ποὺ φοβᾶται πῶς τοῦ ἀλλάζουν τὰ κείμενα, τοὺς διώχνει. "Ὅλα αὐτὰ τὰ περιστατικὰ συμβαίνουν ἀπὸ γρουσουζιά ἢ ἀπὸ σκοτεινὸ σχέδιο ποὺ ἐφαρμόζει ὁλόκληρο δίκτυ ἀσυνείδητων ἀνθρώπων ; "Ὅσοι ἀγωνίζονται γιὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ Ε.Σ. πιστεύουν πῶς κάποιοι μᾶς προδίδουν. Πότε ὅμως θ' ἀνοίξῃ τὰ μάτια της ἡ Κυβέρνηση Τσουδεροῦ ; "Ἄν τὸ ἑκατοστὸ ἀπ' ὅσα συμβαίνουν ἐδῶ μαθαίνονταν κάτω, τότε ὑπῆρχε τρανὴ ἀπόδειξη γιὰ τὶς ἀτιμίες τοῦ ΕΑΜ. Θὰ ἱστορήσω μερικὲς χαρακτηριστικὲς, ὅχι ὅλες, γιὰτὶ εἶναι ἀδύνατο σὲ ἄνθρωπο νὰ μάθῃ ὅσα κακουργήματα σοφίστηκε ἡ διαβολοπονηριὰ τοῦ κομμουνισμοῦ. Στὰ παραθαλάσσια τῆς Τσακωνιάς ἐρχόταν κάθε τόσο ἀπὸ τὴν Τουρκία ἓνα καΐκι γιὰ νὰ κατεβάσῃ « κάτω » ὑπαξιωματικούς τοῦ Ναυτικοῦ καὶ τῆς Ἀεροπορίας, ποὺ τοὺς μάζευε ξυπνὸς πράκτορας τῆς Μ. Ἀνατολῆς. Μὲ τὸ καΐκι αὐτὸ ἔστελναν οἱ Ἀγγλοὶ σχεδιαγράμματα τῶν ὁχυρώσεων ποὺ κáναν οἱ Ναζῆδες στὴν Πελοπόννησο καθὼς καὶ στρατιωτικὲς πληροφορίες. Σ' ἓνα ταξίδι, παράδωσε ὁ πράκτορας τέτοια σχέδια, καθὼς κι ὁλόκληρο πλάνο κατανομῆς τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, στὸν σηματοφόρο τοῦ Β. Ναυτικοῦ Γεωργάνα. Ὁ ΕΛΑΣ ὅχι μόνον κατακράτησε τὰ σχέδια, ἀλλὰ ἔσφαξε τὸν Γεωργάνα καὶ δύο συνοδούς του. Ὅταν χρειάστηκε νὰ πᾶν ὁ ταγματάρχης Harrington μὲ τὸν ὑπολοχαγὸ Ταβερναράκη ἀπὸ τὸν Πάρνωνα στὸν Ταῦγετο, ἄφησαν ἐπὶ τόπου τὸν ἀσύρματό τους καὶ δύο χειριστὲς Ἀγγλοὺς λοχιῆς τοῦ Fock μὲ 850 χρυσὲς λίρες. Μόλις ἔφυγε ὁ ταγματάρχης, ἄρπαξαν οἱ κομμουνιστὲς λίρες καὶ μηχανήμα καὶ φυλάκισαν τοὺς δύο λοχιῆς σὲ σπηλιά, ὅπου τοὺς ἄφησαν νὰ πεθάνουν τῆς πείνας. Κρυφὰ ἓνας βοσκὸς τοὺς πῆγγαινε λίγο γάλα καὶ κουτσοζῆσαν ὅσο νὰ γυρίσῃ πίσω ὁ Χάρριγκτον νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ. Ἡ Ἀγγλικὴ ὑπηρεσία I.S.L.D. μεταχειριζόταν δεκάδες ἀξιωματικούς τοῦ

1943 Ε.Σ. γιά νά συνάξῃ στρατιωτικῆς πληροφορίες. Κάποια φορὰ ἔστειλε τὸν λοχαγὸ 'Αργεῖτη μ' ἕναν ἀσύρματο νά κατασκοπεύῃ τὰ μέρη τῆς Μονεμβασιάς καὶ νά εἰδοποιῇ τὸ Κάιρο. Ὁ ΕΛΑΣ τὸν συνέλαβε, τὸν φυλάκισε κι ἀπήγαγε τὸν ἀσυρματιστὴ του στὰ βουνά. Ἐκεῖ τὸν ὑποχρέωσε μὲ τὸ πιστόλι στὰ μηνίγγια νά ζητᾷ ρίψεις τάχα γιὰ τοὺς ἐθνικιστάς. Τὸν λοχαγὸ 'Αργεῖτη, ἀφοῦ τὸν ἐβασάνισαν ἀπάνθρωπα, ὕστερα τὸν ἐξετέλεσαν.

Ὁ 'Αναστάσιος Πίνης μὲ ἀσύρματο τῆς Μ. 'Ανατολῆς συνεργαζόταν μὲ δύο ἀνθυπολοχαγούς, Σαραντόπουλο καὶ Πατερᾶκη, γιά πληροφορίες. Οἱ κομμουνιστὲς τοὺς τουφέκισαν ἔξω ἀπὸ τὴν Τεγέα. Ὁ σύντροφος Κανελλόπουλος, μιὰ μέρα ποὺ ὁ ταγματάρχης Harrington τοῦ ἀρνήθηκε βοήθεια, μάθαμε πὼς τόλμησε νά τὸν φυλακίσῃ κάμποσες ὥρες μαζὶ μὲ τὸν λοχαγὸ Frazer. Οἱ Ἕλληνες διαμαρτυρήθηκαν. Ποιὸς τοὺς ἄκουγε ; Τώρα εἶχε δυναμώσει τὸ ΕΑΜ, τώρα ἀψηφοῦσε τοὺς Συμμάχους.

Τέσσερα στρατόπεδα συγκεντρώσεως ἀξιωματικῶν τοῦ Ε.Σ. ὀργάνωσαν οἱ ἀναρχικοί : ἕνα, τὸ φριχτότερο, ποῦ τ' ὀνόμαζαν « Σιβηρία τοῦ Πάρνωνα », ὅπου κρατοῦνται καμιά ἑκατοστὴ ἀξιωματικοί, δεύτερο στὴ θέση Κουτσομέρα Τριφυλίας, τρίτο στὸ χωριὸ Μερόπη, καὶ τέταρτο στὴ Μεσσηνία, ποῦ τὸ λένε « Νέα Μόσχα ». Μιὰ μόνη κατηγορία βαραίνει αὐτοὺς τοὺς ἀξιωματικούς : ὅτι βοηθοῦσαν τοὺς Ἕλληνας. Τριακόσιους Μοραῖτες σκότωσε ἡ Νομαρχικὴ Ἐπιτροπὴ Ἀχαΐας στὸ Κούμανι ἐπειδὴ συνεργάζονταν μὲ τὴ Διασυμμαχικὴ Ἀποστολή. Σ' ὅποιο σπῆτι κοιμότανε Βρετανός, μόλις ἔφευγε συλλαμβάνονταν οἱ νοικοκυραῖοι. Τοὺς δολοφονοῦσαν, κ' ὕστερα βάζανε τοὺς περίτρομους γειτόνους νά βεβαιώσουν πὼς αὐτοκτόνησαν. Πρὶν μεσοκαιρίσῃ Ἰούλιος οἱ περισσότεροι Ἕλληνες σύνδεσμοι ἔχουν καταλάβει τί μαφία εἶναι τὸ ΕΑΜ καὶ τηλεγραφοῦν κάτω τοὺς φόβους των, περιγράφουν τὴν κομμουνιστικὴ προπαγάνδα ποὺ γίνεται φανερά, τίς δολοφονίες ἀξιωματικῶν, τὴν ἐξόντωση τῶν δυναμικῶν στοιχείων τῆς ὑπάθρου. Ὁ Ἀννίβας μὲ

τὸν ἀσύρματο προειδοποιεῖ τὸ Κάιρο : « Ἐτσι ποὺ φέρεστε, σύντομα τὸ ΕΑΜ θὰ χτυπήσῃ τὶς ἀοπλες ὁμάδες μας καὶ θὰ μεταβάλῃ τὴν Πελοπόννησο σὲ κομμουνιστικὸ κέντρο ». Δὲν ἀκούει ἐμᾶς ἡ Μέσῃ Ἀνατολή, ἀλλὰ δὲν ἀκούει οὔτε καὶ τοὺς συνδέσμους τῆς ὁπλᾶ καὶ λίρες ἐξακολουθοῦν νὰ πέφτουν σὲ βρώμικα χέρια. Ἀπὸ τὸν Λεβεντάκη δραπέτευσε ὁ ἐφεδρος ἀνθυπολοχαγὸς Μαντζουράνης, μόλις κατὰλαβε τοὺς σκοποὺς τῶν ἐλασιτῶν. Μᾶς εἰδοποίησε πῶς ὁ Λεβεντάκης ἐτοιμάζεται νὰ ξεκάμῃ τὶς γειτονικὲς ὁμάδες τοῦ Ε.Σ. καί, γιὰ νὰ τὶς βοηθήσῃ, ζήτησε 30 ὀπλισμένους ἀξιωματικούς ἀπὸ τὰ τμήματά μας Ταύγету. Οἱ 30 ἀξιωματικοὶ ἐτοιμάστηκαν, ὁ Ἀγγλὸς ταγματάρχης « Χένρυ » ἐνέκρινε τὴν ἐνίσχυση, μὰ ὅταν γνωστοποίησε τοῦτο στὸ Κάιρο, μαθαίνουμε πῶς ἔλαβε διαταγὴ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς ἀξιωματικούς νὰ πᾶν στὸν Πάρωνα!

Ὁ Βρετανὸς σύνδεσμος στὴν ὁμάδα τοῦ κομμουνιστῆ Στασινόπουλου, ὑπολοχαγὸς « Μανώλης », ἀφοῦ κρατήθηκε ἀπομονωμένος στὴ Γορτυνία, κάποτε ξέφυγε καὶ εἶπε στοὺς δικούς μας νὰ συναχτοῦνε γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ μὲ ὁπλᾶ. Μέσα σ' ἓνα εἰκοσιτετράωρο πρόστρεξαν κοντά του πολλοὶ ἀξιωματικοὶ Ἀρκαδίας καὶ Καλαβρύτων. Μ' αὐτὴ τὴ δύναμη ὁ « Μανώλης » ὑποχρέωσε τὸν Στασινόπουλο νὰ δεχτῇ συγκρότηση μικτῆς ὁμάδας ΕΛΑΣ κ' ἐθνικιστῶν. Ἐτοίμασαν συμφωνητικὸ, ὅμοιο μ' ἐκεῖνο ποὺ εἶχε ὑπογράψῃ ὁ Ζέρβας μὲ τὸ ΕΑΜ, ὁ « Μανώλης » ὑπόγραψε ὡς ἐγγυητής, ὁ Στασινόπουλος γιὰ τὸν ΕΛΑΣ καὶ ὁ λοχαγὸς Ἀργυρόπουλος ἐκ μέρους τοῦ Ε.Σ. Μετὰ λίγες μέρες φάνηκαν ἀεροπλάνα, ἀλλὰ τὴ ρίψη τὴν ἔκαμαν στὸ σημεῖο ἀκριβῶς ποὺ περίμεναν οἱ ἐαμίτες. Αὐτοὶ πῆραν τὰ ἐφόδια, ἀρνήθηκαν νὰ δώσουν τὰ μισὰ κατὰ τὴ συμφωνία στοὺς στρατιωτικούς καί, στὸ τέλος, ἐδιώξαν μὲ ἀπειλὲς τὸν ἐνοχλητικὸ « Μανώλη », φυλάκισαν τὸν λοχαγὸ Ἀργυρόπουλο μὲ ἑπτὰ ἀξιωματικούς του καὶ τουφέκισαν τὸ ζωηρότερο στοιχεῖο τὸν ἀσίχη Φλούδα. Ὑστερα ἀπ' αὐτὴ τὴ μπαμπεσιὰ ὁ « Μανώλης » ἐξαγριώθηκε. Τράβηξε μὲ τὸν ὑπολοχαγὸ Καζάνη πρὸς τὴν Παλαιὰ

1943 Κόρινθο, δίνοντας έντολή νά έρθουν εκεί τὸ ταχύτερο ἄξιωματικοὶ γιὰ νά δημιουργήσῃ δύναμη στὴ Νεμέα. Νυχτοπερπαντώντας ἀπὸ γιδόστρατες ἀνέβηκαν οἱ δικοὶ μας στὸν τόπο ποὺ ὄρισεν ὁ Βρετανὸς σύνδεσμος, ἐλπίζοντας κάποτε ἐπὶ τέλους νά ἐξοπλιστοῦν. Ἄδικα περίμεναν ἐκεῖ ὀχτῶ μέρες. Τὴν ἐνάτῃ ἔμαθαν πὼς ὁ « Μανώλης » μὲ τὸν ἀσύρματό του εἶχεν αἰχμαλωτιστῇ ἀπὸ τὸν ΕΛΑΣ καὶ δικαζόταν στὸ χωριὸ Σιβίστρα μὲ τὴν κατηγορία πὼς βοηθοῦσε τοὺς γκεσταπίτες. Ἐμεῖς οἱ νομιμόφρονες, οἱ πολλοί, τὸ θέλημα τοῦ λαοῦ, τρώγαμε τὶς κατακεφαλιές τῆς Αἰγύπτου, ἐνῶ τὸ ΕΑΜ, ἡ μειονότητα, ἤξερε νά ἐκβιάζῃ καὶ νά βοηθιέται ἀπὸ τὰ σκουλήκια τῆς Μ. Ἀνατολῆς.

Βγαλμένος ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς « Ἐθνικῆς Δράσεως » ὁ ἑφεδρος λοχαγὸς Πανουσόπουλος ἀντάρτεψε ἀπὸ τὸν Γενάρη τῇ Ζήρια. Καταπιάστηκε πρῶτα νά βρῇ ὄπλα, γιὰτὶ ἐμεῖς μπορέσαμε νά τοῦ ἀγοράσωμε μόνο πέντε. Μὲ 18 ἀξιωματικούς βρόντησε ἰταλικὸ τμῆμα στὸ Φενεὸ καὶ τοῦ πῆρε λίγα τουφέκια, ὕστερα τοῦ ἐγκατάλειψαν οἱ Ἴταλοὶ ἀκόμα μερικά στὸ Διάσελο τῆς Λούτσας. Μὲ αὐτὰ ἔδωσε μάχες τὸν Ἀπρίλη στὴν Καστάνια ἐναντίο φασιστῶν, στὴ Βλαχέρνα ἐναντίο Γερμανῶν, καὶ σὲ κάθε τράκο μάζεψε ὀπλισμὸ μὲ τὸ σπαθί του, κατὰ πῶς ἔκανε ὁ γερο - Κολοκοτρώνης. Πολλὲς φορὲς τὸν εἰδοποιήσαμε νά περιμένη συμμαχικὴ ρίψη, πολλές φορὲς τὸν εἰδοποίησε ὁ ἀντισυνταγματάρχης Γεωργίου ἀπὸ τὸ Δυρράχι τοῦ Ταυγέτου, πολλές φορὲς τοῦ τὸ εἶπαν οἱ ἴδιοι οἱ Σύμμαχοι. Αὐτὸς ἀναβε φωτιές καὶ ἀπάντεχε τὰ δῶρα. Σὰν εἶδε πὼς ὅλοι τὸν κοροϊδεύαμε ἐξακολούθησε τὸ σύστημά του, χτύπησε Ἴταλοὺς στὴ Ζάχολη καὶ τοὺς κούρσεψε. Σὲ πέντε μῆνες τοὺς ἐπῆρε 200 τουφέκια, καὶ τὸν Μάη εἶχε στερεωθῇ τόσο ὥστε τ' ὀνομά του « καπετὰν Ζήριας » νά γίνῃ θρύλος. Τότε ἔγραψε στὸ γείτονά του ἐαμίτη ἀντισμήναρχο Μίχα ν' ἀγωνιστοῦν ἐνωμένοι τοὺς φασίστες, χωρὶς βλάβη τοῦ πληθυσμοῦ, νά ὑπογράψουν ἐντιμὴ συμφωνία μέχρι τὴν Ἀπελευθέρωση καὶ ὁ λαὸς ἄς ἔκρινε κατόπι μ'

ἐκλογές τὴν τύχη του. Ὁ Μίχας τοῦ ἀπάντησε : « Ἐπιβεβλημένη εἶναι μόνο ἡ συγχώνευσή σας στὸν ΕΛΑΣ, πού ἀγωνίζεται γιὰ τὴν πανανθρώπινη λευτεριά ». Ἀφοῦ δὲν συμφώνησαν, ὁ Μίχας ἀρχισε τὶς ἀδικίες. Ἐπίασε τὸν ταχυδρόμο τοῦ Ζήρια Λυμπερόπουλο, πού ἐρχόταν ἀπὸ τὸν Ταῦγετο μὲ ἀγγλικές ὁδηγίες, καὶ τὸν τυράννησε στὸ χωριὸ Μάζη. Ὁ Ζήριας πρόστρεξε νὰ τὸν σώσῃ. Τὸν βρῆκε δεμένον σὲ δέντρο, ὀλόγυμνο καὶ μελιτζανὶ ἀπὸ τὸ δάρσιμο. Θύμωσε, στράφηκε κατὰ τοῦ Μίχα καὶ τὸν αἰχμαλώτισε. Τὸν ἔβαλε νὰ τοῦ ὀρκιστῇ πὼς δὲ θὰ ξαναπειράξῃ ἄνθρωπό του, κ' ὕστερα τὸν ἄφησε ἐλεύθερο. Ὁ Μίχας τὰ χρειάστηκε. Ζήτησε ἐνίσχυση ἀπὸ τὸν Βελουχιώτη, πού τοῦ ἔστειλε ἀμέσως ἑκατὸ ἀντάρτες ἀπὸ τὴ Ρούμελη μὲ τὸν κομμουνιστὴ πρῶην βουλευτὴ Θεό. Ἀρχὲς Ἰουνίου, κάποια νύχτα πού γύριζε ὁ Ζήριας μ' ἓνα μόνο συνοδὸ ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία, ἔπεσε σ' ἐνέδρα δώδεκα ἐλασιτῶν τοῦ καλαβρυτινοῦ Παναγούλια. Θὰ τὸν ἔσκεπε ἡ εὐχὴ τοῦ Θεοῦ τὸν Ζήρια, γιατί, ἀντὶ νὰ τὸν σκοτώσουν, πισωγύρισε ντροπιασμένους καὶ τοὺς δώδεκα ἀφοῦ τοὺς ἀφαίρεσε τὰ κατακαίνουρια ἄρβυλα καὶ τὰ τουφέκια. Τὸν Ἰούλιο ἔστειλε στὰ Τρίκαλα τῆς Κορινθίας τὸν παπὰ Μεντζέλο νὰ δώσῃ τελεσίγραφο σὲ ἰταλικὸ λόχο πού ἔδρευε κεῖ, προστάζοντας νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ ὕλικά του καὶ νὰ φύγῃ. Καθὼς δὲν ἔλαβε ἀπάντηση πῆγε νὰ τοὺς τσακίσῃ. Πολεμήθηκαν ὥς τ' ἀπόγεμα. Οἱ Ἰταλοὶ εἶχαν 35 νεκρούς, καὶ θὰ ἐξολοθρεύονταν ὅλοι ἂν δὲν ἐπενέβαιναν γερμανικὰ στούκας νὰ τοὺς γλιτώσουν. Μέσα Ἰουλίου κάλεσε ὁ « Πελοπίδας » τὸν Ζήρια γιὰ συνεννόηση, πού δὲν τὴν ἔσπερξε. Γι' αὐτὸ μετὰ λίγες μέρες οἱ κομμουνιστὲς πρόδωσαν τὸ λημέρι του στοὺς Γερμανούς. Τοῦ ἐπιτέθηκαν στὸ Σαῖτά, ὅπου ὁ Ζήριας θὰ τοὺς κρατοῦσε ἂν δὲν πληγωνόταν ἀπὸ ὄλμο βαριά στὸ πόδι. Μεταφέρθηκε σὲ μιὰ καλύβα τοῦ χωριοῦ Μυγδαλέζα καὶ γιατροπορευόταν κρυμμένος, ὥσπου οἱ κομμουνιστὲς μάθαν τὴν κρυψώνα του καὶ πῆγαν καὶ τὸν ἄρπαξαν μέρα - μεσημέρι. Κοντὰ του δὲν βρισκόταν παρὰ ὁ ταγματάρχης Μαρκόπουλος. Τοὺς ἔσυραν καὶ τοὺς δυο

1943 στὸν Φενεό. 'Απ' ὅσα χωριά περνοῦσαν τοὺς διαπόμενους. Τέλος τοὺς ἐκλείσαν στὸ μοναστήρι τοῦ 'Αγ. Γεωργίου, δέσαν τὸν Ζήρια χειροπόδαρα καὶ τὸν ἔδερναν συνέχεια μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ τὸν κάμουν νὰ λυγίσῃ.

— Προσχωρεῖς στὸν ΕΛΑΣ ;

— "Οχι!

'Αφοῦ τὸν ἐβασάνισαν κάμποσες μέρες καὶ ξαναγέμισαν οἱ πληγές του αἷματα, βαρέθηκαν τὴν ἄρνησή του καὶ τὸν καταδίκασαν σὲ θάνατο. Τότε ξεσηκώθηκε ὁ λαὸς τῶν γύρω ἐπαρχιῶν, χιλιάδες χωριάτες, πῆγε στὸ μοναστήρι καὶ ἐζήτησε νὰ τοῦ ἀποδώσουν τὸν καπετάνιο του. Δὲ σήκωνε ἡ λαϊκὴ συνείδηση τόση ἀτιμία. Προσπάθησε γιὰ μιὰ στιγμή ὁ κομμουνιστὴς Πελοπίδας νὰ δικαιολόγησῃ τὴν καταδίκη μὲ τὸ « ὁ Ζήριας εἶναι γκεσταπίτης », μὰ τοῦτος ὁ λόγος δαιμόνισε χειρότερα τὸ πλῆθος. « Ὁ Ζήριας, τοῦ φώναξαν, ἔκαμε μόνος του περισσότερες μάχες μὲ τοὺς Γερμανοὺς ἀπ' ὅσες δώσατε ὅλοι σεῖς οἱ ἄλλοι μαζί ». Καθὼς ὁ Πελοπίδας ἐπέμενε πῶς εἶναι προδότης, ὤρμησαν καταπάνω του, τοῦ ἀφαίρεσαν τὸ αὐτόματο πού κρατοῦσε, καὶ μαχαίρια ἄστραψαν, ἔτοιμα νὰ τὸν κομματιάσουν. Οἱ ἐλασίτες δέλιασαν ἐμπρὸς σὲ τέτοιο ἀγριεσμό, ἀθιώσανε τὸ Ζήρια καὶ τὸν μετὰφεραν στὰ Σουδενά. Δὲν ἐπέτρεψαν σὲ γιατρὸ νὰ τοῦ καθαρῖζῃ τὰ τραύματα, καὶ τὸ πόδι του τουμπάνιασε. Γιὰ νὰ μὴ κινήσουν τὴν ὀργὴ τοῦ λαοῦ, σκοτώνοντας μόνοι τους τὸν Ζήρια, προτίμησαν νὰ εἰδοποιήσουν γιὰ δεύτερη φορὰ τοὺς Γερμανοὺς ὅτι κρυβόταν στὰ Σουδενά. Τὸ χωριὸ αὐτὸ κομμούνιζε πέρα ὡς πέρα, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ γυναῖκα πού ἄρκεσε νὰ τὸν προφυλάξῃ. "Αμα μπῆκαν ξαφνικὰ στὸ δωμάτιο τοῦ Ζήρια οἱ Ναζῆδες, εἶχε τὴν ἐτοιμότητα ἡ Γεωργία Καζαντζῆ νὰ καθίσῃ πάνω στὸ πιστόλι του γιὰ νὰ μὴν τὸ δοῦνε. Ὑστερα ὀργάνωσε τὴ διαφυγὴ του καὶ τὴ νύχτα τὸν γλίτωσε ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Γερμανῶν μὲ ἑξὶ ἀντάρτες τοῦ ΕΛΑΣ πού δωροδόκησε. Τὸν μετὰφεραν μέσα σὲ κουβέρτα ὡς τὸ Μεσοροῦγι, φιλικό του χωριό. Ἐκεῖ τοὺς πρόφτασε βαριοπλισμένο τμήμα τοῦ Πελοπίδα μὲ διαταγὴ νὰ πᾶν τὸν Ζή-

ρια στὰ Καλάβρυτα γιά ἐκτέλεση. Οἱ χωριάτες, γιά νά τὸν λυτρώσουν ἀπὸ τοὺς φονιάδες, σφάξαν ἀρνιά, φέραν κόκκινο κρασί ἀνακατεμένο μὲ στάχτη, κι ὅταν τοὺς μέθυσαν κατέβασαν τὸν Ζήρια ὡς τῇ δημοσίᾳ Ἀθηνῶν - Πατρῶν, ὅπου τὸν μάζεψε περαστικό καμιόνι τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Ὁ σωφὲρ φέρθηκε ξυπνά. Στὸν γερμανικό ἐλεγχό τῆς Κορίνθου, δείχνοντας τὸ πρησμένο ποδάρι ποὺ βρωμοῦσε, εἶπε πῶς ὁ ἄρρωστος ἔπασχε ἀπὸ ἀνθρακα καὶ τὸν πέρασε χωρὶς νὰ ζητηθῇ ταυτότητα, χάρη στὸν πανικό τῶν Γερμανῶν μήπως κολήσουν τὴ μόλυνση. Ὁ Ζήριας θεραπεύτηκε στὴν Ἀθήνα μυστικά, στὸ σπίτι τοῦ χειρουργοῦ Βρυῶν, κ' ὕστερα τὸν μαρκάρησε γιά τὴ Μ. Ἀνατολή ὁ Λαμπράκης. Ἡ ὁμάδα του, χωρὶς αὐτόν, διαλύθηκε.

Τὸ μόνο ἐθνικό τμήμα ποὺ πῆρε ἀγγλικὴ ρίψη (ἐκεῖνο τοῦ Ταυγέτου) δημιουργεῖ τέτοιον ἐνθουσιασμό ποὺ τὸ ΕΑΜ τρομάζει — 240 ὅπλα ἔλαβε ὁλα - ὁλα, μὰ γύρω του ἡ γῆ βλασταίνει παλικάρια. Ἐξακόσιοι ἔχουν ἀνεβῆ στὸ βουνό καὶ ἑκατὸ ἀξιωματικοὶ τοὺς πλαισιώνουν. Ἄν τοὺς κάμουν οἱ Ἀγγλοὶ ἄλλη μιὰ ρίψη, θὰ θεριέψουν καὶ θὰ πάρουν σβάρνα τὸν κομμουνισμό τοῦ Μοριᾶ. Τὸ ΕΑΜ ἀνησυχεῖ ἀπὸ τὴ στροφή τῶν Βρετανῶν συνδέσμων ἐναντίο του κι ἀποφασίζει νὰ διαλύσῃ τοὺς ἀξιωματικούς ὅσο ἔχει τὴν ὑπεροχή. Μαθαίνει ἀπὸ τοὺς καταδότες τῆς Μ. Ἀνατολῆς πῶς τὸ Στρατηγεῖο ἀποφάσισε νὰ κάμῃ ρίψη στὸν Ἰλαρχο Βρεττάκο, ποὺ ἔχει συγκεντρώσει στὸ χωριὸ Βασιλικὴ 20 Λάκωνες ἀξιωματικούς καὶ 20 παιδιά. Δὲ βαστᾷ ὁ Ἰλαρχος παρὰ δέκα τουφέκια· αὐτὸν διαλέγει ὁ ἥρωικός ΕΛΑΣ γιά νέο θύμα. Τοῦ ρίχνεται ξαφνικά, κ' ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ τοὺς πιάσῃ ὅλους ζωντανούς, ἐννέα μόνο σκοτώνει καὶ τὸν λοχαγὸ Σακελλαρίου· οἱ ἄλλοι διαφεύγουν πρὸς τὸ Δυρράχι καὶ σμίγουν μὲ τὴν ἐκεῖ μεγάλῃ ὁμάδα. Στὸ Δυρράχι δὲν καπετανεύει πιά ὁ Γεωργίου. Οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ τόπου (συνταγματάρχαι Παπαδόγκωνας καὶ Γιαννακόπουλος), ποὺ δὲν τὸν ἐμπιστεύονταν γιὰτὶ τοὺς φάνηκε ὀκνός, συμβούλεψαν τοὺς μικροὺς

1943 βαθμοφόρους νά τὸν ἀπομακρύνουν. Τὴν ἀρχηγία τὴν παίρνει ὁ Γιαννακόπουλος. Γύρω του οἱ κομμουνιστὲς συγκεντρώνουν πλῆθος φανατικῶν ποὺ τοὺς κρύβουν στὰ δάση τοῦ Ταυγέτου, ὅσο νὰ μαζευτοῦν στὴν κανονικὴ ἀναλογία, ἓνας πρὸς πέντε. "Ὅπου τοὺς ἀνακαλύψουν οἱ ἐθνικόφρονες τοὺς ἀποδιώχνουν, ὅμως δουλεύει ἐπιβουλὴ. Μέσα στὸ σῶμα Γιαννακοπούλου παραφυλάει, κόκκινη φράξια, ὁ ἔφ. ἀνθυπίαρχος Κιρκιμέζος, ποὺ ὁδηγεῖ ἐβδομήντα διαλεγμένα παιδιὰ μὲ τὸν ὅπλισμό τους σὲ παγίδα. Ὁ χαμὸς τόσων νέων καὶ τόσων τουφεκιῶν ἀποθαρρύνει τὸν συνταγματάρχην Γιαννακόπουλο, ποὺ περιορίζεται σὲ παθητικὴ ἀδράνεια, ἐνῶ ὀλόγυρα πύκνωσαν τὰ θηρία. Οἱ ἀξιωματικοὶ τὸν πιέζουν νὰ σαρώσῃ τοὺς ἐλασίτες πρὶν εἶναι ἄργά, ἀλλὰ καὶ τὸ ΕΑΜ ξέρει καλὰ νὰ δουλεύῃ τὴ μαλακιά ψυχὴ του. Στέλνει ἀπὸ τὴν Καλαμάτα μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ συνοδοιπόρους, ἀριστεροὺς γιατροὺς καὶ δικηγόρους, ποὺ τὸν ἐξορκίζουν νὰ πάψῃ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο καὶ νὰ ὑπογράψῃ σύμφωνο συνεργασίας. Ὁ Γιαννακόπουλος δὲ θέλησε νὰ χυθῇ ἄλλο αἷμα καί, 28 Αὐγούστου, συνθηκολόγησε ἀκολουθώντας τὴ δική του, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἀγγλοῦ Χέντρυ, τὴν πεποιθήσιν πὼς τὸ ΕΑΜ θὰ σεβόταν συμφωνία γενομένη μὲ τὴ Μ. Βρετανία. "Ὅμως ὁ μοναδικὸς τρόπος νὰ μὴ χύσῃ αἷμα ὁ κομμουνιστὴς εἶναι νὰ σὲ φοβᾶται. "Αν σὲ δῇ δισταχτικὸ, πιδ γρήγορος καὶ πονηρὸς καθὼς εἶναι, θὰ σὲ χαλάσῃ. "Ἐτσι κ' ἐγινε. Ἡ πτώση τῆς Ἰταλίας γέμισε τὸ ΕΑΜ ὅπλα καὶ πυρομαχικά. Τότε παράτησαν τὰ προσχήματα. Στὸ προσύμφωνο μὲ τὸν ΕΛΑΣ ποὺ ἔδειξε στοὺς ἀξιωματικούς του ὁ Γιαννακόπουλος, ὑπῆρχε βασικὸς ὁρος ὅτι τὰ τμήματα τοῦ Ε.Σ. θὰ διατηροῦσαν αὐτοτέλεια, ἀλλὰ στὸ τελικὸ σύμφωνο ποὺ ὑπόγραψε ὁ ἄτυχος ἀποδεχόταν τὴ συγχώνευση, μὲ κοινούς ἀρχηγοὺς αὐτὸν τὸν ἴδιο καὶ τὸν δυναμικὸ Φράγκου. Μέσα σὲ δέκα μέρες ὁ Φράγκου ἀνάλαβε τὴ διοίκηση ὀλότελα στὰ χέρια του, διασκόρπισε τὴν ὁμάδα μας Ταυγέτου σὲ πολλὰ μικρὰ τμήματα καί, ὅταν πέτυχε τὴν ἐξασθένισή της, ὀρκοπάτης καθὼς ἦταν ἔσχισε τὴ συμφωνία καὶ χτύπησε τὶς σκόρπιες ὁμάδες τὴν

μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη. Ὁ Ὠρίων παίρνει τὸν συνταγματάρχη Γιαννακόπουλο νὰ πᾶνε στὰ Καλάβρυτα νὰ τὸν ἐγκαταστήσῃ Γενικὸ Ἀρχηγό. Πορεύονται, ὁ Ὠρίων καβάλα καὶ δίπλα του ὁ « Γενικὸς Ἀρχηγός ». Ἐπὶ μέρες περιφέρονται ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ γυρεύοντας δῆθεν τὸ στρατηγεῖο τοῦ ΕΛΑΣ, ὥσπου ἄρρωσθησε ὁ Γιαννακόπουλος ἀπὸ τὴν κακοπάθεια καὶ διακομίστηκε στὴν Καλαμάτα ἀποκαμωμένος. Εἴκοσι πέντε ἀξιωματικοὶ ποὺ ἀπόμειναν στὸν Ταῦγετο καθαιροῦν ἀπὸ ἀρχηγὸ τὸν ἄρρωστο Γιαννακόπουλο καὶ παραδίνουν τὸ πρωτάτο, γιὰ τὴν παλικαριά του, στὸν Ἰλارχο Βρεττάκο. Ὁ καινούριος διοικητὴς μάζεψε τοὺς συναδέλφους του καὶ τοὺς ἔθεσε ὡμὰ τὸ ζήτημα : Ἔτσι ὅπως εἶναι περικυκλωμένοι ἀπὸ μεγάλες μάζες, κι ἂν ἀκόμα καταφέρουν νὰ διαφύγουν, πάλι ὁ ἀγώνας θὰ εἶναι καταδικασμένος ἐνόσο ἢ Αἴγυπτος μόνο τὸν ΕΛΑΣ ὀπλίζει. Τοὺς προτείνει λύση ρεαλιστική — νὰ μεταχειριστοῦν κομμουνιστικὰ συστήματα, πονηριά στὴν πονηριά, ἀτιμία στὴν ἀτιμία. Νὰ καλέσουν τοὺς καπετανέους τῶν ἀριστερῶν τάχα γιὰ συνεννόηση καὶ νὰ τοὺς αἰχμαλωτίσουν. Κανεῖς ἀπὸ τοὺς 25 παρόντες ἀξιωματικούς δὲ δέχεται αὐτὴ τὴ λύση, ὅσο πρακτική κι ἂν ἦτανε. Δὲ θέλουν ν' ἀμαυρώσουν τὴ δόξα τῆς Ἀλβανίας. Ξέρουν πόσο ἀπελπιστική εἶναι ἡ θέση τους, μὰ προτιμᾶν τὸ θάνατο παρὰ νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τίς τίμιες παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ¹. Μὲ 100 ἄντρες ἐπιχειροῦν ὅλοι μαζί, ἔξοδο ἀπὸ τὸν κλοιὸ τῶν κομμουνιστῶν, τὸν σπάζουν καὶ τραβᾶν πρὸς τὸ βουνὸ Ἀρτεμίσιο. Στὸ δρόμο διασταυρῶνουν ὁμάδα Ε.Σ. ποὺ γύριζε ἀπὸ τὸ Ἀρτεμίσιο καὶ μαθαίνουν πὼς κι αὐτὴ διαλύθηκε, χτυπημένη προδοτικὰ ἀπὸ μεγάλες δυνάμεις. Πισωπατᾶν κατὰ τὴν Γορτυνία, πασχίζοντας νὰ ἐνωθοῦν μὲ ἄλλους ἐθνικιστάς. Ὁ τόπος δὲν τοὺς βοηθᾷ, γιατί εἶναι γεμάτος ἀνθρώπους τοῦ Στασινόπουλου, καὶ μάχονται ἀπὸ τὸ πρῶι ὡς πρὸς-

1. Ὁ Ἰταλὸς λοχαγὸς Μπέλα τοῦ Π Γραφείου κατασκοπείας Πελοποννήσου, ὅταν παραδόθηκε στὸν ταγματάρχη Χάρριγκτον τοῦ δ-μολόγησε πὼς καμιὰ πληροφορία, ποτέ, δὲν μπόρεσε ν' ἀποσπᾷ ἀπὸ Ἕλληνα βαθμοφόρο ἐναντίον τοῦ ΕΛΑΜ, ὅσο κι ἂν τὸ μισοῦσαν.

1943 αργα, κι όταν βραδιάζει στήνουν νυχτοβίγλια. Έτσι κυνηγημένοι ανταμώνουν, έξω από τη θέση Μνήμα Σώκου, τον ταγματάρχη Καραχάλιο με τη συντροφιά του. Έκεϊ ο ήρωικός αρχιμανδρίτης Κοκκίνης κάνει δοξολογία, όρχίζει τους λεβέντες νά υπερασπιστούν την πατρίδα μέχρι θανάτου, κ' ύστερα στήνουν όλοι μαζί χορό, κεφάτοι για την ένωσή τους.

Ό Χρίστος Καραχάλιος ήταν τὸ καμάρι τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν. Στὴν Ἀλβανία διοικοῦσε τάγμα ἀπὸ συμπολίτες τοῦ Πύργιους καὶ μὲ δαύτους ἔκαμε τόσες παλικαριές ὥστε ὀνομάστηκε « ἥρωσ τῆς Σκουτάρας ». Σὰν ἀποφάσισε ν' ἀντισταθῇ τὴν Κατοχή, μάζεψε μερικὸς παλιὺς στρατιῶτες τοῦ καὶ πῆρε τὰ βουνά. Ἀντὶ νὰ τὸν βοηθήσῃ ὁ Μητροπολίτης Ἡλείας, ψυχὴ πουλημένη στὸ ΕΑΜ, τὸν κατατρέχει. Μ' ὅλη τὴν ἐχθρητὰ τοῦ Δεσπότη ὁ Καραχάλιος ξεσηκώνει τὴν Τριφυλία καὶ χτυπάει ὅπου βρῇ Γερμανοῦταλοὺς σ' ἓναν ἀσύχαστο πόλεμο πὺ τρέφει τὴν ὁρμὴ τοῦ. Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ μαθαίνουμε πὺς ἔπεσε στὰ Μιχαλέικα ἀνώτερος Ἀγγλος, ὁ ταξίαρχος Στῆβενς, γιὰ νὰ φέρῃ τὴν ὁμόνοια ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες ἀντάρτες. Σὲ σύσκεψη στὸ σπίτι τοῦ Γ. Παπᾶ, τῆς ὁδοῦ Κουμπάρη, οἱ συνταγματάρχαι Σπηλιωτόπουλος, Ἀννίβας, Βεντῆρης, Μπαλοδῆμος, ὁ Μαρκεζίνης, ὁ Σπ. Θεοτόκης κ' ἐγὼ ἀποφασίσαμε νὰ πλησιάσωμε τὸν νέο ταξίαρχο πὺ εἶχε φήμη δεξιοῦ. Μὲ ψεύτικες ταυτότητες ἔφυγαν τὴν ἐπαύριο γιὰ τὸ Μοριά οἱ δύο πρῶτοι, κρατώντας συστατικὸ γράμμα τοῦ λοχαγοῦ Don Stott πρὸς τὸν Στῆβενς. Στὴν Πάτρα βρῆκαν ἀντίλογο ἀπὸ ντόπιους μουνδιασμένους στρατιωτικοὺς πὺ πίστευαν τὸν ταξίαρχο αἰχμάλωτο τοῦ ΕΑΜ. Τοὺς προέτρεψαν νὰ φύγουν πίσω ἄπραγοι, μὰ ὁ Ἀννίβας μὲ τὴ συνδρομὴ ἐνεργητικοῦ πολισμάνου ἀνακάλυψε τὸν Στῆβενς καὶ συνεννοήθηκε μὲ τὸν ὑποσπαστὴ τοῦ λοχαγοῦ Γκρέυ. Οἱ Ἀγγλοὶ φάνηκαν νὰ ἔχουν κατανόηση γιὰ τὴν κατάστασι καὶ ὑποσχέθηκαν ρίψεις. Ἡ καλοβολία τοὺς ἀποδείχτηκε ὅταν ὁ Στῆβενς ἐκάλεσε τὸν Καραχάλιο νὰ ὑπο-

γράψη τὸ σύμφωνο Nat Band ¹. Συγχρόνως ἔκραξε καὶ τὸν Πελοπίδα νὰ ὑπογράψῃ, μὰ ἐκεῖνος ἀρνήθηκε λέγοντας πὼς στὴν Πελοπόννησο δὲν ἀναγνωρίζει ἄλλη ἀρχὴ ἀπὸ τὸν ΕΛΑΣ. « Ἐχει καλῶς, ἀποκρίθηκε ὁ ταξίαρχος· τὰ ὄπλα ποὺ ἔχω θὰ τὰ παραδώσω ὅλα στὸν Καραχάλιο ». Τὴν ἴδια νύχτα ποὺ εἰπώθηκαν αὐτὰ τὰ λόγια πῆγε μὲ δύναμη ὁ Πελοπίδας κ' ἔκλεψε, ἄδειασε τὶς ἀποθήκες τῶν Ἑγγλέζων.

Παρ' ὅλη τὴν ἔλλειψη ὀπλισμοῦ ὁ Καραχάλιος, μόλις ἄκουσε τὴν καταστροφὴ τοῦ Ταυγέτου, κάνει φτερά νὰ προλάβῃ νὰ λυτρώσῃ τοὺς συμπολεμιστές. Σμίγει μὲ τὸν Βρεττάκο καὶ ἀπὸ κείνη τὴ στιγμὴ ξετυλίγεται μιὰ ὠραία σελίδα λεβεντιάς, ποὺ ἡ Μοῖρα τὴν καταράστηκε νὰ γραφῇ ἀνάμεσα σ' ἀδέρφια ἀναδέρφωτα. «Ὅλο τὸ ἔαμολόγι τοῦ Μοριᾶ ρίχνεται νὰ τοὺς σπαράξῃ πρὶν πάρουν ἀνάσα, πρὶν πάρουν ρίψη. Οἱ δύο παρατάξεις περισσομάχονται μὲ μανία, πού, ἂν εἶχε στραφῇ κατὰ τοῦ φασισμοῦ, θὰ ἐλευθέρωνε τὴ χώρα. Οἱ ἐθνικιστὰι εἶναι λίγοι καὶ καλοπλισμένοι, μὰ ξεπερνᾷ τοὺς ἀριστεροὺς σὲ τέχνη καὶ σὲ θάρρος. Τοὺς νικᾷ στὴ Λυκόχη, ἔξω ἀπὸ τὴ Βυτίνα, στὸν Εὐρώτα, στὰ ριζὰ τοῦ Ταυγέτου. Οἱ Ἀγγλοὶ σύνδεσμοι, ποὺ τρέμουν τώρα τὴν ἐπικράτηση τοῦ ΕΛΑΣ, συνεννοοῦνται μὲ τὸ Κάιρο νὰ κάμῃ βιαστικὲς ρίψεις. Ὁ Ἀντίβας πέμπει ἀξιωματικὸ στὸν Κρίς νὰ βοηθήσῃ μὲ τὴ γνώμη του κι αὐτὸς στὴν ἀνασύνταξη τοῦ Ε.Σ. Στέλνει τηλεγραφήματα ἀπελπισίας στὸ Στρατηγεῖο τῆς Μ. Ἀνατολῆς : « Ἀνάγκη ὅπωςδὴποτε ἀμέσων ρίψεων πρὸς ἀποσόβησιν καταστροφῆς ἐθνικοῦ ἀγῶνος καὶ ἐξοντώσεως ἀξιωματικῶν ». Ἀπάντηση παίρνει ὁ σύνδεσμος Χένρυ πὼς ρίψη θὰ γίνῃ στὴ Στεμνίτσα. Δρομίζουν γρήγορα πρὸς τὰ ἐκεῖ ὁ Καραχάλιος μὲ τὸν Βρεττάκο, ἀλλὰ οἱ ἑαμίτες, εἰδοποιημένοι, εἶχαν πιᾶσει κιόλας τὸ μέρος. Ἐπιτεθῆκαν τοῦ ΕΑΜ, μὰ δὲ μπόρεσαν νὰ τὸ διώξουν γιατί τοὺς τέλειωσαν τὰ πυρομαχικά. Σὲ τούτῃ τὴ μάχῃ οἱ πληγωμένοι, πρὶν ξεψυχήσουν, νοιάζονταν νὰ βγάλουν ἀπὸ τὴν τσέπη δύο - τρία φουσέκια ποὺ τοὺς ἀπόμεναν, λέγοντας στοὺς συντρόφους « πάρτετα », κι

1. Τὸ κείμενο ποὺ ὑπόγραψαν τὸν Ἰούλιο '43 τὸ ΕΑΜ μὲ τὸν Ζέρβα.

1943 απόθαιναν άπάνω στόν άνθό τής νιότης, ώραϊα παλικάρια πού λησμονοῦσαν τόν έαυτό τους και δέ φρόντιζαν παρά τήν πατρίδα ώς τήν τελευταία τους στιγμή.

Ή ταλαιπωρημένη όμάδα, μ' έλάχιστα πυρομαχικά, γυρίζει από ράχη σέ ράχη προσπαθώντας νά δῇ ποῦ θά τής ρίξουν τέλος πάντων έφόδια οί Σύμμαχοι. 'Ο "Αγγλος σύνδεσμος "Αντονου τούς παρακαλεῖ νά μῇ χτυπιοῦνται μέ τόν ΕΛΑΣ, γι' αὐτό πολεμᾶν μόνο Γερμανούς στά Τρόπαια, στήν Κατσουλιά, όπου τούς προφταίνουν στούκας και τούς προξενοῦν ζημιά. Στό Πυργάκι τούς βάζουν μεταξύ δύο πυρῶν Γερμανοί κ' έλασίτες, μᾶ ξεφεύγουν. Οί "Αγγλοι τούς λέν νά πᾶν κοντά στόν Εὐρώτα γιά νά λάβουν ρίψη. Πηγαίνουν εκεί κι άνάβουν τίς συνθηματικές φωτιές, μᾶ ρίψη δέν γίνεται. Κυνηγημένοι από ξένους, έλασίτες και τὰ στούκας, γυρίζουν οί δικοί μας στ' άγριο λάγκαδα. Ζοῦν κρυφά μέ τήν πιό λίγη τροφή πού έφαγαν ποτέ ανθρώπινοι σκελετοί. Τά ξεσόλα παπούτσια τους αϊματώνουν τὰ πόδια στούς λιθαρότοπους, τὰ ροῦχα τους σκίζονται από τὰ θάμνα. Οί χωριάτες, πού τούς βλέπουν έτσι κουρελῆδες και ξυπόλητους, προδικάζουν τή βασιλεία τῶν άριστερῶν. 'Ο Μοριάς άποκαρδίζει, μόνο ἡ δράκα αὐτῶν τῶν πατριωτῶν δέ βλέπει μπροστά της παρά 'Ελλάδα, 'Ε λ λ ά δ α! Ψυχανεμίζονται τὸ τέλος τους, όταν τούς παραγγέλνουν οί Βρετανοί : « Στήν Πετρίνα θά σᾶς γίνη δίχως άλλο ρίψη ». Τρέχουν εκεί τήν όρισμένη ώρα, μᾶ πάλι τὸ ΕΑΜ, είδοποιημένο, τούς χτυπᾶ μέσ' από τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ. 'Ο άγώνας εἶναι τραγικός. 'Ο Καραχάλιος δέν έννοεῖ μέ κανένα τρόπο νά χάση τή ρίψη του. "Η θά νικήση στήν Πετρίνα ἢ θά πεθάνη. Μόνο μερικοί αξιωματικοί κρατᾶν λίγα φυσέκια γιά τὰ μαῦρα από τή δούλεψη πιστόλια τους, αὐτῶνῶν όμως οί σφαῖρες δέ σφάλλουν, κάθε μπάμ και κάτω. 'Ο Καραχάλιος περιτρέχει όρθός τήν πρώτη γραμμή. Πολλοῦς άθλους έχει κάμει ώς τώρα, μᾶ τέτοια παλικαριά δέν ματάδειξε καθώς άποδιώχνει τούς κομμουνιστές από τὰ σπίτια πού εἶναι ταμπουρωμένοι. Ποῦ και ποῦ μόνο παραπονιέται : « "Αχ, νά 'χαμε λίγα φυσέκια », κι όταν

σώθηκε κ' ἡ τελευταία σφαῖρα τοὺς εὐχήθηκε στὰ παιδιὰ « καλὸ θάνατο » καὶ διάταξε νὰ ὀρμήσουν μὲ λόγγες καὶ μαχαίρια, μήπως καὶ κερδίσουν μ' αὐτὰ τὴ νίκη. Γύρω τὰ πολυβόλα τῶν ἑαμιτῶν γλείφουν τὸ χῶμα καὶ λές πὼς δὲ θά 'φτανε κανένας ζωντανὸς ὡς τὸν ἑχθρό. Κι ὁμως! μὲ τόσην ὀρμὴ χιμίζουν οἱ τριακόσιοι ὥστε παίρνουν σβάρνα χίλιους ἀντίχριστους καὶ τοὺς κρεατοκόβουν. Πληγώνεται ὁ ἀρχισυμμορίτης 'Ωρίων, καὶ τὰ κοπέλια του, μόλο πού ἦταν τόσα περισσότερα, δειλιάζουν. Κατὰ τὸ τέλος τῆς μάχης ὁμως λαβώνεται κι ὁ ἥρωικὸς Καραχάλιος ἀπὸ αὐτόματο στὸ μηρό. Καμιὰ εἰκοσαριὰ ἐπιδέσμους πού ἀπόμεναν σήμερα στὴν ὁμάδα, τοὺς μεταχειρίστηκαν γιὰ νὰ περιποιηθοῦν τοὺς πρώτους τραυματίες. Γιὰ τὸν ἀρχηγὸ δὲν περισσεύει ἐπίδεσμος καὶ δένει τὸ πόδι του μὲ βρώμικα μαντίλια. Περνᾷν τὴ νύχτα ἄγρυπνοι, περιμένοντας μὲ καρδιοχτύπι τὴ ρίψη. Ἄν ἔρθουν τ' ἀεροπλάνα ὁ ἀγώνας σώζεται ἂν τοὺς γελάσουν καὶ πάλι, θὰ διαλυθοῦν, ἄοπλοι πιά καθὼς εἶναι. Ἄδικα στυλώνουν τ' αὐτιά τους πρὸς τὰ ψηλά, ἄδικα σκοτώθηκε σήμερα ὁ λεβέντης λοχαγὸς Καψῆς καὶ τόσα παιδιὰ. Ρίψη δὲν ἔγινε. Ὁ Καραχάλιος φασκελώνει τὸν οὐρανό, σὰν νὰμποροῦσε ὁ αἰθέρας νὰ μεταβιβάσῃ τὴ μούντζα του στὴ Μ. Ἀνατολή, συνάζει τοὺς ἀξιωματικούς του καὶ τοὺς παραγγέλλει νὰ διαλυθοῦν σὲ μικρὲς συντροφίες κατὰ ἐπαρχία καὶ ν' ἀπομακρυνθοῦν πρὶν ξημερώσῃ, τραβώντας κάθε μιὰ γιὰ τὸν τόπο τῆς καταγωγῆς της. Αὐτὸς θὰ παραπόμενε ὅσο νὰ καλυτερέψῃ ἡ λαβωματιά του. Φύλησε τὸν Βρεττάκο καὶ χωρίστηκαν μὲ τὰ μάτια βουρκωμένα. Οἱ προύχοντες τῆς Πετρίνας τοῦ δίνουν δυὸ χωριάτες νὰ τὸν πᾶν στὸ Λεωνίδι νὰ γιατροπορευτῇ. Παρὰ τὰ πολιτικὰ πού φοράει, ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τοὺς ἐλασίτες καὶ φυλακίζεται. Ἄμα μαθεύτηκε στὸ τμήμα του πὼς ὁ Καραχάλιος αἰχμαλωτίστηκε, γυρίζει πίσω νὰ τὸν σώσῃ ὁ ὑπαρχηγὸς του λοχαγὸς Ἀργυρόπουλος μ' ἐνενήντα ψυχωμένους κ' ἓνα μουλάρι γιὰ τὴ μεταφορὰ τοῦ Καραχάλιου. Κι ἀλήθεια τσακίζουν τοὺς ἐλασίτες καὶ τὸν ἐλευθερώνουν. Τὸν πᾶν κατὰ τὴ Μεγαλόπολη καὶ τὸν παραδίνουν σ' ἓναν κουμπάρο του.

Ἐκεῖ ἡ πληγὴ τοῦ ταγματάρχῃ ἀπὸ ἔλλειψις γιατροῦ γαγγραινίαζε καὶ ἔπρεπε νὰ τὴ δῇ χειροῦργος. Οἱ Ἀγγλοὶ μεσολάβησαν στὸν ΕΛΑΣ ν' ἀφήσῃ τὸν Καραχάλιο νὰ περάσῃ στὴν Καλαμάτα. Ὁ Κανελλόπουλος ἔδωκε τὸ λόγο του πὼς δὲ θὰ πειράξῃ οὔτε αὐτὸν οὔτε τὴ συνοδεία του. Μόλις ὁμοῦ βγῆκαν ἀπὸ τὸν κρυψώνα, συλλαμβάνει τοὺς ἀξιωματικούς καὶ τοὺς πάει στὸν Ἀχοβο τῆς Ἀρκαδίας νὰ τοὺς δικάσῃ. Ἡ εἴδησις πὼς κινδυνεύει ὁ Καραχάλιος θολώνει τὰ φρένα τῶν Πυργίων. Μαζεύουν χιλιάδες ὑπογραφές πού ζητᾶν τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἥρωα καὶ στέλνουν τὸ πολυσέλιδο ἔγγραφο στὸν Κανελλόπουλο. Αὐτὸς διορίζει δικαστήριον ἀπὸ δικούς του βλάμηδες καὶ συνήγορον τῶν κατηγορουμένων τὸν πρόεδρο τοῦ ΕΑΜ Μεγαλόπολης δικηγόρον Στράγκα. Παρὰ τὴν ἐπιμονὴ τῶν κομμουνιστῶν τὸ δικαστήριον δὲν τολμάει νὰ τοὺς ἐκτελέσῃ. Ὁ ταγματάρχης Harrington ἀπειλεῖ τὸν Κανελλόπουλο πὼς θὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ ἂν τοὺς σκοτώσῃ μὲ μπαμπεσιά, κατὰ τὴν κομμουνιστικὴ συνήθειαν. Μολαταῦτα σφάζουν οἱ ἐλασίτες σὰν ἀρνὶ μὲ τὸ μαχαίρι τὸν Καραχάλιο, καθὼς τὸν μετέφεραν ἀπ' τὸν Ἀχοβο στὸ Νιοχώρι. Σφάζουν τὸν καλύτερον βοηθὸ του, λοχαγὸ Οἰκονομόπουλο, μέσα στὸ κελλὶ τῆς φυλακῆς καὶ ἐξαφανίζουν τὸν δικηγόρον Στράγκα πού δὲν ὑπάκουσε τυφλὰ τὴν προσταγὴ τοῦ ἀρχοντα Κανελλοπούλου. Τί ἀντίποινα ἔκαμε ἡ Μέση Ἀνατολή; Τίποτα...

Ἀπὸ τὴν ὥρα πού χώρισε μὲ τὸν Καραχάλιο ὁ Βρεττᾶκος δὲ χάρηκε ἀνακοπὴν στὴ μάχῃ. Γύρω του τὰ βουνὰ εἶναι μυρμηκιασμένα ἀπὸ ἐλασίτες πού ἔλαβαν διαταγὴ νὰ ξεκάμουν αὐτὸν τὸν ἀντρειωμένο. Μ' ὅλη τὴ διαφορὰ στὰ ὄπλα του ὁ ΕΛΑΣ δὲν δύναται νὰ τὸν σπᾶσῃ. Παντοῦ τὸν κυνηγᾶν, τὸν ζώνουν, τώρα θὰ τὸν πιάσουν καὶ τώρα θὰ τὸν πιάσουν, καὶ πάντα τοὺς ξεφεύγει. Ἀπὸ τὴν Τρίπολιν λαβαίνει λίγα φυσέκια πού τὰ μοιράζει στοὺς καλύτερους σκοπευτές. Ἀγωνίζεται ἀπεγνωσμένα, ὁμοῦ πρὶν προφτάσῃ ν' ἀποκηδέψῃ ἕναν σύντροφο, τοῦ σκοτώνουν μ' ἐνέδραν ἄλλους καὶ ἀδυνατίζουν τὴν ὁμάδα του. Ἀμα χάθηκε γι' αὐτὸν κάθε

ἐλπίδα ἐνισχύσεως, γυρνᾷ σὰν τὸ κυνηγημένο ἀγρίμι στὴ φωλιά του, τὸν Ταῦγετο. Ἐκεῖ παίρνει ἀπὸ τὸν Ἀγγλο Reed, ποῦ τοῦ ζήτησε γιὰ ἑκατοστὴ φορὰ ρίψη, τούτῃ τὴν ἀπάντησιν : « Κατ' ἀπόφασιν τοῦ Στρατηγείου, μετὰ τὴν συνθηκολόγησιν τῆς Ἰταλίας παύει κάθε ἐνίσχυσις τῆς Πελοποννήσου. Διαλυθῆτε καὶ κρυφθῆτε ». Ἔτσι ὅπως ζεῖ ὁ ἄνθρωπος μόνο μιὰ φορὰ, ὁ πιὸ κακὸς χτύπος ποῦ μπορεῖ νὰ τὸν βρῇ εἶν' ὁ θάνατος. Ὅταν ὁμοῦ σωρευτοῦν ἀπειρες λύπες ἀπάνω του, σὰν κουβάδες μαγγανοπήγαδου ποῦ χύνουν ὁ ἕνας πίσω ἀπ' τὸν ἄλλον τὰ νερὰ τῆς λύπης ὅσο νὰ ξεχειλίσῃ ἡ δεξαμενὴ τῆς καρδιᾶς του, τότες ὁ θάνατος γίνεται ἀπολύτρωση. Ὁ Βρεττάκος ποθεῖ τὸ Χάρο. Ν' ἀνακρατήσῃ ἔρημος κι ἄοπλος τὸν κομμουνισμὸ δὲν εἶναι δυνατό. Νὰ καταθέσῃ τ' ἄρματα δὲν τὸ ὑποφέρει. Τελευταία φορὰ χτυπιέται μὲ τοὺς συμμορίτες στὰ σύνορα τῆς Μεσσηνίας. Ἀπὸ τὴν ὁμάδα του ἄλλοι σκοτώνονται, ἄλλοι πληγώνονται, κανένας δὲν πέφτει στὰ χέρια τῶν ἀριστερῶν ἀλάβωτος. Ὁ Βρεττάκος κείτεται στὸ χῶμα αἵματολυσμένος ἀπὸ δυὸ σφαῖρες ποῦ ἔχει δεχτῇ κατάστηθα. Τὸν μεταφέρουν στὴ μονὴ Δημιόβας, ὅπου τὸν σφάζει ὁ κομμουνιστὴς ἀνθυπομοίραρχος Καραμούζης μαζὶ μὲ ἄλλους 5 ἀξιωματικούς καὶ 23 ἀντάρτες τοῦ σκεπασμένου ἀπὸ δόξα κι ἀτυχία Ε.Σ.

Τὰ πράγματα στένεψαν διαμιᾶς γιὰ ὅλες τὶς μικρότερες ὁμάδες τῆς Πελοποννήσου. Τὰ παλιοτούφεκα ποῦ εἶχαν, ὅσο κι ἂν τὰ τιμοῦσε ἡ παλικάριὰ ἐκείνων ποῦ τὰ κράταγαν, ἦταν λιγοδύναμα γιὰ ν' ἀναμετρηθοῦν μὲ τὰ πολυβόλα καὶ τοὺς ὄλμους τοῦ ΕΛΑΣ. Ἀπὸ τροφὴ πορευόνταν κάπως μὲ τ' ἀρνοκάτσικα, ποῦ τὰ ἔρωγαν ἀνάλατα καὶ δίχως μπουκιὰ ψωμί.

Στὴν Ὀλυμπία ὁ λοχαγὸς Καραχάλιος, ἀνιψιὸς τοῦ ἥρωα τῆς Σκουτάρας, δέχεται στὴν ὁμάδα του ἀποστολὴ δέκα ἀξιωματικῶν τῆς ΕΚΚΑ τοῦ Ψαρροῦ, ὑπὸ τὸν ταγματάρχη Κ. Τὸ μέλλον ἐνὸς τόπου δημιουργεῖται ἀπὸ παντοῦ καὶ ἀκατάπαυστα· ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι τὸ βοηθᾶμε μὲ τὶς

ἀρετὲς ἢ τὸ ἐμποδίζουμε μὲ τὰ ἐλαττώματά μας. Κάποτε πού κατέβηκε ὁ λοχαγὸς Καραχάλιος στὴν Κυπαρισσία ν' ἀγοράσῃ ἰταλικά τουφέκια, μιὰ ὁμάδα του, ὀδηγημένη ἀπὸ τοὺς νεοφερμένους βαθμοφόρους τῆς ΕΚΚΑ, πῆγε στὴν Ἀνδρίτσεινα πού τοὺς ἀποζητοῦσε ὁ πληθυσμός. Κάθισαν σὲ τσιπμουσί κ' ἔπιναν δροσερὸ ρετσίνατο, ὅταν ἐλασίτες πού παραφύλαγαν τοὺς αἰφνιδίασαν, γιατί κανένα μέτρο ἀσφαλείας δὲν εἶχανε λάβει. Ὁ ταγματάρχης Κ. σὰν ἔμαθε τὰ γεγονότα ἄρπαξε τὴν ὑπόλοιπη δύναμη τοῦ Καραχάλιου κ' ἔτρεξε νύχτα νὰ σώσῃ τοὺς δικούς του. Ξημερώθηκε στὸ ναὸ τῆς ἀρχαίας Φιγάλειας, ὅπου σταμάτησε νὰ ξαποστάσῃ. Οἱ πονηροὶ κουκουέδες πληροφορήθηκαν τὴν πορεία του κ' ἔστειλαν ἀριστεροὺς τῆς Ἀνδρίτσεινας νὰ παραστήσουν τοὺς ἐθνικιστὰς καὶ νὰ τὸν βεβαιώσουν πὼς τὸ ἐπεισόδιο διευθετήθηκε. Ὁ ταγματάρχης τοὺς πίστεψε καί, χωρὶς νὰ λάβῃ καὶ αὐτὸς μέτρα ἀσφαλείας, ἄφησε τοὺς κατάκοπους ἄντρες του ν' ἀποκοιμηθοῦν ὅσο νὰ τοὺς περικυκλώσουν μεγάλες δυνάμεις τοῦ ΕΛΑΣ καὶ ν' ἀρχίσῃ μάχη. Παρὰ τὴ δυσαναλογία σὲ ἀριθμὸ καὶ ὅπλισμό, τὰ παλικάρια τοῦ Καραχάλιου θέριζαν τοὺς ἀριστεροὺς καὶ νικοῦσαν, ὅσο νὰ πέσῃ ἐκεῖνος πού πραγματικὰ διεύθυνε τὸν ἀγώνα, ὁ λεβέντης ἀνθυπολοχαγὸς Ντάβος. Μόλις σωριάστηκε κάτω αὐτὸς καὶ τραυματίστηκε ὁ ταγματάρχης Κ., σκόρπισαν οἱ λοιποὶ σὲ τέσσερα μικρὰ συγκροτήματα πού τὰ χτύπησαν χωριστὰ οἱ ἐλασίτες τοῦ Στρατήγη καὶ τὰ διάλυσαν μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Reed. Ὅσους ἀξιωματικοὺς πιάσαν ζωντανούς, τοὺς ἐξετέλεσαν μὲ φριχτὰ μαρτύρια. Τοῦ λοχαγοῦ Θεοχαρόπουλου κόψαν μύτη καὶ αὐτιά πρὶν τὸν σφάξουν στὸ Βάτο, καὶ τὸν ὑπολοχαγὸ Καλλέργη τὸν ἐγδαραν ζωντανό. Σὰν εἶδε ὁ καπετάνιος Στρατήγης τέτοιες ἀπανθρωπίες, δὲν ἀντέξε ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ του κ' ἔφυγε ἀπ' τὸν κομμουνισμό, τὸ ΕΑΜ τὸν κατάγγειλε στοὺς Γερμανούς, πού τὸν τουφέκισαν μαζί μὲ τὸ γιό του. Ὅταν γύρισε ἀπὸ τὴν Κυπαρισσία ὁ Καραχάλιος δὲ βρῆκε οὔτε καν ἀπομεινάρια ἀπὸ μιὰ δύναμη πού μὲ τόσο κόπο εἶχε ὀργανώσει καὶ πού ἡ ἐπιπολαιότητα

τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ΕΚΚΑ κατάστρεψε γιὰ πάντα. Μάλιστα ζήτησε τοῦ Reed νέον ὄπλισμό. Ὁ Βρετανὸς εἶχε πειστή τῶρα πὼς ὁ Μοριάς ἀνῆκε στοὺς κομμουνιστές, γιὰτί, ὅθε κι ἂν διάβαινε, οἱ μαέστροι τῆς ἀπάτης σκηνοθετοῦσαν ἐαμικὴ διαδήλωση, τοῦ ἔδιναν τὴν ψευδαίσθηση τῆς παντοδυναμίας τους. Ἀπελπισμένος ὁ Καραχάλιος ἀναγκάστηκε νὰ καταφύγῃ στὴ Μ. Ἀνατολή. Τὸ σπάσιμο τῆς ὁμάδας του ἐπικύρωσε τὸ τέλος τοῦ ἀγώνα. Ὡστόσο οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Ε.Σ. δὲν ἀπελπίζονταν. Στὴ Λακωνία ὁ Reed εἶχε τάξει ὄπλισμό στοὺς ἐθνικιστὲς Βαρβιτσιώτη - Κυριακόγκωνα, μὰ μετὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ Θεοχαρόπουλου τοὺς ἐμήνυσε πὼς ἀνάστειλε τὶς ρίψεις. Μ' αὐτὴ τὴ δικαιολογία διαλύθηκαν οἱ παρακάτω ὁμάδες, γιὰ τὶς ὁποῖες τὸ Κάιρο ὅχι μόνον εἶχε ὑποσχεθῇ σ' ἄλλη τρεῖς, σ' ἄλλη πέντε ρίψεις, ἀλλὰ καὶ μᾶς ἐζήτησε νὰ δώσωμε τὴ γεωγραφικὴ θέση τους· γιὰ νὰ μὴ γίνῃ μάλιστα λάθος παρακάλεσε νὰ μελανώσωμε αὐτὰ τὰ σημεῖα σὲ χάρτη 1 : 100,000. "Ὅλα ὅσα γύριψε τὰ στείλαμε, κι ἀφοῦ οἱ ὁμάδες ξεροστάλιασαν νὰ περιμένουν ὅπλα ἀπὸ τὴν ἀνοιξὴ ὡς τὸ φθινόπωρο, ὕστερα τὶς ἐγκατάλειψε νὰ σφαγοῦν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς Μόσχας— τὸν ἥρωικὸ λοχαγὸ Κυριακόπουλο στὴ Σπάρτη, τὸν ἀνθυπολοχαγὸ Σκαρτσῆλα ποὺ ἐκτελέστηκε στὸν Ἑρῦμανθο, τοὺς ἀδελφοὺς Παπανικολόπουλου τοῦ Αἰγίου, τὴν ὁμάδα τοῦ ταγματάρχη Φωτιᾶ στὸ Παναχαϊκό, τὸν ὑπολοχαγὸ Δροσόπουλο μ' ὅλους τοὺς ἀξιωματικούς του στὴν Ἀχαΐα.

Κι ὅταν τόσες ἐλπίδες σβήσανε δὲν ἀπόμεινε πιά παρὰ ἡ τελευταία — νὰ κρατηθῇ τουλάχιστο ἡ Κορινθία γιὰ νὰ ἐλέγχουμε τὸν Ἰσθμό. Ἐκεῖ ἄντεχαν ἀκόμη στὸ βουνὸ Φαρμακᾶ δύο ὁμάδες : τοῦ Βαζαίου, (ποὺ ὁ Ζήριος μᾶς εἶχε πεῖ νὰ μὴν τὸν ἐμπιστευόμαστε γιὰτί ἐτοιμαζόταν νὰ κάμῃ νερά), καὶ τοῦ ταγματάρχη Προκοπίου, ποὺ βαστοῦσε τὴν Ἀργολίδα μὲ Ναυπλιῶτες ἀξιωματικούς. Ὁ Ἀγγλος σύνδεσμος Τζέιμς κάνει ὅ,τι περνάει ἀπὸ τὸ χέρι του γιὰ νὰ βοηθήσῃ αὐτὲς τὶς δυὸ ὁμάδες. Ἐπειδὴ βλέπει πόσο ἀδύνατες εἶναι, προσπαθεῖ νὰ κερδίσῃ καιρὸ καὶ προτείνει συμβιβασμὸ μὲ

τὸ ΕΑΜ. Μαζεύει στὸ χωριὸ "Ἅγιος Νικόλαος τὸν Προκοπίου καὶ τὸν Βαζαῖο κ' ἐτοιμάζουν μαζί προτάσεις πρὸς τοὺς ἀριστεροὺς. "Ὁλη νύχτα συζητᾶν καὶ τὴν αὐγὴ ὑπογράφουν πρωτόκολλο πού προσφέρει τὴ συνεργασία τοὺς στὸ ΕΑΜ ὑπὸ τὸν ὄρο νὰ μείνουν ἀνεξάρτητοι, νὰ ἐπιτρέπεται ἡ προπαγάνδα, ὅχι ὅμως οἱ ἐκβιασμοί, καὶ κανεὶς νὰ μὴ σκοτώνη πολίτη πρὶν γίνῃ κανονικὴ δίκη. Χωρὶς νὰ κοιμηθοῦν μῆτε μιστὴν ὥρα πᾶν στὸ Φαρμακᾶ νὰ ἐπιθεωρήσουν τὸ τμήμα Βαζαίου κι ἀπὸ κεῖ τραβᾶν συνέχεια καὶ κατασκοπεύουν τὸ γερμανικὸ ἀεροδρόμιο τοῦ "Αργούς, μὲ τὴν πρόθεση νὰ τὸ κάψουν. Ὑστερα ὁ Τζέιμς τοὺς ὀδηγεῖ πρὸς τὴ θέση Γκούρα τοῦ Χελμοῦ, ὅπου ἐδρεύει τὸ Στρατηγεῖο τοῦ ΕΛΑΣ. Στὰ μισὰ τοῦ δρόμου ὅμως κοντοστέκεται ὁ καλὸς "Αγγλός :

« Δὲν ἔχω ἐμπιστοσύνη πὼς δὲν θὰ σᾶς πειράξουν· φοβάμαι αὐτοὺς τοὺς ἀλῆτες· γυρίστε καλύτερα στὶς θέσεις σας ».

Πηγαίνει μονάχος του κ' ἐπιστρέφει μὲ τὴν ἀπάντηση τοῦ ΕΑΜ, πού δὲν ἐγκρίνει τὸ πρωτόκολλο. Τὸ ΕΑΜ ζητάει πλέρια πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ὑποταγὴ τῶν ἐθνικιστῶν, καὶ σὲ κάθε λόγῳ τοὺς κομμουνιστὴ καπετάνιο. Ὁ Προκοπίου δηλώνει στὸν Τζέιμς πὼς προτιμᾷ νὰ χτυπηθῇ μὲ τοὺς κόκκινους κι ἂς ἔχει ὅπλισμὸ μόνο 8 γκράδες, 4 δίκανα καὶ 2 ἀραβίδες. Ὁ Βαζαῖος, αἰνιγμα. Μολονότι ὁ "Αγγλὸς τὸν εἰδοποιεῖ πὼς ὁ ΕΛΑΣ ἐτοιμάζεται νὰ τοῦ ἐπιτεθῇ, ὁ Βαζαῖος δὲν ἀνησυχεῖ. Λέει πὼς ἐμπιστεύεται τοὺς μπολσεβίκους. Εἶχε γραμματικὸ ἕναν Ἡλιόπουλο, κομμουνιστὴ, καὶ μέσο αὐτοῦ εἶχε κάμει πλακάκια μὲ τὸ ΕΑΜ. Ὅταν στὶς 8 Σεπτεμβρίου τὸν αἰφνιδίασε ἡ τρίτῃ ἐλασίτικη μεραρχία κάτω ἀπὸ ραγδαία βροχὴ, ὁ Βαζαῖος ἀδράνησε. Χωρὶς ἀπώλειες, χωρὶς ν' ἀνταλλάξῃ λίγες κὰν τουφεκιές, παραδόθηκε. Ὡστόσο δυὸ διμοιρίες του ὑπὸ τοὺς ἀνθυπολοχαγοὺς Ἀντωνόπουλο καὶ Σπυρόπουλο διαφώνησαν μαζί του κ' ἐνώθησαν μὲ τὸν Προκοπίου, πού κατάφερε νὰ σώσῃ τὰ τμήματά του πρὸς τὴν ἀπόκρημνη κορφὴ τοῦ Φαρμακᾶ. Ἐκεῖ, σὰν νύχτωσε, πάντα κάτω ἀπὸ ραγδαία βροχὴ, μάζεψε τοὺς ἀνθρώπους του ὁ Προκοπίου καὶ τοὺς ἐξήγησε πὼς ἡ κατὰ-

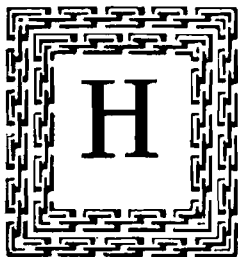
σταση είναι απελπιστική. Τους έλευθέρωσε από τὸν ὄρκο τους, ὅσοι θέλαν μπορούσαν νὰ φύγουν — ὁ ἴδιος θὰ συνέχιζε τὸν ἀγώνα. Ἀπὸ τοὺς 75 ὁπαδοὺς μόνον 7 ξενοχωρίτες τὸν ἐγκατάλειψαν. Μὲ τοὺς ὑπόλοιπους ξέφυγε πρὸς τὸ Ἀρτεμίσιο, ὅπου κρύφτηκε στὰ παλιὰ λημέρια τοῦ Λύγκου τοῦ ἀρχιληστή. Ἐκεῖ τὸν βρῆκε ὁ Βρετανὸς λοχαγὸς Φρέυζερ, ποὺ τὸν ἔστειλε ὁ Τζέιμς μὲ ἀσύρματο καὶ χρήματα γιὰ νὰ κανονίσῃ τὸ αὐγάτισμα τῆς ὁμάδας. Ἡ πρώτη κουβέντα τοῦ Φρέυζερ ἦταν : « Ἐγὼ ἀγαπῶ τὸν ΕΛΑΣ ». Ὁ Προκοπίου τοῦ ἱστορήσε τὴν ἀτέλειωτη σειρά ἀπὸ τὰ ἐγκλήματα τῶν ἀριστερῶν, προσπάθησε νὰ δείξῃ πόσο λαθιμένη ἦταν ἀγάπη γιὰ τέτοιους ἄτιμους. Ἀλλὰ δὲν ἐπρόκειτο νὰ πειστῇ, σοσιαλόπαιδο ἀποφασισμένο νὰ μὴν πειστῇ. Ἀφοῦ ἄκουσε ὁ ξένος τὴν ἱερεμιάδα τοῦ Προκοπίου ἐπανάλαβε : « Γιατὶ δὲν συντάζεσαι μὲ τὸ ΕΑΜ ; » Ἐφιλόνικησαν ἕως ὅτου ὁ Φρέυζερ, ποὺ εἶχεν ἔρθει γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὸ Ε.Σ., κατάληξε νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Ἑλληνα ἀρχηγὸ νὰ τοῦ δώσῃ τὸ λόγο τῆς τιμῆς του πῶς δὲν θὰ χτυποῦσε τὸν ΕΛΑΣ. Ὁ Προκοπίου τὸ ὑποσχέθηκε, ἐκτὸς ἂν τοῦ ρίχνονταν πρῶτοι οἱ κομμουνιστές. Ἀντὶ νὰ τὸν ἐνισχύσῃ γερά μὲ χρήματα ὁ Ἀγγλος τοῦ ἔδωσε ὅλες - ὅλες δέκα λίρες. Ὑστερα ἀπὸ δυὸ μέρες ξαναγύρισε μ' ἐπιμονὴ ὁ Φρέυζερ στὴν πρότασή του νὰ ὑποτάξῃ τὸν Προκοπίου στὸ ΕΑΜ. Σύστησε κοινὴ συνάντηση στὸ χωριὸ Μάτζη. Ὁ ταγματάρχης, ἀπελπισμένος ἀπὸ τὸν Φρέυζερ, ἔτρεξε νὰ ζητήσῃ βοήθεια στὸ Ναύπλιο, ἔστειλε ὁμῶς στὸ χωριὸ Μάτζη τὸν ὑπαρχηγὸ τοῦ Ζεβελέκο μὲ μιὰν ὁμάδα. Μόλις ἔφτασαν οἱ δικοὶ μας ἐκεῖ, ντόπιοι ἐθνικισταὶ τοὺς εἰδοποίησαν : « Φύγετε γρήγορα, τὸ χωριὸ εἶναι κυκλωμένο. Σᾶς ἔστησαν παγίδα! » Ὁ Φρέυζερ εἶχε ρίξει τὸ τελευταῖο τμήμα τοῦ Ε.Σ. ἀπὸ ἀφέλεια σὲ παγίδα. Ὅταν ἄρχισαν τὴν ὑποულὴ ἐπίθεσή τους οἱ ἐλασίτες, ὁ Φρέυζερ ἄνοιξε τὸν Θουκυδίδη, ποὺ κρατοῦσε πάντα κοντά του, κι ἄρχισε νὰ διαβάξῃ, ἀδιάφορος. Τοῦτο ἔκαμε ἔξω φρενῶν τὸν ἀνθυπολοχαγὸ Κόκκινο, ποὺ τοῦ ἄρπαξε τὸ βιβλίον ἀπὸ τὰ χέρια καὶ τοῦ φώναξε :

— 'Απὸ λάθος δικό σας μπλέξαμε σ' αὐτὴ τὴν κακοτοπιά. Χύνεται αἷμα ἐξ αἰτίας σας, καὶ δὲν ἐνδιαφέρεστε νὰ ἐπέμβετε ;

Ὁ Φρέυζερ τότε σηκώθηκε, ἔριξε μιὰ πιστολιά στὸν αέρα καὶ ξαναγύρισε στὸν Θουκυδίδη. Ἡ ὁμάδα Ζεβελέκου εἶδε κ' ἔπαθε νὰ ξεμπλέξη ἀπ' τὴν παγίδα καί, πολεμώντας, νὰ γυρίσῃ στὰ λημέρια τοῦ Λύγκου.

Κάθε μέρα ποὺ περνοῦσε χειροτέρευε τὴν κατάστασὴ τοὺς γιατί, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς ποὺς τοὺς εἶχαν κλείσει τὸ δρόμο τῆς Νοτιᾶς, πρόστρεξαν νὰ κυκλώσουν αὐτοὺς τοὺς τελευταίους μαχητὲς τῆς ἐλευθερίας ἐλασίτες ἀπ' ὅλες τὶς γωνιᾶς τοῦ Μοριά. Ἡ μόνη τοὺς παρηγοριά ἀπόμεινε ἡ ἀφοσίωση ποὺ τοὺς δεῖχναν οἱ χωριάτες. Ἦταν νὰ θαυμάζῃς τὴν αὐτοθυσίαν τῶν ντόπιων, ποὺς τοὺς ἐξυπηρετοῦσαν μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς τους. Στ' ἀπόκρυφα τοῦ Ἀρτεμίσιου ποὺ ζοῦσαν οἱ ἐθνικιστὲς νερὸ δὲν εἶχαν, φαῖ δὲν εἶχαν. Μόλο ποὺ γιὰ νὰ φτάσουν κοντὰ τοὺς οἱ ἀγρότες τῶν κάτω συνοικισμῶν ἔπρεπε νὰ περάσουν ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς συμμορίες, ἔρχονταν ἀκατάπαυτα κάθε νύχτα ἄντρες καὶ γυναῖκες καὶ τοὺς ταίζαν. Οἱ τσοπάνηδες τοὺς χάριζαν γίδια, οἱ μίζεροι χωριάτες ἔδιναν τὸ κάθε τι γιὰ νὰ συντηρηθῇ τὸ « βασιλικὸ ἀντάρτικο », ὅπως τ' ὀνόμαζαν. Καθὼς χειμώνιαζε στέλναν ἀρνοδέρματα, κουβέρτες, τσαρούχια, λίγες σφαῖρες, κ' ἦταν συγκινητικὸ νὰ βλέπῃς τοῦτο τὸν κατάφτωχο φαμελιάρη νὰ προσφέρῃ τῇ μονάκριβῃ βελόντσα μὲ τὴν ὁποία σκεπαζόταν ὁ ἴδιος, ἐκείνη τὴν παρθένα νὰ σκίζῃ τὴν προίκα τῆς γιὰ ἐπίδεςμους. Ὅλο τὸ Σεπτέμβριο ὁ Φρέυζερ ζητοῦσε τοῦ Προκοπίου στίγματα γιὰ νὰ κάμῃ ρίψεις τὸ Κάιρο, μὰ ποτὲ δὲν ἔγινε ἡ παραμικρὴ ρίψη, ἄγνωστο ἀπὸ τίνος παιχνίδι· οὔτε δόθηκε πιά ἔστω μία λίρα, ἔξω ἀπὸ τὶς πρῶτες δέκα. Κι ὅταν διαλύθηκε τὸν χειμῶνα ἡ ὁμάδα Προκοπίου, κυκλώθηκε ἡ Ἀθήνα ἀπὸ τοὺς συμμορίτες. Ἔτσι τέλειωσε τὸ κίνημα τῆς Ἑθνικῆς Ἀντιστάσεως στὴν Πελοπόννησο, ποὺ στάθηκε Γολγοθᾶς γιὰ τὸν ἐλληνικὸ στρατό.

ΔΥΝΑΜΗ τραβάει τὴ δύναμη. Ἀφ'οτου ἔσπασε ἡ προσπάθεια τοῦ Ε.Σ., οἱ Μοραῖτες βούλωσαν τὸ στόμα τους. Ἀλλὰ καὶ διαφορετικὸ φέρσιμο δὲν συγχωροῦσε ἡ ὥρα. Ὅπως στὴ Γερμανία, στὴ Ρωσία, ἔτσι κ' ἐδῶ, μὲ τὴν ἐπικράτηση τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ ΕΑΜ γέμισε ὁ τόπος ἀπὸ φυλακὲς καὶ στρατόπεδα συγκεντρώ-

σεως. Τὰ στρατοδικεῖα ἔπαιρναν ἀποφάσεις κατὰ τὴν ἐλεύθερη κρίση τῶν δικαστῶν διψασμένων γιὰ αἷμα. Ἀνθρώποι μεθυσμένοι ἀπὸ ἐξουσία πού δὲν τὴν ἀξίζαν, μόλις τοὺς δόθηκε εὐκαιρία νὰ φερθοῦν σὰν γουρούνια, ἔπεσαν μὲ τὰ μοῦτρα στὴ δουλειά, τρισμακάριοι. Τί σφαγές, τί φαγοπότι, πόσες τσοῦλες, πόση ἱκανοποίηση ψωροφιλοτιμίας! Κάθεται ὁ κομμουνιστὴς σταυροπόδι στὸ χωριὸ καὶ παίζει μὲ τ' ὄπλο του, ἐνῶ στέλνει τίς γυναῖκες νὰ τοῦ κουβαλήσουν ξύλα. Τὸ παχὺ ἀρνὶ πού τοῦ ἀρέσει, τὸ σκοτώνει μὲ τὸ τουφέκι, ἀδιάφορο ἂν ἀνήκει σὲ φτωχό, καὶ διατάζει νὰ τοῦ τὸ ψήσουν. Ἄν μιὰ κοπέλα εἶναι ἐθνικίστρια, τὴν βιάζει ἢ τὴν σκοτώνει. Ἔτσι ἀποκεφάλισε ὁ Κανελλόπουλος μιὰ καλλονὴ 19 ἐτῶν ἀπὸ τὸ Δυρράχι, τὴ Νίτσα Ρούκα, ἐπειδὴ τὸν ἀπόκρουσε γιὰ φίλο, ἀφοῦ προηγουμένως σκότωσε μυστὰ τῆς πατέρα, μητέρα κι ἀδέρφια. Μὲ τὰ ἔργα του τὸ ΕΑΜ βοηθεῖ τοὺς Γερμανούς. Ἀφοῦ ἔπεσε ὁ Μουσολίνι καὶ δὲν εἶχε στρατὸ ὁ Χίτλερ νὰ κρατήσῃ τὴν ὀρεινὴ χώρα μας, τὸ Κ.Κ. τὸν βοήθησε ἀπολυνώντας τὸν ἐμφύλιο πόλεμο. Ἄν δὲν ἀφόπλιζε ὁ ΕΛΑΣ τίς ἐθνικὲς ὁμάδες, ἀλλὰ συνεργαζόταν μαζί τους, οἱ ζημιὲς τοῦ Κατακτητῆ θὰ ἦταν ἀφάνταστα μεγαλύτερες, οἱ ζημιὲς τῆς ὑπαίθρου ἀφάνταστα μικρότερες, καὶ τὸ γόητρο τῆς Ἑλλάδας θ' ἀνέβαινε πάλι στὰ μεσοῦρανα. Τὸ Κ.Κ. πού καταδικάζει τὸν Ράλλη, συντρέχει μὲ τὰ ἔργα του τὸν Ναζισμὸ δέκα φορές περισσότερο ἀπὸ τὸν ἀνίσχυρο πρωθυπουργό. Τώρα κανένας νοικοκύρης στὴν

1943 φαρδιά Πελοπόννησο δὲν ξέρει ἂν θὰ ξημερωθῇ ζωντανός. Ὀλόκληρα χωριά ποὺ τόλμησαν νὰ μείνουν πιστὰ στὴν ἰδεολογία τους, ὅπως τὸ Δυρράχι, ὁ Λογκανίκος, ἡ Ἀγόριανη, καταστρέφονται. Φεύγουν ἀλαφιασμένοι οἱ χωριάτες στὰ ρουμάνια, ἀπ' ὅπου βλέπουν τὰ σπιτικά καὶ τίς φυτιές τους νὰ καίγονται σὰν ξερόκλαδα. Δύστυχες φαμελιές στρατιωτικῶν ἀναγκάζονται νὰ ξεχειμωνιάσουν στὰ χιόνια γιὰ νὰ σωθοῦν. Ζοῦν ἐκεῖ μὲ τὰ παιδάκια τους, τρώγοντας χόρτα δίχως λάδι. Τέτοια κακοπέραση, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ καταπονέσῃ κι ἀγρίμι, ξεκάνει πολλές τρυφερές ζωούλες. Μὰ τὸ μίσος δονεῖ τὸν Μοριά ἀπὸ τὴ μιὰν ἄκρη τοῦ ὥς τὴν ἄλλη· μίσος τῶν κομμουνιστῶν ποὺ ξεσπάει σὲ μαχαιροσφάγι, μίσος τῶν ἐθνικιστῶν ποὺ δὲν ξεσπάει παρὰ φουντώνει μέσα στὶς καρδιές καὶ διαστρέφεται.

Ἀποτέλεσμα : νὰ πέσουν στὰ πόδια τῶν Γερμανῶν καὶ νὰ τὰ καταφιλᾷ διακόσιοι κρατούμενοι τοῦ κομμουνιστικοῦ στρατοπέδου συγκεντρώσεως Κυνουρίας ὅταν γερμανικὸ ἀπόσπασμα τοὺς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τοὺς ἐλασίτες. Ἀκόμα καὶ ὁ Τύραννος ἦταν προτιμότερος ἀπὸ τὸν Ἕλληνα τῆς Μόσχας!

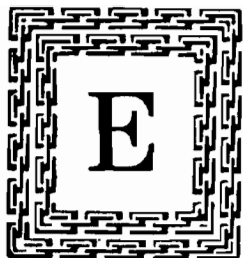
Κατάντημα τῆς δεξιᾶς ; Ὁχι. Κατάντημα τῆς ἀριστερᾶς.

Τὸ ΕΑΜ ξεκάνει μοναχικοὺς Γερμανοὺς γιὰ νὰ προκαλέσῃ ἀντίποινα καὶ νὰ ξεκληρίσῃ ὁ τόπος. Ἐξω ἀπὸ τὴ Σπάρτη σκοτώνει 8 Ναζῆδες, μὰ τουφεκίζεται ἀπὸ τοὺς Οὐνους ὁ ἀφρὸς τῆς κοινωνίας Σπάρτης, 184 ἄτομα. Γιὰ δυὸ Ἰταλοὺς νεκροὺς καίγονται τὰ χωριά Ἀγιος Βασίλειος, Κοσμάς καὶ Καστανίτσα. Μὲ τὸ φόνο τριῶν Γερμανῶν πετучαίνουν τὴν ἐξόντωση τῆς Σκάλας καὶ τοῦ Ἀγίου Φλώρου. Καὶ τὸ κορύφωμα — γιὰ ἑξι στρατιῶτες τους οἱ Γερμανοὶ κατὰστρεψαν τὸ Μέγα Σπήλαιο, τὴν Ἀγία Λαύρα καὶ τὰ Καλάβρυτα, ὅπου χάθηκαν μὲ βαρβαρότητα ὀρδῆς Ἀττίλα χίλιες ψυχές. Ὁ ΕΛΑΣ τινάζει στὸν ἀέρα ὅλα τὰ γεφύρια τοῦ σιδηροδρόμου, ἀκόμα καὶ τὰ ἄχρηστα στὸν Ἀξονα, γιὰ ν' ἀπαθλιωθῇ ὁ πληθυσμός. Τὰ σύκα στὴ Μεσση-

νία σαπίζουν, μὰ δίπλα στὸν Πύργο εἶναι δυσεύρετα καὶ 1943
πληρώνονται μὲ χρυσάφι.

Τὶς καταστροφές αὐτές, ποὺ κάνει ὁ ΕΛΑΣ, λέει στοὺς ἀπλοῖκούς πὼς τὶς ἐκτελεῖ κατὰ διαταγὴ τῶν Βρετανῶν — γιὰ νὰ προκαλέσῃ μίσος ἐναντίο τῆς Ἀγγλίας. Σκηνοθετεῖ συκοφαντίες γιὰ ξένους συνδέσμους, ὅσους δὲν τὸν ὑπακοῦν, κ' ὕστερα ξεσηκώνει δικές του « λαϊκὲς ἐπιτροπές » νὰ τοὺς ἀπειλήσουν. Ἐναν - δυὸ μάλιστα τοὺς σκοτώνει « κατὰ λάθος », σὰν τὸν Νεοζηλανδὸ λοχαγὸ Hubbard, ἕναν - δυὸ τοὺς κάνει δολοφονικὲς ἀπόπειρες γιὰ νὰ τοὺς τρομοκρατήσῃ, σὰν τὸν Αὐστραλὸ ταγματάρχῃ B. Jordan. Ὁ ἐαμίτης καπετάνιος Φράγκου μῆνυσε στὸν Χάρριγκτον πὼς « πρὶν γίνῃ συμμαχικὴ ἀπόβαση θὰ κρεμάσῃ ὅλους τοὺς ἀξιωματικούς τῆς Βρετανικῆς Ἀποστολῆς ». Ὁ ἐπιτελάρχης Ἀννίβας προσπαθεῖ γιὰ τελευταία φορὰ νὰ ὀργανώσῃ βάσιν ὑποβρυχίων στὴν περιοχὴ Γυθείου γιὰ τὴν ὑποδοχὴ ὀπλισμοῦ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Στὴν Πελοπόννησο ὅσοι ἀξιωματικοὶ ζοῦσαν κυνηγημένοι στὰ βουνὰ μᾶς ζήτηγαν ἐπίμονα ὅπλα νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα. Δὲν πίστευαν στὶς ρίψεις, γι' αὐτὸ προτιμήθηκε ἡ ὑποβρυχιακὴ βάσις, μὰ τὸ Κάιρο, ἀντὶ νὰ στείλῃ ὑποβρύχιο στὸ Γύθειο, ὅπως ζητήσαμε μεῖς, τὸ ἔστειλε στὰ νερά τῆς Ὀλυμπίας. Οἱ πάντα καλὰ πληροφορημένοι κουκουέδες ἔμαθαν τὴν ὥρα ποὺ θὰ πλησίαζε, ἐμπόδισαν τοὺς Ἀγγλοὺς τῆς περιοχῆς νὰ κάμουν τὰ σήματα ποὺ εἶχαν συμφωνηθῇ, καὶ τὸ ὑποβρύχιο προσάραξε καὶ λεηλατήθηκε.

Μὲ τὴν ἀποτυχία καὶ αὐτῆς τῆς προσπάθειας νεκρώθηκε ὁ κατακαχημένος Μοριάς. Ὁ Ἀξοντας πλήγωσε βαθιὰ τὴν πατρίδα μας, ὅμως ἀκόνισε τὴν ψυχὴ τῆς τὸ ΕΑΜ σκότωσε τὴν ἐλληνικὴ ψυχὴ!

ΝΑ ΜΕΛΑΧΡΙΝΟ κοριτσάκι δώδεκα χρονῶ, Μαίρη Ροδίου. Τὸ σπίτι της ἀκριβῶς ἀπέναντι ἀπὸ τὸ μέρος τῶν φυλακῶν Ἀβέρωφ ὅπου κρατοῦνται σὲ ἀπομόνωση οἱ ἐπικίνδυνοι στὸν Ἀξονα πατριῶτες. Ἀπὸ τὰ σιδερόφραχτα παράθυρα τῶν κελλιῶν μεταδίδεται στὴ γειτονιά ὅλο τὸ δράμα αὐτῶν τῶν κακότυχων. Ἀγριεὲς φω-

νὲς πόνου, παρακάλια διψασμένων ποὺ ζητᾶν νερό, βογκητὰ ἐτοιμοθάνατων. Ἡ πλακωμάρα τῆς ἀπομόνωσης ἔκανε ὅλους νὰ λαχταρᾶν τὸν ἀνοιχτὸν ὀρίζοντα, νὰ σκαρφαλώνουν στὰ παράθυρα καὶ ν' ἀτενίζουν ἔξω ἱκετευτικά. Ὁποιοὺν ἀντίκριζαν τοῦ κᾶναν νοήματα, μήπως καὶ τοὺς σπλαχνίζοταν. Μιά ματιὰ ἀπὸ συνάνθρωπο, ἓνα κούνημα χεριοῦ, κι ὁ φυλακισμένος ἔπαιρνε κουράγιο, γύριζε στὴ μοναξιά του καλοκαρδισμένος. Ὅταν εἶδε ἡ μικρὴ Μαίρη πῶς οἱ Γερμανοὶ πυροβολοῦσαν τοὺς ὑπόδικους ποὺ πρόβαλλαν στὰ παράθυρα, ζήτησε ἀπὸ τὴ μητέρα της νὰ μάθῃ τὰ σήματα Μόρς. Γιατί ; Γιὰ νὰ συνεννοῆται μὲ τοῦ Ἀβέρωφ. Ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη τὸ σπίτι τοῦ Ροδίου ἔγινε κέντρο ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς φυλακισμένους. Ἐκεῖ προστρέχουν οἱ συγγενεῖς τους, ἀπὸ κεῖ μαθαίνουμε τὴν πορεία τῶν ἀνακρίσεων. Ἀνέβαινε στὴν ταράτσα της ἡ Μαίρη κ' ἔπαιζε ἀθῶα μ' ἓνα σφυράκι. Τὸ χτυποῦσε σύμφωνα μὲ τὸ τηλεγραφικὸ ἀλφάβητο, ποὺ τ' ἀκούγαν φυλακισμένοι ἀσυρματιστές, κᾶν ἀξιωματικοὶ τοῦ Ναυτικοῦ, καὶ μετάφραζαν τί μηνοῦσε ἡ μικρὴ. Γιὰ νὰ μὴν προδοθῇ κᾶνοντας κάθε μέρα τὸ ἴδιο παιχνίδι, καλοῦσε μιὰ φιλενάδα της καὶ ἀπὸ τὴν ταράτσα τῆς φώναζε ὁδηγίες γιὰ τοὺς φυλακισμένους μπερδεμένες μὲ τραγούδια. Ποιὸς νὰ ὑποπτευθῇ κοριτσάκια ποὺ παιδιαρίζουν ; Μέσα ἀπὸ τὰ κελλιά ὅσοι κάτεχαν τὸ Μόρς ἄρθρωναν κι αὐτοὶ τίς ἐπιθυμίες τους μὲ τὰ σήματα· ὅσοι τ' ἀγνοοῦσαν ζήτηγαν τῆς μικρῆς νὰ τοὺς στείλῃ μολύβι καὶ χαρτί. Πήγαινε τότε ἡ

Μαίρη καὶ περίμενε ὥρες ὁλόκληρες στὴν οὐρὰ γιὰ νὰ παραδώσῃ δέμα μὲ τρόφιμα, μέσα στὰ ὁποῖα ἔκρυβε ἓνα τόσο δὲ μολυβάκι καὶ χαρτί τάχα περιτυλίγματος. Ἐκεῖ στίς οὐρὲς ἔβλεπε ἡ μικρούλα τὴν ἀγωνία μητέρων καὶ συγγενῶν. Ἀφοῦ τρέχαν ἀπὸ ἀνακριτὴ σὲ εἰσαγγελέα νὰ βροῦν ποιὸς Γερμανὸς δωροδοκιοῦταν, ἀφοῦ ἔδιναν τὰ παραδάκια τους σ' ἀπατεῶνες ποὺ τίς κορόιδευαν, γύριζαν ἀπελπισμένες στὴν ἐξώπορτα τῆς φυλακῆς, παραφυλάγοντας νὰ δοῦν ἐκείνους ποὺ μπαῖναν ἐλεύθερα, γιὰ νὰ πληροφορηθοῦν ποιὲς εἶναι οἱ ἐρωμένες τῶν Γερμανῶν, ὅσο νὰ πετύχουν τὴν πονόψυχη ποὺ θὰ τίς βοηθοῦσε. Ἡ παραμικρὴ λεπτομέρεια ποὺ ἀκοῦν τοὺς φαίνεται βουνὸ — ἴσως ἀπ' αὐτὴν ὀδηγηθοῦν νὰ πιάσουν τὸ νῆμα τῆς ἐπικοινωνίας μὲ τὸν ἀγαπημένο. Κοντὰ στίς ντόπιες γυναῖκες ἔβλεπες καὶ μαυροφόρες, φερμένες ἀπὸ τὰ χωριά, ποὺ πέφταν στὰ γόνατα καὶ παρακαλοῦσαν κανένα χιτλερικὸ κάθαρμα νὰ τοὺς πῇ ἂν ζοῦσαν τὰ παιδιά τους.

Σὰν ἔμπαινε καμιὰ φορὰ ἡ Μαίρη μέσα στοῦ Ἀβέρωφ ἀντίκριζε καταφρονημένους σαλταδόρους ἀνάκατους μ' ἀξιωματικούς κ' ἐπιστήμονες, ὅλους νὰ ζοῦν μέσα στὴ βρώμα καὶ τὴν καταπίεση. Τοὺς ὑποχρέωναν, μὲ τὸ βούρδουλα καμιὰ φορὰ, νὰ πίνουν ζεματιστὴ τὴ σούπα τους, ὥστε τὸ φαῖ νὰ μὴν εἶναι στιγμὴ χαρᾶς παρὰ κι αὐτὸ μαρτύριο. Τοὺς ὑποχρέωναν τὸ χειμῶνα, ἀκόμα κι ὅταν ἔβρεχε, νὰ βγαίνουν περίπατο στὴν αὐλὴ, κ' ὕστερα νὰ γυρίζουν μουσκεμένοι στὰ παγωμένα κελλιά τους, γιὰ νὰ ξυλιάσουν ἀπ' τὸ κρύο. Ἐδῶ συναντοῦσε δεσμοφύλακες μὲ σιχαμένες μορφές, ἀλλήθωρους καμπούρηδες, ἐκεῖ διασταυρωνόταν μὲ κανένα νέο ποὺ τὸν σέρναν ἀπὸ τὰ βασανιστήρια γεμάτον πληγές, μὲ ροῦχα καταματωμένα, ἀνίκανον νὰ σταθῇ στὰ πόδια του. Κάτι καλόγριες, ποὺ διακονοῦσαν στοῦ Ἀβέρωφ, τῆς ἔμαθαν νὰ μεταφέρῃ σημειώσεις στίς πλεξοῦδες τῶν μαλλιῶν, στ' αὐτιά της, κάτω ἀπὸ τὴ γλώσσα, ὅπως ἔκαναν οἱ Ἰδιες. Τοῦτος ὁ κρατούμενος τῆς ζητάει φαῖ γιατί πεινᾷ, ἄλλος ἓνα καθρεφτάκι νὰ κοιτάζεται στὴν ἀπομόνωση, νὰ μὴν αἰσθάνεται κατάμονος καὶ τρελαθῇ. Ἡ Μαίρη, γιὰ ν' ἀνακουφίσῃ

1943 τόση δυστυχία, γίνεται χίλια κομμάτια. Ὁ σπουδαιότερος τρόπος συνεννοήσεως τῶν ὑπόδικων εἶναι τὰ σημειώματα πού μποροῦν νά γράφουν μέ τὰ μολύβια πού τοὺς στέλνει ἐκείνη. Τὰ σημειώματα αὐτὰ τὰ πετᾶν ἀπ' τὸ παράθυρό τους στὴν ταράτσα τοῦ Ροδίου, μὰ γιὰ νὰ μὴν τ' ἀνακαλύψουν οἱ Γερμανοὶ ἡ μικρὴ τρέχει καὶ χωρατεύει μέ τοὺς φρουροὺς, τραβᾷ τὴν προσοχή τους, κ' ἔτσι τὸ πολύτιμο χαρτάκι πέφτει ἀπαρατήρητο. Τὸ κοριτσάκι σώζει πολλοὺς πατριῶτες, γιατί πληροφοροῦνται οἱ δικοὶ τους καταλεπτῶς τί εἶχεν εἰπωθῇ στὶς ἀνακρίσεις, ποὺς δὲν βάσταξε τὰ μαρτύρια κι ὁμολόγησε, ποιοὶ πρόκειται νὰ συλληφθοῦν. Τώρα ἡ Μαίρη μαθαίνει γερμανικά, ὥστε νὰ μπορῇ ν' ἀπασχολῇ καλύτερα τοὺς ναζῆδες φρουροὺς. Ὅ,τι ὠραιότερο ἔχει νὰ δείξῃ ἡ Κατοχὴ δὲν θὰ τὸ βρῇτε οὔτε σ' αὐτό, οὔτε σὲ κανένα ἄλλο βιβλίον — ἔμεινε κρυμμένο στὶς καρδιὲς τῶν Ἑλλήνων.

ANTIZHAIJA EΔEΣ καὶ **ΕΛΑΣ** ἄρχισε πρὶν ἀντρωθοῦν καλὰ - καλὰ οἱ δύο αὐτὲς ὁργανώσεις. Στὶς περιοχὲς πού ἦταν καθεμιὰ τους στέρια ἐγκαταστημένη ἀφόπλιζε τοὺς ὁπαδοὺς τῆς ἄλλης. Φέτος τὸ καλοκαίρι ὁ Ζέρβας πάσχιζε νὰ ξανασιάξῃ ὁμάδες στὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Ρούμελη. Πολλοὶ ἄνθρωποι τὸν ἀκολουθοῦσαν σ' αὐτὰ τὰ μέρη καὶ τοῦ ζήταγαν ὅπλα, γιατί εἶχαν τρομάξει ἀπὸ τὰ ὄργια τῶν κομμουνιστῶν. Ἀλλὰ ὁ **ΕΛΑΣ** ἦταν ἐκεῖ πολὺ δυνατὸς καὶ διάλυε ἀμέσως κάθε τέτοια προσπάθεια, χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ τοὺς Ἀγγλους. Ὡστόσο, στὶς 27 Μαΐου, ὁ Ἐντυ ἔλαβε ἀπὸ τὸ Λονδίνο σπουδαῖο ἐγγράφο πού σήμαινε στροφὴ τοῦ Φόρειν Ὁφφισ. Αὐθιμερὸν τὸ κοινοποίησε στὸ χωριὸ Ἀγία Τριάδα τῆς Εὐρυτανίας, ὅπου συνεδρίαζε ἡ ἐαμικὴ τριάδα Ἀρης - Τζιμας - Σαράφης. Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνηση μ' ἐκεῖνο τὸ ἐγγράφο κατηγοροῦσε

χωρίς περιστροφές τὸν ΕΛΑΣ ὅτι ἔκανε πολιτικὴ ἀντὶ νὰ κάνῃ πόλεμο. Ἔφερνε σωρὸ τὰ παραδείγματα καὶ τὸν προειδοποιοῦσε πῶς τῇ δικτατορίᾳ, πού πήγαινε νὰ ἐπιβάλῃ διὰ τῆς βίας στὸν ἑλληνικὸ λαό, ἡ Ἀγγλία δὲ θὰ τὴν παραδεχόταν μὲ κανένα τρόπο. Μὰ τώρα τὸ ΕΑΜ ἦταν πολὺ δυνατό κι ἀψήφισε τὶς ἀπειλὲς τοῦ Ἑντυ. Ἔτσι, ἀντὶ νὰ στείλῃ ὅπως ὑποσχέθηκε 2000 ἄντρες στὸν ταγματάρχη Κωνσταντινίδη τῆς Ἡπείρου, γιὰ νὰ καταλάβουν μαζί του τὸ ἀεροδρόμιο Παραμυθιάς, τοῦ ἔστειλε τόσο λίγους πού ματαιώθηκε ἡ ἐπιχείρηση κι ὁ Κωνσταντινίδης ἔφυγε ἀπελπισμένος. Ἀργότερα, στὴ θέση Παρακάλαμο, ὁ ΕΛΑΣ τοῦ ἔστησε ἐνέδρα κ' αἰχμαλώτισε τὸν Κωνσταντινίδη καθὼς βάδιζε μονάχος μὲ τὸν ὑπασπιστή του. Οἱ Ἴταλοι τοῦ ἀεροδρομίου Παραμυθιάς κατὰ τὰ φαινόμενα δὲν ἦταν ἐχθροὶ τοῦ ΕΑΜ, ὅμως ὁ Ἕλληνας δημοκρατικὸς ταγματάρχης, πού πολεμοῦσε σκληρὰ ἐδῶ καὶ δυὸ χρόνια τοὺς φασίστες, ἦταν.

Δοκίμασε ὁ ΕΛΑΣ νὰ σκλαβώσῃ καὶ τὸν Ζέρβα, μὰ ὁ παμπόνηρος ἐφυλαγόταν· δὲν εἶχε τὴν ἀμυαλιά τοῦ Σαράφη γιὰ νὰ πιαστῇ σὰν κοτόπουλο. Ὅσάκις τὸν καλοῦσαν στὸ Στρατηγεῖο τοῦ ΕΛΑΣ ἔπαιρνε μαζί του διακόσια παλικάρια. Στὸ σπίτι πού τὸν ἐβαζαν νὰ πλαγιάσῃ ἐγκαθιστοῦσε φυλάκια κ' ἔστελνε περίπολο νὰ παρακολουθοῦν τὶς κινήσεις τῶν κομμουνιστῶν. Ἀμὰ τὸ ΚΚΕ εἶδε ὅτι τὸ ἄτομο Ζέρβας τοῦ ἔφευγε, ἀποφάσισε νὰ διαλύσῃ τὸ ΕΛΕΣ αἰφνιδιαστικά. Στὶς 7 Ὀκτωβρίου ἀρχίζει ἐπίθεση ἀπὸ τὰ Ζαγόρια, κατόπι χτυπᾷ τὴν ὁμάδα τοῦ ἱλάρχου Ζορμπαλαῖ στὰ Πράμαντα καί, νοτιότερα, τὸ σύνταγμα 3/40 στὴν Καλεντίνια. Παντοῦ ὅμως οἱ ἑλασίτες σπᾶν τὰ μοῦτρα τους. Ἀναγκάζονται νὰ κατεβάσουν στὸν ἀγῶνα τὶς ἐφεδρεῖες τους, τὸν Ἄρη καὶ τὸν Κόζιακα. Πέντε μέρες πολεμᾷ ὅλοι αὐτοὶ ἀδιάκοπα τὸν ΕΛΕΣ, χωρὶς καμιᾶν ἐπιτυχία. Ἐχανε κόσμο, ξέφτιζε, ἀλλὰ κρατοῦσε. Γιὰ ν' ἀναπληρώσῃ ὁ Ζέρβας τὶς ἀπώλειες στέλνει στὸν νέο ἀρχηγὸ τῆς Ἡπείρου ἐπίλαρχο Δουμπιώτη καὶ στὸν καπετὰν Χρῖστο διαταγή: « Ξεκαθαρίστε τὴν περιοχὴ σας κ' ἐλάτε γρήγορα στὰ Πράμαντα ». Πῆγαν μὲ 450 ἄντρες.

Ἀπὸ τίς ἄλλες ἐπαρχίες ὁ συναγεμὸς ὁπαδῶν ποὺ ζήτησε νὰ κάμῃ ὁ Ζέρβας ἀπόδωσε φτωχὰ ἀποτελέσματα. Οἱ ὁπλαρχηγοὶ δὲν ἐγκαταλείπουν εὐκολὰ τίς περιοχὰς ποὺ διαφέντευαν οὔτε οἱ ἀντάρτες τὰ χωριά τους. Τὸ σύστημα ποὺ ἐφάρμοζε ὁ Ζέρβας, νὰ ἐμπιστευέται τίς δυνάμεις του σὲ ὁπλαρχηγούς μᾶλλον παρὰ σὲ δοκιμασμένους ἀξιωματικούς, τώρα ἀποδειχνόταν σφαλμένο. Ὅταν πρωτοβγῆκε στὸ κλαρὶ εἶχε δίκιο νὰ καλοπιάνῃ τοὺς τοπικοὺς παράγοντες γιὰ νὰ πάρῃ, μέσο αὐτῶν, τὸ λαὸ μαζί του. Περνᾷ ἀπὸ τραγικὰς δυσκολίες ἓνας ἐπαναστάτης μόλις ἀνεβῆ στὶς ἐρημιὰς μὲ λίγους ὁπαδούς. Οἱ πρῶτες ἐβδομάδες ἦ τὸν σταθεροποιοῦν ἢ τὸν σβήνουν. Σωστὰ ὀνόμασε τότε ὁ Ζέρβας ὁπλαρχηγούς τοὺς δυνατοὺς κάθε περιφέρειας, τοὺς ἔδωσε τίτλους καὶ χρήματα. Τὸ φταιξιμὸ του εἶναι ὅτι δὲν τοὺς ὑπόταξε ἀφοῦ στερεώθηκε ὁ ἴδιος, ὅπως ἔκαμε ὁ Κλάρας τοὺς καπετανέους του, ὥστε ἡ παραμικρὴ διαταγὴ του ν' ἀποτελῇ νόμο. Μήπως ὁμως τὸν Ὀκτώβριον τοῦ '43 ὁ Ζέρβας ἔβαλε γνώση; Σὰν ἔφτασε στὰ Πράμαντα τὸ Ἀρχηγεῖο Ἡπείρου, ὑποχρεώθηκε νὰ δεχτῇ ὡς ἀρχηγὸ τὸν Πυρομάγλου. Ἐκεῖνος παρακάλεσε τοὺς ἀνώτερους ἀξιωματικούς νὰ τὸν ἀκολουθήσουν στὸ παρατηρητήριον, ἓνα ἐκκλησάκι τοῦ Ἀι - Νικόλα, γιὰ νὰ ὀργανώσουν τὴν ἄμυνα. Καθηγητὴς τῶν γαλλικῶν ὡς ἦταν δὲν καταλάβαινε ἀπὸ στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις. Οἱ ἀξιωματικοὶ ἀναγκάστηκαν νὰ τοῦ ὀρίσουν συμπαραστάτη τὸν ἐπίλαρχο Κανελλάκη. Δὲν εἶχαν κατέβῃ ἀπὸ τὸ παρατηρητήριον καὶ ξέσπασε γερὴ ἐλαστικὴ ἐπίθεση. Ὁ Πυρομάγλου τὰ ἔχασε, τραβήχτηκε στὴν καλύβα του ὅσο νὰ τὴν ἀποκρούσουν οἱ ἀξιωματικοί. Ἀμα πέρασε ὁ κίνδυνος ξανάγινε ἀρχηγός.

Παρὰ τὴ δυσαναλογία τῶν δυνάμεων ὁ ΕΛΑΣ ἄντεχε πολλὰς μέρες στὶς προσπάθειες τῶν κομμουνιστῶν νὰ τὸν καταλύσουν. Ὁλόκληρος ὁ Ἑλληνισμὸς βαστοῦσε τὴν ἀναπνοή του ἀπὸ τὴν ἀπελπισία αὐτῆς τῆς ἀδερφοκτονίας. Καὶ τὸ δράμα συμπληρώθηκε μὲ προδοσίαν. Τὴ νύχτα τῆς 16 Ὀκτωβρίου ὁ ὑπεύθυνος τοῦ ΕΑΜ Ἀραχωβίτσας ὀδήγησε τὴ γερμανικὴ μεραρχία Στέτνερ ὡς τὰ σημεῖα καταυλισμοῦ

τῶν ζερβικῶν. Ὁ προδότης αὐτὸς τουφεκίστηκε λίγο ἀργότερα, ἀλλὰ δὲν ἔφταιγε ὁ ἴδιος — τέτοια διαταγὴ εἶχε λάβει. Ἀφότου γεύτηκε ὁ στρατὸς τῶν Ναζιδῶν τὴν ἐλληνικὴ παλικαριά στὴ Ντουσκάρα, ἔλλαξε τακτικὴ· ἐπιχείρησε νὰ ῥθῃ σὲ συνεννόησιν μὲ τοὺς ἀντάρτες γιὰ νὰ τοὺς διαιρέσῃ. Κατάλαβαν οἱ Γερμανοὶ πῶς γιὰ νὰ ὑποτάξουν τοὺς Ἕλληνες θὰ χρειάζονταν δέκα μεραρχίες, ποὺ δὲν τὶς εἶχαν, γι' αὐτὸ ἀποφάσισαν νὰ τοὺς διασπάρουν. Τὸ πέτυχαν. Στὶς 4 Ὀκτωβρίου ὁ στρατηγὸς Λάντς ἔστειλε τοῦ Ζέρβα πρεσβεία μὲ τὸν δήμαρχο Βλαχλίδη νὰ τοῦ προτείνῃ συνεργασία κατὰ τοῦ κομμουνισμοῦ. Ὁ Ζέρβας ἀρνήθηκε καὶ εἰδοποίησε μὲ τὸν ἀσύρματο τὴ Μ. Ἀνατολή. Τρεῖς μέρες ἀργότερα ὁ Λάντς ἐπιχείρησε δευτέρη βολιδοσκόπησιν μὲ τὸν Μητροπολίτη Ἀρτας. Ὅταν κ' ἡ δευτέρη ἀπάντησις εἶχε τὸ ἴδιο ἀλαζονικὸ περιεχόμενον, « νὰ παραδοθῇ ὁ Λάντς μὲ τὸ σῶμα τοῦ ἄνευ ὄρων στὸν ΕΔΕΣ », ὁ Γερμανὸς στράφηκε πρὸς τὸ ΕΑΜ. Αὐτὸ δέχτηκε τὴ συνεργασία, καὶ ὁ ΕΛΑΣ ἔβγαλε διαταγὴ στὰ τμήματα τῆς 8ης Μεραρχίας του ν' ἀφήσουν τοὺς Γερμανοὺς νὰ περάσουν ἀνενόχλητοι ἀνάμεσά τους, ἐνόσω θὰ βιάδιζαν κατὰ τοῦ Ζέρβα. Στὶς 14 Ὀκτωβρίου, τὴν ὥρα ποὺ τὸ ΕΔΕΣ χαροπάλευε μὲ τὸν ΕΛΑΣ, δυὸ γερμανικὲς φάλαγγες ρίχνονται καταπάνω του, μιὰ ἀπὸ τὴν Ἀρτα, ἄλλη ἀπὸ τὰ Πράμαντα. Ἐπὶ δεκατρεῖς μέρες, ὡς τὶς 27 Ὀκτωβρίου, ὁ Ζέρβας συγκρατεῖ τοὺς Γερμανοὺς, καὶ ὅπου ἀπαντήσῃ ἑαμικοὺς τοὺς πελεκάει. Τὸ σύνταγμα 3/40 αἰχμαλωτίζει τὸν κομμουνιστὴ Τζουμερκιώτη μὲ 380 ἑλασίτες. Ὁ διοικητὴς τοῦ συντάγματος Ἀγόρος ρωτᾷ τὸν ἀρχηγό του τί νὰ τοὺς κάμῃ. Ὁ Ζέρβας τὸν διατάζει νὰ τοὺς βάλῃ νὰ υπογράψουν δήλωσιν πῶς ἀπὸ δῶ καὶ πέρα δὲ θὰ ξαναχτυπήσουν τὸν ΕΔΕΣ παρὰ μόνον τοὺς Γερμανοὺς. Ἄν υπογράψουν παρόμοια δήλωσιν νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ μὲ τὸν ὅπλισμό τους.

— Μέσα στὴν ἄψιν τῆς μάχης νὰ τοὺς στείλω πίσω ὅπλισμένους ; ἐπιμένει ὁ Ἀγόρος.

— Ναί! Κάμε ὅπως διατάζω. Θέλω νὰ δοῦν οἱ Ἕλληνες τί διαφορά ὑπάρχει μεταξύ ΕΔΕΣ καὶ ΕΛΑΣ.

Ὁ Τζουμερκιώτης ὑπόγραψε μὲ τὴν παρέα του. Πρὶν στεγνώσῃ τὸ μελάνι τῆς ὑπογραφῆς τοὺς παρασπόνδησαν, ἀναστράφηκαν κατὰ τοῦ Ζέρβα. Ἡ γερμανικὴ φάλαγγα ποὺ πρόσβαλε τὰ Πράμαντα ἦταν βαρβαρότατη. Ὅσα χωριὰ βρῆκε στὸ δρόμο της τὰ ἔκαψε : Κράψη, Καλαρρότες, Μάνντρα, Γαρδίκι. Καθὼς δὲν κατάφερε νὰ σπάσῃ τὸ Ἀρχηγεῖο Ἡπείρου, τὸ βρόντησε μὲ στούκας καὶ πυροβολικὸ. Τὸ μέτωπο κλονίστηκε καὶ ὁ Πυρομάγλου δέιλιασε. Πῆρε στὸ τηλέφωνο τὸ γνῶριμό του κομμουνιστὴ Κόζιακα καὶ τοῦ ζήτησε νὰ σταματήσῃ τίς ἐπιθέσεις ὅσο χτυποῦνταν ἀπὸ Γερμανούς. Ὁ Κόζιακας ἀρνήθηκε. Ὁ Πυρομάγλου ἀνάφερε στὸν Ζέρβα τὸ διάβημά του καὶ ὁ στρατηγὸς δοκίμασε μήπως ὁ πανίσχυρος Κλάρας εἶχε ἐλληνικότερη ψυχὴ. Τοῦ μίλησε στὸ τηλέφωνο, μὰ ὁ Κλάρας ἦταν ἀμετάπειστος. Λογόφεραν χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἀνήμερα τῆς ἐθνικῆς ἐορτῆς, 28 Ὀκτωβρίου, ἐπιτίθενται τόσο δυνατὰ οἱ Γερμανοὶ κατὰ τῆς ὁμάδας Πυρομάγλου ποὺ ὁ καθηγητὴς ἀποφασίζει νὰ τὸ σκάσῃ.

Βγάζει διαταγὴ ὅτι, σύμφωνα μ' ἐντολὴ τοῦ Ζέρβα, θὰ ἐπιχειροῦσε κυκλωτικὴ κίνησις τὴ νύχτα μ' ἓνα τάγμα. Ὁ ἐπιτελάρχης του Κανελλάκης ὑποπτεύεται βρωμοδοσιεὶα καὶ πιάνει τὸν Ζέρβα στὸ τηλέφωνο :

— Διατάξατε σεῖς τὸν Πυρομάγλου νὰ κάμῃ ἀπόψε κυκλωτικὴ κίνησις ;

— Ὁχι.

— Ἐτσι λέει.

— Λέει ψέματα. Πές του νὰ ῥθῃ στὸ τηλέφωνο.

Ὁ Πυρομάγλου τρώει ἀπὸ τὸν στρατηγὸ κατσαδά καὶ ἀκούει πὼς θὰ τὸν κηρύξῃ λιποτάχτη ἂν ἐγκαταλείψῃ τὴ θέσις του στὴν κρισιμότερη στιγμή τοῦ ἀγῶνα.

Τότε ὁ καθηγητὴς ὁμολογεῖ τὴν ἀλήθεια : Θέλει νὰ φύγῃ, ἀλλὰ τὸ κάνει γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ΕΔΕΣ, γιὰ νὰ μαζέψῃ δῆθεν ἐνισχύσεις ἀπὸ τὰ πεδινὰ τῆς Ἡπείρου.

— Κοροϊδεύεις ; τὸν ρωτᾷ ὁ Ζέρβας. Μετὰ ἓνα μῆνα

πού θά γυρίσης δὲ θά μᾶς βρῆς ἐδῶ. Μὴν τὸ κουνήσης ἀπὸ 1943
τῇ θέσῃ σου!

Μολαταῦτα τὰ μεσάνυχτα ὁ καθηγητὴς ἐξαφανίστηκε μὲ τὸ τάγμα, καὶ μόλις μετὰ ἓνα μῆνα τὸν βρῆκαν στὸ χωριὸ Ἀνώγι, πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴ μάχη. Τὸν ἀνθρωπο αὐτὸν πού λιποτάχτησε, πού ἀποτελοῦσε ἀριστερὴ « φράξια » μέσα στοὺς κόλπους τοῦ ΕΔΕΣ, ὁ Ζέρβας τὸν συγχώρησε, μολονότι ὁ Πυρομάγλου, (ὅπως καὶ ὁ ὑπαρχηγὸς τοῦ Ψαρροῦ Λαγγουράνης), στάθηκε ὁ κακὸς δαίμονας τῆς ὀργανώσεως.

Παρὰ τὴν ἐξασθένηση πού ἔφερε στὸ Ἀρχηγεῖο Ἡπείρου ἡ λιποταξία τοῦ Πυρομάγλου, κράτησαν ὁ Δουμπιώτης καὶ ὁ Παπαδάτος μὲ τὰ δόντια ἐπὶ μέρες ἀκόμα ἄμυνα καὶ ὕστερα ἐνώθηκαν μὲ τὸν Ζέρβα στὸ χωριὸ Σκιαδάδες.

Ἐκεῖ δέιλιασαν πολλοὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοί. Εἶπαν τοῦ Στρατηγοῦ :

— Ἀφοῦ ἔφυγε ὁ Πυρομάγλου, γιατί θά μείνωμ' ἐμεῖς ;

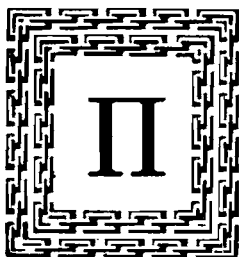
“Ὅσοι κατάγονταν ἀπὸ γειτονικὲς ἐπαρχίες τρέξαν πρῶτοι νὰ σώσουν τίς οἰκογένειές τους. Ἀπόμεινε ὁ Ζέρβας μὲ 800 πιστοὺς, περισσοτέρους ἀξιωματικοὺς παρὰ ὀπλίτες. Δοκίμασε νὰ σταθεροποιήσῃ μέτωπο στὰ Θεοδώριανα, μὰ οἱ Γερμανοὶ τὸν ρίξαν κάτω στὴ Χούνη τῆς Νεραίδας, ὅπου ἦταν μαζεμένα 5.000 γυναικόπαιδα, ὅσα ξεμάκραιναν ἀπὸ τοὺς Οὐνοὺς πανικόβλητα.

Γιὰ νὰ μὴ χαθοῦν ὅλοι μαζὶ στὴν κυκλωμένη Χούνη ὁ Ζέρβας πρόσταξε τίς ὁμάδες του νὰ διαλυθοῦν καὶ νὰ γλιστρήσουν τὴ νύχτα ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς βαδίζοντας κατὰ τὸ βοριά. Σκέπασαν οἱ ἀντάρτες τίς ὀπλὲς τῶν μουλαριῶν μὲ τσουβάλια γιὰ νὰ μὴν ἀκούγονται, ξυπολήθηκαν οἱ ἴδιοι καὶ κατάφεραν νὰ ἀπομακρυνθοῦν χωρὶς ζημιὰ. Ἐκατὸ κακότυχοι πού πῆγαν κατὰ τὴ νοτιὰ πέσαν ἀπάνω σὲ γερμανικὰ πολυβόλα καὶ ἐξοντώθηκαν.

Τὴν ἄλλη μέρα ἡ πονηριά τοῦ Ζέρβα βρῆκε τρόπο, τὸ γυναικολόγι πού τὸν περιστοίχιζε, ἀντὶ βάρους νὰ τοῦ γίνη

1943 ὠφέλεια. Τὸ ξαμόλησε στὸ μούχρωμα τῆς χαραυγῆς ἐναντίο τῆς πλευρᾶς ποὺ κρατοῦσαν οἱ ἑαμίτες.

Μόλις εἶδαν ἐκεῖνοι πόση σκόνη σήκωνε τ' ἀσκέρι ποὺ ἐρχόταν καταπάνω τους, σκιάχτηκαν τὸν ὄγκο του καὶ τραβήχτηκαν πέρα. Πίσω ἀπὸ τὰ γυναικόπαιδα διάβηκε ὁ Ζέρβας μὲ 59 μόνο πιστοὺς ποὺ εἶχαν ἀπομείνῃ κοντά του. Πῆγε στὸ χωριὸ Μελισουργοὶ καὶ ὀργάνωσε ἀμέσως γλέντι. Ψῆσαν ἀρνια, χόρεψαν καὶ τραγούδησαν ὥς τὰ ξημερώματα. ΕΔΕΣ ἐκείνη τῇ στιγμῇ δὲν ὑπῆρχε. Πολλοὶ ἀξιωματικοὶ ποὺ σώθηκαν τὴν νύχτα ἀπὸ τῇ Χούνη γύριζαν στὴν Ἀθήνα μὲ τὴ βεβαιότητα πὼς ἡ ὀργάνωσις εἶχε τελειωτικὰ διαλυθῇ. Τοῦ Ζέρβα ὅμως δὲν τοῦ καιγόταν καρφί. Τραγουδοῦσε, μιὰ καὶ βγῆκε ἀπὸ τὴ δοκιμασία ζωντανός. Τὸν ΕΔΕΣ θὰ τὸν ξανάφτιανε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ τὴ συνδρομὴ τῶν Ἀγγλων. Πόσο ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ εἶχε τώρα ἀλλάξει ἀποδείχτηκε ἀπὸ τὸ ρυθμὸ μὲ τὸν ὁποῖο βοήθησαν οἱ Ἀγγλοὶ νὰ ξαναδυναμώσῃ ὁ Ζέρβας, ἐναντίον τοῦ ΕΑΜ.

ΠΙΝ ΛΙΓΟ ΚΑΙΡΟ ἀντάρτες ξέκαμαν, ἀνάμεσα Μολάους καὶ Σπάρτη, τὸν Γερμανὸ στρατηγὸ Krech, διοικητὴ τῆς 41ης Μεραρχίας, μαζί μὲ τὸ ἐπιτελεῖο του. Τὴν ἐπομένῃ Ναζῆδες τουφέκισαν γιὰ ἀντίποινα δύο ἑκατοντάδες Ἀθηναίους ὁμήρους ποὺ τοὺς εἶχαν φυλακὴ τετρακόσια χιλιόμετρα μακριὰ ἀπὸ τὴ σκηνὴ τῆς συμπλοκῆς τῶν Μολάων. Ὑστερα ἔστειλαν μηχανοκίνητα ποὺ πολυβόλησαν ὅσους δυστυχισμένους συνάντησαν στὰ χωράφια ξεκινώντας ἀπὸ τὴ Σπάρτη ὡς τὴ θάλασσα, κάπου χίλιους ἀνθρώπους. Πότε θὰ μάθῃ ὁ ἔξω κόσμος μὲ τί ποταμὸ αἷμα πληρώνει ἡ Ἑλλάδα τὴ βοήθεια ποὺ προσφέρει στὸν ἀγῶνα μὲ τὴν ἀντίστασή της ; Μόνο στὴ Ρούμελη τὰ Ες - Ες ἔκαψαν 270 συνοικισμοὺς, ἀνάμεσα στοὺς

όποιους τοῦ Δίστομου ἡ καταστροφὴ ξεπερνᾷ σ' ἀπανθρωπία δι,τι κι ἂν σοφίστηκαν ὡς τώρα κακοῦργοι. Στὴν Ἀθήνα οἱ Βάρβαροι φοβοῦνται τὸ διεθνὲς μάτι, ξένες πρεσβεῖες κ' Ἑρυθροὺς Σταυροὺς, γι' αὐτὸ ξεσπᾷ ἡ κακοσύνη τῆς ψυχῆς τους στὴν ἀπόμερη ἐπαρχία. Ὁ Χίτλερ ὀνειρεύεται ν' ἀφήσῃ βαθιὰ ἔχνη τοῦ περάσματός του ἀπὸ τὴν Ἱστορία καὶ τὸ πέ-
τυχε, μὰ ἀπὸ τὴν ἀνάποδη — ἀντὶ ἥρωος δαίμονας. Κορόιδευαν οἱ Γερμανοί, καλοκαίρι τοῦ '43, τοὺς Ἰταλοὺς δι,τι στάθηκαν ἀνίκανοι νὰ κατανικήσουν τὴν Ἀντίσταση, κι ὁ συνταγμα-
τάρχης Παντελίδης, μ' ἑκατὸ μόνο ἄντρες, ἀνάγκασε τὴ Μεραρχία Μπρένερο, ὕστερα ἀπὸ τετραήμερη μάχη στὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρους, νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς Ἀρτα. Κο-
ρόιδευαν τοὺς Ἰταλοὺς ποὺ ἄρχισαν νὰ ἰσοπεδώνουν ἀθῶες πολιτεῖες μὲ πυροβολικὸ κι ἀεροπορία, Φάρσαλα, Τσαρί-
τσανη, Μουζάκι, Ραψίστα, Ζάрко.

Τώρα δμως ποὺ ὁ πόλεμος προχωρεῖ στὸ μοιραῖο τέλος του, κάνουν οἱ Γερμανοὶ τὰ ἴδια καὶ χειρότερα. Τουφεκίζουν παπᾶδες, γυναῖκες, παιδιά, κ' ἐξαλείφουν ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς εὐτυχισμένα χωριά. Θέλοντας νὰ δημιουργήσουν ἀνάμεσα ἀπὸ τίς φρουρὲς τους καὶ τὰ βουνὰ τῶν ἀνταρτῶν νεκρὴ ζώνη, ξεκληρίζουν γύρω τῇ ζωῇ, ὥστε νὰ λείψουν οἱ σύνδεσμοι κ' οἱ τροφοδότες. Ἀλλὰ ξεπετάγονται νέοι σύν-
δεσμοι, νέοι τροφοδότες, καὶ τὴ νύχτα περνᾷν ἐμπρὸς ἀπὸ τὴ μύτη τους μεγάλες ἐφοδιοπομπὲς πρὸς τ' ἀνταρτολημέρια. Τώρα κουβάλησαν γιὰ νὰ μᾶς δαμάσουν τερατόμορφους Μογ-
γόλους ἀπὸ τὸ Νταγκεστάν. Αὐτοὶ ἐπιτηδεύονται τὴν κρε-
μάλα καὶ τὴ φωτιά. Στὸ Πικέρμι κρέμασαν ἀπὸ τὰ δέντρα τῆς λεωφόρου 55 ἀθῶους καὶ τοὺς ἄφησαν πολλὰς μέρες νὰ αἰωροῦνται. Καθὼς πήγαιναν αὐτοκίνητα στὴ Ραφίνα γιὰ ψάρια, χτυποῦσαν στὰ τουμπανιασμένα πτώματα, κ' ἦταν φρικτὸ τὸ θέαμα τῶν κρεμασμένων ποὺ σαλεῦαν. Στὸ χωριὸ Χορτιάτης, ἔξω ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, γιὰ τὸ φόνο ἑνὸς στρα-
τιωτικοῦ γιατροῦ μπῆκαν κ' ἔκαψαν ζωντανοὺς 130 ἀνθρώ-
πους. Τοὺς ἔκλεισαν στὸ σπῆτι κάποιου Ταμπούση κ' ἔβα-
λαν φωτιά. Μισοκαμένοι μερικοὶ πετάγονταν ἔξω σὰν τρε-

1943 λοί, μὰ κανέναν δὲν ἄφησαν νὰ σωθῇ· ὅλους τοὺς ἔδεναν καὶ τοὺς ξανάριχναν στὸ φλογισμένο σπίτι, λὲς καὶ τοὺς διασκέδαζε ἡ ἀπίστευτη αὐτὴ τραγωδία.

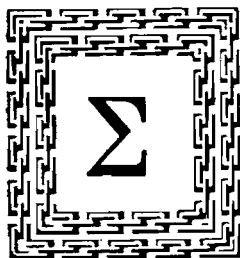
Ἰδέα τῆς ἀνθρωποσφαγῆς ποὺ γίνεται στὴν ὑπαιθρο δίνουν οἱ ἀριθμοὶ τῶν τουφεκισμῶν σ' ἓνα μόνο μῆνα : Στὴν περιφέρεια Τριπόλεως 480, Ἀμυνταίου 190, Λειβαδιᾶς 258, Μεγαλόπολης 109, Ἀγρινίου 508, Ἀνδρίτσας 50, Μεσολογγίου 130, Ἄργους 112, Φαρσάλων 186. Στὴν Κλεισούρα τῆς Καστοριᾶς ξέκαμαν 158 γυναῖκες καὶ 57 ἄνδρες γιὰ τὸ θάνατο 30 Γερμανῶν σὲ συμπλοκή. Καθὼς ὁ λοχαγὸς τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἀποσπάσματος ἦταν Ναζῆς εἰδωλολάτρης, διάλεξε 30, τίς ὠραιότερες παρθένες τοῦ χωριοῦ, καὶ τίς ἔσφαξε μὲ μαχαίρι πάνω στοὺς τάφους τῶν στρατιωτῶν, « γιὰ ν' ἀναπαυθοῦν οἱ ψυχές τους », ὡς εἶπε. Στὴν Κόρινθο τουφέκισαν 60 πολίτες, γιὰτὶ ἀντάρτες ἀπελευθέρωσαν ὁμήρους ἀπὸ τὴ φυλακή. Κανέναν Γερμανὸ δὲν πείραξαν οἱ ἀντάρτες, ἀπλούστατα μεθύσανε τοὺς δεσμοφύλακες. Γιὰ ἐκδίκηση στὸ Χαλκὶ οἱ κάτοικοι σκότωσαν ἑπτὰ Γερμανοὺς ποὺ φρουροῦσαν τὸ χωριὸ καὶ πῆραν ὅλοι τὰ βουνά. Γι' ἀντεκδίκηση πάλι οἱ Οὔνοι κατὰστρεψαν ἑπτὰ γειτονικά χωριά καὶ τουφέκισαν 70 ἄθώους.

Ποῦ πᾶμε ; Τοῦτος ὁ φαῦλος κύκλος ὁδηγεῖ τὸν τόπο σ' ἐξολοθρεμό. Ὅ,τι πολιτισμένο ἔργο ἔκαμε ὁ λαὸς μας ἐπὶ αἰῶνα σκληρῆς δουλειᾶς, μὲ τὰ φτωχά του μέσα, χάθηκε. Πᾶνε τὰ χωριά μας, πᾶν τ' ἀντιπλημμυρικά, πᾶνε τὰ γεφύρια, καίγονται τὰ δάση. Οὔτε σχολεῖα πιά ὑπάρχουν, οὔτε νοσοκομεῖα. Τόσο καταστραφῆκαμε ποὺ δὲν μένει πιά στὴν Ἑλλάδα παρὰ ἐκεῖνο ποὺ ἔδωσε. Ἡ πείνα δὲν ἔχει τὴν ἔνταση τοῦ '41, ἀλλὰ μὲ τὴ διάρκεια τῆς ἀγκαλιάζει τώρα τίς ἀστικές οἰκογένειες. Ξεπουλᾷ ἡ μεσαία τάξη δ,τι φύλαγε ὡς στήριγμα τῶν γερατειῶν τῆς γιὰ ν' ἀγοράση κάτι φαγώσιμο, ὅμως μένουν ἄδειες οἱ κατσαρόλες. Μαδιούνται τὰ βουνά ἀπ' δ,τι χόρτα βλασταίνουν, ἡμερὰ ἡ βλαβερὰ, ποὺ βράζονται χωρὶς λάδι καὶ θερίζει ἡ δυσεντερία. Τὰ κάρρα κόπηκαν σὲ καυσόξυλα, τ' ἄλογα φαγώθηκαν, φαγώθηκαν

σκύλοι καὶ γάτες. Τὰ παιδιὰ μοιάζουν μὲ γερασμένους νάνους, οἱ μεγάλοι σέρνουν μὲ κόπο τὶς πρησμένες τοὺς κοιλιές. Τοὺς πεθαμένους τοὺς μεταφέρουν στὸ νεκροταφεῖο σὲ χειροκίνητα καροτσάκια ἀφοῦ τοὺς δέσουν τὰ ποδάρια γιὰ νὰ μὴν κρέμονται. Ρίχνουν πολλοὺς μαζὶ νεκροὺς μέσα στὸν ἴδιον ἀνώνυμο λάκκο, μὰ τόσα εἶναι τὰ βάσανα τῆς ζωῆς ποὺ κατάντησαν οἱ ζωντανοὶ νὰ ζηλεύουν τοὺς πεθαμένους. Κι ὁμως, ὅσο κι ἂν παραταθῇ τὸ μαρτύριο τῆς Κατοχῆς, θὰ τὸ ἀντιμετωπίσουμε μὲ τὴν ἴδια μανία. Τὸ πείσμα τῶν Ἑλλήνων μοῦ θυμίζει τὸ ἀρχαῖο ἐπίγραμμα μιᾶς κληματαριᾶς ποὺ τὴν κατατρῶει τράγος :

« Τράγε, ὡς τὴ ρίζα κι ἂν μὲ φᾶς, σταφύλι ἐγὼ θὰ κάνω, γιὰ τὸ κρασί ποὺ θὰ χυθῇ στὸ σφάξιμό σου ἀπάνω ».

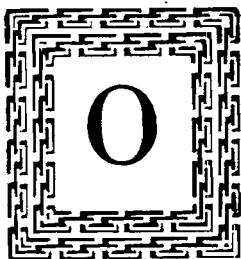

ΗΜΕΡΑ ἀδερφώθηκαν, ὕστερα ἀπὸ πολλὰ βάσανα, οἱ Ἑθνικὲς Ὁργανώσεις καὶ ἰδρύσαμε τὸν Π.Α.Σ. (Πανελλήνιο Ἀπελευθερωτικὸ Σύνδεσμο) ποὺ ὀρίζει 50.000 μέλη. Τὸ Πρακτικὸ τὸ ὑπόγραψαν ἡ Ἑθνικὴ Δραῖσις, ἡ Χῆ, Ρ.Α.Ν., Ἑθνικὸ Κομิตάτο, Ἑνωσις Ἐφέδρων, Ἀγωνιζομένη Ἑλλάς, Τρίαινα, Ἑθνικὰ Ἐπα-

ναστατικὰ Σώματα, Ἀγροτικὴ Δραῖσις, Σπίθα, Ἱερὰ Φάλαγγα, Ἑνωσις - Πατρίς, Ἐλεύθεροι Ἕλληνες καὶ ἡ Ε.Κ.Ο. Κρήτης. Στὸ « διαίρει καὶ βασιλεύει » τῶν κομμουνιστῶν ἐμεῖς πρέπει νὰ λέμε στὸ λαὸ « ἐνώσου γιὰ νὰ βασιλέψης ». Τὴν ἔνωση τῶν ὁργανώσεων τὴν προσπαθήσαμε ἀπὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ '42 ὅταν ἀνάλαβαν διαπραγματεύσεις ὁ Περρίκος μὲ τὸν Γρηγοριάδη, μὰ συμφωνία στάθηκε ἀδύνατο νὰ γίνη ἐξ αἰτίας τῶν Δημοκρατικῶν ποὺ ἔθεσαν καθεστωτικὸ ζήτημα. Τώρα τὸν Ἰούνιο νέα προσπάθεια ἀπότυχε γιὰ τὴν ἴδια αἰτία. Ἡ ἡμερησία Δημοκρατικὴ Φωνὴ ἔκαμε τὴν κακοήθεια, ἐπικαλούμενη τὰ « πατριωτικὰ αἰσθήματα »

1943 τοῦ ὑπουργοῦ Ταβουλάρη, νὰ τοῦ προδῶσῃ φανερά ὀνόματα βασιλοφρόνων ἀξιωματικῶν. Τόσο ἦταν τὸ πάθος της! Ἡ σημερινὴ προσπάθεια νὰ ἐνωθοῦμε πάλι δὲν θὰ κατέληγε ἂν δὲν μᾶς βοηθοῦσε ὁ φόβος τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Κ.Κ.Ε. καὶ ἡ ἐντύπωση πῶς ὅπου νὰ ἔναι θὰ γίνῃ συμμαχικὴ ἀπόβασῃ. Μερικοὶ πολιτευόμενοι, σὰν τὸν πεισματικὸ Καφαντάρη, ἔκαμαν ὅ,τι μπόρεσαν νὰ τορπιλίσουν τὸν Π.Α.Σ., γιατί φοβοῦνται μιὰ δύναμη ποὺ δὲν τὴν κατευθύνουν οἱ ἴδιοι. Τὸ μόνο ποὺ πέτυχαν ἦταν νὰ πείσουν τὸν ΕΔΕΣ ν' ἀρνηθῇ ὑπογραφή. Δὲν πειράζει. Ἐκεῖνοι ποὺ ἐνώθησαν ἀρκοῦν νὰ κρατήσουν τὴν Ἀθῆνα γιὰ 24 ὥρες, ὅσο νὰ ῥθουν οἱ Σύμμαχοι. Τίς χρυσὲς λίρες ποὺ δὲν ἔχουμε γιὰ νὰ ὀργανωθοῦμε σωστά, τίς ἀντικαθιστοῦν οἱ νέοι, μὲ χιλιάδες χρυσὲς λίρες ζωντάνια.

Ι ΜΥΣΤΙΚΕΣ ἐκθέσεις τοῦ Σιφναίου, ποὺ λαβαίνομε ἀπὸ τὸ Κάιρο, μᾶς ἀνοίγουν τὰ μάτια. Πρώτη φορὰ νομίζουμε πῶς βλέπουμε τὰ νήματα τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ποὺ μᾶς ἦταν ὡς τώρα ἀκατανόητη. Ὁ φανατικότερος ἀγγλόφιλος τῆς συντροφιάς, ὁ Λάζαρος Πηνιατόγλου, δταν κάποια πράξῃ τοῦ Βρετανικοῦ Στρατηγείου κ' ἐκεῖνες οἱ φιλοεαμικὲς ἐκπομπὲς τοῦ Β.Β.С. μᾶς ἐξόργιζαν, ὀρθωνε τὸ τεμπέλικο ἀνάστημά του κ' ἔλεγε : « Θὰ τὰ ποῦμε ὅλα μιὰ μέρα· τίποτα δὲν πρέπει νὰ κρύψωμε ». Ὁ Πηνιατόγλου λάτρευε τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὸν πολιτισμό της. Ἡ Κομμουνιστικὴ Ἐπιθεώρηση τὸν χαρὰκτῆριζε ὡς « ὄργανο τυφλὸ τῆς Ἰντέλιτζενς Σέρβις », κι ὁ σύντροφος Πορφυρογένης τὸν ὀνόμασε στὸ Λίβανο « ἀγγλοπυλημένο ». Δὲ διατρέχουμε λοιπὸν κίνδυνον νὰ παρεξηγηθοῦμε ἀπὸ τοὺς Ἀγγλους, ἐμεῖς τῆς ὁμάδας αὐτῆς ποὺ δούλεψε τὴν Ἀγγλίαν χωρὶς νὰ πιᾶσῃ ποτὲ οὔτε μιὰ λίρα, ἂν τοὺς φωνάξουμε τώρα γυμνὴ τὴν ἀλήθεια, γιατί πιστεύουμε

πώς δσα λάθη διαπράχθηκαν ἐδῶ ἔγιναν ἀπὸ ἄγνοια τῶν ἐπισήμων κι ὄχι ἀπὸ κακὴ πρόθεση· ἔγιναν πίσω ἀπὸ τὴν ράχη τοῦ μεγάλου Τσῶρτσιλ—τώρα ἔχουμε καὶ τὶς ἀποδείξεις γι' αὐτό.

Μετὰ τὴν νίκη τῆς RAF, ποὺ ἔσωτε τ' ἀγγλικά νησιά ἀπὸ τὴν χιτλερικὴ εἰσβολή, χειμῶνα τοῦ '40, ἀποφάνηκε πὼς οἱ Σύμμαχοι δὲν εἶχαν ποῦ νὰ σταθοῦν στὴν Εὐρώπη, ἄρχισαν νὰ ἐτοιμάζουν κινήματα Ἀντιστάσεως. Φυσικὰ ἐνδιαφέρθηκαν κατὰ πρῶτο λόγο γιὰ τὰ τρία δυνατὰ κράτη, Γερμανία, Ἰταλία καὶ Γαλλία. Γιὰ νὰ τὰ διαβρώσουν μιὰ μόνη σωτηρία ὑπῆρχε : νὰ στηριχθοῦν στ' ἀριστερά τους κόμματα καὶ τὸν κομμουνισμό. Φαντάστηκαν πὼς ἦταν εὐκολώτερο νὰ σταματήσουν τὸν πόλεμο μὲ λαϊκὲς ἐξεγέρσεις καὶ ἀπεργίες, ποὺ θὰ ξεχαρβάλωναν τὴν παραγωγή, παρὰ μὲ μάχες ἐναντίο τῆς πανίσχυρης Βέρμαχτ. Ἡ ἰδέα αὐτὴ ἐνισχύθηκε ὅταν μπῆκε στὸν ἀγῶνα ἡ Ρωσία καὶ κινήθηκε κατὰ τῶν Ναζιζδων σύσσωμος ὁ παγκόσμιος κομμουνισμός. Τότε κλήθηκε τὸ Σίτυ τοῦ Λονδίνου νὰ χρηματοδοτήσῃ αὐτὴ τὴν προσπάθεια. "Ὅσες ἀγγλικὲς φέρμες εἶχαν συμφέροντα σ' ἓνα τόπο, (ἃς πάρουμε παράδειγμα τὴν Ἑλλάδα), κατέθεταν τὴν εἰσφορά τους γιὰ τὴ δημιουργία ἐλληνικῆς Ἀντιστάσεως. Γιὰ τὰ κράτη τῆς Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης ἰδρύθη κοινὸς ὀργανισμός, τὸ SOE ¹, ὑπὸ τὸν μεγαλοβιομήχανο λόρδο Γκλένκονερ, μὲ ἔδρα τὸ Κάιρο, ἀλλὰ γιὰ τὴ συλλογὴ χρημάτων ὀργάνωσαν χωριστὲς ἐταιρεῖες, ὅπως τὴν « Anglo - Hellenic », ποὺ σύναξε περισσότερο ἀπὸ ἓνα ἑκατομμύριο λίρες. Ἀφότου ἀνάλαβε τὸ Ὑπουργεῖο Οἰκονομικοῦ Πολέμου ὁ ἐργατικὸς Ντῶλτον γέμισαν οἱ ὀργανώσεις ποὺ καθοδηγοῦσαν τὴ Διεθνῇ Ἀντίσταση ἀπὸ σοσιαλιστὰς ἢ κρυφοκουκουέδες, οἱ ὁποῖοι διοχέτευαν τὰ χρήματα πρὸς ὁμοϊδεάτες τους κατὰ τόσο μονόπλευρο τρόπο ὥστε ὁ κυριότερος χρηματοδότης τῆς « Anglo - Hellenic », τραπεζίτης Τσάρλυ Χάμπρο, προτίμησε νὰ παραιτηθῇ. Ὅσο κι ἂν φαίνεται ἀπίστευτο, ἡ καπιταλιστικὴ Ἀγγλία καὶ ἀργότερα ἡ Ἀμερικὴ

1. SOE ἢ MO4 ἢ 133, μὲ ἔξι ἄλλα ὀνόματα, ἦταν ἡ ἴδια ὑπηρεσία.

έθρεψαν, γιγάντωσαν τὸν κομμουνισμό σ' ὅλα τὰ κράτη. Τέτοια ἦταν ἡ πολιτικὴ τοῦ Σίττυ ἐπειδὴ πίστευε στὸ μεταπολεμικὸ « ἄριστερό κλίμα » καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὸ προσεταιριστῇ. Φαίνεται σὰν νὰ πάσχουν οἱ Ἀγγλοὶ κεφαλαιοῦχοι ἀπὸ κοινωνικὴ ἡττοπάθεια, σὰν νὰ ὑποστηρίζουν τὸν ἀριστερισμὸ γιὰ νὰ συγχωρηθοῦν τὰ πλούτη τους, ἀπὸ τοὺς πεινασμένους. Ἐνῶ ὁ καταπληκτικὸς Τσῶρτσιλ ἀγωνίζεται νὰ διατηρήσῃ τὴν αὐτοκρατορικὴ συνείδηση στοὺς πατριῶτες του, αὐτοὶ τὴν προδίνουν. Ἔτσι παντοῦ καὶ πάντοτε λιγόψυχος εἶν' ὁ παράς.

Ἀκούσαμε τούτῃ τὴ δικαιολογία : πῶς, μιὰ κ' ἡ μοίρα τοῦ πολέμου ἔφερε τοὺς Ἀγγλοσάξονες δίπλα στὸν ρωσικὸ κομμουνισμό, ἦταν φυσικὸ νὰ γίνουν παραχωρήσεις σ' ἓναν τόσο πολύτιμο σύμμαχο. Ναί, βέβαια. Λογικὸ πῶς δὲν ἔπρεπε τίποτα νὰ δυσανεστήσῃ τοὺς Ρώσους, ὥστόσο δὲν ἦταν αὐτὴ ἡ μόνη αἰτία τοῦ κακοῦ. Ὁ ἴδιος ὁ Ἀρχιστράτηγος τῆς Μέσης Ἀνατολῆς Οὐέλσον διατηροῦσε ἐναντίον μας ἐλαφρὸ αἰσθημα πίκρας ἐπειδὴ εἶχε νικηθῇ στὴν Ἑλλάδα. Κοντὰ του δυὸ σοσιαλισταὶ ἀξιωματικοὶ τοῦ ΜΟ4 τὸν ἐπηρέαζαν προσωπικά, ὁ γιὸς του κι ὁ γιὸς τοῦ ὑπουργοῦ Νόελ Μπαϊκερ¹ μαζί με τὸν Μαλτέζο ταγματάρχη Alistair Mathews ποὺ ἦταν ἐκπρόσωπος τοῦ Σίττυ, παντοδύναμος ὄχι μόνο ὡς ἐμπιστος τῶν χρηματοδοτῶν ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ὀργανωτικὴ του καπατσοσύνη. Μιλοῦσε θαυμάσια ἐλληνικὰ καὶ δούλευε γιὰ τὸ ΕΑΜ, ποὺ δὲν τὸ πίστευε κομμουνιστικόν. Στὰ πολιτικὰ ζητήματα τοῦ Στρατηγείου τὸ S.O.E. εἶχε τὴν τελευταία λέξη· ἀπὸ δικές του πληροφορίες σχημάτισε τὴν γνώμη ὁ στρατηγὸς Οὐέλσον πῶς στὴν Ἑλλάδα τίποτε ἄλλο δὲν ὑπῆρχε ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ΕΛΑΣ, καί, καθὼς ἦταν πεισματάρχης ὁ στρατηγός, δὲν ἄλλαξε γνώμη. Ὅταν ὁ Σιφναῖος πάτησε τὸ πόδι του στὴ Σμύρνη, Νοέμβριο τοῦ '43, εἶχε τὴν τύχη νὰ πέσῃ πάνω σ' ἓναν καλὸν Ἀγγλό. Αὐτὸς τὸν κατατόπισε στὰ περίεργα πράγματα ποὺ συνέβαιναν στὴν Ἀνατολή.

1. Συνήθιζε νὰ λέει τότε με περηφάνια : « Ἐγὼ εἶμαι ἐαμίτης ».

Μόνον οί « ὀρθῶς σεπτόμενοι », ὅπως λέγαν τοὺς ἀριστεροὺς, μποροῦσαν νὰ κυκλοφοροῦν ἀνενόχλητοι μέσα στὸ δίκτυ πού εἶχαν στήσει πολλές καὶ διάφορες ὑπηρεσίες καὶ πού ἄρχιζε στὰ τούρκικα παράλια καὶ τέλειωνε στὸ Κάιρο. Ἔτσι κατόρθωσε ὁ Σιφναῖος, προσποιούμενος τὸν φιλοεαμικό, νὰ περάσῃ ἀνενόχλητος τὰ δίκρανα τῶν ἀνακρίσεων καὶ νὰ ξεφύγῃ τὰ μπαράζ πού δὲν ἄφηναν νὰ φιλτράρουν πρὸς τὰ κάτω παρὰ « δικοὶ τους ». Ὅσα ὑπομνήματα, τηλεγραφήματα καὶ ἀπεσταλμένοι τῶν Ἀθηνῶν δοκίμαζαν νὰ διαφωτίσουν τὸ Στρατηγεῖο Μ. Ἀνατολῆς καὶ τὴν Κυβέρνηση Καίρου, ὅλα σταματοῦσαν· κανένα δὲν πλησίαζε τὸν προορισμό του¹. Ἐστείλαμε πρὸς τὸν Βασιλέα τὸν Γ. Παπᾶ νὰ τοῦ κάμῃ προφορικὴ ἐκθεση τῆς ἐδῶ καταστάσεως. Ὁ Παπᾶς συνελήφθη πρὶν μπτῇ στὸ Κάιρο καὶ κλείστηκε σὲ κελλὶ μὲ φρουρὰ ἀπ' ἐξω. Τὸ ἴδιο ἔπαθε ὁ Ν. Γρηγοριάδης Νοέμβριο τοῦ '42, τὸ ἴδιο ἔπαθε κι ὁ Παγκάκης καὶ τόσοι ἀξιωματικοὶ μας. Τοὺς λεβέντες αὐτοὺς τῆς Ἀντιστάσεως τοὺς συκοφαντοῦσαν ἀπὸ δῶ οἱ χαφιέδες ὡς « φασίστες », οἱ Ἀγγλοὶ πίστευαν τὴν καταγγελία, τοὺς ἔριχναν στὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως, καὶ μόνο μετὰ μῆνες τοὺς ζητοῦσαν συγγνώμῃ καὶ τοὺς ἐλευθέρωναν. Ἡ λέξη « φασίστας » χρησίμευε ἀπὸ τοὺς ἐπιτήδειους ὡς προπέτασμα καπνοῦ γιὰ νὰ ἐξαφανίζωνται οἱ ἐνοχλητικοὶ βασιλόφρονες. Δὲν ἐμποδίζονταν νὰ πλησιάσουν μόνο τὴν Αἴγυπτο οἱ δικοὶ μας, ἀλλὰ τὸ ἴδιο συνέβαινε καὶ μὲ ὅσους ἐθνικιστὰς ᾔθελαν νὰ πέσουν μὲ ἀλεξίπτωτα στὴν Ἑλλάδα· ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀρεστοὶ στὸ ΜΟ4 γιὰ νὰ περάσουν. Ἐμπόδισαν τὸν Διάδοχο Παῦλο νὰ μετάρχη στὸν ἀνταρτικὸν ἀγῶνα τῆς Κρήτης, μολονότι τὸ ζήτησε ὁ ἴδιος πολλές φορές. Ἐμπόδισαν γιὰ δεύτερη φορὰ τὸν Διάδοχο Παῦλο νὰ πάῃ κοντὰ

1. Ἔτσι βρῆκα, μετὰ τὰ Δεκεμβριανὰ, στὰ ἀρχεῖα τῆς XIII Μεραρχίας ΕΛΑΣ, πού κατασχέθηκε στὸν Ὀρωπὸ, χειρόγραφη ἐκθεσή μου πρὸς τὸν Ἀμερικανὸ Πρέσβυ Mac Veagh ἀμεταβίβαστη. Ὁ ξένος πράκτορας, πού τὴν εἶχε παραλάβει νὰ τὴν κατεβάσῃ μὲ ἀσφάλεια στὴν Αἴγυπτο, προτίμησε νὰ τὴν παραδώσῃ στὸ ΕΑΜ. . .

στὸν Ζέρβα, ὅταν ἀργότερα τοὺς παρακάλεσε γι' αὐτό. Δὲν ἐπέτρεψαν νὰ λιγοκαιρίση στὴν κατεχόμενη Ἑλλάδα οὔτε κὰν ὁ ἀντισμήναρχος Ποταμιάνος, καί, ὅταν ἀσκήθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Διάδοχο πίεση γιὰ νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ ἔρθῃ, ἔβαλαν τὸν ἀρχιστράτηγο Οὐίλσον ν' ἀρνηθῇ τὴν ἄδεια.

Μὲ τὸ νὰ εὐνοῇ τὸ Σίτυ τὸ « ἀριστερὸ κλίμα », ἄλλαξε τακτικὴ κι ὁ τραπεζίτης πρωθυπουργὸς Τσουδερὸς. Αὐτὸς περίκοψε, γιὰ νὰ μὴ δημοσιευθοῦν, μέρος ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους, τοὺς ἀφάνταστα θερμοὺς ἐπαίνους, ποὺ ἔκαμε πρὸς τὸν Βασιλιά μας ὁ Ἦντεν κατὰ τὴ δεξίωση τοῦ Butchers Hall. Ὁ κ. Τσουδερὸς παράλλαξε τὴν ἀγγλικὴ μετάφραση τῆς ἐπιστολῆς ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ Βασιλεὺς ἀναφορικὰ μὲ τὸ χρόνο τῆς ἐπανόδου του στὴ Ἑλλάδα, ὥστε νὰ φαίνεται πὼς ὁ Γεώργιος ὁ Β' δὲν ἀμφέβαλε μόνον γιὰ τὸν χρόνο τῆς ἐπανόδου του ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐπάνοδο τὴν ἴδια. Ἀπὸ κάποιο ραδιοφωνικὸ σταθμὸ ἀκούγονταν κάθε βράδυ λίβελλοι κατὰ τοῦ Γεωργίου. Παρακάλεσε ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση τὸ Foreign Office νὰ ἀνακαλύψῃ ποιὸς μυστικὸς σταθμὸς ἔκανε αὐτὴ τὴν ἀτιμία, καὶ νὰ τὸν σταματήσῃ. Μετὰ τρεῖς μέρες δίνει στὸν Βασιλέα τὴν ἀπάντησιν ὁ ὑπουργὸς Ἦντεν : τοὺς λιβέλλους τοὺς ἐξέπεμπε ὁ Βρετανικὸς Ραδιοσταθμὸς τῆς Παλαιστίνης καὶ ὁμιλητὴς ἦταν ὁ κομμουνιστὴς Δογάνης! Οἱ ἀριστεροὶ εἶχαν κυριεύσει ὅλες τὶς ραδιοφωνικὰς ὑπηρεσίαι! Ὅσοι γνωρίζουμε τὶς λεπτομέρειαι τῆς Ἀντιστάσεως σιχαίνομαστε ν' ἀκοῦμε ἀπὸ τὸ BBC Λονδίνου ἡρωισμοὺς τοῦ ΕΑΜ, ποὺ ἔκαμαν ἄλλοι. Ἄν ἓνα γεφύρι τιναζόταν στὸν ἀέρα, ἀδιάφορο ἀπὸ ποιὰν ὁμάδα σαμποτέρ, τὸ ραδιόφωνο χαρίζει τὸν ἄθλο στὸν ΕΛΑΣ. Ἐνα τόσο πλούσιο καὶ μεστὸ ὑλικὸ σὰν ἑλληνικὴ Ἀντίστασις δὲ βρίσκει τὴν προπαγάνδα τοῦ BBC ἱκανὴ νὰ γεμίσῃ δέκα λεπτῶν ὁμιλία χωρὶς νὰ θίξῃ τὸ ἐθνικὸ αἶσθημα ἐκείνων ποὺ μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς τοὺς παρακολουθοῦν ἐδῶ κρυφὰ τὶς ἐκπομπάς. Ἀκόμα καὶ μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ Ψαρροῦ ἀπὸ τὸν ΕΛΑΣ τὸ BBC ἔχει τὴν ἀφέλεια (ἢ τὴν κακοήθεια ;) νὰ λέῃ πὼς « ὁ ΕΛΑΣ δὲν κομματίζεται ». Πρέπει νὰ συμπαθοῦμε πολὺ τοὺς Ἀγγλους, νὰ

τοὺς ἀγαπήσαμε ἀκόμα περισσότερο μὲ τὴ συναδέρφωση στοὺς δύο παγκόσμιους πολέμους γιὰ νὰ μὴ μᾶς κάνη τὸ BBC νὰ τοὺς ἀποστραφοῦμε. Πόσες φορές δὲν σκέφθηκαν οἱ "Ἕλληνες : « "Ἀχ, νὰ μποροῦσε νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθεια ὁ Churchill ! » Ἀλλὰ δὲν τὴν ἐμάθαινε οὔτε αὐτός· ἦτανε βραχυκυκλωμένος." Ὅσα βρετανικὰ ραπόρτα διάβαζε γιὰ τὴν Ἑλλάδα, πιστεύω πὼς σχεδὸν ὅλα ἐξυμνοῦσαν τὸ ΕΑΜ. Πρὶν ξεκινήσῃ γιὰ τὸν τόπο μας κάθε Βρετανὸς ἀξιωματικὸς σύνδεσμος ἄκουγε τὸ τροπᾶριο πὼς ὁ ΕΛΑΣ εἶναι ἐπανάσταση ἐναντίον τῶν Γερμανῶν, μιὰ λαϊκὴ κίνηση πού μὲ θυσιᾶς ζωῆς καὶ περιουσίας δημιουργοῦσε τὴ ἀληθινὴ δημοκρατία. Καλὰ προπαγανδισμένοι οἱ σύνδεσμοι καταντοῦσαν νὰ πιστεύουν πὼς πέρα ἀπὸ τὸ ΕΑΜ δὲν ὑπῆρχαν ἐδῶ παρὰ δοσίλογοι καὶ προδότες. Μερικοὶ Βρετανοὶ ἀξιωματικοὶ στέλναν μὲ ἐλαφρότητα στὸ Κάιρο ἀνακοινωθέντα τῶν κομμουνιστῶν ὡς δικὰ τους, χωρὶς νὰ τὰ ἐλέγχουν πραγματικά, ὥστε κι ἂν ὁ Τσῳρτσιλ ἄνοιγε στὸ Στρατηγεῖο τὸν ἑλληνικὸ Φάκελλο θὰ θαύμαζε τὸν ΕΛΑΣ ἀπὸ αὐθεντικῆς ἀγγλικῆς πληροφορίας ¹.

1. "Ὅταν μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωση ἔγινε δεκτὸς ἀπὸ τὸν Βασιλέα Γεώργιο στὸ Λονδίνο ἄκουσα ἀπὸ τὸ στόμα Του πὼς ἡ ΜΟ4 ἦταν κράτος ἐν κρᾶτει στὴν Αἴγυπτο, ὁργανισμὸς ρωσόφιλος πού εἶχε προεξοφλήσει τὴν ἄνοδο τοῦ σοσιαλισμοῦ μετὰ τὸν πόλεμο. Γιὰ νὰ σταματήσῃ ἡ μονόπλευρὴ βοήθεια τοῦ ΜΟ4 πρὸς τὸ ΕΑΜ ἐπενέβη ὁ ἴδιος ὁ Βασιλεὺς στὸν Τσῳρτσιλ κ' ἀπέτυχε νὰ κάμῃ ὁ Ἀγγλὸς Πρωθυπουργός, Μάρτιο τοῦ '43, τηλεγράφημα πού διάταζε τὸν ἐξοπλισμὸ καὶ τῶν ἐθνικιστικῶν ὁργανώσεων. Ἡ διαταγὴ αὐτὴ ἔμεινε ἀνεκτέλεστη. "Ὅταν ὁ Τσῳρτσιλ πέρασε ἀπὸ τὸ Κάιρο, 22 Νοεμβρίου γιὰ νὰ πάῃ στὴ διάσκεψη τῆς Τεχεράνης, ὁ Βασιλεὺς μας τοῦ κατ'ἀγγεῖλε νέες μεροληπτικὲς πράξεις τοῦ ΜΟ4 καὶ τοῦ θύμισε τὴν παλιὰ διαταγὴ του. Ὁ Τσῳρτσιλ ταραχτήκε καὶ ὑποσχέθηκε νὰ ἐνεργήσῃ ἀμέσως. Ἐνα μῆνα ἀργότερα, γυρίζοντας ἀπὸ τὴν Τεχεράνη, ὁ Τσῳρτσιλ ξαναμίλησε γιὰ διάφορα ζητήματα μὲ τὸν Βασίλιά μας. Στὸ τέλος τῆς συνομιλίας ὁ Γεώργιος τὸν ἐρώτησε :

— Τί ἀποκάματε μὲ τὸ ΜΟ4 ;

— Τὸ ζήτημα αὐτὸ ἐτακτοποιήθη.

— Σᾶς πληροφοροῦ ὅτι καὶ πάλι δὲν ἔγινε τίποτα. Δὲν ξέρω, ἀγαπητέ μου Πρωθυπουργέ, τί εἰδους δυνατὸς πολιτικὸς εἶσθε ὅταν

Ἡ μεγάλη περιέργεια τῆς ζωῆς μου εἶναι νὰ διαβάσω τί ἔγραψε ὁ ταξίαρχος Eddie Myers μετὰ τὸ κομμουνιστικὸ συνέδριο ποὺ ἔγινε στὸ χωριὸ Ἀβδέλλα, 24 Ἰουνίου '43. Παραστάθηκε μάρτυρας τῆς συζητήσεως μεταξὺ τῶν ΚΚ Ἑλλάδος, Γιουγκοσλαβίας, Βουλγαρίας καὶ Ἀλβανίας καὶ εἶδε ξάστερα πῶς τὰ Βαλκάνια ἦταν χαμένα γιὰ τοὺς Ἀγγλους, ἔγερναν κιόλας πρὸς τὸν πατερούλη Στάλιν. Ἀλλὰ τότε πῶς νὰ ἐξηγήσω τὴν πολιτικὴ τοῦ ταξίαρχου ποὺ ἔφυγε ἀμέσως ὕστερα ἀεροπορικῶς γιὰ τὸ Κάιρο μὲ τὸν ταγματάρχη David Wallace ἦταν θαυμάσιος τύπος, ψηλός, καμπουριαστός, ὑπερβολικὰ μύωψ, φίλος τοῦ Ἦντεν καὶ προσωπικὸς παρατηρητῆς τοῦ στὸ ΡWE (Political Warfare Executive). Ἄνθρωπος καλῆς θελήσεως, ἀπὸ παλιὰ συντηρητικὴ οἰκογένεια, σκοτώθηκε ἓνα χρόνο ἀργότερα στὴν ἐπίθεση τοῦ Ζέρβα κατὰ τῆς Μενίνας, ὅπου πολέμησε ἥρωικὰ σὰν κοινὸς στρατιώτης. Ἐκ μέρους τοῦ ΕΑΜ κουβάλησε ὁ ταξίαρχος στὴν Αἴγυπτο τοὺς Τσιριμῶκο, Δεσποτόπουλο, Τζίμα καὶ Π. Ροῦσο, ἐκ μέρους τῆς ΕΚΚΑ τὸν Καρτάλη καὶ τὸν Πυρομάγλου τοῦ ΕΔΕΣ, ἓναν πρὸς ἓναν δλους δολοπλόκους. Οἱ ὑπουργοὶ τοῦ Τσουδεροῦ κηρύχθηκαν ἀλληλέγγυοι μαζί τους κατὰ τοῦ Γεωργίου, καὶ ὁ πρέσβυς Leeper τόσο πίεσε τὸν Βασιλέα νὰ σχηματίσῃ ἐαμίτιμη Κυβέρνηση, λέγοντας : « κανεὶς πιά δὲν σᾶς θέλει στὴν Ἑλλάδα », ὥστε τὸν ἀνάγκασε νὰ τηλεγραφήσῃ στὸν Ροῦζβελτ καὶ τὸν Τσῶρτσιλ γιὰ νὰ μάθῃ ἂν ἡ ἐναντίο Του πολιτικὴ ἦταν ἡ ἐπίσημη πολιτικὴ τῶν Συμμάχων. Ὅταν ἦρθαν ἀπαντήσεις εὐνοϊκότατες γιὰ τὸν Γεώργιο, ἀναγκάστηκε ὁ κ. Ταξίαρχος νὰ διώξῃ τοὺς δολοπλόκους ὅσο βια-

ἀφήνετε νὰ σᾶς ἐμπαίζουν οἱ πρῶτοι τυχόντες λοχαγοὶ σας... Ὁ Μεγαλειότατος μοῦ εἶπε ὅτι, μόλις τέλειωσε αὕτῃ τῇ σκληρῇ φράση, ὁ γερο-Οὐίνστον κοκκίνισε ὁλόκληρος, χτύπησε τὴ γροθιά του στὸ τραπέζι καὶ ἔφυγε νὰ κάμῃ ἀνακρίσεις, μόνος του πιά. Τὴν ἐπομένῃ τρεῖς συνταγματάρχαι καὶ πολλὲς δεκάδες ἀξιωματικῶν στέλνονταν στὸ μέτωπο, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ΜΟ4, ταξίαρχος Templin, ἔπαθε συγκοπή. Ἀλλὰ... ἀλλὰ ἦτανε πιά ἀργά. Τὸ κακὸ εἶχε γίνε!

στικά τούς είχε φέρει, μηδὲ τοῦ Καρτάλη ἐξαιρουμένου, πού τὸν φόρτωσε στὸ ἀεροπλάνο τῆς ἐπιστροφῆς μολονότι ἦταν γριππιασμένος καὶ μὲ 40 βαθμούς πυρετό.

Θὰ ἤθελα νὰ ἔξερα ποιὸς ἐφεῦρε τὸ σύστημα νὰ θυσιάζεται ὁλόκληρη Ἑλλάδα γιὰ τιποτένια κέρδη τῆς στιγμῆς.

Ἄμα ἔμπαινε ὁ ΕΛΑΣ σὲ μιὰ πόλη, πανηγύριζε μαζί του τὸ ΚΚΕ γιὰ τὴν εὐκολὴ νίκη, πανηγύριζε τὸ BBC, καὶ μόνο οἱ πολῖτες δὲν πανηγύριζαν, γιὰτὶ αὐτοὶ ξέρανε πῶς ὁ ΕΛΑΣ δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ κρατήσῃ τὴν πόλιν τους. Μόλις γύριζαν οἱ Ναζῆδες, οἱ ἑαμίτες ἀνέβαιναν στοὺς κρυψῶνες τους, ἀφήνοντας τὸν πληθυσμὸ ἀπροστάτευτο στὸ ἀπάνθρωπο μίσος τῶν Γερμανῶν. Αὐτὸ δὲν λέγεται Ἀντίσταση, λέγεται σφαγὴ· ὥστόσο στάθηκε ἀδύνατο νὰ πείσουμε τὸ Κάιρο πῶς ὅσο ἀπαθλιωνόταν ὁ τόπος τόσο κοντύτερα ἐρχόταν πρὸς τὸν κομμουνισμό. Δέκα σκοτωμένοι Γερμανοὶ σήμαινε πεντακόσιους σκοτωμένους Ἕλληνες, κατὰ τὴν ἀναλογία 1 πρὸς 50 πού τουφέκιζαν τοὺς ὁμήρους οἱ χιτλερικοί. Κάθε χωριὸ μας πού καιγόταν ἐνίσχυε τὸν Σλαβισμό· κάθε χωριὸ πού καιγόταν ἐξασθενοῦσε τὴν Ἑλλάδα. Ἦταν λογικὸ ν' ἀρέσῃ τέτοια πολιτικὴ στοὺς κόκκινους, ὅμως παράλογο νὰ τὴν υἱοθετοῦν οἱ Σύμμαχοι. Πρέπει κι αὐτὸ νὰ λεχθῇ : πῶς ἡ Ὑπηρεσία OSS (τὸ Ἀμερικανικὸ MO4) συμφωνοῦσε σ' ὅλη τὴ γραμμὴ μὲ τὴν πολιτικὴ τοῦ EAM. Ἀρχηγὸς τῆς ἦταν ἓνας ἀθῶος ἑλληνιστῆς, ὁ Hadash, ὑπαρχηγὸς ὁ ἑαμίτης Young καὶ δεξιὸ χέρι καὶ τῶν δύο ὁ ἑλληνοαμερικανὸς κομμουνιστῆς Πέτρου¹. Τὸν ἀρχηγὸ τῆς MO4 Templin τὸν διαδέχθηκε ὁ συντηρητικὸς ταξίαρχος Budge τῶν Grenadier Guards.

Ὁ Σιφναῖος μᾶς στέλνει ἐκθεση τῆς συνομιλίας πού εἶχε μαζί του. Στὴν εἰσήγησιν πού τοῦ ἔκαμε, ὅτι τὸ EAM εἶναι ἐπικίνδυνο, ὁ Budge ἀπάντησε : « Νὰ δοῦμε πῶς θὰ μπορέσωμε ν' ἀντιδράσωμε ἐναντίον του τώρα πού ἡ κοινὴ μας

1. Τώρα τὸ OSS τὸ δικάζουν στὴν Οὐάσιγκτον ὅτι βοήθησε τὸν κομμουνισμό, δίνοντας ἔτσι παράδειγμα οἱ Ἀμερικανοὶ πῶς πρέπει νὰ τιμωροῦνται οἱ κακοήθεις, ἔστω καὶ ἂν ἄλλος πλήρωσε τὰ σπασμένα.

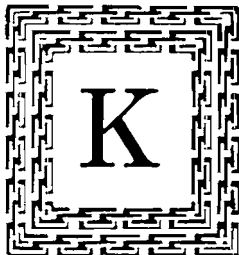

γνώμη ἔμαθε νὰ τὸ ἀγαπᾷ ». Στὴν παράκληση νὰ λάβουν ὅπλα ἐπὶ τέλους καὶ οἱ ἐθνικιστικὲς ὀργανώσεις ὁ Budge εἶπε : « Δὲν μποροῦμε νὰ τὸ κάμουμε αὐτὸ γιὰ δυὸ λόγους : πρῶτον ἐπειδὴ ὁ ἐξοπλισμὸς τῶν ἐθνικιστῶν θὰ ὀδηγοῦσε σὲ ἐμφύλιο πόλεμο, δεῦτερον ἐπειδὴ αὐτὴ τῇ στιγμῇ ὁ Τίτο κινδυνεύει καὶ ὅσα ὅπλα διαθέτουμε τὰ στέλνουμε στὴ Γιουγκοσλαβία ». Ὁ Σιφναῖος γιὰ τὴ δευτέρη δικαιολογία, πὼς κινδυνεύει ὁ Τίτο, ὑποπτεύεται πονηριὰ τῶν παρτιζάνων. Μόλις πληροφορήθηκαν τὴν ἐπέμβαση τοῦ Τσῳρτσιλ κατὰ τοῦ ΜΟ4, ἐδημιούργησαν τὸ παραμῦθι τοῦ κινδύνου τῆς Γιουγκοσλαβίας κ' ἐζήτησαν ἐπειγόντως ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ὅπλισμὸ γιὰ τὸν Τίτο, ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀντιπερισπασμοὺς στὶς γειτονικὲς χῶρες. Μὲ τὸ κόλπο αὐτὸ πέτυχαν κάθε τι ποὺ ὑπῆρχε διαθέσιμο στὶς στρατιωτικὲς ἀποθῆκες τῆς Αἰγύπτου νὰ στέλνεται στὴ Σερβία (ἀντὶ νὰ ἔρθῃ στὰ δικὰ μας χέρια) καὶ συγχρόνως νὰ βοηθηθῇ ὁ ἀρχηγὸς τῶν παρτιζάνων τῆς Ἀλβανίας, κάποιος Ἑμβέρ Χότζα.

Τὴν ἴδια μέρα ποὺ συνομιλοῦσε ὁ Σιφναῖος μὲ τὸν ταξίαρχο Budge ὁ ραδιοφωνικὸς σταθμὸς τῆς Μόσχας, γιὰ πρώτη φορά, προέτρεψε τοὺς ἀντάρτες « νὰ ἐνθουῶν καὶ νὰ ὑπακοῦν στὸ Στατηγεῖο Μ. Ἀνατολῆς, τῶρα ποὺ πλησιάζει ἡ ὥρα τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς ἡρωικῆς καὶ ἐνδόξου Ἑλλάδος ». Μήνυμα καταπληκτικὸ. Ὁ Σιφναῖος μᾶς τὸ ἐξηγεῖ : οἱ μικροὶ Ἀγγλοὶ τοῦ Καῖρου πῆγαν νὰ μᾶς καταστρέψουν, οἱ μεγάλοι μᾶς ἔσωσαν. Ὁ Ἦντεν κατ' ἀρχάς, στὴ Διάσκεψη τῶν Ὑπουργῶν στὴ Μόσχα, κ' ὕστερα ὁ Churchill, στὴν Τεχεράνη, πέτυχαν νὰ ὑπογράψῃ ἡ Ρωσία πὼς δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀναγνωρισμένη ὡς ζωτικὸ χῶρο τῆς Ἀγγλίας. Ἐναν κίνδυνο διατρέχει τῶρα, ἡ Ἑλλάς : νὰ ἐπικρατήσουν οἱ κομμουνιστὲς μὲ τὴ βία ὥστε τὴν ἡμέρα τῆς Ἀπελευθερώσεως νὰ βρεθοῦν οἱ Σύμμαχοι ἀπέναντι ἐνὸς καὶ μόνου παντοδύναμου κόμματος. « Κάμετε τὸ πᾶν, συμβουλευεῖ ὁ Σιφναῖος, γιὰ νὰ κρατηθῆτε Ζέρβας, Ψαρρός, ΠΑΟ στὰ βουνὰ κ' ἐσεῖς στὴν πρωτεύουσα. Ἄν σπάσετε ἐσεῖς, τὸ τετελεσμένο αὐτὸ γεγονὸς δὲ θὰ μπορέσῃ

οὔτε ὅλη ἡ Βρετανικὴ Αὐτοκρατορία νὰ τὸ διορθώσῃ ».

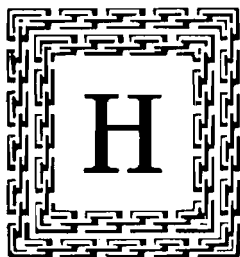
Στὴν ἐπόμενη ἐκθεσὴ τοῦ ὁ Σιφναῖος μᾶς περιγράφει τὸν πανικὸ πὺ ἐπαθαν τὰ σοσιαλόπαιδα τοῦ ΜΟ4 καὶ τὸ ἀμερικανικὸ OSS μετὰ τὴ στάση τοῦ στρατοῦ στὴν Αἴγυπτο. "Ὅσοι ἐκεῖ μέσα ἀπὸ καλὴ πίστη βοηθοῦσαν τὸ ΕΑΜ εἶδαν μὲ τρομάρα πὺς ἐξέφυγε ἀπὸ τὰ χέρια τοὺς κ' ἐπῆγε μὲ τοὺς Ρώσους. "Ὅσοι λίγοι δούλευαν συνειδητὰ τὸν κομμουνισμό ἀλλάξαν τακτικὴ. Δημιούργησαν στὴ Σμύρνη ὑπηρεσία πὺ τροφοδοτοῦσε τὸν ΕΛΑΣ μὲ κατίκια. "Ἔστελναν ὅπλα, ροῦχα καὶ τροφίμα στὸ Πήλιο, κι ἀπὸ κεῖ μ' ἑκατοντάδες μουλάρια τὰ μοίραζαν στοὺς ἀντάρτες. Κοντὰ σὲ μερικοὺς τόννους εἶδη πὺ παραχωροῦσε τώρα τὸ Στρατηγεῖο μὲ τὸ σταγονόμετρο στὸν ΕΛΑΣ, προωθοῦσαν αὐτοὶ πλῆθος ἐφόδια.

ATEBAINA, 13 Νοεμβρίου, πρὸς τὸ σταθμὸ Πελοποννήσου νὰ συναντήσω ἀξιωματικὸ σύνδεσμο πὺ ἐρχόταν ἀπὸ τὴν Τρίπολη. Στὸ δρόμο ἀπαντοῦσα γερμανικὰ καμιόνια φορτωμένα κάρβουνα, πὺ νεαροὶ σαλταδόροι τὰ παραμόνευαν γιὰ νὰ κλέψουν κανένα χοντρὸ βῶλο. Θυμήθηκα τὸ ἄρθρο πὺ ἐγράψε ὁ προϊστά-

μενος τύπου τῆς Γερμανικῆς Πρεσβείας Κρύγκερ, πὺς οἱ "Ἕλληνες εἴμαστε τεμπέληδες, λωποδύτες καὶ κατάσκοποι. Ναί, ἤμαστε. Ἐναντίο τοὺς. "Ἡμαστε τεμπέληδες προκειμένου νὰ σαμποτάρωμε τὴ νίκη τοὺς. Ναί, ἤμαστε κατάσκοποι, ὅλοι, ἀπὸ τοὺς γέροντες ὡς τὰ παιδιὰ, αὐτὰ τὰ τετραπέρατα Ἑλληνόπουλα πὺ τὰ τρέμουν οἱ Γερμανοὶ γιὰτὶ δὲν μποροῦν νὰ τὰ δαμάσουν. Λωποδύτες ὅμως δὲν ἤμαστε! Πὺς μπορεῖ νὰ ὀνομάζῃ ὁ Γερμανὸς λωποδύτῃ ἐκεῖνον πὺ πεινάει καὶ τοῦ παίρνει δυὸ πατάτες, ὁ ἀρχιλωποδύτης Γερμανὸς πὺ ἔχει κατακλέψει τὰ πάντα

1943 στην Ἑλλάδα, στάρι, καπνὸ καὶ λάδι, δέρματα, πανικὰ καὶ φρουῖτα ; Κόντευα νὰ μπῶ στὸ σταθμό, ὅταν ἄκουσα μιὰ τουφεκιὰ κ' εἶδα ἕνα μικρό, 7-8 χρονῶ, νὰ τρέχη πρὸς τὸ μέρος μου φωνάζοντας : « μαμά, μαμά, σκότωσαν τὸν Ἀλέκο ! » Κόσμος πολὺς ἦταν παρέκει μαζεμένος γύρω ἀπὸ ἕνα παιδί νεκρό. Ρώτησα τί τρέχει. Μοῦ εἶπαν πὼς τὰ δυὸ αὐτὰ φτωχαδάκια μάζευαν σταφίδα πού εἶχε πέσει καταγῆς ἀπὸ ἕνα στρατιωτικὸ καμιόνι σταματημένο ἀκόμα μπροστά μας. Πρόσεξα τὸν ἀριθμὸ του : WH 127562. Ὁ Γερμανὸς φρουρὸς τοῦ σταθμοῦ, σὰν εἶδε νὰ τοῦ ἀφαιροῦν λίγα σπειριά σταφίδας, πού εἶχαν κλέψει οἱ δικοὶ του ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο κατὰ χιλιάδες τόννους, γονάτισε, στήριξε τ' ὄπλο στὸ γόνατο καὶ πυροβόλησε τὸ μεγαλύτερο ἀπὸ τὰ δυὸ στὴν καρδιά. Τὸ ἄφησε στὸν τόπο. Ἦταν ἀχαμνὸ τὸ παιδί, χωρὶς ποκάμισο, μ' ἕνα μπαλωμένο σακάκι πού ἄφηνε γυμνὸ τὸ στῆθος. Μιὰ λιμνούλα αἷμα λέρωνε τὸ κατακίτρινο πετσί του. Ἀπὸ τὸ μισάνοιχτο στόμα κρέμονταν σταφίδες πού δὲν εἶχε προφτάσει νὰ καταπιῇ. . .

ΡΘΕ ὁ καιρὸς τῶν δολοφόνων. Τώρα δουλειὰ τῶν ἀγωνιστῶν ἢ σφαγή· ὅλα τ' ἄλλα πάρεργα. Χτυπιόμαστε μὲ τοὺς κουκουέδες, ἀντὶ μὲ τοὺς Γερμανούς. Στὴ μάχη ὁ ἐχθρὸς ἐπιβάλλει τὰ ὄπλα — τὸ ΚΚΕ θέλησε τὸν ἀλληλοσπαραγμὸ, ἐμεῖς γίναμε δοῦλοι τῆς κακίας του. Ἀντὶ νὰ γράφη στοὺς τοίχους « κάτω ἡ Γερμανία », γράφει « κάτω ἡ ΠΕΑΝ », « κάτω ἡ Χ ». Μετὰ τὸ σπάσιμο τοῦ Ψαρροῦ καὶ τῶν Ε.Σ. στὸ Μοριά, μόνο ἐμπόδιο γιὰ τὴν τελικὴ ἐπικράτησή του ἀπόμειναν οἱ ἐθνικὲς ὀργανώσεις τῶν Ἀθηνῶν. Ἀρχισε λοιπὸν συστηματικὴ προσπάθεια νὰ τίς ἐξοντώσῃ, καὶ τόσο πλήθυνε τίς δολοφονίες ἐθνικιστῶν πού ἢ ἄμυνα κατάντησε

ανάγκη. Ὁ ἐπιτελάρχης Ἀννίβας στέλνει ἔγγραφο στὴν Κυβέρνηση Τσουδεροῦ καὶ στὸ Στρατηγεῖο Καΐρου γιὰ νὰ τοὺς ἀνοίξῃ τὰ μάτια ὅτι πρέπει ν' ἀνησυχοῦν τόσο γιὰ τὸ ΚΚΕ καὶ τοὺς Ρώσους ὅσο καὶ γιὰ τὸν Ἀξονα. Οἱ κατώτεροι ἀξιωματικοὶ κάνουν συνεδριάσεις τὶς νύχτες στὰ νταμάρια τοῦ Λυκαβηττοῦ, οἱ νέοι κολυμπώντας στ' ἀνοιχτὰ τοῦ Φαλήρου, ἐμεῖς μαζεύομαστε στοῦ Μητροπολίτη Χρυσάνθου. Καταλήγουμε στὸ ἴδιο συμπέρασμα : πῶς, ἂν δὲ θέλουμε νὰ θυσιάσῃ ἡ Ἑλλάδα στὸ ΚΚ γιὰ χάρη τῶν Σλάβων, πρέπει νὰ θυσιάσῃ τὸ ΚΚ στὴν Ἑλλάδα. Δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ νικήσῃς τὸ Γερμανὸ γιὰ νὰ φέρῃς τὸ Ρῶσο ἀφέντη. Οἱ ἀναρχικοὶ εἶναι σκληροὶ στὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ θὰ πολεμήσουν μὲ σκληρότητα καὶ ἄς ὀφῶνται γιὰ ὅ,τι συμβῇ. Πέρσι πού ἤμαστε ὅλοι μαζί καὶ κυνηγούσαμε τοὺς Ἰταλογερμανοὺς ἐνωμένοι, ζήσαμε χρυσὴ ἐποχὴ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀκούγαν τὴ νύχτα τουφεκιὲς κι ἀγάλλονταν· « οἱ δικοί μας χτυπᾶν τοὺς φασίστες », λέγανε, κ' οἱ πυροβολισμοὶ ἐκεῖνοι τοὺς φαίνονταν ὕμνος ἐλευθερίας. Τώρα χειροβομβίδες κάνουν κάθε βράδυ τὰ σπίτια τους νὰ σειοῦνται, κι αὐτοὶ καρδιοχτυπᾶν : « σκοτώνονται Ἕλληνες μεταξύ τους ! »

Τὸ σιχαμὸ τοῦ ἐμφύλιου σπαραγμοῦ ἀξιωματικοὶ καὶ τομεάρχαι τὸν ἀνάλαβαν μὲ θάρρος. Ἡ φρίκη πού τοὺς προκαλοῦν οἱ ἀναντρες δολοφονίες ἀθῶων νέων ἀπὸ τοὺς κουκουέδες τοὺς πεισματώνει. Εἶναι ὑψηλὸ καθῆκον νὰ ἐκδικῆσαι ἀδικοσκοτωμένους συντρόφους. Αὐτὸ τὸ καθῆκον τὸ ἀναλαμβάνουν λίγοι, πού ἀξίζουν γιὰ πολλοὺς. Μιὰ τάξις εἶναι τόσο πιὸ δυνατὴ ὅχι ὅσο περισσότερους ὁπαδοὺς ἔχει παρὰ ὅσο πιὸ φανατικούς. Ἡ μονολιθικότητα στὶς ἰδέες μετράει τὴν ἀξία. Οἱ κομμουνιστὲς εἶναι ἐπικίνδυνοι γιὰτὶ πιστεύουν τυφλὰ τῇ θρησκείᾳ τους. Δὲ νικῶνται παρὰ ἀπὸ θερμότερη πίστη. Οἱ ἄστοι μιλᾶν γιὰ ἀντίσταση, μὰ ὑποτάχτηκαν ψυχικὰ στὶς ἀπειλὲς τοῦ ΚΚΕ. Μόνο τὰ στελέχη, αὐτὸ τὸ χρυσάφι κάθε ὁργανώσεως, ξεσηκώνονται. Οἱ δικοί μας πρὶν χτυπήσουν δοκίμασαν πάλι νὰ δώσουν τὸ χέρι

στο ΕΑΜ καὶ τὸ παρακάλεσαν νὰ μονοιάσῃ. Τίποτα· ἐκεῖνο νόμιζε τὸ παιχνίδι τοῦ κερδισμένο καὶ δὲν καταδέχτηκε νὰ συζητήσῃ. Ἔτσι ἀναψε ὁ ἐλληνοπόλεμος. Τώρα δὲν περνάει νύχτα χωρὶς νὰ γίνῃ συμπλοκή. Οἱ νέοι σχημάτισαν ἐθελοντικά μαχητικὲς ὁμάδες ὑπὸ ἀξιωματικούς. Ὑπακοῦν μὲ πειθαρχία πού ἡλεκτρίζει τὸν Ἕλληνα, τὴ συνειδητὴ πειθαρχία πού πείθει τὸν στρατιώτη γιὰ τὸ δίκιο τοῦ ἀγώνα του, ὅχι τὴν κομμουνιστικὴ πού τὸν κάνει ἐξ ἴσου εὐκόλα νὰ βαδίζει πρὸς τὸ καλὸ ἢ πρὸς τὸ ἐγκλημα. Μερικὰ παιδιὰ εἶναι συμπαθητικὰ γιατί φοβοῦνται, κι ὅμως δροῦν. Σ' ἓναν πού ἐξηγῶ κάποιον σχέδιο, μὲ σταματᾷ :

— Καλύτερα μὴ μοῦ τὰ λέτε ὅλα.

— Γιατί ;

— Ἄν μὲ πιάσουν, προτιμῶ νὰ μὴν ξέρω γιὰ νὰ μὴ μαρτυρήσω. Δὲ θ' ἀντέξω στὰ βασανιστήρια.

Ξεκινᾷ νύχτα· στίς σπάνιες λάμπες τῶν δρόμων ἀσημῶνεται ἡ βροχή. Περνᾷ σὰν φαντάσματα μόλις σταματήσῃ ἡ κυκλοφορία, μὲ τ' αὐτὶ τεντωμένο μήπως πέσουν πάνω σὲ ξένη περίπολο. Γλιστρᾷ δίπλα ἀπὸ Γερμανοὺς φρουροὺς, μιὰ φτυσιὰ μακριὰ τους, μὰ δὲ ρίχνονται στοὺς Ναζῆδες ἀπόψε, γιατί πᾶν στὴ συνοικία Ὑμηττοῦ νὰ λεηλατήσουν ἀποθήκη ὅπλων τοῦ ΕΑΜ. Ὁδηγεῖ ὁ λοχαγὸς Σ., ἀκολουθᾷ 20 παιδιὰ. Βρῆκαν τὴν ἀποθήκη, τὴν ἔσπασαν, ἄρπαξαν αὐτόματα, μάλινχερ, πιστόλια καὶ κάσες μὲ χειρομβοβίδες. Γυναῖκες κομμουνίστριες ἄκουσαν τὸ θόρυβο κι ἄρχισαν νὰ χτυπᾷ τὶς καμπάνες σὲ συναγερμό. Μαζεύτηκε ὁ ἐφεδρικός ΕΛΑΣ τῆς συνοικίας, χτύπησε τὴν ὁμάδα μας ἀπὸ τὰ παράθυρα. Ὁ σαματὰς τῆς μάχης ἔφερε σὲ λίγο καὶ τὸν γερμανικὸ στρατό. Ὁ ΕΛΑΣ ἐξαφανίστηκε, στάθηκαν νὰ πολεμήσουν οἱ δικοί μας. Μερικὰ παιδιὰ πληγώθηκαν ἐλαφρά, ἓνας βαριά. Περρασμένα μεσάνυχτα βροντᾷ τὴν πόρτα μου :

— Ποιὸς εἶναι ;

— Ἐγώ, Ὁμηρος.

Εἶναι ὁ ὑπαρχηγὸς τῆς ὁμάδας. Τοῦ ἀνοίγω.

— Τί τρέχει ;

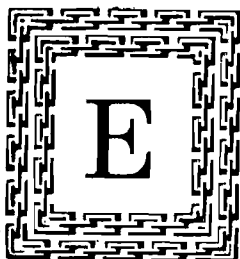
— Χτυπήθηκε βαριά ὁ Γιωργος ὁ Λυρῆς. Δὲν ξέρομε σὲ ποιὸ νοσοκομεῖο νὰ τὸν πᾶμε, γιατί οἱ Γερμανοὶ θὰ ψάξουν αὖριο νὰ βροῦν ποῦ εἰσήχθη πληγωμένος καὶ θὰ τὸν πιάσουν.

Τηλεφωνῶ στὴν Ἀθηνᾶ Μεσολωρᾶ, τὴν προῖσταμένη τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, τῆς ἐξηγῶ τὴν περίστασι καὶ δέχεται νὰ ἐτοιμάσῃ ἀμέσως χειρουργεῖο καὶ νὰ κρύψῃ τὸν νέο. Κατεβαίνω στὸ δρόμο. Σὲ μιὰ κουβέρτα ἔχουν τὸν ἀνάσθητο Λυρῆ μὲ διαμπερές στὴν κοιλιά. Οἱ σύντροφοὶ τοῦ βαστᾶν τὰ χέρια του γιὰ νὰ τὸν κρατήσουν κοντὰ τους, λὲς κι ὁ Χάρος ἐμποδίζεται ἀπὸ τόσο λίγο πράμα. Φεύγουν γρήγορα πρὸς τὸ Νοσοκομεῖο τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωὶ γυρίζει ἓνα ἀπὸ τὰ παιδιὰ τῆς ὁμάδας καί, καθὼς μοῦ ἀναγγέλλει πὼς πέθανε ὁ Λυρῆς, τὸν παίρνει τὸ παράπονο. Εἶναι φοιτητῆς 19 χρονῶ, ἄγουρος ἀκόμα. Μοῦ κλαίγεται γιὰ τὴ ζωὴ ποὺ περνᾷ ἀφότου ἀνάλαβε τὴν ἀντίστασι. Ἐνα χρόνο τώρα πολεμᾷ τὸν Ἀξονα, πληγώθηκε στὸ πόδι, ἔχυσε κι αὐτὸς σὰν τὸν καχημένο τὸν Λυρῆ τὸ αἷμα του, χωρὶς δόξα, στὰ σκοτεινά. Ἡ γειτονιά του τὸν κακοβλέπει, γιατί τὸν συκοφάντησαν, κατὰ τὴ συνήθειά τους, οἱ ἐαμίτες ὡς γκεσταπίτη. Ἡ μάνα του τὸν μαλώνει ρέμπελο, γιατί ἀντὶ νὰ τὴ βοηθᾷ στὴ δυσκολία τριγυρίζει τοὺς δρόμους. Δὲν ἔχει τὴν παρηγοριά πὼς ἀναγνωρίζονται ὅσες θυσίες κάνει. Μιλάει, καὶ τὰ χέρια του κρέμονται ὀλοένα πιὸ ἄχρηστα, οἱ ὦμοι του σκυφοί. Τὰ παιδιὰ αὐτὰ ζοῦν χωρὶς Πρωτοχρονιά, χωρὶς Χριστούγεννα, χωρὶς Πάσχα, πολέμωντας ὅχι σὲ μιὰ μάχη παρὰ σὲ 365 μάχες τὸ χρόνο, συνέχεια νύχτα καὶ μέρα. Ἡ ψυχὴ τους κρύβει θησαυροὺς, δὲν ξέρεις ἀπὸ κεῖ μέσα τί διαμάντι νὰ πρωτοπάρης. Δὲν ἀνήκουν σὲ κόμμα, δὲ ζητᾶν τίποτα γιὰ τὴ ζωὴ τους ποὺ δίνουν. Εἶναι οἱ ἀδένες, οἱ ὁρμόνες τῆς Πατρίδας. Χωρὶς αὐτὰ θὰ στραγγαλιζόταν ἡ Ἑλλάδα τοῦτο τὸν χειμῶνα ἀπὸ τοὺς κουκουέδες.

Στοῦ Γκούζη οἱ ἐαμίτες σκοτώνουν ἀράδα τοὺς ἐθνικιστάς, γέρους ἀποστράτους ἢ γυμνασιόπαιδα. Ὅταν δμως δολο-

φόνησαν τὸν τομεάρχη Καραμανώλη, πυροβολώντας τον ἀπὸ πίσω τὴν ὥρα ποὺ ἐπαιρνε τὸ πρωινὸ λεωφορεῖο γιὰ νὰ κατεβῇ στὴν πόλη, ἡ Χ ἀποφάσισε νὰ τοὺς χτυπήσῃ γιὰ νὰ τρομοκρατηθοῦν. Ἐξὶ ὁμάδες της (ἓνας ἀξιωματικὸς μὲ πέντε νέους καθεμιά) ἀμολήθηκαν στίς 10 τὸ βράδυ, μπῆκαν στὰ μαγαζιά ποὺ ἦταν γνωστὰ γιὰ κέντρα τῶν ἀναρχικῶν καὶ τοὺς φώναξαν : « Ψηλά τὰ χέρια ! » Κάμαν ἔρευνα, ὅποιον βρῆκαν ὀπλισμένον τὸν ξυλοκόπησαν, τρεῖς παρῆες ποὺ κουβαλοῦσαν κόκκινη μπογιὰ γιὰ τοιχογράψιμο τοὺς ὑποχρέωσαν νὰ τὴν πιοῦνε, τίναξαν στὸν ἀέρα τὰ δυὸ κομμουνιστικὰ γραφεῖα τῆς συνοικίας, μάζεψαν δέκα ἀρχικουκουέδες, τοὺς πῆγαν στὴν κατάφωτη πλατεία κι' ἐκεῖ τοὺς ἔκαμαν νευρικὸ κλονισμό μὲ τὸ νὰ τοὺς κολλήσουν στὸν τοῖχο καὶ νὰ προσποιηθοῦνε πῶς τοὺς ἐκτελοῦν. Ἀνθρώπινα ράκη οἱ περισσότεροί, πέσανε στὰ πόδια καὶ ζητοῦσαν ἔλεος. Μισὴ ὥρα τοὺς παίδευαν, ὕστερα τοὺς ἔδωσαν ἓνα καλὸ χέρι ξύλο καὶ τοὺς ἀπόλυσαν. Ἐκείνη τὴ νύχτα 36 ἄτομα δυνάστεψαν ὁλόκληρὴ τὴ συνοικία χωρὶς νὰ παρουσιαστῇ πουθενὰ ὁ ἐφεδρικός ΕΛΑΣ, καὶ μόνο σὰν τοὺς ἐπιτεθῆκαν οἱ Γερμανοὶ ὑποχώρησαν οἱ Χίτες κανονικά.

Ἀπὸ τότε ἡ κομμουνιστικὴ σφηκοφωλιά τοῦ Γκυζῆ κατατρόμαξε, σταμάτησε γιὰ πολλοὺς μῆνες τίς δολοφονίες. Τὰ μαγαζιά της ἔκαμαν πέντε μέρες ν' ἀνοίξουν, καὶ ἀφοῦ ἀνοιξαν δὲν ἐπάταγε μέσα ψυχὴ. Ἐτσι συνετίζεται τὸ ΚΚ : φωτιά στὴ φωτιά.

ΝΑ ΜΗΝΑ τώρα οί 'Αμερικανοί κά-
νουν πρωινές ἐπιδρομές κατὰ τῶν
Γερμανῶν μ' ἑκατοντάδες ἀεροπλά-
να. Τοὺς βομβαρδισμοὺς αὐτοὺς τοὺς
ἀγαπᾶμε. Μόλις σημάνῃ συναγερ-
μὸς οἱ 'Αθηναῖοι ξεχύνονται σὲ δρό-
μους καὶ ταρατσοί, παρὰ τὴν ἀπα-
γόρευση τῶν Γερμανῶν, παρὰ τὸν
κίνδυνον νὰ δεχτοῦν κατακέφαλα κα-
νένα θραῦσμα ὀβίδας. Κάθε ἐκρηξὴ βόμβας χαιρετίζε-
ται μ' ἐνθουσιασμό. "Ἄν οἱ βολές τοῦ ἀντιαεροπορικοῦ
ζώσουν κανένα ἀπὸ τὰ « πουλιά μας » οἱ πολῖτες καρδιο-
χτυπᾶν, μὰ ὅταν τοὺς ξεφεύγει φωνάζουν « δόξα τῷ Θεῷ ».
"Ὅσο κι ἂν κρύβουν τίς ζημιές τους οἱ Γερμανοί, ὁ κόσμος
τίς μαθαίνει. Μιά φορά σκοτώθηκε ὁ χιτλερικός διοικητὴς
τοῦ Χασανιοῦ, ἄλλῃ φορά σαράντα ἀεροπόροι μέσα στὸ λεω-
φορεῖο πού θὰ τοὺς ἀνέβαζε στὴν 'Αθήνα, κι ἄλλῃ φορά κα-
ταστράφηκαν τὰ 24 τορπιλοπλάνα πού εἶχαν κάμει, λίγες
μέρες πρὶν, τὴν ἐπιδρομὴ τοῦ Γιβραλτάρ. 'Απὸ τὴν πρωτο-
χρονιά οἱ σειρῆνες χτυπᾶν χωρὶς διακοπὴ, δίνοντας τὴν ψευ-
δαίσθησιν πὼς πλησιάζει νὰ ἐλευθερωθοῦμε. Σήμερα, 11
'Ιανουαρίου, ἀντήχησε στὸν Πειραιᾶ συναγερμὸς καὶ φάνη-
καν ψηλά στὸν οὐρανὸ ὀκτὼ σχηματισμοὶ ἀπὸ Ντακότες.
Τὰ ἀντιαεροπορικὰ χτυποῦσαν χαμηλά, ἐνῷ τ' ἀεροπλάνα
πορεύονταν ἀτάραχα, λὲς κ' ἡ μαυρίλα τῆς μαπαροῦτης δὲν
μποροῦσε νὰ μολύνῃ τὴν πάναγνῃ ἀσπράδα τέτοιων ἐκδικη-
τῶν ἀγγέλων. Πῆγαν οἱ Ντακότες ὡς τὸν Ὑμηττὸ κι ἄξαφνα
δλεις μαζί στράφηκαν πρὸς τὴ Σαλαμίνα. Οἱ Πειραιῶτες
θαύμαζαν τ' ἀσημένιο λαμποκόπημα τῶν ἀεροπλάνων, κρα-
τώντας τὸ χέρι μπροστὰ στὰ μάτια γιὰ νὰ μὴν τοὺς στραβώ-
νῃ ὁ ἥλιος. Καμάρωναν καὶ φλυαροῦσαν ὅσο νὰ πέσῃ ἡ πρώτη
βόμβα στὸ λιμάνι. Τότε σκόρπισε ὁ κοσμάκης πανικόβλη-
τος — Χριστὸς καὶ Παναγιά. Διαμιᾶς ἔσκασαν πολλὲς βόμ-

1943 βες μαζί, δεξιά, αριστερά, μακριά, κοντά, άχ, άπάνω μας.

—Χριστέ και Παναγιά!

Τόσο τρομερός ήταν τοῦτος ὁ βομβαρδισμός πού σταμάτησαν τὰ γυναικόπαιδα τὶς στριγγλιές τους. Οἱ ζωντανοὶ μοιάζανε πεθαμένοι. Σιγά - σιγά, μπροστὰ στὴ φοβέρα τῶν ἐκρήξεων, σάπασε καὶ τοῦ ἀντιαεροπορικοῦ ἡ φωνή. Μέσα στὴν ἀπαίσια μουγκαμάρα δὲν ἄκουγες παρὰ τὸ σκάσιμο κάθε βόμβας, μπουούμ! καὶ ἡ γῆ σειόταν ὡς τὰ βάθη της. Ὑστερα ἀπὸ μιᾶς ὥρας σφυροκόπημα ὁ Πειραιᾶς ἀφανίστηκε. Ὁ φτωχόκοσμος τῶν Ταμπουριῶν, μὴ ξέροντας πού νὰ καταφύγῃ, εἶχε τρυπώσει στὰ χαμόσπιτά του, λὲς κ' ἦταν νὰ φυλαχτῇ ἀπὸ νεροποντή. Ἐκεῖ τὸν πέτυχαν οἱ βόμβες καὶ τὸν σακάτεψαν. Μὲ τὸν ἀντιπρόσωπο τοῦ Ἑλβετικοῦ Ἑρυθροῦ Σταυροῦ Fred Mulder τρέξαμε πρὸς τὰ Ταμπούρια. Γύρω μας πυρκαγιές καὶ πυκνὰ σύννεφα σκόνης, πού ἀργοῦσε νὰ κατακαθίσῃ. Στὰ μέρη τὰ χτυπημένα ἀπὸ βόμβες Πειραιῶτες περίτρομοι, μὲ τὴν ἀναπνοὴ ἀκόμα κομμένη, συνωστίζονταν, μερικοὶ γιὰ νὰ δοῦν, μερικοὶ προσπαθώντας νὰ φανοῦνε χρήσιμοι. Νὰ κάμουν τί ; Ἐλάχιστοι πληγωμένοι. Κάτω ἀπ' τὰ γκρεμισμένα σπίτια κείτονταν ὀλόκληρες οἰκογένειες, ἐνωμένες σ' ἓνα πελώριο πτώμα γεμάτο χῶμα κ' αἷματα. Ἀδύνατο νὰ χωρίσης ἄτομα, νὰ ξαναφτιάξῃς ἀνθρώπους, νὰ διαλέξῃς κάθε κορμιοῦ μέλη μέσ' ἀπὸ τὴ σιχασιὰ τῆς ἀμορφῆς μάζας.

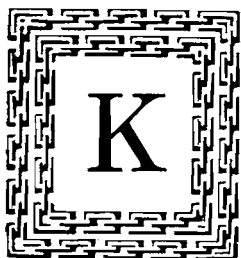
Ὑπάρχουν ἐποχές ὅπου ὁ ἄνθρωπος δὲ λογαριάζει. Τέτοιον καιρὸ περνᾷμε. Ὁ βομβαρδισμός ἔκαμε μεγάλο ὄργιο θανάτου. Οἱ Ἀμερικανοὶ σκότωσαν σήμερα πολλούς, ὥστόσο δὲν ἄκουγες παράπονο, δὲν ἄκουγες κατάρες. Μόνο μιὰ γριά, μὲ τὰ ροῦχα της ξεσκισμένα καὶ τὰ μαλλιά της γεμάτα σκλήθρες, καθόταν μπροστὰ στὸ σπίτι της, κομμένο στὴ μέση σὰν φροῦτο, καὶ μοιρολογοῦσε :

— Βαρᾶτε, βαρᾶτε ὅσο νὰ φύγουν οἱ ἀντίχριστοι...

Στὸν Mulder φαίνεται ἀπίστευτος τόσος πατριωτισμός, μὰ μιὰ γειτόνισσα μᾶς ἐξηγεῖ :

— Εἶναι ἔρημη στὸν κόσμος. Οἱ Γερμανοὶ τουφέκισαν
πέρσι τὸν μοναχογιὸ τῆς.

1943

ΑΘΟΤΑΝ ἀπέναντί μου καὶ διηγό-
ταν τὴν ἱστορία του, σωστὸ παρα-
μύθι. Κρητικὸς, ὁμορφόπαιδο, κακον-
τυμένος. Μοῦ ἔλεγε πὼς ἐρχόταν
ἀπὸ τὴν Κρήτη ἐκ μέρους τοῦ « Paddy »
(λοχαγοῦ Patrick Leigh -
Fermor) καὶ ζητοῦσε νὰ δουλέψῃ
ἐδῶ τὴν Ἀντίσταση, γιατί στὸ νησί
τὸν κυνηγοῦσαν οἱ Γερμανοί. Μιλοῦσε,
κ' ἐγὼ ἐνιωθα ἐκεῖνο τὸ δῆλημα τῆς Κατοχῆς : τοῦτος
ὁ ἄγνωστος εἶναι πατριώτης ἢ χαφιῆς σταλμένος νὰ στήσῃ
παγίδα ;

— Πῶς σὲ λένε ;

— Νικόλαο Ρόμπολα.

— Πῶς δὲ σοῦ ἔδωσε συστατικὰ γράμματα ἀφοῦ σ' ἔ-
στειλε ὁ Πάντυ ;

— Μοῦ ἔδωσε, ἀλλὰ στὸν τάδε κύριο ποὺ πρωτοπῆγα
μὲ τὰ γράμματα φοβήθηκε πὼς εἶμαι βαλτὸς καὶ τὰ ἔκαψε.

Λέει ἀλήθεια ἢ ψέματα ; Γιὰ νὰ βεβαιωθῶ τὸν στρι-
μώνω νὰ μοῦ πῇ λεπτομέρειες τοῦ ἀγώνα τῶν Κρητικῶν.
Μὲ φωτίζει γιὰ τὸ κατόρθωμα τοῦ Leigh - Fermor ν' ἀπα-
γάγῃ τὸ στρατηγὸ Κεῖρρε ἔξω ἀπ' τὸ Ἡράκλειο καὶ νὰ
τὸν μεταφέρῃ στὸ Κάιρο :

— Ἐγὶνε τὸ καμάρι μας ὁ Πάντυς μὲ τὴν ἀποκοτιά
του καὶ μὲ τὸν τρόπο ποὺ κατεβάζει τὸ οὔζο ἢ τραγουδᾷ
τὶς κρητικὲς μαντινάδες ψηλὰ στίς σπηλιές μας.

Ἡ φράση αὕτῃ ζωγραφίζει πιστὰ τὸν φίλο Fermor.
Ἦρθε στὴν Ἑλλάδα λίγα χρόνια πρὶν τὸν πόλεμο, παιδί
19 ἐτῶν, πεζοπορώντας ὅλη τὴν Εὐρώπη γιὰ νὰ σπουδάσῃ
τόπους καὶ ἀνθρώπους. Στὴν Ἀλβανικὴ ἐκστρατεία τὸν
βρῆκα ἀξιοματικὸ - σύνδεσμο. Τὸν Ἰανουάριο τοῦ '44, μιὰ

1943 βραδιά στο Κάιρο, πιωμένος, στοιχημάτισε να πιάση τὸν ἀρχηγὸ τῶν Γερμανῶν τῆς Κρήτης καὶ νὰ τὸν φέρῃ ζωντανὸ στὴν Αἴγυπτο. Ἀνέβηκε σ' ἓνα ἀεροπλάνο μὲ τὸν λοχαγὸ Moss καὶ τρεῖς συντρόφους, πέταξαν ὡς τὴ μεγαλόνησο, μὰ καθὼς ἦταν συννεφιά καὶ δὲν ἔβλεπαν τίποτα ὁ πιλότος στράφηκε γιὰ τὴν Ἰταλία. Ὁ Πάντου δὲν κρατήθηκε, ἀνοιξε γρήγορα τὴν πόρτα καὶ ρίχτηκε μὲ τ' ἀλεξίπτωτο στὸ κατὰμαυρο κενό. Οἱ σύντροφοί του προσγειώθηκαν στὸ Μπρίντζι, ἀπ' ὅπου μὲ βενζινοκάικο γύρισαν σὲ λίγες μέρες νὰ συναντήσουν τὸν Πάντου. Φαρδύτατο νησί ἡ Κρήτη, ἐν-τούτοις οἱ ντόπιοι ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ συνεννοήθηκαν καὶ κατὰφεραν νὰ τοὺς σμιῶν. Μὲ τὴ συνδρομὴ λίγων πατριω-τῶν ἔβγαλε πέρα τὴν ἀρπαγὴ τοῦ στρατηγοῦ καί, παρὰ τὸ γερμανικὸ στρατὸ ποὺ βγῆκε νὰ τοὺς κυνηγήσῃ, ἔφτασε στὴ θάλασσα, βοηθημένος ἀπὸ τὸν πληθυσμὸ ποὺ τὸν ὀδη-γοῦσε ποῦθε νὰ διαβῇ. Θαυμάζει κανεὶς τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἀντίσταση τῶν Ἑλλήνων, ἀν' ἀνασκήσεως ὅμως τὸ φαν-ταχτερὸ παραπέτασμα τῆς δόξας τοὺς θὰ δῇς ἀπὸ κάτω φαγωμάρα. Σ' ἓνα μόνον μέρος, τὴν Κρήτη, ὁ λαὸς μπόρεσε ἀπ' αὐτὴ τὴν τρέλα ν' ἀπομονώσῃ σοφία. Κ' ἐκεῖ δὲν ἔμεινε χωράφι, βουνὸ ποὺ νὰ μὴ βάφηκε μὲ νέο αἷμα, μὰ μόνον ἔξ αἰτίας τοῦ πολέμου πρὸς τὸν τύραννο, ὅχι ἀπὸ ἀλληλοσφαγῇ. Ἡ ἱστορία τῆς στάθηκε μονόχωνη, μιὰ ὁμαδικὴ πάλη γιὰ ν' ἀποτινάξῃ τὸν φονικὸ ζυγὸ, σκληρότερο ἀπὸ τὸν τούρ-κινο γιὰτὶ ὁ Ἀγὰς δὲν ἤξερε τὸν βαρβαρότατο θεσμὸ τῆς ἀλληλεγγύης στὴν εὐθύνη, ποὺ ἐφάρμοσε ὁ Χίτλερ τουφε-κίζοντας γιὰ ἓνα Γερμανὸ ἑκατὸ ἀθώους νησιῶτες. Ὅταν τὸν Ἀπρίλη τοῦ '43, στὸ « Παγκρητικὸ Συνέδριον», ζήτησε τὸ ΕΑΜ νὰ καβαλήσῃ τίς ἄλλες ὀργανώσεις, ἡ φρόνηση κ' ἡ ἀντροσύνη τῶν ἐθνικιστῶν Παπαδογιάννη στὸ Ρέθυμνο, Μπαντουβᾶ στὸ Ἡράκλειο καὶ Πετράκη στὸ Λασιθί τοῦ ἀνάκοψαν τὸ δρόμο. Ἰσορροπήθηκαν οἱ δυνάμεις καὶ τὸ ΕΑΜ δὲν τόλμησε τότε νὰ κουνηθῇ.

1 9 4 4

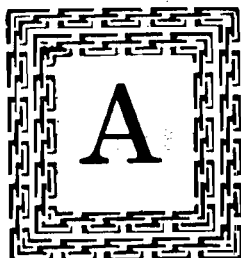

Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ, ΜΙΣΟΠΕ-
θαμένη, μόλις αναπνέει. Τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο κλείνουν τὰ
ἐργοστάσια, ἀπὸ ἔλλειψη ἐδῶ πρώτης ὕλης, ἐκεῖ καυσίμων.
Μερικά, ποὺ οἱ Γερμανοὶ θέλουν πεισματικά νὰ τὰ κρατή-
σουν ἀνοιχτά, ἐλαττώνουν μὲ διάφορες προφάσεις τὴν παρα-
γωγή τους γιὰ νὰ μὴ βοηθήσουν τὸν ἐχθρό. Μετριοῦνται στὰ
δάχτυλα οἱ βιομήχανοι ποὺ συνεργάζονται θεληματικά μὲ
τὴν Κατοχή καὶ πλουτίζουν. Ἀπὸ τὸ '41 ὁ Γεν. Διευθυντὴς
τοῦ Ὑπουργείου Ἑργασίας Παυλάκης, μὲ τὴ γνώμη τοῦ
Συνδέσμου Βιομηχάνων, ἔβγαλε διάταγμα ποὺ ἀπαγόρευε
στὰ ἐργοστάσια ν' ἀπολύσουν ἐργάτες, ἔστω κι ἂν σταμα-
τοῦσαν ὁλότελα. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὴν ἀνεργία τὴν πλη-
ρώνουν λίγοι βιομήχανοι, ὅχι τὸ Κράτος, ὅχι ἡ κοινωνία.
'Απὸ τὰ χίλια ἐργαλεῖα τοῦ Ρετσίνα μόνον ὀγδόντα δουλεύ-
ουν, ἀλλὰ τὸ προσωπικὸ, 2000 πρόσωπα, μισθοδοτοῦνται
τώρα τρία χρόνια. Οἱ Ναζῆδες ζητᾶν ἐπίμονα ἐργάτες γιὰ
τὴ Γερμανία καὶ μᾶς πιέζουν ν' ἀπολύσωμε τοὺς ὑπεράρι-
θμους. Θέλουν νὰ τοὺς πεινάσουν καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσουν
νὰ πᾶν νὰ δουλέψουν στὶς πολεμικὲς φάμπρικες τοῦ Ράιχ.
Δημοσιεύουν δύο νόμους (τὸν 2140 καὶ τὸν 1038 τῆς 30
Δεκεμβρίου τοῦ '43) γιὰ νὰ παρακινήσουν τὶς ἐπιχειρήσεις
νὰ διώξουν μέρος ἢ κι ὁλόκληρο τὸ προσωπικὸ τους. Σήμερα,
25 Ἰανουαρίου, ὁ Σύνδεσμος Βιομηχάνων, τῶν ἀνθρώπων
δηλαδὴ οἱ ὁποῖοι γονατίζουν σιγὰ - σιγὰ ἀπὸ τὸ βάρος τῶν
ἀνέργων ποὺ συντηροῦν χωρὶς νὰ παράγουν, ἔκαμε κάτι με-

1944 γάλο : έστειλε τήν ύπ' άριθμό 118 έγκύκλιο στά μέλη του, ν' άψηφήσουν τήν πίεση τών Γερμανών και νά μὴν άπολύ-
σουν ούτε έναν έργάτη. 'Ο Παυλάκης έστειλε στή Γερμανία
άντι τεχνίτες σεσημασμένους διαρρήχτες και πορτοφολάδες.

ΝΟΙΞΕ Η ΠΟΡΤΑ τοῦ γραφείου μου
και μπήκε με μεγάλα βήματα, σάν
πάντα ξαναμμένος, ό λοχαγός Δεδού-
σης. Τοῦ έπιασα τά δυό χέρια :

- Ζῆς, Θύμιο ;
- Δόξα τῷ Θεῷ !
- Σέ βλέπω φάντασμα. Μᾶς εἶπαν
πὼς σκοτώθηκες.
- Τὸ σίδερο ποὺ θά με φάη δὲν χύ-

θηκε άκόμα.¹

Τὸν εἶχαμε στείλει νά βοηθήση τὸν Ψαρρό, και πῶρα,
ὕστερα ἀπὸ τήν αἱματηρή διάλυση τῆς ΕΚΚΑ, γύριζε γιὰ νά
χρησιμοποιηθῇ ὅπου θά παρουσιαζόταν ανάγκη.

‘Ο Δεδούσης μετὰ τήν εἴσοδο τών Γερμανών εἶχε άνεβῆ
ἀπὸ τοὺς πρώτους άντάρτες στήν ‘Αρτοτίνα κι ὀργάνωσε
τήν περιοχή. ‘Όταν πρωτοβῆκε στὸ κλαρὶ δὲν ἀπάντησε
παρὰ κάτι φυγόδικους ποὺ αὐθόρμητα, σάν ‘Έλληνες, κά-
ναν πόλεμο μετὸν ‘Αξονα, ἐκεῖνον τὸν λίγο πόλεμο ποὺ μπο-
ροῦσαν. Κοντὰ τοὺς μαζεύονταν σιγὰ - σιγὰ τ’ ἀτίθασα
παλικάρια τῆς Ρούμελης και μερικοὶ στρατιῶτες τῆς μεραρ-
χίας Κρήτης ποὺ δὲν πρόφτασαν νά κατεβοῦν στὸ νησί τοὺς
και δὲ θέλαν νά παραδοθοῦν στοὺς Γερμανοὺς τῆς ‘Αθήνας.

Οἱ ὁμάδες αὐτὲς ἦταν ἀσύνδετες μετὰξὺ τοὺς, καθεμιά
ἔκανε ὅ,τι τῆς περνοῦσε ἀπ’ τὸ κεφάλι, κι ὁ Δεδούσης διά-
λεξε μιά, τοῦ φυγόδικου ‘Αβορίτη, ποὺ τὸν συγκίνησε ὁ έν-
θουσιασμός του. ‘Ο παλιὸς αὐτὸς ληστής ἤθελε νά δουλέψῃ
τὴ σκλαβωμένη Πατρίδα γιὰ νά ἐξιλεωθῇ ἀπὸ τὰ κρίματά του.

1. ‘Ο ἥρωικός Θύμιος σκοτώθηκε ἀπὸ ριπὴ πολυβόλου ἐνῶ πολε-
μοῦσε ὁλόρθος τοὺς άναρχικοὺς στήν Δωρίδα, 10 Φεβρουαρίου 1947.

Ἰούνιο τοῦ '41 ὁ Θύμιος κατεβαίνει στὸν κάμπο καὶ συναντᾷ τὸν συνταγματάρχη Ψαρρό, ποῦ μὲ τὸ ψευδώνυμο Παπαχελᾶς ζητοῦσε νὰ ξεσηκώσῃ τὴν ἀνταρτομαñana Ρούμελη. Ἀργότερα ὁ Δεδούσης προδίδεται στοὺς Ἰταλοὺς, ποῦ τὸν κλείνουν στὰ μπουντρούμια τῆς Ἀμφισσας καὶ τὸν βασανίζουν γιὰ νὰ μαρτυρήσῃ τοὺς συνεργάτες του. Τοῦ ξεριζώνουν ἓνα ἓνα τὰ νύχια τῶν χειρῶν, μὰ δὲν τοῦ παίρνουν οὔτε λέξη. Τέλος τὸν κλειδώνουν στὶς ἐδῶ φυλακὲς Ἀβέρωφ ἐπὶ δεκαπέντε μῆνες. Μόλις ἐλευθερώθηκε, Ἰούλιο τοῦ '43, τὸ 'σκάσε νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα στὰ μέρη τὰ δικά του. Τότε ὁ Ψαρρὸς ἀνασύσταине τὸ 5/42 σύνταγμα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ταγματάρχη Λουκᾶ Μαναίου, ποῦ εἶχε κοντά του καὶ τὸν Ἀβορίτη. Σ' αὐτὸ τὸ σύνταγμα στείλαμε ἐπὶ κεφαλῆς 18 ἀξιωματικῶν τὸν Δεδούση, ποῦ ἀνάλαβε τὸ λόχο τῶν Πενταγιῶν καὶ πολέμησε Ἰταλοὺς καὶ Γερμανοὺς κατὰ τὶς διαταγὰς τοῦ Ψαρροῦ. Ἕνας γερο - τσοπάνος τῆς Γκιῶνας μᾶς ἔφερνε σπάνια εἰδήσεις τοῦ Θύμιου, εἴτε λακωνικὰ σημειώματα ραμμένα στὴ βραχόκαλτσά του εἴτε προφορικὰ μᾶς διηγόταν μὲ τὴν τραχιά δωρικὴ του διάλεχτο τὰ κατορθώματα τῶν εὐζώνων. Τὴν πρώτη φορὰ ποῦ κατέβηκε ὁ τσοπάνος τὸν ρώτησα πῶς εἶναι πάνω ἢ κατάσταση. Μοῦ ἀποκρίθηκε : « οἱ ληστάδες εἶναι πιὸ γεροὶ ἀπὸ μᾶς, ξέρουν καλύτερα τὴ δουλειά τους ». Ἐννοοῦσε τὸν Βελουχιώτη καὶ τὸν Καραλίβανο, ποῦ τοὺς ἔτρεμε ἡ Στερεά. Ὁ πενηντάρης Καραλίβανος, μὲ φουστανέλα κι ἀσημένια γιαταγάνια, ἐπὶ εἴκοσι χρόνια εἶχε καταληστέψῃ τὴν περιοχὴ χωρὶς ποτὲ κανεὶς νὰ μπορέσῃ μὰ τὸν πιάσῃ. Τὸν ἔτρεμαν οἱ κτηνοτρόφοι, οἱ χωριάτες, οἱ ἄστοι, ἀπὸ τὸ Λιδωρίκι ὡς τὴ Λειβαδιά. Τώρα μάλιστα ποῦ βλέπαν ὅτι τὶς ρίψεις οἱ Ἀγγλοὶ τὶς ἔκαναν ἀποκλειστικὰ στοὺς ληστές, ὁ κόσμος σάστισε καὶ τοὺς ὑπάκουε. Καὶ πῶς νὰ κάμῃ ἀλλιῶς ὁ δόλιος ἀγρότης ἀφοῦ ὁ ἴδιος ὁ ταξίαρχος Ἐντυ ἔδωσε στὸν ἀπαίσιο Καραλίβανο στολὴ ταγματάρχη ; Πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ του ὁ λήσταρχος πέταξε τὰ τσαρούχια καὶ φόρεσε σκαρπίνια γιὰ νὰ φαντάζῃ σύμμαχος ἀξιωματικός. Ὅμως κι αὐτὸς ὁ ἀγριάν-

θρῶπος ὑποτασσόταν στὴν παράδοξη ἐπιβολὴ τοῦ ἀσκοῦσε γύρω του ὁ γεννημένος γιὰ ἀρχηγὸς Ἑλλήνων Βελουχιώτης. Κι ὁ Βελουχιώτης ἔβλεπε μὲ κακὸ μάτι νὰ ἐνισχύεται ὁ Ψαρρὸς. Ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή στὸ μυαλὸ τοῦ Ἑλλήνων δὲν ὑπῆρχε Ἑλλάδα, ὑπῆρχε Ρωσία. Ὅταν ἐνίωσε πὼς στερεωνόταν τὸ 5/42 κι ἄπλωνε πλοκάμια μὲ τὸν Ἀβορίτη στὸν Ἑλικῶνα, ἀπ' ὅπου θὰ τοῦ ἔκοβε τὸ δρόμο τῆς Ἀθήνας, φρύαξε. Μαζεύει τοὺς καπετανέους Βοιωτίας Νικηφόρο καὶ Ἀττικῆς Ὁρέστη καὶ κυκλώνουν τὸ βουνό. Ὑστερα καλεῖ στὴν Μονὴ Ὁσίου Σεραφεῖμ τὸν Ἀβορίτη γιὰ νὰ συμφωνήσουν τάχα σὲ μαζικὸ χτύπημα τῶν Ἰταλῶν. Ἐκεῖ τοῦ προτείνει τὸ καπετανλίκι τῆς Γκιῶνας νὰ προσχωρήσῃ στὸ ΕΑΜ, μὰ ὁ Ἀβορίτης ἀρνιέται. Ὁ Ἑλλήνων τοῦ ἐξηγεῖ πὼς εἶναι αἰχμάλωτος καὶ θὰ τὸν σφάξῃ ἂν κρατήσῃ μπέσα στὸν Ψαρρό, ἐνῶ ἂν προσκυνήσῃ θὰ λάβῃ δύναμη καὶ τιμές. Ὁ παλιὸς φυγόδικος προτιμᾷ νὰ πεθάνῃ παρὰ νὰ προδώσῃ. Καὶ τότε ὁ Βελουχιώτης τὸν βασανίζει φριχτά, λέγοντας στοὺς χωριάτες πὼς εἶναι λωποδύτης, καὶ μισοπεθαμένο τὸν ἀποτελειώνει μὲ λιθοβολισμό μαζὶ μὲ τοὺς συντρόφους του, ἐξὸν ἀπὸ ἓναν ποὺ τὸν στέλνει κατατρομαγμένο στὸν Ψαρρό γιὰ νὰ διηγηθῇ τί εἶδε. Ὁ Ψαρρὸς καταλαβαίνει μὲ ποιоὺς ἔχει νὰ κάμῃ, ὁμῶς ἀφήνει νὰ τὸν δουλεῦν ὁ Ἑλλήνων, ποὺ δέχεται στὴν Γκιῶνα ὡς σύνδεσμο τοῦ 5/42 τὸν Ἀγγλο ταγματάρχη Τζέφ (Γκόρντον Γκρήντ), ποὺ λέγεται ἀπόγονος τοῦ Λόρδου Βύρωνα, σὰν αὐτὸν ὁμορφόπαιδο καὶ παλικάρος, μὰ ποὺ μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀριστερὸς βοηθεῖ τὸν ΕΛΑΣ ὅσο μπορεῖ. Στις 4 Μαΐου καλεῖ στὸ χωριὸ Στρώμα σύσκεψη Ψαρροῦ καὶ Βελουχιώτη. Ὁ ὑπολοχαγὸς Καϊμάρας, ποὺ γνωρίζει κατὰ τὸν Βελουχιώτη, συμβουλεύει τὸν συνταγματάρχη νὰ μὴν πάῃ, ὁμῶς ἐκεῖνος ἀποζητᾷ τὴ συνεννόηση γιὰ νὰ χτυπηθῇ δραστικὰ ὁ Ἀξίνας. Κατὰ τὴ συνάντηση ὁ Βελουχιώτης εἶναι ἄγγελος, ὅ,τι θέλει ὁ Ψαρρὸς τὸ ἀποδέχεται χωρὶς συζήτηση. Ὡστόσο τὸ σούρουπο κυκλώνει τὸ χωριὸ μὲ ἐλασίτες. Ὁ ὑπολοχαγὸς Μύταλας, ποὺ κρατᾷ τὰ ὑψώματα ἔξω τῆς Στρώμης, κατεβαίνει καὶ εἰδοποιεῖ τὸν Ψαρρό γιὰ

κάτι ὑποπτες κινήσεις. Ὁ συνταγματάρχης τὸν ἀποπαίρνει, τὸν διώχνει πίσω στὴ θέση του, λέγοντας πὼς εἶναι στενοκέφαλος φανατικός. Μὰ τὸ πρῶτ' ὁ Ἄρης βάζει νὰ βροντήσουν τὰ πολυβόλα κ' ὕστερα στέλνει τελεσίγραφο στὸν Ψαρρὸ « ἐντὸς τριῶν ὥρῶν νὰ διαλύσῃ τὸ 5/42 ». Ὁ Ψαρρὸς προσπαθεῖ νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὸν καπετάνιο πού 'φερε τὸ τελεσίγραφο, τὸν Νάκο Μπελλῆ, ἀγράμματο χασάπη ἀπὸ τὸν Δομοκὸ πού φυγοδικοῦσε γιατί εἶχε σκοτώσει τὸν συνεταῖρο του. Ὁ Μπελλῆς τοῦ ἀπαντᾷ :

— Εἰν' ἔξι ἡ ὥρα. Στὶς ἐννέα θὰ διαλυθῇς μὲ τὸ καλὸ ἦ μὲ τὴ βία. Διάλεξε!

Κάλεσε τότε ὁ συνταγματάρχης τοὺς ἀξιωματικούς του καὶ τοὺς εἶπε πὼς ἔχει θρησκεία νὰ μὴ χυθῇ ἐλληνικὸ αἷμα, γι' αὐτὸ προτιμᾷ νὰ παραδοθῇ. Ἔτσι διαλύθηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 5/42. Ὄταν συνάντησε ὁ Ἐντὺ τὸν Ἄρη τὸν ἔβρισε, τοῦ εἶπε νὰ μὴν περιμένῃ σύντομα ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας. Ὁ Ἄρης γέλασε. Αὐτὸ ἴσα - ἴσα ἤλεθε, ν' ἀργήσῃ ἡ ἀπελευθέρωση γιὰ νὰ προλάβουν νὰ κατεβοῦν οἱ Ρῶσοι.

29 Μαΐου διατάζει ἡ Μ. Ἀνατολὴ νὰ ξανασυσταθῇ τὸ 5/42, κι ὁ Ψαρρὸς ξαναγυρίζει στὴ Γκιώνα. Ἀλλὰ ὁ Τζέφ τὸν ἀφήνει νὰ φυτοζωῇ. Δὲν περνάει οὔτε μῆνας πού ἓνας χωριάτης ἀπὸ τὸ Λευκαδίτη ἀναγγέλλει στὸν Ψαρρὸ πὼς 800 ἐλασίτες τοῦ Νικηφόρου ἔρχονται νὰ τὸν χτυπήσουν. Μὲ τὸ νὰ μὴν τὸ πιστεῦῃ ὁ ἀχολὸς συνταγματάρχης ἐκνευρίζει τοὺς ἀξιωματικούς του. Τὴν ἴδια νύχτα τοῦ ἐπιτίθεται ὁ ΕΛΑΣ, μὰ σπάει τὰ μοῦτρα του πάνω στοὺς λόχους τοῦ Καϊμάρᾶ καὶ τοῦ Κρανιαῖ. Ἀντὶ νὰ διαλύσῃ, διαλύεται. Ὡστόσο ὁ Ψαρρὸς, ἀηδιασμένος ἀπὸ τὴν κατάσταση, διατάζει ν' ἀπολύσουν τοὺς αἰχμαλώτους, νὰ θάψουν μὲ τιμὲς τοὺς νεκροὺς, καὶ μηνᾶ τοῦ Τζέφ νὰ δώσῃ τέλος στὶς παρασπονδίες τοῦ ΕΑΜ, εἰδάλλως θὰ τὸν ἀνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψῃ πάλι τὸν ἀγώνα. Ὁ Βρετανὸς φοράει φουστανέλα μὰ δὲν ἀγαπᾷ τὴν πραγματικὴ Ἑλλάδα· ἀφήνει τὸν Ψαρρὸ νὰ διαλυθῇ γιὰ δεύτερη φορὰ.

Μόλις παράτησαν οί αντάρτες τῇ Γκιώνα, ὤρμησε ὁ ΕΛΑΣ ἀφόπλισε τοὺς κατοίκους καὶ σκότωσε πολλοὺς πιστοὺς ἐθνικιστάς, ἐνῶ ὁ Τζέφ περίτρεχε τὰ χωριά συνιστώντας σ' ὅλους νὰ προσχωρήσουν στὸ ΕΑΜ. Ἰούλιο καλεῖ πάλι τὸν Ψαρρὸ τὸ Βρετανικὸ Στρατηγεῖο τῶν Βουνῶν. Τοῦ δίνει τὴν ὑπόσχεση πὼς θὰ τοῦ κάνη ρίψεις γιὰ χίλιους ἄντρες, τοῦ δείχνει τὶς ὑπογραφές Σαράφη, Ἀρη καὶ Τζίμα ὅτι συμφωνοῦνε καὶ τὸν πείθει νὰ ξαναβγῇ ἀρχηγὸς Ρούμελης, ἀναγνωρισμένος ἀπ' ὅλες τὶς συμμαχικὲς κυβερνήσεις (ἀκόμα καὶ τῇ ρωσικῇ) ὡς ἐπίσημο τμῆμα τους. Τότε μᾶς ζητᾶν οἱ Ἀγγλοὶ νὰ στείλωμε κι ἄλλους νέους ἀξιωματικούς στὸ 5/42. Ὁ ἐπιτελάρχης Ἀννίβας εἶναι ἀντίθετος στὴ νεκρανάσταση τοῦ συντάγματος, γιὰτὶ δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνη στὴ δυναμικότητα τοῦ Ψαρροῦ. Τὸν ξέρει ἰδεολόγο, τόσο τίμιον ὥστε νὰ καταντᾷ παιχνίδι στὰ χέρια τοῦ πονηροῦ Βελουχιώτη. Τὸ περίεργο εἶναι πὼς, μόλις ξαναπαρουσιάστηκε στὴ Δωρίδα ὁ Ψαρρός, ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ πῆγαν κοντά του. Εἶχε ἡθικὸ ἐπιβάλλον ποὺ ἔκανε τοὺς κατώτερους νὰ τὸν ὑπακοῦν, νὰ ξέρουν πὼς θὰ χαθοῦν ἐξ αἰτίας του κι ὁμῶς νὰ μένουν κοντά του. Μὲ τὸ πλατύ του μέτωπο καὶ τὰ ἐκφραστικὰ μάτια ἡ μορφή του ἔφεγγε ἀπὸ πραότητα. Σὰν ὅλους τοὺς γενναίους ἦταν ἀγαθός, ἀγαθὸς καὶ μὲ τοὺς κακούργους. Πίστευε στὴ Δημοκρατία. Αὐτὴ τὸν σκότωσε. Ἄν δὲν πίστευε θὰ χτυποῦσε τοὺς ἀριστεροὺς καὶ θὰ σωζόταν, μὰ τόσο εἶναι φανατισμένος δημοκράτης ὥστε φορεῖ πάντα τὸ κουρελιασμένο ἀμπέχωνο μὲ τὸ ὅποιο καθαιρέθηκε στὰ '35, τὸ χωρὶς ἐπωμίδες καὶ γεμάτο φτυσιές. Εἶναι δημοκρατικὸ σύμβολο γιὰ τὸν Ψαρρὸ τὸ ἀμπέχωνο, λὲς κ' ἐλπίζει νὰ ἐκδικηθῇ τὴν ταπείνωση. Μ' αὐτὸ σκοτώθηκε, μ' αὐτὸ τάφηκε.

Τὴ νύχτα τῆς 8 Σεπτεμβρίου ἀπὸ τὸν ἀσύρματο μαθαίνει τὸ 5/42 τὴν παράδοση τῆς Ἰταλίας. Ἐνεργεῖ ταχύτατα. Κυκλώνει τὸ Λιδωρίκι ὅπου βρίσκονται στρατοπεδεμένοι χίλιοι Ἴταλοι καὶ τοὺς καλεῖ νὰ παραδώσουν τὰ ὅπλα. Οἱ

ἀπελπισμένοι φασίστες ἀρχίζουν διαπραγματεύσεις, μὰ τὴν ἴδια στιγμή παρουσιάζεται μιὰ κομμουνίστρια δασκάλα φέρνοντας τελεσίγραφο νὰ παραδοθοῦν στὸν ΕΛΑΣ. Ὁ Ἰταλὸς διοικητὴς διστάζει τί νὰ κάμῃ, ἀλλὰ τὸν βγάζει ἀπὸ τὴν ἀπορία ὁ Ἄγγλος σύνδεσμος Τζέφ πού τοῦ μηνᾶ νὰ μὴν παραδοθῇ παρὰ σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο, ὅταν θὰ ῥχόταν αὔριο στὸ Λιδωρίκι. Τοῦτο ἔδωσε καιρὸ στοὺς Ἰταλοὺς νὰ ζητήσουν βοήθεια ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς τῆς Λαμίας καὶ τοῦ Μεσολογιοῦ, πού ἀμολᾷν ἀμέσως ἀεροπλάνα γιὰ νὰ βομβαρδίσουν τὸ 5/42, καὶ τὴν ἐπομένη στέλνουν βοήθεια δυὸ μηχανοκίνητες φάλαγγες. Πρὶν φτάσουν οἱ Ναζῆδες στὴν Ἰτέα τρέχει ὁ Δεδούσης μὲ δυὸ διμοιρίες κι ἀφοπλίζει ἑκατὸ Ἰταλοὺς πού μένουν ἐκεῖ. Ὁ Ἰταλὸς λοχαγὸς βλέπει ἀπὸ μακριὰ νὰ ῥχωνται οἱ Γερμανοί, μὰ ὁ Θύμιος εἶναι τόσο ἀγριεμένος καὶ δείχνει τόση διάθεση νὰ τοὺς ἐπιτεθῇ ἀμέσως ὥστε ἀναγκάζει τοὺς φασίστες νὰ τοῦ παραδοθοῦν χωρὶς πολλὲς κουβέντες. Ὑστερα γυρίζει ὀλοταχῶς πρὸς τὸ Λιδωρίκι νὰ βοηθήσῃ τὸν Καϊμάρα πού μὲ 80 παλικάρια ἀγωνίζεται νὰ συγκρατήσῃ μέσα στὴν πόλιν τοὺς Ἰταλοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐπιχειροῦν ἔξοδο. Τοὺς πισωγυρίζουν οἱ δυὸ μαζὶ καὶ ρίχνονται κατόπι ἐναντίῳ τῆς γερμανικῆς φάλαγγας. Στὸ χωριὸ Σκαλούλα, πού πυρπολεῖται, οἱ Ναζῆδες ἔχουν κλείσει στὴν ἐκκλησία τὰ γυναικόπαιδα μὲ τὴν πρόθεση νὰ τὰ κάψουν ζωντανά. Ὁ Καϊμάρας προφταίνει καὶ τὰ ἐλευθερώνει, σκοτώνοντας καμιὰ πενηνταριά ἐχθρούς. Στὰ χέρια του πέφτουν λάφυρα, ὄπλοι καὶ πολυβόλα. Ἡ φάλαγγα ὑποχωρεῖ πρὸς τὴ Ναύπακτο. Στις 17 Σεπτεμβρίου νέες μηχανοκίνητες δυνάμεις στέλνονται ἀπὸ τὴν Ἀμφισσα. Τὸ 5/42 τινάζει ὅλα τὰ γεφύρια τῆς περιοχῆς καὶ τοὺς στήνει ἐνέδρα στὸ Τσακόρεμα. Ἐκεῖ πληγώνεται ὁ οὖνος διοικητὴς τῆς φάλαγγας καὶ καταστρέφονται κάμποσα τάνκς. Οἱ Ἕλληνες ἀξιωματικοὶ πέφτουν στὴ φωτιά πρῶτοι ἀπὸ τοὺς πρῶτους, παρασύροντας τοὺς ἄντρες σ' ἀνυπέρβλητους ἥρωισμούς. Δὲν ἦτανε φυσικὸ 140 ἀντάρτες νὰ σπάσουν μηχανοκίνητη

1944 φάλαγγα, μα ή εξήγηση είναι πώς τὸ 5/42 εἶχε πολλοὺς καλοὺς βαθμοφόρους καὶ ρουμελιώτες εὐζώνους.

Ἀρχὰς Ὀκτωβρίου γιὰ ν' ἀποπλύνουν τὴν ὕβρη οἱ Γερμανοὶ ἐτοιμάζουν σωστὴ ἐκστρατεία κατὰ τῆς Γκιώνας, 6000 στρατιῶτες τέλεια ὀπλισμένους. Τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες, πού ὅλοι περιμένουν τὴν ξενικὴ ἐπίθεση, ὁ διοικητὴς τοῦ 36^{ου} συντάγματος ΕΛΑΣ, Ζούλας τ' ὄνομα, πιάνει τὰ γύρω χωριά καὶ κόβει τὸν ἀνεφοδιασμὸ τοῦ Ψαρροῦ. Ὁ Ζούλας, ὅπου βρεθῇ κι ὅπου σταθῇ, φωνάζει πὼς θὰ διαλύσῃ τὸ 5/42 κατ' ἐντολὴ τοῦ Τζέφ.¹ Τὸν Ὀκτώβριο ὁ Δεδούσης διατάσσεται νὰ σταματήσῃ μιὰ ἐφοδιοπομπὴ ἀπὸ 70 αὐτοκίνητα πού φάνηκε νὰ ῥχεταὶ ἀπὸ τὴ Ναύπακτο. Τοὺς ἐτοιμάζει παγίδα στὴ θέση Ἀνάθεμα, καίει δέκα καμιόνια, σκοτώνει κάμποσους Γερμανοὺς καὶ τρέπει τ' ἄλλα σὲ φυγὴ. Λίγες μέρες ἀργότερα διατάζει ὁ Ψαρρὸς τὸν Δεδούση νὰ χαλάσῃ τρία γερμανικὰ θωρακισμένα πού βγαῖναν κάθε πρωὶ ἀπὸ τὴν Ἀμφισσα καὶ τοὺς ἐνοχλοῦσαν. Στὴν Ἀργομοῖρα τὰ μαντρώνει ὁ Θύμιος καὶ τὰ καίει χωρὶς νὰ σωθῇ κανένας ἀπὸ τὰ πληρώματά τους. Τὸν ἐρχόμενο μῆνα τόσες ἀπώλειες προξενεῖ τὸ 5/42 στοὺς Γερμανοὺς ὥστε τοὺς ἀναγκάζει νὰ ἐγκαταλείψουν τὴ Ρούμελη, νὰ ἐκκενώσουν Ἀμφισσα, Λιδωρίκι, Ἀράχωβα, Δελφούς, Ἰτέα, Γαλαξίδι, Ἰσσια-Ἰσια τὴν ὥρα πού χειμώνιαζε καὶ τὰ πρῶτα χιόνια πάγωναν τοὺς ἀντάρτες. Μπῆκαν οἱ ἀντρειωμένοι τραγουδώντας στὶς πόλεις καὶ ζέσταναν τὰ κόκαλά τους.

23 Νοεμβρίου παίρνει ὁ Ψαρρὸς ραδιογράφημα ἀπὸ τὸ Κάιρο ὅτι πρόκειται νὰ περάσουν μὲ τὸ τραῖνο γιὰ τὴ Β' ἐννη 2.500 Ἀγγλοὶ αἰχμάλωτοι τῆς Λέρου καὶ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ. Στέλνει κάτω, κοντὰ στὸ μεγάλο τοῦνελ τοῦ Μπράλου ὅπου τὰ μέρη ἀπόκρημνα, τοὺς λόχους Δεδούση καὶ Μύταλα νὰ κάμουν αὐτὴ τὴν ἐπιχείρηση. Ἐκεῖ τοὺς ἀνταμώνει εἰδικὸς ἀποσταλμένος τοῦ Στρατηγεῖου, ὁ συνταγματάρχης Σέπερντ, καὶ τοὺς φέρνει τὴν εἴδηση ὅτι ἡ συνοδεία

1. Στὸ βιβλίο του «Ἑλὰς» ὁ Σαράφης γράφει πὼς ὁ Τζέφ τοὺς ἔλεγε : «Τί τὴ φυλάτε αὐτὴ τὴν ΕΚΚΑ καὶ δὲν τὴ διαλύετε νὰ ἡσυχάσετε ; »

τῆς Λέρου θὰ περάσῃ τὸ βράδυ τῆς 4 Δεκεμβρίου. Μὲ χαρὰ περιμένουν οἱ εὐζωνοὶ αὐτὸ τὸ πάλεμα, ὅταν λαβαίνουν τελεσίγραφο τοῦ ΕΛΑΣ, ὑπογραμμένο ἀπὸ τὸν Ζούλα, νὰ κάμουν πέρα γιατί ἡ περιοχὴ ἦτανε δική του. Δὲ φεύγουν βέβαια, ἀλλὰ δὲν περνᾷ καὶ τὸ τραῖνο. Τὴν ἐπομένη νέο τελεσίγραφο, τοῦτῃ τῇ φορᾷ ἀπὸ τὸν ΕΛΑΣ Λάρισας. Ὁ Σέπερντ παρακαλεῖ νὰ μὴ φύγουν γιατί ἡ συνοδεία θὰ περνοῦσε μεθαύριο, 8 τοῦ μηνός. Ξαγρυπνᾷν ὅλη νύχτα οἱ εὐζωνοὶ, μὰ δὲν διακρίνουν τίποτ' ἄλλο ἐξὸν ἀπὸ κάτι γερμανικὲς περιπολίες ποὺ πᾶνε κ' ἔρχονται ἐρευνώντας τὴ γραμμὴ μὲ προβολεῖς. Ὑστερα μαθαίνει ὁ Σέπερντ πῶς, μιὰ ποὺ δὲν ἔφυγε τὸ 5/42 ἀπὸ κεῖ, οἱ κομμουνιστὲς πρόδωσαν τὴν ἐνέδρα στοὺς Γερμανοὺς τῆς Ἀθήνας ποὺ ἔστειλαν τοὺς αἰχμαλώτους τῆς Λέρου μὲ βαπόρι στὸ Τριέστι. Τὸ ΚΚΕ δὲν ἤθελε νὰ ἐνισχυθῇ ὁ Ψαρρὸς μὲ 2.500 Ἀγγλοὺς ποὺ θὰ ἐξοπλίζονταν ἀμέσως ἀπὸ τὸ Κάιρο. Καθὼς γύριζαν πίσω στὰ λιμέρια τῆς Γκιώνας λέει ὁ Σέπερντ τοῦ Θύμιου :

— Ἔτσι ποὺ τρώγεστε ἀνάμεσὸ σας οἱ Ἕλληνες θ' ἀργήσετε νὰ ἐλευθερωθῇτε.

Οἱ Γερμανοί, ὠφελημένοι ἀπὸ τὸ αἵματοκύλισμα Ζέρβα καὶ ΕΛΑΣ, παίρνουν πίσω ὅλη τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Στερεά. Οἱ κάτοικοι, μπροστὰ στοὺς βαρβάρους ποὺ σφάζουν καὶ καῖνε τὰ πάντα μὲ τὴν ἄσπρη σκόνῃ τους, φεύγουν καὶ κρύβονται στὶς σπηλιές. Ἐκεῖ ὅμως τοὺς στρατολογεῖ μὲ τὴ βία ὁ ΕΛΑΣ γιὰ νὰ χτυπήσῃ, ὄχι Γερμανοὺς, ἀλλὰ πάντοτε Ζέρβα καὶ Ψαρρὸ. Τί νὰ κάμουν οἱ χωριάτες ; Παντοῦ Ναζῆδες, ΕΛΑΣ, χιόνι — τρεῖς ἀφανισμοί ! Ἀρπάζουν τὸ Καρπενήσι οἱ κυνηγοὶ τοῦ Τυρόλου, ἀρπάζουν τὸ Βρετανικὸ Στρατηγεῖο στὸ Περτούλι μαζὶ μὲ τοὺς ἀσύρματους καὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν Ἑγγλέζων. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ τὸ Κάιρο ἐκτὸς ἀπὸ χρυσὲς λίρες συνήθιζε νὰ στέλνῃ στὴν Ἑλλάδα καὶ πολυτίμα πετράδια, διαμάντια καὶ ρουμπίνια, γιατί εἶχαν μεγάλη ἀξία σὲ μικρὸν ὄγκο. Τόσο ξαφνικὰ παρουσιάστηκαν στὸ Περτούλι οἱ Τυρολέζοι ὥστε δὲν πρόφτασε ὁ Ἕλληνας ταμίας τῶν Βρετανῶν νὰ σηκώσῃ τοὺς θησαυροὺς των

1944 και χάθηκαν εκεί πολλές χιλιάδες λίρες και διαμαντικά.

Γενάρη τοῦ '44 ὁ Ζέρβας κι ὁ ΕΛΑΣ ἦταν καταπονημένοι, οἱ Ἀγγλοὶ ἀπογοητευμένοι καὶ μόνο ὁ Ψαρρὸς κρατοῦσε. Ὅταν ἐπιχείρησαν οἱ Γερμανοὶ νὰ πάρουν πίσω τὴν Ἀμφισσα, ὁ ταγματάρχης Μαρούδας μετὸν Δεδούση τοὺς ἀπόκρουσαν. Τότε ξεκινάει νέα χιτλερική φάλαγγα μετὰ τάνκς καὶ θωρακισμένα, μὰ στὰ στενὰ τοῦ Ζεμενοῦ τοὺς περιμένει ὁ Καϊμάρας μετὰ τοὺς « λιαροκαπαίους » του,¹ ποὺ μετὰ τὴν κραυγὴ « ἄερα » ἀνατρέπουν τὸν ἐχθρὸ καὶ τὸν κυνηγᾷ ὡς τὴ Γραβιά. Ἄν δὲν ἦταν τὰ τάνκς νὰ καλύψουν τὴν ὑποχώρηση, θὰ τοὺς καθάριζαν ὅλους. Δεύτερη ἐπίθεση κάνει τὴν 1 Φεβρουαρίου μεραρχία Ες-Ες ποὺ τὴν κουβάλησαν ἐπίτηδες ἀπὸ τὸ Ρωσικὸ Μέτωπο γιὰ νὰ τσακίσουν τοὺς ἀντάρτες. Τὰ χιόνια τοῦ Παρνασσοῦ ματώνουν ἐπὶ τρεῖς μέρες πρὶν ὑποχωρήσῃ τὸ εὐζωνικό. Ἡ ἀντίσταση αὐτὴ δίνει καιρὸ στοὺς κατοίκους τῆς Ἀμφισσας νὰ φύγουν. Τελευταῖος ἐγκαταλείπει τὴν πόλη ὁ γιατρὸς Παυλοστάθης μετακομίζοντας σὲ φορεῖα τοὺς τραυματίες, ἐνῶ τὸν ραίνουν οἱ ὀβίδες τῶν τάνκς ποὺ πλησιάζουν. Μετὰ τὸν Παρνασσὸ οἱ Γερμανοὶ προχωροῦν πρὸς τὴν Γκιώνα, μὰ ὁ Ψαρρὸς τοὺς σταματᾷ στοὺς Πενταγιούς.

Ἀντὶ νὰ σεβαστῇ τὸ ΕΑΜ τὶς κρίσιμες στιγμὲς ποὺ περνᾷ τὸ 5/42 ἀπὸ τὴν ἄγρια ἐπίθεση τῶν Ες-Ες, βρίσκει τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὸ τυραννήσῃ. Μπαίνουν νύχτα στὸ χωριὸ Σερνικάκι ἐλασίτες τοῦ καπετάν Νικηφόρου, αἰχμαλωτίζουν τὸν ὑπολοχαγὸ τῶν ὀλμων Βλάικο καὶ διαρπάζουν τὶς ἀποθῆκες τοῦ συντάγματος. Τὰ ἴδια κάνει στὴ Βιτρινίτσα ὁ καπετάν Κρόνος, πρῶν μόνιμος ἐπιλοχίας, τῶρα ταγματάρχης τοῦ ΕΛΑΣ. Ὁ Δεδούσης, ποὺ μένει στοὺς Πενταγιούς, δὲν κρατιέται, σὰν ἔμαθε πὼς φίλοι του ἀξιωματικοί, ὅπως ὁ Βλάικος, βασανίζονται. Πρασίνισε τὸ μοῦτρο του (καθὼς μόνο τὸ πρόσωπο τοῦ Θύμιου εἶδα νὰ πρασινίξῃ ἀπὸ θυμὸ) κ' ἔδρασε χωρὶς νὰ ρωτήσῃ κανένα, γιὰ νὰ δώσῃ

1. Τοὺς ὀνόμαζαν ἔτσι γιατί σκεπάζονταν μ' ἄσπρες τσοπάνικες κάπες.

άλησμόνητο μάθημα στους έαμίτες. Σ' όλα τὰ γύρω χωριά συλλαμβάνει τούς άριστερούς και παραγγέλνει του καπετάν Κρόνου πώς δέ θά τούς έλευθερώση πριν αφήσουν κι αυτοί τους έπιασαν. Μόλις έμαθε ό Ψαρρός τó φέρσιμο του Θύμιου, τόν καλεϊ στο τηλέφωνο και τόν διατάζει όργισμένος νά παραδώση άμέσως τή διοίκηση του λόχου.

— Τί ; ρωτά ό Δεδούσης, ν' αφήσω τó λόχο μου που τόν όδήγησα σέ τόσες νίκες ; Ποτέ ! "Αλλωστε δέ θά τó δεχτοῦν αυτό οί στρατιώτες μου.

Έπειδή ό συνταγματάρχης έπιμένει, ό Θύμιος καλεϊ τόν κόσμο του και τόν ρωτάει :

— Δέχεστε νά φύγω ή μ' άκολουθάτε όπου κι άν πάγω ;

Κανένας δέν τόν έγκατέλειψε, όλοι τόν άκολουθήσαν καθώς ξεκίνησε νά ένωθῃ με άλλο τμήμα φανατικά άντικομμουνιστικό που έδρευε κοντά στο παραλιακό χωριό Κλήμα. Αυτό ή άπειθαρχία βάζει τόν Ψαρρό σέ δίλημμα. 'Ο ΕΛΑΣ, ό "Αρης, οί ντόπιοι πράκτορες του κομμουνισμού άπαιτοῦν νά τούς παραδώση τόν Δεδούση για νά τόν τιμωρήσουν. Κι άρχίζουν ως άντίποινα νά φυλακίζουν όπαδούς του 5/42, τουφεκίζουν μάλιστα μερικούς. 'Ο Ψαρρός, με τή γκλίτσα του για μόνη συνοδεία, πάει πεζῇ στο Λιδωρίκι νά συνεννοηθῇ με τήν έλασίτικη ταξιαρχία που τόν περικυκλώνει. Διοικητής της είναι μαλακός άξιωματικός, ό Ρήγας, μά έχει πολιτικό καθοδηγητή τόν 'Ηρακλη, ψυχῇ έγκληματική, και καπετάνιο τόν Κρόνο, εκείνον τόν έπιλοχία. Οί κομμουνιστές άφρίζουν από τó κακό τους. 'Ο Ψαρρός τούς όμολογεϊ πώς ό Δεδούσης έφταιξε, μά άρνεϊται νά τόν παραδώση : « Θά τόν δικάσω έγώ », τούς λέει. Στην έπιμονή και τίς βρισιές του Κρόνου άπαντᾷ κι αυτός με πείσμα. Φεύγει από κεϊ με τήν πεποίθηση πώς αύριο-μεθαύριο θά συγκρουστοῦν. Πάει στο Κλήμα νά βρῇ διέξοδο στο δίλημά του και καλεϊ σύσκεψη τῶν άξιωματικῶν. 'Ο Δεδούσης παίρνει πάνω του παλικαρίσια τίς εϋθύνες, αλλά με τή σκέψη όλων τῶν βαθμοφόρων άρνεϊται κάθε συμβιβαστική λύση. 'Ο συνταγματάρχης άντιμετωπίζει τότε ένα είδος συνωμοσίας.

1944 Οί αξιωματικοί του δὲν συμφωνᾶν μὲ τὶς ὑποχωρήσεις του, τὸν ὑποπεύονται κιόλας πὼς σκόπευε νὰ ἐνταχθῇ στὸν ΕΛΑΣ. Ἡ τραγικότητα τοῦ Ψαρροῦ εἶναι ὅτι, σ' ἐπαρχία βασιλική, μὲ πολλοὺς ἀξιωματικοὺς βασιλικούς, κρατοῦσε δημοκρατικὴ γραμμή, πού φυσικὰ γεννοῦσε δυσπιστία. Ἡ πειθαρχία κλονιζόταν. Τὴν παρεξήγηση αὐτὴ τὴν ξεκαθάρισε ὁ Ψαρρὸς δίνοντας τὸ λόγο του πὼς, ἂν τοὺς ἐπιτεθῇ τὸ ΕΑΜ αὐτὴ τὴ φορὰ θὰ τὸ χτυπήσει. Ἔτσι ἀνανεώθηκε πρὸς ὥρας ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ συντάγματος στὸν ἀρχηγό.

Ὁ πιστὸς του σύμβουλος Παπαγιαννόπουλος διηγεῖται πὼς, ἀφοῦ διαλύθηκε αὐτὴ ἡ σύσκεψη, ὁ Ψαρρὸς ἀνέβηκε μαζί του στὸ νεκροταφεῖο τοῦ χωριοῦ, ὅπου τοῦ ἀνοιξε τὴν καρδιά του :

— Θὰ χτυπηθοῦμε, τὸ ξέρω. Ἔχω κακὸ προαίσθημα.

Ὁ Παπαγιαννόπουλος ζήτησε νὰ τὸν παρηγορήσῃ :

— Μπόρα σὰν τὶς ἄλλες εἶναι, γρήγορα θὰ περάσῃ.

— Ὁχι, ἔκαμε ὁ συνταγματάρχης, δὲν ὑπάρχει διέξοδος. Ξέρω τί μὲ περιμένει...

Κ' ἔδειξε μὲ τὴ γκλίτσα του ἓνα φτωχικὸ τάφο πού εἶχε τὸν ξύλινο σταυρὸ του γερμένον ἀπὸ τοὺς βοριάδες. Τὸ προαίσθημα τοῦ Ψαρροῦ πραγματοποιήθηκε ἀκέραιο. Σ' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν τάφο τὸν πέταξαν, λίγες μέρες ἀργότερα, οἱ ἐαμίτες ¹.

Παρακαλῶ τὸν Θύμιο : « Πές μου, φίλε, πὼς ἔγινε ἡ καταστροφή τοῦ Ψαρροῦ ; Πῶς σώθηκαν ἐσύ ; »

— Τέλη Μαρτίου κάλεσε ὁ Τζέφ τὸν Ψαρρὸ καὶ τοὺς ὑπεύθυνους κομμουνιστὲς γιὰ νὰ συμβιβάσῃ τὰ πράματα. Ἀποφασίστηκε τὸ σύνταγμα νὰ δικάσῃ ἐμένα, ὁ ΕΛΑΣ τὸν Νικηφόρο, καὶ ν' ἀνταλλάξωμε τὰ λάφυρα. Τούτῃ ἡ συμφωνία δὲν πρόφτασε νὰ ἐκτελεστῇ γιατί οἱ συμμορίτες εἶχαν ἀποφασίσει νὰ μᾶς ξεκάμουν καὶ κουβάλησαν στὴ Γκιώνα τὸν Ἄρη μὲ τοὺς μαυροσκούφηδες. Μᾶς ζήτησαν ἄδεια νὰ περάσῃ τὸ τάγμα τοῦ Κρόνου ἀπὸ τὸ Εὐπάλιο, πού κόνευε

1. Βλ. τὴ σειρὰ Ἰανουαρίου 1946 τῆς ἐφημερίδας «Καθημερινὰ Νέα».

ὁ λόχος μου, γιὰ νὰ τραβήξουν πρὸς τὴ Ναύπακτο, νὰ ἐπι-
 θεοῦν τάχα στοὺς Γερμανοὺς. Ὁ Ψαρρὸς ἔκαμε τὸ σφάλμα
 νὰ δώσῃ τὴν ἄδεια. Τὴ νύχτα τῆς 1^{ης} Ἀπριλίου ὁ κομμουνι-
 στῆς Τσούγκας περιμένε τὸ ἐλαστικό τάγμα ἔξω ἀπ' τὸ Εὐ-
 πάλιο γιὰ νὰ τὸ εἰδοποιήσῃ : « Ριχτῆτε τοὺς ἀπόψε. Σᾶς
 τοὺς ἐτοίμασα ὠραῖα, ὀργάνωσα γιορτὴ ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ
 πρὸς τὸ λόχο Δεδούση. Τοὺς ἔχω ὅλους μέσα στὸ σχολεῖο
 ἀνάκατους μὲ γυναικόπαιδα. Ριχτῆτε τοὺς ». Στὶς 11 ἡ
 ὥρα, ἐνῶ τὸ γλέντι μας εἶχε ἀνάψει καὶ χορεύαμε τσαμικο,
 αὐτοὶ μᾶς κύκλωσαν σιγὰ-σιγὰ κι ἀρχίνησαν διαμιᾶς τὶς
 ὁμοβροντίες. Ὁ πανικὸς τῆς συντροφιάς μου ἦταν ἀφάντα-
 στος. Τότε τραβάω τὸ πιστόλι μου καὶ σπάζω τὶς δύο λάμ-
 πες τοῦ σχολειοῦ. Στὰ σκοτεινά, διατάζω τὸ γυναικολόγι
 νὰ πέσῃ καταγῆς, τοὺς ἀντάρτες νὰ βγοῦν ἔξω. Μόλις ἔσβη-
 σε τὸ φῶς, οἱ κομμουνιστὲς συγκέντρωσαν ὅλους καὶ πο-
 λυβόλα στὴν ἐξώπορτά μας, καὶ τοῦτο ἔκαμε τοὺς ἄντρες
 μου νὰ διστάζουν : « Κύριε λοχαγέ, μοῦ λέν, ἀδύνατο νὰ
 περάσωμε ἔτσι ποῦ βαρᾶν τὴν ἐξοδο ». Ἐγὼ ἀνοίγω τὴν
 πόρτα, μπήγω μιὰ φωνάρα : « ὅποιος μ' ἀγαπᾷ μ' ἀκολου-
 θεῖ », καὶ πετάγομαι ἔξω. Πίσω μου τρέχουν οἱ δικοί μου
 καὶ καταφεύγουμε στὸ διπλανὸ ὕψωμα. Ἐμεῖς ἤμασταν
 85 νοματαῖοι, ἐκεῖνοι ὀλάκερο τάγμα· ἐμεῖς μὲ τουφέκια,
 ἐκεῖνοι μὲ βαρὺ ὀπλισμό. Ἐπειδὴ εἶναι δύσκολη ἡ θέση μας,
 μιὰ μόνη λύση ξεδιακρίνω — νὰ τοὺς φοβίσω, νὰ τοὺς πάρω
 τὸν ἄερα. Τοὺς κάνω λοιπὸν ἀντεπίθεση, στὴ μαυρίλα τοὺς
 βροντάω μιὰ ἀπὸ δῶ, μιὰ ἀπὸ κεῖ, ὥσπου κατὰ τὶς 3 τὸ πρωὶ
 οἱ ληστὲς κλονίζονται, γιὰτὶ τοὺς ἔχω πάρει ὅλα τὰ ὕψω-
 ματα. Μὰ πρέπει καὶ νὰ τελειώσω γρήγορα, πρὶν φέξῃ, γιὰτὶ
 μὲ τὴν αὐγὴ θὰ καταλάβουν πόσο λίγοι εἴμαστε καὶ θ' ἀνα-
 θαρρέψουν. Διατάζω γενικὴ ἐφοδο. Τὸ τάγμα τοῦ Κρόνου
 ἀποσυντίθεται, κ' ἐμεῖς, ὅλοι-ὅλοι 85, πιάσαμε 96 αἰχμα-
 λώτους καὶ 5 καπετανέους. Ἐνας καπετάνιος δὲν ντράπηκε
 τὸ δοξασμένο ὄνομα ποὺ μεταχειριζόταν, Κολοκοτρώνης,
 καὶ ἔπεσε στὰ πόδια μου γρυλίζοντας σὰ χοῖρος νὰ μὴν τὸν
 σκοτώσω. Δὲν τοὺς ἐσφαξα, τοὺς ἔστειλα τοῦ Ψαρροῦ. Ὁ

Κρόνος καὶ τὸ ἐπιτελεῖο τοῦ ἐξαφανίστηκαν στὶς ἐρημιές τῶν Βαρδουσιῶν· δέκα μέρες ἔκαμαν νὰ συνέρθουν ἀπὸ τὸ βρόντο. Ὁ Ἄρχος — ἔτσι λέγαμε τὸν Ψαρρό — γιὰ νὰ προλάβῃ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο γράφει καὶ ξαναγράφει διαλλακτικὰ γράμματα στὸ φίλο του Μπακιριτζή, τὸν Πρόεδρο τῆς ΠΕΕΕΑ, μὰ τὸ ΕΑΜ, ποῦ ἔχει προσκληθῇ κιόλας στὸν Λίβανο, τρώγεται νὰ μᾶς ξεκάμῃ γρήγορα, πρὶν ὑπογράψῃ τίποσα στὴ Μέσῃ Ἀνατολή. Γιὰ νὰ μαλακώσῃ τοὺς κομμουνιστὲς ὁ Ψαρρὸς κάνει κάθε δυνατὴ ὑποχώρησι, κι ὁμοῦς ἀνήμερα Μεγάλῃ Δευτέρᾳ μᾶς χτυπᾶν στὸ Παλιοχώρι ποῦ ὑπερασπίζεται ὁ Καϊμάρας. Παρὰ τὴ δυσαναλογία σὲ δύναμη τοὺς νικάει. Μεγάλῃ Τρίτῃ αἰχμαλωτίζει τὰ μεταγωγικὰ τοῦ Κρόνου, Μεγάλῃ Τετάρτῃ τοὺς δίνει μάθημα στὰ Τρίκορφα. Τὸν ξέρεις τὸν Γιώργο τὸν Καϊμάρα ;

— Τὸν ξέρω τὸν λεβέντη.

— Ἄτρομο παιδί ὁ Γιώργος, ἀλλὰ καὶ δυὸ ὁπλαρχηγοὶ ποῦ βαστοῦσαν τὰ πλευρά του, ὁ Βαρβάτος κι ὁ Κόκορης, κάμαν κι αὐτοὶ θαύματα παλικαριᾶς. Μεγάλῃ Παρασκευῇ οἱ ἐλασίτες δὲν πετυχαίνουν νὰ μᾶς πάρουν οὔτε ρούπι τόπο· τοὺς κρατᾶμε ἀλάργα. Μὰ ὁ Ψαρρὸς δὲν ἀντέχει νὰ βλέπῃ ἑλληνικὸ αἷμα νὰ χύνεται, δὲν ἀντέχει νὰ βλέπῃ τοὺς Γερμανοὺς νὰ χαζεύουν μὲ τὰ κιᾶλια τὴν ἀλληλοσφαγὴ μας. Κάνει τὸ τραγικὸ λάθος ν' ἀπολύσῃ τοὺς ἑκατὸ αἰχμαλώτους ποῦ εἴχαμε πιᾶσει στὸ Εὐπάλιο. Αὐτοὶ οἱ ἑκατὸ ἐλασίτες, καὶ μάλιστα οἱ πέντε καπετανεῖοι τους, συγκρατοῦσαν κάπως τὸν Ἄρη — μὴ λάχῃ καὶ τοὺς σφάξουμε. Μόλις τοῦ γύρισαν αὐτοὶ σῶοι πίσω, διατάξε ὁ Ἄρης ξέφρενο γιουρούσι. Σφάλμα νὰ φέρνεσαι τίμια μὲ τὸν ἐπίβουλο, ἀλλὰ ὁ Ψαρρὸς εἶχε μαλακιά ψυχή.

— Λοιπὸν ;

— Λοιπὸν ὁ Ἄρχος εἰδοποιεῖ τὴν V ταξιαρχία τοῦ ΕΛΑΣ πρῶτο πῶς ἀποδέχεται νὰ διαλύσῃ τελικὰ τὸ σύνταγμά του, δεύτερο πῶς ἀποφάσισε νὰ μὲ παραδώσῃ σ' ἐκείνους νὰ μὲ δικάσουν, καὶ τρίτο διατάζει παύση πυρός. Ἔτσι τὸ ἀπόγεμα τῆς Μεγάλῃς Παρασκευῆς σταματάει

τὸ τουφεκίδι καὶ λέν ὅλοι πὼς θὰ γιορτάσωμε ἡσυχὸ Πάσχα. Τὸ λέν οἱ δικοὶ μας, ὅχι ὁ Ἄρης. Αὐτὸς φέρνει κοντύτερα τὰ τμήματά του καὶ σφίγγει γύρω μας τὴν τανάλια. Μερικοὶ ἀπὸ μᾶς τοὺς ὁμαδάρχες ζητᾶμε τοῦ Ψαρροῦ πυρομαχικά, προβλέποντας αἰφνιδιασμό, μὰ ἀρνεῖται νὰ μᾶς στείλῃ. Ἐέρει πὼς δίπλα στοὺς διαβόλους τοῦ Ἄρη στέκουν ἐλασιτάκια, ἐλληνόπουλα γεμάτα Πατρίδα. Δὲ θέλει νὰ τὰ σκοτώσῃ. Γιὰ νὰ μὴ χύσῃ τὸ δικό τους αἷμα χύνει τὸ αἷμα τῶν εὐζώνων του. Γιόρταζαν οἱ στρατιῶτες μας στὶς ἐκκλησιᾶς τὸ Ἅγιο Πάσχα, ὅταν ἄρχισε ἐπίθεσις ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Καϊμάρα καὶ τοῦ Πετυχάκη. Ὅπως πάντα ὁ Γιώργος τοὺς ἀποδιώχνει καὶ πιάνει σκλάβους ποὺ τοῦ ὁμολογοῦν πὼς μὲ τὴ βία τοὺς βάζουν νὰ πολεμᾶν ἐναντίον Ἑλλήνων· μὲ τὸ ψέμα καὶ τὸ πολυβόλο τοὺς πήγαιναν. Ὁ Ψαρρὸς δὲν ξέρει τί νὰ πράξῃ. Ἐνῶ τοὺς εἰδοποιεῖ πὼς παραδίνεται, αὐτοὶ τὸν τρακάρουν! Ἀγγλοι, ΠΕΕΑ, Κάιρο, ὅλοι τὸν ἔχουν ἐγκαταλείψει... Παρακινᾶν οἱ ἀξιωματικοὶ τὸν Ψαρρὸ νὰ περάσουν τουλάχιστο ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸ στὴν Πελοπόννησο, μὰ αὐτὸς δὲν ἀποδέχεται. « Ἐδῶ μ' ἔταξαν, ἐδῶ θ' ἀποθάνω », ἀπαντᾷ. Ὅλο μᾶς ἐπαναλαμβάνει πὼς ἡ Ἱστορία ποὺ θὰ τὸν δικάσῃ θὰ τὸν δικαιώσῃ, μὰ ἐγὼ πιστεύω, Χρίστο, πὼς ἡ Ἱστορία θὰ μιλήσῃ μὲ σεβασμὸ βέβαια γιὰ τὴν ἀγνὴ καρδιὰ τοῦ Ἀρχου, ἀλλὰ μὲ αὐστηρότητα γιὰ τὴ χλιαρὴ του διοίκησι. Τρεῖς ἡ ὥρα νύχτα τῆς Δευτέρας τοῦ Πάσχα μᾶς ρίχνονται 2500 λυσσασμένοι ἐλασίτες ἀπὸ τὸ ἀριστερό, ποὺ κρατάω ἐγὼ μὲ τοὺς εὐζώνους μου. Βάζω τὸν σαλπικτὴ νὰ βαρέσῃ τοῦ « Ἀιτοῦ τὸ γιδ » καὶ κατὰ τὸ σύστημά μου, ἐπειδὴ δὲν εἶχα ἀρκετὲς δυνάμεις, διατάζω ἀντεπίθεσι. Τὸ κάνω γιὰ νὰ τοὺς φοβίσω, μὲ καταλαβαίνει ; Ἀλλὰ στὴν παράταξή μου ὑπάρχουν μεγάλα κενὰ καὶ περνᾶν ἐλασίτες ἀνάμεσά μας. Ἐτσι ἀναγκάζομαι νὰ συμπτυχθῶ πρὸς τὸ γυαλό, ὅπου ἀνταμώνω τὸν Ψαρρὸ. Ὁ Ἀρχηγὸς εἶχε κατεβάσει ὅσους μπόρεσε στὴν παραλία νὰ τοὺς φευγατίσῃ, μὰ δὲ βρῖσκει παρὰ ἓνα μόνο καῖκι. Ἐκεῖ νὰ ἴδῃς, Χρίστο, ψυχικὸ μεγαλεῖο. Κανεὶς γερός δὲ θέλησε νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ

τὴν εὐκαιρία, παρὰ βάλαμε στὸ πλεούμενο τοὺς ἄρρωστους καὶ τοὺς ἀδύνατους κ' ἑμεῖς κινήσαμε νὰ σπάσωμε τὸν ἐλαστικό κλοιό, ὅλα γιὰ ὅλα. Λίγα παιδιὰ μείναν κοντὰ στὸν Συνταγματάρχη, ἀποφασισμένα νὰ συμμεριστοῦν τὴν τύχη του, μὲ τὸν ὑπολοχαγὸ Πετυχάκη ποὺ καταδίκασε τὸ τμήμα του γιὰ νὰ μᾶς κρατήσῃ πλαγιοφυλακή. "Ὅσο νὰ βγοῦμε πέρα δώσαμε ἄγρια μάχη σῶμα μὲ σῶμα, μαχαιρωθήκαμε μὲ τοὺς ἀριστεροὺς καί, τέλος, ἀπὸ τοὺς ἐνεήντα εὐζώνους ποὺ δριζα ἐγὼ πενήντα μοῦ σκοτώθηκαν καὶ σαράντα κατάφερα νὰ τοὺς περάσω ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπικίνδυνη ζώνη. Τὸ λεβεντόπαιδο, ὁ Πετυχάκης, κράτησε τὸ λόγο του — μᾶς βοήθησε νὰ γλιτώσωμε μὲ θυσία τῆς ζωῆς του.

— 'Ὁ Ψαρρὸς τί ἀπόγινε ;

— Δὲν ξέρω λεπτομέρειες. "Ἐμαθα πὼς τὸν τυράνησαν. 'Ἐμεῖς ἀπὸ τὸ χωριὸ Μαραθιά σκορπίσαμε καί, ἀφήνοντας τὸν Καϊμάρα πληγωμένον σὲ μιὰ σπηλιά, τραβήξαμε γιὰ τὴν Ἀθήνα. "Ἐξὶ πιστοὺς κράτησα μαζί μου καὶ τὸν ἀδερφό, τὸν Γιάννη. "Ὅσο νὰ σκοτεινιάσῃ, Δευτέρα τοῦ Πάσχα, κρυφτήκαμε πρόχειρα μέσα στὰ πουρνάρια κι ἀκούγαμε τίς περιπολίες τοῦ ΕΛΑΣ νὰ ρωτᾶν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη : « Μήπως εἶδατε πουθενὰ τὸν Δεδούση ; » Εἶχαν φαγούρα νὰ μὲ πιάσουν ζωντανό. Σὰν ἐπηξέ ἡ μαυρίλα, ὁ στρατιώτης μου Γλυμῆς, βοσκὸς τὸ ἐπάγγελμα, ἀνάλαβε νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ μέσα ἀπ' τοὺς συμμορίτες. "Ἀκουγε σὰ λαγός, ἡ μύτη του ἔπαιζε σὰν κυνηγιάρικου σκύλου. Κάποτε μοῦ κάνει : « Μαντρὶ εἶν' ἐδῶ κοντά, κύρ λοχαγέ, ὁσμίζομαι προβατίλα ». 'Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι δὲ μυρίζαμε τίποτα, κι ὁμῶς μετὰ ἓνα χιλιόμετρο δρόμο βρήκαμε τὴ στάνη. 'Ὁ τσοπάνος, μὴ ξέροντας τί εἴμαστε, δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ πληροφορίες, ὅταν τοῦ 'βαλα ὁμῶς τὸ πιστόλι στὰ μηνίγγια μοῦ εἶπε : « Ἄν εἴστε Ψαρριανοὶ θὰ σᾶς βοηθήσω, ἂν εἴστε κομμουνιστὰι δὲ θὰ μιλήσω, σκοτῶστε με ». Αὐτὸς ὁ χριστιανὸς μᾶς ἔσωσε. 'Απὸ μαντρὶ σὲ μαντρὶ μᾶς ὁδήγησε ὀλάκερη βδομάδα ὡς τὸν Παρνασσό, βαδίζοντας ὅλο κορυφογραμμὴ γιὰ ν' ἀποφύγωμε τοὺς ἐλασίτες. Πίναμε γάλα καὶ τρώγαμε γίδες ὠμές, μὴ μπορώντας

ν' ανάψωμε φωτιά. Ὁ Γλυμῆς δὲν νοιαζόταν γιὰ τὴ ζωὴ του παρὰ γιὰ δυὸ χρυσὲς λίρες ποὺ εἶχε οἰκονομία. Τὶς κατάπινε, κι ὅταν ἀποπατοῦσε ἔπρεπε νὰ σταματήσωμε γιὰ νὰ τὶς βρῇ, νὰ τὶς καθάρῃ καὶ νὰ τὶς ξανακαταπιῇ. Κάποτε ποὺ ὑποφέραμε ἀπὸ δίψα ὁ Γλυμῆς ἀνακάλυψε πηγάδι μὲ νερὸ στὰ δέκα μέτρα. Βγάλαμε τοὺς ζωστήρες μας, σκίσαμε ἓνα πουκάμισο σὲ λουρίδες, σχηματίσαμε μ' αὐτὰ σκοινί, δέσαμε μιὰν ἀρβύλα γιὰ κουβὰ καὶ ἤπιαμε νερὸ ἀπὸ τὸ βρώμικο παπούτσι. Μὲ τέτοια βάσανα φτάσαμε στὸ χωριὸ Ἁγίος Γιώργης, ὅπου ἀλλάξαμε τὸ χακὶ μὲ πολιτικὰ ροῦχα καὶ πήγαμε στὴν Ἀμφισσα. Ἐκεῖ ὁ δήμαρχος μᾶς ἔστειλε μὲ καμιόνια στὴν Ἀθήνα. Ἄς εἶναι... Αὐτὰ πέρασαν πιά... Ἐλα τώρα νὰ σκεφτοῦμε τί καινούρια δουλειὰ θ' ἀναλάβω¹.

Τὸν Ψαρρὸ τὸν προφταίνει στὴ ρεματιά τῆς Ρεθιάς ὁ διοικητὴς τοῦ 36^{ου} ΕΛΑΣ ἀντισυνταγματάρχης Ζούλας, προσωπικός του ἐχθρός. Τὸν πλησιάζει καὶ τοῦ λέει γεμάτος μίσος :

— Δυὸ χρόνια σὲ κυνηγάω, Ψαρρέ, μὰ τώρα σ' ἔπιασα.

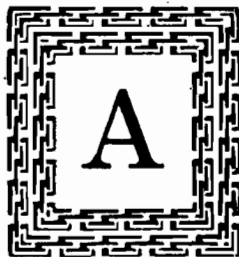
— Μπορεῖς νὰ μὲ σκοτώσης, ἀνάνδρε. Γιατὶ δὲν τὸ κά-
νεις ;

1. Στὴ σελίδα 251 τοῦ βιβλίου «Ἐλὰς» ὁ Σαράφης δὲ λέει τὴν ἀλήθεια πὼς ὁ Κρόνος ἐπιτέθηκε ξαφνικὰ τοῦ Δεδούση στὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ Εὐπάλιο μὲ ὀλόκληρο τὸ τάγμα του, παρὰ προσποιεῖται πὼς ὁ Δεδούσης χτύπησε πρῶτος ἓνα λόχο τοῦ Κρόνου χωρὶς αἰτία. Ὁμολογεῖ ὥστόσο ὅτι πιάστηκαν ἐλασίτες αἰχμάλωτοι, ἀν καὶ ντρέπεται νὰ ἀναφέρῃ τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸ. Στὴ σελ. 253 γράφει ψέματα πὼς ὁ Δεδούσης, μετὰ τὴ διάλυση τοῦ Ψαρροῦ, κατετάγη στὰ Τάγματα Ἀσφαλείας Πατρῶν. Ὁ Θύμιος ἀπὸ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ '44 ὡς τὸν Αὐγουστο ἔμεινε κοντά μας στὴν Ἀθήνα. Τὴν ἡμέρα κρυβόταν γιὰτὶ τὸν καταζητοῦσε ἡ Γκεσταπὸ καὶ τὰ βράδια λάβαινε μέρος σὲ σαμποτάζ καὶ νυχτερινὲς συμπλοκὲς ἐναντίο Γερμανῶν καὶ κομμουνιστῶν, πολύτιμος συνεργάτης γιὰ τὴν ἀνυπέρβλητη παλικάρια του. Στις 10 Αὐγούστου τὸν συνέλαβαν πάλι οἱ Γερμανοὶ καὶ τὸν φυλάκισαν στὸ Χαϊδάρη, ἀπ' ὅπου ἔφυγε λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν Ἀπελευθέρωση καὶ ξανάρχισε κοντά μας τὰ σαμποτάζ.

Ὁ Ζούλας διατάζει τοὺς στρατιῶτες νὰ ρίξουν, μὰ αὐτοὶ δὲν τὸ τολμᾶν, γιατί τοὺς ἀνατρομάζει τὸ ἥσυχο μεγαλεῖο τοῦ Ἀρχοῦ. Ὁ Ζούλας τοὺς ἀπειλεῖ :

— Ρίξτε, λοιπόν, ζῶα !

Κάποιος σημαδεύει τὸν Ψαρρό, καὶ τὸν πετυχαίνει στὸ στήθος μὲ ριπή αὐτόματου. Λυγίζουν τὰ γόνατά του καὶ σωριάζεται κάτω. Ὁ Ζούλας σκύβει, τοῦ κόβει μὲ μαχαίρι τὸ λαιμὸ καὶ παίρνει τὸ κεφάλι. Ὑστερα γενικεύεται ἡ σφαγή. Πολλοὶ γδάρθηκαν ζωντανοί, πολλῶν ξεριζώθηκαν τὰ μάτια, πολλοὶ ξεψύχησαν ἀπὸ τὸ ἀλύπητο ξύλο. Ὡς τὴν Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ ἔτρεχε ποτάμι τὸ αἷμα, τὸ αἷμα ποὺ ζήτησε μὲ τόσην ἐπιμονὴ νὰ οἰκονομήσῃ ὁ ἀγίῳ ψυχὸς Ψαρρός. Ἀφοῦ ἄφησαν τὸ πτώμα του στὴ ρεματιά ὅλη μέρα, ὕστερα τὸ σύρανε οἱ ἐλασίτες μ' ἓνα μουλάρι καὶ τὸ πέταξαν σ' ἐκεῖνο τὸ νεκροταφεῖο τοῦ χωριοῦ Κλήμα. Ἐκεῖ τὸ ἄφησαν τὴ νύχτα παραπεταμένο. Τὴν ἐπομένῃ θάψανε τὸν Ψαρρό ἀκριβῶς στὸν τάφο ποὺ εἶχε σημαδέψῃ μὲ τὴ γκλίτσα του καὶ γράψαν πάνω στὸν γερμένο ἀπὸ τοὺς βοριάδες σταυρὸ, ὅχι τ' ὄνομά του, παρὰ τὴ λέξη « Προδότης ».

ΠΟ ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΗ πίεζε ὁ Ἐντὺ τὸν ΕΛΑΣ νὰ τινάξῃ στὸν ἀέρα τὴ γέφυρα τοῦ Ἀσωποῦ, μὰ ὁ ΕΛΑΣ δυστροποῦσε. Σὰν πλησίαζε νὰ γίνῃ ἡ ἀπόβαση τῆς Σικελίας οἱ Ἀγγλοὶ νόμισαν πὼς βρῆκαν τὴν ἐλασίτικη βοήθεια ποὺ ζητοῦσαν, γιατί ὁ φιλοεαμίτης ἀντισυνταγματάρχης Edmunds τοὺς ἐβεβαίωνε πὼς θὰ τὸν παράστεκαν ὀκτακόσιοι ἀντάρτες σ' αὐτὸ τὸ σαμποτάζ. Ὡστόσο τὴν τελευταία στιγμὴ τὸ ΚΚΕ ἀποφάσισε νὰ μὴ ἀνακατευτῇ. Τότε οἱ Βρετανοὶ σύνδεσμοι πεισματοῦθηκαν νὰ δράσουν κατάμονοι. Ἦρθαν σὲ συνεννόηση μὲ λίγους Ἕλληνες χωροφύλακες ποὺ ὑπηρετοῦσαν στὴ γερμανικὴ

φρουρά τῆς γέφυρας καί, κατὰ τὶς ὁδηγίες τῶν χωροφυλάκων, προχώρησαν τὴ νύχτα τῆς 19^{ης} Ἰουνίου 11 Ἀγγλοὶ ἀνάμεσα ἀπὸ ναρκοπέδια καὶ συρματοπλέγματα. Ὑστερα μπῆκαν στὰ νερὰ ἐνὸς ἀπότομου χείμαρρου κι ἀκολουθώντας τὴ ροή του ζύγωσαν τὰ μεσιανὰ ποδάρια τοῦ γεφυριοῦ φορτωμένοι ἐκρηκτικὰ καὶ μπαταρίες. Ἐκεῖ ὁ Νεοζηλανδὸς Don Stott σκαρφάλωσε σὰν αἰλουρος στὰ σίδερα, τοποθέτησε τὶς βόμβες, τὶς σύνδεσε μὲ καλώδια καί, ὅταν τέλειωσε ἡ δύσκολη δουλειὰ ποὺ βάσταξε κάπου δύο ὥρες, ἀποσύρθηκαν μπρὸς στὴ μύτη τῶν Γερμανῶν ποὺ διασκέδαζαν μὲ τραγούδια τῶν χωροφυλάκων οἱ ὅποιοι ξελαρυγγίζονταν γιὰ νὰ καλύψουν τοὺς κρότους τῶν Βρετανῶν, κάτω, στὸ βάθος τοῦ Ἀσωποῦ. Τὰ τραγούδια τὰ σταμάτησε τρανὴ ἐκρηξή. Ὅταν μετὰ καιρὸ νόμισαν οἱ Γερμανοὶ πὼς εἶχαν ἐπισκευάσει τὴ ζημιὰ, ἡ γέφυρα σωριάστηκε πάλι χάμω μόλις ἔκαμε νὰ περάσῃ ἀπὸ πάνω της τὸ πρῶτο τραῖνο. Ἔτσι διπλασιάστηκε ἡ καταστροφή.

Τὸν Don Stott τὸν ἐγνώρισα τέσσερις μῆνες ἀργότερα, ἀφοῦ ἀνάλαβε σύνδεσμος Ἀττικοβοιωτίας. Ἦρθε ἀπὸ τὸν Ἑλικῶνα ποὺ λημέριαζε στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ μελετήσῃ τὸ ζήτημα πὼς ἡ πρωτεύουσα δὲ θὰ ἔπεφτε στὰ χέρα τῶν κομμουνιστῶν. Φιλοξενήθηκε ἀπὸ τὸ Σιφναῖο, ποὺ τὸν κατατόπισε στὶς δυσκολίες μας. Συντηρητικὸς ὥς ἦταν θέλησε νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς ἐθνικιστάς, ὑπὸ τὸν ὄρο νὰ ἐνωθοῦν ὅλες οἱ μαχητικὲς ὀργανώσεις μὲ ἓναν ἀρχηγό. Τοῦτο δὲν εἶχε κατορθωθῇ ὥς τώρα γιατί κάποιοι συνταγματάρχαι ζητοῦσαν τὴν πρωτοκαθεδρία. Ἡ παρουσία τοῦ Stott ἔλυσε τὶς διαφορὲς αὐτόματα σ' ἓνα βράδυ. Στὶς 10 Νοεμβρίου τὸν ἔφερε ὁ Σιφναῖος στὸ σπίτι τοῦ πεθεροῦ του, Ἀναγνωστοπούλου 17, ὅπου τὸν περίμεναν οἱ συνταγματάρχαι Βεντήρης τῆς ΡΑΝ, Παπαθανασόπουλος τῆς ΕΛΕΣ, Διάμεσης τῆς ΕΛΕΜ, Ἀντωνόπουλος τῆς Ἐθνικῆς Δράσεως, Γρίβας τῆς Χ, Πλευράκης τῆς Κρητικῆς ΕΚΟ, ὁ ταγ/ρχης Σειραδάκης τῆς ὑπηρεσίας πληροφοριῶν καὶ ὁ λαχαγὸς Κιουρτσόγλου τῆς « Τρίαινας ». Ὅλους αὐτοὺς τοὺς κυνηγοῦσε μὲ πεῖσα τόσο ἡ

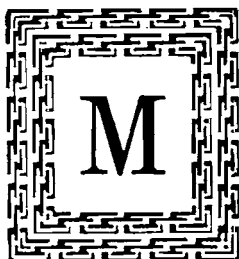

1944 Γκεσταπὸ ὅσο καὶ τὸ ΚΚΕ, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἔμαθε τὴ συγκέντρωσὴ μας. Ὁ Don Stott, πανύψηλος καὶ ξανθός, παρουσιάστηκε μὲ τὴ στολὴ του. Ἐξήγησε πὼς ἐνεργεῖ χωρὶς εἰδικὴ ἐντολὴ τοῦ Στρατηγεῖου Μ. Ἀνατολῆς, μὰ σκόπευε νὰ φύγῃ ἀμέσως γιὰ τὸ Κάιρο μὲ τὴν πεποίθησιν πὼς θὰ πετύχαινε βοήθεια μόλις ἐνωνόμαστε. Κατάκρινε τὴν ὑπαρξὴ πολιτικῶν διαφορῶν ἀνάμεσα στοὺς ἀξιωματικούς καὶ τοὺς εἶπε : « Οἱ πολιτικὲς ἐπιδιώξεις τῶν διαφορῶν ὁμάδων σας δὲν πρέπει νὰ ἐμποδίσουν τὴ στρατιωτικὴ σας ἐνωσιν. Μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωσιν λύνετε τὶς διαφορὰς σας γιὰ τὸ πολιτικακὸ ».

Καθόρισε τὰ καθήκοντα τῆς στρατιωτικῆς ὁμοσπονδίας ἔτσι : « 1) Νὰ βοηθήσῃ τὴ συμμαχικὴ εἰσβολή. 2) Νὰ ἐμποδίσῃ τὶς ἀνατινάξεις πού ἐτοίμαζαν οἱ Γερμανοί. 3) Νὰ προστατέψῃ καὶ νὰ φρουρήσῃ τὴν πόλιν μόλις ἔκκενωθῇ, γιὰ νὰ προλάβῃ βίαιη ἐπικράτησιν οἰασδήποτε παρατάξεως. 4) Νὰ κάμῃ κατασκοπεῖα. 5) Ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ Στρατηγεῖο τῆς Μ. Ἀνατολῆς ὡς Ἀνωτάτη Ἀρχὴ καὶ νὰ ὑπακούσῃ τὶς διαταγὰς του ».

Στὶς προτάσεις αὐτὲς κανένας ἀντιπρόσωπος δὲν ἔφερε ἀντίρρηση, κ' ἐνῶ ὡς τότε, σὲ συσκέψεις πού γίνονταν σπῆτι μου ἢ στοῦ Λεωνίδα Λιάμπη, μικροζητήματα ἐμπόδιζαν τὴν ἐνωσιν, ἀπόψε ὑπογράφηκε ἡ συμφωνία καὶ ὁ μακρόλαιμος Νεοζηλανδὸς τὴν ἔβαλε στὴν τσέπη του μὲ τὴν ὑπόσχεσιν νὰ φύγῃ ἀμέσως γιὰ τὴν Αἴγυπτον. Ἀλλὰ δὲν ἔφυγε. Ἐμπλεξε μὲ τὸν δήμαρχον Γεωργάτο, πού τὸν παράσुरε σ' ἐπαφὴ μὲ Γερμανούς. Ὑπερβαίνοντας τὶς ἐντολὰς τῶν ἀνωτέρων του, φαντάστηκε ὁ Stott πὼς ἡ Μοίρα τὸν προόριζε νὰ παίξῃ πρῶτον ρόλον στὸ παγκόσμιον δράμα καὶ ἄρχισε διαπραγματεύσεις μὲ τὴ Βέρμαχτ. Σκοπὸς τῶν Γερμανῶν ἦταν νὰ σπᾶσουν τὴ συνοχὴ Ἀγγλοσαξόνων καὶ Σλάβων, γιὰ τοῦτο προμήθεψαν τοῦ Stott φωτοτυπίες ἀπὸ ἔγγραφα πού ἀπόδειχναν τὴν κακοπιστία τῶν Ρώσων ἀπέναντί τους, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ τὰ παραδώσῃ στὸν Τσῳρτσιλ πού θὰ περνοῦσε ἀπὸ τὸ Κάιρον πηγαίνοντας στὴ διάσκεψιν τῆς Τεχερά-

νης. Ὁ Stott ἔπεσε στὴν παγίδα. Ὁδηγημένος ἀπὸ τὴν ἰδέα ἐνὸς κοινοῦ ἀντικομμουνιστικοῦ ἀγώνα, ἀκατόρθωτου τότε, ἔδωσε τὰ γερμανικὰ ἔγγραφα στὸν Ἀγγλο Πρωθυπουργό, πού ἴσως νὰ εὐχαριστήθηκε νὰ τὰ περιλάβῃ στὸ χαρτοφύλακά του τῆς Τεχεράνης ἀλλὰ ἔστειλε τὸν λοχαγὸ στὸ στρατοδικεῖο. Ὅτι ἔκαμε καλὰ ὁ πονηρὸς Τσῳρτσιλ νὰ τιμωρήσῃ τὸν Stott φανερώθηκε ἀπὸ τὸ φέρεσιμο τῶν Γερμανῶν πού ἄφησαν νὰ μάθουν ἀπὸ τὸ ΕΑΜ οἱ Ρῶσοι αὐτὲς τὶς διαπραγματεύσεις, καὶ τὸν Ἰανουάριο τοῦ '44, ἡ Πράβδα ἔγραψε σφοδρὸ ἄρθρο ἐναντίο « Γερμανο - βρετανικῶν συνομιλιῶν ἐν Ἀθήναις ». Ἀπὸ ἐπιπολαιότητα ὁ καλὸς Νεοζηλανδὸς ζήμωσε τὸ δικό μας σύμφωνο πού θεωρήθηκε ὑποπτό. Ὡστόσο ἡ στρατιωτικὴ ἔνωση τῶν δμάδων μας διατηρήθηκε, μὴ πού τὰ θαλάσσωσε ὁ ΕΔΕΣ. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς Παπαθανασόπουλος συνελήφθη ἀπὸ τὴν Γκεσταπό, ἀλλὰ μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Βουλπιώτη γλίτωσε τὴ φυλακὴ ὑπὸ τὸν ὄρο νὰ μπῇ στὴ δούλεψη τοῦ Ράλλη. Τὸν ἔστειλαν νὰ καθαρίσῃ τὴν Εὐβοία ἀπὸ τοὺς κομμουνιστὲς πού τὴν εἶχαν μεταβάλει σὲ βάση ἐφοδιασμοῦ τῆς Στερεᾶς μέσο Σμύρνης. Ἡ χρεωκοπία τοῦ ΕΔΕΣ Ἀθηναίων, πού διαφαίνονταν ἀπὸ τὸ καλοκαίρι, ξέσπασε μὲ τὴν ἀποχώρηση τοῦ Παπαθανασόπουλου. Τὸ ΕΔΕΣ χωρίστηκε στὰ δυὸ — οἱ μισοὶ παρασύρθηκαν ἀπὸ τὸν Βουλπιώτη, οἱ ἄλλοι μὲ τὸν Κουσίντα καὶ τὸν Μπάρδη ἐξακολούθησαν τὸν ἐθνικὸ δρόμο, ἀσύντακτοι ὅπως πάντα ἀλλὰ φανατικοὶ ἀντιναζιῆδες. Ἐμεῖς τῶν ὀργανώσεων διαγράψαμε ἀπὸ τὴ δύναμή μας τὸν Παπαθανασόπουλο, ὅπως ἔκαμε κι ὁ Ζέρβας, πού ἔσβησε ὡς καὶ τ' ὄνομα ΕΔΕΣ.

ΟΛΙΣ ΜΠΗΚΑΝ οἱ Γερμανοὶ στὴ Μακεδονία, τὸ Βουλγάρικο Κομιτάτο ἔδωσε τὸ σύνθημα στοὺς πράκτορες του : « Σκοτώνετε τοὺς ἐφένδρους ποὺ γυρίζουν σπίτια τους ». Τὸ κακὸ ἄρχισε ἀπὸ τὴν Ἑρμακιά, ὅπου ἐξοντώθηκαν 100 στρατιῶτες τῆς Ἀλβανίας, γιὰ νὰ συνεχιστῇ μ' ἐνέδρες ὡς κάτω στὸν Ὀλυμπο. Στὰ σλα-

βόφωνα χωριά τοῦ βουνοῦ Βίτσι οἱ Βούλγαροι κατάργησαν τὴ χωροφυλακὴ καὶ τὶς ἑλληνικὲς ἀρχές, ἔβαλαν δικούς τους δημάρχους, σήκωσαν δικές τους σημαῖες καὶ περίμεναν νὰ μπῇ ἀπὸ τὸ Μοναστήρι βουλγάρικος στρατὸς νὰ καταλάβῃ τὴν περιφέρεια. Τοῦτο τὸ φέρσιμο ἔκαμε τοὺς Βορειοελλαδίτες νὰ νιώσουν τί τοὺς ἐμελλόταν. Λησμόνησαν περασμένες διαφωνίες κ' ἐνώθηκαν σὰν ἓνας ἄνθρωπος. Ἀδιαφόρησαν γιὰ καθεστωτικὰ ζητήματα ἢ ποιὸς θὰ κυβερνᾷ μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωση, καὶ δὲν ἀνησυχοῦσαν παρὰ γιὰ τὸν σλάβικο κίνδυνο. Σὰν εἶδαν τοὺς ἐξόριστους κομμουνιστὲς τῆς Φολεγάνδρου καὶ τοὺς φυλακισμένους τῆς Ἀκροναυπλίας νὰ γυρίζουν ἐλεύθεροι μὲ βουλγάρικες ταυτότητες, κατάλαβαν πὼς γιὰ τὴν Μακεδονία, ὕστερα ἀπὸ τοὺς Ἰταλογερμανοὺς, ἐχθρὸς Νο 1 ἦταν ὁ Σλάβος μὲ τοὺς συνεργάτες του. Κ' οἱ Ἕλληνες ἀντέδρασαν ἰδιόθελα. Στὴ Φλώρινα ὁ πληθυσμὸς, μὲ μιὰ ψυχὴ, ξέσκισε τὶς βουλγάρικες σημαῖες, ὕστερα γονάτισε στὴν κεντρικὴ πλατεία καὶ τραγουδώντας τὸν ἑλληνικὸ ὕμνο, ξανασήκωσε τὴ γαλανόλευκὴ κ' ἐγκατάστησε γύρω τῆς μέρα - νύχτα βάρδια πατριωτῶν νὰ τὴ φρουρῇ. Τὸ παράδειγμα τῆς Φλώρινας ἠλέκτρισε τὰ χωριά, ποὺ διώξανε κι αὐτὰ τοὺς Σλάβους κ' ἔφεραν πίσω τὶς ἑλληνικὲς ἀρχές. Ἰούλιο τοῦ '41, ἰδρύθηκε στὴν Θεσσαλονίκη ἡ ὀργάνωση ΥΒΕ (Ὑπερασπισταὶ Βορείου Ἑλλάδος), ποὺ εἶχε σκοπὸ νὰ συντονίσῃ τὴν ἐθνικὴ δράση. Πρῶτα ξεσηκώνει τὴν ἀλύγιστὴ φυλὴ τῶν Ποντίων καὶ τοὺς

παλιούς Μακεδονομάχους. Ἄρχισαν νὰ συγκεντρώνουν δπλα καὶ νὰ τὰ μεταφέρουν κρυφὰ στὰ βουνά. Διαισθάνονταν ὅτι, κάποτε κεῖ ψηλὰ ἀπομονωμένοι, θὰ χρειαζόταν μ' αὐτὰ νὰ ὑπερασπιστοῦν τὴν Πατρίδα. Καὶ δὲν ἄργησε νὰ τοὺς δώσῃ τὴν τιμὴ τῆς θυσίας τὸ βουλγάριο κτῆνος. Τὴν πρώτη σφαγὴ τὴν ἔκαμε « στὰ πεταχτά » καθὼς μπῆκε στὴ Δράμα, ὅπου ἄρχισε πρῶτ - πρῶτ νὰ πολυβολῇ στοὺς δρόμους τοὺς ἀνύποπτους διαβάτες καθὼς πῆγαιναν στὴ δουλειά τους. Ὁκτακόσια γυναικόπαιδα γιὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τοὺς δολοφόνους κλειδώθηκαν στὴν ἐκκλησίᾳ τῆς Ἁγία - Τριάδας, κ' οἱ Βούλγαροι τὴν τίναξαν μὲ δυναμίτη καὶ καταπλάκωσαν τὰ δυστυχισμένα πλάσματα. Στὸ μαρτυρικὸ Δοξάτο ξεπάστρεψαν ὀλόκληρο τὸν πληθυσμό, 1200 ἀνθρώπους. Ποτὲ δὲ φάνηκαν ἀπὸ τότε πουθενὰ πρόσφυγες τοῦ Δοξάτου, οἱ κάτοικοι τοῦ ἔξαφανίστηκαν ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς. Ὁ Γερμανὸς στρατιωτικὸς διοικητὴς Μακεδονίας von Krentzky βοηθοῦσε ἀνοιχτὰ τοὺς Βουλγάρους. Τίς προκηρύξεις του τίς τοιχοκόλλαγε σὲ τρεῖς γλῶσσες, γερμανικά, σλάβικά κ' ἑλληνικά, ἐνῶ γύρω του βούλγαροι ἀξιωματικοὶ ὀργάνωναν τὴ δεύτερη σφαγὴ, τὴν ἐπίσημη.

Ἡ Μακεδονία τὸ φθινόπωρο εἶχε κιόλας χωριστῇ σὲ δύο στρατόπεδα. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ οἱ δῆμιοι : Γερμανοί, Ἱταλοί, Σλάβοι, κομμουνιστές, Ρουμανίζοντες, Γύφτοι, Καυκάσιοι· ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ ἐθνικισταί : ντόπιοι, Πόντιοι, Θρακιῶτες, Σαρακατσαναῖοι, τουρκόφωνοι πρόσφυγες φερμένοι ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς μὰ γνησιώτατοι Ἕλληνες. Πρῶτο ἀντάρτικο σηκώθηκε στὸ χωριὸ Κλεῖτος τῆς Κοζάκης, Ὁκτώβριο τοῦ '41, δεύτερο μὲ τὸν Πόντιο ὀπλαρχηγὸ Μιχάλαγα στὴ Ζαρκαδόπετρα· ὕστερα οἱ ἀξιωματικοὶ Πόρτης καὶ Μπουλογιάννης βγῆκαν στὸ κλαρί κατὰ τὰ Γρεβενά, ὁ Κοντονάσης στὴν περιοχὴ Καστοριάς, τ' ἀδέρφια Ἑλευθεριάδῃ στὸ Βέρμιο. Αὐτοὶ ξεκαθάρισαν τὴ Δυτικὴ Μακεδονία, ὅπου ὁ κίνδυνος ἦταν ἀμεσώτερος, κι ἀνάγκασαν τὸν κατακτητὴ νὰ ὀχυρωθῇ στίς μεγάλες πόλεις. Μὰ τὸ ΕΑΜ δὲν ἀφήνει νὰ γαληνέψουν οἱ Ἕλληνες. Βγάζει δικές του ὁμά-

1944 δες πού ἀντιστρατεύονται τὶς ἐθνικές, προσπαθώντας νὰ μονοπωλήσουν τὸν ἀγώνα. Ἀφοπλίζει ὁ ΕΛΑΣ τοὺς χωριάτες ὅσους στέκουν ἐφεδρεία μας, σκοτώνει ἀξιωματικούς καὶ προδίνει στοὺς Γερμανοὺς τὴν ὀργάνωση ΥΒΕ, πού ἀναγκάζεται νὰ διαλυθῇ. Οἱ συνταγματάρχαι Ἀβδελάς, Παπαγεωργίου, Ἀργυρόπουλος, ὁ ἀεροπόρος Θεμελῆς καὶ μερικοὶ πολῖτες ἰδρύουν τώρα τὴν ΠΑΟ (Πανελλήνιο Ἀπελευθερωτικὴ Ὀργάνωση), στὴν ὁποία σιγὰ - σιγὰ μαζεύονται 400 μόνιμοι, 800 ἐφεδροὶ βαθμοφόροι καὶ χιλιάδες μαχηταὶ ἔτοιμοι ν' ἀδράξουν ὅπλα. Ἀπὸ τὴ Μέση Ἀνατολὴ ἔρχεται ἀσύρματος μὲ τοὺς ἀεροπόρους Παπαδήμα καὶ Παπανικολάου, πού τοὺς ἀνακαλύπτει ἡ Γκεσταπο καὶ τοὺς τουφεκίζει. Τόση ζωηράδα προσδίνει στὸν ἀγώνα ἡ ΠΑΟ ὥστε οἱ μικρὲς ὁμάδες τῶν βουνῶν ἐνώνονται μαζί της — ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἐαμίτικες. Γιὰ νὰ γυρίσῃ τοὺς ἀπάτριδες στὸν ἐθνικὸ δρόμο ἡ ΠΑΟ στέλνει συνδέσμους στὸν ΕΛΑΣ γυρεύοντας συνεργασία. Οἱ ἀριστεροὶ φαίνονται πρόθυμοι νὰ συνεννοηθοῦν, ἀρκεῖ νὰ πᾶνε μόνιμοι ἀξιωματικοὶ νὰ τοὺς ὀργανώσουν. Ἡ ΠΑΟ δέχεται τὴ συνεργασία γιὰ νὰ τονώσῃ τὴν Ἀντίσταση καί, μὲ τὴν εὐλογία της, ψυχωμένα στελέχη καταπιάνονται νὰ ὀργανώσουν τοὺς ἐλασίτες. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, τέλος τοῦ '42, οἱ ὁμάδες τῆς ΠΑΟ εἶχαν ξαπλωθῇ σ' ὅλη τὴ Μακεδονία καὶ ξεπερνοῦσαν σὲ δύναμη τοὺς ἀριστεροὺς. Στὰ Πιέρρια στέκει ἓνα γερὸ σῶμα ἀπὸ 200 σκληραγωγημένους λεβέντες μὲ τὸ λοχαγὸ Γουλγουτζή. Στὸν Ὀλυμπο ἀνταρτεῦει τμημα Ποντίων πού τ' ὀδηγεῖ δοκιμασμένο παλικάρι, ὁ γερό - Κισὰ Μπατζᾶκ (θὰ πῇ Κοντοπόδαρος), σεβαστὸς ἀρχηγὸς τῆς τελευταίας ἐπανάστασης τοῦ Πόντου. Τὰ Κρούσια τ' ἀφεντεύει μὲ 300 βουνίσσιους ὁ μοίραρχος Μήτσου. Στὴ Νιγρίτα μιὰ πολεμικὴ κλήρα Σαρακατσάνων, ὀδηγημένη ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Τσογκαίων, προστατεύει τὴν περιοχὴ. Ἄλλες ὁμάδες κατέχουν τὸ Βέρμιο, Πάικο, Φλώρινα, Σινιάτσικο. Δὲν κρατᾷ βαρὺ ὄπλισμὸ οἱ δικοὶ μας, καὶ κοστίζει πολλοὺς παράδες ἡ συντήρηση τόσο ἀνταρτῶν, γι' αὐτὸ ἡ ΠΑΟ δοκιμάζει νὰ ζητήσῃ ἀπὸ

τούς "Αγγλους καὶ τὴν Κυβέρνηση Καίρου βοήθεια. Μὰ βοήθεια δὲν παίρνει. Ὡστόσο τὸ ξάπλωμα τῶν ἐθνικιστῶν ἀναγκάζει τοὺς κομμουνιστὲς νὰ καιροσκοπήσουν. Μέλη τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ΕΑΜ φθάνουν στὴ Θεσσαλονίκη καὶ κλείνουν συμφωνία στρατιωτικῆς συνεργασίας. Τὸ συν-
 τρῶφεμα δεξιῶν κι ἀριστερῶν φέρνει σ' ἐλάχιστο χρονικὸ διάστημα, τοὺς τρεῖς πρώτους μῆνες τοῦ '43, θαυμαστὰ ἀπο-
 τελέσματα. Ἐλευθέρωσε ὅλα τὰ βουνὰ ἀπὸ τὴ σκλαβιά τοῦ
 "Αξονα, καὶ ἡ μικτὴ ὁμάδα τῶν ταγματάρχων Μάντζου,
 Πόρτη καὶ Κοντονάση αἰχμαλωτίζει ἔξω ἀπὸ τὴ Σιάτιστα
 ἰταλικὸ τάγμα μὲ τὸν διοικητὴ, τοὺς ὄλμους καὶ τὰ πυρο-
 βόλα του. Ἡ Μακεδονία ἀναπνέει, μὰ σκοπὸς τῶν κομμου-
 νιστῶν εἶναι νὰ πάρουν αὐτοὶ ἀνάσα, ὄχι ὁ τόπος. Οἱ σύμμα-
 χοί τους Βούλγαροι τοὺς ἐξοπλίζουν κρυφά· βοδάμαξες ὀδη-
 γημένες ἀπὸ βούλγαρους στρατιῶτες, γεμάτες ὀπλισμὸ σκε-
 πασμένον μὲ σανά, πηγαῖναν στὸν ΕΛΑΣ. Οἱ Γερμανοὶ
 συνέλαβαν κάμποσες ἀπὸ δαῦτες. Ἕνας ἀρχικομιτατζής, ὁ
 Τερπόφσκυ, παλιὸς ὑπάλληλος τῆς Πρεσβείας Ἀθηνῶν, μαζὶ
 μὲ τὸν Κάλτσεφ ἰδρύουν τὸ Βουλγάρικο ΕΑΜ (ΣΝΟΦ)
 γιὰ νὰ ἐνισχύσουν τὴν αὐτονομιστικὴ κίνηση καὶ νὰ κατε-
 βάσουν τὴ μεγάλη μητέρα, τὴ Ρωσία, στὴ Μεσόγειο.

Τὸ ἐθνικὸ πανηγύρι τῆς συνεργασίας δεξιῶν κι ἀριστε-
 ρῶν δὲ βαστᾷ παρὰ ὥς τὸν Ἀπρίλη, γιατί οἱ κόκκινοὶ ἀνη-
 συχοῦν. Βλέπουν τὸν σεβασμὸ πὺ νιώθουν τὰ παιδιὰ τοῦ
 ΕΛΑΣ γιὰ τοὺς ἐθνικόφρονες ἀξιωματικούς των, βλέπουν
 τὸν πατριωτισμὸ πὺ τὰ συνεπαίρνει, κι ἀνατρομάζουν. Ἕνα
 καλὸ πρωί, ἀφοῦ τὸ ΕΑΜ γέμισε ὄπλα, ὁ Τερπόφσκυ συλ-
 λαμβάνει τοὺς βαθμοφόρους, ἐκείνους πὺ ὀδήγησαν τὰ τμή-
 ματα στὴ νίκη, τὸν Μάντζο, τὸν Πόρτη καὶ πολλοὺς ἄλλους,
 καὶ τοὺς δικάζει στὸ χωριὸ Αὐγερινό. Τοὺς τουφεκίζει. Στὸ
 Βλάτσι ἄλλος αἰμοβόρος ἑαμοβούλγαρος, ὁ καπετὰν Μίχας,
 σκοτώνει μὲ λιθοβολισμὸ τοὺς ἐκεῖ ἀξιωματικούς καὶ τὸν
 ἥρωα τοῦ 1905 μακεδονομάχο Στέφο Γρηγορίου μὲ τὸ παι-
 δί του, νεαρὸν εὐέλπι. Παρὰ εἰδικὲς συμφωνίες πὺ ἔχουν
 κάμει γιὰ τὰ Πιέρρια, ρίχνονται 400 ἐλασίτες κατὰ τῆς ὁ-

μάδας Γουλγουτζή την ώρα που κατάκοπη από μακρινή περιοδεία κοιμόταν στη Μονή των 'Αγ. Πάντων. Ύστερα από αίματηρή συμπλοκή οι έθνικιστάι καταφέρνουν νά ξεφύγουν πρὸς τὸν Κοῦκο, ἐκτὸς ἀπὸ ἓναν ἀξιοματικὸ καὶ 25 παιδιὰ πὺ αἰχμαλωτίζονται καὶ θανατώνονται. Σ' ἄλλες ὁμῶς ἐπαρχίαι τὸ ΕΑΜ σπάζει τὰ μοῦτρα του, ὅπως στὸ Κιλκίς ὅπου ἀφήνει χάμω ἑκατὸ νεκρούς, ἢ κοντὰ στὴν Κοζάνη ὅπου τὸ σῶμα τοῦ ταγματάρχῃ Παπαβασιλείου τοὺς λιανίζει. Παρ' ὅλες αὐτὲς τίς ἀπώλειες οἱ ἀριστεροὶ κρατῶν συνέχεια τὸν καβγά μὲ τὴν ΠΑΟ γιὰ νά τῆς ἐξαντλήσουν τὰ πυρομαχικά. Πραγματικὰ δὲν ἀργοῦν νά τελειώσουν τῶν ἐθνικιστῶν τ' ἀποθέματα σὲ φυσέκια, τρόφιμα καὶ ρουχισμό. Ὁ Ἀντρέας Τζίμας (Σαμαρινιώτης), παλιὸς μαρξιστῆς βουλευτῆς, πὺ βγῆκε ἀπὸ τίς φυλακὲς Ναυπλίου χάρις στὴ διαταγὴ 621/27-6-41 τῆς Γερμανικῆς Μυστικῆς Ἀστυνομίας, κι ὁ κοιτατζῆς Τερπόφσκυ, πὺ τώρα προσποιεῖται τὸν Ἕλληνα καὶ λέγεται Ζησιάδης, περνᾶν ἀπὸ τὸ μαχαίρι ὅσους τοὺς ἀντιστέκονται. Ἔτσι ξεπάστρεψαν τοὺς ἐφεδρους ὑπολοχαγοὺς Ζήση καὶ Κιουρτσιδάκη πὺ ἦταν γραμμένοι στὸ ΕΑΜ μὰ ἀρνοῦνται τὴ συνεργασία μὲ τοὺς Σλάβους, ἀρνοῦνται τὸν ἀνελέητο ἐμπρησμό ἁθῶν χωριῶν. Κοντὰ στὸ Μελάνθιο τοὺς ἐπιτίθενται οἱ κομμουνιστῆς καὶ τοὺς πιάνουν ζωντανούς, τοὺς ὀδηγοῦν σιδηροδρόμιους ὡς τὸ Νεστόριο, ὅπου τοὺς δικάζει ὁ Τερπόφσκυ καὶ τοὺς ἐκτελεῖ στὶς 18 Ἀπριλίου '43. Κυριακὴ τῶν Βατῶν. (Τὸν Ζήση καὶ τὸν Κιουρτσιδάκη τοὺς ἐκδικήθηκε ἀργότερα ὁ Μιχάλαγας, πὺ κινήγησε ἀλύπητα τὸ σκύλο Τερπόφσκυ, ὅπου τὸν αἰχμαλώτισε καὶ τὸν σκότωσε). Ἀπὸ τὴν ἐπικράτηση τῶν Ἑαμβουλγάρων ἡ χώρα καταστρέφεται. Ἡ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη καίγονται οἱ καλύτερες πόλεις. Ρίχνουν οἱ κοιτατζῆδες λίγες τουφεκιῆς στὰ ἑλληνικὰ χωριά, λένε στοὺς Γερμανοὺς πὺς ἐκεῖ κρύβονται ἀντάρτες, κι ἐκεῖνοι πηγαίνουν καὶ τὰ λαμπαδιάζουν. Τὸ ΕΑΜ δέχεται νά ὑψωθῇ στὴ Μακεδονία ἡ σημαία τῆς Αὐτονομίας, πὺ εἶναι ἴδια μὲ τὴ βουλγάρικη μόνον τὰ χρώματα βαλμένα ἀνάποδα, κόκκινο, ἄσπρο,

πράσινο, με τὸ σοβιετικὸ ἀστέρι στὴ μέση. Ἀπὸ τὴν Καστοριά ὁ ὑπομάρχαρχος Ἀντωνίου μᾶς στέλνει ἀντίγραφο διαταγῆς τοῦ Βουλγ. Κομιτάτου ποῦ προστάζει τοὺς κομιτατζήδες : « Ἡ δράση σας νὰ γίνεται μόνον ἐναντίο τῶν ἐθνικιστῶν ἐλλήνων ἀνταρτῶν ». Τόσο συνεργάζεται τὸ ΕΑΜ με τοὺς Σλάβους ὥστε τὸ 28ο σύνταγμα τοῦ ΕΛΑΣ ὑπὸ τὸν ταγματάρχη Λαζαρίδη ἐπαναστατεῖ ἀπὸ ἀηδία. Εὐτυχῶς, τὴν ὥρα ποῦ ἡ ΠΑΟ ἀβοήθητη ξεψυχοῦσε, παρουσιάζεται ὁ ὑπολοχαγὸς Παλαμίδης φέρνοντας 5.000 λίρες κι ἀσυρμάτους, δῶρα τῆς Ἀγγλοελληνικῆς Ἐπιτροπῆς Καίρου.

Μὲ τὴν ἀποστολὴ αὐτῇ, ποῦ ἔφτασε τὴν κατ'ἀλλήλη στιγμῇ, ζωογονεῖται ὁ ἀγώνας, καὶ οἱ συγκρούσεις τῶν « ΠΑΟτζήδων » με Σλάβους καὶ Γερμανοὺς πολλαπλασιάζονται. Μολονότι περισσότεροι οἱ κόκκινοι, καὶ γερότερα ὀπλισμένοι, ὑποχωροῦν. Οἱ ἐπιτυχίες αὐτὲς τῆς ΠΑΟ τρομοκρατοῦν τὸ ΕΑΜ, ποῦ ἔρχεται πάλι νὰ προτείνῃ συνεννόηση ζητώντας συγγνώμῃ γιὰ τὶς παρασπονδίες τοῦ ΕΛΑΣ. Ἐπειδὴ ἐπεμβαίνει δραστήρια τὸ Ἀγγλικὸ Στρατηγεῖο γιὰ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες, κλείνεται νέα συμφωνία ποῦ δὲν χρησιμεύει παρὰ γιὰ νὰ κερδίσουν καιρὸ οἱ κατεργαρέοι. Τὸν Ἰούνιο τοῦ '43, με τὴ διάδοση πῶς ὁ Ἀξονας παραδίνει τὴν Κεντρικὴ Μακεδονία στοὺς Βουλγάρους, δημιουργεῖται συναγερμὸς πατριωτῶν ποῦ ζητᾶν δόπλα γιὰ νὰ βγοῦνε στὰ βουνά. Σὲ μιὰ μόνῃ ὀρεινῇ περιοχῇ, τὸ Μπέλλες, μαζεύονται πάνω ἀπὸ 3.000 ἄντρες ἑτοιμοὶ νὰ πολεμήσουν. Τὸ Κάιρο ποῦ εἰδοποιεῖται γιὰ τὸ συναγερμὸ, ἀπαντᾷ στὴν ΠΑΟ νὰ κατεβάσῃ με κάθε θυσία τοὺς πατριῶτες πίσω στὰ χωριά τους, γιατί δὲν ἔρθε ἀκόμα ὁ καιρὸς τοῦ γενικοῦ ξεσηκωμοῦ. Κατὰ τὰ μέσα Ἰουνίου οἱ ὁμάδες τῆς ΠΑΟ παίρνουν τελεσίγραφα τοῦ ΕΑΜ ἢ νὰ προσχωρήσουν στὶς τάξεις του ἢ νὰ διαλυθοῦν. Ὅσοι ἀρνοῦνται νὰ ὑπακούσουν χτυπιοῦνται μ' αἰφνιδισμούς. Μερικὲς ἀφοπλίζονται, μερικὲς κατορθώνουν νὰ κρατήσουν τὶς θέσεις τους μὰ ἐξαντλοῦν καὶ πάλι τὰ πυρομαχικά τους. Τὴν ὥρα ποῦ γονάτιζε ὁ Ἰταλὸς καὶ ἀνάτελναν ἐλπίδες γιὰ τὴν ἀπελευ-

1944 θέρωση τοῦ τόπου, κλόνιζε τὸν ἱερὸ αὐτὸ σκοπὸ ὄχι ἐχθρὸς παρὰ οἱ ἀπατεῶνες τοῦ ΕΑΜ. Τὴν ἀπελπισία τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου τὴ συγκρατεῖ ἡ ἀφιξη στὴ Θεσσαλονίκη τοῦ βρετανοῦ ἀντισυνταγματάρχου Ἑγκς, ποὺ ῥχεται νὰ συμβιβάσῃ τοὺς Ἕλληνας. Γίνεται κοινὴ σύσκεψη κατὰ τὴν ὁποία οἱ ἐκπρόσωποι τῶν ἐθνικιστῶν ὑπογράφουν ἓνα συμφωνητικὸ ὅπως τὸ ἤθελε τὸ Κάιρο, ἐνῶ οἱ ἐλασίτες δυστροποῦν νὰ τ' ἀποδεχτοῦν, μὲ τὴ δικαιολογία ὅτι δὲν ἔχουν σχετικὴ ἐντολή. Ὁ Ἀγγλος Ἑγκς ὑπόσχεται νὰ ἐφοδιάσῃ τὴν ΠΑΟ μὲ ὅπλισμό καὶ χρήματα, ὥστος ὁ καιρὸς περνάει χωρὶς οὔτε ὁ ΕΛΑΣ νὰ ὑπογράψῃ τὸ σύμφωνο οὔτε βοήθεια νὰ χαρίζεται ἀπὸ τοὺς μεγάλους Συμμάχους. Ἡ οἰκονομικὴ ἀντοχὴ τῆς ΠΑΟ σπάει καὶ ἀναγκάζεται νὰ στείλῃ στὰ βουνὰ δύο πληρεξούσιους, τοὺς συνταγματάρχες Ἀργυρόπουλο καὶ Μουστεράκη, νὰ συναντήσουν τὸ Ἀρχηγεῖο τοῦ ΕΛΑΣ. Στὴν Ἐλαφίνα, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἑγκς, ὑπογράφεται, 27 Αὐγούστου, συμφωνία ποὺ καθόριζε χωριστοὺς τομεῖς γιὰ κάθε ὀργάνωσιν ἡ ΠΑΟ νὰ πάρῃ τὰ στενὰ τῆς Χάδοβας ὡς τὰ Πιέρρια, ὁ ΕΛΑΣ τὸ Βέρμιο. Ἡ ΠΑΟ συμμορφώνεται καὶ ἀποσύρει τὰ τμήματά της ἀπὸ τὸ Βέρμιο, ὁ ΕΛΑΣ ὁμῶς δὲν τηρεῖ τὸ λόγο του παρὰ δοκιμάζει μπαμπέσικα νὰ διαλύσῃ τοὺς πατριῶτες, πέφτει ὁμῶς ἀπάνω σὲ δοκιμασμένο τμήμα, τοὺς Ποντίους τοῦ Κισᾶ - Μπατζάκ, καὶ σπάει τὰ μούτρα του.

Μὲ τὸν ἀσύρματο καταγγέλει ἡ ΠΑΟ τὶς παρασπονδίες τῶν κομμουνιστῶν κ' ἐκλιπαρεῖ ἐξακολουθητικὰ τοὺς Συμμάχους νὰ γίνουν ρίψεις στὶς ὁμάδες της ποὺ μόλις στέκουν στὰ πόδια τους. Ἀπὸ τὸ Κάιρο λαβαίνει ἀπάντησιν : « Περιμένετε. Κάνουμε συνεννοήσεις μὲ τὸ Συμμαχικὸ Στρατηγεῖο τῶν Βουνῶν. Ἀπὸ 'κεῖ θὰ πάρετε πληροφορίες ». Τρέχει ὁ Ἀργυρόπουλος στὸ Περτούλι τῆς Θεσσαλίας νὰ συναντήσῃ τὸν Κρίς. Μάταια τοῦ ὑποβάλλει ὑπομνήματα, μάταια ξοδεύει τὰ ἐπιχειρήματά του. Ὁ Κρίς στέκει παγερὸς καὶ ἀκαμπτος ἀπέναντι στὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ἀργυρόπουλου. Παραδέχεται μόνον νὰ γίνῃ μπροστὰ του σύσκεψη μὲ

τούς κομμουνιστές Τζίμα, Βελουχιώτη καὶ Μάρκο. Γιὰ τέσσερεις ὥρες φλυαροῦσε ὁ Μάρκο διατυπώνοντας κυνικότατα ψεύτικες κατηγορίες κατὰ τῆς ΠΑΟ, πῶς εἶναι δῆθεν ὀργάνωση γκεσταπίτικη. Ὁ Ἀργυρόπουλος ἀπάντησε λιγόλογα στοὺς Ἑαμίτες : « Ἄν ἡ ΠΑΟ δεχόταν συνεργασία μὲ τοὺς Γερμανοὺς θὰ ὀπλιζε χιλιάδες μαχητὲς ποὺ θὰ σᾶς σάρωναν ὅλους ἐσᾶς. Ἀλλὰ ἡ ΠΑΟ εἶναι φτωχὴ καὶ ἔρχεται δῶ νὰ ζητιανέψῃ ἀπὸ τοὺς Συμμάχους ὅπλα καὶ πυρομαχικά γιὰ νὰ χτυπήσῃ τοὺς Ναζῆδες ». Ἡ σύσκεψη δὲν κατάληξε σὲ τίποτα καὶ ὁ Ἀργυρόπουλος κατεβαίνει μετὰ χίλιες περιπέτειες πεζῇ στὴν Ἀθῆνα γιὰ νὰ μᾶς ζητήσῃ βοήθεια. Εἶναι ἡ ἐποχὴ ποὺ προσπαθοῦμε νὰ σώσουμε τὴν Πελοπόννησο καὶ δὲν ἔχουμε τὰ μέσα ν' ἀνταποκριθοῦμε στὴν παράκληση τῆς ΠΑΟ. Μὲ σφιγμένη καρδιὰ τοῦ δίνουμε τὸ ὑστέρημα μας καὶ εἰδοποιοῦμε τὴν Αἴγυπτο γιὰ τὴν κατάσταση. Στὸ Μπέλες κρατοῦσε ἡ ΠΑΟ τὸν περασμένο μῆνα 1.600 ἀντάρτες. Ἀπὸ ἔλλειψη μέσων κατάντησαν 1.400, ἔγιναν 1.200, καὶ τώρα δὲν ἀπόμειναν παρὰ 1.000, θεονήστικοι καὶ δίχως φουσέκια. Τότε ὅμως, ξαφνικά, στὶς 27 Ὀκτωβρίου τὸ Στρατηγεῖο τῆς Μ. Ἀνατολῆς τηλεγραφεῖ τῆς ΠΑΟ πῶς θὰ τῆς κάμει ρίψεις στὴ Χαλκιδική. Οἱ ἀπελπισμένοι ἀναθαρρεύουν.

Τὶς βροχὲς τὶς διαδέχτηκε χιονόκαιρος ποὺ πάγωνε τοὺς ΠΑΟτζῆδες στὰ κορφοβούνια. Γύρω ἀπ' τὶς φωτιές τους συζητοῦσαν γιὰ τὰ μαρτύρια τοῦ τόπου, γιὰ τὰ χωράφια ποὺ θὰ μέναν πάλι φέτος ἄσπαρτα, γιὰ τοὺς ἀγαπημένους ποὺ κινδυνεῦαν κάτω στὰ χωριά. Ἦταν εὐχαριστημένοι πῶς τὸ Μπέλες ποὺ λημέριαζαν τὸ κρατοῦσαν ἐλεύθερο, ἀλλὰ τί σημασία εἶχε τούτῃ ἡ γωνίτσα γῆς μπροστὰ σ' ὀλόκληρη Πατρίδα ποὺ στέναζε σκλάβα, τοὺς ὁμήρους ποὺ τουφεκίζονταν καὶ τόσα παιδάκια ποὺ πεινοῦσαν ; Συχνὰ κατὰφευγαν κοντὰ τοὺς λαχανιασμένες γυναῖκες νὰ ζητήσουν βοήθεια κάθε ποὺ βουλγάρικος στρατὸς πλησίαζε τὰ σπίτια τους. Καὶ τότε τὰ παλικάρια ξεχνοῦσαν κρῦο καὶ πείνα καὶ

1944 πρόστρεχαν νὰ πολεμήσουν. Ἐπὶ τέλους στὶς 10 Νοεμβρίου παίρνουν τὴ διαταγὴ νὰ πορευτοῦνε πρὸς τὴ Χαλκιδικὴ γιὰ νὰ μαζέψουν τὶς ἀγγλικὲς ρίψεις ποὺ θὰ γίνονταν στὴν ἀνατολικὴ ράχη τοῦ Χορτιάτη. Τὸ ΕΑΜ, Θεὸς ξέρει ἀπὸ ποῖον εἰδοποιημένο, πασχίζει νὰ τοὺς φράξῃ τὸ δρόμο γιὰ νὰ καρπωθῇ αὐτὸ τὰ δῶρα. Τρεῖς ἐνέδρες τοὺς στήνει, πρώτη στὴν Ἡράκλεια, δεύτερη στὸ Τέρπυλο, τρίτη παρέχει, στὸν Ἀναβρυτό, ὅπου ἐπεμβαίνει ἐναντίο τους καὶ βουλγάρικο τάγμα. Οἱ ἀκρίτες δὲν κρατιοῦνται, τσακίζουν ἐλασίτες καὶ Βουλγάρους καὶ περνᾶνε πέρα. Σὰν φτάνουν στὸν Χορτιάτη βλέπουν πὼς εἶναι κυκλωμένοι ἀπὸ τὸν ΕΛΑΣ καὶ τοὺς Ναζῆδες. Ὁ Γερμανὸς Διοικητὴς στέλνει κήρυκες ποὺ συναντᾶνε τὸν μοίραρχο Μήτσου καὶ τοῦ λέν : « Ἀφοῦ σᾶς πολεμᾶν οἱ Ἑαμίτες γιατί δὲν δέχεστε ὅπλα ἀπὸ μᾶς νὰ τοὺς ξεκάμετε ; Γιὰ νὰ μὴ παρεξηγηθῇτε μποροῦμε νὰ σᾶς τὰ ρίξωμε μ' αεροπλάνα, ὥστε νὰ θεωρηθοῦν ἀγγλικὲς ρίψεις, ἢ, ἂν προτιμᾶτε, ὀργανώνουμε μιὰ ἐφοδιοπομπὴ κ' ἐσεῖς καμώνεστε πὼς τὴν αἰχμαλωτίζετε. Ἐπὶ τέλους σᾶς τὰ ξεφορτώνουμε κρυφὰ σὲ καμιὰν ἔρημὴ ἀκτὴ τῆς ἐκλογῆς σας ». Ὁ μοίραρχος ἀπαντᾷ περήφανα πὼς ἔχει διαταγὴ νὰ χτυπήσῃ ὅπου βρῇ Γερμανὸ καὶ διώχνει τοὺς κήρυκες. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει διμέτωπος ἀγώνας ποὺ ἀποδείχνει τὴ σύμπραξη ΕΑΜ καὶ Γερμανῶν. Ἐνα μῆνα ἀντέχουν οἱ δικοὶ μας τοῦτο τὸν βαρὺ πόλεμο στὰ δάση τῆς Χαλκιδικῆς, ὥστόσο νέο τηλεγράφημα τοῦ Ἀγγλικοῦ Στρατηγεῖου τοὺς πληροφορεῖ πὼς οἱ ρίψεις δὲν θὰ γίνουν καὶ τοὺς ἀποκαρδιώνει. Γιὰ νὰ γυρίσουν στὸ Μπέλες, οἱ Ἀκρίτες διασπᾶν τὴ γερμανικὴ γραμμὴ κ' ὕστερα δίνουν κατὰ τὸ Ἑξαμίλι μάχη πρὸς τὸ βουλγάρικο σύνταγμα τοῦ Λαχανᾶ, ποὺ τὸ δεκατίζουν καὶ τοῦ παίρνουν αἰχμαλώτους καὶ λάφυρα. Ματωμένοι φτάνουν πίσω στὸ Μπέλες ὅπου μαῦρος ἀπελπισμὸς δέρνηι τοὺς ἀντάρτες γιὰ τὴν ἀγγλικὴ ἐγκατάλειψη. Οἱ Πόντιοι περιορίζονται μὲ τὸν Κισᾶ - Μπατζᾶκ στὰ χωριά τους καί, γιὰ νὰ κρατηθοῦν ἐκεῖ, δέχονται ὅπλα ἀπὸ ὑποπτες πηγές. Ἡ ΠΑΟ τοὺς διαγράφει ἀπὸ τὴ δύναμή της Ἰανουάριο τοῦ '44.

Στὸ Μπέλες δὲν ἀπομένουν παρὰ λίγες ὁμάδες ποὺ ἀντιστέκονται ἀπεγνωσμένα σὲ συνδυασμένες ἐπιθέσεις κομμουνιστῶν καὶ Σλάβων. "Ὅσο νιώθουν οἱ ἐαμβοβούλγαροι πὼς ὁ Χίτλερ χάνει τὸν πόλεμο τόσο ἐπιταχύνουν τὸ ρυθμὸ τῆς ἐξοντώσεως τῶν ἐθνικιστῶν ὥστε νὰ προφτάσουν ν' ἀλλάξουν τὴν ἐθνολογικὴ μορφή τῆς Μακεδονίας. Σὲ μιὰ μόνη χαράδρα, τῆς Ποντοκερασιᾶς, ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Διεθνοῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ Βένκερ μέτρησε 700 ἑλληνικὰ πτώματα. Τὸ σιτάρι στὴ Βόρειο Ἑλλάδα θ' ἀνεβῇ ψηλὰ τὶς ἐρχόμενες σπορὲς θρεμμένο ἀπὸ τόσα κουφάρια πατριωτῶν ποὺ σκότωσαν Γερμανοί, σκότωσαν Ἴταλοί, σκοτώσανε Βούλγαροι σκότωσε τὸ ΕΑΜ...

ΕΛΠΙΔΑ ΤΗΣ ΝΙΚΗΣ ἔφυγε σήμερα ἀπὸ τὸ ΕΑΜ, στράφηκε πρὸς ἐμᾶς. Εἶδαμε φῶς ἀπὸ τὴ Μέση Ἀνατολή. Τὸ φῶς αὐτὸ δὲν ἦρθε, ξαφνικά, ἐτοιμαζόταν πολλοὺς μῆνες πρὶν. Στὴ διάσκεψη τῶν ἀνταρτικῶν ὁμάδων τοῦ Μυρόφυλλου, τὸν περασμένο Φεβρουάριο, συζητήθηκε ἡ δημιουργία ἐνιαίου στρατοῦ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση, καὶ προτιμήθηκε ὡς ἀρχιστράτηγος ὁ Ἀλέξ. Ὀθωναῖος. Τὸ πρόσωπο αὐτό, ἐπηρεασμένο ἀπὸ τὶς ἀριστερές θεωρίες, δὲν ἦταν ἀρεστὸ οὔτε σ' ἐμᾶς, οὔτε, νομίζω, στοὺς Ἀγγλοὺς ἐπίσημους. Ὡστόσο διατρέξαμε τὸν κίνδυνο νὰ ὀνομασθῇ Ἀρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου ἀπὸ τὸν πρωθυπουργὸ Παπανδρέου. Πραγματικὰ στὶς 23 Ἀπριλίου ὁ Τάκης Λυκουρέζος πῆρε μήνυμα ἀπ' τὸ Κάιρο νὰ βοηθήσῃ νὰ κατεβοῦν στὴν Αἴγυπτο ὁ Ὀθωναῖος κι ὁ Βεντῆρης. Ὁ πρῶτος, ποὺ ἔπασχε ἀπὸ ἔλκος τοῦ στομάχου, ἀπάντησε ἀρνητικά, κ' ἔτσι ἔφυγε γιὰ κάτω ὁ Βεντῆρης, ποὺ διορίστηκε, μετὰ τὸ συνέδριο τοῦ Λιβάνου, ἀρχηγὸς τοῦ Στρατοῦ καὶ τοῦ Ἐπιτελείου. Αὐτὸς ὁ διορισμὸς εἶχε γιὰ

1944 τὴν ἀπελευθέρωση μεγάλη σημασία. Ἄν ἐξασφάλιζε ὁ Σαράφης, ὡς προσπαθοῦσε, τὸν ἀριστερὸ Ὀθωναῖο γιὰ ἀρχιστράτηγο, θ' ἀπελευθέρωνε τὴν πρωτεύουσα μὲ τοὺς ἑαμίτες, θ' ἀφόπλιζε τοὺς ἐθνικιστὰς καὶ θὰ ὑποδούλωνε τὴν Ἑλλάδα, ἀκόμα κι ἂς μὴν τό 'θελε, στὸν κομμουνισμό. Ἀντιθέτως, ὁ Βεντῆρης, ποὺ γνῶριζε καλὰ τὴν ἐδῶ στρατιωτικὴ κατάσταση, τὰ τερτίπια τοῦ ΚΚΕ καὶ τὶς ἀνάγκες τῶν ὁμάδων μας, θὰ βοηθοῦσε νὰ ἰσοζυγίσωμε κάπως τὴ μεγάλη διαφορὰ δυνάμεως ποὺ μᾶς χώριζε ἀπὸ τοὺς κόκκινους. Ἐκεῖνοι εἶχαν τακτικὸ στρατὸ 9 μεραρχίες, 50.000 ἀντάρτες, ὄλμους, πολυβόλα καὶ ὀρειβατικὸ πυροβολικόν, ἐμεῖς (ὁ Ζέρβας ἀπομονωμένος καὶ μακριὰ δὲν λογάριαζε) μόλις μετριοῦμαστε 2.000. Ἐκεῖνοι εἶχαν ἄλλους 50.000 στὸν ἐφεδρικὸ ΕΛΑΣ, ὀπλισμένους βέβαια μὲ παράτερα τουφέκια, μὰ ἱκανοὺς ὅπωςδὴποτε νὰ πολεμήσουν μὲ δαῦτα, ἐνῶ ἐμεῖς εἴχαμε ἐφεδρεία νέους ποὺ κρατοῦσαν πιστόλια, πολλὰ μάλιστα χωρὶς σφαῖρες. Γιὰ ν' ἀνατρέψῃ αὐτὴ τὴν ἀπελπιστικὴ κατάσταση κατέβηκε στὸ Κάιρο ὁ Βεντῆρης. Καθὼς ἀργοῦσε νὰ δώσῃ εἰδήσεις, ὁ στρατηγὸς Σπηλιωτόπουλος τοῦ τηλεγράφησε, 9 Ἰουλίου : « Ἀναμένομεν ἐναγωνίως ὁδηγίας, κατευθύνσεις καὶ παροχὴν μέσων. Βραδύτης ἐπιδρᾷ ἐπὶ ἡθικοῦ ». Τὴν ἐπομένη λάβαινε ὁ Σπηλιωτόπουλος τὴ διαταγὴ 1031 τοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν, ποὺ ὀριζε : « Ἐξουσιοδοτεῖσθε ὅπως ἐκδίδετε διαταγὰς εἰς ἀξιωματικούς τῆς ἐκλογῆς σας δι' ἐπιχειρησιακὰ καθήκοντα. Ἡ μὴ συμμόρφωσις πρὸς διαταγὰς σας θέλει θεωρηθῇ παράβασις τῶν πολεμικῶν κανονισμῶν ».

Στις 28 Ἰουλίου ὁ Σπηλιωτόπουλος ἐπῆρε τοῦτο τὸ τηλεγράφημα τοῦ Πρωθυπουργοῦ : « Ἐμβάζομεν 400 χρυσᾶς, πρώτην δόσιν διὰ διωκομένους ἀξιωματικούς καὶ οἰκογενεῖας των, κατὰ κρίσιν σας. Ἐξησφαλίσαμεν μέγα ποσὸν δι' ἐθνικὰς ὀργανώσεις, ἐμβάζομεν συντόμως διὰ καταλλήλου μέσου. Διαχειρίσις ὑπὸ ἐπιτροπῆς τηροῦσης ἀναγκαῖα ἀποδεικτικὰ ἔγγραφα ». Τρία χρόνια τώρα ἡ Μ. Ἀνατολὴ μᾶς ζητοῦσε ἀξιωματικούς, ὑπαξιωματικούς καὶ

πρὸ πάντων τεχνίτες : « Ἀποστείλατε τεχνίτας ἀπασῶν ὑπηρεσιῶν », μᾶς ἐπαναλάμβανε. Τέτοιες ἀποστολὲς ἔκανε ἀπὸ δῶ κάθε ὀργάνωσις, καὶ χίλιοι στρατιωτικοὶ ποὺ ἄραξαν ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν διαταγῶν στὴν Αἴγυπτο ἄφησαν πίσω τὶς οἰκογενεῖές τους μέσα στὴ φτώχεια. Κανένας δὲν τὶς φρόντιζε. Τώρα θὰ ἴβρισκαν ὅλοι αὐτοὶ κάποιαν ἀνακούφιση. Τὴν ὥρα ποὺ ἡ κατάσταση στὸ ἐσωτερικὸ χειροτέρευε καὶ τὸ ΚΚΕ ἔστελνε τελεσίγραφα στὸν Πρωθυπουργὸ βάζοντας νέους ἀπαράδεχτους ὅρους γιὰ νὰ μετᾷσχη στὴν Κυβέρνηση, μιὰ κρυφὴ συνεργασία γινόταν μεταξὺ Παπανδρέου, Βεντήρη, καὶ Σπηλιωτόπουλου ποὺ ὑποσχόταν γόνιμα ἀποτελέσματα. 9 Αὐγούστου ὁ Βεντῆρης τηλεγραφεῖ : « Κοινοποιήσατε συνταγματάρχην Παπαγεωργίου Γ. ἄμεσον διορισμόν του ὡς στρατιωτικοῦ διοικητοῦ Θεσσαλονίκης. Δέον ἐτοιμασθῇ ἀναχωρήσῃ ἅμα λήψει ὁδηγίων ». Τοῦ Παπαγεωργίου τοῦ ἔβγαλα μόνος μου ψεύτικες ταυτότητες καὶ τὸν ἐβοήθησα νὰ φύγῃ γιὰ τὴ Μακεδονία. 11 Αὐγούστου παίρνω ἀπὸ τὸν ἀσύρματο τοῦ Κόδρου τὸ ὑπ' ἀριθ. 1061 τηλεγράφημα τοῦ Βεντῆρη γιὰ τὸ Σπηλιωτόπουλο : « Ἀναφέρατε πυρομαχικὰ ἀπαιτούμενα δι' ὑπάρχοντα ὅπλα χειρὰς Χωροφυλακῆς καὶ ὀργανώσεων. Ἐτοιμάσατε καταλλήλως ἀξιωματικούς Ἀστυνομίας Πόλεων καὶ Χωροφυλακῆς πρὸς ἐξασφάλισιν συνεργασίας συμφώνως διαταγὰς σας ». Ὁ Σπηλιωτόπουλος παρακαλεῖ τὸν Μαρχεζίνη κ' ἐμένα νὰ κάνωμε τὶς σχετικὰς ἐπαφάς. Μυοῦμε στὴν ὑπόθεση πρῶτα τὸν συνταγματάρχην Πάτερη, ὕστερα τοὺς Παπαργύρη καὶ Πολυκράτη καὶ σὲ δυὸ μέρες κανονίζουμε νὰ συναντηθῇ στὸ σπίτι τοῦ Μαρχεζίνη ὁ Σπηλιωτόπουλος μὲ τὸν ὑποστράτηγο Ντάκο. Ἡ Χωροφυλακὴ εἶναι δική μας. Συγχρόνως παρουσιάζουμε στὸν Στρατιωτικὸ Διοικητὴ γιὰ τὴν Ἀστυνομία, παλλόμενους ἀπὸ ἐνθουσιασμό, τὸν ἀρχισυνωμότη Ἐβερτ καὶ τοὺς διευθυντὰς Γεωργίου, Νέρη καὶ Βρανόπουλο. Ἡ Ἀστυνομία εἶναι 100% δική μας. Στὴν Πυροσβεστικὴ Ὑπηρεσία μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κλ. Γεωργιάδη δασκαλεύω τὸν ὑποδιοικητὴ Ἀντωνόπουλο, μὰ μοιάζει μουδια-

1944 σμένος. Μαζί του δὲ θὰ πᾶμε μακριά, γι' αὐτὸ τὸν παρατῶ καὶ κατηγῶ τὸν λοχαγὸ Ζαφειρόπουλο, τὸ δυναμικότερο στοιχεῖο τῆς μολυσμένης ἀπὸ τὸ ΕΑΜ Πυροσβεστικῆς. Ἀφοῦ συνεννοήθηκε μ' ὅλους αὐτοὺς ὁ Στρατηγὸς ἔδωσε ἀπάντηση στὸ Κάιρο : « Δύναμις Χωροφυλακῆς 3.200, ἐξ ὧν ἔνοπλοι 2.700. Ἀστυνομίας δύναμις 3.600, τὸ ἥμισυ μόνον φέρει πιστόλια. Μηχανοκινήτου τμήματος δύναμις 200, μὲ 20 ὅπλοπολυβόλα καὶ 80 τυφέκια. Ἀνωτέρω δύναμις πειθαρχήσει ἐν τῷ συνόλῳ. Πυροσβεστικῆς δύναμις 1000 ἄοπλοι. Ἐπαφὴ μετὰ ἀρμοδίων τῶν Σωμάτων ἐλήφθη καὶ ἐξησφαλίσθη ». Ὅσο γιὰ τὰ ὅπλα πού ζητούσαμε τηλεγραφεῖ ὁ Σπηλιωτόπουλος νὰ σταλοῦν στὴν Κακὴ Θάλασσα κοντὰ στὴ Μονὴ τῆς Κερατιᾶς.

Καὶ τὸν Δεκαπενταύγουστο ἡ ἐλπίδα τῆς Νίκης ἔφυγε ἀπὸ τὸ ΕΑΜ, στράφηκε πρὸς ἐμᾶς. Θὰ ἦταν 3 ἡ ὥρα τ' ἀπόγεμα ὅταν ἤρθε σπῆτι μου ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Στρατηγοῦ, λοχαγὸς Καζάνης, νὰ μὲ εἰδοποιήσῃ νὰ πάγω στὸν κρυψώνα του. Ἔτρεξα νὰ τὸν συναντήσω, χτύπησα στὴν πόρτα τὸ σύνθημα καὶ τὸν ρώτησα :

— Τί τρέχει, Στρατηγέ ;

— Χαρᾶς εὐαγγελία.

Κατάπια τὸ σάλιο μου :

— Δηλαδή ;

Ἄντὶ νὰ μ' ἀπαντήσῃ μὲ πῆγε στὸ δωμάτιό του. Ἀντίκρισα τὸν ἀντισυνταγματάρχη Ροῦσο, ἐπιτελάρχῃ τοῦ Ἱεροῦ Λόχου, πού μόλις εἶχε φτάσει ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο μὲ ὁδηγίες καὶ χρήματα. Στὸ Κάιρο εἶχε συνεργαστῇ μὲ τὸν Πρωθυπουργὸ καὶ τὸν Βεντήρη, ἀπὸ κεῖ πέταξε στὴν Ἀμμόχωστο Κύπρου, συγκέντρωσε τὴν ἀποστολὴ του (τὸν ἑφ. ὑπολοχ. Μπούμπουρα καὶ τὸν ἀσυρματιστὴ Ι. Δάκογλου) καὶ μὲ καῖκι μεταφέρθηκαν στὴν Κακὴ Θάλασσα, ὅπου εἶχαν τὴν ἀτυχίαν νὰ πέσουν ἀπάνω σὲ γερμανικὸ μπλόκο. Μιὰ γριούλα τοὺς ἔσωσε. Καθὼς τοὺς εἶδε νὰ πλησιάζουν ἀπὸ τὴν παραλία φορτωμένοι τοὺς ἀσύρματους, τοὺς εἰδοποίησε νὰ κρυφτοῦν. Χώθηκαν σὲ κάτι ἀμπελοφράχτες, ὅσο ν' ἀπομα-

κρυνθοῦν οἱ Ναζῆδες, καὶ τὴ νύχτα πέρασαν στὴν Ἀθήνα. Ὁ Ροῦσος ἔφερνε γράμματα τοῦ Παπανδρέου ποὺ ὄριζε οἱ φίλοι του Φίλιππος Μανουηλίδης καὶ Λουκῆς Ἀκρίτας ν' ἀναλάβουν τὴν πολιτικὴ διεύθυνση τοῦ ἀγώνα. Ὁ Στρατηγὸς μὲ παρακάλεσε νὰ τοῦ φέρω αὐτοὺς τοὺς δύο καὶ μοῦ ἀνάθεσε νὰ παραλάβω 2.000 χρυσὲς λίρες ποὺ εἶχανε φορτωθῇ στὸ καΐκι τοῦ Ροῦσου καὶ φυλάγονταν ἀπὸ ἀγγλικὴ μυστικὴ ὑπηρεσία.

— Ποῦ θὰ τίς βρῶ τίς λίρες ; ρώτησα.

Ὁ Ροῦσος μοῦ ἔδωσε μιὰν αἰγυπτιακὴ ἔφημερίδα καὶ ἐξήγησε : « Θὰ πᾶς στὴν ὁδὸ Σταδίου 50, θὰ δῆς στὸ βάθος τῆς αὐλῆς, ἀριστερά, μιὰ σκάλα, θ' ἀνεβῆς στὸ πρῶτο πάτωμα καὶ δίπλα στὸ συμβολαιογραφεῖο Καββαδία θὰ ζητήσης τὸν Θωμᾶ, κι ὅταν παρουσιαστῇ ἕνας κοντός, στρουμπουλὸς ἄνθρωπος θὰ τοῦ δείξης τὴν ἔφημερίδα καὶ θὰ τοῦ πῆς : « μὲ στέλνει ὁ Ἡρακλείδης γιὰ τὸ δέμα ». Αὐτὸς θὰ σοῦ δώσῃ τίς λίρες. Μὲ τὴ μοτοσυκλέτα ὁδήγησα τὸν Μανουηλίδη καὶ τὸν Ἀκρίτα κοντὰ στὸν Στρατηγὸ καὶ ὕστερα πετάχτηκα ὡς τὴν ὁδὸ Σταδίου 50, ὅπου ὁ στρουμπουλὸς τύπος μὲ παρέπεμψε σ' ἄλλον, φιλόλιγνο, τὴν ὁδὸ Πραξιτέλους, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔλαβα ἕνα βαρὺ τενεκὲ γεμάτον λίρες. Τίς ἐμέτρησα τοῦ Σπηλιωτόπουλου καὶ τότε ἀκούσαμε τίς προφορικὰς ἐντολὰς ποὺ ἔφερνε ὁ Ροῦσος ἐκ μέρους τοῦ Πρωθυπουργοῦ :

1) Ὁ κ. Παπανδρέου ἐπιζητεῖ νὰ περιλάβῃ καὶ τὸ ΕΑΜ εἰς τὴν Κυβέρνησιν ὅχι διότι πιστεῖε στὴν εὐλικρίνεια τῆς συνεργασίας του ἀλλὰ διότι θέλει ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοὺς Συμμάχους κάθε ἐνδοιασμόν ὅτι δὲν ἔκαμε τὸ πᾶν διὰ νὰ τὸ χρησιμοποίησῃ εἰς τὴν Ἀπελευθέρωση.

2) Μετὰ τὴν εἴσοδο τοῦ ΕΑΜ στὴν Κυβέρνηση δύο τινὰ θὰ συμβοῦν : ἢ θὰ συνεργασθῇ εὐλικρινῶς, ὅποτε τὸ κράτος τοῦ Νόμου θὰ ἐπεβάλλετο εὐκόλως ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως, ἢ, ἂν δὲν συνειργάζετο, θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα ὁ Πρωθυπουργὸς νὰ τὸ καταγγείλῃ εἰς τοὺς Συμμάχους, ζητῶν, ἀφοῦ αὐτὸς δὲν διέθετε δυνάμεις, νὰ τὸ σωφρονίσουν ἐκεῖνοι.

3) Νὰ μεταβιβάσωμε εἰς τὸν Βεντῆρην πλήρη στοιχεῖα διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν ὀργανώσεων Ἀντιστάσεως καὶ τῶν ἐδῶ Ἐθνικῶν δυνάμεων, ὥστε νὰ συμπληρωθοῦν αἱ ἐλλείψεις τους.

4) Νὰ ἐρωτήσῃ τὸν Στρατιωτικὸ Διοικητὴ καὶ τὰ μέλη Ἐπιτροπῆς τί σκέπτονται νὰ κάμουν τὰ Τάγματα Ἀσφαλείας.

Ὁ στρατηγὸς Σπηλιωτόπουλος ὁ Μανουηλίδης κ' ἐγὼ θέλαμε νὰ τὰ περιορίσωμε χωρὶς ὅμως νὰ τὰ ἐκμηδενίσωμε, ὥστε νὰ εἶναι ἐφεδρεῖα ἂν μᾶς ἐπετίθετο ὁ κομμουνισμὸς μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Γερμανῶν. Ὁ Ἀκρίτας ἐναντιώθηκε ἀπόλυτα στὴ δυνατότητα ὁποιασδήποτε χρησιμοποίησεως τῶν Ταγμάτων Ἀσφαλείας. Θεωροῦσε ντροπὴ ν' ἀπελευθερωθοῦμε μὲ τὴ βοήθεια τους καὶ ἀνάθεσε στὸν Ροῦσο νὰ πῇ τοῦ Πρωθυπουργοῦ πὼς προτιμοῦσε νὰ παραιτηθῇ παρὰ νὰ συνεργαστῇ μὲ τὰ τάγματα. Ὁσὴν ὥρα βαστοῦσε ἡ σύσκεψις ὁ ἀντισυνταγματάρχης ὅλο σηκωνόταν κ' ἔριχνε μιὰ ματιὰ ἀπ' τὸ παράθυρο. Τὸ πρόσεξα καὶ τὸν ἐψάρεψα γιατί ἀνησυχοῦσε : « Ἀπὸ δῶ, μοῦ ἀπάντησε, φαίνεται τὸ σπίτι μου, καὶ παρακολουθῶ μήπως προβάλῃ στὸ παράθυρο ἡ γυναίκα μου ἢ τὸ κοριτσάκι μου. Ἐχὼ τρία χρόνια νὰ τοὺς ἀντικρίσω ».

Ὅταν νύχτωσε πῆγε ὁ Ροῦσος σπίτι του καὶ μόλις τὸν εἶδε ξαφνικὰ ἡ γυναίκα του σωριάστηκε κάτω λιπόθυμη. Τὴν ἐπομένη τὸ πρωὶ ξανασυναντηθήκαμε οἱ τέσσερεις κ' ἐτοιμάσαμε τίς ἀπαντήσεις γιὰ τὸ Κάιρο. Ὅλη τὴν ὑπόλοιπὴ μέρα ὁ Ροῦσος κρύφτηκε κοντά μου, ἐπειδὴ κανεὶς δὲν ἔπρεπε νὰ μάθῃ τὴν ἀφίξή του, καὶ τὴ νύχτα μπαρκάρισε γιὰ τὴν Αἴγυπτο. Ὅσες ὥρες φιλοξενοῦσα τὸν Ροῦσο ἄκουσα πολλά γιὰ τὴν κατάστασιν ποὺ δημιουργήθηκε στὴ Μ. Ἀνατολὴ μετὰ τὰ κινήματα καὶ γιὰ τὸν νέον Ἀρχιστράτηγο Paget :

« Ἡ στάσις τῆς 4^{ης} Ἀπριλίου, μοῦ διηγήθηκε, βρῆκε ἀπαράσκευο τὸν στρατηγὸ Πάτζετ, ποὺ μόλις πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχε ἀντικαταστήσει τὸν Οὐίλσον. Ἄν καὶ πολλοὶ τὸν συμβούλευαν νὰ διαλύσῃ μιὰ γιὰ πάντα τὸν ἑλληνικὸ

Στρατό, ἀπὸ φόβο μήπως μολύνῃ τ' ἄλλα συμμαχικά τμήματα στὴν Ἀφρική, αὐτὸς ἀρνήθηκε λέγοντας ὅτι λαὸς ποὺ ἔδωσε τὴν Ἀλβανικὴ ἐποποιία θὰ τὴν ξανάδινε, ἀρκεῖ νὰ πετύχαινε ἀξιους ἡγέτες. Χάρη στὸ Πάτζετ καὶ τὸν στρατηγὸ Λιώση σώθηκε ἡ τιμὴ τῆς Ἑλλάδος, καὶ μόλις ἀνάλαβε ἐπιτελάρχης ὁ Βεντῆρης καὶ κοπάνισε ἀμείλικτα κινήματιες καὶ σκάρτους, ἀδιάφορο δεξιούς ἢ ἀριστερούς, ὁ Paget τὸν ἐπρόσεξε. Τὸν βοήθησε μὲ στοργὴ νὰ ξαναφτιάξῃ στρατό. Ἦταν πραγματικὸς φιλέλληνας, συντηρητικὸς, φύση ἀντίθετη ἀπὸ τὸν Οὐίλσον. Ἐτρεφε βαθὺ σεβασμὸ γιὰ τὸν Βασίλεα Γεώργιο καὶ πρόσεχε τίς ὁδηγίες Του. Ἐνῶ ποτὲ δὲν εἶχε πάει στὸ Γαλλικὸ ἢ Πολωνικὸ ἢ Σερβικὸ Στρατηγεῖο τοῦ Καίρου, ξεκίνησε μ' ὀλόκληρο ἐπιτελεῖο κ' ἐπισκέφθηκε ἐπίσημα τὸν Βεντῆρη στὸ γραφεῖο του. "Ἡρθα, τοῦ εἶπε, νὰ λύσω ἐπὶ τόπου τὰ προβλήματατά σας. Τί θέλετε ;" Ἔτσι σαρκώθηκε ὁ νέος Στρατὸς ».

Αὐτὰ μοῦ λέει ὁ Ροῦσος, κι' ἐγὼ πικραίνομαι σὰν συλλογιέμαι τί δόξες θὰ γράφονταν στὴν Ἀφρική ἂν ἀπ' ἀρχῆς ἔσμιγαν οἱ σωστοὶ Ἀγγλοὶ μὲ τοὺς σωστοὺς Ἕλληνας.

Τὴ δευτέρῃ συνάντησι Μανουηλίδη, Ἀκρίτα καὶ Στρατηγοῦ κανόνισα παλαβὰ — τοὺς ἐπῆγα στὴν ὁδὸν Ὑψηλάντη 12, κολλητὰ στὰ γραφεῖα τῆς Γκεσταπό, μὲ τὴν ἰδέα πὺς ποτὲ δὲν θὰ ὑποπτεύονταν οἱ Χιτλερικοὶ συνωμοσίᾳ γινόμενῃ τόσο κοντὰ τους. Κατὰ τὴ συνεδρίαση αὐτὴ μοῦ ἔκαμαν τὴν τιμὴ νὰ μὲ πάρουν γιὰ τέταρτο μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀπελευθερώσεως, μὲ πρόεδρο τὸν Φίλιππο Μανουηλίδη. Μέρα παρὰ μέρα συνεδριάζαμε ἀλλάζοντας συνεχῶς στέκι. Ἡ κατάστασις ἦταν πολὺ δύσκολη. Πίσω ἀπὸ τὴ ράχη τοῦ στρατηγοῦ Paget προσπαθοῦσαν πάντοτε μερικὲς Μεσανατολίτες νὰ δυναμώσουν τὸν ΕΛΑΣ. Στις 19 Αὐγούστου ἔφυγε γιὰ τὰ βουνὰ ὁ ταξίαρχος Barker Benfield, ἀρχηγὸς τῆς Force 133, ποὺς ξέρει τί νὰ ὀργανώσῃ. Ἦτανε γενναῖος ἀξιωματικὸς μὰ φιλοεαμίτης, ποὺ δσάκις κινδύνευαν οἱ προστατευόμενοί του πᾶσχιζε νὰ τοὺς σώζῃ. Ἀπὸ τὴν

1944 Άλλη μεριά ή ΠΕΕΑ, για ν' ἀντισταθμίση τήν ὀνομασία τοῦ Σπηλιωτόπουλου, πού τόσο τήν ἐθορύβησε, διόρισε τρεῖς ἀρχικομμουνιστές ὡς « Διοικητική Ἐπιτροπή Ἀθηνῶν - Πειραιῶς ». Τούς ἐγκατάστησε στά Κρῶρα, ἔδρα συντάγματος ἀνταρτῶν, μ' ἐντολή ν' ἀπελευθερώσουν αὐτοί τήν πρωτεύουσα καί ν' ἀσκήσουν τήν ἐξουσία παραμερίζοντας τόν ἐπίσημο Στρατ. Διοικητή. Κάθε πρωί μᾶς ἔρχονταν νέες ἀποδείξεις ὅτι τὸ ΚΚΕ σχεδίαζε νά καταλάβῃ τήν Ἀθήνα μέ τή βία. Ἀπ' ὅλη τῇ Ρούμελη κατέβαιναν ἐλασίτες καί συγκεντρῶνονταν στήν Ἀττική. Ὁ Σαράφης ὀργάνωσε γύρω μας « Ὁμάδα Μεραρχιῶν Στερεᾶς » ὑπὸ τὸ στρατηγὸ Τσαμάκο, μέ καπετάνιο τὸν φανατικὸ Τάσο Λευτεριά. Αὐγάτισε τήν V Ταξιαρχία σὲ Μεραρχία καί τῆς ἔδωσε τρία συντάγματα καθῶς καί λόχους στρατηγείου, διαβιβάσεων, ὀλμων, πολυβόλων καί μηχανικοῦ — 5000 ἄτομα. Κάθε νύχτα φιλτράριζαν στήν Κοκκινιά ἀπὸ τὸν Αἰγάλεω, στὴ Νέα Ἰωνία ἀπὸ τὴν Πεντέλη, ἀπὸ τὸν Ὑμηττὸ στήν Καισαριανὴ ἀντάρτες τῶν βουνῶν καλοπλισμένοι, πού προορίζονταν ν' ἀποτελέσουν τὴ μεραρχία Ἀθηνῶν.

Ὁ Σπηλιωτόπουλος, ἀφοῦ ὀργάνωσε τὸ Ἐπιτελεῖο του, (τὸ ἀποκρύβαμε ὀλόκληρο ἐμεῖς σὲ διάφορα φιλικὰ σπίντια), διαίρεσε τὴν περιοχὴ Ἀττικῆς σὲ τριάντα τμήματα καί ὀρισε διαλεχτοὺς ἀνώτερους ἀξιωματικοὺς νά τὰ διοικοῦν. Στὶς διαταγὲς πού ἔστειλε τῶν διοικητῶν τοὺς πρόσθετε ὑστερόγραφο : « Δεσμεύεσθε διὰ λόγου τιμῆς ὅτι εἰς οὐδένα θ' ἀνακοινώσετε τὴν ἀποστολὴν ἣν σᾶς ἀναθέτω σήμερον ». Ὑστερα καταμέρισε τοὺς ἀξιωματικοὺς καί τὰ παιδιὰ τῶν ὀργανώσεων σὲ τρία συντάγματα, τὸ 1ο Πεζικὸ πού περιέλαβε τὴν Χ καί τὴν Ἐθνικὴ Δράση, τὸ 35ο μέ τὸν ΕΔΕΣ καί τὴν ΠΕΑΝ, τὸ 20ο μέ τὸν ΡΑΝ, Ἐθνικὸ Κομιτάτο, Ἀγωνιζομένη Ἑλλάδα, σπουδαστὲς τῶν ΕΣΑΣ καί τὴν Ἱερὰ Ταξιαρχία. Πρόσταξε τὰ συντάγματα αὐτὰ νά προμηθευτοῦν ὀπλισμὸ μέ χρήματα πού τοὺς διέθεσε, νά ἐτοιμάσουν κρυφὲς ἀποθῆκες ὑλικοῦ καί ν' ἀρχίσουν γυμνάσια λόχου, τάχα κάνοντας ἐκδρομὲς φυσιολατρικὲς στά περί-

χωρα. Τέτοιες ασκήσεις, οργανωμένες από ψημένους λοχαγούς του 'Αλβανικοῦ μετώπου, σφιχτόδεσαν τούς νέους σὲ διμοιρίες καὶ τούς μόρφωσαν σὲ τάξη μάχης, γιατί κατὰ τὰ φαινόμενα μάχες θὰ δίνονταν. Διάφορες ἐτοιμασίες τῶν κομμουνιστῶν ἐπειθαν πὼς δὲ θὰ ξεμπερδεύαμε μαζί τους πρὶν χυθῇ πολὺ αἷμα. Ἡ Κομμουνιστικὴ Ἐπιθεώρηση στὸ φύλλο 28 ἔγραφε πὼς « ὁ Ἐθνικὸς Στρατὸς τοῦ Παπανδρέου θὰ ριχτῇ μὲ λύσσα στοὺς ἐργάτες καὶ τούς βιοπαλαιστὲς τῆς Ἀθήνας ». Ἐγραφε ὅτι « μόνο ἡ ΠΕΕΑ ἀποτελεῖ τὴ νόμιμη κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδας ».

Οἱ ἀπειλὲς τῶν Ναζιῶν ὅτι φεύγοντας θὰ κατὰστροφαν τὴν πόλιν καὶ ὅτι πίσω τους θὰ ἐπικρατοῦσε ἀναρχία μαύριζαν τὴν προσμονὴ τῆς ἁγίας στιγμῆς πού τὴν περιμέναμε μὲ καρδιοχτύπι τρία χρόνια ἀφόρητης σκλαβιάς. Οἱ Γερμανοὶ τραβᾶν τὶς φρουρὰς τους ἀπὸ τὰ νησιά, τὶς περιμαζεύουν στὴ Θήβα. Αὐτὴ τὴν πληροφορία πού ἔπρεπε νὰ κάμῃ τούς Ρωμιούς νὰ χαροῦν, τὴν ἀκοῦν μὲ κάποια ἀνησυχία, γιατί δὲν ξέρουν ἂν ἡ Ἀπελευθέρωσις σημαίνει Τρομοκρατία ἢ Πάσχα. Ἡ ἀντικατάστασις τὴν Κυβέρνησις Κατρου τριῶν βενιζελικῶν ὑπουργῶν ἀπὸ ἑπτὰ κομμουνιστὲς ἔφερε σὲ ἀπόγνωσι τὸν ἐδῶ συντηρητικὸ κόσμον, πού ἔβλεπε ν' ἀμνηστεύωνται τὰ πιὸ ἀνατρίχιαστὰ ἐγκλήματα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Κάμποσοι ἄστοι ἄρχισαν τότε νὰ προσχωροῦν στὸ ΕΑΜ. Σὲ κάθε κράτος ὑπάρχει μιὰ μάζα δειλῶν καιροσκοπῶν πού γέρνει τὴν τελευταία στιγμὴ πρὸς τὸ μέρος τοῦ δυνατοῦ. Εἶναι οἱ ἀνεμοδεῖχτες τῆς πολιτικῆς. Γιὰ νὰ συκρατήσουμε τὸ φρόνημα τοῦ λαοῦ καὶ νὰ καθοδηγηθοῦν οἱ πατριῶτες ἐκδώσαμε, ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖο μας Κωβαίου, δύο κρυφὲς ἐφημερίδες, τὴν « Ἐλευθερία » μὲ τὸν Γ. Δρόσο, τὸν Παππά καὶ τὸν Κόκκα, πού οἱ Ἀγγλοὶ μυστικοὶ μᾶς παρακάλεσαν νὰ τοὺς τὴν ἐκχωρήσωμε μ' ὅλο τὸ προσωπικὸ της, καὶ τὰ « Καθημερινὰ Νέα », μὲ τὸν Λουκῆ Ἀκρίτα. Ἀπὸ τὶς εἰδήσεις καὶ τὶς ὁδηγίαις αὐτῶν τῶν ἐφημερίδων χορταίνονται οἱ πεινασμένοι, ἀντλοῦν θάρρος οἱ λιγόψυχοι, παρηγοροῦνται οἱ χαροκαμένοι. Μπροστὰ στὴν « Ἐλευθερία » καὶ τὰ « Κα-

1944 θημερινὰ Νέα » ἐξαφανίστηκαν σιγά - σιγά οἱ φυλάδες τῆς Κατοχῆς πού λιάνιζαν τὸν Ἀξονα. Πρὶν ἀπὸ τὸν Χίτλερ νικῆθηκαν αὐτές.

Τὸ πρωὶ τῆς 26 Αὐγούστου λάβαμε τηλεγράφημα τοῦ Καίρου πού ζητοῦσε ἀκριβέστατες εἰδήσεις γιὰ τὴν ἐκκένωση τοῦ τόπου ἀπὸ τοὺς Γερμανούς. Ὁ Σπηλιωτόπουλος μοῦ δείχνει σχετικὰ σημειώματα διαφόρων πρακτόρων του μὲ ἀντιφατικὰς πληροφορίες. Ρωτᾷ μὲ ἀπορία : « Ποιὰν ἀπ' ὅλες νὰ μεταβιβάσω ; »

— Ἐκεῖνη πού θὰ ἐξακριβώσωμε πὼς εἶναι ἀληθινή.

— Σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὴ συμβουλή. Ἀλλὰ πὼς κάνεις τοῦ λόγου σου τὴν ἐξακρίβωση ;

— Θὰ πάω στὸν Τσιρονίκο.

— Αὐτὸν τὸν προδότη ; Θὰ σὲ γελάση.

— Ὅχι. Ἀν ξέρη τὴν ἀλήθεια θὰ μοῦ τὴν πῇ.

Ἐξήγησα τοῦ Στρατηγοῦ πὼς εἶχα γνωρίσει στὶς Βρυξέλλες τὸν Τσιρονίκο, ἐδῶ καὶ δεκαπέντε χρόνια, σ' ἓνα γεῦμα τοῦ κοινοῦ φίλου de Rooover πού τὸν ἤξερε ἀπὸ τὸ Κίεβο, ὅταν ὁ Τσιρονίκος ἦταν πλούσιος τραπεζίτης, πρόξενος τῆς Ἀγγλίας καὶ πρόεδρος τῶν Ἑλλήνων τῆς Ρωσίας. Ὁ Κουτσίλιγκ Λογοθετόπουλος τὸν ἐκάλεσε ν' ἀναλάβῃ τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Οἰκονομικῶν κ' ἤρθε νύχτα σπῖτι μου ὁ Τσιρονίκος νὰ ζητήσῃ τὴ γνώμη μου. Τοῦ σύστησα ν' ἀρνηθῇ τὸ ὑπουργηλίκι γιατί θὰ καιγόταν, ἐνῶ μὲ τίς ἱκανότητες πού εἶχε θὰ ἦταν χρήσιμος στὴ μεταπολεμικὴ ἀνασυγκρότηση τῆς χώρας. Αὐτὸς ἐπέμενε καὶ φιλονικήσαμε. Ἐνῶ παραδεχότῃν πὼς θὰ χάσῃ τὸν πόλεμο ὁ Χίτλερ, ἤθελε νὰ μπῇ στὴν Κυβέρνηση ἀπὸ ἀντικομμουνισμό· εἶχε καταστραφῇ ἀπὸ τοὺς Μπολσεβίκους κ' ἤθελε νὰ τοὺς ἐκδικηθῇ.

Πίστευα πὼς θὰ πρόδινε τώρα τοὺς Γερμανούς. Μὲ τὴν εὐχὴ τοῦ Στρατηγοῦ πῆγα στὸν Τσιρονίκο καὶ μὲ τίς πληροφορίες του συντάξαμε τοῦτο τὸ τηλεγράφημα :

« Ἀπὸ Ἀρατον (Σπηλιωτόπουλον) πρὸς Πάριν (Παπανδρέου) καὶ Βέργαν (Βεντήρην). Ἀπολύτως ἐξηκριβωμέναι πληροφορίες. Κυβέρνησις εἰδοποιήθη ἐπισήμως προ-

σεχῇ ἀποχώρησιν Γερμανῶν. Ἀπεφασίσθη κρατηθῇ πάση θυσίᾳ γραμμῇ Ἀθηνῶν - Βελιγραδίου πρὸς διευκόλυνσιν φυγῆς. Φοβοῦνται ἐμποδισθῇ ὀλικὴ ἀποχώρησις ἔνεκα ραγδαίας ἐξελιξέως γεγονότων, ὁπότε ἐδόθη ἐντολὴ ἐφ' ὅσον κυκλωθοῦν νὰ παραδοθῶσι. Κατόπιν ἀνωτέρω προτείνομεν ἐνέργεια συμμαχική, ἐὰν προβλέπεται, γίνῃ ὅσον βορειότερον Ἀθηνῶν πρὸς ἀποφυγὴν ἀνατινάξεως ἐγκαταστάσεων λεκανοπεδίου Ἀττικῆς. Ἦρξατο ἀναχώρησις Γερμανίδων. Στεροῦνται μεταγωγικῶν ἀεροπλάνων ».

Συγχρόνως τηλεγραφήσαμε στὸ Κάιρο πὼς ὁ κομμουνιστὴς Μενύχτας εἶχε μπεῖ στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ ὀργανώσῃ τὴν κατάληψιν τῆς ἐξουσίας. Τὸ πρόβλημα ποῦ ἀπασχολοῦσε τὴν Ἐπιτροπὴ μας Ἀπελευθερώσεως δὲν ἦταν μόνο ἡ ἀναρχία τοῦ ΕΑΜ ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπειλὲς τῶν Γερμανῶν πὼς θ' ἀνατινάξουν τὴν πρωτεύουσα ἂν παρενοχλοῦσε κανεὶς τὴν ἀναχώρησίν τους. Τὰ συνεργεῖα μας μηχανικοῦ ὑπὸ τὸν ἀντισυνταγματάρχη Βαγιᾶκῃ ἔφεραν δλόκληρο τὸ δίκτυ τῶν ὑπονομεύσεων ποῦ εἶχαν κάμει οἱ Χιτλερικοὶ στὸ φράγμα τοῦ Μαραθῶνα, τὸν Πειραιᾶ, Τηλεφωνικὴ Ἑταιρεία, Ἰσθμὸ Κορίνθου, Ἡλεκτρικὴ Ἑταιρεία, στὰ γεφύρια, τοὺς σταθμοὺς, στρατῶνες, τὸ ἐργοστάσιον τῶν ΣΕΚ, τελωνεῖα, ἀποθῆκες. Ἐὰν αὐτὸ τὸ πρόγραμμα καταστροφῆς τὸ πραγματοποιοῦσαν οἱ κακοῦργοι, ἡ Ἀθήνα δὲ θὰ μποροῦσε νὰ κατοικηθῇ. Καὶ χειρότερο ἦταν ὅτι τὶς ἀνατινάξεις τὶς εἶχαν ἀναλάβει τ' ἄγρια Ες-Ες. Ὁ ἀρχηγὸς τους Σιμᾶνα ἀπειλοῦσε πὼς θὰ μᾶς κάμῃ στάχτη μὲ τὰ κανόνια ποῦ εἶχε ἐγκαταστήσει μέσα σὲ 5 τοῦνελ ψηλὰ στὸν Λυκαβηττό. Ὁ πρωθυπουργὸς Ράλλης συγκέντρωσε στὸ Ὑπουργεῖο Ἑσωτερικῶν 400 ἀξιωματικούς τῆς Χωροφυλακῆς καὶ τῆς Αστυνομίας νὰ τοὺς παρακαλέσῃ μὲ μασημένα λόγια νὰ μὴ χτυπήσουν τοὺς Γερμανοὺς γιὰ νὰ μὴν ἐξαφανιστῇ ἡ πρωτεύουσα. Τὸ βράδυ τῆς 30 Αὐγούστου μὲ φῶναξε ὁ Τσιρονίκος νὰ μοῦ πῇ πὼς ἔφευγε γιὰ τὸ Βελιγράδι κατὰ πρόσκληση τοῦ Νοῦμπάχερ καὶ μ' ἐρώτησε μήπως ὑπῆρχε κανένα ἐθνικὸ ζήτημα νὰ φροντίσῃ.

Πετάρχτηκα στην κρυψώνα του Στρατηγού να πάρω τη γνώμη του.

— Τὸν ἐμπιστεύεσαι αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο; μοῦ λέει.

— Ναί. Τί χάνουμε νὰ τοῦ ἀναθέσωμε νὰ σώσῃ τὴ λίμνη τοῦ Μαραθῶνα;

— Δὲν ἔχω ἀντίρρηση. Μὰ τί θὰ ποῦν οἱ Ἀγγλοὶ;

— Πέρσι τὸν Αὐγούστο, Στρατηγέ μου, εἶχε κατεβῆ ἀπὸ τὸ Καρπενήσι ὁ λοχαγὸς Mac Intyre καὶ ζήτησε τοῦ Μαρκεζίνη νὰ βρῇ τρόπο νὰ προστατευθοῦν τὰ δημόσια ἔργα ὅταν θὰ φεύγαν οἱ Γερμανοί. Θυμᾶσαι, τότε σκόπευαν νὰ κάμουν οἱ Σύμμαχοι ἀπόβασον. Τὸν περασμένο μῆνα ξαναῆρθε ὁ ἴδιος Mac Intyre νὰ μᾶς θυμίσῃ τὴν ἐντολὴ νὰ προστατέψωμε τὸ φράγμα, τὴν Ἠλεκτρικὴ, τὸ λιμάνι καὶ τὰ τηλέφωνα. Βλέπεις πῶς οἱ Ἀγγλοὶ συμφωνοῦν.

Ὁ Στρατηγὸς σκέφθηκε μιὰ στιγμή καὶ ὕστερα μοῦ εἶπε : « Πάρε χαρτί καὶ γράφε ».

Ἐγραψα πέντε αἰτήματα καὶ πῆγα τοῦ Τσιρονίκου τὸ χειρόγραφο ποὺ ἔλεγε :

1) Νὰ ἀφαιρεθῇ ἡ δυναμίτις ἀπὸ φράγμα Μαραθῶνος.
2) Νὰ μὴ καταστραφῇ ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς, τὸ ἐργοστάσιο τοῦ Ἠλεκτρικοῦ καὶ τὸ τηλεφωνικὸ κέντρο. 3) Νὰ μεταβιβασθῇ ἡ Διοίκησις τῶν Γερμανικῶν Δυνάμεων Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸν ὑποστράτηγον τῶν SS Σιμάρα εἰς τὸν ὑποστράτηγον τῆς Βέρμαχτ Φέλμυ. 4) Νὰ κηρυχθῇ ἡ πρωτεύουσα ἀνοχύρωτος πόλις καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν οἱ Γερμανοὶ τὰ ὄχυρά τοῦ Λυκαβηττοῦ. 5) Ν' ἀντικατασταθῇ ὁ Διοικητὴς Εἰδικῆς Ἀσφαλείας Λάμπου διὰ τοῦ συνταγματάρχου Ραφτοδήμου ».

Ὁ Πολωνογερμανὸς Σιμάρα ὅταν πρωτοῆρθε στὴν Ἑλλάδα, ἓνα χρόνο τώρα, καυχόταν ὅτι στὴν Πολωνία εἶχε τουφεκίσει 75.000 πατριῶτες, μὰ ἐδῶ θὰ ἐξόντωνε διπλάσιους. Αὐτὸς εἶχε ἀρχίσει τὸ ἀπαίσιον σύστημα, γιὰ κάθε Γερμανὸ ποὺ σκοτωνόταν νὰ ἐκτελῇ 50 ὁμήρους. Κι ὅμως σὲ τέτοιο τέρας εἶχε παραδώσει ἡ Κυβέρνησις καὶ τὴ διοίκηση τῶν ἐλληνικῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας. Ὁ Λάμπου, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πολλὰ στοιχεῖα ποὺ κατείχαμε ἐναντίον του,

ἀρνιόταν νὰ ὑποταχτῇ στὸν Σπηλιωτόπουλο, ἐνῶ ὁ Ραφτοδῆμος δεχόταν νὰ ὑπακούσῃ. Ὁ Τσιρονίκος ἀφοῦ διάβασε τὸ χειρόγραφο ὑποσχέθηκε νὰ μεσολαβήσῃ στὸν παντοδύναμο Νοῦμπάχερ γιὰ νὰ ἱκανοποιηθοῦν καὶ τὰ πέντε αἰτήματά μας. Ἄν δὲν κατόρθωνε τίποτα θὰ μοῦ παράγγελνε πῶς «τὸ ταξίδι τοῦ ἦταν κακό»· ἂν πετύχαινε μερικά, ἀλλὰ σημαντικά, πῶς «τὸ ταξίδι τοῦ ἦταν πολὺ καλὸ»· ἂν ὅλα πῶς «ἦταν ἐξαίρετο». Ὑστερα ἀπὸ μέρες κάποιος μὲ ζήτησε στὸ τηλέφωνο μιλώντας γερμανικά :

— Εἰσθε ὁ κύριος Ζαλοκώστας ;

— Μάλιστα.

— Ἐδῶ von Græwenitz, σύμβουλος τῆς Γερμανικῆς Πρεσβείας. Ἀπὸ μέρους τοῦ κ. Τσιρονίκου ἔχω νὰ σᾶς ἀνακοινώσω ὅτι τὸ ταξίδι τοῦ ἦταν πολὺ καλὸ.

Μεταβίβασα τὸ τηλεφώνημα στὴν Ἐπιτροπὴ μας ποὺ δίστασε νὰ πιστέψῃ τὴν εἶδησι, ἔστω καὶ πῶς μόνο τὰ μισὰ αἰτήματα εἶχαν γίνεи ἀποδεκτά. Ὡστόσο τὰ ἐκρηκτικά ἀφαιρέθηκαν ἀπὸ τὸν Μαραθῶνα, (80 τόννοι δυναμίτη ἱκανοὶ νὰ σωριάσουν ὁλόκληρο τὸ φράγμα κάτω), ὁ Σιμάνα ἀνακλήθηκε στὸ Βερολίνο, διορίστηκε νέος Διοικητὴς ὁ Felmy, καὶ ὁ Λάμπου ἀντικαταστάθηκε Ἰσια - Ἰσια ἀπὸ τὸν Ραφτοδῆμο.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ. Σήμερα πρῶτῃ του-φέχισαν οἱ Γερμανοὶ τὴ Λέλα Καραγιάννη, τὴ γυναῖκα ποὺ πρόσθεσε τοῖχο ὁλόκληρο στὸ οἰκοδόμημα τῆς Νίκης. Τὰ Ες-Ες τὴ συνέλαβαν, 11 Ἰουλίου, στὸ Νοσοκομεῖο τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ὅπου νοσηλεύεταν. Τριῶν χρόνων ἀγῶνες ἐναντίῳ τῆς τρομάρας καὶ τῆς θηριωδίας τοῦ Χίτλερ,

ἀγῶνες ποὺ ὀδηγοῦσε μὲ τὴν ξεχειλιστὴ ζωντάνια της, ὅλο τρεχάματα, δυνατὲς συγκινήσεις καὶ κινδύνους, τσάκισαν τὰ νεῦρα της. Ἐπαθε ὑπερκόπωση καὶ τὴν πῆγαν

1944 στὸ Νοσοκομεῖο λιποθυμισμένη. Ἡ καρδιά της ἔδειχνε σημεῖα ἐξαντλήσεως. Κανενὸς ἀπ' ὅσους κάμαν Ἀντίσταση καὶ ζῆσαν ἐντατικά τὴν Κατοχὴ δὲν ἔμεινε ἡ καρδιά ἀράγιστη. Πρώτῃ ἔσπασε τῆς Καραγιάννη. Στὸν Ἐρυθρὸ Σταυρὸ τὴ βρῆκε ἡ ἀγγελία ὅτι οἱ Γερμανοὶ συνέλαβαν συνεργάτες τοῦ « Ἀπόλλωνα » καὶ τὸν δικό της Καζακόπουλο. Φορεῖ ἀμέσως τὰ ρούχα τῆς ζητιάνας καὶ τρέχει ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι τῶν ἀνθρώπων της νὰ τοὺς εἰδοποιήσῃ νὰ κρυφτοῦν. Πηγαίνει καὶ μαζεύει ὅλα τὰ ἔγγραφα της. Ἡ πρόνοια τῆς Καραγιάννη νὰ εἰδοποιήσῃ τὶς ὁμάδες της ἀποδείχνεται σωτήρια, γιατί στὰ γραφεῖα τοῦ « Ἀπόλλωνα », Ἱπποκράτους 6, οἱ Γερμανοὶ ἀνακαλύπτουν τὸ ἀρχεῖο του. Καὶ ἐνῶ οἱ συλλήψεις συνεχίζονται, οἱ συνεργάται τῆς Λέλας ξεφεύγουν ὅλοι, πλὴν μιᾶς, τῆς Μάρτζορου Δημοπούλου, ποὺ δὲν ὑπάκουσε, δὲν ἄλλαξε κατοικία καὶ τὴν πιάσαν ἀπὸ ἀφροντισιὰ στὸ δωμάτιό της. Ἀμα συγκρίνω τὸ φέρσιμο τῆς Καραγιάννη, ποὺ ξεσηκώθηκε ἄρρωστη ἀπὸ τὸ νοσοκομεῖο γιὰ νὰ προστατέψῃ συντρόφους καὶ νὰ κρύψῃ τὰ μυστικά τους, μὲ τὴν ἀδράνεια τῶν ἀρχηγῶν τοῦ « Ἀπόλλωνα », ποὺ ἐγκατάλειψαν στὴν τύχῃ πιστοὺς κι ἀρχεῖα, βλέπω πόσο συχνὰ τὸ ἀνδρικό φύλο εἶναι δευτερώτερο. Ὡστόσο ἡ κατάσταση χειροτέρεψε μετὰ τὴ φυλάκιση τοῦ στρατηγοῦ Ντερτιλῆ καὶ τοῦ Γ. Ριζοπούλου. Ὅσο πλησίαζε ἡ Ἀπελευθέρωση μιὰ ἔμμονη ἰδέα βασάνιζε τὸν νοῦ τῆς Λέλας : νὰ γυρίσῃ ἐναντίο τῶν Γερμανῶν τὰ Τάγματα Ἀσφαλείας. Δὲν σχετίζεται μὲ τὸν Ντερτιλῆ, γιὰ τοῦτο ἀναζητεῖ ἐπαφὴ μαζί του. Κοτὰ κακὴ της τύχῃ κάποιος τῆς συνιστᾷ τὸν Ριζόπουλο. Ὅλοι ξέρουμε πῶς αὐτὸς παίζει διπλὸ παιχνίδι μέσα στὴν ΕΣΑΟ, πότε μὲ τοὺς Γερμανοὺς καὶ πότε μ' ἐμᾶς· τὸ γνωρίζει βέβαια αὐτὸ ἡ Λέλα, μὰ κάνει στραβοπάτημα ποὺ θὰ τὸ πληρώσῃ ἀκριβά. Δὲ λαθεύεται στὴν ψυχολογία τοῦ Ριζόπουλου, ποὺ ὀρκίζεται πῶς ἔχει μετανιώσει γιὰ τὴν ὥς τώρα διαγωγή του καὶ θέλει κάτι νὰ πράξῃ γιὰ νὰ ἐξιλεωθῇ. Ἀλήθεια τὸ λέει καὶ σωστὰ τὸν ἐμπιστεύεται. Σφάλλει ὁμως στὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀντοχῆς του. Βλέπει ἓνα ὁμορφόπαιδο

ὥς ἐκεῖ πάνω, δὲν φαντάζεται ὅτι μὲ τὶς πρῶτες βουρδου- **1944**
λιές αὐτὸς ὁ παῖδαρος θὰ λιγοψυχήσει.

Ὁ Ριζόπουλος τῆς ὑπόσχεται νὰ κλείσῃ τὴν συμφωνία
ποὺ ποθεῖ μὲ τὰ Τάγματα. Πραγματικά μετὰ δυὸ μέρες τῆς
φέρνει τοῦτο τὸ σημείωμα : « Ὁ Στρατηγὸς Ντερτιλῆς
προτίθεται νὰ βοηθήσῃ τὸν συμμαχικὸν ἀγῶνα δι' οἰουδήποτε
τρόπου ἐγκρίνει ἡ Μ. Ἀνατολή, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως οἱ ραδιο-
φωνικοὶ σταθμοὶ Καΐρου καὶ Λονδίνου τὸν ὑβρίζουν, διὰ νὰ
ἐδραιώσῃ πάλιν τὴν θέσιν του πλησίον τῶν Γερμανῶν ».
Τὸ μήνυμα αὐτὸ παραδίδεται στοὺς ἀσύρματους τοῦ Ἀπόλ-
λωνα γιὰ νὰ διαβιβαστῇ στὴν Αἴγυπτο. Τὸ σημείωμα δια-
βιβάζεται, κι ἀντὶ νὰ ἐξαφανιστῇ φυλάγεται στὰ ἀρχεῖα τῆς
ὁδοῦ Ἱπποκράτους. Ἐκεῖ τὸν βρίσκουν οἱ Γερμανοὶ καὶ ρω-
τᾶν τὸν Ντερτιλῆ. Ἀρνεῖται ὅτι ξέρεي τίποτα. Ὑστερα κα-
λοῦν στὴν ἀνάκριση τὸν Ριζόπουλο. Αὐτὸς μπαίνει στὴν
ὁδὸν Μέρλιν ἀναιδέστατα, λέγοντας πῶς εἶναι φίλος τῶν
Γερμανῶν καὶ ὅτι κάποια παρεξήγησις ἐγένε. Μὲ τὸ πρῶτο
ξύλο ὁμῶς ὁμολογεῖ τὰ πάντα ὁ ἀνάντρος. Τρέχουν τὰ Ες-Ες
στὸ σπίτι τῆς Καραγιάννη καὶ πιάνουν τέσσερα ἀπὸ τὰ παι-
διὰ της, τὴν Ἰωάννα, Ἡλέκτρα, Βύρωνα καὶ Νεφέλη. Τοὺς
κάνουν πρόχειρη ἀνάκριση : « Ποῦ εἶναι ἡ μητέρα ; Ἔρχε-
ται συχνὰ ἐδῶ ὁ στρατηγὸς Ντερτιλῆς ; » Τὴ σύλληψη τῶν
παιδιῶν τὴν τηλεφωνεῖ στὴ Λέλα ὁ ἀντρας της καὶ τὴν πα-
ρακινεῖ νὰ κρυφτῇ. Τοῦ ἀπαντᾷ : « Θὰ μείνω νὰ μὲ πιά-
σουν γιὰ ν' ἀπαλλαγοῦν τὰ παιδιά, εἰδάλλως θὰ πληρώσουν
ἐκεῖνα ». Τὴν ἐπομένῃ ἔρχονται οἱ Ναζῆδες στὸν Ἐρυθρὸ
Σταυρὸ νὰ τὴ συλλάβουν. Φορᾶνε πολιτικά, χτυποῦν τὴν
πόρτα μὲ εὐγένεια κι ὁ διερμηνεὺς ρωτᾷ :

— Ἡ κυρία Καραγιάννη ;

Τὴ στιγμὴ ἐκεῖνη ἡ Λέλα ἔδινε στὴν ὑπάλληλο τῶν φυ-
λακῶν Παπαδοπούλου ὁδηγίες γιὰ κάτι ὑπόδικους. Μὲ ἐτοι-
μότητα λέει τοῦ διερμηνέα :

— Τὴν Καραγιάννη ζητᾶτε ; Στὸ διπλανὸ δωμάτιο !

Ὅσο νὰ ξαναγυρίσουν διώχνει τὴν Παπαδοπούλου. Οἱ
Γερμανοὶ φρενιάζουν γιὰ τὴν ἀπάτη καὶ ὁρῶνται νὰ μαζέψῃ

γρήγορα τὰ ρούχα της. Αὐτὴ τοὺς ἀπαντᾷ : « δὲ βιάζομαι », κ' ἐτοιμάζεται ἥσυχα. Τὴν πηγαίνουν στὸ Χαϊδάρι ὅπου τὴν κακομεταχειρίζονται, χωρὶς νὰ τὴ βασανίζουν. Ὁ ἀνακριτὴς Μπαῖκε ποὺ ἀνάλαβε τὴν ὑπόθεσίν της προσπαθεῖ πρῶτα νὰ συγκεντρώσῃ στοιχεῖα τυραννώντας τὰ παιδιὰ της. Ἡ Ἡλέκτρα ποὺ εἶναι ἔγκυος ἀποβάλλει ἀπὸ τὰ μαρτύρια στὰ μπουντρούμια τῶν Ες-Ες, κ' ἐν τούτοις τὰ θηρία ἐπὶ ἓνα μῆνα δὲν ἐπιτρέπουν νὰ τὴν δῇ γιὰ τὸν ἰατρός, μολονότι ἔχει ἀκατάσχετη αἱμορραγία. Δὲν τῆς δίνουν οὐτ' ἓνα λεμόνι νὰ δροσίσῃ τὰ χεῖλια της ποὺ καΐνε ἀπ' τὸν πυρετό. Ὁ πατέρας Καραγιάννης μαθαίνει τὴν κατάστασιν τῆς κόρης του καὶ στέλνει τὸν ἄντρα της Κρασᾶ, ποὺ μιλάει γερμανικά, νὰ καλοπιάσῃ ἢ νὰ πληρώσῃ τὸν ἀνακριτὴ, γιὰ νὰ σωθῇ ἡ Ἡλέκτρα. Ὁ Μπαῖκε δέχεται κάθε βράδυ νὰ τοῦ κἀνῃ τὸ τραπέζι ὁ Κρασᾶς σὲ κοσμικὲς ταβέρνες, ἀλλὰ τὸ πρῶτ' ἐξακολουθεῖ νὰ τυραννῇ τὴ γυναῖκα του. Μετὰ δέκα τέτοια γεύματα εἰδοποιεῖται ὁ Κρασᾶς πὼς ἡ Ἡλέκτρα πεθαίνει. Καὶ πάλι δὲν τὴν ἀπολύει ὁ Μπαῖκε πρὶν πάρῃ ἓνα σακουλάκι χρυσὲς λίρες καὶ πρὶν λεηλατίσῃ τὸ σπίτι τοῦ Καραγιάννη, κἀνοντας δῆθεν ἔρευνα.

Τέλος, ἀρχὰς Αὐγούστου, ἡ ἀνάκριση νομίζει πὼς εἶναι καλὰ πληροφορημένη καὶ μεταφέρουν ἀπὸ τὸ Χαϊδάρι τὴ Λέλα στοῦ Μέρλιν. Ἀδύνατο νὰ τῆς βγάλῃ μιὰ ὁ Μπαῖκε. Τῆς δείχνει τὸ σημεῖωμα τοῦ Ντερτιλῆ. Προσποιεῖται ὅτι πρῶτῃ φορὰ τὸ βλέπει. Ὁ ἀνακριτὴς χαμογελάει καὶ διατάζει νὰ φέρουν μέσα τὸν Ριζόπουλο. Ἡ Καραγιάννη δὲν ἀνησυχεῖ, γιὰτὶ ξέρει πὼς κι αὐτοῦ τὸ συμφέρον εἶναι ν' ἀρνηθῇ. Κι ὁμῶς ὁ ἄτιμος ὁμολογεῖ. Ἡ Λέλα τὸν φτύνει καταπρόσωπο καὶ τοῦ δίνει μπάτσο, τόσο δυνατὸ ὥστε ὁ προδότης πέφτει στὰ γόνατα. Ὁ ἀνακριτὴς θυμῶναι, πετιέται πάνω, τραβάει δυὸ γροθιὲς στὸ στόμα τῆς Λέλας καὶ τῆς σκίζει τὰ χεῖλια. « Κτῆνος! » τοῦ φωνάζει ἐκείνη. Ἡ προσβολὴ νὰ τὴ δειρῇ τὴν ξεφρενιάζει, ἀρπᾷ ἓνα καλαμάρι καὶ τὸν περιλούει. Ὁ Μπαῖκε καλεῖ τὴ φρουρὰ σὲ βοήθεια, προστάζει νὰ ρίξουν κάτω τὴ γυναῖκα καὶ μὲ δυνατὲς

κλωτσιές στην κοιλιά την αφήνει αναίσθητη. Ἡ ἀνάκριση διακόπτεται. Τὸ ἐπόμενο πρῶτὸ ξαναφέρνουν τὴ Λέλα καὶ τὸν Ριζόπουλο γιὰ ἀντιπαράσταση στὸ γραφεῖο τοῦ Μπαῖκε. Ἡ Καραγιάννη εἶναι ἀλλιώτικη σήμερα. Ὅλη νύχτα τὴν ἔδερναν καὶ τὰ ροῦχα της εἶναι κουρελιασμένα ἀπὸ τίς καμουτσικιές. Δὲν τῆς ἔδωσαν φαῖ, τὴν ἄφησαν χωρὶς νερό, δὲν τῆς ἐπέτρεψαν νὰ πλυθῇ. Τὸ σῶμα της ἔχει χάλια, μὰ τὸ κεφάλι τὸ βαστάει πάντα στητό. Δὲν ὁμολογεῖ τίποτα. Μόνο ὁ Ριζόπουλος ἐξακολουθεῖ νὰ προδῇ πρόσωπα καὶ πράγματα.

— Δὲν ντρέπεσαι, παλιόσκυλο; βροντοφωνεῖ ἡ Λέλα.

Ὁ ἀνακριτὴς πετιέται πάλι ὀλόρθος, ἀλλὰ δὲν τολμᾷ νὰ τὴ χτυπήσῃ τούτῃ τῇ φορᾷ. Τὴν καλαμαριά πού ἔφαγε χθὲς κατάστηθα, τὴ θυμᾶται ἀκόμα. Ἀπὸ τὸ στόμα του ξεχύνονται χείμαρρος οἱ βρισιές. Ὁ διερμηνέας του, Γιάννης Λάτσης, ἐπωφελεῖται ἀπὸ τὴν ἀπασχόληση τοῦ ἀφεντικοῦ του γιὰ νὰ κατσαδιάσῃ τὸν Ριζόπουλο. Ἐχει κι αὐτὸς σιχαθῇ τὸ πρόστυχο φέρεσίμ του :

— Σταμάτα πιά νὰ προδῇς ὀνόματα! τοῦ λέει. Δὲ λυπᾶσαι νὰ πάρῃς τόσους πατριῶτες στὸ λαιμό σου ;

Τὸ κάθαρμα, ἀντὶ νὰ σωπάσῃ, πλησιάζει τὸν Μπαῖκε καὶ τοῦ ἀναφέρει ἀκριβῶς τί τοῦ εἶπε ὁ Λάτσης.

— Ἀλήθεια ; ρωτᾷ ὁ Μπαῖκε τὸν διερμηνέα.

— Ἀλήθεια ! ὁμολογεῖ μὲ θάρρος ἐκεῖνος.

Τὸν συλλαμβάνουν, τὸν κλείνουν κι αὐτὸν σ' ἓνα ἀπὸ τὰ κελλιά τῶν Ες-Ες, ὅπου μετὰ λίγες μέρες τὸν σκοτώνουν μὲ πιστολιά πίσω ἀπὸ τὸ κεφάλι.

Καθὼς ἡ Λέλα ἐξακολουθεῖ ν' ἀρνῇται, ὁ Μπαῖκε μεταχειρίζεται ἄλλα μέσα :

— Ἄν δὲν θελήσῃς νὰ μιλήσῃς, τῆς λέει, θὰ τουφεκίσω τὰ τέσσερα παιδιὰ σου ἀφοῦ πρῶτα τὰ βασανίσω. Ἐνα - ἓνα θὰ τὰ βλέπῃς νὰ ξεψυχᾶν μπροστά σου !

Δὲν ὁμολογεῖ τίποτα, κι ὁ ἀνακριτὴς διατάζει νὰ τὴ δείρουν ἐπὶ πέντε νύχτες συνέχεια καὶ στὸ διπλανὸ κελλὶ νὰ βασανίζουν τὰ παιδιὰ της γιὰ ν' ἀκούῃ τὸ σπαραγμό τους. Κάθε πρῶτὸ παραγγέλνει νὰ τοῦ παρουσιάζουν τὴ Λέλα. Τὴν

κοιτάζει με τὰ κουκουλωμένα ἀπὸ τὸ πάχος μάτια του καὶ γλεντάει τὸ κατάντημά της, ὅλο καὶ φανερώτερο. Δυὸ ξερὲς ἐρωτήσεις τῆς κάνει :

— Συνεννοήθηκες με τὸν Ντερτιλῆ ; Συνεργάστηκες με τὸν Ἐβερτ ;

Ἡ Καραγιάννη ἐπιμένει ν' ἀρνιέται. Μετὰ τὴν πέμπτη μέρα τοῦ ξυλοδαρμοῦ ὁ ἀνακριτὴς προχωρεῖ σὲ βαρύτερα μαρτύρια. Τῆς δένει τὰ χέρια πίσω καὶ τὰ κρεμάει ἀπ' τὸ ταβάνι. Οἱ ἄρμοί της πᾶν νὰ σπάσουν, ἀλλὰ ὑπομένει ἀμύλητη. Τὴ μαστιγώνουν μπροστὰ του ὅσο νὰ αἱματώσῃ. Τίποτα ! Τὴν ἄλλη μέρα τῆς καίνε τὶς πατοῦσες με σίδερα καί, καθὼς δὲν ὁμολογεῖ, ὁ Μπαῖκε θυμώνει, τῆς δένει τὰ χέρια καὶ τὴ χτυπάει μόνος μ' ἓνα κούτσουρο στὸ κεφάλι καὶ τὸ στόμα· τὰ χεῖλια της πρήζονται, ὅμως ὁ Μπαῖκε ἐξακολουθεῖ νὰ τὰ χτυπᾷ, γιατί τὰ μισεῖ, ἔτσι σφαλιχτὰ ὥς μένουν στὶς ἐρωτήσεις του. Ἡ Καραγιάννη λιποθυμᾷ ἀπὸ τοὺς βρόντους. Σὰν συνέρθῃ τὴν ξαναρωτᾷ. Δὲν μπορεῖ τώρα ν' ἀρθρώσῃ λέξη μὰ νεύει με τὸ κεφάλι : Ὅχι !

Εἶναι Δεκαπενταύγουστος, κάνει πολλὴ ζέστη, καὶ ὁ Μπαῖκε προστάζει νὰ τὴν ἀφήσουν τρεῖς μέρες χωρὶς κόμπο νερό. Τὴν τρίτη μέρα, 18 Αὐγούστου, ἡ Λέλα πάει νὰ τρελαθῇ ἀπὸ τὸ μαρτύριο τῆς δίψας. Καθὼς τὴ μεταφέρουν στὴν ἀνάκριση, περνάει ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ κελλὶ τοῦ γιοῦ της Νέλσωνα καὶ τοῦ φωνάζει ἑξαλλῇ : « Παιδί μου, νὰ μ' ἐκδικηθῇς ! » Ὁ Μπαῖκε περιμένει στὰ σίγουρα ὁμολογία της γιὰ νὰ κλείσῃ τὸ φάκελό της. Ξέρει πὼς ἡ τυραννία τῆς δίψας εἶναι φοβερή. Αὐτός, ὁ πρῶν τελωνοφύλακας τῆς Σιλεσίας, ὁ βρωμερὸς ὑπηρέτης ἀνήμερων ἀφεντάδων, δὲν καταλαβαίνει τίποτα ἀπὸ περήφανες ψυχές. Ὅχι, τοῦ λέει πάλι ἡ κατηγορουμένη. Τὴν δέρνει με τὸ βούρδουλα μόνος του, ὁ σαρδιστής, ὅσο νὰ τρέξῃ ποτάμι τὸ αἷμα καὶ νὰ λιποθυμήσῃ. Τῆς ρίχνουν ἓνα κουβὰ νερὸ γιὰ νὰ τὴ συνεφέρουν. Μόλις ἀνοίγει τὰ μάτια της καὶ βλέπει τὸ χυμένο καταγῆς νερὸ γέρνει καὶ γλείφει τὸ πάτωμα γιὰ νὰ πάρῃ λίγη δροσιὰ τὸ πυρωμένο στόμα της. Μὰ τὴ σηκώνουν ἀμέσως ὀρθὴ γιὰ νὰ

τὴν κρεμάσουν ἀπ' τὸ ταβάνι. Ἄδικα τὴ βασανίζουν, δὲν πρόκειται νὰ μιλήσῃ. Ὁ Μπαῖκε στὸ τέλος ἀπελπίζεται καὶ τὴ στέλνει στὸ κελλί της, ὅπου σωριάζεται ἡ Λέλα, ἀνίκανη νὰ κινηθῇ ἀπ' τοὺς πόνους καὶ τὴν ἐξάντληση. Τέτοιο ἐρείπιο ἔχει γίνεῖ ὥστε δὲν σηκώνεται οὔτε γιὰ τὶς σωματικὲς ἀνάγκες της. Τὸ κορμί της μισὸ εἶναι ὀλότελα νεκρὸ, μισὸ αἰσθάνεται μόλις τῆς σουβλιὲς τῶν μαρτυρίων. Τώρα ἡ Λέλα ξέρεῖ πὼς κανεὶς πιά δὲν μπορεῖ νὰ τὴν κάμῃ νὰ ὑποφέρει περισσότερο. Μέσα στὴν κατάντια της εἶναι περήφανη ὅτι δὲν κατάδωσε κανέναν, ὅτι τὸν « Ἀπόλλωνα », ποὺ τὴν ἔφερε ἀπὸ χαζομάρα στὴ φυλακὴ, τὸν ξεπλήρωσε κατὰ τὸν δικό της τρόπο, προστατεύοντας μὲ τὴ ζωὴ της τὰ μυστικά του. Ἐπὶ τέλους, 22 Αὐγούστου, ὁ Μπαῖκε ἀφοῦ εἶδε πὼς καὶ πτώμα καταντημένη ἡ Λέλα δὲν ἐννοοῦσε νὰ μιλήσῃ, κάλεσε τὸν γαμπρό της Κρασᾶ καὶ τοῦ εἶπε νὰ τῆς φέρῃ καινούριο φόρεμα, δῆθεν πὼς θὰ τὴν ἀπελευθέρωνε. Στὴν πραγματικότητά τὸ ἔκαμε γιατί τὰ παλιά της ροῦχα εἶχαν καταντήσῃ ἀπὸ τὸ μαστίγωμα κουρέλια, γεμάτα αἱματα, καὶ δὲν ἤθελε νὰ φανῇ ἡ παλιανθρωπιά του. Ἀμα ἔφερε ὁ Κρασᾶς τὸ φόρεμα, τότε ὁ Μπαῖκε τοῦ ἔδειξε τὸ φάκελό της πάνω στὸν ὁποῖον εἶχε γράψῃ : « Λέλα Καραγιάννη, ἡ μεγαλύτερη κατάσκοπος τῶν Βαλκανίων ».

— Ξέρεις ; τοῦ εἶπε χαρούμενος, σήμερα πῆρα τὸν προβασμό μου, ἴσια - ἴσια γιατί συνέλαβα τὴν πεθερά σου.

— Καὶ πότε θὰ τὴν ἐλευθερώσετε ;

— Δὲν πρόκειται. Τὴν καταδίκασα σὲ θάνατο.

Ὁ Κρασᾶς δὲ πιστεύει τ' αὐτιά του :

— Καταδικάσθηκε χωρὶς νὰ δικαστῇ ;

— Τὰ Ες - Ες, ἅμα πειστοῦν γιὰ μιὰ ἐνοχὴ, ἀποφεύγουν τὶς δίκες! ἀπαντᾷ μὲ κυνικότητα ὁ πρῶν τελωνοφύλακας.

Στέλνει τὴ Λέλα πίσω στὸ Χαϊδάρι, ἀλλὰ μὲ σημείωμα : « Μὴν τὴ λυπᾶστε ». Στὴ νέα φυλακὴ τὴν παραλαβαίνει ὁ μονόφθαλμος δῆμιος, ὁ Σμίτσερ, γιὰ νὰ τὴν πᾶῃ στὸ μπλόκο 15, στὴν ἀπομόνωση. Ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ περπατήσῃ

καὶ σιγοσαλεύει μὲ τὰ τέσσερα, τῆς δίνει δυὸ μαχαιριές, μιὰ στὸ ἀριστερὸ στήθος, μιὰ στοὺς γλουτούς· στὴν πόρτα τοῦ κελλιοῦ τῆς ἡ Λέλα πέφτει ἀναίσθητη, κ' ἐκεῖνος τὴ μπάζει μέσα μὲ κλωτσιές, λίγο - λίγο, σὰν σακί. Τὴν κλειδώνει ἐπὶ πέντε μέρες πεσμένη καταγῆς, στὸ τσιμέντο, καὶ τὴν ἔκτη τὴν τραβᾷ ἀπὸ τὴν ἀπομόνωση γιὰ νὰ βγῇ λίγο στὸν ἥλιο. Δὲν μπορεῖ νὰ περπατήσει. Σέρνεται ὡς ἓνα δωμάτιο ποὺ ἦταν περιορισμένες ἄλλες γυναῖκες κ' ἐκεῖ στέκει. Αὐτὲς τὴν πλένουν, τὴ χτενίζουν, τὴν ἀνακουφίζουν κάπως. "Ὅλο νερὸ τοὺς ζητάει νὰ πιῇ. Τὸ μαρτύριο τῆς δίψας τῆς ἔχει ἀφήσει παθολογικὴ τάση διαρκῶς νὰ ὑγραίνῃ τὸ στόμα τῆς. Ὡστόσο, μόλις συνῆρθε, τίς παρακαλεῖ νὰ μηνύσουν στὴν ὑπάλληλο τῶν φυλακῶν Παπαδοπούλου νὰ κοπιάσῃ νὰ τὴ δῇ. Ἐκεῖνη δὲ θὰ μάντευε ποτὲ πὼς τὸ παραμορφωμένο ἐκεῖνο πλάσμα ἦταν ἡ Λέλα ἂν δὲν ἄκουγε τὴ γνώριμη βαθιὰ φωνή τῆς νὰ λέῃ : « Βασιλική, πήγαινε στὸν ἄντρα μου νὰ τοῦ πῆς ὅτι παρ' ὅλο τὸ τυράννισμα δὲν ἔβγαλα μιλιὰ. Κανένας δικός μας δὲν κινδυνεύει. Νὰ ξαναρχίσουν τίς δουλειές ».

Τὸ δεῖλι τῆς 7^{ης} Σεπτεμβρίου μεταφέρουν οἱ Γερμανοὶ τὴν Καραγιάννη ἀπὸ τὸ Χαϊδάρι στὰ γραφεῖα τῶν Ες - Ες γιὰ νὰ τὴν ἐκτελέσουν τὰ ξημερώματα. Οἱ φυλακισμένες, ποὺ τὴν εἶχαν περιποιηθῇ, λίγες μέρες τὴ γνώρισαν μὰ θαύμασαν τὸ ἀνεξάντλητο θάρρος τῆς καὶ τὴν σέβονται. Ἀποχαιρετῶντας τοὺς λέει : « πέστε στοὺς δικούς μου πὼς πεθαίνω ἀτάραχη », κ' ἐκεῖνες τὴ φιλᾷν στὸ μέτωπο, σὰν εἰκόνημα. Καθὼς τὴν κατεβάζουν στὴν αὐλή, ὅλο γυρίζει καὶ κοιτάζει πρὸς τὰ κελλιά, ὅχι γιὰ νὰ δῇ τὰ παιδιά τῆς ἀπὸ τόσο μακριὰ ἀλλὰ μήπως τὴν ἔβλεπαν ἐκεῖνα, γιὰ νὰ τὰ παραδειγματίσῃ, νὰ τοὺς δείξῃ ὅτι βιάδιζε πρὸς τὸ θάνατο ἔτσι ὅπως τὴν ἤξεραν, μὲ τὸ κεφάλι ψηλά. Καὶ πραγματικά, ἡ μυστικὴ ἐσωτερικὴ ὑπηρεσία τῶν φυλακῶν πρόφτασε νὰ εἰδοποιήσῃ τὰ δυὸ κορίτσια τῆς, Ἰωάννα καὶ Νεφέλη, πὼς φεύγει ἡ μάνα. Τοὺς εἶπαν ψέματα πὼς τὴν ἐλευθερώνουν. Σικαρφαλώνουν στὸ παραθυράκι τοῦ κελλιοῦ οἱ δυστυχισμένες καὶ τὴν ἀντικρί-

ζουν νά διαβαίνει τὴν αὐλὴ λεβέντικα. Ἡ μάνα τους ἐλεύθερη! Γελάστηκαν οἱ μικρές, ἔπесαν ἡ μιὰ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς ἄλλης, κοιμήθηκαν ἐκεῖνο τὸ βράδυ εὐτυχισμένες.

Μόλις κατέβασαν τὴ Λέλα στὰ κάτεργα τῆς ὁδοῦ Μέρλιν ἔμπηξε μιὰ φωνή : « Μήπως εἶναι κανένας Καραγιάννης ἐδῶ ; » Δὲν ἔλαβε ἀπάντηση, χάρηκε ὅτι δὲν πρόκειται νὰ τουφεκιστῇ γιὸς της. Τὴ φωνή της τὴν ἄκουσε ὁμως ὁ νεαρὸς Νικ. Μπάρδης, πιστὸς συνεργάτης, καὶ πῆγε κοντὰ της. Τοῦ 'δειξε τὶς πληγές της, τὴν καταξέσχισμένη ράχη, καὶ τοῦ εἶπε : « Πές σ' ὅσους εἶναι γιὰ ἐκτέλεση νὰ πεθάνουν σὰν Ἕλληνες. Νὰ μὴν ξεπέσουμε στοὺς παλιογερμανούς! » Πρὶν φέξῃ ἀκόμα βάζουν τοὺς καταδίκους σὲ δυὸ καμιόνια καὶ τοὺς πᾶν ὁλοταχῶς πρὸς τὴν Ἱερὰ Ὀδό, ἐξὶ γυναῖκες καὶ ἐξήντα πέντε ἄντρες. Ὅσους ξεδιακρίνει μουνδιασμένους ἡ Λέλα τοὺς ψυχώνει :

— Περήφανοι σὰν Ἕλληνες, παιδιά, μπροστὰ στὸ Χάρο!

Ὁ Γιαννάκης Χούπης, ὁ πειραιώτης σαμποτέρ, γράφει σὲ μαντίλι στὸν πατέρα του, ἱερέα τῆς Ἀγίας Εἰρήνης : « Νὰ μὲ συγχωρῆστε γιὰ τὴν πίκρα ποὺ θὰ σᾶς ποτίσω. Θέλω νὰ μ' ἐκδικηθῆτε καὶ νὰ προσεύχεστε γιὰ τὴν ἀνάπαυση τῆς ψυχῆς μου. Θάρρος. Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Σᾶς φιλῶ Ἰ. Χούπης ». Κατὰ τὸν Κεραμεϊκὸ πετάει τὸ μαντίλι, ποὺ τὸ βρῖσκει μικροπωλητὴς καὶ τὸ πᾶει στοὺς γονεῖς του. Τὰ δυὸ καμιόνια, πρὶν φτάσουν στὸ Δαφνί, στρίβουν πρὸς μιὰ μικρὴ χαράδρα. Ἐκεῖ τοὺς κατεβάζουν. Τοὺς μετρᾶν. Πολυβόλα τοποθετοῦνται γύρω τους. Τοὺς ζώνουν Ες - Ες. Οἱ μελλοθάνατοι ἀρχίζουν νὰ φέλνουν τὸν Ἑθνικὸν Ὕμνο, καὶ τὸ τραγούδι ξυπνάει κάτι παραθεριστὲς ποὺ εἶναι κατασκηνωμένοι γύρω. Δειλὰ προβάλλουν μέσα ἀπὸ τὰ πεῦκα κάτι κεφάλια ποὺ κοιτᾶν μὲ περιέργεια. Ὁ διερμηνέας Τσαγγάρης προστάζει νὰ χωριστοῦν οἱ ἄντρες ἀπὸ τὶς γυναῖκες, ποὺ θὰ ἐκτελεστοῦν πρῶτες. Ἡ Λέλα ἀποχαιρετᾷ ὅσους κατάδικους ξέρει ἀπὸ τὴν Ἀντίσταση, τὸν συνταγματάρχη Σούλη, τοὺς ὑπολοχαγούς Λύτινα τοῦ ΕΔΕΣ καὶ Καλογερόπουλο τῆς ὁμάδας

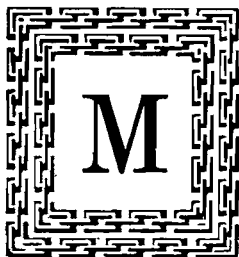

1944 « Ἀλίκη », τὸν Ἴω. Μαρνέρη πού παρακολουθοῦσε τ' ἀεροδρόμια, τὸν πληροφοριοδότη Δ. Παπαδάκη καὶ τὸν λεβεντονιὸ Χούπη. Μ' ἀνεμισμένα τὰ κατὰμαυρα μαλλιά πάει στὴ θέση της. Σὰν λείνα ἀρνεῖται τὴ σκλαβιά ὡς τὴν ὕστατη ὥρα. Κ' ἐπειδὴ ὁ φόβος εἶναι ὁμολογία ὑποταγῆς, δίνει ἡ ἀντρειωμένη θάρρος στὶς συντρόφισσες. Τὶς βάζει νὰ πιастοῦν ἀπὸ τὸ χέρι γιὰ νὰ χορέψουν τὸ χορὸ τοῦ Ζαλόγγου. Σηκώνει ἡ Λέλα τὸ δεξι χέρι ψηλά, ἀρχίζουν τὸ τραγοῦδι καὶ κάνουν τὰ πρῶτα βήματα τοῦ χοροῦ. Σ' αὐτὴ τὴ στάση τὶς βρίσκουν τὰ βόλια.

Τὸ θέαμα πού βλέπουν οἱ ἄντρες εἶναι ἄφθαστο σὲ πατριωτικὴ μεγαλοπρέπεια. Ἀπὸ τὰ στήθη τους βγαίνει αὐθόρμητα ἡ κραυγὴ : « Ζήτω ἡ Ἑλλάς ! » Ὁ Χούπης, 19 μόλις ἐτῶν ἔφηβος ἀλλὰ χειροδύναμος ἀθλητῆς, ὁρμᾷ στὸ κοντινότερο πολυβόλο, τ' ἀρπάζει ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Γερμανῶν καὶ τὸ στρέφει ἐναντίο τους. Δυστυχῶς δὲν ξέρεي νὰ τὸ χειριστῇ· μάταια δοκιμάζει νὰ πυροβολήσῃ. Οἱ Ναζῆδες ἐντούτοις τρομοκρατοῦνται κι ἀρχίζουν νὰ βάλλουν στὸ σωρὸ τῶν πατριωτῶν. Ὁ Χούπης σκοτώνεται μὲ τὸ ὅπλο στὸ χέρι· κανεὶς Γερμανὸς δὲν τόλμησε νὰ πᾶν νὰ τοῦ τὸ πάρῃ. Ἡ χαράδρα πού ἀντιλαλοῦσε τὸ τραγοῦδι τῆς ἀρετῆς τοῦ Ζαλόγγου ἀντηχεῖ τώρα ἀπὸ τὸ κακάρισμα τῶν πολυβόλων. Οἱ παραθεριστὲς μαζεύονται γρήγορα στὶς σκηνές τους τρομαγμένοι, ἀλλὰ μετὰ τὸ θαυμαστὸ θέαμα πού ἀντίκρισαν σιγοκλαῖνε. Στὶς φυλακὲς Χαϊδαριοῦ, ἀπέναντι, ἀκοῦν οἱ ὑπόδικοι τὶς ριπὲς τῶν πολυβόλων καὶ κάνουν τὸ σταυρό τους γιὰ τὴν ψυχὴ τῶν ἡρώων πού ἔπεσαν πάλι. Σταυροκοποῦνται καὶ τὰ παιδιὰ τῆς Καραγιάννη. Ποῦ νὰ φανταστοῦν ὅτι ἀπὸ τὴ μητέρα τους ἄρχισε ὁ σκοτωμός !

Ἡ ἀπελευθέρωσή μας εἶναι πιά πολὺ κοντά. Τί κρίμα νὰ μὴ δῇ ἡ Καραγιάννη τόσους κόπους της νὰ δικαιῶνται, αὐτὴ πού στάθηκε μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες μορφὲς τοῦ ἀγώνα ! Σὰν τὴν Μπουμπουλίνα ἔγινε ἀλύγιστη καπετάνισσα. Πέθανε τὴν τελευταία μέρα τῶν τουφεκισμῶν, αὐτὴ πού

ἄρχισε πρώτη τὴν Ἀντίστασιν. Ἀλλὰ τὸ χιτλερικὸ τέρας, ποὺ πολέμησε μὲ τόσο πείσμα, σπαράζει. Ἡ ἐλευθερία μας εἶναι ζήτημα ἡμερῶν. Τί κι ἂν δὲν τὴν εἶδε; Τὴν ὥρα ποὺ τὴν τουφέκισαν ἡ Πατρίδα ἦταν σχεδὸν ἐλεύθερη. Ἡ Λέλα δὲν χρειαζόταν πιά... Τ' ὄνειρό της τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης, ν' ἀναστήσῃ ἐγγονάκια, πραγματοποιήθηκε σὲ βαθμὸ πολὺ πλατύτερο. Ἀντὶ μὲ τὸ παράδειγμά της ν' ἀναθρέψῃ τὰ δι-
κά της παιδιὰ, τώρα ἔγινε τέτοιο σύμβολο ποὺ θὰ διδάσκῃ ἑκατομύρια Ἑλληνόπουλα ἐπὶ γενεὲς γενεῶν.

ΩΡΕ ΠΑΥΛΟ, εἶσαι βέβαιος γιὰ τὸν
Γερμαναρά σου;

— Ναι σᾶς εἶπα.

— Μήπως σοῦ στήνουν μηχανὴ καὶ
θὰ χαθοῦμε ἄδικα;

— Μὴ φοβᾶστε.

— Πῶς συνεννοήθηκες ἀφοῦ ἐσὺ δὲ
μιλᾷς διόλου γερμανικά;

— Μιλάει γερμανικά ἡ χρυσὴ λίρα.

Τοῦ ἴδωσα δύο καὶ θὰ πάρῃ τρεῖς μόλις τελειώσουμε.

Ὁ φοιτητὴς Παῦλος, γιὸς ταβερνιάρῃ, γνῶρισε στὸ μα-
γαζί τοῦ πατέρα του ἓναν κοντόχοντρο μπεκρὴ Γερμανὸ
λοχία. Θεὸς ξέρει μὲ τί τρόπο ξηγήθηκε μαζί του ὅτι κάτω
ἀπὸ τὸ φρουραρχεῖο τῆς ὁδοῦ Καραῆ, ὅπου ὁ Χᾶνς αὐτὸς
ὑπηρετοῦσε, κρύβονταν ἀποθήκες ὀπλων. Χωρὶς νὰ ρωτήσῃ
κανέναν ὁ Παῦλος πῆγε νὰ δῇ τὰ κατατόπια. Τὸ μέγαρο
βοηθοῦσε τὴν κλοπὴ. Εἶχε πολλὰς ἐξόδους, καὶ σὲ μιὰν ἀπο-
θήκη ποὺ ἔκλεινε μὲ τζαμένια πόρτα εἶδε ὁ Παῦλος κάσες,
αὐτόματα καὶ πιστόλια. Ἦρθε καὶ μοῦ εἶπε τὸ σχέδιό του,
ἔτοιμο, μελετημένο. Αὔριο τὸ βράδυ, ποὺ ὁ Χᾶνς ἦταν νυ-
χτερινὸς ἀρχιφύλακας, θὰ ὀριζε ἔμπιστο στρατιώτη γιὰ σκο-
πὸ στὴν ἐξοδὸ τῆς ὁδοῦ Σταδίου, θ' ἄφηνε νὰ περάσουν δυὸ
παιδιὰ μὲ δυὸ τσουβάλια, ὁ Παῦλος θὰ τὰ ὀδηγοῦσε στὴν
τζαμένια ἀποθήκη, θὰ ἔκοβαν μὲ διαμάντι τὸ τζάμι, ὁ πιὸ

1944 λιγνός θά 'μπαινε μέσα, θά γέμιζε τὰ τσουβάλια καί θά φεύγαν ἀπό τήν ἴδια ἔξοδο. Μοῦ ζητᾷ ἓνα ταξί, γιά ν' ἀπομακρυνθοῦν γρήγορα, πέντε χρυσές γιά τὸ λοχία καί λίγο λευκοπλάστ.

— Τί νὰ τὸ κάμετε τὸ λευκοπλάστ ;

— Νὰ ξαναστερεώσωμε τὸ τζάμι. 'Ο Χάνς φοβᾷται ὅτι θ' ἀνακαλυφτῇ ἀμέσως ἡ κλοπὴ ἂν λείπη τὸ τζάμι, ἐνῶ ἂν τὸ στηρίξωμε στὴ θέση του δὲ θὰ τὸ προσέξουν. Ἔτσι θὰ μπορέσωμε νὰ ξαναπᾶμε γιά αὐτόματα μεθαύριο πού θά 'ναι πάλι ὁ Χάνς ἀρχιφύλακας.

Σπουδαία τέχνη! Ἄλλὰ ἀπὸ τὴν πείρα μου, ἐπειδὴ μᾶς εἶχαν στήσει τόσες παγίδες στὴν ἀγορὰ ὀπλων, δυσπίστησα. 'Ο Παῦλος ὅμως δὲν ἀνησυχοῦσε :

— Οἱ Γερμανοὶ ξεπουλᾷν τὰ πάντα, μοῦ λέει. Ἀδιαφοροῦν πιά γιά τὸν πόλεμο, τώρα κοιτάει ὁ καθένας τους νὰ συνάξῃ λίγα παραδάκια γιά τὸ μέλλον.

Πραγματικά, τὸ κατάντημα πού παρουσίασαν οἱ Ἴταλοι τὸν Αὐγούστο τοῦ '43, καί πού κίνησε τότε τὴν περιφρόνηση τοῦ χιτλερικοῦ « ἀρχοντολαοῦ », τώρα τὸ μιμοῦνται ἀκριβῶς μὲ τὸν ἴδιο ταπεινὸ τρόπο οἱ Γερμανοί. Μπαίνουν καί λεηλατοῦν χαρτοπαικτικὲς λέσχες, κάνουν μαύρη ἀγορά, ἐνεργοῦν μεταφορὲς μὲ στρατιωτικὰ αὐτοκίνητα, πουλᾷν κιλοβάτ, ὅ,τι πῆς. Τὸ ἀγέρωχο γερμανικὸ κτῆνος τοῦ '41 εἶναι κτῆνος ἀνήσυχος τώρα. Τὰ Ἐς - Ἐς ἔχουν καταντήσῃ σπεῖρα γκάγκστερς. Φυλακίζουν στὴ σπηλιά τῶν βασανιστηρίων τῆς ὁδοῦ Μέρλιν Ἀθηναίους χωρὶς λόγο. Ἡ ἀγωνία τῶν συγγενῶν εἶναι ἀπερίγραπτη. Ὅστερα ἀπὸ λίγες μέρες παρουσιάζεται ὁ μεσολαβητὴς πού ὑπόσχεται νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν φυλακισμένο ἂν δοθοῦν ἀπὸ 10 ὠς 50 χρυσές, ἀναλόγως τὰ πρόσωπα. Τόσο ξετσιπώνονται μερικοὶ ἀξιωματικοὶ ὥστε οἱ ἀνώτεροι διατάζουν τὴ σύλληψή τους, ὅπως τοῦ ταγματάρχη Μάρτιν Λίμπρεχτ.

Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Παύλου μὲ πείθει νὰ τοῦ δώσω τὰ χρήματα, τὸ λευκοπλάστ, τὸ διαμαντάκι καί τὸ ταξί ἐνὸς χίτη σωφέρ. Ρολόγι πῆγε ἡ ὑπερμπαντοδουλειά, μόνο πού ὁ λοχίας

κράτησε αίχμάλωτο κοντά του τὸν Παῦλο ὅσο νὰ βγοῦν οἱ ἄλλοι ἔξω. Φοβόταν μήπως τοῦ σκάση τὶς ὑπόλοιπες τρεῖς χρυσές.

— "Αφῆσέ με νὰ πάω μὲ τὰ παιδιὰ, τὸν παρακαλοῦσε.

Ὁ Χὰνς καταλάβαινε τί ἤθελε καὶ τοῦ ἀποκρινόταν :

— "Ὁμηρο.

Τὰ δυὸ παιδιὰ ἄργησαν νὰ βγοῦν γιὰτὶ τοὺς δυσκόλεψε πολὺ νὰ ξεκολλήσουν τὸ τζάμι χωρὶς νὰ τὸ σπάσουν, ἀμάθητα καθὼς ἦταν. Ὑστερα δούλεψαν γρήγορα. Μάζεψαν κάμποσα πιστόλια, χειροβομβίδες κ' ἓνα πολυβόλο ποὺ βρῆκαν καταγῆς. Ἀργησαν πάλι νὰ κολλήσουν μὲ τὸ λευκοπλάστ τὸ τζάμι στὴ θέση του. Ὁ Παῦλος ἀπὸ τόση ἀργοπορία ἀνησύχησε, μὰ ὁ Χὰνς δὲν τὸν ἄφηνε νὰ κουνήσει :

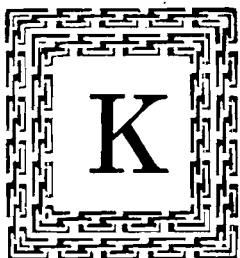
— "Ὁμηρο!

"Ὅταν μάλιστα τοῦ πῆρε διὰ τῆς βίας ὁ λοχίας τὶς τρεῖς λίρες, ὁ φοιτητὴς τὰ χρειάστηκε. Πίστεψε πὼς εἶχε πέσει σὲ παγίδα. Ἐπὶ τέλους φάνηκαν νὰ ἔρχονται οἱ σύντροφοί του μὲ τὰ τσουβάλια μισογεμάτα, μπῆκαν στὸ ταξὶ κ' ἐξαφανίστηκαν ἀνενόχλητοι.

— Γιατὶ δὲν τὰ γεμίσατε, μωρέ, ὡς ἀπάνω τὰ σακιά ;

— Δὲν βρήκαμε τίποτ' ἄλλο ἔξω ἀπὸ τὶς κάσες.

Αὐτὸ ἔδωσε τὴν ιδέα στὸν Παῦλο νὰ κάμωμε δεύτερη ἐπιχείρηση σὲ μεγάλη κλίμακα. Καθὼς δὲν κατάλαβαν οἱ Γερμανοὶ τὴν πρώτη διάρρηξη, συμφώνησε μὲ τὸν Χὰνς νὰ ξεσηκώσουν ὅλη τὴν ἀποθήκη. Μᾶς ἔφερε τὸν ἴδιο τὸν λοχία νὰ συνεννοηθοῦμε. Ζήτησε ἑκατὸ χρυσές. Παζαρεύοντας κατεβήκαμε στὶς πενήντα μὲ τὴν ὑποχρέωση νὰ τὸν φευγατίσωμε στὴν Αἴγυπτο. Πῆγα καὶ συνάντησα τὸν ἀστυνομικὸ διευθυντὴ Νέρη καὶ κανονίσαμε νὰ μᾶς δώσῃ πολισμάνους καὶ καμιόνι τῆς Ἀστυνομίας γιὰ νὰ μεταφέρουμε τὶς κάσες ἀπὸ τὴν ἀποθήκη. Στὶς 29 Αὐγούστου, βραδιὰ ποὺ ἀναλάβαινε ἀρχιφύλακας ὁ Χὰνς, ὅλα ἦταν ἑτοιμα γιὰ τὴν ἐπιχείρηση, ὅταν τὸ μεσημέρι τῆς ἰδίας ἡμέρας ἀποκαλύφθηκε ἡ κλοπὴ. Γιὰ κακὴ μας τύχη τὸ τζάμι ξεκόλλησε, ἔπεσε καὶ πρόδωσε τὸ τέχνασμα. Ἀμέσως μετάφεραν ἐκεῖθε τὸν ὀπλισμὸ οἱ Γερμανοὶ. Κρίμα!

ANENA ΛΑΟ δὲν ἐκυνήγησαν οἱ
Τουρκοὶ μὲ τόσο μίσος ὅσο τοὺς
Πόντιους, τὴν πολεμικὴ φυλὴ ποὺ δὲ
κατάφεραν νὰ τὴν ὑποτάξουν οὔτε
Σαρακηνοί, οὔτε Φράγκοι, οὔτε ὁ
Μωάμεθ — τὴ φυλὴ ποὺ γέννησε τὸν
Διγενῆ Ἀκρίτα. Τὸν καιρὸ τοῦ Βυ-
ζαντίου οἱ Πόντιοι ἀριθμοῦσαν ἐνά-
μισυ ἑκατομμύριο ψυχές, μὰ ὡς τοὺς

Βαλκανικοὺς πολέμους δὲν ἀπόμεινε παρὰ τὸ τρίτο. Ἀπὸ
τὸ 1914 οἱ Τουρκοὶ, μὲ τὴ μέθοδο τῶν ἐκτοπισμῶν ποὺ
τοὺς δίδαξαν οἱ Πρῶσσοι, ξέκαμαν πάμπολλους, κι ὅταν
ἔγινε ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή δὲν πέρασαν τὴ θάλασσα
πρὸς τὴν Ἑλλάδα παρὰ οἱ τελευταῖες διακοσίες χιλιάδες, ποὺ
ἐγκαταστάθηκαν στὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη. Ὅσο ζοῦσαν
στὸ Τούρκικο, καμιὰ γενιά τοὺς δὲν κατάφερε ν' ἀπολάβῃ
τοὺς καρποὺς τῶν κόπων της, γιὰτὶ κάθε λίγα χρόνια σή-
κωναν καινούρια ἐπανάσταση. Σὰν ἦρθαν ἐδῶ πέσανε μὲ τὰ
μοῦτρα στὴ δουλειά, νὰ ξαναστήσουν τίς φωλιές τοὺς. Ἀραγε
θὰ βρῖσκαν ἡσυχία στὴ νέα πατρίδα; Οὐμᾶμαι, τότε ποὺ
διάβαινα γύρω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, πανηγύρι στὴν Καστανούσα.
Πόντιοι χόρευαν, μὰ ὁ χορὸς τοὺς δὲν ἦταν διασκέδαση, πα-
ρίστανε μάχη. Φορτωμένοι φουσέκια, μὲ τὰ χατζάρια τρα-
βηγμένα ἔξω, σαλτάρηζαν πέρα - δῶθε σ' ἀπομίμηση ἐπί-
θεσης καὶ ἀμυνας. Οἱ μῦς τοὺς τεντωμένοι, τὰ μάτια ἀστρα-
φτερά, κάθε κίνησή τοὺς ἐλαστικὴ, λὲς καὶ ξεδιπλωνόταν
σοῦστα. Τοὺς θαύμαζα, κ' ἔλεγα μὲ τὸ νοῦ μου τί μοναδικοὶ
στρατιῶτες ἦταν. Στὰ χωράφια ποὺ τοὺς ἀντάμωνα ἔμοιαζαν
κοινοὶ τύποι· ὅ,τι καλύτερο εἶχανε κοιμόταν μέσα τοὺς.

Δίπλα στὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων Φιλίππων, στὴν πλαγιὰ
ποὺ στέκει τὸ χωριὸ Κρηνίδες, ζῇ ὁ γερο - Κυριάκος Φω-
στερίδης, παλιὸς ὀπλαρχηγὸς τοῦ Πόντου. Ὁ γιὸς του Ἀντώ-
νης γεννήθηκε στὴν Ἀμισὸ τὸ 1912, κ' ἦταν ἀκόμη ἀλάλητο
πουλί, ἔξι χρονῶν ἀγόρι, ὅταν τὸν πῆρε ὁ πατέρας κοντά του

στά βουνά, κατὰ τὴν τελευταία τους ἐπανάσταση. Ὅλο τὸ καλοκαίρι τοῦ '41, ἀφοῦ γύρισε ἀπὸ τὴν Ἀλβανία ὅπου πολέμησε λοχίας πυροβολικοῦ στὴ μοίρα Κουράκου, ὁ Ἀντώνης δὲν ἤθελε νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ σπίτι του, παρὰ καθόταν καὶ μελετοῦσε ἀδιάκοπα τὸν χάρτη τῆς Μακεδονίας.

— Δάσκαλος θὰ γένης ; ρωτᾷ ὁ γέροντας.

— Πῶς θὰ γίνω δάσκαλος, πατέρα, ἀφοῦ δὲν ξέρω γράμματα ; Ἀντάρτης θὰ βγῶ !

Ὁ παλὶς ὁπλαρχηγὸς τὸν κοιτᾷ στοχαστικά, ἐνῶ ἡ καρδιά του φτερουγίζει ἀπὸ ἀντάρτικη ἀβασταγιά :

— Ἄν κρατᾷς τὰ κότσια σου, Ἀντώνη, πᾶμε, κι ὁ Θεὸς βοηθός !

Ἀποφάσισαν νὰ βγοῦν στὸ κλαρὶ ἀνοιξη τοῦ '42, ἀλλὰ οἱ φριχτὲς σφαγὲς ποὺ ἔκαμαν Σεπτέμβριο τοῦ '41 οἱ Βούλγαροι στὰ μέρη τῆς Δράμας, πού, ἀφοῦ τουφέκιζαν ἀθώους πολίτες, δὲν ἐπέτρεπαν τὴν ταφή τους ἂν δὲν πλήρωναν οἱ συγγενεῖς 500 λέβα κατὰ κεφαλὴ « γιὰ ἔξοδα σφαιρῶν » ποὺ τοὺς σκότωσαν, ἀνάγκασαν τὸν Φωστερίδη νὰ ξεσηκώσῃ ἀμέσως τοὺς πατριῶτες καὶ νὰ στήσῃ καπετανάτο στὴν κορυφὴ τοῦ Ὀρβυλου. Γύρω του ξεφύτρωναν ὁπαδοὶ σὰν μαγιτάρια καὶ σκεπάστηκε ὁ τόπος ἀπὸ ὁμάδες ἀνταρτῶν, τοῦ Μικρόπουλου στὸ Μπαϊράμ - Τεπέ, τοῦ Βαγγέλη Καρανάση στὸ Κοτζῆ - Ὀρμάν, τοῦ Τζακερίδη στὸ Παγγαῖο. Ὁ καπετάν Παντελῆς ὀργάνωσε τὴ Δράμα, ὁ Κάππας τὸ Σύμβολο, ἄλλοι γειτονικὲς περιφέρειες, μὲ κοινὸ ἀρχηγὸ τὸν « Τσαοὺς Ἀντῶν ».

Γιὰ νὰ βιάσουν τοὺς Βουλγάρους νὰ σταματήσουν τὸ ξεκλήρισμα τῶν χωριῶν μας, μπαίνουν αὐτοὶ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Βουλγαρίας, σφάζουν καὶ καίνε χωριὰ ὥς ἀντίποινα. Στέλνουν μήνυμα στὴ Σόφια πῶς ἂν δὲν πάψουν ἀμέσως τὸ θανατικὸ στὴ Μακεδονία θὰ ξαναγυρίσουν οἱ Πόντιοι γιὰ νὰ καταστρέψουν κι ἄλλες περιφέρειες. Μοιράζουν παρόμοιες προκηρύξεις στὸ βουλγαρικὸ λαὸ κ' ὕστερα ξεκινᾷ νὰ ἐπιστρέψουν πίσω. Γιὰ νὰ φτάσουν στὰ λημέρια τους δίνουν μάχες μὲ τακτικὸ βουλγάρικο στρατό, ποὺ ἀναγκάζεται νὰ

ὑποχωρῇ ντροπιασμένος μπροστὰ στὸ ἀφθαστο θάρρος τῶν παλικαριῶν καὶ τὴν κολοκοτρωνέικη πολεμικὴ τῶν καπετανέων. Ἔτσι ἀναγκάζονται οἱ Σλάβοι νὰ πάψουν τὶς δολοφονίες τῶν ἀμάχων καὶ καταπιάνονται νὰ ὑποτάξουν τοὺς ἀντάρτες. Ὅσο συναντᾷ ἀντίσταση, τόσο κατεβάζουν νέες μεραρχίες καὶ πυροβολικό. Σκληρὲς μάχες αἱματοκυλᾷν μέρα καὶ νύχτα τοὺς κάμπους καὶ τὰ βουνὰ τῆς Μακεδονίας, χωρὶς νὰ καταπονοῦνται οἱ Ἀκρίτες. Γέμιζαν μόνο οἱ πλαγιὲς ἀπὸ σλάβικα πτώματα, ποὺ τὰ μετέφερναν στρατιωτικὰ αὐτοκίνητα γιὰ νὰ ταφοῦν κρυφά. Σὲ κάθε ἐπαρχία οἱ ὀρεινὲς περιοχὲς ἐλευθερώνονταν, καὶ βρῖσκαν καταφύγιο κοντὰ στοὺς ἐθνικιστὰς ὅλοι οἱ κυνηγημένοι. Τέτοια εἶναι ἡ ἀποτυχία τοῦ βουλγάρικου στρατοῦ ποὺ ἀναγκάζεται ἡ Σόφια ὄχι μόνο νὰ σταματήσῃ τὶς καταπιέσεις ἀλλὰ καὶ νὰ ζητήσῃ διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Τσαοὺς Ἀντὼν καὶ νὰ δώσῃ ἀμνηστία, τέλη τοῦ '41. Τί θὰ ἀπόμενε ζωντανὸ ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμό τῶν τεσσάρων ἀνατολικῶν νομῶν μας χωρὶς τὴν ἀνταρσία ; Ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ '41 ὡς τὴν Ἀπελευθέρωση ἔδωσαν οἱ Βορειοελλαδίτες κάπου 300 μάχες ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, μερικὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἦταν μεγάλες καὶ πολύνεκρες. Οἱ Σλάβοι ἔχουν βαρὺ ὅπλισμό, ἀεροπλάνα, τάνκς, τὴ βοήθεια τῶν Γερμανῶν, σιδηρόδρομους, αὐτοκίνητα καὶ πλοῖα γιὰ τὸν ἀνεφοδιασμό τους, βουλγαρόφωνες καὶ ντόπιοι κομμουνιστὲς γιὰ νὰ κατασκοπεύουν. Οἱ Μακεδονομάχοι, ἀποκλεισμένοι ἀπ' ὅλο τὸν κόσμον, δὲ διαθέτουν παρὰ τὰ ἐλαφριά τους ὅπλα καὶ τὴν ἀκριτικὴ ἀποκοτιά τους. Πολεμᾷν ἕνας πρὸς δέκα, κι ὥστόσο νικᾷν. Ἀξιωματικοὶ ποὺ ἔρχονται στὴν Ἀθῆνα ἀπὸ τὰ μέρη τους μιλᾷν μὲ θαυμασμό γι' αὐτοὺς. Κατὰ σύστασίν τους εἰδοποιοῦμε τοὺς Ἀγγλοὺς νὰ τοὺς βοηθήσουν, μὰ δὲ φαίνεται νὰ μᾶς προσέχουν. Ἡ ΠΑΟ προσπαθεῖ νὰ τοὺς συντρέξῃ καὶ στέλνει ἀπὸ τὴ Θεσσαλονικὴ ἀξιωματικούς. Μερικοὶ πᾶνε μὲ τὰ φούμαρα τῶν γαλονιῶν τους καὶ ζητᾷνε ἀρχηγίους. Αὐτοὺς τοὺς βάζει στὴν ἄκρῃ ὁ Τσαοὺς, μιὰ καὶ τὰ δικὰ του παμπάλαια ἐνστικτα γιὰ κλεφτοπόλεμον δὲν τὰ ἔχουν οἱ βαθμοφόροι. Ἀμα ὁμως ἔρχεται

κοντά του ὁ ἡλικιωμένος συνταγματάρχης Ἀβδελαῶς, φιλα 1944
τὸν Ἀντώνη στὸ μέτωπο καὶ τοῦ λέει: « ἦρθα νὰ σὲ ὑπηρετή-
σω, παιδί μου, σὰν ἀπλὸς στρατιώτης », ὁ Φωστερίδης συ-
γκινεῖται κι ὀνομάζει τὸν Ἀβδελαῶ Γενικὸ Ἀρχηγό. Ἀφοῦ
εἶδαν κι ἀπέβιδαν οἱ Βούλγαροι πὼς δὲν εἶναι ἄξιοι νὰ ὑπο-
τάξουν τέτοια σπιθατὴ λεβεντιά, παράτησαν τὰ βουνὰ στὴν
Ἀντίσταση καὶ βάλθηκαν νὰ ἐρημώσουν τοὺς κάμπους. Ἐ-
λάττωσαν τὸ ψωμί σὲ 40 δράμια, σφράγισαν ἐκκλησίες καὶ
σχολεῖα, δολοφόνησαν παπᾶδες καὶ δασκάλους κ' ἔκαψαν
τόσα χωριά ὥστε ἂν καταπιανόσουν ν' ἀναγράφης μόνο τὰ
ὀνόματά τους θὰ ἴφτιανες λεξικό. Ὑποχρέωσαν τὸν κόσμον
νὰ μιλάη σλάβικα, ἔλλαξαν τὰ ὀνόματα τῶν κατοίκων, ὡς
καὶ στοὺς τάφους ἔξυσαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ γράψαν
ἀπάνω βουλγάρικα. Ὁ θάνατος σκέπαζε μὲ τὶς φτεροῦγες
τοῦ τῆ Βόρειο Ἑλλάδα. Οἱ κομιτατζῆδες δὲν θὰ σταματοῦ-
σαν τὶς σφαγὲς ἂν δὲν ἀποφάσιζαν οἱ ὀπλαρχηγοί, στὸ συνέ-
δριο τοῦ Ὁρβυλου, νὰ εἰσβάλουν γιὰ δευτέρη φορὰ στὴ
Βουλγαρία. Μπαίνουν μέσα, πυρπολοῦν χωριά, μαζεύουν λά-
φυρα κ' ἑκατοντάδες αἰχμαλώτους ποὺ τοὺς φέρνουν στὴν
Ἑλλάδα καὶ τοὺς ἐκτελοῦν ὁμαδικά. Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλ-
μοῦ, ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος. Μόνο τέτοιο μάθημα καταλαβαί-
νουν οἱ Βούλγαροι καὶ παρατᾶν τὸ χαλασμό.

Ἀφοῦ πολέμησαν οἱ Ἀκρίτες ἐπὶ τρία χρόνια τὸ Σλάβο
μὲ τὴν ψυχὴ μᾶλλον παρὰ μὲ τὰ φτωχὰ τους μέσα, ἦρθαν
κ' ἔπεσαν κοντὰ στὸν Ἀντώνη, τῇ νύχτᾳ τῆς 5^{ης} Ἰανουαρίου
τοῦ '44, ἄγγλοι ἀλεξιπτωτιστές, ὁ ταγματάρχης Κίτκατ,
οἱ λοχαγοὶ Μὲκ καὶ Πῶλ μὲ τὸν ἀσυρματιστὴ τους. Λίγες
μέρες ἀργότερα παρουσιάστηκε ὁ ταγματάρχης Μίλλερ, ὁ
ἴδιος ποὺ ἐνίσχυσε στὴν Ἡπειρὸ τὸν Παπαδάτο, φερμένος
ἀπὸ τὶς ἐαμικὲς γραμμές. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη τράφηκαν
οἱ νηστικοί, ντύθηκαν οἱ κουρελιασμένοι, ἀρβυλώθηκαν οἱ
ξυπόλυτοι καὶ γέμισαν αὐτόματα καὶ πυρομαχικά. Τὸ ἀπο-
τέλεσμα δὲν ἄργησε νὰ φανῇ. 14 Φεβρουαρίου στέλνει ὁ
Ἀντώνης τηλεγράφημα στὸν Βασιλέα Γεώργιο καὶ τὸν Ἀρχι-
στράτηγο Οὐέλσον ἀγγέλοντας τὴν ἀφοσίωσή του καὶ τὴ

γενική εξέδρμηση πού διάταξε. Δυό μέρες αργότερα ἡ Βουλγάρικη μεραρχία Σιράκωφ ἐπιτίθεται νύχτα στὸ Κοτζᾶ - Ὀρμάν, πού τὸ προστατεύουν 110 μόνον ἄντρες τοῦ Βαγγέλη Καρανάσου. Ὁ καπετάνιος ξεφεύγει ἀπὸ τὸ σπίτι δπου κοιμόταν, ρίχνοντας χειροβομβίδες, συγκεντρώνει τὰ παλικάρια του στὰ σκοτεινά, ἔργο δοσκολώτατο σὲ τέτοιες περιστάσεις ἀλλὰ πού τὸ 'χουν παίχιδι οἱ Πόντιοι, καὶ τραβᾷ πολεμώντας στὸ διπλανὸ μεγάλο δάσος. Ἐκεῖ μαργιολέβει ἐπὶ τρεῖς μέρες τοὺς στρατιῶτες τοῦ Σιράκωφ. Ξέρει τὰ μονοπάτια, τοὺς κρυψῶνες, τὰ πυκνώματα, καὶ μὲ παγίδες τοὺς κάνει ν' ἀλληλοσκοτώνωνται. Λαβύρινθος εἶναι τὸ δάσος τοῦ Κοτζᾶ καὶ μέσα του χάνονται οἱ Βούλγαροι χωρὶς νὰ βρῖσκουν στιγμή ἡσυχία. "Ὅσο φιλτράρει τὴν ἡμέρα λίγο φῶς ἀπὸ τὰ πηχτὰ φυλλώματα δὲν διακρίνουν πουθενὰ ἴχνος ἑλληνικό, ἂν καὶ τοὺς πυροβολοῦν ἀπὸ πολλές μεριές· μά, σὰν νυχτώση, τότε δὲ βγαίνουν οἱ διαβόλοι καὶ τοὺς πετοκόβουν, τοὺς κάνουν νὰ τουφεκιοῦνται καὶ νὰ σπαράζωνται μεταξύ τους. Ὁ στρατηγὸς Σιράκωφ διατάζει ὑποχώρηση γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὴ νύκτα. Ἦταν καιρὸς, γιατί μόλις ἔστεκαν οἱ Πόντιοι στὰ πόδια τους, ἄυπνοι χερομάχοι ὀγδόντα τόσες ὥρες. Μόλις χώρισαν ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἔπεσαν ξεροὶ νὰ κοιμηθοῦν, καὶ μόνο περιπολία ἀπὸ ἑπτὰ παιδιὰ στάλθηκε γιὰ νὰ δώσῃ μῆνυμα τοῦ Τσαούση. Αὐτοὺς τοὺς συνέλαβε ὁ ἑαμίτης καπετὰν Μαῦρος. Γειτόνευε ἐκεῖ γύρω ὁ Μαῦρος κι ἄκουσε τὸν σαματά, ὅμως ἀρνήθηκε νὰ δώσῃ βοήθεια· περιορίστηκε μόνο στὸ ἐθνικὸ ἔργο νὰ σφάξῃ αὐτὴ τὴν ποντιακὴ περιπολία, ἐξὸν ἓνα ἀπὸ τὰ ἑπτὰ παιδιὰ πού γλίτωσε γιὰ νὰ φέρῃ στὸν Ἀντώνη τὴ διπλὴ εἰδηση, μιᾶς νίκης καὶ μιᾶς ἀτιμίας.

Κάποιο βράδυ πού καθόταν ὁ Ἀντώνης μὲ τὸν ταγματάρχη Μίλλερ στὸ ἀχυρένιο καλύβι τους καὶ ζέσταιναν τὰ κορμιὰ στὴ θράκα τῆς ψησταριᾶς πού εἶχαν μαγειρέψει, ἀνέβηκε ὡς αὐτοὺς ἀπὸ τὰ χαμηλὰ ὁ γραμματεὺς τῶν Ποντίων Παναγιώτης Παπαδόπουλος γιὰ νὰ τοὺς πῇ πῶς στὴ λεκάνη

τῆς Καβάλας ἄθροιζαν οἱ Βούλγαροι μεγάλη δύναμη ἐναντίο τους. Μὲ τὸ χάρτη μπροστά του ὁ Τσαούσης ψαχνορωτᾷ σὲ ποιά σημεῖα, ποιὲς δυνάμεις κατασκηνώνουν. Ὑστερα ἀρχίζει νὰ δίνει γρήγορες διαταγές.

— Τί ἐτοιμάζεις νὰ κάμης ; ρωτᾷ ὁ Μίλλερ.

— Ἐπίθεση.

— Τρελάθηκες ; Θὰ τὰ βάλης μὲ τακτικὸ στρατὸ σ' ἀνοιχτὸ χῶρο ;

— Γιατί ὄχι ;

— Γιατί θὰ νικηθῇς. Δουλειά σου εἶναι νὰ ὑπάρχης καὶ νὰ ἐνοχλῇς, ὄχι νὰ θυσιάζεις.

Ὁ Ἀντώνης χαμογελᾷ καὶ λέει τοῦ Ἑγγλέζου :

— Ἐσὺ δὲν ξέρεις τοὺς Βουλγάρους καὶ δὲν εἶδες ἀπὸ κοντὰ τοὺς ἀνθρώπους μου νὰ μάχωνται. Θὰ νικήσω ὥς καὶ στὸν κάμπο.

Ὁ Μίλλερ θυμώνει, σηκώνεται πάνω καὶ φωνάζει :

— Ἀπαγορεύω αὐτὴ τὴν ἐπιχείρηση. Ἀκούτε ; Τὴν ἀπαγορεύω !

Σηκώνεται μὲ τὴ σειρά του ὁ Ἀντώνης κι ἀπαντᾷ χωρὶς θυμὸ, μὲ ἥσυχη φωνή :

— Ἐγὼ θὰ διατάξω τὴν ἐπίθεση γιὰ νὰ σπάσω τὸν ἐχθρὸ πρὶν ἐτοιμαστῇ, κι οὐτ' ἓνας Πόντιος δὲ θὰ παρακούσῃ τὴ διαταγή μου. Σὲ παρακαλῶ μονάχα νὰ κοπιᾷς κοντὰ γιὰ νὰ δῇς πῶς πολεμᾷμε.

Νύχτα τῆς 26 Ἀπριλίου ξεκίνησαν καί, πρὶν ξημερώση, χτύπησαν τοὺς Βουλγάρους, ποὺ διαλύθηκαν εὐκολώτερα ἀπ' ὅ,τι φανταζόταν ὁ ἀρχηγός, γιατί τρέμαν τοὺς Ποντίους καὶ πανικὸς τοὺς κυρίεψε στὰ σκοτεινά, πρὶν κὰν ἀρχίσῃ τὸ πάλεμα. Τὴν ὥρα ποὺ μάζευαν τὰ λάφυρα οἱ Ἀκρίτες, φάνηκε νὰ προστρέχῃ βουλγάρικη πεζούρα μὲ τὸ III σύνταγμα ἱππικοῦ. Ὁ Ἀντώνης δὲ διατάζει ὑποχώρηση παρὰ δίνει σκληρὴ μάχη. Μπροστὰ στὸν κατάπληκτο Μίλλερ θριαμβεύει καὶ βάζει ὅλον ἐκεῖνο τὸν βουλγάρικο στρατὸ νὰ τραπῇ σὲ φυγὴ πρὸς τὸ ἀεροδρόμιο τῆς Ἀμυγδαλιάς. Τὴν πρωτομαγιά οἱ Βούλγαροι κατεβάζουν δυὸ μεραρχίες, μὲ τὴν ἀπό-

1944 φαση νὰ ξεκαθαρίσουν τὴν ἀνταρσία, πράμα πού ἀναγκάζει τὸν Ἀντώνη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν Ὀρβυλο γιὰ νὰ μὴν καταστραφοῦν τὰ ἑλληνικὰ χωριά του. Τραβάει — ποιὸς θὰ τὸ ἔλεγε ; — κοντύτερα στὸν ἐχθρό, στὰ ξεροβούνια τῆς Χαϊδοῦς, πάνω στὰ βουλγάρικα σύνορα, ὅπου μαζεύει γύρω του τοὺς κατοίκους τοῦ Ἀντίλοφου καὶ τῆς Σκαλωτῆς κι ἀρχίζει σειρὰ ἀπὸ ἐπιχειρήσεις. Στὴ Στράνια ὁ καπετὰν Παντελῆς, διαλύει τρία τάγματα καὶ μαζεύει στὸ πεδίο τῆς μάχης 123 νεκροὺς, πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ δύο πεδινὰ κανόνια πού, μὲ τὸ νὰ μὴ μπορῇ οὔτε νὰ τὰ μεταχειριστῇ οὔτε νὰ τὰ μεταφέρῃ, ἀναγκάζεται νὰ τ' ἀχρηστέψῃ ἐπὶ τόπου. Τὸ ἄλλο βράδυ πληροφοριοδότης εἰδοποιεῖ πὼς οἱ Ἀγγλοὶ ρίξαν ἐφόδια στὸ Μπόροβο, μὰ ὁ ἄνεμος ἔφερε τ' ἀλεξιπτωτα πρὸς τοὺς Βουλγάρους. Ὁ ὀπλαρχηγὸς Καλπακίδης πού πρωτακούει αὐτὸ τὸ λόγο δὲν ἔχει δίπλα του παρὰ 35 παιδιὰ, ὅμως δὲν ἀντέχει ν' ἀφήσῃ νὰ χαίρωνται σκύλοι τὰ μαργαριτάρια. Τὸ σούρουπο ξεκινάει καὶ γίνεται αἰτία τῆς πιὸ τρανῆς γιγαντομαχίας πού γένησε ἡ Ἀντίσταση. Μεσάνυχτα φτάνει στὴ γέφυρα τοῦ Νέστου, ἐξουδετερώνει δυὸ σκοποὺς καί, μὲ τὸ συνηθισμένο νυχτοπόλεμο, πανικοβάλλει τὸ ἐχθρικὸ τμῆμα. Καθὼς μαθαίνει πὼς τὰ ἐφόδια φυλάγονται ἀπὸ μεγάλη δύναμη, ψηλότερα, ζητᾷ ἐπικουρία. Μὲ 180 ἄντρες πού στέλνει ὁ Παντελῆς συνεχίζουν τὸν ἀγῶνα ἀνεβαίνοντας τὸ βουνὸ τοῦ Μπόροβου σὰν τσακάλια, καὶ στὴν κορυφὴ κυριεύουν τὰ πολυβολεῖα τῶν Βουλγάρων κι ὁλόκληρὴ τὴ ρίψη, ἀποθηκευμένη ἐκεῖ. Οἱ βουλγάρικες ἐνισχύσεις πού ἔστειλε τὸ Νευροκόπι ἐμποδίστηκαν νὰ πλησιάσουν ἀπὸ ἀντάρτες πού εἶχαν πιάσει τίς διαβάσεις. Ἄμα ξεκαθάρισε τὸ Μπόροβο ὁ Παντελῆς ἔκρινε σωστὰ πὼς σύντομα οἱ Σλάβοι θὰ ξαναγύριζαν νὰ τοῦ πάρουν πίσω τὴ μεγάλη γέφυρα, γι' αὐτὸ στέλνει τὸν νεώτερο καπετάνιο, τὸν 21 ἐτῶν Ἡλία Σελαλμαζίδη, ξάδερφο τοῦ Τσαούση, νὰ πιάσῃ τὰ παλιὰ ἑλληνικὰ πυροβολεῖα γύρω στὸ ποτάμι καὶ νὰ τὰ κρατήσῃ μὲ τοὺς 28 ἄντρες του. Τοῦτο ἔγινε.

Ἀκόμα καὶ τὸ καλοκαίρι οἱ ὄχτες τοῦ Νέστου σκεπά-

ζονται κάθε πρωί με πηχτό πούσι πού δὲν ἀφήνει νὰ δῆς οὔτε πέντε μέτρα πέρα. Ἔτσι τὰ ποντοπαῖδια ἀκουγαν τὴν αὐγὴ τῆς 7 Μαΐου θόρυβο αὐτοκινήτων πού κατέβαιναν ἀπὸ τὸ Τολουμπάρ πρὸς τὸ Νέστο, ἀκουγαν ὡς καὶ τὶς κουβέντες τῶν Βουλγάρων, μὰ δὲν ἐβλεπαν τίποτα. Μόνο κατὰ τὶς ὁχτῶ τὸ πρωτὶ, σὰν διαλύθηκε ἡ ὁμίχλη, ἀντίκρισαν δυὸ τάγματα νὰ μπαίνουν ἀνυπόπτα στὴ γέφυρα, πού ἔχει μάκρος 140 μέτρα. Τοὺς ἄφησαν νὰ προχωρήσουν καί, ὅταν ἔκαμαν νὰ νεροδιαβοῦν, οἱ λίγοι λεβέντες τοῦ νιόβγαλτου καπετὰν Ἡλία τοὺς θέρισαν μὲ τὰ πολυβόλα. Ὁ στόχος ἦταν ἐξαιρετικὸς — πυκνὸ ἀσκέρι πάνω σὲ γέφυρα, κι ὅμως περισσότερους ἐχθροὺς ἀπὸ τὰ βόλια ἔφαγε τὸ ποτάμι, καθὼς πέφταν γιὰ νὰ σωθοῦν στὰ νερά του, κι αὐτά, ὀρμητικὰ ἀπὸ τὸ λιώσιμο τῶν χιονιῶν, τοὺς κατὰπιναν. Τόση σύγχυση πάθαν οἱ Βούλγαροι ὥστε κανένας λόχος τους δὲ στάθηκε ἱκανὸς ν' ἀναπτυχθῇ καὶ ν' ἀπαντήσῃ στὰ ἐλληνικὰ πυρὰ πρὶν περάσῃ ὀλάκερη ὥρα. Τὸ μπουγιο τῆς μάχης τ' ἀκοῦν ἀπὸ μακριὰ λίγοι Πόντιοι πού περνοῦσαν κεῖθε καὶ τρέχουν νὰ δοῦν ποιὸς χτυπιέται. Μ' ἓνα βλέμμα τὸ ἀσχημένο μάτι τους ξεδιακρίνει τὴν κατάσταση, πιάνουν ἀμέσως τὰ πλάγια τῶν Βουλγάρων καὶ τοὺς βαρᾶν, αὐξάνοντας τὸ θαλάσσωμα. Οἱ λίγοι αὐτοὶ Ἀκρίτες καρφώνουν τὰ δυὸ τάγματα στὶς θέσεις τους ὅσο νὰ νυχτώσῃ, ὅποτε ἔρχεται βοήθεια ὁ καπετὰν Παντελῆς μὲ τρεῖς ὀλμους γιὰ νὰ πιάσῃ τὰ ὑψώματα Παπάδων, ἐνῶ πολλοὶ καπετανέοι τοῦ Πόντου ροβολᾶν κι αὐτοὶ στὸ πανηγύρι. Οἱ γυναῖκες τους, ἄλλες Σουλιώτισσες, φέρνουν νερὸ καὶ τροφὴ στοὺς νηστικοὺς ἀγωνιστές. Τὴν ἄλλη μέρα οἱ Βούλγαροι κατεβάζουν στὴ μάχῃ τάνκς. Ὁ ἄγγλος λοχαγὸς Μὲκ γδύνεται, ἀρπάζει ἓνα μάτσο δυναμίτες καὶ κάνει νὰ πέσῃ στὸ νερὸ γιὰ νὰ τινάξῃ τὴ γέφυρα στὸν ἄερα νὰ μὴ περάσουν τὰ θωρακισμένα, μὰ ὁ ἀρχηγὸς τὸν ἐμποδίζει : « Μὴ φοβᾶσαι, θὰ τὰ σταματήσωμεν μὲ τοὺς ὀλμους ». Τὸ λέει καὶ τὸ πετυχαίνει. Τὴν τρίτῃ μέρα τοῦ ἀγῶνα οἱ Βούλγαροι φέρνουν κανόνια καὶ μ' αὐτὰ κοπανᾶν τοὺς Ἑλληνας, πού ἀραιώνουν γιὰ ν' ἀποφύγουν τὸν καταιγισμὸ μὰ

δὲν ἐγκαταλείπουν τὴ θέσιν τοὺς. Τὴν τέταρτη μέρα οἱ Βούλγαροι ζητᾶν ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς στούκας καὶ βομβαρδίζουν τοὺς ἀντάρτες. Πάλι δὲν φεύγει κανεὶς. Μὲ τὴν προστασία τῶσων κανονιῶν, τῶσων τάνκς καὶ τῶν ἀεροπλάνων, τὸ Βουλγάρικο πεζικὸ σαλεύει νὰ καταλάβῃ τὴν ἀπέναντι ὄχθη. Δὲν ὀρμαίει, προχωρεῖ μὲ βῆμα σημειωτό, ἀλλὰ κ' ἔτσι πάλι ζώνει σιγὰ - σιγὰ τοὺς ἀντάρτες. "Ένας Σαρακατσάνος πολέμαρχος, ὁ Μῆτρος Μηλίτης, ἀγωνιζόμενος ἀπὸ τὸ πρῶν ὁλόρθος δίνει παράδειγμα ξέφρενης παλικαριᾶς· τὴν ὥρα ποὺ βλέπει τοὺς Βουλγάρους νὰ πιάνουν τὴ γέφυρα χιμᾶ καταπάνω τοὺς, τοὺς ἀναχαιτίζει, ἀλλὰ σκοτώνεται. Τὴ νύχτα ἀκοῦν οἱ ἐθνικιστὲς βουλγάρικο μηχανικὸ νὰ φτιάνῃ δρόμους στὶς πλαγιές, γιὰ ν' ἀνεβῇ πυροβολικὸ νὰ τοὺς χτυπήσῃ ἀπὸ ψηλά. Ἡ πέμπτη μέρα τῆς τιτανομαχίας, 11 Μαΐου, ἀρχίζει μὲ βαρὺ βομβαρδισμὸ ἀπὸ σμήνη στούκας ποὺ πᾶνε κ' ἔρχονται ἀδιάκοπα. Νέα δοκιμὴ τῶν Βουλγάρων νὰ περάσουν τὴ γέφυρα μέσα στὴν ὁμίχλη σπάει ἀπὸ τὰ δυὸ ἀμούστακα καπετανόπουλα, Σελαλμαζίδη καὶ Ἀναστασιάδη, ποὺ χειρίζονται τοὺς ὄλμους σὰν πολύπειροι πυροβοληταί. Τὴ δευτέρα ὁμῶς γενικὴ ἐπίθεση ποὺ ἀκολουθεῖ ἀργότερα, μὲ στούκας, τάνκς, κανόνια καὶ φρέσκο πεζικὸ, δὲ γίνεται μὲ κανένα τρόπο πιά νὰ τὴν ἀναχαιτίσουν, κι ἀναγκάζονται κατὰ τίς ἑξι τ' ἀπόγεμα νὰ συμπυχθοῦν. Ἀνασπᾶν τὰ χατζάρια, περνᾶν μέσα ἀπ' ὁλόκληρο τὸ 159^ο Σύνταγμα ποὺ τοὺς κύκλωνε καὶ ξεφεύγουν κατὰ τὰ παρθένα δάση τοῦ Κάρλοβο, ὅπου τὰ ξεκαλοκαιριὰ τῶν Σαρακατσαναίων. Τὸν βούλγαρο συνταγματάρχην τοῦ 159 τὸν θεώρησαν αἷτιο αὐτῆς τῆς ἀποτυχίας καὶ τὸν πέρασε ὁ Σιράκωφ ἀπὸ στρατοδικεῖο. Τὸν τόπο ποὺ πῆραν μὲ τόσες θυσίες οἱ Κροῦμμοι δὲν τὸν χάρηκαν, γιὰτὶ ὁ Μίλλερ εἰδοποίησε τὴ RAF, ποὺ τοὺς βομβάρδισε στὶς 15 Μαΐου μὲ διακόσια ἀεροπλάνα. Ἔτσι συγκεντρωμένους καὶ ἀνύποπτους ὥς τοὺς βρῆκε ἡ RAF τοὺς θέρισε, ἔκαμε γύρω τοὺς τὰ πάντα γῆς Μαδιάμ. Τὴ μάχη τῆς γέφυρας τοῦ Νέστου τὴν ἀνάφερε τὸ ἀνακοινωθὲν τῆς Μ. Ἀνατολῆς καὶ τὴν πανηγύρισε τὸ BBC

τοῦ Λονδίνου. Μνημεῖο γι' αὐτὴ τὴν ἑλληνικὴ νίκη κανένas δὲν ἔστησε, ἀλλὰ τὴ μὲν οἱ τάφοι σαράντα βουλγάρων ἀξιωματικῶν ποὺ σκοτώθηκαν ἐκεῖ καὶ τάφηκαν στὸ νεκροταφεῖο τῆς Δράμας.

Δὲν εἶναι δική μου δουλειὰ νὰ ἱστορήσω μὲ λεπτομέρειες τὴ δράση τοῦ Φωστερίδη καὶ τῶν ὀπλαρχηγῶν του. Τοῦτο θ' ἀπαιτοῦσε χωριστὸ βιβλίο. Ἀρκεῖ νὰ γραφῇ πῶς ἑπτὰ φορές πληγώθηκε ὁ Ἀντώνης καὶ κανένα ἀπὸ τὰ παλικάρια του δὲν ἔμεινε ἀλάβωτο. Ἀλάβωτη μόνο βάσταξαν τὴν τιμὴ τους. Οὔτε κὰν τὸ συκοφαντικὸ ΕΑΜ τόλμησε νὰ τοὺς κατηγορήσῃ πῶς πῆραν ἔστω κ' ἓνα φουσέκι ἀπὸ Γερμανοὺς ἢ κουτσίλικς. Στὴν ἐκθεσὴ του πρὸς τὴν Force 133 ὁ Μίλλερ ἐπαινεῖ τὴν εὐθύτητα τοῦ χαρακτήρα τοῦ Τσαοὺς Ἀντών, τὰ ἠθικὰ προσόντα, τὴν ἀνδρεία του καὶ τὸν προτείνει γιὰ βρετανικὸ παράσημο. Ἄν ἡ προφητεία τοῦ ἄγγλου συνδέσμου, πῶς ὁ Ἀντώνης θὰ παίξῃ σημαντικὸ ρόλο μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωση, δὲν πραγματώθηκε, φταίει ὁ ἴδιος ὁ Μίλλερ καὶ ἡ Κυβέρνηση Παπανδρέου. Στὶς 14 Σεπτεμβρίου, μόλις γιатρεύτηκε ἀπὸ τὸ τελευταῖο τραῦμα του, ὁ Ἀντώνης διάταξε τὸ γενικὸ διώξιμο τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τὴ Βόρεια Ἑλλάδα. Κινήθηκε πρῶτα κατὰ τῆς Δράμας. Δεκατρία χιλιόμετρα ἔξω ἀπ' τὴν πόλη, στὸ χωριὸ Ταξιάρχη, τὸν προφταίνει ὁ Μίλλερ μὲ τὸν ἀμερικανὸ λοχαγὸ Ντόναλ καὶ διατάζει νὰ σταματήσουν τὴν ἐπίθεση γιατί ἡ Βουλγαρία κήρυξε τὸν πόλεμο κατὰ τῶν Γερμανῶν. Ἐπειδὴ ὁ Ἀντώνης φοβᾶται γιὰ τὴ ζωὴ τῶν ἐθνικιστῶν τῆς Δράμας ἀρνεῖται νὰ ὑπακούσῃ, ὁπότε ὁ Μίλλερ μὲ ἀντιπρόσωπο τῶν Ποντίων μπαίνει μόνος του στὴ πόλη καὶ ζητάει ἀπὸ τὸν στρατηγὸ Σιράκωφ νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν ἐξουσία. Ἐκεῖνος ἀπαντᾷ πῶς γιὰ τέτοιο ζήτημα πρέπει νὰ πᾶν μαζὶ στὴ Σόφια. Ὁ Μίλλερ δέχεται, καὶ φεύγουν γιὰ τὴ βουλγαρικὴ πρωτεύουσα ὁ ἴδιος, ὁ ἀμερικανὸς Ντόναλ καὶ ὁ γενικὸς γραμματεὺς τῶν Ποντίων Παπαδόπουλος. Ἐκεῖ, μετὰ 12 ὥρῶν συζήτησης, ταπεινώνεται ὁ προαιώνιος ἐχθρὸς μας μπροστὰ

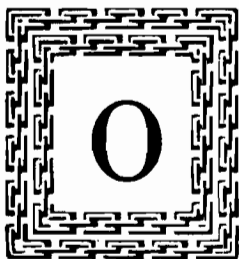
σὲ μιὰ χούφτα Ἀκρίτες, ὑπογράφοντας συμφωνία νὰ παραδῶσι τὸν τόπο στὸ στρατὸ τῶν ἐθνικιστῶν, ν' ἀποχωρήσῃ μὲ ὀρισμένα δρομολόγια, ἐνῶ οἱ Πόντιοι θὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ σταματῶν τις φάλαγγές του γιὰ νὰ ἐλέγχουν μήπως κουβαλᾶν πλιάτσικα. Ἄμα γύρισε ἡ Ἐπιτροπὴ ἀπὸ τὴ Σόφια κ' ἐγκαταστάθηκαν ἐλληνικὲς ἀρχές στὶς κοινότητες, ξέσπασε ἐνθουσιασμὸς ποὺ δύσκολα περιγράφεται. Τὰ βουλγάρικα αὐτοκίνητα ὑπακοῦν στὶς διαταγές τῶν Ποντίων κι ἀποδέχονται χωρὶς διαμαρτυρία τὸν ἔλεγχον· ἓνα μόνο παρακούει καὶ τὸ πυροβολοῦν. Τραυματίζεται ὁ ὁδηγὸς καὶ πιάνουν μέσα 17 ἐγκληματίες ἐλασίτες ποὺ ξέφευγαν γιὰ τὴ Βουλγαρία. Τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ ἀναγκάζει τοὺς κομμουνιστές, ποὺ στενοχωροῦνται ἀπὸ τὴ νέα κατάσταση, νὰ στείλουν ἐπιτροπὴ στὴ Σόφια νὰ ζητήσῃ κατέβασμα τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ στὴν Ἑλλάδα. Δὲν ξέρω τί συμφωνίες ἔκαμε τὸ ΚΚΕ μὲ τοὺς Σλάβους, ξέρω μόνο πῶς ὁ Βουλγάρικος στρατὸς διατάχτηκε τότε νὰ σταματήσῃ τὴν ἐκκένωση, μοίρασε νέα ὅπλα στὸν ΕΛΑΣ κι ἄρχισαν μαζί μιὰν ἀτιμὴ συνεργασία.

Μαθαίνει ὁ Μίλλερ ὅτι στὸ Ροδολεῖβος σφάζονται γραμμὴ οἱ ἐθνικιστὲς καὶ στέλνει τὸν ταγματάρχην Κίτκατ νὰ κάμῃ ἀνακρίσεις. Ὁ συνταγματάρχης Ἀβδελαῆς προσφέρεται νὰ πάῃ μαζί του, μὰ ὁ Ἀντώνης τὸν ἀποτρέπει, γιατί ὑποπεύεται τοὺς ἀναρχικοὺς· στὸ Ροδολεῖβος πρέπει νὰ τρέξῃ αὐτός, ὁ Ἀντώνης μὲ τοὺς Ποντίους, νὰ κρεμάσῃ τοὺς δολοφόνους. Ὡστόσο Ἀγγλοὶ κι Ἀμερικανοὶ τὸν παρακαλοῦν νὰ μὴ σαλέψῃ καὶ ξεκινᾶν μαζί μὲ τὸν Ἀβδελαῆ νὰ πᾶν νὰ δοῦνε τί συμβαίνει. Συμβαίνει ἐκεῖνο ποὺ προεῖδε ὁ Ἀντώνης — τὸν Ἀβδελαῆ τὸν κράτησαν οἱ κόκκινοὶ στὸ Ροδολεῖβος κι ἀφοῦ τὸν βασάνισαν φριχτὰ (ὅπως ἔδειξε τὸ πτώμα του ποὺ βρέθηκε ἀργότερα) τὸν ἐξετέλεσαν. Κι ἀντὶ οἱ ξένοι σύνδεσμοι νὰ προλάβουν τις σφαγές, οἱ ἑαμβούλγαροι, βλέποντας ἀκίνητους τοὺς Ἀκρίτες, ἀποτραχύνθηκαν. Τέτοια ἀνατριχιαστικὴ κατάσταση ἦρθε νὰ ὁμαλύνῃ ἡ ἀντιπροσωπεῖα τῆς Κυβερνήσεως Ἀθηνῶν, δηλαδὴ ὁ κομ-

μουνιστής ύπουργός Πορφυρογένης μ' έναν Παπανδρεϊκό ύφυπουργό. 'Από ανεξήγητη άστοχασιά του τελευταίου διατάζονται οί δυνάμεις των έθνικιστών νά πάνε στίς έρημιές των βουλγάρικων συνόρων, ενώ παραδίνεται όλος ό κάμπος, άνθρωποι και πλούτη, στους έαμοβουλγάρους. 'Επειδή ό Τσαούς 'Αντών έχει την πεποίθηση πώς ό ΕΛΑΣ, με την ύποστήριξη των Βουλγάρων, έτοιμάζει πραξικόπημα, ζαλίζει με τίς συστάσεις του νύχτα - μέρα τόν ύφυπουργό. 'Εκεϊνος του λέει νά πάη στόν Σκόμπι πού τόν περιμένει στήν 'Αθήνα νά συνεννοηθούν. Φεύγει πρόθυμα ό 'Αντώνης με στρατιωτικό άεροπλάνο, έλπίζοντας πολλά από μιá προσωπική συνομιλία με τόν άρχηγό των 'Αγγλων, αλλά ταραζεται όταν άκούει από τό στόμα του Σκόμπι πώς ούδέποτε τόν εκάλεσε. Μή έχοντας μέσο συγκοινωνίας για νά γυρίση γρήγορα πίσω κοντά στα παλικάρια του, ό Τσαούσης βρέθηκε δώ όταν ξέσπασε τό κομμουνιστικό κίνημα της 'Ανατ. Μακεδονίας και μικτά τμήματα 'Ελασιτών και Βουλγάρων έρήμωναν την ύπαιθρο. 'Η έπιτυχία του πονηρού Πορφυρογένη στην προσπάθεια νά έξουδετερώση τους άδάμαστους Ποντίους στάθηκε μοναδική.¹

1. Μόλις ξέσπασε τό Δεκεμβριανό κίνημα στην 'Αθήνα είδα κάποιο μεσημέρι έξω από τό ξενοδοχείο της Μεγ. Βρετανίας έναν άπελπισμένο Τσαούς 'Αντώνη νά κρατά από τό χέρι τό παιδάκι του, ντυμένο κι αυτό χαλί. Μου ξεμυστηρεύτηκε πώς πεινούσε, γιατί κανείς δέν τόν έφρόντιζε, πώς δέν είχε πού νά κοιμηθί και πλάγιαζε με τ' άγοράκι του, χωρίς κουβέρτες, πάνω στίς πλάκες της εισόδου μιáς πολυκατοικίας... Παράδοξος τόπος ή 'Ελλάδα, ταγματάρχας Μίλλερ. 'Εδω δέν κερδίζουν πάντα οί καλοί στόν άγώνα της ζωής...

ΤΣΑΟΥΣ ΑΝΤΩΝ μοῦ διηγίεται τὰ μαρτύρια τῆς Μακεδονίας. Σὰν νὰ μὴν ἔφταναν φασιστες, Βούλγαροι, κομμουνιστές, προστέθηκαν τώρα ἐναντίο τῆς Πατρίδας καὶ οἱ κακοὶ "Ἕλληνες — οἱ συνεργάτες τῶν Γερμανῶν. Αὐτοὶ ἱδρυσαν στὴ Θεσσαλονίκη διάφορες ὀργανώσεις, ἔβαλαν ἓναν ἀντισυνταγματάρχη ἐπικεφα-

λῆς κατεργαρέων κι ἄρχισαν μὲ γερμανικὲς στολές καὶ γιὰ λογαριασμό τοῦ "Ἀξονα νὰ κυνηγᾶν ἐθνικιστὰς κι ἀναρχικοὺς. Ἰούλιο τοῦ '43 βγῆκαν κατὰ τῶν ἀνταρτῶν μαζί μὲ τοὺς Γερμανοὺς καὶ κάμαν ὄργια χειρότερα ἀπὸ τοὺς πάτρωνές τους. Αὐτοὶ ἔκαψαν τὸ Λέχοβο, προπύργιο ἐθνισμού, ἔσφαξαν πολίτες, κατάκλειψαν τοὺς πλούσιους. Στὰ χωριά πὺ μπαίνουν, μὲ τὴν πρόφαση πὺς μερικὰ σπίτια κομμούνιζαν, ἀτιμάζουν κορίτσια καὶ λεηλατοῦν τὰ πάντα, ἀναγκάζοντας σωρὸ ἡσυχούς πολίτες ν' ἀνεβοῦν κοντὰ στὸν ΕΛΑΣ. Ξεκινᾶν ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη μ' ἄδεια χέρια καὶ γυρίζουν μὲ τὰ κára τῶν χωριατῶν, ὀλόκληρη συνοδεία ἀπὸ 100 καὶ 200 κára, γεμάτα πλιάτσικο. Τέλη Φεβρουαρίου τοῦ '44 οἱ Βούλγαροι πέτυχαν τὴ συγκατάθεση τῶν Ναζήδων νὰ περάσουν στοὺς Νομοὺς Πέλλης καὶ Φλώρινας γιὰ νὰ καταδιώξουν τάχα τοὺς ἀντάρτες. Τόσο κακούργησαν ἐκεῖ ὥστε οἱ Γερμανοὶ ἀναγκάστηκαν, πρὶν περάσῃ μήνας, νὰ τοὺς στείλουν πίσω στὴ Βουλγαρία.

— Ὁ ἄλλοτε πλούσιος αὐτὸς τόπος, μοῦ λέει ὁ Τσαοὺς Ἀντών, μοιάζει τώρα τόσο ἔρημος πὺς ὅποιος τὸν κοιτάζει τὸν πιστεύει δικό του. Μαύρισε ἀπὸ τὴν κατῆλα. "Ἡρωες τῆς Ἀντιστάσεως δὲν εἴμαστ' ἐμεῖς ἀλλὰ οἱ "Ἕλληνες ἀγρότες, οἱ πεινασμένοι αὐτοὶ ἄνθρωποι πὺς ὄλο τοὺς καὶν τὰ σπίτια κι ὄλο τὰ ξαναχτίζουν στὴν ἴδια θέση. Αὐτοὶ θὰ νικήσουν τοὺς τυράννους μὲ τὴ δίχως παράπονο ἀντοχή τους.

— Ναί, Ἀντώνη, μὰ ἂν δὲν ἦσαστ' ἐσεῖς νὰ σηκώσετε

την ἐπανάσταση, δὲ θὰ ἔδειχνε ὁ χωριάτης τόσο πείσμα.

— Νὰ σοῦ πῶ σὲ τί ὠφελήσαμε : Πρῶτα ὅτι τὸ αὐθόρμητο λαϊκὸ κίνημά μας ἔπεισε τοὺς Γερμανοὺς πῶς ἡ Μακεδονία δὲν ἔχει βουλγάρικο αἰσθημα καθὼς ὑποστήριζε ἡ Σόφια. Ὑστερα ὑποχρεώσαμε τὸ ΕΑΜ νὰ ὑπογράψῃ τὸ σύμφωνο τοῦ Λιβάνου. Δὲ θὰ πήγαινε νὰ ὑποταγῇ στὸν Παπανδρέου ἀν δὲ σπάζαμε τὶς ἐπιθέσεις του, ὁ Ζέρβας στὴν ἠπειρο κ' ἐμεῖς στὴ Μακεδονία, ἀπὸ τὸ Σινιάτσικο ὡς τὸν Ἑβρο. Θυμᾶσαι πόσον καιρὸ ἀνέβαλλε τὸ ΕΑΜ νὰ παρουσιαστῇ στὴ Μ. Ἀνατολή, κι ὅλο μᾶς χτυποῦσε ; Μόνο σὰν ἔτσακίσαμε τὰ μούτρα του παράτησε τὴν ἰδέα νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ΠΕΕΑ καὶ ὑποτάγηκε στὸν Λίβανο. Τέλος ὑποχρεώσαμε τὸ ΕΑΜ νὰ ὑπογράψῃ καὶ τὴ συμφωνία τῆς Καζέρτας. Αὐγουστο καὶ Σεπτέμβριο δοκίμασε νὰ μᾶς ἔξοντώσῃ μετὰ τὴ βοήθεια τῶν Σλάβων, ἀλλὰ τὸ κοπανίσαμε, ὁ Μιχαλάγας στὰ Καραγιάννια καὶ τὴν Καλαμιά, ἡ ΠΑΟ στὸν Ἀξιό, ὁ Κ. Παπαδόπουλος στὸ Στρυμώνα, ἐγὼ στὰ βουνὰ τοῦ Ὀροπέδιου. Τοῦ βάλαμε τὴν οὐρὰ κάτω ἀπὸ τὰ σκέλια καὶ τὸ στείλαμε δαρμένο στὴν Καζέρτα.

Ἐπειδὴ δὲν ἀρέσει τοῦ Ἀντώνη νὰ παινεύεται, μοῦ ἀλλάζει ὁμιλία :

— Ἄκου νὰ σοῦ πῶ τώρα μιὰν ἱστορία. Εἶχα ἓναν ἀντάρτη πού τὸν λέγαν Γιάννη Βοϊβατίδη, καλὸ καὶ πρόθυμο μὰ ἀσπούδαχτο παιδί. Στὴν πρώτη ρίψη πού μᾶς ἔκαμαν οἱ Βρετανοὶ χάθηκε τὸ καλαθάκι πού περίμενε ὁ Μίλλερ μετὰ χίλιες χρυσὲς λίρες μέσα. Ἐβαλα ὅλα τὰ παιδιὰ νὰ ψάχνουν, γιατί ντρεπόμουν ὁ ξένος ταγματάρχης νὰ χάσῃ τόσα λεφτά. Τυχερὸς στάθηκε ὁ Βοϊβατίδης, πού βρῆκε τὸ καλάθι χωμένο μέσα σὲ μιὰ χαμοβαλανιδιά. Τὸ ἔφερε τοῦ Ἀγγλου, πού τοῦ ὄσφιξε τὸ χέρι γιὰ εὐχαριστῶ. Ὁ Γιάννης ἦρθε σ' ἐμένα τότες νὰ παραπονεθῇ πῶς δὲν ἔλαβε μπαξίς. « Ἀφοῦ κανένας δὲ μὲ εἶδε, μοῦ ἔπε, μποροῦσα νὰ κρατήσω τίς χίλιες χρυσὲς τοῦ Ἑγγλέζου καὶ νὰ καζαντίσω μιὰ γιὰ πάντα. Κι αὐτὸς ὁ ἀφιλότιμος νὰ μὴ μοῦ δώσῃ βρετάνια οὔτε μιὰ ! » Δοκίμασα νὰ τὸν ἡσυχάσω μὰ ἦταν ἀπαρηγόρητος· ὅλο τ'

ἀπόγεμα τὸν ἄκουγα νὰ κλαίγεται στοὺς συντρόφους του. Ὅστερα ἀπὸ λίγο καιρὸ χάθηκε ἄλλο δέμα ἀλεξιπτωτισμένο. Ὁ Βοϊβατίδης χάλασε τὸν κόσμον νὰ τὸ βρῇ, καὶ πραγματικά αὐτὸς πάλι τὸ ἀνακάλυψε. Τούτῃ τῇ φορὰ τὸ ἀνοιξε μόνος του στὴν ἐρημιά, εἶδε πὼς εἶχε κάτι κιτρινωπὰ μασούρια, κανόνισε πόσο μέρος τοῦ ἀναλογοῦσε γιὰ μπαξίς, κάθισε τὸ 'φαγε, κ' ὕστερα παράδωσε τὸ δέμα στὸν Μίλλερ. Ἀλλὰ τὸν ἐπιασαν ἀμέσως δυνατοὶ πόνοι καὶ μαύρισε ὁλόκληρος. Μοῦ τὸν ἔφεραν σὲ κακὰ χάλια.

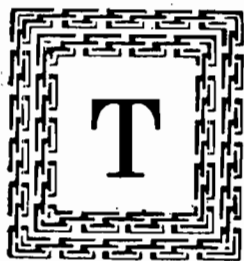
— Τί ἔφαγες, Γιάννη ; τὸν ρώτησα.

— Λουκούμι, μοῦ ἀποκρίνεται.

— Τί λουκούμι, μπρέ ;

— Νά, ἀπὸ κεῖνο ποὺ ἦταν στὸ χαμένο δέμα.

Εἶχε φάει νιτρογλυκερίνη. Σὲ τρεῖς ὥρες μέσα πέθανε ὁ κακότυχος Βοϊβατίδης.

ΗΝ ΗΜΕΡΑ σκοτώνουν οἱ Γερμανοί, τῇ νύχτᾳ οἱ Ἕλληνες. Κάνουμε δικό μας πόλεμον μέσα στὸν πόλεμον. Τὸ Νεκροτομεῖο δὲν σταμάτησε τοῦτο τὸ χειμῶνα νὰ δέχεται νιάτα, ἀδερφωμένα μετὰ θάνατον ἐκεῖ στὰ σανίδια τῶν πεθαμένων, ἀνάκατους δεξιούς κι ἀριστερούς. Ὅλο περνάει κρυφὰ ἀπὸ τὰ βουνὰ στὴν πόλιν καὶ νούριους ὁπαδούς τὸ ΕΑΜ γιὰ νὰ ἐπικρατήσῃ στὴν Ἀθήνα, κι ὅλο δικοὶ μας ἐφηβοὶ τροφοδοτοῦν τὴ φλόγα τῆς Ἑλλάδας μὲ τὰ κορμιά τους. Καίγονται οἱ λεβέντες, μὰ ἡ φλόγα διατηριέται μέσα στὴ σκοτεινιά. Τὸν Μάη τὸ παιχνίδι μοιάζει χαμένο γιὰ μᾶς. Πλημμύρισαν ὡς τὴν πλατεία Συντάγματος τὰ περίπολα τοῦ ΕΛΑΣ, κι ὁ κόσμος μιὰν ἐλπίδα ἔχει : τὰ Τάγματα Ἀσφαλείας. Σὲ σύσκεψη ποὺ κάνουμε στοῦ Μητροπολίτη Χρυσάνθου, ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐθνικῶν ὁργανώσεων συμφωνᾶν πέρα γιὰ πέρα πὼς καλύ-

τερα νὰ σκοτωθοῦν παρὰ νὰ λυγίσουν στὶς προτάσεις ποὺ μᾶς κάνει ὁ πρωθυπουργὸς Ράλλης, νὰ μᾶς δώση ὅσα ὅπλα θέλουμε. Χρειάζεται ψυχικὴ δύναμη ν' ἀρνῆσαι ὀπλισμὸ, ὅχι σὲ Γερμανό, ἀλλὰ στὸν ἀντικομμουνιστὴ Ράλλη, τὴν ὥρα ποὺ σὲ σκοτώνουν οἱ κομμουνιστὲς κ' εἶσαι σχεδὸν ἄοπλος.

Σὰν φέρνει ἡ νύχτα τὴ φρεσκάδα της, ὕστερα ἀπὸ τὴν κάψα τοῦ καλοκαιριοῦ, ἀρχίζει τὸ πάλεμα. Πέντε παιδιὰ ὀδηγημένα ἀπὸ τὸν ἀρχηγό τους λοχαγὸ Κ. προχωροῦν στὰ σοκάκια ἀποφεύγοντας τὶς συναντήσεις — ὁ ἄνθρωπος ἔχει χάσει τοῦτο τὸν καιρὸ τὴν ἐμπιστοσύνη του στὸν ἄνθρωπο. Ἀνεβαίνουν στὸ σπίτι ἑνὸς συντρόφου νὰ τὸν παραλάβουν, κ' ἡ γριὰ μάννα του τοὺς κοιτάζει μὲ δυσπιστία καὶ γκρινιάζει : « Βάζετε τὸ Μῆτσο μου νὰ κάνη τρέλες, ὥσπου θὰ τὸν πάρετε στὸ λαιμό σας. Λυπηθῆτε με, δὲν ἔχω ἄλλον! » Ὁ ἀρχηγὸς δέχεται νὰ μὴν ἔρθῃ ὁ γιὸς της, μὰ ἐκεῖνος δὲν ἀκούει τὴ μάννα του. Ἡ γριὰ κατεβαίνει τὴ σκάλα πίσω τους, παρακαλώντας : « προσέχετε τουλάχιστο, παιδάκια μου », κι αὐτοὶ ὑπόσχονται : « ἔννοια σου, κυρά μου, προσέχουμε ». Στὴν ἐξώπορτα τοὺς ἀποχαιρετᾷ σιγά : « ἡ Παναγιὰ μαζί σας ». Καθὼς ἀπομακρύνονται τὸ φωνάζει δυνατότερα, μὰ ὁ γιὸς τὴ μαλώνει : « πάψε, μάννα », κ' ἐκεῖνη καταλαβαίνει τὸ λάθος της καὶ βουβαίνεται. Σταυροκοπιέται καὶ σιγολέει μέσα της : « Ἡ Παναγιὰ μαζί σου, Μῆτσο μου ». Περπατᾷ στὴ σκοτεινὴ νύχτα, καὶ σὲ κάθε σταυροδρόμι ἡ Μοίρα παίξει ζάρια μαζί τους. Ἄν στρίψουν ἀριστερὰ ἡ Μοίρα τοὺς φυλάει ἐπιτυχία : θὰ πιάσουν γερμανὸ ἀγγελιοφόρο ποὺ μεταφέρει σπουδαῖα χαρτιά. Ἄν κάμουν δεξιὰ δὲ θὰ βροῦν τίποτα. Ἄν πᾶν ἐμπρὸς θὰ συναντήσουν κομμουνιστικὴ ὁμάδα, θὰ χτυπηθοῦν, θὰ χάσουν ἓνα παιδί. Ὁ ἀρχηγὸς παίρνει τὴν ἀπόφαση νὰ τραβήξῃ ἴσια ἐμπρὸς. Ὅπου εἶναι φωτισμένος ὁ δρόμος προχωροῦν γρήγορα, ὅπου σκοτεινὸς περπατᾷ μὲ τὰ πόδια προσεχτικά, σὰν τυφλοί. Ἡ πρωτεύουσα ζεῖ πιδὲ ἐντατικά τὴ νύχτα παρὰ τὴν ἡμέρα· σὲ μιὰ πολιτεία ὑποδουλωμένη ἡ μέρα δὲ λέει τί-

1944 ποτα. Ἡ παρουσία τῆς Γκεσταπὸ κάνει τοὺς ἀνθρώπους νὰ δυσπιστοῦν· καθένας σκέπτεται ἐγωιστικὰ τί θὰ φάη, τί θὰ κρύψῃ, μὰ ἡ νύχτα, ἡ πηχτὴ νύχτα τῆς Κατοχῆς, εἶναι ὅλο ζωή. Κάποιος δαίμονας τὴν κυριαρχεῖ, παντοδύναμος καὶ φριχτός — ὁ πόλεμος. Ἀόρατα σώματα κινοῦνται, πλέκουν δίχτυ γύρω ἀπὸ τὸν ἐχθρό τους, πού αὐτὸς πάλι ἀγωνίζεται νὰ τὸ σπάσῃ. Δυὸ περίπολα πλησιάζουν ἀπόψε νὰ συναντηθοῦν. Ὁ σύνδεσμος τῆς περιπολίας μας εἰδοποιεῖ τὸν ἀρχηγὸ πὼς ἀπὸ τὴν ὁδὸ Θουκυδίδου ζυγώνουν καμιὰ δεκαριὰ ἐλασίτες. Εἶναι δυὸ μῆνες τώρα πού οἱ ἐθνικὲς ὁμάδες ἔχουν ταραξοῖ τοὺς ἀναρχικοὺς, μὰ ἐκεῖνοι εἰν' ἐπιμονοὶ καὶ δὲ φεύγουν. Σὰν τὰ κουνούπια τοὺς διώχνεις καὶ ξανάρχονται. Ὁ ἀγώνας ἦταν στὴν ἀρχὴ ἄνισος, μὰ τὸν ἐβγαλε πέρα τὸ θάρρος. Μερικοὶ ἀξιωματικοὶ τῆς Ἀλβανίας καὶ τομεάρχαι, μαστόροι τοῦ πολέμου, ξεχειλίζουν ἀπὸ ζωντάρια πού τὴ μοίραζαν γύρω τους, βιομήχανοι τοῦ θάρρους. Αὐτοὶ μ' ἔπεισαν πὼς τὸ ἄτρωτο μερικῶν ἀνθρώπων προέρχεται ἀπὸ δύναμη ψυχῆς, τὴν ψυχοβολία πού διώχνει τίς σφαῖρες. Κανένας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς λεβέντες δὲν ἔπαθε τίποτα. Ἔτσι κι ἀπόψε τὸ ἀντίκρισμα τῆς περιπόλου μας ἔγινε φαρμάκι γιὰ τοὺς ἐλασίτες. Ρίχτηκαν καταπάνω τους ὁ λοχαγὸς Κ. κ' οἱ πέντε ἐφηβοὶ μὲ τίς χειροβομβίδες καὶ τοὺς διάλυσαν. Ὅμως ἀπόψε δὲν τοὺς κυνήγησαν, γιὰτὶ πληγώθηκε ὁ Μῆττος κατὰστηθα. Τὸν μάζεψαν ἀπὸ χάμω, ἐνῶ ἐκεῖνος δάγκωνε τὴ λαβὴ τοῦ πιστολιοῦ του ἀπὸ τοὺς πόνους.

— Πὼς εἶσαι ; τὸν ρωτᾷ ἀνήσυχος ὁ ἀρχηγός.

Νιώθει πὼς θὰ πεθάνῃ κι ἀπαντᾷ :

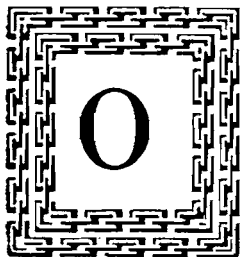
— Κρίμα... κ' εἶχα μάθει τόσα νομικά...

Δὲ λυπόταν ὁ δόλιος τὰ νιάτα του παρὰ λυπόταν τίς φυλάδες πού 'χε διαβάσει. Πρὶν τὸν πᾶν οἱ σύντροφοι σπίτι του ὁ Μῆττος ξεψυχάει. Εἶναι τόσο νέος πού δὲν πιστεύεις πὼς ἔχει πεθάνει· μοιάζει μὲ σπασμένο παιχνίδι. Τὸν φιλᾷ στὸ μέτωπο, ἐνῶ ἀπὸ τὸ στόμα του τρέχουν σταγόνες αἵμα πού βγαίνουν ἀπὸ τὸ ἄψυχο σῶμα.

Ὁ Μῆττος δὲν πέθανε ἀπόψε. Ὅσο νὰ ἐλευθερωθοῦμε

θα περπατάη κάθε βράδυ μαζί με την ομάδα του, θα τῆς δίνη
Θάρρος και πείσμα για ἐκδίκηση.

Ἔτσι κρατήθηκε τὸ κέντρο τῶν Ἀθηνῶν.

ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ δουλεύει.

Ἀνθρωπος ἀπλός, δὲν ἔχει στολίδια. Οἱ διαταγές του εἶναι ἀλαλες—ὄλες γραφτές. Κάθεται καὶ σκέπτεται χιλιάδες λεπτομέρειες καὶ γράφει με μολύβι, γεμίζει φύλλα χαρτί με τὰ δυσανάγνωστα ὀρνιθοσκαλισμάτα του.

Τὰ στέλνει με τὸν ὑπασπιστή του νὰ τὰ διαβάσουν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν

τομέων πού δὲν πρόκειται νὰ τὸν δοῦν. Ξέρει ὅλους τοὺς ἀξιωματικούς τῆς Ἀλβανίας καὶ τοὺς τοποθετεῖ με τέτοιες χειρόγραφες διαταγές σὲ ὅποια ὑπηρεσία κρίνει τὸν καθένα κατάλληλο. Ζεῖ κλεισμένος μέσα σ' ἓνα δωμάτιο τῆς οδοῦ Κορνεάδου 11, φυλακισμένος ἔξω ἀπὸ τὴ φυλακή. Σπάνια βγαίνει τὴν ἡμέρα κ' ἐλάχιστους ἀνθρώπους βλέπει, γιατί ἔχουν πεισματωθῇ νὰ τὸν ἀνακαλύψουν Γερμανοί, Κυβέρνηση καὶ ΕΑΜ. Ὅλοι οἱ διευθύνται ὑπουργείων θέλουν νὰ πάρουν δικές του ὁδηγίες, κ' ἡ παθητικὴ ἀνυπακοή τῶν ὑπαλλήλων στοὺς ὑπουργοὺς ἀναγκάζει τὸν Ράλλη νὰ ζητᾷ ἐπαφὴ μαζί του. Πολλοὶ μᾶς πλησιάζουν με τὴν παράκληση νὰ κανονίσωμε συνάντηση Σπηλιωτόπουλου - Πρωθυπουργοῦ, μὰ ὁ Στρατηγὸς ἀρνεῖται, κ' ἐμεῖς κάνομε πὼς δὲν ξέρουμε τίποτα. Τὸ μυστικὸ τῆς ὀνομασίας του ἔχει ἔρθει ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο πρὸς τὸ ΕΑΜ. Ἀπὸ κεῖ ὅλη ἡ Ἀθήνα τὸ μαθαίνει, κι ὁ Σπηλιωτόπουλος τηλεγραφεῖ στὸν Βεντήρη : « Ὅνομα στρατιωτικοῦ διοικητοῦ εἶναι γνωστὸν εἰς ἅπαντας συνεπείᾳ ἀκριτομυθῶν. Ἐν τούτοις μὴ κυκλοφορήσετε ἕτερον ὄνομα πρὸς παραπλάνησιν, καθότι θὰ εἶχε καταστρεπτικὸν ἀποτέλεσμα ἐπὶ ἀποστολῆς μου ». Γιὰ νὰ μὴ συλληφθῇ μεταχειριζόμαστε διάφορους δόλους. Διαδίδουμε, πὼς

1944 μένει στην όδον 'Αλωπεκῆς, καὶ γίνεται ἐκεῖ ἔρευνα· ὅταν ἐγκαταλείπει τὸ σπίτι τῆς ὁδοῦ Καρνεάδου ρίχνουμε τὴ φῆμη πὼς μένει στῆς Εἰρήνης Καλλιγᾶ, Καρνεάδου 24, καὶ γίνεται κ' ἐκεῖ ἔρευνα. "Ἐξι κατοικίες τοῦ ἀλλάζουμε νύχτα, γιατί ἔξι φορές ὑποπτευόμαστε πὼς παρακολουθεῖται. Τὴ μιὰ φορά θέλει μόνος του νὰ μετακομίση γιατί ἡ κυρία ποὺ τὸν φιλοξενεῖ πονηρεῦεται καὶ τὸν ἐνοχλεῖ μ' ἀτέλειωτες ἐρωτήσεις. Τὴν ἄλλη ἀναγκαζόμαστε νὰ τὸν φευγατίσωμε ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς Χαρίκλειας Γεωργιάδῃ ἐπειδὴ νομίζαμε πὼς ἡ θυρωρὸς τῆς πολυκατοικίας ἐαμίζει. "Ἄλλη φορά γιατί προσέξαμε κάποιον παράξενο παπὰ νὰ στέκη ὀλημερίς στοῦ ἀπέναντι παπουτσῆ καὶ νὰ κατασκοπεύῃ πίσω ἀπὸ τὸ τζάμι τῆς βιτρίνας. "Ἄλλη φορά τέλος εἰδοποιηθήκαμε ἀπὸ φίλο μοίραρχο πὼς ὁ πλανόδιος μανάβης ποὺ καθόταν σταυροπόδι στὴν ἐξώπορτα τῆς κ. Φωτῆλα, Τιμολέοντος 31, ἦταν μυστικὸς τῆς Εἰδικῆς Ἀσφάλειας. Μόλις σκοτεῖνιασε κ' ἔφυγε ὁ ψευτομανάβης, μάζεψε ὁ στρατηγὸς τὰ λίγα πράματά του καὶ πήγαμε σ' ἄλλο φιλικὸ σπίτι, στὴν ὁδὸν Πλουτάρχου.

Δὲν εἶχαν ἄδικο νὰ κυνηγᾶν ὅλοι τὸν Σπηλιωτόπουλο. Γιὰ πρώτη φορά, ὕστερα ἀπὸ τὴν Κατοχή, ἡ Κυβέρνηση Καίρου ἔκανε πράξη θετικῆς παρουσίας στὴν ὑπόδουλο Ἑλλάδα διορίζοντας στρατιωτικὸ Διοικητὴ. Γύρω ἀπὸ τὸν Σπηλιωτόπουλο μαζεύεται ὁ ἐθνικισμὸς, παίρνει συνολικὴ μορφή, αὐτὸς ποὺ ὡς τώρα ἔμενε σκόρπιος. Στὴν ἀρχὴ ἡ Ἀντίσταση ἦταν ἐπιστήμη ἀγνωστη, κανεῖς μας δὲν ἤξερε τοὺς νόμους τῆς. Μετὰ τριῶν χρόνων ἀγῶνες τώρα μόλις συγκεντρώνεται ἡ ἐξουσία σ' ἓνα χέρι. "Ὅσοι παρακολουθοῦμε τὴν ἀλλαγὴ παίρνουμε θάρρος γιὰ τὶς δύσκολες ἡμέρες ποὺ μᾶς περιμένουν. "Ὅχι πὼς δὲν συνάντησε ἀντίδραση ὁ Σπηλιωτόπουλος, μὰ αὐτὴν τὴν ἔκαμαν μονάχα ἀρχαιότεροί του στρατηγοί· οἱ κατώτεροι κ' οἱ πολῖτες τάχθηκαν πρόθυμα στὸ πλευρὸ του. Πρῶτος ἀντίπαλος πρόβαλε ὁ Πάγκαλος καὶ δεῦτερος ὁ στρατηγὸς Θ. Μανέτας, ποὺ συμβούλευαν τοὺς ἀξιωματικούς νὰ μὴν πειθαρχήσουν στὸν Σπηλιωτόπουλο. Τὸ κύρος αὐτῶν τῶν δύο στρατηγῶν ἦτανε μεγάλο

μεταξύ τῶν δημοκρατικῶν στελεχῶν καὶ κάποια κίνηση σχεδιάστηκε, μὰ γρήγορα ξεφυλίστηκε. Τρίτη ἀντίδραση παρούσασε ὁ ἀρχηγὸς τῆς ΕΔΕΜ, ποὺ δὲν συμφωνοῦσε μὲ τὶς ἐνέργειες τοῦ στρατιωτικοῦ Διοικητῆ γιὰ τὰ Τάγματα Ἀσφαλείας. Εἶν' ἀλήθεια πὼς ἡ ἀπειλὴ διαλύσεως τῶν Ταγμάτων Ἀσφαλείας εἶχε ἀπελπίσει πολὺν κόσμον· ἀλλὰ τὰ Τάγματα εἶχαν ξεφύγει ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ γραμμὴ. Κατὰ τὸ δεῦτερο μπλόκο τῆς Κοκκινιάς εἶχαν βοηθήσει τοὺς Γερμανοὺς νὰ συλλάβουν 1.000 πολίτες, ποὺ τοὺς ἔστειλαν στὴ Γερμανία. Τοῦτο ἀνάγκασε τὸν Λουκῆ Ἀκρίτα νὰ τηλεγραφῇ στὸ Κάιρο ζητώντας ν' ἀποκηρυχθοῦν τὰ Τάγματα γιὰ νὰ σταματήσῃ ἡ «ζώγρησις δούλων». Πραγματικὰ τὴ ἐπομένη ὁ Παπανδρέου ἐπανάλαβε ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο τὴν καταδίκην των καὶ παράγγειλε στοὺς τσολιάδες νὰ τὰ ἐγκαταλείψουν. Τὸ πρόβλημα δὲν ἦταν τόσο ἀπλὸ ὅσο τὸ ἐβλεπαν μερικοὶ πατριῶτες ποὺ ἤθελαν νὰ βασιστοῦν σ' αὐτά, ἢ ὁ Λουκῆς, ποὺ ζητοῦσε νὰ τὰ ἐξοντώσῃ. Ὅταν πρωτοἰδρύθηκαν, τὸ '43, στείλαμε στὸ Κάιρο μῆνυμα ζητώντας ὁδηγίες, μὰ τότε δὲν λάβαμε ἀπάντησιν. Ὅταν τὸν Ἰανουάριον τοῦ '44 ἡ ραδιοφωνικὴ ἐκπομπὴ τοῦ BBC τὰ καταδίκασε, πολλοὶ ἀξιωματικοὶ τοὺς ἔτρεξαν σ' ἐμᾶς μὲ τὸ ἐρώτημα τί νὰ κάμουν. Ὁ Μητροπολίτης Χρῦσανθος ἔδωκε τὴν ἀπάντησιν· «Νὰ πᾶτε εἴτε στὶς ἐθνικὰς ὁργανώσεις, εἴτε νὰ φύγετε γιὰ τὴν Ἀνατολή». Μερικοὶ ἀκολούθησαν τὴ σοφὴ συμβουλὴ του, ἄλλοι κυρίως φανατικοὶ δημοκρατικοὶ κ' Ἑδεσίτες, ἐξακολούθησαν νὰ τὰ ὑπηρετοῦν. Τὰ τάγματα τὰ δημιουργήσαν χωρὶς ἀμφιβολία οἱ ἀτιμίαι τῶν κομμουνιστῶν. Τόσους ἀθῶους εἶχαν ξεκάμει οἱ κόκκινοι ποὺ πολλοὶ κατατάχθηκαν ὡς Ἀσφαλίτες γιὰ νὰ σώσουν τὸν τόπον ἀπὸ τὸν μπόλσεβικισμό. Ὅσοι χωριανοὶ τρύπωσαν στὶς πόλεις γιὰ ν' ἀποφύγουν τὴν τυραννίαν τοῦ ΕΑΜ, μὲ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ζωῆς ποὺ βασίλευε στὰ μεγάλα κέντρα πέθαιναν τῆς πείνας. Ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος τῶν χαροκαμένων στρατολογήθηκε πρόθυμα στὰ Τάγματα· κανεὶς τοὺς οὔτε φιλογερμανὸς ἦταν, οὔτε σκόπευε νὰ βοηθήσῃ τὸν Ἀξονα. Μὰ οἱ πονηροὶ Γερμανοὶ τοὺς

1944 ἐκμεταλλεύθηκαν. Θέλοντας καὶ μὴ τοὺς ἑκαμαν ὄργανά του κατάντησε νὰ ὀδηγοῦν τοὺς ἄντρες αὐτοὺς στὶς συνοικίες καὶ νὰ τοὺς βάζουν νὰ πολιορκοῦν τὴ φτωχολογία. Μπορεῖ κανεὶς ν' ἀμνηστέψῃ τὴν πρόθεση ἐκείνων πού μπῆκαν στὰ Τάγματα, ποτὲ τὰ ἔργα τους, ποτὲ τὰ μπλόκα τοῦ Παγκρατιοῦ, Καλλιθέας, Καισαριανῆς, Δουργούτι, Νέου Κόσμου, Κοκκινιάς. Οἱ φοβιτσιάρηδες ἄστοι σκέπτονται : « Ἄφοῦ δὲν ὀπλίζουν τοὺς ἐθνικιστὰς οἱ Ἕλληνες, ἀνάγκη νὰ βασιστοῦμε στοὺς τσολιάδες τοῦ Ράλλη », δηλαδὴ νὰ πάρωμε ὅπλα ἀπὸ τὸν φονιά τὸν Χίτλερ! Μὲ παρόμοιες σκέψεις ἐρχονται αἰτήσεις ἀπ' ὅλες τὶς ἐπαρχίες στὴν Κυβέρνηση νὰ ἰδρῦσῃ κ' ἐκεῖ Τάγματα, μὲ παρόμοιες σκέψεις ὁ τρομαγμένος ἀστικὸς κόσμος χειροκρότησε τοὺς τσολιάδες στὴν παρέλαση τῆς πρωτοχρονιάς. Οἱ Γερμανοὶ ὁμως, πού μᾶς ἐπῆραν ὡς καὶ τὰ κυνηγετικὰ δίκανα, εἶναι δυνατὸ νὰ κάνουν ἑλληνικὸ στρατὸ γιὰ τὸ καλὸ μας ; Τὴν Ἀπελευθέρωση δὲν ἔχουν τὴ δύναμη νὰ τὴν ἐγγυηθοῦν λίγοι εὐζωνοὶ, πού ἄλλωστε δὲν παίρνουν ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς παρὰ μετρημένα φυσέκια. Ὅσοι πιστεύουν πὼς τὰ Τάγματα θὰ συκρατήσουν τὸν κομμουνισμό ἄς μὴ ξεχνᾶν πὼς οἱ Γερμανοὶ φέρνονται στὰ ἐσωτερικά μας σὰν « ἰσοζυγισταί ». Ἄν δὲν εὑρισκαν Ἕλληνες νὰ χτυπήσουν τοὺς ἀναρχικοὺς, ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ τοὺς χτυπήσουν οἱ ἴδιοι. Ἐμεῖς τῆς Ἐπιτροπῆς συμφωνᾶμε πὼς τὰ Τάγματα εἶναι συμμαχικῶς ἀπαράδεκτα καὶ ἀποφασίσσαμε νὰ τ' ἀφοπλίσωμε τὴν κατάλληλη στιγμή, χωρὶς νὰ διαλυθοῦν, κρατώντας τα συγκεντρωμένα γιὰ τελευταία ἐφεδρεία.

Ὁ χρόνος δὲ νοιάζεται γιὰ τίς ἐλπίδες τῶν ἀνθρώπων καὶ τίς σκοτώνει ἀλύπητα. Ἀρχὲς Σεπτεμβρίου οἱ Γερμανοὶ φεύγουν ἀπὸ τὴ Βουλγαρία καὶ ὁ πρωθυπουργὸς Μουράβιεφ στέλνει ἀντιπροσώπους στὸ Κάιρο νὰ υπογράψουν ἀνακωχή. Αὐθιμερὸν ἡ Ρωσία τῆς κηρύσσει τὸν πόλεμο. Ὡς τώρα ὁ Στάλιν διατηροῦσε πρέσβυ στὴ Σόφια, μόλις ὁμως ἔκαμε ἡ Βουλγαρία νὰ γείρῃ πρὸς τοὺς Ἀγγλοσάξονες

ρίχνει τὸν Μουράβιεφ, ὀρκίζει φιλικὴ κυβέρνησις καὶ συνθηκολογεῖ μαζί της. Ὁ στρατάρχης Τολμπούκιν κατεβαίνει πρὸς τὸ Αἰγαῖο. Τὸ ραδιόφωνο τῆς Σόφιας φωνάζει πῶς ὁ βουλγάρικος στρατὸς θὰ πολεμήσῃ τοὺς Γερμανοὺς στὴ Μακεδονία γιὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς Ἕλληνας. Εἰρωνεῖα τραγικὴ — θὰ μᾶς ἐλευθερώσουν ποιοί ; ἐκεῖνοι ποὺ ἔβαψαν κόκκινα τὰ νερά τοῦ Στρυμῶνα καὶ τοῦ Νέστου μ' αἷμα ἑλληνικό ! Ὁλοκαύτωμα γινήκαμε στὴν Κατοχή, καὶ πιστεύαμε πῶς θὰ πρόστρεχαν οἱ λαοὶ νὰ προσκυνήσουν τὰ τιμημένα ράκη μας· τώρα ἔχουμε καρδιοχτύπι μήπως χαθῇ ἡ Μακεδονία. Ἄραγε στὴν Τεχεράνη ἢ Ἀγγλία μᾶς πρόδωσε, μᾶς πούλησε στοὺς Ρώσους ; Αὐτὸ διαδίδει τὸ ΕΑΜ, ποὺ πιστεύει πῶς κρατᾷ κιόλας τὴν Ἑλλάδα στὰ χέρια του. Ἐχει ὅπλα, ἔχει πειθαρχία, ἔχει ζωντάνια, κι ὁ κόκκινος στρατὸς κοντοζυγώνει. Ὁδηγημένο ἀπὸ τέτοιες ἰδέες τὸ ΕΑΜ βιάζεται. Ἐνας χρόνος πέρασε ἀφότου ἀποφάσισε τίς ὁμαδικὰς δολοφονίες, καὶ τὸ κακὸ χειροτέρευε μῆνα μὲ μῆνα ὥσπου τοῦτο τὸν Σεπτέμβριο κατάντησε παροξυσμός. Σὲ κάθε συνοικία ἔχει φέρει 4-5 αἰμοβόρικους τύπους, γεννημένους ἐγκληματίες, καὶ μ' αὐτοὺς δολοφονεῖ συνέχεια ἐθνικιστάς. Οἱ πολιτοφύλακες τῆς ΟΠΛΑ παρακολουθοῦν λίγες μέρες τίς συνήθειες τῶν θυμάτων, κι ἅμα μαζέψουν ἀρκετὲς πληροφορίες τίς πᾶνε στὴν τοπικὴ ἐπιτροπὴ τοὺς ποὺ ἀποφασίζει, μὲ κρύα καρδιά, ποιούς θὰ ξεπαστρέψῃ ἀπόψε. Κράζουν τοὺς κακούργους, τοὺς τάζουν ἀμοιβές καὶ τοὺς στέλνουν νὰ σκοτώσουν. Αὐτοὶ δολοφονοῦν ὕπουλα σὲ σκοτεινὰ σοκάκια τὰ καλύτερα παιδιὰ μας, εὐγενικὰ παιδιὰ ποὺ μόνο Πατρίδα ξέρουν, δολοφονοῦν κατὰ μέσον ὁρο διὰ τὴν ἡμέρα, ἀξιωματικούς, φοιτητάκια, εὐέλπιδες. Ἀπὸ τοὺς 500 μαθητὲς ποὺ εἶχε τὸ 1940 ἡ Σχολὴ Εὐελπίδων ἔχουν σκοτωθῇ ὡς τώρα 215. Δολοφόνησαν οἱ κόκκινοὶ προχτές κοντὰ στὸ σπῖτι μου ἓναν φτωχὸν ἀστυφύλακα τοῦ Γ' Τμήματος μόνο καὶ μόνο γιὰτὶ ἦταν κρατικὸ ὄργανο. Τί σχέση ἔχει αὐτὸς ὁ δυστυχισμένος κ' ἡ πεινασμένη φαμελιά του μὲ τοὺς « μεγαλοκαρχαρίες » καὶ τοὺς « σιφλικάδες » ; Σωρὸς τέ-

1944 τοια ἡλίθια ἐγκλήματα ἀποξενώνουν τὸ ΚΚΕ ἀπὸ τὸ λαό, πὺ βλέπει τοὺς ἀριστεροὺς νὰ ξεκάνουν ἀθώους νέους ἀλλὰ κανέναν ἀπὸ τοὺς δοσίλογους πὺ φέραν τὴν πείνα στὸν τόπο. Αὐτοὶ πληρώνουν ἑκατοντάδες λίρες στὸ ΕΑΜ γιὰ λύτρα. Ἡ λάμψη τοῦ κομμουνισμοῦ διατηριέται μὲ τὴ φθορὰ πὺ προξενεῖ — σὰν κομῆτης πὺ θαμπώνει ἢ οὐρά του τὸν κόσμον ἐπειδὴ καίγεται.

Στὶς 4 Σεπτεμβρίου πιάνομε ἔγγραφο τῆς « Ἐπιτροπῆς Πόλης » πὺ διατάζει ἐπιφυλακὴ στὰ μέλη τοῦ ΚΚ, ΕΑΜ, ΕΠΟΝ καὶ τοῦ ἐφεδρικοῦ ΕΛΑΣ. Ἀποφάσισαν τὴν ἐπιβολὴ τῆς Λαοκρατίας πρὶν προφτάσουν νὰ ἐπέμβουν οἱ Ἕλληνες. Ἐχει ἐτοιμάσει ὁ κομμουνισμὸς λαϊκὰ δικαστήρια καὶ προγραφές. Κατέχουμε πίνακα τῶν σπιτιῶν πὺ πρόκειται νὰ καταλάβῃ ὁ ΕΛΑΣ, ἀμέσως μόλις φύγουν οἱ Γερμανοί, γιὰ νὰ κάμῃ τὴ στρατηγικὴ κύκλωση τῆς πρωτεύουσας. Μελετᾶει νὰ σφάξῃ ἐθνικιστὰς ἐπὶ 24 ὥρες καὶ νὰ τηρήσῃ ὕστερα αὐστηρὴ τάξιν, γιὰ νὰ ἐπιβάλλῃ στοὺς Ἕλληνας δικὸ του συμβιβασμό, ὡς « ὁ μακάριος κατέχων τὸν τόπον ». Κ' ἐμεῖς, λίγοι ἢ πολλοί, χτυπιόμαστε συνέχεια μὲ τοὺς κουκουέδες. Ἄν δὲν παλέψῃς, ἂν δὲν νικήσῃς, τί σημαία θὰ στήσῃς ; Εὐτυχῶς πὺ οἱ Ρῶσοι τοῦ Τολμπούκιν, μόλις ἄγγιξαν τὰ σύνορά μας, στράφηκαν δυτικά. Ὁ γερο - Τσῶρτσιλ προφύλαξε τὴν Ἑλλάδα. Δὲν τὴν ἐξέχασε. Χρωστᾶμε στὴν Ἀγγλίαν μερικὰ ἀπὸ τὰ δεινὰ μας, ἀλλὰ τῆς χρωστᾶμε τὴ μεγάλῃ εὐεργεσίᾳ ὅτι ἀπομάκρυνε τὸν Τολμπούκιν...

Τὸ βράδυ τῆς 10ης Σεπτεμβρίου τὰ Ες-Ες πιστόλισαν μέσα στὰ ὑπόγεια τῆς ὁδοῦ Μέρλιν ἐκείνους τοὺς διερμηνεῖς τοὺς πὺ ἤξεραν πάρα πολλὰ μυστικά γιὰ τὶς κλοπὲς τῶν ἀνωτάτων. Οἱ Ναζῆδες εἶχαν κάμει γύρω τοὺς συναγεμῶν καθεστώτων, ἀλλὰ μᾶς ἀπάλλαξαν μόνοι ἀπὸ τὴν παρουσία των. Πέρ' ἀπὸ τὰ προάστια ἀκούγονται τώρα ἐκρήξεις πυρομαχικῶν πὺ δὲν μποροῦν νὰ τὰ πάρουν μαζί τοὺς καὶ τὰ τινάζουν στὸν ἀέρα. Ἡ ἐκκένωση προχωρεῖ μὲ γοργὸ ρυθμό· οἱ Γερμανοὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Καλαμάτα, τὴ Μεγαλόπολιν,

τὴν Τρίπολη, τὸ Μεσολόγγι. Ἐκτὸς ἀπὸ τῆς Λάρισσας ἡ λοιπὴ Θεσσαλία εἶναι ἐλεύθερη. Μολονότι ἡ λίρα ἀπὸ ἐξί δισηκατομμύρια ἔπεσε στὰ τρία, ἡ Ἀθήνα λιμοκτονεῖ. Κάθε μεταφορὰ τροφίμων μὲ καμιόνι ἢ τραῖνο σταμάτησε, γιατί τὰ ἐπίταξε ὅλα ὁ ἐχθρὸς. Ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο μᾶς ἔρχονται ἀπελπιστικὲς πληροφορίες : τὰ μέρη ποὺ ἐλευθερώνονται τ' ἀρπάζει ὁ ΕΛΑΣ καὶ τὰ κατακυρανεῖ. Ἐνα βράδυ διαδίδεται πὺς ἀπόψε φτάνουν οἱ Σύμμαχοι στὸν Πειραιά, πὺς ὁ ἀγγλικὸς στόλος εἶναι στὸν Πόρο. Ψέματα. Ὁ κόσμος ἐκνευρίζεται μὲ τίς ἀτέλειωτες συγκινήσεις, ὅλο περιμένει τὰ Ἑγγλεζάκια κι ὅλο ἀπογοητεύεται. Ὡστόσο τώρα μᾶς δίδεται διαταγὴ νὰ ἐφαρμοστῇ τὸ σχέδιο ποὺ προέβλεπε τὴν Ἀπελευθέρωση. Μαντεύουμε σὲ ποῖο σημεῖο θὰ γίνη ἡ ἀπόβαση ἀπὸ ἐρώτημα τοῦ Καίρου ποὺ ζητᾷ νὰ δώσωμε ἐπείγουσα εἰδηση μόλις οἱ Γερμανοὶ ἀποσυρθοῦν ἀπὸ τὴν ἐπαρχία Μεγάρων. « Τοῦτο, μᾶς τηλεγραφοῦν, δέον θεωρήσῃτε ὡς ζωτικῶς ἀναγκαῖον, σοβαρώτατον ἔργον σας ». Τὸ πρῶν τῆς 9^{ης} Σεπτεμβρίου ὁ ἀσύρματος τοῦ Κόδρου ἔλαβε κρυπτογραφικὸ τηλεγράφημα τῆς ὑπηρεσίας ISLD ποὺ ἔλεγε : « Μεριμνήσατε δι' ἔνοπλον ἀστυνομικὴν φρουρὰν παραλάβῃ ὅπλα καὶ πυρομαχικά. Ἀναμείνατε ταῦτα ἀπὸ νυκτὸς 12^{ης} τρέχοντος. Σημεῖον ἀποβάσεως Κακὴ Θάλασσα. Δώσατε συνθήματα ἀπὸ ἀκτῆς πρὸς πλοῖον. Λάβετε μέτρα ἀσφαλείας ». Ἀμέσως ὁ Σπηλιωτόπουλος ἀνάθεσε στὸν συνταγματάρχην Ζάγγλη νὰ πάρῃ μαζί του ὀπλισμένα παιδιά τῶν ὀργανώσεων κι ἀξιωματικούς καὶ νὰ πάῃ στὴν Κακὴ Θάλασσα νὰ περιμένῃ. Μόλις ἔφτασ' ἐκεῖ αὐτὸ τὸ τμήμα, ἀγκυροβόλησε τὸ ἱστιοφόρο « Ἅγιος Ἀνάργυρος » μὲ δυὸ ἀποσταλμένους τοῦ Βεντήρη, χωρὶς ὅμως ὀπλισμό. Ἦταν οἱ ὑπολοχαγοὶ Ζωϊτόπουλος καὶ Παπαληγούρας. Ὁ Ζάγγλης τοὺς μετέφερε στὴν Ἀθήνα καὶ τοὺς παρουσίασε πρῶτα στὸν Σπηλιωτόπουλο κ' ὕστερα στὴν Ἐπιτροπὴ μας, ποὺ τὸ Κάιρο τὴν ὀνόμαζε « Ἐπιτροπὴ Α ». Ἐφεραν 1500 χρυσὲς λίρες καὶ τὴν πληροφορία ὅτι πίσω τους ἔρχονται 2.400 ὅπλα, 1000 Τόμμυγκαν καὶ 200 Στέν μὲ 200 φυσέκια κα-

1944 θένα. Για τὰ αὐτόματα τοὺς εἶπε ἀμέσως ὁ Σπηλιωτόπουλος πὼς εἶναι λίγα τὰ 200 φουσέκια, γιατί θὰ καίγονταν μέσα σὲ δυὸ λεπτά ἂν γινόταν σύγκρουσις. Στὴν ἀπαίτηση τοῦ Βεντῆρη νὰ καταληφθοῦν, μόλις φύγουν οἱ Γερμανοί, τ' ἀεροδρόμια ἀπάντησε πὼς ἔχει ἀναθέσει τὴν ἐπιχείρηση στοὺς ἄνδρες τῆς Ἀεροπορίας. Στὴν ἐντολὴ τοῦ Βεντῆρη νὰ προβῇ σὲ κατάληψη « ἰσχυρῶν σημείων γύρω Ἀθηνῶν - Πειραιῶς » ἐδήλωσε πὼς δὲν ἔχει ἀρκετὲς δυνάμεις κ' ἔδωσε τοῦ ὑπολοχαγοῦ Ζωῖοπούλου σημειώματα σχετικὰ μὲ τοὺς Γερμανοὺς, τὸν ΕΛΑΣ καὶ τὶς ἀνάγκες μας, καὶ τὸν διάταξε νὰ φύγῃ πίσω στὸ Κάιρο μὲ τὸ πλοῖο ποὺ θὰ 'φερνε τὰ ὅπλα.

Γεμάτος μὲ σωρὸ χρήσιμες πληροφορίες γυρίζει ὁ Ζωῖοπουλος πίσω στὴν Κακὴ Θάλασσα μαζί μὲ τὸν Ζάγγλη. Ἐπὶ ὁλόκληρη βδομάδα κρύβονται τὴν ἡμέρα σὲ σπηλιές καὶ τὴ νύχτα ἀγρυπνᾶν. Μὰ τὸ πλοῖο μὲ τὰ ὅπλα δὲ φαίνεται πουθενά.

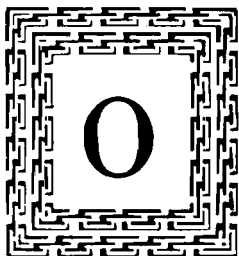

NOEMBPIOY. Χτὲς ἔγινε στὸν Πειραιᾷ ἐπεισόδιο ποὺ μᾶς βάζει σὲ σκέψη. Στὴ θέση Σταυρός, κοντὰ στὴν συνοικία Καλλιπόλης, περιπολία τῆς « Ἐθνικῆς Δράσεως » μὲ τὸν τομεάρχῃ Ἀντρέα Δρόσο κρατοῦσε βάρδια. Ἀπὸ τὸ καλοκαίρι, κάθε νύχτα, χτυπιοῦνται οἱ περιπολίες αὐτῆς τῆς συνοικίας μὲ τοὺς κομμουνιστές' κάμποσα ἀπὸ τὰ παιδιά μας ἔχουνε χαθῇ καὶ κάμποσους κόκκινους ἔχουν μακελοκόψει. Ἡ περιπολία χτὲς βράδῳ ἄκουσε τουφεκιές κ' εἶδε ἕξι κουκουέδες, ποὺ τοὺς γνώριζε καλά, νὰ προσπαθοῦν νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν « πεταλάδων »¹. Οἱ δικοὶ μας, σὰν Ἕλληνες, προστάτεψαν ἀμέσως τοὺς συμπατριῶτες καὶ κατάφεραν ν' ἀποδιώξουν

1. Ἔτσι λέμε τοὺς Γκεσταπίτες ἐπειδὴ τὸ σιδερένιο σῆμα ὑπηρεσίας ποὺ κρεμοῦσαν ἀπὸ τὸ λαιμὸ τους μοιάζει μὲ πέταλο.

τούς Γερμανούς και νὰ σώσουν τούς κομμουνιστές. Τότε συν-έβηκε τοῦτο τὸ περίεργο : οἱ ἀριστεροὶ ἄρχισαν συζήτηση γιὰ νὰ νιώσουν τί παρακίνησε τὰ παιδιὰ μας νὰ τοὺς λυτρώ-σουν, ἀφοῦ οἱ ἰνστρουχτορες εἶχανε γεμίσει τὸ κεφάλι τους πὼς οἱ δεξιοὶ εἶναι γερμανοπροδότες. Ἀφοῦ βαθολόγησαν γιὰ πολλὰ ζητήματα, οἱ 4 ἀπὸ τοὺς 6 ἀνοίξαν τὰ μάτια τους στὴν πραγματικότητα καὶ γραφτήκανε στὴν « Ἐθνικὴ Δρά-ση ». Οἱ ἄλλοι δύο, πιὸ φαρμακωμένοι, παράμειναν κομ-μουνιστές, μολονότι κι αὐτοὶ κάνουν νερά.

Τὸ ἐπεισόδιο δείχνει πὼς ὅσος κόσμος ἀκολουθεῖ τὸ ΚΚΕ εἶναι παρασυρμένος. Ἀπὸ δική μας ἀμέλεια νὰ τοὺς διαφωτίσουμε παραστρατοῦν. Ποιὰ ὀργάνωση, ποιοὶ σχο-λεῖο θὰ τοὺς φέρη, χιλιάδες ἀνθρώπους σκόρπιους σ' ὅλη τὴν ὑπαιθρο, πίσω στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μητέρας Ἑλλάδας ;

Ο ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ παρακινεῖ τὸν Σπη-λιωτόπουλο γιὰ λόγους σκοπιμότητας νὰ συναντηθῇ μ' ἀντιπροσώπους τοῦ ΕΑΜ, κι ἀποφασίζεται νὰ γίνῃ πρῶ-τη συνάντηση στὴν ὁδὸ Χαλκοκον-δύλη. Τὸν ὀδηγεῖ ἐκεῖ ὁ Καψάλης καὶ συνομιλεῖ μὲ τρεῖς ἀγνώστους ποὺ τοῦ δίνουν τὰ ὀνόματα Γιαννί-δης, Παπαδόπουλος (στὴν πραγμα-τικότητα εἶναι ὁ τραπεζιτικὸς ὑπάλληλος Παμέλης) καὶ Οἰκονομόπουλος. Ἀπὸ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς μεγάλο νούμε-ρο εἶναι μόνο ὁ Γιαννίδης (ψευδώνυμο τοῦ Χριστόφορου Γκιουζέλη) ¹ ποὺ ἀπόμεινε ἀρχηγὸς τοῦ ΕΑΜ Ἀττικῆς μετὰ τὴν ἀναχώρηση τῶν Ἰωαννίδη καὶ Χατζῆ. Εἶναι στοι-χεῖο δυναμικὸ καὶ καβγατζίδικο. Χωρὶς χρονοτριβὴ ρωτᾷε τὸν Στρατηγὸ ἂν ἀλήθεια δημιουργεῖ καὶ ὀπλίζει τρία συν-τάγματα πεζικοῦ. « Μολονότι, λέει, δὲν ξέρουν ἂν ὀρίστηκε πραγματικὰ στρατιωτικὸς Διοικητής, ἀφοῦ αὐτοὶ δὲν ἔλαβαν

1. Ὁ Γκιουζέλης ὀνομάστηκε ἀπ' τὸ ΚΚΕ Μέραρχος Πελοποννήσου.

1944 καμιά τέτοια ειδοποίηση από τὸ Κάιρο, ὥστόσο εἶναι πρόθυμοι νὰ τὸν βοηθήσουν στὴν Ἀπελευθέρωση σὰν καλοὶ πατριῶτες». Ὁ Σπηλιωτόπουλος καμώνεται πῶς δὲν ἔχει ἰδέα γιὰ συγκρότηση συνταγμάτων.

— Τότε, τοῦ λέει ὁ Γιαννίδης, τί γυρεύει ὁ συνταγματάρχης Πλευράκης ποὺ ἐξ ὀνόματός σας ὀργανώνει ἀξιωματικούς στὸν Πειραιά ;

Ὁ Στρατηγὸς ἀπαντᾷ πῶς σχεδὸν ὅλοι οἱ ἀξιωματικοί, χρόνια τώρα, κινοῦνται. Κάτι τέτοιο θὰ κάνη καὶ ὁ Πλευράκης.

Δεύτερη ἐρώτηση : « Παραλάβετε ὅπλα ἀπὸ τὴ Μέση Ἀνατολή ; »

— Ὁχι, ἀποκρίνεται ὁ Στρατηγὸς λέγοντας ἀλήθεια.

Τρίτη ἐρώτηση : « Γιατί, ἀφοῦ ἡ Κυβέρνηση καταδίκασε τὰ Τάγματα Ἀσφαλείας, δὲν τὰ διατάζετε νὰ παραδώσουν τὸν ὅπλισμό τους στὸν ΕΛΑΣ ; »

— Πῶς μπορῶ ἐγώ, ἀρχηγὸς συνωμοτικός, νὰ βγῶ νὰ πῶ τέτοιο πράμα, ἐφόσον οἱ Γερμανοὶ εἶναι ἀκόμα ἐδῶ ; Καὶ πῶς θὰ κρύψω τὰ ὅπλα ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς, ἂν μοῦ τὰ παραδώσουν οἱ εὐζῶνοι ;

Ὁ Γιαννίδης ἐπιμένει νὰ πάρη ὁ ΕΛΑΣ τὸν ὅπλισμό τῶν Ταγμάτων, κι ὁ τόνος τῆς φωνῆς του εἶναι τόσο ἐχθρικός ὥστε θυμώνει τὸν Στρατηγό, ποὺ τοῦ ἀποκρίνεται πῶς ἂν ποτὲ πάρη αὐτὰ τὰ ὅπλα θὰ τὰ δώσῃ στὴ Χωροφυλακὴ. Τούτῃ ἡ φράση ἐρεθίζει τοὺς Ἑαμίτες.

— Οἱ χωροφύλακες εἶναι ἄτιμοι γκεσταπίτες, φωνάζουν.

Μὲ τὴν ἀπάντηση τοῦ Σπηλιωτόπουλου ὅτι « μόνο ἡ Εἰδικὴ Ἀσφάλεια εἶναι δοσίλογη, ἐνῶ ἡ Χωροφυλακὴ εἶναι Σῶμα ἐθνικὸ », ἐκεῖνοι ἐξαγριώνονται χειρότερα κ' ἡ πρώτη συνάντηση δὲν ἔφερε ἄλλο ἀποτέλεσμα παρὰ νὰ βεβαιωθοῦν οἱ ἀριστεροὶ πῶς μὲ τὸν στρατιωτικὸ Διοικητὴ δὲ θὰ τὰ πᾶνε καλά.

ΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΤΥΧΙΑ συνεννοή-
σεως ΕΑΜ - Σπηλιωτοπούλου τὸ ΚΚΕ
ξεσηκώνει τὸ λαὸ σὲ συλλαλητήριο.
Συνθήματα ἔχει τρία : « Κάτω ἡ
Χωροφυλακή », « Ἐλευθερώστε τοὺς
φυλακισμένους » καὶ « Ὁ ΕΛΑΣ θὰ
σώσει τὴν Ἀθήνα ». Βαθύτερος σκο-
πὸς τοῦ συλλαλητηρίου εἶναι νὰ
δείξουν οἱ κομμουνιστὲς τὴ δύνα-

μή τους καὶ νὰ σφυγμομετρήσουν τὴν κοινὴ γνώμη. Ἐ-
πειδὴ ὁ λαϊκὸς συναγερμὸς, ἔστω κι ὀργανωμένος με-
τὴ βία, πέτυχε, φοβηθήκαμε χειροτέρεψι τῆς καταστά-
σεως. Δὲν ἀργήσαμε νὰ δοῦμε ν' ἀληθεύουν οἱ φόβοι μας.
Δύο συνταγματάρχαι τοῦ πεζικοῦ, διορισμένοι ἀπ' ἀρχῆς σὲ
πόστα, ὁ ἓνας φρούραρχος Ἀθηνῶν κι ὁ ἄλλος Πειραιῶς,
ἔρχονται στὸν Σπηλιωτόπουλο τὸ πρωὶ τῆς 17ης Σεπτεμβρίου
καὶ καταθέτουν τὴν ἐντολὴ τους. Οἱ λόγοι ; Ἀρνηση νὰ
χτυπηθοῦν μετὰ τὸ ΕΑΜ. . . Ἡ παράταξίς μας εἶναι φανερό
πὺς ραγίζει. Μερικὲς δημοκρατικὲς ὀργανώσεις διαπραγμα-
τεύονται μ' ἑαμίτες. Ὁ Καφαντάρης τόσο θόρυβο δημιουργεῖ
ἐναντίον τοῦ Σπηλιωτόπουλου ποὺ τὸν ἀναγκάζει νὰ τοῦ πα-
ραγγείλῃ πὺς θὰ τὸν φυλακίσῃ. Ἡ Πυροσβεστικὴ Ὑπηρεσία
δυστροπεῖ, κι ὁ πιστὸς λοχαγὸς Ζαφειρόπουλος μᾶς βεβαιώ-
νει πὺς τὸ περισσότερον ποὺ θὰ μπορέσῃ νὰ κάνῃ, ἀν πολεμη-
θοῦμε, εἶναι νὰ συγκρατήσῃ τοὺς μολυσμένους πυροσβέστες
ὥστε νὰ μὴ γυρίσουν ἐναντίον μας. Ἔτσι, ἓνα σῶμα ἀπὸ χί-
λιους ἄντρες, μετὰ ἀφθονα μεταφορικὰ μέσα, ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ
ἀποτελέσῃ τὴν κυριότερη δύναμι τοῦ στρατιωτ. Διοικητῆ,
ἀχρηστευόταν ὁλόκληρο. Εἶναι τόσο κρίσιμη ἡ κατάστασις
ποὺ ὁ Πρόεδρος τοῦ Διεθνoῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ Σάνστρομ
τηλεγραφεῖ στὴ Στοκχόλμη : « Ἀν οἱ Γερμανοὶ ἀποχωρή-
σουν ἐντελῶς καὶ δὲν ἀναληφθῇ ἀμέσως ἡ τήρησις τῆς τά-
ξεως ἀπὸ συμμαχικὰ στρατεύματα θὰ ἐκραγῇ ἐμφύλιος πό-
λεμος. Ἡ ζωὴ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ

1944 κινδυνεύει ἔσχατον κίνδυνον ». Τὸ ΕΑΜ ἐνεργεῖ σκοτωμοὺς ἀνατρίχιαστικούς στὴν Πελοπόννησο. Νέες δυνάμεις τοῦ ΕΛΑΣ περνᾶν κρυφὰ στὴν Ἀθήνα κάθε νύχτα, καὶ ἡ ΟΠΛΑ συνεχίζει ἀκατάπαυστα τὶς δολοφονίες. Μετὰ τὶς ὁμαδικές σφαγές Καλαμῶν, Πύργου, Μελιγαλᾶ καὶ τὴ συνέχιση τοῦ λιβανίσματος τοῦ ΕΛΑΣ ἀπὸ τοὺς ραδιοφωνικοὺς σταθμοὺς Καΐρου καὶ Λονδίνου, πού σιχαινόμαστε νὰ τοὺς ἀκοῦμε νὰ τὸν ὕμνοῦν ὡς ἐλευθερωτὴ ἐνῶ σφάζει μόνο Ἕλληνες, ἀναγκάζομαστε νὰ τηλεγραφήσωμε τοῦ Παπανδρέου : « Παύσατε ραδιοφωνικὴν ἔξαρσιν ἀνταρτῶν ».

Γιὰ κακὴ μας τύχη οἱ Γερμανοί, πού φοβοῦνται ἀπό-
βαση τῶν Συμμάχων στὰ παράλια τῶν Μεσογείων, κατασκη-
νώνουν δυὸ λόχους ἀπὸ Λαύριο μέχρι Ραφίνα, ἀκριβῶς ἐκεῖ
πού περιμένουμε ν' ἀράξη κάποτε τὸ καΐκι μὲ τὰ ὅπλα. Ἡ
ἀνεξήγητη ἀργοπορία τοῦ καΐκιου, δώδεκα μέρες τώρα, προ-
δίνει στὸν ΕΛΑΣ τὴν παρουσία τῆς ὁμάδας Ζάγγλη· τὴν
παρακολουθοῦν καὶ τὴν περικυκλώνουν. Ἄμα ἔρθῃ αὐτὸ τὸ
δόλιο φορτίο πῶς θὰ περάσῃ ἀπὸ τόσους ἐχθροὺς, πῶς θὰ
φτάσῃ ὡς τὰ χέρια μας ; Ὁ ἀρχηγὸς τῆς Χωροφυλακῆς
ὑποστράτηγος Ντάκος, ἐπηρεασμένος ἀπὸ πολλὰς λιποταξίες
ἄνευ θητείας χωροφυλάκων, λιγοκαρδίζει νὰ χτυπήσῃ τὸ
ΕΑΜ καὶ στέλνει τρεῖς ἀπὸ τοὺς καλύτερους συνταγματάρ-
χας του στὸν Σοφούλη νὰ ἐπιχειρήσῃ συμβιβασμὸ μὲ τοὺς
ἀριστεροὺς. Ἡ εἶδησις αὕτη, πού σημαίνει πῶς μετὰ τὴν
Πυροσβεστικὴν λυγίζει κ' ἡ Χωροφυλακὴ, κάνει τὸν Σπη-
λιωτόπουλο νὰ σκυλιάσῃ. Στὴν παραφορὰ του βγάζει τὸ
πορτοφόλι του καὶ τὸ χτυπᾷ πολλὰς φορές στὸ τραπέζι σάν
χταπόδι, φωνάζοντας πῶς δὲν τοῦ ἀπόμεινε πιά παρὰ ὁ
Ἔβερετ. Σὲ τέτοια κρίσιμη στιγμή παρουσιάζεται ὁ Λιάκος
Ἡλιόπουλος, διευθυντὴς τῆς ΕΛΚΑ ὅπου τυπώνεται τὸ
χαρτονόμισμα, γιὰ νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν Στρατηγὸ πῶς ὁ δο-
σίλογος Διοικητὴς τῆς Τραπεζῆς Ἑλλάδος Χατζηκυριάκος
τοῦ παράγγειλε ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ τυπώσῃ μεγάλο
ποσὸ χρημάτων καὶ νὰ τὸ δώσῃ στὸν ἀντικομμουνιστικὸν
ἀγῶνα. Ὁ Ἡλιόπουλος θέλει νὰ ξέρῃ τί νὰ κάμῃ, κι ὁ

Στρατηγὸς τοῦ ἀπαντᾶ νὰ μὴν τυπώσῃ μὲ κανένα τρόπο τὰ **1944**
χαρτονομίσματα ἀφοῦ ἡ Ἀπελευθέρωσις δὲν ἐπιτρέπεται νὰ
δεχτῇ βοήθεια ἀπὸ Γερμανοπροδότες. Ὑστερα διατάζει τὴν
Ἀστυνομία νὰ συλλάβῃ τὸν Χατζηκυριάκο. Εἶναι ὠραία
χειρονομία αὐτή, ὅταν μάλιστα γίνεται τῇ στιγμῇ πού ἡ
παράταξίς μας φαίνεται νὰ ραγίζει ἀπ' ὅλες τὶς μεριές...

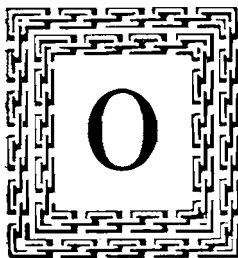
Ὁ συνταγματάρχης Ζάγγλης παραγγέλλει πὼς μετα-
κίνησε τὴν ὁμάδα τοῦ ἀπὸ τὴν Κακὴ Θάλασσα, ἐπειδὴ τὸν
περικύκλωσαν Κορωπιῶτες κομμουνιστές. Ὁ ΕΛΑΣ εἶχε
συλλάβει καὶ τὸν Βάο, ἀρχηγὸ τῆς φιλικῆς μας « Ἀγγλοελ-
ληνικῆς Ὁργανώσεως », μαζὶ μὲ τοὺς ἐθελοντὰς τοῦ τῆς
Κερατιᾶς. Ἔτσι ἀναγκάστηκε ὁ Ζάγγλης νὰ κρύψῃ τοὺς
ἄντρες τοῦ στὸ δάσος τοῦ ὄρμου Αὐλάκι καὶ ζήτησε ἐνίσχυση,
γιατὶ ἦταν φανερό πὼς σύντομα θὰ χτυπιόταν μὲ τοὺς ἀρι-
στεροὺς. Ὁ Σπηλιωτόπουλος τοῦ ἔστειλε τριάντα ψυχωμένα
παιδιά τῆς Χ. Πρῶι - πρῶι, 20 τοῦ μηνός, παίρνομε ἀπὸ
τοὺς ἀσύρματους τηλεγράφημα πὼς τὸ καῖκι μὲ τὰ ὅπλα
πόδιζε τόσο καιρὸ ἐξ αἰτίας κακοκαιρίας στὴν Τῆνο καὶ θὰ
ἐρχόταν αὔριο βράδυ. Πραγματικά, λίγο πρὶν ἀπὸ τὰ μεσά-
νυχτα τῆς 21 Σεπτεμβρίου, ὁ ἱλαρχος Κόκκινος, πού φύλαγε
βάρδια στὴ συμφωνημένη Κακὴ Θάλασσα ἀναγνώρισε στὰ
σκοτεινὰ τὴ σιλουέττα μεγάλου καϊκιοῦ, πού πλησίαζε ἀθό-
ρυβα γιατί τὸ κινοῦσε μηχανὴ ἀεροπλάνου μὲ σιωπητήρα.
Χωρὶς νὰ φουντάρῃ ἔστειλε ἔξω βάρκα, κι ὁ ἱλαρχος τὴν ὑπο-
δέχτηκε. Ὁ ἄγγλος κυβερνήτης βεβαιώθηκε ἀπὸ τὰ συνθή-
ματα πὼς εἶχε πέσει σὲ καλὰ χέρια καὶ πῆγε στὸν ὄρμο
Αὐλάκι. Ἐκεῖ, πρὶν ἀρχίσῃ τὸ ξεφόρτωμα, πλησίασε τὸν
Ζάγγλη ὁ ἄγγλος ἀξιωματικὸς πού ἦταν ἀρχηγὸς τῆς ἀπο-
στολῆς καὶ τοῦ εἶπε : « Μὴν πῆτε λέξῃ ὅτι τὰ ὅπλα προο-
ρίζονται γιὰ τοὺς ἐθνικιστάς. Οἱ ναῦτες μας εἶναι ὅλοι ἀρι-
στεροί ». Κατόπι ὁ πλοίαρχος εἰδοποίησε πὼς θὰ ἔφευγε
ὁπωςδῆποτε στὶς δύο τὸ πρῶι, ἔστω παίρνοντας πίσω μέρος
τοῦ φορτίου, ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ βρεθῇ στὴν Τζιά πρὶν φέξῃ.
Τότε, πρῶτοι οἱ ἀξιωματικοὶ γδύθηκαν καὶ μπῆκαν στὸ νε-

ρὸ ὥς τὸ στῆθος, ὕστερα τοὺς μιμήθηκαν οἱ νέοι τῆς ομάδας καὶ μετάφεραν στὸν ὦμο τὰ κασόνια ὥς τὴν ἀκτὴ καλύτερα κι ἀπὸ βαστάζους τοῦ Πειραιᾶ. Μὲ τέτοιον ἐνθουσιασμό δούλεψαν ὥστε σὲ μιάμισυ ὥρα ἄδειασαν εἰκοσι τόννους πράμα χωρὶς ν' ἀφήσουν οὐτ' ἓνα φυσέκι, καὶ τὸ καίκι « St. John » σάλπαρε τὴν ὀρισμένη ὥρα ὅσο ἀθόρυβα εἶχεν ἔρθει. Τὸ ὑλικὸ κατόπι μεταφέρθηκε ψηλὰ σ' ἓνα λόφο κι ἀποκρύβηκε σὲ λαγούμια, ἐνῶ οἱ τρεῖς ἄγγλοι ἀξιωματικοὶ μὲ τοὺς ἀσύρματους καβάλησαν τὸ γκαζοζῆν τοῦ Ζάγγλη καὶ τράβηξαν γιὰ τὴν Ἀθήνα, ὅπου φιλοξενήθηκαν στὸ σπίτι τῶν Παπαγεωργίου τοῦ Παγκρατιοῦ. Πρὶν ἀκόμη φέξῃ ἔστειλε μὲ ποδήλατο ὁ Ζάγγλης τὸν γιό του Διονύση, παιδί δεκάξι χρονῶ, νὰ τρέξῃ νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν Στρατηγό, φοβούμενος μήπως δὲν περάσουν οἱ Βρετανοὶ στὰ μπλόκα. Ἀλλὰ τὸ παιδί τὸ συνέλαβαν ἐλασίτες. Τὸ βασάνισαν· ἔμαθαν τί συνέβαινε, μόνο πού εἶχε τὴν ἐξυπνάδα νὰ τοὺς πῇ ψέματα πὼς τὸν πατέρα του δὲν τὸν συνόδευαν παρὰ 10 ἄντρες. Οἱ ἐλασίτες, 17 τὸν ἀριθμό, ἀποφάσισαν νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν ἀμέσως. Εἶχε ξημερώσει. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς δικούς μας, ξεθεωμένοι, μούσκεμα ἀπὸ τὰ νερά, κοιμοῦνταν κατάχαμα. Μόνο μερικοὶ ἀξιωματικοὶ δούλευαν ἐπίμονα γιὰ νὰ συναρμολογήσουν τ' αὐτόματα· αὐτοὶ εἶδαν τοὺς ἀναρχικοὺς νὰ κατεβαίνουν ἀπὸ τὴ κορυφὴ τοῦ λόφου. Μπροστὰ τους κρατοῦσαν τὸν νέο Ζάγγλη σὰν ἀσπίδα καὶ πλησίαζαν πυροβολώντας. Τότε συνέβηκε κάτι συγκινητικό. Πῆρε ἓνα αὐτόματο ὁ ἴδιος ὁ συνταγματάρχης, σημάδεψε καλὰ γιὰ νὰ μὴ χτυπήσῃ τὸ ἀγόρι του καὶ τράβηξε μιὰ ριπή. Πλήγωσε ἓναν, οἱ ἄλλοι ἀραίωσαν. Ὁ λοχαγὸς Ξένος μὲ μερικὰ παιδιά κινήθηκε νὰ τοὺς κυκλώσῃ ἀπ' ἀριστερά, ὁ ὑπολοχαγὸς Ἀγγελόπουλος ἀπὸ δεξιά. Τοὺς κατάκοψαν. Ἀπὸ τοὺς 17 ἐλασίτες 11 ἔμειναν στὸν τόπο, ἐνῶ ὁ μικρὸς Ζάγγλης, ἀπάνω στὴ σύγχυση, τοὺς ξέφυγε καὶ γύρισε πίσω ἄβλαβος. Ὅσο διαρκοῦσε τὸ τουφεκίδι παρουσιάστηκε στὸ ἀπέναντι ὕψωμα γερμανικὸ ἀπόσπασμα κι ἀπὸ μακριὰ παρακολούθησε τὸν ἀγῶνα μὲ τὰ κιάλια. Διασκέδαζαν νὰ βλέπουν Ρωμιοὺς

ν' ἄλληλοσκοτώνονται· ποῦ νὰ φανταστοῦν γιὰ ποιοὺ λόγους πολεμοῦνταν! 1944

Μετὰ τὴ συμπλοκὴ οἱ ἀξιωματικοὶ ὀχυρώθηκαν στὸ λόφο τους, ἀποφασισμένοι νὰ χτυπηθοῦν μ' ὅποιον πλησίαζε. Τώρα ἔπρεπε νὰ μεταφερθοῦν τὰ ὅπλα στὴν Ἀθήνα. Ὁ λοχαγὸς Ξένος κίνησε μὲ ταξὶ νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν Σπηλιωτὸ-πouλο, ἀλλὰ πυροβολήθηκε ἀπὸ κομμουνιστὲς γύρω στὸ Μαρ-κόπουλο καὶ λαβώθηκε ὁ σωφὲρ του. Μολαταῦτα ἔφτασε τ' ἀπόγεμα κοντὰ στὸν Στρατηγὸ, ποῦ ἀνάθεσε τοῦ λοχαγοῦ Λάμπη Σταυρόπουλου ν' ἀναλάβῃ τὴ μεταφορά. Αὐτὸς νο-κίασε δυὸ καμιόνια καὶ δυὸ ἐπιβατικά, πῆρε μαζί του κάμπο-σους ἑνοπλοὺς νέους, τοὺς φόρεσε κάσκες καί, μὲ πλαστὲς ἀστυνομικὲς ταυτότητες, ξεκίνησε. Εἶχε νὰ περάσῃ δυὸ ἐπι-κίνδυνα μπλόκα ποὺ ἔκλειναν τὸ δρόμο μὲ ξύλινο φραγμό, ἓνα στὸ Ψυχικὸ καὶ ἓνα στὸ Σταυρό. Πηγαίνοντας ἔδωσε ἀπὸ μιὰ μπουτίλια κονιάκ στοὺς φρουροὺς, ἔδειξε πὼς τὰ φορτηγὰ ἦταν ἄδεια καὶ πέρασε ὡς «Polizei». Φόρτωσε νύχτα ὅσο ὕλικὸ σήκωναν τ' αὐτοκίνητά του, μὲ κοῦτες τσιγάρα γιὰ δῶρο ξαναπέρασε τὰ μπλόκα χωρὶς ἑλεγχὸ καὶ κατὰ τὶς τέσ-σερεις τὸ πρωὶ ἀποθῆκεψε στὴν Ἀθήνα τὸ φορτίο. Τὴν ἐπομέ-νη τ' ἀπόγεμα ἔκανε ἀκριβῶς τὸ ἴδιο, μόνο ποὺ στὴν ἐπιστρο-φὴ ἓνας ἀγούροξυπνημένος σκοπὸς δυστρόπησε νὰ τοὺς ἀφή-σῃ νὰ περάσουν. Τότε ὁ Σταυρόπουλος σήκωσε μόνος του μὲ ἀναίδεια τὸ ξύλο τοῦ φραγμοῦ, διάταξε τοὺς σωφὲρ νὰ πατήσουν ὅλο τὸ γκάζι καὶ ἔξαφανίστηκαν πρὶν προφτάσῃ νὰ συνέρθῃ ὁ σκοπὸς. Εἶναι ἀλήθεια πὼς, παραμονὲς νὰ κα-ταρρεύσῃ ὁ Ἄξονας, οἱ μάχιμοι Γερμανοὶ εἶχαν ἀντικατα-σταθῇ στίς φρουρὰς ἀπὸ γεροντάκια ποὺ δύσκολα πυροβο-λοῦσαν. Τὸ τρίτο βράδυ ποὺ θὰ μεταφέρονταν πιά τὰ τε-λευταῖα ἐφόδια ἢ κατάστασις δυσκολεῦτηκε ἀπὸ τὸ θόρυβο ποὺ εἶχε κιόλας γίνεῖ πὼς ἤρθαν ὅπλα ἀπὸ τὴν Ἀνατολή. Οἱ Γερμανοὶ εἶχαν βγάλει παντοῦ στὰ Μεσόγεια περίπολα, καὶ ἡ συνοδεία τῶν αὐτοκινήτων, μολοντί πορευόταν γιὰ νὰ τοὺς ἀποφύγῃ μέσα ἀπὸ τ' ἀμπελοχώραφα, ἔπεσε δυὸ φορὲς ἀπάνω τους. Τὴν πρώτη φορὰ ἄρκεσαν οἱ ψεύτικες ταυτό-

τητες τῆς Ἀστυνομίας γιὰ νὰ ξεφύγουν τὸν ἑλεγχό, τῇ δευτέρῃ ὅμως ἡ περίπολος τοὺς ὀδήγησε στὸ γερμανὸ φρούραρχο τοῦ Μαρκόπουλου. Κατέβηκαν ν' ἀνακριθοῦν ὁ λοχαγὸς Ξένος κι ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Μπερτσιάδης, ἐνῶ οἱ ἄλλοι μέσα στὰ καμιόνια ἐτοιμάζονταν γιὰ ἄμυνα, ἀποφασισμένοι νὰ δώσουν κάλλιο τῇ ζωῇ τους παρὰ τὸν ὀπλισμό. Μὲ τὰ αὐτόματα ποὺ κουβαλοῦσαν εἶχαν δύναμη πυρὸς ἱκανὴ νὰ δαμάσῃ λόχο ταχτικοῦ στρατοῦ. Δὲν ἐφοβοῦντο τῇ μάχῃ, μόνο τὸ Μαρκόπουλο λυποῦνταν ποὺ θὰ τὸ καῖγαν οἱ Ναζῆδες ἂν γινόταν συμπλοκή. Ὅμως οἱ δύο ἀξιωματικοί, δείχνοντας τίς ἀστυνομικὲς ταυτότητες, ἔβγαλαν τέτοια γλώσσα στὸν φρούραρχο ὥστε τοὺς πίστεψε κ' ἐπέτρεψε νὰ ξαναφύγουν, χωρὶς νὰ σηκώσῃ κὰν τ' ἀδιάβροχα τῶν καμιονιῶν, ὁπότε θ' ἀνακάλυπτε κάσες πυρομαχικὰ μ' ἀγγλικὲς ἐπιγραφές. Ἔτσι ἔφτασε καὶ συγκεντρώθηκε στὰ χέρια τοῦ στρατ. Διοικητῇ τὸ πρῶτο φορτίο ποὺ ἔστελνε τὸ Κáιρο. Ὅταν ὅμως μετρήθηκε τὸ περιεχόμενο ἀπὸ τὰ κιβώτια, βρέθηκε πὼς ἡ ἀποστολὴ ἦταν σαμποταρισμένη. Ἀπὸ ποιόν ; Ἀπὸ τοὺς ἀριστεροὺς τῆς Μ. Ἀνατολῆς. Οὔτε τὰ ὅπλα, οὔτε τ' αὐτόματα ἦταν σωστά, καί, τὸ χειρότερο, ἐλάχιστα φυσέκια γιὰ Τόμμυγκαν εἶχαν ἔρβει. Ἀντὶ 99.282 φυσέκια ποὺ ἀνάφεραν τὰ τηλεγραφήματα μόνο 20.000 παράδωσε τὸ καῖκι. Καὶ τότε θυμήθηκε ὁ Ζάγγλης πὼς ἓνας ναύτης, νομίζοντας πὼς εἶναι ὁμοῖδεάτες, τοῦ εἶπε : « Τὸ προηγούμενο ταξίδι ποὺ πήγαμε πυρομαχικὰ στοὺς ἀντάρτες στὸ Λιτοχώρι κοντέψαμε νὰ πνιγοῦμε ἀπὸ φουρτούνα ». Τὰ φυσέκια μας κάποια ὑπηρεσία τὰ εἶχε στείλει στὸν ΕΛΑΣ. . . Τηλεγραφήσαμε τὸ γεγονός, ἀνακρίσεις ἐγίναν, ὅμως τὰ πυρομαχικὰ μας ἔκαμαν φτερά.

ΠΩΣ με τὰ πρωτοβρόχια ξεπετάγονται μόνα τους σωρὸ τὰ μανιτάρια, ἔτσι αὐτόματα παρουσιάστηκαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς Κατοχῆς διάφορες παράνομες ἐφημεριδοῦλες. Μερικὲς εἶναι γραμμένες με γραφομηχανή, μερικὲς στὸν πολὺγραφο, καὶ μόνο ἀργότερα ἀρχίζουν νὰ τυπώνωνται καὶ νὰ κυκλοφοροῦν σὲ μεγάλον ἀριθμό. "Ολες

ἐθνικιστικὲς, γιατί ἡ πρώτη κομμουνιστικὴ βγαίνει τὸν Ὀκτώβριο τοῦ '41, ἀλλὰ βγαίνει με πλούσια μέσα κι ἀπὸ ἐπαγγελματίες δημοσιογράφους. Κανένα πολιτικὸ κόμμα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ΚΚΕ, δὲν προσπάθησε ν' ἀγκαλιάσῃ αὐτὴ τὴν αὐθόρμητὴ κίνηση τῶν νέων, ἀνοργάνωτῃ, βέβαια, ὅμως σπουδαία. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι δοχεῖο πού ἀποζητᾷ νὰ γεμιστῇ. Ἀποστρέφεται τὸ κενό. Ἡ σκλαβιά εἶχε δημιουργήσει πνευματικὸ σάστισμα στοὺς πολίτες, κ' ἡ ἀπόλυτῃ ὑποταγὴ τῶν καθημερινῶν ἐφημερίδων στὸν "Αἷξονα, με τὸ νὰ δηλητηριάξῃ λίγο - λίγο τὴν κοινὴ γνώμη, ἔκαμε ἐθνικὴ ἀνάγκη τὴν ὑπαρξὴ κρυφοῦ τύπου. Στὴν ἀρχὴ δὲν μιλᾷν οἱ ἐφημερίδες μας παρὰ γιὰ Μεγάλῃ Ἑλλάδᾳ, προσπαθώντας νὰ διατηρήσουν τὸν φλογισμένο πατριωτισμὸ τοῦ '40. Ὑστερα συνιστοῦν ἐνότητες, πού εἶναι μοναδικὴ προϋπόθεση γιὰ τὸ μεγαλεῖο τῆς Πατρίδας. Γερμανοὶ καὶ Ἴταλοι λυσσιάζουν ἀπὸ τὴν ἀνθησὴ τοῦ μυστικοῦ τύπου, γιατί τοὺς χαλάει τὰ σχέδια, ἀποκαλύπτει τὰ ψέματα τῆς προπαγάνδας τους, τὰ κακουργήματα στὶς ἐπαρχίες, καὶ διατηρεῖ ἀτράνταχτο τὸ ἠθικὸ τῶν σκλαβωμένων. Τὸ ἰταλικὸ Φρουραρχεῖο δὲν ἀργεῖ νὰ διατάξῃ ν' ἀπογραφοῦν ὅλα τὰ πιεστήρια, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ τὰ ἐλέγχῃ. Τώρα κινδυνεύουν τυπογράφοι καὶ συντάκτες, εἴτε δὲν δηλώσουν τὸ τυπογραφεῖο τους καὶ τ' ἀνακαλύψῃ ὁ "Αἷξονας, εἴτε τὸ δηλώσουν καὶ μ' αἰφνιδιασμὸ τοὺς πιάσουν νὰ τυπώνουν ἀντιφασιστικὰ φύλλα. Τὸ μέτρο αὐτὸ ἀναγκάζει πολλὰς ὁμάδες νὰ δουλεύουν με

1944 χειροπιεστήρια πού τ' ἀποκρύβουν σέ υπόγεια. 'Ο ΕΣΑΣ ('Εθνικός Σύνδεσμος 'Ανωτάτων Σχολῶν) ἀπό τότε ἀναγκάστηκε νά τυπώνη τή φτωχική ἐφημερίδα τῶν φοιτητῶν, ὁ « Μαχητής », στοῦ καμπαναριῶ τοῦ 'Αγίου Γεωργίου Κυψέλης. Παρ' ὅλο τὸν κίνδυνο καμιὰ ἐφημερίδα δὲν διέκοψε τὴν ἐκδόσή της· ἀντίθετα μάλιστα, αὐξάνουν. Ξεπερνᾶν τὰ ἑκατὸ τὰ λογιῆς - λογιῆς ἔντυπα πού κυκλοφοροῦν κρυφά. Μανία τῆς ἀτομικότητος τοῦ "Ελληνα. Μάταια δοκιμάζω νὰ συντονίσω τίς ἐκδόσεις· ἀδύνατο νὰ πείσω τίς ὀργανώσεις νὰ βγάλουν τρία τὸ πολὺ φύλλα, ὅποτε τὰ ἔξοδα θὰ ἦταν λιγότερα καὶ οἱ κίνδυνοι τῆς διανομῆς θὰ περιορίζονταν σημαντικά, γιατί στὸν ἀγῶνα αὐτὸν χάθηκαν πολλὲς ὑπάρξεις. Δὲν ξέρω νὰ 'φερε ἡ 'Αντίσταση πιδ ὑπέροχες στιγμὲς ἀπὸ κεῖνες πού στοιχειοθέτες καὶ νέοι μαζεύονταν πάλι στοῦ μυστικὸ τυπογραφεῖο τὴν ἐπομένη τοῦ τουφεκισμοῦ κανενὸς συντρόφου των καί, ἀφοῦ ἔκλαιαν τὸν ἡρωικὸν ἀγωνιστὴ, ἄρχιζαν ἀμέσως τὸ τύπωμα τοῦ καινούριου φύλλου τρέμοντας γιὰ τὴ δική τους ζωὴ, μὲ μόνη ἱκανοποίησις ὅτι ἔκαναν πατριωτικὸ καθήκον καὶ ὅτι τίς εἰδήσεις πού τύπωναν τίς ἄκουγαν ὕστερα ἀπὸ τοὺς συμμάχους ραδιοφωνικοὺς σταθμούς, πού τίς λάβαιναν τακτικὰ ἀπὸ τίς ἐδῶ ἀγγλικὲς ὑπηρεσίες. Κυνηγοῦσε τὰ τυπογραφεῖα μὲ πείσμα καὶ ἡ πονηρὴ Τσί - "Εσσε τῶν 'Ιταλῶν καὶ ἡ Γκεσταπό, μὰ οἱ ἐφημερίδες διατήρησαν ὡς τὸ τέλος τὸ σύνθημα πού εἶχε δώσει ὁ Πηνιότογλου : « Πολεμᾶμε τὸν Κατακτητὴ ὅπως μποροῦμε, ὅπου μποροῦμε, μὲ ὅ,τι μποροῦμε ». Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσω πὼς ἀπ' ὅλα τὰ τμήματα τοῦ ΚΚΕ τιμιότερο στάθηκε τὸ δημοσιογραφικόν. 'Ο Κώστας Βιδάλης, ὅπως γνωρίζαμ' ἐμεῖς ποῦ τύπωναν ἐκεῖνοι τὰ φύλλα τους, καὶ ποιοὶ ἀρθρογραφοῦσαν, ἔτσι γινώριζε κι αὐτὸς ὅλους τοὺς συνεργάτες καὶ τὰ τυπογραφεῖα μας χωρὶς ποτὲ νὰ μᾶς προδῶση, μολονότι συχνὰ τὸν τελευταῖο καιρὸ ἀλληλοβριζόμαστε.

Στὴ μέση τῆς ὁδοῦ Κολοκοτρώνη τὸ μαγαζὶ Κλωστερ πουλοῦσε κουβαρίστρες. Μόλις ἔμπαινες μέσα σὲ ὑποδέχον-

ταν ένας υπάλληλος και μιὰ ταμίας. Ἄν σὲ γνώριζαν, σ' ἄφηναν νὰ προχωρήσης βαθύτερα, ὅπου βρίσκονταν τὰ γραφεῖα τῆς καλύτερης μυστικῆς ἐφημερίδας, τοῦ « Ἑλληνικοῦ Αἵματος ». Ἐκεῖ συναντοῦσες τοὺς Ἀχιλ. Κύρου, Λάζαρο Πηνιάτογλου, Βοβολίνη, Μήλιο καὶ Φωτιάδη. Αὕτῃ ἡ πεντάδα ἔκαμε τὸ κατόρθωμα (ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐκδοση τῆς ἐφημερίδας) νὰ δώσῃ στὴν κυκλοφορία τὰ 30 μυστικά βιβλία καθοδηγήσεως ΕΕΑ. Αὗτοὶ πρῶτοι κατάγγειλαν πῶς τὸ ΕΑΜ εἶναι ὄργανο τοῦ κομμουνισμοῦ, σὲ μιὰν ἐποχὴ πού κανεὶς δὲν τὸ ὑποπτευόταν ἀκόμη. Αὗτοὶ ἀποκάλυψαν πῶς ὑπάρχουν καὶ σύμμαχοι ἐχθροὶ μας — οἱ Σλάβοι — πῶς τὸ ΕΑΜ εἶναι ἡ πέμπτη φάλαγγα τοῦ Στάλιν, καὶ ἡ διάλυση τῆς « Κομιντέρν » ἀπάτη. Γιὰ νὰ γιορτάσουν τὰ δύο χρόνια τῆς κρυφῆς ζωῆς τοῦ « Ἑλληνικοῦ Αἵματος » ἐκδосαν καὶ διακοσασέλιδο τόμο, τὸν « Ἀγγλικὸ Πολιτισμὸ » τοῦ Πηνιάτογλου, κατόρθωμα πού κανένας ἄλλος δὲν ξεπέρασε.

Σὲ μιὰν ἀπόμερη γωνιά τῶν Ἀθηνῶν, ὁδὸς Δεληγιάννη 2, σκαρώνονταν οἱ ἐκδόσεις τῆς « Ἐθνικῆς Δράσεως ». Τὸ πάτωμα ἦταν πάντοτε βρώμικο ἀπὸ τὶς λάσπες τῶν παιδιῶν πού ἔρχονταν ἀπὸ τὶς συνοικίες, γιατί τούτῃ ἡ ὁργάνωση τύπωνε πολλὰ φύλλα, τὴ « Μάχη » γιὰ μεγάλη κυκλοφορία¹, τὴ « Φοιτητικὴ Δράση » γιὰ τοὺς σπουδαστές, τὴν « Ἱατρικὴ Δράση », τὴν « Μεγάλῃ Ἰδέα », τὴν « Ἐθνικὴ Ἑλληνίδα » γιὰ τὸ γυναικεῖο τμῆμα τῆς, τὸν « Ἀγωνιστὴ » γιὰ τὴ νεολαία, τὴν « Ἐφοδο » γιὰ τὶς μαχητικὲς ὁμάδες τῆς, κι ἄλλα τρία κλαδικὰ ὄργανα. Ἀρχὰς Ἰανουαρίου τοῦ '44 ἄρχισε τὸ δυσκολώτερο ἔργο τῆς, τὴν ἐκδοση τοῦ « Ραδιοφωνικοῦ Δελτίου » σὲ 8.000 φύλλα πού μοιράζονταν δωρεάν. Τρία ἀγόρια καὶ τρία κορίτσια κρατοῦσαν ὁλόκληρο τὸ εἰκοσιτετράωρο βάρδια δίπλα σὲ μυστικὰ ραδιόφωνα καὶ σημείωναν τὶς κυριότερες εἰδήσεις. Τὶς ἔστελναν τοῦ Πάνου Κόκκα καὶ τοῦ Τρύφωνα Τριανταφυλλάκου, πού τὶς τύπωναν ἀρχικὰ στοῦ Κωβαίου, κατόπι στοῦ Καρύδη, τέλος στοῦ Ζα-

1. Δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μὲ τὴν καθημερινὴ ἐφημερίδα «Μάχη» πού ἐξέδωκε ἀργότερα ἡ ΕΛΑ κλέβοντας τὸν τίτλο μας.

1944 φειράτου τὸ τυπογραφεῖο. Οἱ 220 ἀριθμοὶ Δελτίου ποὺ ἐκδόθηκαν σημαίνουν 220 φορές κίνδυνο τῆς ὑπηρεσίας λήψεων, 220 καρδιοχτύπια στὰ τυπογραφεῖα καὶ 8.000 φορές κάθε μέρα κίνδυνο τῶν συνεργείων διανομῆς, ποὺ μοιράζουν ἓνα - ἓνα τὰ δελτία στὰ διάφορα σπίτια. Μεσάνυχτα τῆς 30 Αὐγούστου χαλαεὶ τὸ ἡλεκτρικὸ μοτοράκι ποὺ κινοῦσε τὰ πιεστήρια. Ὁ Τριανταφυλλάκος μὲ τὸν Ἀνδρέα Ἰωσήφ, ποὺ ἀγρυπνᾷν στὴν ἐκδοση, δὲν ὑποφέρουν τὴν ιδέα πὼς αὐριο πρῶτὶ δὲ θὰ μοιραζόταν Δελτίο. Ἐνῶ ἀπαγορεύεται ἡ κυκλοφορία καὶ πυροβολοῦν οἱ Γερμανοὶ ὅποιον δοῦν ἔξω τέτοιαν ὥρα, φεύγουν οἱ δυό τους καὶ καταφέρνουν, λίγο πρὶν ξημερώση, νὰ πείσουν ἡλεκτρολόγο νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ ἀπὸ τὰ Πατήσια στὴν ὁδὸ Σαπφοῦς. Τὸ μοτοράκι διορθώνεται καὶ τὸ Δελτίο παραδίνεται, ἔστω μὲ ἀργοπορία, στοὺς Ἀθηναίους, ποὺ πεινᾷν γιὰ ψωμὶ ἀλλὰ πεινᾷν περισσότερο γιὰ εἰδήσεις.

Παρακολουθῶ τοὺς νέους ποὺ κάνουν τὶς διανομὲς τοῦ μυστικοῦ τύπου καὶ τοὺς λυπᾶμαι, καὶ τοὺς θαυμάζω. Τοὺς λυπᾶμαι, γιὰτὶ τοὺς βλέπω ὀλοένα νὰ χλωμαίνουν ἀπὸ τὴν πείνα, τὰ ξενύχτια, τὶς μακρινὲς πορεῖες· τοὺς θαυμάζω, γιὰτὶ τοὺς ἀκούω νὰ μιλᾷν γιὰ τὰ σπουδαιότερα ζητήματα μὲ μιὰν ἀπότομη ὠριμότητα, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς τὴν ἔχη δώσει παρά τὸ καθημερινὸ ἀντίκρισμα τοῦ θανάτου. Τὰ παιδαρέλια αὐτὰ δὲν ἔχουν ἀρκετὰ παίξει γιὰ τὴν ἡλικία τους, ὅμως τώρα παίζουν τὴ ζωὴ τους. Ἡ Ἀντίσταση εἶναι καλὴ συνέχεια στὶς σπουδὲς τους, γιὰτὶ κανένα σχολεῖδ δὲν μορφώνει καλύτερα τὸν χαρακτήρα. Ἐκεῖνο ποὺ ἴσως τοὺς λείψῃ, οἱ πολλὲς γνώσεις, τὸ ἀντικαθιστοῦν μὲ τὸ χαλύβδωμα τῶν νεύρων. Δυὸ γυμνασιόπαιδα, ὁ Θ. Σκουληκίδης κι ὁ Π. Ροῦσος, τοιχοκολλᾷν τὴ νύχτα τῆς 26ης Ὀκτωβρίου κάτι προκηρύξεις μας στὴν ὁδὸ Σταδίου, ὕστερα γυρίζουν πίσω καὶ δουλεύουν τὴν ὁδὸν Ἀκαδημίας ὡς κάτω. Ἐντεκα πιά ἡ ὥρα εἶπαν νὰ σταματήσουν, γιὰτὶ ἔπαυσε ἡ κυκλοφορία, μὰ θέλησαν νὰ γεμίσουν καὶ τὴν πλατεία Κάνιγγος. Ἐπειδὴ

τὸ ΕΑΜ ἔσχιζε κάθε ἐθνικιστικὴ προκήρυξη, οἱ δυὸ νέοι ἀπόψε τις ἔβαζαν ψηλά. Ἐσκυβε ὁ ἕνας, ὁ ἄλλος ἀνέβαινε στὴ ράχη του καὶ τοιχοκολλοῦσε. Ἐκεῖ, τὴν ὥρα ποὺ τοποθετοῦσαν τὴν τελευταία προκήρυξη στὸ κιόσκι Κάνιγγος, οἱ φασίστες τοὺς εἶδαν καὶ κατάφεραν ν' ἀρπάξουν τὸν Σκουληκίδη. Τὸ παιδί αὐτὸ τῶν δεκαπέντε χρόνων τὸ βασάνισαν ἀφάνταστα γιὰ νὰ ὁμολογήσῃ ποιοὺς ἦταν ὁ σύντροφος καὶ ποιά ἡ ὀργάνωσή του. Ἀπὸ τὰ μαρτύρια ποὺ τοῦ ἔκαμαν ἔμεινε καιρὸ σὲ νοσοκομεῖο, μὰ δὲν ὁμολόγησε τίποτα.

Μιὰ ομάδα ΕΣΑΣ μοίραζε δελτία στὴ συνοικία Γκίτζη, δταν ἔπεσε πάνω σὲ γερμανικὴ περίπολο. Πλήγωσαν οἱ Ναζήδες τὸν νεαρὸ Τσαρούχη καὶ τὸν ἔπιασαν. Ὅσο κι ἂν τὸν ἔβασάνισαν δὲν ἔβγαλε οὔτε αὐτὸς λέξη ἀπὸ τὸ στόμα του.

Τὰ Ραδιοφωνικὰ Δελτία ποὺ προορίζονταν γιὰ τὸν Πειραιᾶ τὰ ἔφερνε στὴν Ὀμόνοια ὁ φοιτητὴς Φέσας καὶ τὰ παράδινε τοῦ Μανόλη Χαιρέτη, ποὺ τὰ κατέβαζε στὸ λιμάνι. Γιὰ νὰ μὴ δίνη ὑποψίες ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ἀναμονὴ στὸ ἴδιο μέρος, ὁ Χαιρέτης πουλοῦσε κουλούρια ἔξω ἀπὸ τὸ σταθμὸ τοῦ Ἡλεκτρικοῦ. Ἐνα πρωὶ ἡ Γκεσταπὸ τὸν ἔξωσε καὶ τὸν συνέλαβε. « Εἰσαι Ἑβραῖος », τοῦ εἶπαν. Πραγματικὰ δίπλα του πουλοῦσε κουλούρια ἓνα Ἑβραϊάκι, ποὺ μὲ τὸ μικρεμπόριο αὐτὸ ἔτρεφε τοὺς κρυμμένους γονεῖς του. Ὁ Χαιρέτης βρέθηκε σὲ δίλημμα, ἥ νὰ προδώσῃ τὸ Ἑβραϊάκι, γιὰ νὰ γλιτώσῃ αὐτός, ἢ ν' ἀφήσῃ νὰ συλληφθῇ ὁ ἴδιος, μὲ κίνδυνο νὰ πιάσουν τὸν Φέσα ποὺ τὸν εἶδε νὰ πλησιάζῃ ἀπὸ μακριὰ μὲ χαρτοφύλακα γεμάτον δελτία. Προτίμησε τὸ δεύτερο. Δυστυχῶς τὰ νοήματα ποὺ ἔκαμε τοῦ Φέσα ν' ἀπομακρυνθῇ τὰ εἶδαν οἱ Γκεσταπίτες καὶ τὸν ἔπιασαν κ' ἐκεῖνον. Μέσα στὴν τσάντα του βρῆκαν πεντακόσια δελτία. Ὁ Πάνος Κόγκας ἔτρεξε σπῆτι μου νὰ μοῦ πῇ πῶς κινδυνεύουμε ὅλοι καὶ νὰ κρυφτῶ, γιατί ὁ Φέσας θὰ μιλοῦσε βασανιζόμενος. Μὰ δὲν ἐμίλησε, ὥσότου, μαζί μὲ τὴ μητέρα του, ἀπόγονο τῶν ναυάρχων Τομπάζη, κατάφερα νὰ τὸν γλιτώσω ἀπὸ τὴ φυλακή.

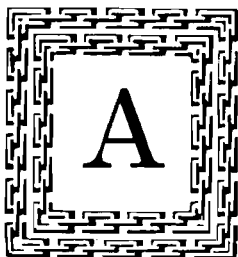
Ρωτάει μιὰ τρυφερή κοπέλα τῆς « Ἑθνικῆς Δράσεως » πού μοιράζει δελτία, αὐτὴν πού ἔγραφε στοὺς τοίχους ἀντι-γερμανικά συνθήματα ὅταν χτύπησαν οἱ κομμουνιστὲς τοὺς συντρόφους τῆς μὲ φαλτσέτα, τὴν ρωτᾶω πῶς ἀντέχει νὰ βλέπη τέτοια δράματα. Μοῦ λέει :

— Περιμένω τὸ τέλος τοῦ πολέμου. Ὅταν ὅλα ἡσυχάσουν, τότε θὰ ξεσπάσῃ τὸ κλάμα μου.

Δὲν ἔχει ἄδικο· τότε θὰ ξαναγίνη γυναίκα. Οἱ κοπέλες τῶν ὀργανώσεων, τὴν ὥρα πού ἔβγαιναν στὸν κόσμον κ' εἶχαν δικαίωμα νὰ χαροῦν τὴν ἀνοιξή τους, βρέθηκαν μπλεγμένες στὴν Κατοχή, τὴ δυστυχία, τὴν Γκεσταπό. Ἡ μεγάλη συναδέρφωση μὲ τ' ἀγόρια τίς ἐμποδίζει ν' ἀγαπήσουν. Οἱ κίνδυνοι ἐνώνουν τὰ νιάτα, ἀλλὰ χωρὶς ἔρωτα. Ἡ εἰδοποίηση μιᾶς ὁμάδας στὶς νέες : « ἑλᾶτε, σᾶς χρειαζόμαστε », ἦταν διαταγή. Τρέχαν ὅλες πρόθυμα στοὺς κόπους καὶ τοὺς μπελάδες, γεμάτες ἀπὸ τὴν ἔξαρση τῆς Νίκης, ἐνῶ τίς ἔζωνε ὁ κύκλος τῶν χαφιέδων.

Τούτῃ ἡ ἐθνικὴ περιπέτεια ἐδειξε τὴν ἀξία τῆς Ἑλληνίδας. Ἄν καὶ εἶναι ἡ πιὸ πονεμένη, αὐτὴ δίνει παρηγοριὰ κ' ἐνίσχυση στὴ συμφορὰ. Εἶναι ἔτσι ὅπως τὴν θέλησε ἡ φύσις — πηγὴ ζωῆς. Τὸ θάρρος τῆς ἐμπνεύει τοὺς ἄντρες, τοὺς κάνει νὰ ξεπερνᾶν τὸν ἑαυτὸ τους. Οὐμᾶμαι, κάποια νύχτα, ἓνα κοριτσάκι ἀπὸ καλὸ σπῖτι, μόλις ἔπεσε ἡ παρέα τῆς σὲ ἰταλικὴ περίπολο κι ἄρχισε ἔρευνα γιὰ ὅπλα, ἄρπαξε τὰ δυὸ πιστόλια τῆς ὁμάδας, τὰ κράτησε στὰ χέρια τῆς σηκωμένα ψηλά, στὰ σκοτεινά, καὶ τοὺς ἐγλίτωσε, γιατί οἱ φρατέλοι φώτισαν κ' ἐρεῦνησαν λάγνα τὸ σῶμα τῆς, δὲν ἔφεζαν τὰ χέρια τῆς.

Ἡ Ἑλληνίδα δὲν δείλιασε οὔτε μπροστὰ στὶς ἐκτελέσεις, οὔτε ὅταν ἔξω στὴν ὑπαιθρο τῆς ἔκαψαν τὸ σπῖτι. Γεμάτη καρτερίαι καὶ πατριωτισμὸ προσφέρει στὶς δύσκολες αὐτὲς στιγμὲς τεράστια βοήθεια.

ΠΟ ΤΟΝ ΙΟΥΝΙΟ πού ἄρχισαν τὰ γερμανικά τραῖνα νὰ μεταφέρουν ἐπείγοντως στρατὸ καὶ ὑλικά ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα στὸ Ἀνατολικὸ Μέτωπο, τὸ Ἀγγλικὸ Στρατηγεῖο προσπάθησε νὰ κινήσῃ τὸ μεγαλόσωμο ΕΛΑΣ, σώματα στρατοῦ καὶ μεραρχίες του, νὰ ἐνεργήσουν σαμποτάζ. Ἀνάλογα μὲ τὴ διάθεση τῶν κομμουνιστῶν πού κυβερνᾶν τὰ τάγματα, ἐδῶ οἱ ἐλασίτες σαμποτάριζαν, ἐκεῖ ἀδιαφοροῦσαν. Ἔτσι ἀναγκάστηκε τὸ Κάιρο, σ' ὅσες περιοχὲς φανατικοὶ καπετανεῖοι ἀρνοῦνταν νὰ κάνουν σαμποτάζ, νὰ ρίξῃ μ' ἀλεξίπτωτα εἰδικὰ συνεργεῖα. Ἐνα τέτοιο τμήμα κυβερνοῦσε ὁ φίλος μου Toby (ἐπίλαρχος Γ. Διαμαντόπουλος), πού τὸν εἶχαμε συναντήσῃ φθινόπωρο τοῦ '43 ὅταν ἔκανε τὸ πρῶτο του ταξίδι ἀπὸ τὴ Μ. Ἀνατολή, φερμένος μ' ὑποβρύχιο ὡς τὴν Ἀχλαδερή τῆς Εὐβοίας. Τούτῃ τῇ φορᾷ ἀεροπλάνο τὸν ξεσφεντόνισε, μὲ συντρόφους τὸν λοχαγὸ Πολυζόπουλο, ἀσυρματιστή, καὶ τὸν ὑπομοίραρχο Κίππη, γιὰ τὶς ἀνατινάξεις, μεσάνυχτα τῆς 4ης Ἰουλίου σὲ μιὰ πλαγιά τοῦ Πάικου πού τὴν κατεῖχε τὸ 30^ο Σύνταγμα ΕΛΑΣ.

- Τί εἶστ' ἐσεῖς ; τοὺς ρώτησαν ἅμα προσγειώθηκαν.
- Σαμποτέρ.
- Ποῦθ' ἐρχεστε ;
- Ἀπὸ τὸ Κάιρο. Ὅριστε τὰ χαρτιά μας.

Κ' ἐδειξαν τὰ ἔγγραφα τοῦ ἴδιου τοῦ στρατηγοῦ Οὐίλσον, πού διάταζε ὅλες τὶς ἀντάρτικες δυνάμεις στὴν Ἑλλάδα νὰ τοὺς συντρέξουν. Ὁ ΕΛΑΣ, ὡς πρώτη κουβέντα, τοὺς ἀπαγόρευε νὰ κουνηθοῦν πρὶν τὸ ἐγκρίνῃ ἡ Διοίκησή του καί, ὅταν ἔδωσαν στὸν συνταγματάρχη τοῦ 30^{ου} πίνακα τῶν σαμποτάζ πού σκόπευαν νὰ κάμουν, δὲν ἐνέκρινε κανένα παρὰ ἄρχισε νὰ τοὺς στριφογυρίζῃ ἄσκοπα ἀπὸ βουνὸ σὲ βουνό. Διαμαρτυρόταν ὁ ἄγγλος, σύνδεσμος ταγματάρχης

1944 Τζόνσον, αλλά μόνο αφού έλαβε ο ΕΛΑΣ τελεσίγραφο της Μ. 'Ανατολής αναγκάστηκε να τους κατεβάση στην πεδιάδα των Γιανιτσών, για να χαλάσουν γεφύρια και σιδηροδρόμους. Και πάλι, μόλις έφτασαν στο Πλατύ, τους υποχρέωσαν να γυρίσουν πίσω στη Βέρροια, όπου τους παράδωσαν στο 16ο σύνταγμα του έφεδρικού ΕΛΑΣ να τους φυλάη. Δεν έννοούσαν οι άριστεροι κανείς άλλος να κάμη χαλασμό. Τέλος ένας καπετάνιος, Νίκος τ' όνομα, άνθρωπος άπονήρευτος, τους άφησε να σαμποτάρουν τη γραμμή Βέρροιας - Νιάουσας. Τουτό έγινε μ' επιτυχία τη νύχτα της 5ης Σεπτεμβρίου. Στις 8 Σεπτεμβρίου τίναξαν γέφυρα δέκα μέτρων έξω από το Τουρκοχώρι, στις 11 του μηνός γκρέμισαν το μεγάλο γεφύρι μπετόν - άρμε της Σκύδρας, στις 12 ύπονόμεψαν με νάρκες τη δημοσιά Βέρροιας - Κοζάνης όπου ξεπατώθηκε γερμανική φάλαγγα καμιονιών, στις 15 στράβωσαν τά κλειδιά του σταθμού Γιδα που ήταν σπουδαίος συγκοινωνιακός κόμπος, κ' έτσι σταμάτησαν την επικοινωνία Θεσσαλονίκης - Φλώρινας κι άνάγκασαν τους Γερμανούς να κάνουν τις μετακινήσεις τους πεζή. Έχθρικός στρατός που έγκαταλείπει έναν τόπο με το τραίνο ποτέ δεν φαντάζεται πώς νικήθηκε. Την ήττα τη φανερώνει ο κάματος της πεζοπορίας, γιατί νιώθεις νικημένος όταν υποχωρής με το γυλιό στη ράχη κ' ιδρωκοπᾶς περπατώντας.

Όστερα από το κλείσιμο της γραμμής Φλώρινας οι Ναζήδες έλαβαν έξαιρετικά μέτρα προστασίας των σιδηροδρόμων. Κάθε χιλιόμετρο τοποθέτησαν διπλοσκοπούς, στα έπίκαιρα σημεία και στους λόφους εγκατάστησαν φυλάκια, ενώ περιπολίες έτρεχαν όλη νύχτα πάνω - κάτω σε ντρεζίνες με πολυβόλα και προβολείς. Μόλο που το έργο της ομάδας Toby καταντούσε τώρα πολύ δύσκολο, στις 16 Σεπτεμβρίου κατάφεραν να σαμποτάρουν τά κλειδιά του σταθμού Πλατύ, στις 18 άνατίναξαν τη μεγάλη γέφυρα 40 μέτρων του Γιδα, και πάλι τρεις μέρες άργότερα τις σιδηροτροχιές κοντά στο Αιγίνιο. Στις 23 του ίδιου μήνα έβαλαν σε δεκαοχτώ θέσεις νάρκες, από τις όποιες τρεις επικρουστικές διά-

λυσαν όλόκληρο τραῖνο, ἐνῶ ἄλλες, κανονισμένες μὲ « κοντυλοφόρους », ἔσκασαν πολλές ὥρες ἀργότερα καὶ σκότωσαν τοὺς γερμανοὺς στρατιῶτες ποὺ ἐπισκεύαζαν τὴ ζημιὰ. Τόσο πέτυχε τοῦτο τὸ σύστημα ὥστε τὸ ἐφάρμοσαν σὲ διάφορες μεριές κ' ἐξάρθρωσαν τὶς συγκοινωνίες, μαζὶ μὲ τὴν πολύτοξη γέφυρα τοῦ Ἀλιάκμονα, ποὺ τὴ σώριασαν κάτω 17 Ὀκτωβρίου. Παντοῦ στὴν ὑπαιθρο ὅπου ἔδρασε ὁ Tohy οἱ χωριάτες τὸν βόηθαγαν, ἀκόμη κι ὅπου περίμεναν σκληρὰ ἀντίποινα γιὰ τὰ χωριά τους, ἀρκεῖ νὰ τοὺς ἐξηγοῦσε τὴν ἀνάγκη τῆς θυσίας. Τὸ μόνο ποὺ τὸν παρακαλοῦσαν ἦταν νὰ τοὺς εἰδοποιῇ ἐγκαίρως γιὰ ν' ἀπομακρύνωνται καὶ νὰ μὴ χάνωνται ἄδικα ζωές, ὅπως ἔκαναν οἱ ἄκαρδοι Βελουχιώτηδες καὶ παῖρναν τὸ λαὸ στὸ λαιμὸ τους. Ὁ ἄγγλος ταγματάρχης John Mulgam διηγεῖται πῶς τὸν χειμῶνα τοῦ '43 ἀνατίναξε τὴ γέφυρα τοῦ χωριοῦ Καίτσα, ποὺ ἀπὸ ἀντίποινα τό 'καψαν οἱ Ἰταλοί. Οἱ κάτοικοι φύγαν στὰ βουνά, μὰ ξαναγύρισαν καὶ ζοῦσαν στὰ καμένα σπίτια τους τὸ καλοκαίρι. Ὁ Mulgam ἐτοιμαζόταν νὰ χαλάσῃ πάλι τὴν ἴδια ἐπισκευασμένη γέφυρα, ὅταν εἶδε τοὺς πρόκριτους τῆς Καίτσας νὰ τὸν πλησιάζουν. Σκέφτηκε πῶς ἔρχονταν νὰ τὸν παρακαλέσουν ν' ἀπομακρυνθῇ, ποῖα ἦταν ὁμως ἡ ἐκπληξὴ τοῦ σὰν τοὺς ἄκουσε νὰ τοῦ λένε :

— Ἡρθαμε νὰ σοῦ ποῦμε νὰ μὴ νοιαστῇς γιὰ μᾶς. Βλάψε τοὺς τύραννους, κ' ἐμεῖς ξαναπαίρνουμε τὰ βουνά.

Μετὰ τὸ Σεπτέμβριο ὁ Tohy πῆρε διαταγὴ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο νὰ κατεβῇ στὴ Θεσσαλονίκη νὰ διαπραγματευθῇ τὴν παράδοση τῶν ἐκεῖ Γερμανῶν. Τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες δούλευε στὴν περιοχὴ τοῦ 53ου ἐλασίτικου συντάγματος. Ὁ καπετάνιος τοῦ Ζαχαρίας, καλὸς πατριώτης, ἔδωσε πρόθυμα τὴν ἄδεια νὰ πάῃ ὁ Tohy ἐκεῖ ποὺ ὄριζαν οἱ Βρετανοί. Πίσω τοῦ ἄφησε τὸν μοίραρχο Κίππη, ποὺ ἐξακολούθησε νὰ σπάζῃ γεφύρια καὶ ράγιες. Μὲ τὴ βοήθεια μάλιστα τῆς RAF ἔκανε σωστὴ θραύση στοὺς Γερμανοὺς, γιὰ τὴν τῶρα ὁ ἀσύρματός τοῦ εἰδοποιοῦσε σὲ ποῖο μέρος εἶχαν χαλάσει τὴ γραμμὴ καὶ κατάφταναν ἀεροπλάνα ποὺ βομβάρδιζαν τὶς

σταματημένες από τις δύο πλευρές τοῦ σαμποτάζ ἀμαξοστοιχίες. Κ' ἐνῶ τὸ Κáιρο τοὺς ἔστελνε θερμὰ συγχαρητήρια γιὰ τὴ λαμπρὴ σειρὰ ἀπὸ τὰ κατορθώματά τους, ὁ ΕΛΑΣ τοὺς φυλάκισε, αὐτοὺς τοὺς ἴδιους ποὺ εἶχε δεῖ ἐπὶ πενήντα μέρες νὰ τιμωροῦν τόσο σκληρὰ τὸν Ἄξονα ἐκθέτοντας τὴ ζωὴ τους σ' ἀδιάκοπους κινδύνους. Ὑστερα συνέλαβαν κ' ἐβασάνισαν οἱ κομμουνιστὲς ὅσους χωριάτες βοήθησαν τὸν Toby στὸ ἔργο του καθὼς καὶ τὸν δικό τους καπετάνιο Ζαχαρία ποὺ εἶχε τὴν ἀφέλεια νὰ σκέπτεται ἐθνικά.

Ο ΠΡΩΙ τῆς 22ας Σεπτεμβρίου ὁ Στέφανος Στεφανόπουλος μὲ εἰδοποιεῖ πὼς κάποιο σοβαρὸ πρόσωπο φέρνει προτάσεις τοῦ στρατηγοῦ Felmy γιὰ τὸν στρατ. Διοικητὴ καὶ ζητᾷ νὰ ἐτοιμάσωμε συνάντηση τῶν δύο στρατηγῶν. Ὁ Σπηλιωτόπουλος εἶναι ἐξουσιοδοτημένος ἀπὸ τὸ τηλεγράφημα 209 τοῦ Σκόμπι ν' ἀκούσῃ γερμανικὰς προτάσεις καὶ νὰ τὶς διαβιβάσῃ στὸ Κáιρο, ὥστόσο δὲν θέλει νὰ δῇ τὸν Felmy κι ἀναθέτει νὰ τὸν συναντήσωμε ὁ Λουκῆς Ἀκρίτας κ' ἐγώ. Τὴν ἐπομένη μᾶς στέλνει ὁ Στεφανόπουλος τὸν μεσολαβητὴ Μαυρομμάτη, πατριώτη Διευθυντὴ τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, γιὰ ν' ἀκούσωμε νέα πρόταση : « Ἀφοῦ ὁ Σπηλιωτόπουλος δὲν καταδέχεται νὰ πάῃ μόνος του, τότε κι ὁ Felmy θὰ στείλῃ ἀντιπρόσωπό του. Ποῦ θέλουμε ν' ἀνταμώσωμε ; » Ἀποκρινόμεστε πὼς αὐτὸ εἶναι ἀδιάφορο, ἂν καὶ θὰ προτιμούσαμε στὸ δικό μου σπίτι. Τὸ μεσημέρι παίρνουμε τὴν ἀπάντηση : « Ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ στρατηγοῦ Felmy θὰ ἔλθῃ σπίτι μου στις 4 τὸ ἀπόγεμα, ὑπὸ τὸν ὅρο ὅτι ἂν κοινολογηθῇ τὸ παραμικρὸ γιὰ τὴ συνάντηση θὰ ἐκτελεστοῦν αὐθημερὸν ἐμεῖς οἱ δυὸ κι ὁ μεσολαβητής ». Τὸν ὅρο αὐτὸν πρέπει νὰ δηλώσωμε προκαταβολικὰ ὅτι τὸν ἀποδεχόμεστε.

Ὁ Σπηλιωτόπουλος ἐξαγριώνεται μὲ παρόμοια πρόστυχη ἀπαίτηση, μὰ ὁ Λουκῆς, ὁ Μαυρομμάτης κ' ἐγὼ τὴν ἀψηφάμε. Τὰ ἐπικίνδυνα S.D. εἶχανε φύγει, εἶναι ἀπίθανο νὰ κάμη ἀτιμία στρατηγὸς τῆς Βέρμαχτ. Δεχόμαστε τὸν ὄρο, καὶ τὴν ὀρισμένη ὥρα μᾶς φέρνει ὁ Μαυρομμάτης ἕναν ψηλό, στρογγυλοπρόσωπο ξανθὸ κύριο ;

Συσταίνεται μόνος του σὲ καθαρά ἑλληνικά :

— Ταγματάρχης δόκτωρ Ρόλαντ Βέμπερ, διευθυντὴς τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων τοῦ Στρατηγείου. Οἱ κύριοι ;

Λέμε τὰ ὀνόματά μας καὶ καθόμαστε. Κανεὶς δὲν ἀρχίζει τὴν κουβέντα περιμένοντας τὸν ἄλλον νὰ μιλήσῃ. Ἡ σιωπὴ βάσταξε λίγα μὰ μακριὰ δευτερόλεπτα. Πρῶτος ὁ Γερμανὸς ρωτᾷ :

— Ἐκπροσωπεῖτε τὸ Στρατηγεῖο M. Ἀνατολῆς ;

ΛΟΥΚΗΣ : Ὁχι. Δὲν ἔχομε καμιὰ εἰδικὴ ἐντολή, ἀλλὰ μπορούμε ἐγκύρως νὰ διαβιβάσωμε τίς ἀπόψεις σας καὶ νὰ σᾶς δώσωμε ἀπάντησιν.

ΒΕΜΠΕΡ : Μόνον αὐτό ;

ΕΓΩ : Εἶναι λογικὸ σεῖς, ποῦ θέλετε νὰ μάθετε τίς προθέσεις τῶν Ἀγγλων, νὰ τοὺς πληροφορήσετε πρὶν τίς δικές σας.

ΒΕΜΠΕΡ : Ὡστε δὲν μπορεῖτε νὰ διαπραγματευθῆτε ;

ΕΓΩ : Τὸ Στρατηγεῖο ἀρνεῖται νὰ διαπραγματευθῇ μὲ τὸν ἐχθρό. Ὁ μόνος τρόπος νὰ συνεννοηθῇτε μαζί του εἶναι νὰ μᾶς πῆτε τί θέλετε, κ' ἐκεῖνο θὰ κρίνῃ.

ΒΕΜΠΕΡ : Ἐγὼ ὅμως ἤλθα ἐδῶ ἐξουσιοδοτημένος νὰ διαπραγματευθῶ.

ΛΟΥΚΗΣ : Ἄν δὲν πρόκειται νὰ μᾶς κάμετε προτάσεις παρέλκει τούτῃ ἡ συζήτησις, γιατί ἐμεῖς δὲν ἔχουμε τίποτα νὰ σᾶς ποῦμε.

Ἡ δῆλωσις τοῦ Λουκῆ κι ὁ κατηγορηματικὸς τρόπος ποῦ εἰπώθηκε ἔφεραν τὸν ταγματάρχη σὲ ἀμηχανία. Εἶχε βρεθῇ διαμιᾶς σὲ μειονεκτικὴ θέσι. Πάλι βασίλειψε ἐνοχλητικὴ σιγὴ καί, γιὰ νὰ δώσω διέξοδο, ρώτησα τὸν ξένον ἂν

θέλη καφέ. Ἀρνήθηκε. Φαινόταν νὰ ποθῇ καὶ σύγχρονα νὰ διστάζῃ νὰ μιλήσῃ. Τέλος λέει :

— Ὁ Γερμανικὸς λαὸς δὲν ἔχει τίποτα ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἡ φορὰ τῶν ἐπιχειρήσεων μᾶς ἔφερε στὸν τόπο σας. Τώρα ἡ ἐξέλιξις τοῦ πολέμου μᾶς κάνει νὰ συγκεντρώ-
νωμε τίς δυνάμεις μας βορειότερα. Αὐτὴ ἡ νέα διάταξις τοῦ Στρατοῦ μᾶς ἐπιβάλλει τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Ἑλλάδος. Δὲν θέλουμε φεύγοντας νὰ φέρωμε νέες καταστροφὲς στὶς τόσες ποὺ ὑπέστη ἓνας γενναῖος λαὸς σὰν τὸν Ἑλληνικό.

Γιὰ κάμποσιν ὥρα ὁ Γερμανὸς ὁμολογεῖ πὼς ἡ χώρα μας ἐρειπώθηκε ἀπὸ Βουλγάρους, Ἀλβανούς, Ἰταλούς, Γερμανούς, ὅτι ἀπ' ὅλα τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης κανένα δὲν ἔκαμε ἥρωικότερη ἀντίσταση ὅσο τὸ δικό μας, κ' ἐπιμένει ὅτι, μὴν πού πολεμήσαμε μὲ λύσσα τοὺς Γερμανούς, αὐτοὶ αἰσθάνονται τώρα ἀκόμα μεγαλύτερη ἐκτίμησις γιὰ τὸν ἑλλη-
νικὸν λαόν.

Ἀκοῦμε τὸν ὕμνον τῆς πατρίδας μας ἀπὸ στόμα ἐχθρικό κι ἀγάλλεται ἡ καρδιά μας. Ὁ Βέμπερ δὲν τὸ κάνει γιὰ νὰ μᾶς καλοπιιάσῃ. Μιλάει μὲ πρωσοικὴ σοβαρότητα· ἐνῶ ἐμεῖς τὸν ἀντικρίζομε καταπρόσωπον, αὐτὸς ἀποφεύγει τὰ βλέμμα-
τά μας κοιτάζοντας πέρα, ἔξω ἀπ' τὸ παράθυρον. Ἄν ἦταν κόλακας θὰ προσπαθοῦσε νὰ ξεδιακρίνῃ τί ἐντύπωση κάνουν οἱ κολακεῖες του. Ἀλλωστε μᾶς πείθει γιὰ τὴν εἰλικρινείαν του καὶ ἡ ἀπότομη μεταβολὴ ποὺ γίνεται στὴν ἔκφρασή του καθὼς συνεχίζει :

— Ἡ ἀντίσταση τῆς Ἑλλάδος ἔχει καὶ τὴν κακὴ πλευ-
ρά της. Οἱ ἀντάρτες στὰ βουνὰ δὲν ἐτήρησαν τοὺς κανόνες τοῦ πολέμου. Συχνὰ μᾶς ἐπιτέθηκαν προδοτικὰ ἐλασίτες ποὺ φοροῦσαν γερμανικὰς στολὰς, σκότωσαν πληγωμένους μας, ἐσφαζαν αἰχμαλώτους, ὅπως στὰ Καλάβρυτα καὶ τὴ Λαμία. Τώρα ἀκόμα, στὴν Πελοπόννησον, τὰ γεφύρια δὲν τὰ χαλά-
σαμε ἐμεῖς, παρὰ πίσω μας οἱ ἀντάρτες. Ὁ κόσμος θὰ πει-
νάσῃ χωρὶς λόγο. Ἐχθρευόμαστε τὸν ΕΛΑΣ ὅχι γιὰτὶ μᾶς ἀντιστέκεται ἀλλὰ γιὰτὶ δὲν εἶναι ἐπαναστάτης· εἶναι ἐγκλη-
ματίας κομμουνιστής.

Ξεχνώντας ὁ Γερμανὸς τὴν προτινὴ τοῦ ἀπάθειας, τώρα μιλάει μὲ κακία πού ζωντανεῖει τὰ κρύα μάτια του. Ὁ τρόπος πού προφέρει κατηγόριες εἶναι γεμάτος πάθος· προσπαθεῖ νὰ συγκρατηθῇ, μὰ γρήγορα τὸν συνεπαίρνει πάλι ὁ θυμός.

Ὁ Λουκῆς δὲν ἀντέχει νὰ τὸν ἀκούη καὶ τὸν διακόπτει :

— Ὁ λαὸς μας δὲν περιμένει ἀπὸ ξένους νὰ κρίνουν τὴν ἀντίστασή του. Τὰ λάθη πού ἴσως ἐγίναν ἀποτελοῦν ζήτημα ὁλότελα ἑλληνικό. Πέρα ἀπ' ὀρισμένες κατακριτέες πλευρὲς ὑπερηφανευόμαστε οἱ Ἕλληνες γιὰ τὴν ἀντίστασή μας.

Ὁ ταγματάρχης ἐπιμένει στὸ ἀντιστρατιωτικὸ φέρεσιμον τοῦ ΕΛΑΣ, μὰ τὸν σταματῶ κ' ἐγώ :

— Ἄς ἀφήσωμε αὐτὴ τὴ συζήτηση· δὲν προχωρεῖ ἔτσι τὸ θέμα γιὰ τὸ ὁποῖο συναντηθήκαμε. Τί ἔχετε νὰ μᾶς πῆτε σχετικὰ ;

Συλλογιέται καὶ μὲ φωνὴ ἥρεμῃ λέει :

— Ὁ στρατηγὸς Felmy θὰ ἤθελε φεύγοντας νὰ μὴ βλάψῃ οὔτε τὴν Ἀθήνα, οὔτε τὸν Πειραιά. Τοῦ ἀρκοῦν τὰ ἐρείπια πού σωρεύτηκαν. Ὡς ἀντάλλαγμα γιὰ τὴν ὑπόσχεσή του νὰ μὴ θίξῃ τίποτα ζητάει ἀπὸ τὸ Στρατηγεῖο τῆς Μ. Ἀνατολῆς νὰ διατάξῃ τὸν ΕΛΑΣ καὶ τίς ἐθνικιστικὲς ὀργανώσεις νὰ σταματήσουν τίς ἐπιθέσεις τους ἐντὸς τῆς Ἀττικῆς. Ξέρομε ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο πὼς τώρα ἔχουν ὑπαχθῇ στοὺς Ἀγγλους ὡς καὶ οἱ κομμουνιστές, γιὰ τοῦτο ἀπαιτοῦμε νὰ ἐπιβληθῇ τὸ Στρατηγεῖο. Ἄν μᾶς ἀφήσετε νὰ φύγωμε ἡσυχα ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ, ἀναλαμβάνουμε νὰ μείνῃ ἀνέπαφο τὸ συγκρότημα Ἀθηνῶν μὲ τὴν ὑπαιθρό του !

ΕΓΩ : Ὅταν λέμε ἐμεῖς Ἀττικὴ ἐννοοῦμε ὡς τὴν Ἐλευσίνα.

ΒΕΜΠΕΡ : Ἔστω, ὡς τὴν Ἐλευσίνα.

ΕΓΩ : Κι ἂν γίνῃ ἀγγλικὴ ἀπόβαση ; Ζητᾶτε νὰ μὴν κάμουν ἐπιχειρήσεις οἱ Ἀγγλοι ;

ΒΕΜΠΕΡ : Ἀποκλείομε νὰ προσγειωθοῦν ἀλεξιπτωτισταὶ πρὶν φύγῃ ἡ ὀπισθοφυλακὴ μας. Ἀνάγκη νὰ ὑπάρξῃ μία διαφορὰ τριῶν ὥρῶν μεταξὺ τῆς στιγμῆς πού θὰ τραβηχτοῦμε ὡς τὴ στιγμὴ πού θὰ μποῦν στὴν πόλιν ἐκεῖνοι. Ἄν τοὺς

1944 φανῇ μεγάλο τὸ τρίωρο διάστημα, τὸ συντομεύουμε μέχρι δύο ὥρες. "Οχι λιγότερο.

Κοίταξε χαμηλὰ κ' ἐξακολούθησε :

— Στὸ διάστημα ποὺ δὲν θὰ ὑπάρχη ξένος στρατὸς στὴν πόλη, τὴν τάξη θὰ τὴν τηρήσουν μόνο ὄργανα ἀστυνομίας καὶ χωροφυλακῆς. Μπορεῖτε νὰ τὰ ἐξοπλίσετε, ἐν γνώσει μας, μὲ δικά σας ὅπλα, οἱ Γερμανοὶ ὁμῶς δὲν θὰ χορηγήσουν τίποτα.

Τὸν ἀντικόβω ἐγώ :

— Δὲν ἔχομε ἀνάγκη ἀπὸ ὅπλα. Μᾶς περισσεύουν.

Χαμογελᾷ ὁ Γερμανός, ὕστερα ξαναγυρίζει στὸ σκοπὸ του :

— 'Ο στρατηγὸς Felmy ἐπιμένει στὸ νὰ μὴ γίνουν ἐπιχειρήσεις γύρω τῶν Ἀθηνῶν.

ΕΓΩ : 'Ο καλύτερος τρόπος νὰ πετύχετε τοῦτο εἶναι νὰ κηρύξετε τὴν πόλη ἀνοχύρωτη.

'Ο ταγματάρχης στυλώνεται ὀρθός :

— "Οχι ! 'Ο ὅρος ἀνοχύρωτου ἀποκλείεται.

— Γιατί ;

— Δὲν ξέρω. Ἐχω διαταγὴ νὰ μὴν τὸν συζητήσω.

Κάνει λίγα βήματα στὸ δωμάτιο καὶ ξανάρχεται στὸ κάθισμά του. Μιλώντας ἀργά, ἐπίσημα, καὶ ρίχνοντας τὸ βλέμμα του πότε στὸν ἕναν πότε στὸν ἄλλον, μᾶς λέει :

— 'Επιχειρήσεις δὲν θὰ γίνουν μέσα ἢ γύρω στὴν πρωτεύουσα, οὔτε ἀπὸ Ἕλληνες, οὔτε ἀπὸ Ἀγγλους ! Ἄν τὸ τολμήσετε, ἢ Ἀθήνα, ὁ Πειραιάς καὶ οἱ συνοικίες θὰ μεταβληθοῦν σὲ σωρὸ ἐρείπια. Μὴν ξεχνᾶτε πῶς τώρα τελευταῖα τουφεκίζουμε ἑκατὸ - ἑκατὸ μαζὶ τοὺς ἀνθρώπους σας.

Προφέρει αὐτὰ τὰ λόγια, καὶ τὰ μάτια του ἀστράφτουν ἀπὸ μίσος. Μᾶς κοιτάζει ἐπίμονα, γιὰ ν' ἀσκήση ψυχολογικὸ ἐκβιασμό, καὶ ξαναλέει :

— Ἵσως σκοτωθοῦν μερικοὶ Γερμανοὶ ἂν μᾶς χτυπήσετε, ἀλλὰ τὰ θύματα τοῦ λαοῦ σας θὰ μετρηθοῦν κατὰ χιλιάδες. Θ' ἀρκέση ἕνας μόνο Γερμανὸς νεκρὸς γιὰ νὰ χαθῇ ὁλόκληρη περιοχὴ. Τέτοια εἶναι ἡ ἀπόφασή μας.

Καὶ ὑψώνοντας τὸν τόνο του καταλήγει μὲ τὴν φράση : **1944**

— 'Απὸ σᾶς ἐξαρτᾶται νὰ σωθῇ ἡ πρωτεύουσα ἢ ὄχι.
Γιὰ ὅ,τι καὶ νὰ συμβῇ ἐσεῖς θὰ ἔχετε τὴν εὐθύνη.

‘Ο Ναζὴς ποὺ λαλεῖ μὲ τόση τραχύτητα ἔχει ἀκόμα
στὰ χέρια του τὴν ὕλική δύναμη. ‘Εμεῖς δὲν ὀρίζουμε παρὰ
τὴν ἠθική, καὶ ὁ Λουκῆς τοῦ τὸ δείχνει :

— ‘Ο πόλεμος ἐκρίθηκε πιά. ‘Η ὑποχώρησή σας μᾶς
ἐνδιαφέρει μόνον ἐπειδὴ μᾶς γλιτώνει ἀπὸ μιὰ βάρβαρη
Κατοχὴ ὅμοια τῆς ὁποίας δὲ γνώρισε ἡ χώρα. Αἰτία τῆς
Κατοχῆς αὐτῆς εἶναι ἡ Γερμανία, γιατί χωρὶς τὴ δύναμή
σας ποτὲ δὲ θὰ πατοῦσαν τὰ χώματά μας ‘Ιταλοὶ καὶ Βούλ-
γαροι. Τὰ ἐρείπια ποὺ σκεπάζουν τὸν τόπο εἶναι μάρτυρες
τῆς ἀγάπης μας γιὰ τὴν ‘Ελευθερία. Τελειώνει τὸν πόλεμο
ἡ ‘Ελλάδα μισοπεθαμένη, ὅμως περήφανη γιὰ τὸ ρόλο ποὺ
ἐπαιξε χάρις τῆς Εὐρώπης. ‘Ενῶ ἐσεῖς οἱ Γερμανοί, ἀντὶ
νὰ φύγετε μὲ μιὰ καλὴ πράξη ποὺ θὰ ἐξιλέωνε τ’ ὄνομά
σας, διατυπώνετε ἀπειλὲς ὅτι θὰ σφάζετε καὶ θὰ καταστρέ-
ψετε. Δὲ σᾶς δίδαξε ἡ πείρα πῶς ἀπὸ φοβέρες δὲν ταράζεται
ὁ λαός μας παρὰ πεισμώνει χειρότερα ; Εἶναι τόση ἡ θέ-
ληση κάθε ‘Ελληνα νὰ σᾶς διώξῃ ὥστε οἱ ἐσωτερικὲς μας
ἀντιθέσεις θὰ σβήσουν ἐμπρὸς σ’ αὐτὸ τὸ γεγονός. Μὴν ὑπο-
λογίζετε στὴ διαίρεση τοῦ λαοῦ γιὰ νὰ φύγετε ἡσυχοί.

‘Ο Weber, ποὺ ἀκουγε τὸν Λουκῆ χωρὶς νὰ σαλεύῃ οὐ-
τε κἄν τὸ ματόφρυδό του, γέλασε καὶ ρώτησε εἰρωνικά :

— Τὸ πιστεύετε αὐτὸ ποὺ λέτε ;

ΕΓΩ : ‘Ασφαλῶς ! ‘Εχουμε παραδείγματα.

ΒΕΜΠΕΡ : Ποιὰ ;

ΕΓΩ : Τῇ Σάμο. “Οταν ἐλευθερώθηκε πέρσι τὸ νησί, ὁ
Μητροπολίτης σχημάτισε προσωρινὴ ἐπιτροπὴ ἀπὸ δεξιούς
κι ἀριστερούς, ποὺ συνεργάσθηκαν θαυμάσια. ‘Ο ἀρχηγὸς
τῶν κομμουνιστῶν Ζαφείρης ὀρκίστηκε μαζὶ μὲ τοὺς ἄλ-
λους στ’ ὄνομα τοῦ Βασιλέως Γεωργίου. Τὸ ἴδιο θὰ γίνη
παντοῦ, κύριε ταγματάρχα. Δὲ θὰ εἴστε ἐδῶ γιὰ νὰ δῆτε
κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ‘Απελευθερώσεως ἕναν ὁλόκληρο λαό,
ξεχυμένο στοὺς δρόμους, νὰ οὐρλιάζῃ ἀπὸ χαρὰ, ἀδερφωμένος.

1944 ΒΕΜΠΕΡ : 'Εγὼ σᾶς προλέγω πὼς ἡ διαίρεσή σας εἶναι τόσο βαθιὰ πού ὁ Γερμανικὸς Στρατὸς θὰ περάσῃ τὰ σύνορα ἀνενόχλητος, ἐνῶ σεῖς πίσω του θὰ τρώγεστε.

ΕΓΩ : 'Αφοῦ ἔχετε αὐτὴ τὴν πεποίθησι, τότε γιατί ζητᾶτε συνεννόησι μὲ τοὺς 'Αγγλοὺς ;

ΒΕΜΠΕΡ : Διότι εἶναι οἱ μόνοι πού μποροῦν νὰ πειθαρχήσουν τοὺς ἐλεύθερους σκοπευτάς. 'Οχι πὼς λίγες τουφεκιές αὐτῶν τῶν ἐγκληματιῶν μποροῦν νὰ μᾶς βλάψουν, ἀλλὰ ἀπὸ ἐνδιαφέρον νὰ μὴν καταστραφῇ ἕξ αἰτίας τοὺς ἡ 'Αθήνα. Μὲ καταλαβαίνετε ;

ΛΟΥΚΗΣ : Λέτε ὅτι θὰ κάψετε τὴν πρωτεύουσα. Κ' ἐμεῖς σᾶς ἀπαντᾶμε πὼς τοῦτο θὰ εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἱστορικὸς τίτλος της. 'Η 'Αθήνα δὲν ὑστέρησε σὲ θυσιὰς ἀπέναντι τῆς ὑπαίθρου. 'Εὰν καταστραφῇ θὰ βεβαιώσῃ τὴ θέσιν της σὰν βωμὸς ὄχι πιά τῆς 'Ελληνικῆς ἀλλὰ τῆς Παγκόσμιας 'Ελευθερίας. 'Αλλὰ δὲν θὰ τολμήσετε νὰ τὴν καταστρέψετε, πρῶτα γιατί δὲν μπορεῖτε κ' ὕστερα γιατί κάθε κάτοικος ξέρετε πὼς θὰ σᾶς ἐμποδίσῃ.

'Ο Λουκῆς σταμάτησε νὰ μιλᾷ γιὰ νὰ σταυρώσῃ τὰ μάτια του μὲ τοῦ στρατιωτικοῦ, πού ἔμενε κρύος παρ' ὅλα τὰ χοντρά λόγια πού ἄκουγε. Μόνο τὰ χέρια του πρόδιναν κάποια ταραχή. Αὐτὰ δὲν εἶχαν τὴν πειθαρχία τοῦ προσώπου· ἐπαιζαν νευρικά. 'Αρχίσαμε τότε οἱ δύο μας νὰ τοῦ ἐξηγοῦμε πὼς ἡ ἀγγλικὴ ἀπόφασι εἶναι κανονισμένη· θὰ μετᾶσχῃ ὅλος ὁ στόλος τῆς Μεσογείου, μὲ τὸ στρατὸ πού μένει ἀχρησιμοποίητος στὴν Αἴγυπτο καὶ πλῆθος βομβαρδιστικὰ ἀεροπλάνα. 'Επὶ πέντε λεπτὰ τὸν λογοβολᾶμε μὲ ψέματα, ἀπὸ κεῖνα πού μᾶς ἔμαθε ἡ Κατοχή. Μᾶς θεωρεῖ μὲ δυσπιστία, ὅμως πάλι δὲν κρατιέται καὶ ρωτᾷ νὰ μάθῃ συμπληρωματικὰς πληροφορίες. Μοιάζει σὰν νὰ τὸν ἔχῃ πείσει ἡ φράσι μας πὼς ἡ 'Αγγλία, πού ἔχασε τὸν πόλεμο στὴν 'Ελλάδα, ἀποφάσισε νὰ κάμῃ μεγαλειώδικη ἀπόβας γιὰ ν' ἀνακτήσῃ τὸ γόητρό της. Καὶ ὁ Λουκῆς :

— Συμφέρον σας εἶναι ν' ἀποχωρήσετε χωρὶς ἄλλες καταστροφὰς καὶ θύματα. 'Όσο περισσότερο βλάψετε τὸν

τόπο τόσο λιγότεροι θὰ γλιτώσετε. Ἡ εὐθύνη γιὰ ὅ,τι συμβῇ δὲν θὰ βαρύνῃ ἐμᾶς, καθὼς εἶπατε, παρὰ ἐσᾶς.

Ἡ συζήτηση ἔχει πάρει τέλος. Σ' ἓνα φύλλο χαρτὶ ὁ ταγματάρχης σημειώνει τί ζητᾷ ἀπὸ τοὺς Ἀγγλους, ἓνα εἶδος συμπέρασμα ἀπὸ τὴν ὁμιλία μας, τὸ ὑπογράφει καὶ μοῦ τὸ δίνει. Προσπάθησα νὰ τὸν κάμω νὰ περιλάβῃ τὸν ὄρο πὼς θ' ἀποσύρουν ἀμέσως ἀπὸ τὸν Λυκαβηττὸ τὸ πυροβολικό τους, κ' ἐκεῖνος ἀπάντησε πὼς, ἂν κατάληγαν σὲ συμφωνία μὲ τοὺς Βρετανούς, θὰ γινόταν δεκτὴ ἡ ἀπαίτησή γιὰ τὴν ἐκκένωση τοῦ Λυκαβηττοῦ.

Σηκωθήκαμε νὰ χαιρετηθοῦμε. Ὁ Weber πρὶν φύγῃ θέλησε φαίνεται νὰ μὴν ἀφήσῃ ἀναπάντητα τὰ καυχήματα τοῦ Λουκῆ καὶ πρόσθεσε ὀρθίως :

— Δὲν εἴσαστε, κύριοί μου, τόσο δυνατοὶ ὅσο φαντάζεστε. Μόλις φύγωμ' ἐμεῖς θὰ ξεσπᾶσῃ ἓνας ἐμφύλιος πόλεμος ποὺ θὰ σᾶς γονατίσῃ. Ξέρω πολλὰ περισσότερα πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα ἀπὸ σᾶς. Τὸ ΕΑΜ περιμένει τὴν ἀναχώρησή μας γιὰ νὰ χτυπήσῃ. Ὅχι Γερμανικὸ Στρατὸ δὲν μπορεῖτε νὰ βλάψετε, ἀλλὰ οὔτε τὴ στοιχειώδη τάξη δὲ θὰ κρατήσετε, γιὰτὶ θὰ αἱματοκυλιστῇτε μὲ τοὺς κομμουνιστές. Ὅσο γι' αὐτὸ δὲν μᾶς μένει ἡ παραμικρὴ ἀμφιβολία.

Ξεστόμισε μὲ αἴσθημα ἐκδικητικὸ τὰ πικρὰ αὐτὰ λόγια καὶ τράβηξε πρὸς τὴν ἐξοδο. Ἐκεῖ, κρατώντας τὸ πόμολο τῆς πόρτας, μ' ἐρώτησε, τάχα ἀδιάφορος :

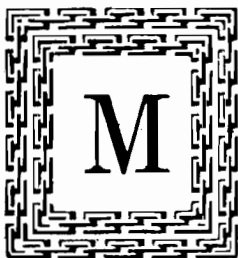
— Ἄν δὲν λειτουργοῦν οἱ ἀσύρματοί σας, ἐπειδὴ βιάζομαστε νὰ ἔχωμε ἀπάντησιν θὰ σᾶς δώσω τὸν δικό μου.

ΕΓΩ : Εὐχαριστῶ, τοῦ ἀπάντησα, οἱ ἀσύρματοί μας λειτουργοῦν.

ΒΕΜΠΕΡ : Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη. Μὴν ξεχνᾶτε ὅτι κινδυνεύει ἡ ζωὴ σας ἂν δὲν τηρηθῇ τὸ ἀπόρρητο αὐτῆς τῆς συναντήσεως. Στὸ τηλεγράφημα πρὸς τὸ Στρατηγεῖο θὰ λέτε πὼς ἡ πρωτοβουλία προῆλθε ἐκ μέρους τρίτων, ὅχι ἐκ μέρους μας.

Ἐχαιρέτησε μὲ τὸ κεφάλι, ἄνοιξε τὴν πόρτα κ' ἔφυγε. Μετὰ λίγες μέρες τὸ ΕΑΜ εἰδοποίησε τὸν στρατηγὸ

1944 Felmy ότι δέν άναγνωρίζει και δέ θα τηρήση καμμιά συμφωνία γενομένη τυχόν με τους "Αγγλους χωρίς νά είναι κι ό Σαράφης από πρίν σύμφωνος. Έτσι σταμάτησαν αútές οι διαπραγματεύσεις, τορπιλισμένες από τó ΕΑΜ.

ΑΣ ΜΕΝΕΙ ανεξήγητο ποιά δύναμις έμποδίζει τόν Παπανδρέου νά μιλήση από τó ραδιόφωνο Καΐρου για νά βεβαιώση πώς ό Σπηλιωτόπουλος είναι πραγματικά διορισμένος στρατ. Διοικητής, ώστε νά σταματήσει τó ΕΑΜ ό θόρυβος και οι άντενέργειες. Αυτό ζητάν τó Παπανδρέου νά τó κάμη όχι μόνο ή Έπιτροπή μας, αλλά με πειστικό τηλεγράφημα κι ό στενός φίλος του Μανουηλίδης κι ό άγγλος εκπρόσωπος τής Force 133. "Όσο άργεί ή άνακοίνωση, τόσο άποτραχύνονται οι κομμουνιστές. Άρχίζουν, κάτω από τή μύτη τών Γερμανών, έπιστράτευση στους συνοικισμούς και τοιχοκολλάν σ' όλη τήν πόλη τή διαταγή 307 τó Α' Σώματος Στρατóυ ΕΛΑΣ, με ύπογραφές Καραϊσκάκης (Άντιστράτηγος και Νέστορας (Καπετάνιος), διαταγή πού παρακινεί τους όμοϊδεάτες νά είναι έτοιμοι για νά καταλάβουν τήν Άθήνα, και νά μήν πιστεύουν τήν είδηση πώς ό ΕΛΑΣ θ' άναγκαστῇ ν' άποχωρήση από τήν πρωτεύουσα. Στίς 7 τó βράδυ τής 23 Σεπτεμβρίου με δόλο μιá όμάδα έαμιτών στο ραδιοφωνικό Σταθμό Ζαπτείου και με τά περιστροφά στο χέρι άπομακρύνει τήν έκφωνήτρια και διαλαλεϊ από τó μικρόφωνο : « Προσοχή, προσοχή! Έλληνες : 'Η πατρίδα θα έλευθερωθῇ από τις ένοπλες δυνάμεις τó ΕΑΜ - ΕΛΑΣ κι από κανέναν άλλον. Ζήτω τó ΕΑΜ ». Περιπολίες έλαστίτικες κατεβαίνουν έπιδειχτικά στην κεντρική άγορά, κ' εκεί όρίζουν διατιμήσεις για όλα τά τρόφιμα. Τά μαγαζιά φοβήθηκαν και κλείσανε. Έπιτροπές τó ΕΑΜ πηγαίνουν στίς μεγάλες

ἑταιρεῖες καὶ στὰ ἔμπορικὰ καταστήματα καὶ καταλογίζουν σὲ καθένα ὑποχρεωτικὲς εἰσφορές, ἑκατοντάδες χρυσὲς λίρες, ποὺ τὶς εἰσπράττουν γιατί κανεὶς δὲν τολμáει νὰ τοὺς καταγγεῖλῃ. Στὰ Ἐξάρχεια παρουσιάζονται οἱ πρῶτοι γενεοφόροι τῶν βουνῶν, φόβος καὶ τρόμος τῶν γυναικοπαίδων. Ὁ ΕΛΑΣ πιάνει τὶς ἐξόδους τῆς πόλης, ἐλέγχει τρόφιμα καὶ ἔμπορεύματα ποὺ πηγαينوέρχονται καὶ τὰ φορολογεῖ μὲ 20 %⁹. Ἐπιτάσσει φανερά μοτοσυκλέτες καὶ αὐτοκίνητα, ὅσα τοῦ εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴν τελικὴ του ἐξόρμηση. Χτυπάει χωρὶς διακοπὴ τὸ Ὑψηλοῦ, τὴ φωλιά τῆς Ὁργανώσεως Χ, ποὺ εἶναι ἡ πιὸ φανατικὴ ἐχθρὰ του. Στήνει ἐνέδρα στὴ λεωφόρο Ἀκροπόλεως τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Χ, Γρίβα, καὶ πληγώνει τὸν ὑπασπιστὴ του λοχαγὸ Παπαδόπουλο. Μὲ δυὸ λόγια, τέλη Σεπτεμβρίου οἱ ἀναρχικοὶ ἀφεντεύουν τὴν Ἀθήνα. Οἱ Γερμανοὶ ἀδιαφοροῦν, καὶ ἴσως τοὺς ὑποθάλλουν. Ὁ Σπηλιωτόπουλος, ἔμπρὸς σὲ τέτοια ἐπίδειξη κομμουνιστικῆς δύναμης, θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς ἀστοὺς ἀνήμερος. Γιὰ νὰ ἐπηρεάσουν οἱ ἀριστεροὶ τὸν Ἑβερτ, πᾶνε κρυφὰ σπῖτι του ὁ Γκιουζέλης μὲ τὸν Τσαπόγα καὶ τὸν πιέζουν νὰ δεχτῇ συνεργασία τῆς Πολιτοφυλακῆς, γιὰ νὰ τηρήσουν μαζὶ τὴν τάξη. Ὁ Ἑβερτ ἀρνεῖται, δὲν δέχεται δίπλα στὴν — Ἀστυνομία ἀνεύθυνα στοιχεῖα. Ὁ Γκιουζέλης ἐπιμένει πῶς ἔχει διαταχθῇ ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴ Κυβέρνηση αὐτὴ ἡ συνεργασία, μὰ ὁ Ἑβερτ ἀπαντᾷ πῶς τέτοια διαταγὴ δὲν ἔλαβε ποτέ του.

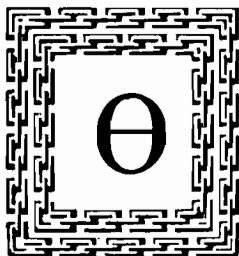
— Ἄν λάβῃς, κάνει ὁ κομμουνιστὴς, θὰ ὑπακούσης ;

— Μάλιστα.

Αὐτὸ τοὺς ἀρκεῖ. Φεύγουν, καὶ τὴν ἐπομένη, 24 Σεπτεμβρίου, ἡ ἐδῶ ἀγγλικὴ ὑπηρεσία ἀσυρμάτων παίρνει τηλεγράφημα τοῦ Σβώλου γιὰ τὸν ἀντιστράτηγο τοῦ ΕΛΑΣ Μάντακα (Καραϊσκάκη) : « Ἐπικειμένης ἀπελευθερώσεως εἶναι σημαντικὸν ἐπιτευχθῇ συνεργασία μὲ τὸν Ἑβερτ τῆς Ἀστυνομίας Πόλεων εἰς τρόπον ὥστε τηρηθῇ τάξις καὶ ληφθοῦν τὰ ἀναγκαῖα μέτρα ». Ἀναγκαῖα μέτρα, στὸ λεξιλόγιο τοῦ ΕΛΑΣ, εἶναι ἡ ἐπιβολὴ τῆς βίας. Οἱ Ἀγγλοὶ, ἀντὶ νὰ δώσουν τὸ τηλεγράφημα στὸν Μάντακα, τὸ παραδί-

νουν τοῦ Σπηλιωτόπουλου, πού τὸ κατακρατεῖ. Ἀλλὰ μᾶς μένει ἡ ἀπορία : ὁ Σβῶλος τὸ ἔστειλε ἐν γνώσει τοῦ Πρωθυπουργοῦ ἢ πίσω ἀπὸ τὴ ράχη του ; Οἱ ἀξιωματικοὶ πού ἔχουν ἀναλάβει τὴν κατασκοπεῖα μᾶς φέρνουν στοιχεῖα πῶς ἐτοιμάζονται οἱ κουκουέδες νὰ διώξουν τὶς ἀσθενικὲς φρουρὲς χωροφυλάκων ἀπὸ τὸ Ταχυδρομεῖο, τὸ Τηλεφωνικὸ Κέντρο, Ὑπουργεῖο Ἑσωτερικῶν καὶ τὶς Τράπεζες Ἑλλάδος καὶ Ἑθνικῆς, γιὰ ν' ἀναλάβουν αὐτοὶ τὴν φρούρησίν τους. Ἀμέσως ὁ Στρατηγὸς ἐκδίδει διαταγὴ πρὸς τὴν Χωροφυλακὴ νὰ χτυπήσῃ ὅποιον ἐνοπλο διανοηθῇ νὰ πλησιάσῃ αὐτὰ τὰ σημεία· ἀν αἰφνιδιαστῇ καὶ χάσῃ κανένα μέγαρο, νὰ τὸ καταλάβῃ μὲ ἀντεπίθεση. Τὴν ὥρα πού ὑπαγορεύει αὐτὴ τὴν ἐγκύκλιο ὁ Σπηλιωτόπουλος, ἔρχεται ὁ Ἑβερτ καὶ ἀναφέρει πῶς τὸ ΕΑΜ ζητεῖ, γιὰ τρίτη φορά, νὰ συναντηθῇ μὲ τὸν Στρατηγόν. Ἐκεῖνος δέχεται καὶ μὲ παρακαλεῖ νὰ κανονίσω τὴ συνάντησιν γι' αὔριο Δευτέρα, στίς 3 τὸ ἀπόγευμα, στὸ σπίτι τοῦ ἐμπόρου Σοφοῦ, ὁδὸς Νεοφύτου Βάμβα. Ὑστερα συντάσσομε τὴ βραδινὴ ἀναφορὰ πρὸς Παπαανδρέου καὶ Σκόμπι, ἓνα μακρὺ τηλεγράφημα πού ἱστορεῖ τὶς τελευταῖες ἀνομίες τῶν κομμουνιστῶν. Βάζω τὸ τηλεγράφημα στὴν τσέπη μου, γιὰ νὰ τὸ παραδώσω τὸ πρῶνι στοὺς ἀσύρματους, καὶ πηγαίνω νὰ εἰδοποιήσω τὸν κ. Σοφὸ γιὰ τὴν αὐριανὴ συνάντησιν σπίτι του μὲ τὸ ΕΑΜ.

Α ΗΤΑΝ 9 τὸ πρῶνι (Δευτέρα 25 Σεπτεμβρίου) ὅταν ἄνοιξε ἀπότομα ἡ πόρτα τοῦ γραφείου μου στὸ Α' ἐργοστάσιο Ρετσίνα, ὄρμησαν μέσα τέσσερις κουκουέδες ὅπλισμένοι σὰν ἀστακοὶ καὶ φώναξαν :

— Ψηλά τὰ χέρια !

Τὴν ὥρα ἐκείνη μιλοῦσα μὲ μιὰ ἐπιτροπὴ τῆς Ἑθνικῆς Ἀλληλεγγύης τῆς συνοικίας Ἀγίας Σοφίας, πού ζητοῦσε γάζες ἐπιδέσμων. Τὴν

προηγούμενη Πέμπτη είχαν έρθει στο γραφείο μου οί νέοι αὐτῆς τῆς ἐαμίτικης ἐπιτροπῆς καί τοὺς εἶχα πεῖ πῶς θὰ τοὺς ἀπαντοῦσα σὲ λίγες μέρες. Τό Σάββατο πῆρα τοῦτο τὸ σημεῖωμα : « Κύριε Ζαλοκώστα. Ἡ ἐπιτροπὴ τῆς Ἑθνικῆς Ἀλληλεγγύης σᾶς παρακαλεῖ νὰ κατέβετε ὅπωςδῆποτε τὴ Δευτέρα στὸ ἐργοστάσιο γιὰ τὴ δωρεὰ πού γνωρίζετε ». Τώρα πού ἔβλεπα τοὺς γκάγκστερς νὰ ῥχωνται πίσω ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴ κατάλαβα πῶς ἡ πρόσκληση ἐκείνη ἦτανε παγίδα.

— Ψηλά τὰ χέρια!

Δὲν τὰ σήκωσα.

— Τί φαβᾶστε ; Ἀοπλος εἶμαι, τοὺς εἶπα.

Ἕνας βλογιοκομμένος σπανός, μὲ ναυτικὸ πηλήκιο στραβά βαλμένο, πλησίασε κ' ἔκαμε ἔρευνα ἐπάνω μου. Ἀφοῦ δὲ βρῆκε τίποτα μοῦ εἶπε :

— Ἀκολούθα μας.

Μ' ἔβαλαν οἱ τέσσερεις στὴ μέση καὶ βγήκαμε στὴν αὐλή. Ἐκεῖ εἶδα ἄλλους δυὸ κομμουνιστὲς νὰ κρατᾶν σ' ἀπόσταση, μὲ τὰ πιστόλια στὸ χέρι, ἐργάτες μου πού πλησίαζαν νὰ δοῦν τί συμβαίνει. Ὁ βλογιοκομμένος φώναξε στοὺς ἐργάτες : « τραβᾶτε πίσω », κ' ἐκεῖνοι ἔκαμαν πέρα, ὑπάκοοι στὴν ἀπειλή. Ὑστερα ἓνας ἀπὸ τοὺς γκάγκστερς μισάνοιξε τὴν ἐξώπορτα νὰ δῇ ἂν μπορούσαμε νὰ φύγωμε. Ἐπειδὴ περνοῦσαν κεῖθε γερμανικὰ καμιόνια ξανάκλεισε τὴν πόρτα. Περιμένουμε στὴν αὐλή, ἐγὼ ἀκουμπιστὸς στὸν τοῖχο, γύρω μου οἱ ὀπλισμένοι, παρέκει ἐργάτες κ' ἐργάτριες, ἀμίλητοι, ὅπως βουβαίνονται οἱ ἄνθρωποι τὶς δύσκολες ὥρες. Τέλος ὁ σπανὸς διάταξε νὰ ξεκινήσωμε. Ἐκρυψαν γρήγορα τὰ πιστόλια στὶς τσέπες τοῦ σακακιοῦ καὶ βγήκαμε στὸ δρόμο. Ἐξω ἀπ' τὸ ἐργοστάσιο φρουροῦσαν ἄλλοι κουκουέδες, πού ἔλαβαν διαταγὴ ἀπὸ τὸν βλογιοκομμένο ἀρχηγὸ νὰ μὴν ἐπιτρέψουν νὰ ξεμυτίσῃ κανεὶς ἀπὸ τοῦ Ρετσίνα πρὶν περάσῃ ὁλόκληρο τέταρτο. Τραβήξαμε ἀπ' τὰ στενὰ πρὸς τὰ Καμίνια. Δυὸ κουκουέδες προπορεύονταν, δυὸ ἕστεχαν κοντά μου, δυὸ λίγα μέτρα πίσω — σωστὴ συνοδεία βαρυ-

1944 ποινίτη. Τὰ μέρη ἀπὸ τὰ ὁποῖα μὲ ὀδηγοῦσαν τὰ ξέρεα, κι αὐτὸ μ' ἔκανε ν' ἀνησυχῶ, γιατί πηγαίναμε πρὸς τὴ μάντρα Βελισσαροπούλου ὅπου τὶς τελευταῖες μέρες ἡ ΟΠΛΑ Καμινιῶν εἶχε ἐκτελέσει ἐθνικιστάς. Δεξιά μου βάδιζε ἓνας παιδαρος, θὰ ἔλεγε παλαιστής, ποὺ εἶχε τὸ γερὸ σῶμα, τὴν ἴσια ματιὰ τοῦ ἀθλητῆ, κι ἀριστερὰ ὁ ἀρχηγὸς μὲ τὸ βλαμμένο πρόσωπο. Κάθε τόσο μᾶς προσπερνοῦσε γυναίκα, κὰν ποδηλάτης, κὰν μαθητῆς, ποὺ στὰ πεταχτὰ ψιθύριζαν τοῦ ἀρχηγοῦ : « ἐλεύθερα », καὶ προχωρούσαμε μὲ τὴν προστασία αὐτῶν τῶν συνδέσμων. Εἶπα μὲ τὸ νοῦ μου : « Τὰ Καμίνια εἶναι χαμένα γιὰ μᾶς, ὀλόκληρη ἡ συνοικία ἐαμίζει », κι ὅσο ἔβλεπα σωρὸ συνδέσμους νὰ σκεπάζουν τὴ συνοδεία μας τόσο πειθόμουνα γι' αὐτὴ τὴν πάνδημη συνεργασία. Κάποτε ἓνας ποδηλάτης ἔδωσε στὸν ἀρχηγὸ τὴν πληροφορία : « στρίψτε γιὰ τὴν Κοκκινιά, ἐδῶ ἤρθαν Γερμανοί », κι ἀμέσως ὕστερα μιὰ ξεμαλλιασμένη γυναίκα μᾶς ἔσπρωξε βιαστικὰ σ' ἓνα χαμόσπιτο, προφέροντας λαχανιασμένη τὴ μόνη λέξη : « Γερμανοί! » Πραγματικά, μόλις χωθήκαμε μέσα, πέρασε γερμανικὴ περιπολία. Σὰν βγήκαμε πάλι στὰ σοκάκια χρειάστηκε νὰ κρυφτοῦμε καὶ σ' ἄλλο σπίτι. Ὁ ἀρχηγὸς μὲ πλησίασε καὶ μοῦ 'πε : « Πέσαμε σὲ γερμανικὸ μπλόκο· ἐσύ θὰ περιμένῃς ἐδῶ ὅσο ν' ἀνοίξῃ ὁ τόπος. Βούλωσε τὸ στόμα σου γιὰ νὰ μὴ μετανοιώσης ». Ἔβαλε τὸν ἀθλητὴ νὰ μὲ φυλάξῃ· ἐξαφανίστηκε. Στὸ πορτοφόλι μου ἔκρυβα τὸ τηλεγράφημα ποὺ εἶχε συντάξῃ ὁ Στρατηγὸς χτὲς βράδυ ἐναντίο τοῦ ΕΑΜ καὶ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ παραδώσω στὸν ἀσύρματο τοῦ Χάλη. Νοιαζόμουνα πῶς ν' ἀπαλλαγῶ ἀπ' αὐτὸ τὸ ἐπικίνδυνο χαρτί ποὺ ἀρκοῦσε νὰ μὲ στείλῃ στὸν ἄλλο κόσμο, μὰ δὲν ἔβρισκα στιγμὴ νὰ μὴ μὲ παρακολουθοῦν. Ὅταν ὁμως μ' ἔκλεισαν στὸ δωμάτιο, περίμενα νὰ γυρίσῃ τὴ ράχη του ὁ ἀθλητῆς καὶ τὸ πέταξα, ἀτσαλάκωτο γιὰ νὰ μὴν κάμῃ κρότο, κάτω ἀπὸ μιὰ ντουλάπα. Ἀνάπνευσα ἐλεύθερα· τώραμποροῦσα νὰ προσποιηθῶ τὸν ἀδιάφορο. Πῆρα θάρρος νὰ ρωτήσω τὴ ράχη τοῦ παιδαρου :

— Μὲ πᾶτε γιὰ ἐκτέλεση ;

Χωρὶς νὰ στραφῇ μοῦ ἀπάντησε :

— Ὅχι ἀμέσως. Θὰ σ' ἀνακρίνουν πρῶτα.

— Ποιὰ εἶναι ἡ κατηγορία ;

Γύρισε, μὲ κοίταξε μὲ ἡσυχά, μελισσιὰ μάτια :

— Θὰ σ' τὴν πῇ ὁ ὑπεύθυνος. Καί, γιὰ νὰ κόψῃ τὴν κουβέντα, πῆγε καὶ στάθηκε ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα.

Ἡ σπιτονοικοκυρά, μιὰ ζαρωμένη γριουλά, παρουσιάστηκε τότε. Μὲ εἶδε καλοντυμένο κι ἀπόρησε :

— Εἶσαι μαζί μὲ τοὺς ἀλῆτες ;

— Ναί, μαζί εἵμαστε.

Δὲν ξέρω τί πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ της, ἀλλὰ πῆγε στὴ ντουλάπα, ἔβγαλε ἓνα τσαμπὶ σταφύλι καὶ μὲ τὸ τρεμάμενο χεράκι της τὸ πρόσφερε :

— Φάγε το· θὰ σοῦ κάμῃ καλὸ.

Καὶ ἡ φωνὴ της ἔδειχνε νὰ λυπᾶται.

Δὲν πρόφτασα νὰ καταπιῶ τὸ σαββατιανό, γιὰτὶ μπῆκε μέσα ὁ ἀρχηγὸς καὶ διάταξε :

— Ἀῖντε, πᾶμε!

Ἡ προστασία τῶν συνδέσμων λειτουργοῦσε πάλι μὲ ἀκρίβεια, ὥστόσο σὲ μιὰ στροφὴ ἀστόχησε· πρόβαλε ξαφνικὰ κοντά μας νέα γερμανικὴ περιπολία. Ὅσο νὰ τρυπώσουμε σὲ κανένα σπίτι πέρασε ἀπὸ τὸ μυαλό μου ἡ ἰδέα νὰ τρέξω πρὸς τοὺς Γερμανοὺς φωνάζοντας : « Hilfe! Hilfe! » (βοήθεια). Μποροῦσα ἴσως ἔτσι νὰ σωθῶ, γιὰτὶ οἱ στρατιῶτες κρατοῦσαν πολυβόλα, καὶ δύσκολα θ' ἀποφάσιζαν οἱ κουκουέδες νὰ τοὺς ρίξουν, μὰ κάποιον αἰσθημασιχαμοῦ μὲ κράτησε νὰ προστρέξω στὴ συνδρομὴ Ναζιῶδων, μὸλο ποὺ εἶχα πολλοὺς λόγους νὰ φοβᾶμαι τὸ ΚΚΕ. Στὴ δεκάτη ὀλομέλεια τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος, τὸν περασμένο Ἰανουάριο, ὁ εἰσηγητὴς σύντροφος Ζέβγος μὲ εἶχε ὀνομάσει « ἔχθρὸ τοῦ λαοῦ », τίτλο ποὺ μοῦ ἔδινε κ' ἡ Κομμουνιστικὴ Ἐπιθεώρηση. Ἀπὸ τότε εἶχα λάβει δυὸ ἀνώνυμα γράμματα μὲ ἀπειλὲς ἐκτελέσεως. Τὸ ἀρχεῖο μου ἤξερα πὼς ἦτανε βαρυμένο, ἤξερα πὼς τίς τελευταῖες μέρες

τουφέκιζαν τούς δμοιους μ' ἐμένα χωρὶς δίκη, χωρὶς φασαρία. Τὰ παιδιὰ τῆς ΟΠΛΑ τὰ μάθαινε τὸ ΕΑΜ πὼς μόνο δυὸ εἰδῶν ἄνθρωποι ὑπάρχουν : οἱ « δικοὶ του » καὶ οἱ « προδότες ». Κ' ἐγὼ ἤμουν ἀρχιπροδότης...

Ἀπὸ τὰ Καμίνια περπατήσαμε σχεδὸν ἀκόμα μιὰν ὥρα ὅσο νὰ φτάσωμε στὰ πρόβουνα τοῦ Αἰγάλεω. Καθὼς περνούσαμε ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιο τῶν ΣΕΚ ἕνας δικός μου ἐπιστάτης μὲ διέκρινε τυχαῖα νὰ βαδίζω κρατώντας τὸ σακάκι στὸ χέρι, γιατί ἔκανε ζέστη. Ἀπὸ μακριὰ μᾶς παρακολούθησε, εἶδε ποῦ σταματήσαμε, κ' ἔτρεξε νὰ εἰδοποιήσῃ τὴ γυναῖκα μου. Ὅσο μὲ πῆγαιναν διαλογιζόμενοι βέβαια τὸν κίνδυνο, δὲν εἶχα ὅμως τὸ αἶσθημα πὼς θὰ πεθάνω. Σὰν μ' ἀνέβασαν ὅμως στὸν παντέρημο λόφο μὲ ὑποχρέωσαν νὰ καθίσω σὲ μιὰ καρέκλα ποὺ ὑπῆρχε στὴν κορυφή, ἔβαλαν δυὸ μόρτες 15 χρονῶ πίσω μου καὶ κίνησαν οἱ ΟΠΛΑ νὰ κατεβοῦν τὸ λόφο. Τότε μοῦ πέρασε σὰν ἀστραπὴ ἀπ' τὸ νοῦ πὼς τὰ δυὸ μορτάκια θὰ μὲ πυροβολοῦσαν, κατὰ τὸ ρωσικὸ σύστημα, στὴ βάση τοῦ κρανίου. Μοῦ εἶχαν πεῖ πὼς οἱ κομμουνιστὲς ὑποχρέωναν νεαροὺς ἐπονίτες νὰ σκοτώνουν, γιὰ νὰ τοὺς συνηθίσουν στὰ αἷματα, νὰ τοὺς πεδικλῶνουν στὸ κόμμα μὲ τὸ ἐγκλημα. Τόση πεποίθησι σχηματίσα διαμιᾶς πὼς ἤρθαν οἱ τελευταῖες μου στιγμὲς ὥστε αἰστάνθηκα τὰ πιστόλια τῶν νεαρῶν κοντὰ στὴν κεφαλὴ μου. Τινάχτηκα πάνω. Τὰ δυὸ ἐπονιτάκια στέκονταν πίσω μου, μὰ κρατοῦσαν τὶς κουμποῦρες πρὸς τὰ κάτω. Ὡστόσο ἔβαλα μιὰ φωνὴ στοὺς γκάγκστερς ποὺ ἀπομακρύνονταν :

— Ἐ σεῖς!

Σταμάτησαν. Ἐγνεψα στὸν ἀθλητὴ.

— Σὲ παρακαλῶ, ἔλα πίσω.

Ἦρθε κοντὰ μου καὶ μὲ ρώτησε :

— Τί θέλεις ;

Κοιτάζοντάς τον κατὰματα τὸν ἐξόρκισα :

— Δὲ φοβᾶμαι τὸ θάνατο, μὰ θέλω νὰ ξέρω ἂν θὰ μὲ πιστολίσουν τώρα τὰ μορτάκια γιὰ νὰ σοῦ δώσω νὰ πᾶς γράμμα σπῖτι μου.

—“Οχι. Μόνο μετὰ τὴν ἀνάκριση μπορεῖ νὰ σ’ ἐχτελέ- **1944**
σουν.¹

Πάει μιὰ ὥρα τώρα ποὺ μ’ ἔχουν ἐδῶ στὸ λόφο. Παρακο-
λουθῶ τοὺς μικροὺς ποὺ κάθονται σταυροπόδι χάμω· εἶναι
φτωχαδάκια, ξυπόλυτα. Τὰ κουμπούρια ποὺ βαστᾶν διαρ-
κῶς στὴν παλάμη εἶναι δυσανάλογα μὲ τὸ μπόι τους. Προσέ-
χω ἐνὸς πιστολιοῦ κλεισμένη τὴν ἀσφάλεια καὶ λέω ἀστεῖα
στὸ παιδί :

— Ἄν σοῦ τὸ σκάσω τί θὰ κάμης ;

— Θὰ σοῦ ρίξω !

— Δὲν μπορεῖς· τὸ πιστόλι σου εἶναι στὴν ἀσφάλεια.

Τὸ σηκώνει πρὸς τὴ μεριά μου καὶ τὸ δοκιμάζει. Εἶναι
πραγματικὰ κλεισμένο, ἀλλὰ, ἔτσι ἀτζαμίδικα ποὺ τὸ χειρί-
ζεται καταπάνω μου, μοῦ κόβει τὴν ὄρεξη νὰ ἐξακολουθή-
σω τὴ συζήτηση γιὰ τ’ ὄπλο. Κάνει ζέστη· ὁ ἥλιος μὲ βαράει
κατακέφαλα καὶ μὲ ζαλίζει. Διαλογίζομαι σωρὸ πράγματα,
ἀνάμικτα σοβαρὰ καὶ τιποτένια : Μετὰ τὴν τρομάρα ποὺ
πῆρα, ὅτι θὰ μὲ πιστολίσουν τοῦτα τὰ χαζά, δὲ φοβᾶμαι πιὰ
τίποτα. Νιώθω μόνο ἀλλόκοτο αἶσθημα πίκρας, σὰν παιδί
ποὺ τοῦ ἔταξαν δῶρο καὶ τὸ γέλασαν· δῶρο εἶναι ἡ Ἀπελευ-
θέρωση καὶ πίκρα ἡ ἰδέα πῶς δὲ θὰ τὴ χαρῶ σὰν ἔρθη. Δὲ
μὲ μέλει ἂν μὲ σκοτώσουν, ἀρκεῖ νὰ μὴ μὲ βασανίσουν.
Μακάρι νὰ μὲ ξεκάμουν ἔτσι ὅπως χτυπάει ὁ χασάπης,
χωρὶς θυμό. “Ο,τι νὰ μοῦ ποῦν, ἐγὼ πρέπει ν’ ἀρνιέμαι·
μὲ τὴν ἄρνηση σώζεται κανεὶς. Ἀλλὰ πῶς νὰ σωθῆς ἀπὸ
κόκκινους δικαστές ; Μέσα στὸ κεφάλι τους ὑπάρχει μαρ-
ξιστικὸς μονόλογος ποὺ δὲν ἐπιτρέπει συζήτηση, οὔτε ἀπο-
λογία. Ἐμεῖς παραδεχόμαστε γιὰ δικούς μας καὶ τοὺς ἀρι-
στεροὺς, ἀρκεῖ ν’ ἀγαπᾶν τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτοι δὲν τὴν
ἀγαπᾶν...

Διψάω. Γύρω μου ἔρημιά· παρέχει κάτι ἀχαμνοὶ εὐκά-

1. Ἀργότερα ἔμαθα πῶς ἡ ομάδα αὐτὴ ποὺ μὲ συνέλαβε ἦταν ἡ πιὸ
σκληρὴ τῆς ΟΠΛΑ, ἡ περιώνυμη τῶν Αὐγέρη, Μονέδα, Μπουρδῆ.

λυπτοι αὐξάνουν τὴν πλήξῃ μὲ τὴν ἀκίνησίᾳ τῶν φύλλων τους. Πλήξῃ νὰ βλέπῃς καὶ τὰ δυὸ ἀρματωμένα παιδαρέλια νὰ μὴν ξέρουν τί νὰ κάμουν ἀπ' τὸν ἑαυτὸ τους. Ὡστόσο τὸ μυαλὸ δουλεύει γοργά : Τὸ πονηρότατο ΚΚΕ ὑμνολογεῖ δυὸ ἔννοιες, « ἔθνος » κ' « ἐλευθερία », ἐνῶ τίς προδίνει καὶ τίς δυὸ — τὸ ἔθνος τὸ πούλησε στοὺς Σλάβους, τὴν ἐλευθερίᾳ στὴ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου. Ἀρρώστησαν οἱ λέξεις ἀπὸ τὸ ΚΚΕ· ἄλλο σήμαιναν οἱ λέξεις πρὸ τοῦ Λένιν κι ἄλλο σημαίνουν σήμερα. Κάνει ὁ κομμουνισμὸς πνευματικὸ σφυροκόπημα στοὺς ὁπαδούς του ὅσο νὰ χώσῃ μὲ τὴ βία μέσα στὰ μουνδιασμένα κεφάλια τοὺς σκοποὺς του. Σήμερα ἡ ἀλήθεια κατάντησε συνταγή. Οἱ ἰνστρούχτορες ἔχουν σπουδάσει καλὰ τὴ διαλεκτικὴ· μπερδεύουν εὐκολὰ τὸν ἄπραγο κοσμάκη σέρνοντας ἐμπρὸς στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων τ' ὄνειρο ἐνὸς Παραδείσου. Οἱ δυστυχησμένοι ποὺ πεινᾶν ἀκοῦν μὲ χαρὰ πὼς ὁ κομμουνισμὸς ἀνακάλυψε τὸν Παράδεισο. Τοὺς τὸν ὑπόσχεται, μάλιστα, ὅχι σὰν τοῦ Ἰησοῦ ὕστερα ἀπὸ μιὰν ἀσκητικὴ ζωὴ καὶ μετὰ θάνατο, παρὰ τώρα, ἐπὶ γῆς, ἀρκεῖ νὰ σκοτώσῃς πολλοὺς, νὰ βιάσῃς κοπέλες, νὰ λεηλατήσῃς τὸν πλοῦτο. Ὅσο λιγότερο πιστεύουν οἱ ἄνθρωποι στὸ Θεὸ τόσο πιὸ εὐκολόπιστοι γίνονται. Γιατὶ πᾶνε τὰ κοπέλια στὶς συγκεντρώσεις τῆς ΕΠΙΟΝ ; Γιὰ νὰ ξεσυνηθίσουν νὰ σκέπτονται, νὰ μάθουν νὰ ὑπακοῦν τυφλά. Χίλιες φορὲς προτιμῶ τοὺς τυχοδιῶχτες, τοὺς ἀνυπάκοους, παρὰ τὸ πειθαρχημένο ἀνθρωποκοπάδι. Ὁ τσαχπίνης εἶναι Ἑλλάδα, ὁ κομμουνιστὴς Ἀσία. Μαθαίνουν στ' αἰτόπουλά τους ν' ἀποζητᾶν τὸν χαλασμό· δὲν φαντάζονται, τ' ἀνίδια, πὼς ἡ ἀναρχία βαστᾷ λίγο καιρό, παντοῦ καὶ πάντοτε τὴν ἀκολουθεῖ πειθαρχία, σκληρὴ πειθαρχία, τόσο πιὸ σκληρὴ ὅσο μεγαλύτερη ἀναστάτωση διαδέχεται. Ἀμα λὲς « ζήτω ἡ ἀναρχία » εἶναι σὰν νὰ λὲς « θέλω βούρδουλα ».

Ὁ ἓνας μικρὸς δείχνει τρεῖς ἄντρες ποὺ φαίνονται ἀπὸ μακριὰ νὰ ῥχωνται κατὰ δῶ.

— Δικοὶ μαζ εἶναι ; ρωτάει.

— Δικοί μας, ἀποκρίνεται ὁ ἄλλος.

“Ὅσο νὰ πλησιάσουν προσπαθῶ νὰ συλλογιστῶ συνέχεια, μὰ ὁ νοῦς μου σταματάει. Προσέχω τοὺς τρεῖς ποὺ ἀνεβαίνουν τὸ λόφο μας. Δὲν ἀργῶ νὰ τοὺς ἀναγνωρίσω — εἶναι τρεῖς ἐργάτες μου, ἀπὸ τοὺς ἀριστεροὺς. Μοῦ φέρνουν μιὰ παγωμένη γκαζόζα, ποὺ τὴν πίνω μονορούφι, κ’ ὕστερα τοὺς ρωτᾶω : Γιατί με συλλάβανε ; Τί μοῦ κατηγοροῦν ; Τί θ’ ἀπογίνω ; Ἀπαντᾶν πῶς δὲν ξέρουν καὶ φεύγουν, λιγομίλητοι. Ἀνακουφίστηκα μὲ τὴ λεμονάδα, κ’ ἦταν καλοσύνη τους νὰ ῥθουν, μὰ δὲ μοῦ ἄρεσε ἡ βουβαμάρα τους. Μολαταῦτα ἐξακολουθῶ νὰ σκέπτομαι : Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀμφίβολη ἀξία. Αὐτὸ τὸ κατάλαβε καλὰ ὁ κομμουνισμὸς κ’ ἐκμεταλλεύεται μὲ μαεστρία ὅ,τι ὑπάρχει ἀηδιαστικὸ στὴν ἀνθρώπινη φύση. Ζωντάνεψε τὸν φθόνον τοῦ φτωχοῦ γιὰ τὸν πλούσιον, τοῦ ἀνίκανου γιὰ τὸν ἱκανό. Μόλις σὲ τυλίξη ὁ κομμουνισμὸς στὰ δίχτυα του, σὲ διαστρέφει, σὲ παρακολουθεῖ μὲ σπιούνους — μήπως τὰ αἶσχη του σὲ ταραίζουν. Ἄν σὲ δῇ νὰ ψιλολογᾷς τὸ αἷμα, σὲ ἀπειλεῖ. Ἄν τοῦ φύγῃς, σὲ σκοτώνει. Ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ὑποπτευθῇ πῶς ἔχεις « δεξιὰ ἀπόκλιση » δηλητηριάζει τὴ ζωὴ σου, βάζει ὡς καὶ τ’ ἀδέρφια σου νὰ σὲ κατασκοπεύουν στὴν κάμαρά σου. Δὲν ἡσυχάζει πρὶν βεβαιωθῇ πῶς κλείνεις πιά τὰ μάτια στὰ ἐγκλήματά του, πῶς μένεις κοντά του ἀπὸ φόβον, σωστὸ ἀνθρώπινο ράκος. Διατάζει ὁ ἰσόθεος Στάλιν : « σπάστε τὴν οἰκογένεια », κι ὁ γιὸς σκοτώνει τὸν πατέρα· διατάζει : « σπάστε τὴ θρησκεία », κι ὁ καπετάνιος Ἀκαρνανίας Γεροδῆμος κοπριζεῖ μέσα στὴν ἐκκλησίαν τῆς Μεσαρίτσας, κι ὁ καπετάνιος τοῦ Ἐβρου Ὀδυσσεὺς βγάζει, 18 Φεβρουαρίου, διαταγὴν στὰ παλικάρια του : « νὰ πιάσετε τὸ Χριστὸ ἀπὸ τ’ ἄ. . . ». Μιὰ Λερναία Ὑδρα ἔχει ζώσει τὸ λαὸν μας, ΕΑΜ, ΕΛΑΣ, ΟΠΛΑ, ΕΛΑΝ, ΕΠΟΝ, καὶ πίσω ἀπ’ αὐτά, νοῦς ποὺ κουνάει τὰ πλοκάμια, τὸ ἀόρατον ΚΚΕ. Τοῦ ἀναγνωρίζω ἱκανότητες ποὺ δὲν ἔχουν οἱ πολιτικοὶ μας. Τοῦ ἀναγνωρίζω πῶς εἶναι ἄξιο νὰ ᾿χη ἐχθροὺς καὶ νὰ δημιουργῇ θυσίες, ὅμως τί εὐημερία νὰ προξενήσῃ τὸ ξερί-

1944 ζωμα τῆς ὑπαίθρου ἀπὸ Ἑλληνες, ἡ ἐξαχρείωση τῶν ἀγοριῶν, ἡ διαφθορά τῶν κοριτσιῶν ;

Ἀφρημένος ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴ διάθεση τῆς στιγμῆς δὲν πρόσεξα τὸν βλοιοκομμένο ἀρχηγὸ ποὺ στάθηκε κοντά μου : « Σήκω πάνω ! »

Ἀπομάκρυνε τὰ ἐπονιτάκια καὶ μοῦ ἀπάγγειλε τὴν κατηγορίαν :

— Παράδωσες ἐργάτες σου στοὺς Γερμανούς !

— Ἐγώ ;

— Ναί, ἐσύ !

— Ξέρω πὼς ἔχετε πάντα καλὲς πληροφορίες. Δὲ σοῦ ζητάω πολλὰ ὀνόματα ἐργατῶν ποὺ πρόσδωσα, ἀρκεῖ νὰ μοῦ δώσης ἓνα μόνο.

Χωρὶς νὰ διστάσῃ ὀνόμασε :

— Βασίλης Δ. . .

— Ἐγὼ παράδωσα τὸν Βασίλη στοὺς Γερμανούς ;

— Ἐσύ !

Τούτῃ ἡ καταγγελία μὲ διασκέδασε. Ὁ Βασίλης Δ. . . ἦταν ὑπάλληλος τοῦ Ρετσίνα, ἀρχηγὸς τῆς ΕΠΟΝ Κοκκινιάς. Συχνὰ τὸν εἶχα δεῖ νὰ διαβάξῃ Ριζοσπάστη, μὰ ἦταν καλὸ παιδί, παραστρατημένο. Κάποτε ἐξαφανίστηκε ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιο, κ' ἓνα πρῶτὸ ἔλαβα σημείωμά του : « Σῶστε με, κύριε Χρίστο. Μ' ἔχουν κλείσει ὥς κομμουνιστὴ στὸ τμήμα Μεταγωγῶν Πειραιῶς, ἀπ' ὅπου τουφεκίζουν κρατούμενους οἱ Γερμανοί, γιὰ ἀντίποινα τῶν σαμποτάζ. Κινδυνεύει ἡ ζωὴ μου ». Στὸ τμήμα Μεταγωγῶν εἶχα φίλο τὸν Διοικητὴ. Ἐτρεξα κεῖ κ' ἐλευθέρωσα τὸν Βασίλη. Τοῦ εἶπα : « Παράτα, παιδί μου, τίς προπαγάνδες καὶ κρύφου κάπου. Ἐγὼ θὰ σοῦ στέλνω τὸ μισθὸ ὅσο νὰ φύγουν οἱ Γερμανοί ». Ἐτσι γνώριζα ποῦ κρυβόταν ὁ Βασίλης. Μὲ κατηγοροῦσαν λοιπὸν πὼς καταμήνυσα τὸν ἄνθρωπο ποῦ, ἀντιθέτως, εἶχα σώσει.

— Ἐπαθε τίποτα ὁ Βασίλης Δ. . . ; ρώτησα προσποιούμενος τὸν ἀνήξερο.

— Πῶς δχι ; Τὸν τουφέκισαν !

— Ὁ Βασίλης ζεῖ, φίλε μου.

Μὲ κοίταζε περιφρονητικά :

— Ποῦ τὸ ξέρεις ;

— Τὸ ξέρω γιατί ἐγὼ τὸν κρύβω.

Ἡ κατάπληξη ζωγραφίστηκε στὸ σπανὸ πρόσωπό του :

— Κοροϊδεύεις, ρέ ;

— Καθόλου. Σύρε στὴ Νέα Σμύρνη, ὁδὸς Μυκάλης 23, νὰ βρῇς τὸν Βασίλη καί, ἀφοῦ μάθης τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὸν ἴδιο, τότε δίκασέ με.

Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς τὰ ἔχασε. Τοῦ εἶχαν διηγηθῇ παραμῦθια, καὶ τώρα μπερδευόταν. Κίνησε νὰ πάη νὰ ξεκαθαρίσῃ ἂν εἶμαι προδότης ἢ συκοφαντημένος. Μὲ ζώσανε πάλι τὰ δυὸ χαμίνια κ' ἐξακολούθησε ἡ προσμονὴ στὴν ἐρημιά. Μὰ τώρα ἔλπιζα νὰ σωθῶ, κι ὁ νοῦς μου ἀνεμιζόταν : « Θὰ τὸν νικήσωμε τὸν κομμουνισμό. Λέει πὼς οἱ ἄνθρωποι εἴμαστε ὅλοι ἴσοι. Λοιπόν, εἶναι ὁ βλάκας ἴσος μὲ τὸν Ἀϊνστάϊν ; Ποτὲ ἡ μάζα δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ βάλῃ στὸ χέρι τὸ κεφάλαιο, γιατί πραγματικὸ κεφάλαιο εἶναι ἡ ἐξυπνάδα. Αὐτὴ δὲν ἀφαιρεῖται. Στὴ φύση τὰ χημικὰ στοιχεῖα εἶναι ἀφάνταστα διάφορα. Τὸ ἓνα νωθρὸ σὰν τὸ ἄζωτο, τὸ ἄλλο δαιμονισμένο, σωστὸς θησαυρὸς σὰν τὸν ἄνθρακα. Τοῦτο ἄφθονο δὴπως τ' ὀξυγόνο, κεῖνο σπάνιο σὰν τὴν πλατίναν· βαρὺς ὁ ὑδράργυρος, ἐλαφρὺ τὸ ἥλιον· σταθερὸ τὸ πυρίτιο, μὰ νευρικὸ σὰν ὑστερικὴ γυναίκα τὸ οὐράνιο· μοιάζει ἀκίνητο λιθάρι τὸ ἀσβέστιο, ἀλλὰ ἀκτινοβόλο, γεμάτο ψυχὴ τὸ ράδιο. Ποῦ βλέπεις ἰσότητα στὴ φύση ; Θέλησε νὰ στηριχτῇ ὡς καὶ στὸν Χριστὸ ἡ κομμούνια, δῆθεν πὼς ἦταν Ἐκεῖνος ὁ πρῶτος σοσιαλιστής. Ψέματα. Ὁ Χριστὸς δὲν κατήχησε τὴν ἰσοπέδωση γιὰ ἰδανικόν, παρὰ ζήτησε τὴν εὐαισθησίαν στὸν πόνο, τὴν καλοσύνην τῆς καρδιάς. Ὁ γλυκύτατος Ἰησοῦς δίδασκε : « Δίνε τὰ πάντα στοὺς φτωχοὺς », ἐνῶ ὁ Λένιν εἶπε : « Φέρε ! » Καὶ τ' ἄρπαξε ὅλα...

Ἦκανε ὁ ἥλιος νὰ δύσῃ ὅταν μὲ κατέβασαν ἀπὸ τὸ λόφο κάτι ἄγνωστοι. Μὲ ὀδήγησαν ἀπὸ τὸ ἄλσος τῆς Κοκκινιάς ὡς τὸ σπῖτι τοῦ καθηγητῆ Δέρα, στήσανε τὴν πόρτα κου-

κουέδικη φρουρά καί, ἀμίλητοι, ἔξαφανίστηκαν, λέγοντας μονάχα πῶς θά 'ρχόταν νά μέ παραλάβῃ ὁ « ὑπεύθυνος ». Ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Δέρα ἔμαθα τὴν Κοκκινιά. "Ανθρωπος τίμιος, μοῦ ἱστορήσε τὰ βάσανά της· πῶς τὴν ἀνοιξὴ φιλτράρισαν ἐλασίτες ἀπὸ τὰ βουνά, πῶς οἱ Γερμανοὶ μὲ τὴν Ἀσφάλεια ἔκαμαν μπλόκο καὶ ἐξετέλεσαν ἐπὶ τόπου ὅσους πολίτες τοὺς ἔδειχνε ἓνας προδότης σκεπασμένος μὲ τσουβάλι πού μόνο δυὸ τρυπίτσες εἶχε, γιὰ νὰ βλέπῃ. Δαίμονες καταστροφῆς οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ χαφιέδες τους, σκότωσαν καμπόσους κομμουνιστές, μὰ πῆραν στὸ λαιμό τους καὶ καλοὺς ἀνθρώπους. Τοῦτο τὸ ἄδικο δὲν τὸ συχώρεσε ποτὲ ἡ Κοκκινιά καὶ γύρισε ὁλόκληρη ἀριστερὴ ἀπὸ τὴ μιὰ μέρα στὴν ἄλλη. Τὸ αἷμα πού χύνεται ἄδικο δὲν τὸ ρουφᾷ ἡ γῆ, στέχει νωπὸ καὶ ζητάει ἀντιπληρωμή. Ἔτσι ἄρχισαν στὴν Κοκκινιά ἐκδικήσεις πού δὲν ἔχουν τελειωμό.

— "Αμα νιώσετε τὴν ἐδῶ κατάσταση, τότε θά συγχωρέσετε, μοῦ λέει ὁ καθηγητής, καὶ μ' αὐτὴ τὴ φράση τελειώσαμε τὴν ὁμιλία μας γιατί μὲ σηκώνει ἀπὸ κεῖ ὁ ὑπεύθυνος. Εἶναι ἓνας γεροδεμένος ἀντρακλας. Μὲ πηγαίνει ἀπὸ κατασκότεινα σοκάκια σπίτι του, ὅπου μιὰ λάμπα πετρελαίου περιμένει μὲ ὑπομονή. Τὸ δωμάτιο εἶναι τραπεζαρία μαζί καὶ κρεβατοκάμαρα, τόσο γεμάτο ἀπὸ ἐπιπλα πού δὲν μπορεῖς νὰ κουνηθῇς. Ὁ ὑπεύθυνος μὲ καθίζει στὸ τραπέζι καὶ διατάζει τὴ ντελικάτη ἀδερφή του :

— Πές νὰ φέρουν τὸν Σταμάτη καὶ βάλε νὰ φᾶμε.

— Ποιὸν Σταμάτη ;

— Τὸν καίξῃ.

— Τὸν δίκασαν ;

— Ναί, σὲ θάνατο.

— Θεέ μου, ἀναστενάζει ἡ κοπέλα καὶ βγαίνει ἔξω.

Ἀρχίζουμε νὰ τσιμπᾶμε ἐλιές καὶ νὰ πίνουμε οὔζο. Ἀκουμπᾶν μπροστά μας πιᾶτα μὲ κουκιὰ λαδερά, ἓνα καὶ γιὰ τὸν Σταμάτη, πού δὲν ἀργοῦν νὰ τὸν φέρουν συνοδεία. Εἶν' ἓνας μελαχρινὸς νέος. Μοιάζει φοβισμένος, χαζεύει ἄ-

τονα τὰ κουκιά χωρίς νὰ τ' ἀγγίξη. Ὁ ὑπεύθυνος τὸν κερνάει οὕζο καὶ τοῦ δίνει θάρρος :

— Ἔλα, Σταμάτη, μὴ χάνης τὸ χρῶμα σου. Στὴν ὑγείᾳ σου!

Ἐκεῖνος ἀδειάζει τὸ ποτήρι χωρίς κέφι, θά 'λεγες ἀπὸ εὐγένεια, ἀλλὰ τὸ σπέρτο τοῦ λύνει τὴ γλῶσσα :

— Στὴν ὑγείᾳ μου, ἔ ; Δὲν τὸ περίμενα αὐτὸ ἀπὸ σᾶς, Γιάννη, ἀπὸ σᾶς τὴν παρέα, πὺ κάναμε μαζὶ τόσες πράξεις... Ξεχάσατε τὸ γερμανὸ λοχία πὺ καθάρισα, τοὺς δυὸ ἰταλοὺς ναῦτες πὺ πνίξαμε μὲ τὰ κορίτσια... Τί φταίω 'γὼ ἂν ὕστερα μ' ἐπίασαν οἱ Ναζῆδες καὶ μὲ βασάνισαν ;

— Σὲ βασάνισαν. Λοιπὸν ;

— Δὲν ἄντεξα τοὺς πόνους καὶ μίλησα.

— Πρόδωσες!

— Τί θὰ πῇ, Γιάννη, πρόδωσα ; Ἄν σ' ἐβαζαν ἐσένα στὸν τροχὸ καὶ σοῦ 'σπαζαν τὸ ραχοκόκαλο, τί θὰ 'κανες ;

— Ὁ κομμουνιστὴς δὲν προδίνει ποτὲ συντρόφους.

— Δὲν πρόδωσα, Γιάννη. Ἐκείνη τὴν ὥρα ἤμουνα τρελὸς ἀπὸ τοὺς πόνους, δὲν ἤξερα τί ἔλεγα.

— Ἐμεῖς ὅμως χάσαμε τὰ καλύτερα παιδιὰ ἐξ αἰτίας σου.

— Δὲ φταίω, Γιάννη.

— Γιὰ νὰ σὲ καταδικάσῃ τὸ κόμμα θὰ πῇ πῶς φταῖς.

— Ἀχ, δὲ σὲ τυράνησαν ἐσένα, γι' αὐτὸ ρητορεύεις.

Ὁ Γιάννης τοῦ ξαναγεμίζει τὸ ποτήρι :

— Σταμάτη, πιὲς νὰ σταθῇς ἄντρας τουλάχιστο στὸ τέλος.

Ὁ καῖξῆς πὺ περιμένει ἔλεος, γιατί τίποτα δὲν εἶναι τόσο ἀπέραντο στὸν κόσμον ὡς τὴν ἐλπίδα, ξεπέφτει :

— Ἀλήθεια θὰ μ' ἐχτελέσετε ;

— Ἀφοῦ καταδικάστηκες ;

Αὐτὸς ὁ λόγος τὸν ἀποτελειώνει. Στὴν ἀδερφοσύνη τοῦ Γιάννη εἶχε ὁ Σταμάτης τὰ θάρρη του, μὰ ἡ ἀλυγισιὰ τοῦ φίλου τσακίζει τὸ ἥθικόν του. Πιάνει μὲ τὰ δυὸ χέρια τὸ κεφάλι καὶ μένει ἀπολιθωμένος. Δὲν προσέχει οὔτε μιὰν ἐργάτρια πὺ φέρνει μαγειρεμένο τὸ μονάκριβο κοτόπουλό της. Τὸ χωρίζω στὰ τρία καὶ περνᾶω ἓνα κομματί στὸν κα-

1944 τάδικο. Τὸ σπρώχνει πέρα μὲ τὸ χέρι, γιατί ὁ λαιμός του ἔχει σφίξει, ἀδύνατο νὰ καταπιῇ.

Τέλος γυρίζει πρὸς τὸν Γιάννη καὶ παρακαλεῖ :

— Κάνε μου τὴ χάρη, πρὶν πεθάνω, νὰ δῶ τὴν Κατίνα.

Ὁ ὑπεύθυνος προστάζει τὴ βάρδια ποὺ μᾶς φυλάει στὴν πόρτα :

— Πήγαινε νὰ φωνάξης τὴν ἀρραβωνιαστικιά του, ξέρεις, τὴν Κατίνα.

Ὑστερα τραβάει μιὰ σβερκιά τοῦ Σταμάτη καὶ τὸν συμβουλεύει :

— Πιές, νὰ μὴ σὲ δῇ κλαψερὸ τὸ κορίτσι.

Μὰ ὁ καϊξὴς μονάχα σὰν ἀντικρίση τὴν ξανθιά, τὴν παχουλὴ Κατίνα ζωντανεύει. Ἀγκαλιάζονται, φιλιοῦνται. Μέσα στὸ βάρος αὐτῆς τῆς κακορίζικης νυχτιάς γίνεται φόρτωμα ἀσήκωτο ἢ τρυφερότητα τοῦ μελλοθάνατου. Λέξη δὲ βγάζουν οἱ δύο τους· ἡ κοπέλα σιγοκλαίει πεσμένη πάνω του, ἐνῶ αὐτὸς τὴ φιλᾷ καὶ τὴ χαϊδεύει. Κάποτε στρέφει ἡ Κατίνα τὰ δακρυσμένα μάτια της στὸν ὑπεύθυνο καὶ ρωτᾷ μὲ λυγμούς :

— Τί μπορῶ... νὰ κάμω γιὰ... νὰ σώσω τὸ Σταμάτη μου;

— Τίποτα!

Ἡ κοπέλα πιάνει μὲ τ' ἄσπρα χέρια της τὴ χερούκλα τοῦ ὑπεύθυνου :

— Νὰ χαρῆτε, κύριε Γιάννη, βοηθῆστε μας.

Καὶ τὰ μάτια της ξεχειλίζουν ἀπὸ δέηση.

— Δὲ γίνεται τίποτα. Ὁ Μπάρμπας ἔβγαλε πιά ἀπόφαση...

Τούτη ἡ φράση παρουσίασε διαμιᾶς μπροστὰ τους ὅλη τὴ σκληράδα τοῦ κομμουνισμοῦ. « Μπάρμπας » ἦταν ὁ Γιώργης Μελανοφρύδης, ἓνας σαρανταπεντάρης πρόσφυγας μ' ἀρμένικο μοῦτρο, παντοδύναμος ἀρχηγὸς τῆς ΟΠΛΑ Καμινιῶν, ποὺ μόνον στὸ πολιτικὸ γραφεῖο τοῦ ΚΚ λογοδοτοῦσε. Τὸν ἔτρεμε ὁ Πειραιάς. Μιὰ διαταγή του, ποὺ κάποτε ἔπεσε στὰ χέρια μου, παρότρυνε τὰ μέλη τῆς ΟΠΛΑ νὰ μὴ λυποῦν-

ται τούς μπουρζουάδες παρὰ νὰ τούς σκοτώνουν μὲ τὰ παι-
διά τους. Στὸ ἄκουσμα τοῦ ὀνόματος « Μιάρμπας », σὰν
νὰ κινδύνευε ὁ κατάδικος νὰ πάθῃ κάτι φοβερώτερο ἀπὸ
τὸ θάνατο, μαράθηκε κάθε προσπάθεια τῆς μικρῆς. Κουβα-
ριάστηκε δίπλα στὸ Σταμάτη καὶ ξανάρχισε νὰ θρηνηλογῇ
πνιχτά. Ἡ ντροπαλὴ θλίψη τῶν δυὸ τους εἶναι ἀνυπόφορη.
Δὲν τὴ σηκώνει ὁ Γιάννης καὶ διατάζει νὰ φευγατίσουν τὴν
κοπέλα. Ἀκοῦμε κάμποσιν ὥρα τὸ κλάμα τῆς ἔξω στὴν
αὐλὴ κ' ὕστερα σωπαίνουν ὅλα. Ποῦ καὶ ποῦ ὁ ὑπεύθυνος
κερνάει οὔζο. Γεμίζοντας τὸ ποτήρι τοῦ καϊξῆ λέει : « ἐσύ
δὲ γλιτώνεις », γεμίζοντας τὸ δικό μου : « ἐσύ ἴσως ξε-
λασπώσης », καὶ στὸ δικό του εὐχεται : « καλὰ στερνά ».
Ἔτσι κουτσοπίνοντας χωρὶς κουβέντες ἀποσώνουμε τὸ οὔ-
ζο καί, περασμένα μεσάνυχτα, γέρνουμε νὰ κοιμηθοῦμε. Τὸ
φῶς τῆς αὐγῆς μὲ ξυπνάει. Μόλις διακρίνω γύρω μου τὸ
ξένο δωμάτιο ἀνανοοῦμαι ποῦ βρίσκομαι, στοχάζομαι καὶ
τὸν καϊξῆ. Ἀπέναντί μου στέκει ὁ φρουρός, καὶ τὸν ρωτῶ :

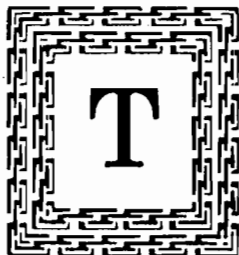
— Ποῦ εἶν' ὁ Σταμάτης ;

— Πάει καλιὰ του...

Μὲ τραβᾶνε πίσω στοῦ καθηγητῆ Δέρα ὅπου θὰ μοῦ
γίνῃ νέα ἀνάκριση. Κάθε δυὸ ὥρες ἀλλάζει ἡ φρουρὰ ποὺ μὲ
φυλάει· στίς 10 παρουσιάζεται ὁ Βασίλης Δ... Ἔρχεται
νὰ μοῦ πῇ πῶς τὸ δικό του ζήτημα καθάρισε, μὰ πῶς ἀπο-
μένει ἀκόμα ἡ καταγγελία τοῦ Ζέβγου γιὰ « ἐχθρὸ τοῦ
λαοῦ ». Σὲ λίγο θὰ ῥθῃ ἐκεῖνος ὁ βλογιοκομμένος ποὺ μὲ
συνέλαβε, νὰ μ' ἀνακρίνῃ γι' αὐτὴ τὴν κατηγορία. Μελετᾶω
μὲ τὸ νοῦ μου τίς ἀπαντήσεις ποὺ πρέπει νὰ δώσω, ὥστόσο
ἡ ὥρα δὲν περνάει. Στὴ 1 χτυπᾶ συναγερμὸς καὶ βλέπουμε
ψηλὰ ν' ἀσημίζουν στὸν ἥλιο πλῆθος ἀμερικάνικες Ντακό-
τες. Βομβαρδίζουν τὸ Τατόι. Ἀργότερα μιὰ ἐργάτρια μοῦ
φέρει κρυφὰ μήνυμα ἀπὸ τὸ σπίτι μου — νὰ μὴν ἀνησυχῶ.
Ὁ στρατηγὸς Σπηλιωτόπουλος, ὅταν πῆγε στὴ συνάντησιν
τῆς ὁδοῦ Ν. Βάμβα ποὺ τοῦ εἶχα ἐτοιμάσει, ἀπαίτησε ἀπὸ
τὴν ἀντιπροσωπεῖα τοῦ ΕΑΜ νὰ μ' ἐλευθερώσουν ἀμέσως.
Ὁ Πρόεδρος τοῦ Διεθνοῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, Σουηδὸς

Sandstroem, ζήτησε κι αυτός την απόλυσή μου. Κάθε κίνδυνος είχε περάσει, πριν νυχτώσει θά με απολύτρωναν. Πραγματικά τ' απόγεμα ήρθε ο Βλογιοκομμένος, με τὸ ναυτικό πηλήκιο πάντα στραβά βαλμένο, καὶ μοῦ ἔδωσε συμβουλές σὲ τόνο αὐστηρό : « νὰ μὴν ἐναντιώνωμαι στὸ ἐθνικὸ ἔργο τοῦ ΕΑΜ γιατί δεύτερη φορὰ δὲ θὰ γλίστωνα », καὶ μ' ἔστειλε σπίτι μου, ἐλεύθερο.

Ὅσο νὰ γυρίσω στὴν Ἀθήνα σωρὸ συναισθήματα ξεσπᾶνε μέσα μου, ὅμως δυὸ μόνο κατασταλάζουν· πρῶτο, πὼς ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ὅσες μέρες ζήσω εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ — δὲν ξέφυγαν πολλοὶ ἀπ' τὰ ματοβαμμένα χέρια τοῦ « Μπάρμπα »· δεύτερο, πὼς γιὰ τὸ κατάντημα τοῦ τόπου φταῖμε ἡμεῖς, ἡ λεγόμενη καλὴ τάξη. Ὅταν μεταχειριστῆς μ' ἀγαθότητα τοὺς ἀνθρώπους, θὰ σὲ μεταχειριστοῦν κι αὐτοὶ μ' ἀνθρωπιά. Τὰ μίσση θὰ μπορούσαν νὰ κοπάσουν, καὶ δὲν θὰ ἔβρισκε ἀνταπόκριση στὴ φτωχολογιά ὁ κομμουνισμὸς ἂν πρόσφυγες κ' ἐργάτες βλέπαν γύρω τους δικαιοσύνη καὶ ἡθικὴ ἐξύψωση. Τότες ἡ ἐνότητα τοῦ τόπου θὰ ἔμοιαζε μὲ τὴν ἐνότητα ποὺ δείχνει ἡ οἰκογένεια· πατέρας, μητέρα, παιδιὰ μπορεῖ νὰ ἔχουν διαφορετικὴ γνώμη μὰ δὲ σκοτώνονται, γιατί ἡ ἀδερφοσύνη τῆς καρδιάς τους εἶναι δυνατότερη ἀπὸ τὴν ἀντίθεση στίς γνώμες. Πόσο πιὸ καλὴ θὰ ἦταν ἡ Ἑλλάδα ἂν κάθε ἀστός, κάθε ἡγέτης προσπαθοῦσε νὰ τὴν διορθώσει, ἀρχίζοντας ὅμως ἀπ' τὸν ἑαυτό του...

ΗΝ ΩΡΑ ποὺ ἡ ΟΠΛΑ μὲ κρατοῦσε αἰχμάλωτο στὴν Κοκκινιά γινόταν ἡ τρίτη συνάντηση τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ΕΑΜ μὲ τὸν Στρατηγὸ καὶ τὸν Ἑβερτ, στὸ σπίτι Σοφοῦ. Ἐκεῖνος ὁ κομμουνιστὴς Γκιουζέλης, ποὺ παρουσιαζόταν ὡς Γιαννίδης, εἶχε δηλώσει ἀπὸ νωρὶς ὅτι θὰ ἔφερνε τὸν ἐπιτελάρχη τοῦ Α' Σώματος ΕΛΑΣ

συνταγματάρχη Πυριόχο, αλλά ἤρθε μὲ τὸν ἀρχηγὸ τῆς Πολιτοφυλακῆς Τσαπόγα. Ὁ Ἑβερτ πρόφτασε νὰ ψιθυρίσῃ τοῦ Στρατηγοῦ: «Ὁ Τσαπόγας δὲν εἶναι παστρικό ὑποκείμενο. Μὴν τὸν ἀκοῦτε». Ἐνῶ τίς δύο πρῶτες φορὲς ὁ Γιαννίδης ἀγνοοῦσε τάχα τὸν διορισμὸ τοῦ στρατ. Διοικητῆ, τούτῃ τῇ φορᾷ καμωνόταν σὰν νὰ τὸν παραδέχεται καὶ δὲν ζητοῦσε παρὰ νὰ τηρήσῃ τὴν τάξιν ἢ Πολιτοφυλακὴ. Στὴν ἀρνήσιν τοῦ Σπηλιωτόπουλου νὰ τὸ ἐπιτρέψῃ, ὁ Γκιουζέλης δοκίμασε νὰ πατήσῃ πόδι. Εἶπε πῶς ὁ ΕΛΑΣ κύκλωσε πιά τὴν Ἀθήνα καὶ θὰ τὴν καταλάμβανε ὅπωςδῆποτε. Δὲν ἀναγνώριζε τὸ δικαίωμα σὲ κανέναν Σκόμπι νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς ἀντάρτες νὰ ἐλευθερώσουν τὴν πρωτεύουσα, τοὺς ἀντάρτες ποὺ εἶχαν ἐλευθερώσει ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Στρατηγὸς ὀχυρώθηκε πίσω ἀπὸ τίς διαταγὰς ποὺ ἔλαβε, καὶ ἀρνήθηκε νὰ κάμῃ ὅποιαδῆποτε παραχώρησιν. Ἐπιμονὴ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, ἐπιμονὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην. Ὁ Τσαπόγας ἐπενέβη:

— Ἐγὼ ἔχω 8000 πολιτοφύλακες ὀπλισμένους. Ποιὸς ἄλλος διαθέτει τέτοια δύναμι;

— Ἀπατᾶστε, τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ Στρατηγός. Ἐδῶ στὴν Ἀθήνα ὑπάρχουν 80.000 ἐθνικισταὶ ἑτοιμοὶ, ὁργανωμένοι. Θὰ ἐμάθατε ἴσως πῶς ἤρθαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον αὐτόματα.

— Ἀκούσαμε γιὰ 6.000 κομμᾶτια.

— Ἀκριβῶς. Ἡ δύναμή μου εἶναι δεκαπλάσια ἀπὸ τὴ δική σας, Τσαπόγα.

— Ἀπὸ τ' αὐτόματα ὅμως τοῦ Καίρου δικαιούμαι καὶ ἐγὼ μερίδιο.

Ὁ Στρατηγὸς ἀρνήθηκε νὰ δώσῃ, καὶ ὅταν ὁ Τσαπόγας πρόβαλε πάλι, ἀπειλητικὰ μάλιστα, τὴν ἀπαίτησιν νὰ τηρήσῃ μόνος τὴν τάξιν, τοῦ ἔκοψε τὴ κουβέντα καὶ τὸν ἐδιώξε μ' ἓνα ξερὸ «πηγαίνετε, κύριε...». Ἡ τραχιά συμπεριφορὰ τοῦ Σπηλιωτόπουλου ἔκαμε αἴσθησιν στὸν Γιαννίδην, ποὺ φαντάστηκε πῶς, γιὰ νὰ φέρεται ἔτσι, σήμαινε πῶς εἶχε δύναμιν. Μὲ μαλακότερον τρόπο ζήτησε τὴ διάλυσιν τῶν Ταγμάτων Ἀσφαλείας καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ ὀπλισμοῦ τῶν στὸν ΕΛΑΣ. Ὁ Στρατηγὸς τοῦ ἀπάντησε πῶς ἐκτὸς ἀπὸ

τὸν Σκόμπι κι ὁ ἐκπρόσωπος τῶν Βρετανῶν συνταγματάρχης Σέπερντ ἐννοεῖ νὰ δοθοῦν τὰ διαθέσιμα ὅπλα μόνο στὴν Ἀστυνομία. Ἐκεῖ φάνηκε ἡ ἀνησυχία τῶν κομμουνιστῶν γιὰ τὴ στάση τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Γιαννίδης πᾶσχισε μὲ κάθε τρόπο νὰ μάθῃ τί ἔλεγαν τὰ ἰδιαίτερα τηλεγραφήματα τοῦ Σκόμπι. Ἦξερε πὼς ἦρθαν κρυπτογραφημένα κείμενα κι ἀνησυχοῦσε· τί μυστικές ὁδηγίες εἶχεν ἄραγε ὁ Σπηλιωτόπουλος — νὰ τὰ σιάξῃ μαζί τους ἢ νὰ τοὺς χτυπήσῃ; Ἀφοῦ δὲν κατάφερε νὰ ξεδιαλύνῃ τὸ μυστήριο κάλεσε τὸν Πυριόχο. Κι αὐτὸς ἤθελε μερίδιο ἀπὸ τ' αὐτόματα γιὰ τὶς τρεῖς μερarchίες ΕΛΑΣ πού κύκλωναν τὴν Ἀττική. Ἀνταλλάχτηκαν πάλι λόγια φαρμακερά, καὶ γιὰ νὰ φέρῃ τέλος στὴν ἀνιάρῃ αὐτὴ συζήτηση ὁ Στρατηγὸς σηκώθηκε, ἔδωσε τοῦ Γιαννίδη ἓνα ἔγγραφο πού ἀπαιτοῦσε τὴν ἄμεσο ἀπόλυσή μου, εἰδάλλως θὰ διάκοπτε κάθε συνεννόηση μὲ τὸ ΕΑΜ, κ' ἔφυγε. Τόση ἐντύπωση ἔκαμε στοὺς ἀριστεροὺς τὸ ἀπότομο φέρσιμο τοῦ στρατ. Διοικητῇ ὥστε τηλεγράφησαν τοῦ Πρωθυπουργοῦ ὅτι τοὺς ἔβρισε καὶ ζήτησαν τὴν ἀντικατάστασή του. Μετὰ λίγες ἡμέρες ἔλαβε ἡ Ἐπιτροπὴ μας τὸ ὑπ' ἀριθ. 19306 τηλεγράφημα τοῦ Παπανδρέου :

« Καταστήσατε σαφές εἰς Σπηλιωτόπουλον ὅτι δὲν εἶναι ἀρχηγὸς ἀντικομμουνιστικοῦ ἀλλὰ κοινὸς ἀρχηγὸς ἐνιαίου μετώπου. Ὅφείλει συντονίσῃ ἐνεργείας. Δυστυχῶς φαίνεται ὅτι δὲν ἔχει ἀκόμη προσαρμοσθῇ εἰς νέαν ἀποστολὴν του καὶ προβαίνει εἰς ἐνεργείας αἰτινες μοῦ δημιουργοῦν δυσχερείας. Ἐγὼ τὸν ὑπεστήριξα, ἀλλὰ πρέπει νὰ μὲ βοηθήσῃ καὶ ὁ ἴδιος, ἀκολουθῶν πιστῶς πολιτικὴν Κυβερνήσεως ».

Πολιτικὴ ἐνιαίου μετώπου μπορούσε νὰ ἐφαρμόζῃ ἀπὸ μακριὰ ὁ Πρωθυπουργός, ἀλλὰ τέτοια πολιτικὴ μέσα στὴν Ἀθήνα, ἀπέναντι στοῦ ξετσίπωτο, τὸ ἀφηνιασμένο ΚΚΕ, θὰ σήμαινε ὑποταγή. Εὐτυχῶς ἐδῶ Μανουηλίδης, Ἀκρίτας, Σπηλιωτόπουλος καὶ Σέπερντ κρατοῦσαν τὴ μπόρα γερά.

Μόλις ἐλευθερώθηκα πῆγα νὰ συναντήσω τὸν Στρατηγό μου ἔδειξε μήνυμα τοῦ Βεντήρη πὼς ἐτοιμαζόταν στὴν Κύ-

προ δεύτερο καίκι με δπλα καί ζητοῦσε σὲ ποιὸν ὄρμον ν' ἀράξη. Μοῦ ὑπαγόρεψε τὴν ἀπάντησιν :

« Κόλλπος ὑποδοχῆς Βραύνα. Σημεῖα ἀναγνωρίσεως ἀπὸ πλοίου Δημήτριος, ἀπὸ ξηρᾶς Χρίστος. Σῆμα κινδύνου τρεῖς φωτιές. Σῆμα προσανατολισμοῦ δύο φωτιές ἐγγὺς ἀλλήλων ». Ἀργότερα λάβαμε τὴν εἶδσιν νὰ περιμένωμε τὸ πλοῖο τὴ νύχτα τῆς 5ης Ὀκτωβρίου καὶ νὰ στείλωμε ἐπὶ τόπου γερούς ἄντρες, γιὰ τὰ κασόνια ποὺ θὰ ξεφορτώνανε ζύγιζαν 100 κιλά τὸ καθένα. Ὁ Στρατηγὸς διάταξε νὰ ἐνισχύσῃ ἡ Χωροφυλακὴ τίς φρουρές τῆς ἀπὸ Λιόπεσι μέχρι Κερατέα· ὀρισε ἀξιωματικοὶ καὶ εὐέλπιδες ποὺ εἶχαν παραλάβει τὰ πρῶτα δπλα νὰ ξαναπᾶν μετὸν Ζάγγλη στὴν παραλία· ἀνάθεσε στὴν Ἀστυνομία Πόλεων νὰ στείλῃ ἑκατὸ πιστοὺς πολισμένους νὰ προστατέψουν τὴ μεταφορά. Ἄν λάβωμε τὸ δεύτερο φορτίο πρὶν ἀπ' τὴν Ἀπελευθέρωσιν κ' ἐξοπλιστοῦν οἱ ἄνθρωποι μας με αὐτόματα, ἴσως τότε δαμαστή τὸ ΕΑΜ ποὺ με τὰ χουνιά ἀναγγέλλει πῶς στὶς 28 τοῦ μηνὸς θὰ κάμῃ στὸν Βύρωνα παρέλασιν ἑνας λόχος ἐφεδρικοῦ ΕΛΑΣ. Ὁ ἀξιωματικὸς ποὺ στείλαμε νὰ παρακολουθήσῃ τὴν παρέλασιν ἀναφέρει πῶς ἡ συνοικία εἶχε σημαιοστολιστῇ με πολλὰς ρωσικὰς σημαῖες, ἀρκετὰς ἀμερικάνικες, λίγες ἐλληνικὰς καὶ σχεδὸν καθόλου ἀγγλικὰς. Ἡ παρέλασι ἐγίνε. Προπορευόταν ὁ διοικητὴς τοῦ λόχου πάνω σὲ μοτοσυκλέτα, ξυπόλυτος, ἀκολουθοῦσαν 9 ποδηλάτες, 4 διμοιρίες τῶν 30 ἀνδρῶν, ὀπλισμένων με ἰταλικὰς ἀραβίδες καὶ λίγα αὐτόματα, τέλος ὕγειονομικὸ συνεργεῖο καὶ 3 νοσοκόμες. Ἀλλόκοτο θέαμα ποὺ δὲν πιστεύω νὰ γίνε σὲ ἄλλῃ πόλιν. Μέσα στὴ γερμανοκρατημένη Ἀθῆνα μιὰ συνοικία νὰ σημαιοστολιστῇ, καὶ νὰ κἀν, φανερά κ' ἐπίσημα, πάνοπλο παρέλασιν ἀντάρτικο τμήμα!

Εἶναι λοιπὸν τόσο δυνατὸς ὁ ΕΛΑΣ ποὺ δὲν τολμᾷ νὰ τοῦ ἐναντιωθῇ ὁ Ἀξοντας ; Τὴν ἄλλῃ μέρα πᾶνε κομμουνιστὲς στὸ Γενικὸ Νοσοκομεῖο, ἀπάγουν ἑπτὰ ἀνάπηρους καὶ τοὺς ἐκτελοῦν. Ἐνας ὀγδοὺς ἀντιστέκεται, καὶ πολεμήθηκαν στοὺς θαλάμους με χειροβομβίδες. Πανικὸς πῆρε τοὺς ἀρρώστους· κουτσοί, στραβοί, ἄλλοι ἐγχειρισμένοι, ἄλλοι με πνευ-

μονία, πετάχτηκαν όλοι άπ' τά κρεβάτια και κατέβηκαν στο δρόμο. Τήν έπομένη τó ΕΑΜ διατάζει τούς δημόσιους ύπαλλήλους ν' άπεργήσουν, και τά ύπουργεία κλείνουν. Κύριο αίτημά τους νά διαλυθοῦν τά Τάγματα 'Ασφαλείας. Εί- ναι τόσο άπειλητική ή στάση τοῦ ΕΑΜ πού οί Γερμανοί άρχίζουν τήν τελευταία στιγμή νά χτίζουν τσιμεντένια πο- λυβολεία, έπανδρώνουν γερά τά τούνελ τοῦ Λυκαβηττοῦ και διπλασιάζουν τήν τρομοκρατία. 'Επειδή κάτι έαμίτες πυροβόλησαν στο Δαφνί δυό γερμανούς στρατιῶτες, οί χι- τλериκοί ρίχνονται σάν τά σκυλιά στη συνοικία Πυριτιδοποι- είου, σκοτώνουν τριάντα, πληγώνουν μέ όλμους πολλούς, καΐνε δύο έργοστάσια, καΐν' έκατό σπίτια κι άπάγουν όμή- ρους. Στόν Κολωνό ξεπαστρεύουν οί έαμίτες ένα Γερμανό, για τόν όποιο τουφεκίζονται άμέσως 24 άθώοι πολίτες και 4 γυναΐκες. Στο συνοικισμό 'Αγίου 'Ιωάννου τó ΕΑΜ άφο- πλίζει τήν μικρή φρουρά άπό 6 ναζήδες τοῦ Καλυκοποιείου, και τó ίδιο άπόγεμα τά Ες-Ες πᾶνε και τουφεκίζουν χωρίς διάκριση γυναΐκες, παιδιά, άντρες, κι άπανθρακώνουν σπί- τια μαζί μέ τούς κατοίκους. Στη Νέα Σμύρνη, για τó φόνο δυό στρατιωτῶν, οί Γερμανοί πιάνουν 200 όμήρους μαζεύνον- τας άνθρώπους άπό τίς οὔρες πού περιμένουν τά λεωφορεΐα και πυρπολῶν τó τμήμα 'Αγίας Παρασκευής. 'Η ζωή στην πρωτεύουσα καταντάει κόλαση. Τó χαρακτηριστικό αὐτῶν τῶν έπιθέσεων τοῦ ΕΑΜ είναι πῶς οί κομμουνιστές έξαφα- νίζονται μόλις πυροβολήσουν Γερμανό, χωρίς νά νοιάζονται νά υπερασπιστοῦν ύστερα τόν κοσμάκη.

Οὔτε σταματᾶν τó χαβά ότι τήν 'Αθήνα θά τήν άπελευ- θερῶση μόνος ό ΕΛΑΣ. 'Ακόμη τó πρωί τῆς 29ης Σεπτεμ- βρίου τοιχοκολλιέται προκήρυξη τοῦ ΕΑΜ έναντίο « τοῦ προδότη Σπηλιωτόπουλου ». Για είρωναία τó ίδιο βράδυ (έπί τέλους!) ό Παπανδρέου βεβαιώνει άπό τó ραδιόφωνο τόν διορισμό του. "Όσοι πολίτες άμφιταλατεύονταν, τώρα πιστεύουν· και τή μεταλλαγή αὐτή τή διακρίνεις καθαρά στα πρόσωπα τῶν τρεμουλιάρηδων.

Φεύγουν οἱ Blitzmädel. Πλαδαρές, ἄγαρμπες, ἐγέμιζαν ὥς τώρα τοὺς δρόμους μετὰ τὴν ἀγελαδοσύνη τους. Τίποτα δὲν ἔχουν πού νὰ μοιάζῃ μετὰ τὴν ἀστραπὴ πού φορᾶνε στὸ μανίκι. Ἀστραπὲς ἔχουν τὰ δικά μας τὰ κορίτσια στὰ μάτια, στὰ σβέλτα κορμιά, στὴ ζωντάνια τῆς μελαχρινάδας τους. Φεύγουν οἱ Blitzmädel κάτωχρες, γιατί ἀναλογίζονται τὰ χιλιοκατεστραμμένα γεφύρια τῆς Ρούμελης πού θὰ περάσουν, τὰ γεμάτα παγίδες βουνά της· ἀναλογίζονται τοὺς βομβαρδισμοὺς πού τὶς περιμένουν στὴν πατρίδα. Τέλειωσαν τὰ γλέντια, τέλειωσαν οἱ πορνεῖες, τέλειωσαν τὰ δωρεὰν ταξίδια στὴν Ἑλλάδα πού τοὺς πρόσφερε ὁ Μεγάλος Χίτλερ...

Ἡ Κατοχὴ ἀποτελέσῃ μοναδικὴ εὐκαιρία νὰ βγοῦν ἀπάνω μεγαλοδύναμοι ἡγέτες τοῦ Καλοῦ ἢ τοῦ Κακοῦ. Ἐνῶ ὁμοῦς ἓνα πλῆθος ἀπὸ σατανάδες καὶ αἰμοβόρους κακούργους παρουσιάζουν καταπληκτικὴ τὴν ἀνθήση τοῦ Κακοῦ, οὔτε ἓνας δυναμικὸς ἄνθρωπος δὲν φανερώθηκε γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ Καλό. Καὶ ἀπ' αὐτὸ κυρίως προέρχεται ἡ δυστυχία τοῦ τόπου.

Digitized by 10uk1s, Feb 2009

Digitized by 10uk1s

Α Π Ε Λ Ε Υ Θ Ε Ρ Ω Σ Η

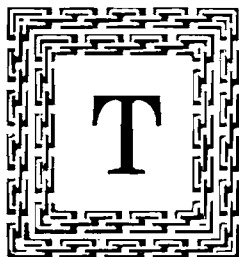
ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΚΑΡΚΙΝΩΜΑ ΤΟΥ ΕΜΦΥΛΙΟΥ

πολέμου, πού κατατρώει την 'Αθήνα, ό Σπηλιωτόπουλος λαβαίνει εκείνο τό περίφημο πρώτο τηλεγράφημα τοῦ στρατηγού Σκόμπι πού τόν καθιστά ὑπεύθυνο γιά τήν τάξη στήν 'Αττική « μέχρις ἀφίξεως Βρετανικῶν Στρατευμάτων ». Τήν ἴδια ὥρα παίρνομε τό δεύτερο τηλεγράφημα τοῦ Σκόμπι : « 'Ο ΕΛΑΣ θά διαταχθῇ νά κρατήσῃ τās δυνάμεις του ἔξω περιοχῆς 'Αττικῆς ὅπως ἀποφευχθῇ σύγχυσις ». Κανένας δέ μαθαίνει ἀμέσως τὰ μεγάλα νέα, καί μόνο τήν ἐπομένη μόλις ξημερώσῃ, πηγαίνω τό κείμενο στόν ἀρχηγό τῶν Φιλελευθέρων Σοφούλη καί τόν ἐκπρόσωπο τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος Στέφ. Στεφανόπουλο. 'Αλλά ἡ ἐπίσημη βεβαίωση πῶς ἔρχεται Βρετανικός Στρατός καί πῶς ὁ ΕΛΑΣ θά κρατηθῇ πέρα ἀπό τήν πρωτεύουσα δέ μένει οὔτε στιγμή κρυφή. Διαδίδεται σάν ἀστραπή ὡς κάτω στόν Πειραιά, καί τό μεσημέρι βουρίζουν οἱ δρόμοι ἀπό τὰ νέα. "Ερχεται κι ἄλλο τηλεγράφημα τοῦ Σκόμπι, ἐμπιστευτικό, πού δέν ἀνακοινώνεται : « "Όταν Γερμανοί ἀποσυρθοῦν ἢ παραδοθοῦν δώσατε ὁδηγίας εἰς Τάγματα 'Ασφαλείας εἴτε νά λιποτακτήσουν οἱ ἄνδρες καί μεταβοῦν οἰκίας των, εἴτε παραδοθοῦν εἰς σās. Θά συνεργασθῇτε μετὰ Διευθυντοῦ 'Αστυνομίας ἐπ' αὐτοῦ καί θ' ἀποφασίσετε τότε ποῖον δρόμον θ' ἀκολουθήσετε ». 'Η μανία τοῦ ΕΑΜ κατὰ τοῦ Σπηλιωτόπουλου, πού ἦταν ὡς τώρα περίσσια, γιγαντώνεται. Χουινιά στίς συν-οικίες, ἔντυπα, ἐπιγραφές στοὺς τοίχους, ὀργιάζουν : « 'Ο

Σπηλιωτόπουλος εργάζεται ενάντια στην 'Εθνική Κυβέρνηση». «Είναι προδότης, σύντροφος του Ράλλη». «Είναι γκεσταπίτης, κι οί διαταγές του βγαίνουν από τὰ γραφεῖα τῶν Ες-Ες». 'Απέναντι ἀπὸ τὸ σπίτι πού κρύβομε τὸν στρατ. Διοικητὴ ἦρθαν ἀποβραδὶς ἐπονιτάκια κ' ἔγραψαν μὲ κόκκινα γράμματα : «Θάνατος στὸ Σπηλιωτόπουλο». Κάθε πρωὶ πού ἀνοίγει τὸ παράθυρο διαβάζει τὴν καταδίκη του. Στὸ τέλος τοιχοκολλιέται σ' ὅλη τὴν πόλη ἡ εἴδηση πὼς τὸ ΕΑΜ ἔλαβε δῆθεν ἀπὸ τὸ Λονδίνο ἐπίσημο τηλεγράφημα πού διαψεύδει τὸν διορισμὸ τοῦ Στρατηγοῦ. Αὐτὸ τὸ τροπάρι βαστάει μὲ πείσμα ὁλόκληρη βδομάδα. 'Η ἀνεπάρκεια τῆς ἡγεσίας τοῦ ΚΚΕ φαίνεται ἀπὸ τὴ γκάφα πού παθαίνει μ' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Διαψεύδει ἐπίμονα κάτι πού ξέρεи πὼς εἶν' ἀλήθεια, δείχνοντας ἔτσι μόνο του πὼς οἱ Σύμμαχοι τὸ ἔβαλαν στὸ περιθώριο. 'Η πνευματικὴ μικρότητα τῶν ἀνθρώπων πού στέκουν ἀντίπαλοί μας βοηθεῖ τὸ ἔργο μας. 'Απὸ τὴν ἀρχὴ τῆς Κατοχῆς σύγχυση βασιλεύει στὰ κεφάλια τῶν ἀρχικομμουνιστῶν· μιὰ μεθᾶν ἀπὸ ἐπιτυχίες καὶ μιὰ πανικοβάλλονται, μιὰ ξιπάζονται ἀπὸ τὴ δύναμη πού συγκεντρώθηκε στὰ χέρια τους, καὶ μιὰ ἡ ἄσκησις τῆς ἐξουσίας, μὲ τὸ ν' ἀποδείχνη τὴν ἀνικανότητά τους, τοὺς κάνει διστακτικούς. "Όταν ὁ Περρίκος τίναξε τὴν ΕΣΠΟ, τὸ ΚΚΕ χαρρακτήρισε τὸ περίφημο αὐτὸ σαμποτάζ σὰν «ἄσκοπη προβοκάτσια πού δημιουργήσε θύματα χωρὶς λόγο». Ὡς τὸ 1943 τὸ ΚΚΕ δὲν κάνει ἀγώνα γιὰ τὴν 'Ελευθερίαν παρὰ γιὰ τὸ ψωμί καὶ τὰ μεροκάματα. Τοὺς πρώτους ἀντάρτες πού φάνηκαν στὰ Γεράνεια τοὺς ἀπαρνιέται. "Ετσι στὴν δηλομέλεια τοῦ κόμματος ὁ σύντροφος Σιάντος λέει : «Μὲ τὸ κουμπούρι δὲν τρώει ὁ λαὸς ψωμί». Μὰ ἂν τὸ ΚΚΕ παραστρατεῖ, τὸ Κρεμλίνο τοῦ δείχνει τὸν σωστὸ δρόμο. Τὸ ραδιόφωνο τῆς Μόσχας ἐπαινεῖ καὶ τὸν Περρίκο καὶ τὸ ἀντάρτικο. Ὁ Στάλιν ξέρεи τί θέλει, ἐνῶ οἱ δικοὶ μας κομμουνιστὲς ξέρουν μόνο νὰ σκοτώνουν. Καταστρέφουν μόνοι τους, σιγά - σιγά, μὲ στραβοπατήματα, τὸ τρανὸ οἰκοδόμημα πού

κατάφερε νὰ στήση, χύνοντας τόσο αἷμα, ὁ Βελουχιώτης στὰ βουνά.

ON ΕΛΕΓΑΝ Leslie Rufus Shep-
pard. "Όταν τὸν πρωτογνώρισα εἶ-
χε μαῦρα μαλλιά, τόσο μαῦρα πὺ
ἀντανακλοῦσαν σὰν καθρέφτης τὸ
φῶς. Ἀργότερα παρουσιάστηκε κα-
στανός, ὕστερα πάλι μαῦρος, καὶ τὴν
ἡμέρα πὺ σκοτώθηκε ἦτανε ξανθο-
κόκκινος. Φανατικὸς σοσιαλιστής,
καθηγητὴς Πανεπιστημίου, στάλθη-

κε τὸ 1939 μὲ τὸν Windgate στὴν Ἀβησσυνία, ὅπου πολέ-
μησε ὅσο ν' ἀπελευθερωθῇ ἡ χώρα. Τὸν Ἰούνιο τοῦ '42,
τότε πὺ κινδύνευε ἀπὸ τὸν Ρόμμελ ἢ Ἀλεξάνδρεια, τὸν
κάλεσαν στὴν Αἴγυπτο νὰ ὀργανώσῃ μὲ τοὺς φελάχους κλε-
φτοπόλεμο, γιὰτὶ μιλοῦσε καλὰ ἀραβικὰ καὶ σαγήνευε τοὺς
ἰθαγενεῖς — ἄλλος Λῶρενς. Μόλις ἀπόφυγε τὸν κίνδυνο ἢ
Αἴγυπτος, στάλθηκε στὴν Ἑλλάδα, φθινὸπωρο τοῦ '42. Κα-
τέβηκε μιὰ νύχτα μὲ δυὸ ἀκόμα ἀξιωματικούς στὸν Ὀλυμπο,
ἀλλὰ καθὼς ὁ ΕΛΑΣ δὲν εἶχε ἀνάψει κανονικὰ φωτιές τ'
ἀλεξιπτώτα πέσανε μὲ δυνατὸν ἄνεμο πάνω σὲ βράχια κ'
οἱ σύντροφοί του σκοτώθηκαν. Αὐτὸς πληγώθηκε. Μολονό-
τι ἢ πρώτη του ἐπαφὴ μὲ τὸν ΕΛΑΣ στάθηκε τόσον ἄτυχη,
ὁ Σέπερντ ἀγάπησε τοὺς ἀντάρτες. Πόσες φορές δὲν τὸν
ἀκούσαμε νὰ ὑμνῇ τοὺς Ἕλληνες χωριάτες γιὰ τὴν καθολικὴ
ἀντίστασή τους, ἀλλὰ καὶ νὰ λυπᾶται τὰ παιδιὰ πὺ τρέξαν
νὰ προσφέρουν τὴ ζωὴ τους χάρι τῆς ἐλευθερίας καὶ πέσανε
σὲ χέρια κακοποιῶν. Μισοῦσε τοὺς ἰστρούχτορες τοῦ κομ-
μουνισμού. Δύο χρόνους ἔμεινε στὸ ἀπέραντο πεδίο μάχης
πὺ λεγόταν Ἑλλάδα καὶ πάτησε ὅλα τὰ βουνὰ τῆς Ρούμελης,
ἀπὸ τὸ Καλλίδρομο ὡς τ' Ἀγραφα· σ' αὐτὸν παραδόθηκε
στὶς 9 Σεπτεμβρίου τοῦ '43 ἢ ἰταλικὴ Μεραρχία Infante
κάπου 10.000 ἄνδρες, πὺ ὅλα τὰ ὅπλα τους τὰ πῆρε ἀργό-

τερα με μπαμπεσιά ο ΕΛΑΣ. Λίγο πριν από την πρωτοχρο-
νιά ονομάστηκε συνταγματάρχης αρχηγός των Βρετανών
Ἀττικῆς ἀντί τοῦ Don Stott με ἔδρα τὸν Ἑλικῶνα. Ἐκεῖ
ἐβλάψε τόσο σημαντικά τοὺς Γερμανοὺς ποὺ τοὺς ἀνάγκασε
νὰ τὸν κυνηγήσουν καὶ νὰ τοῦ κάψουν τὸ Ἀρχηγεῖο. Τότε
γύρισε στὴν Ἀθήνα καὶ κατοίκησε στὸ σπίτι τοῦ Θάνου
Καψάλη¹, στὸ Ψυχικό. Εἶχε προσγειωθῇ στὸν Ὀλυμπο
ἀριστερός, ἀλλὰ μετὰ τὴ γνωριμία του με τὸν Ἄρη καὶ τοὺς
καπετανέους μᾶς μιλοῦσε σὰν δεξιὸς — τώρα ἦταν πραγμα-
τικά προσγειωμένος στὴν Ἑλλάδα. Δίπλα στὸ σπίτι τοῦ
Καψάλη ἔμενε ὁ Σιμᾶνα τῶν Ες-Ες, καὶ ὁ Sheppard τὸν
παρακολουθοῦσε ἀντὶ νὰ τὸν παρακολουθῇ ὁ Γερμανός. Ὅ-
ταν ἔγινε ἐπίταξις σὲ δυὸ δωμάτια τοῦ Καψάλη γιὰ νὰ κα-
θίσῃ ὁ ὑπασπιστὴς τῶν Ες-Ες, πάλι ὁ Σέπερντ δὲ θέλησε
νὰ φύγῃ, προσπαθοῦσε μόνο νὰ κρύβεται ἀπὸ τὸν κ. ὑπασπι-
στή. Μέρα - νύχτα ὀργάνωνε σαμποτάζ γιὰ ν' ἀχρηστεύῃ
ἀτμομηχανές καὶ νοιαζόταν νὰ σώσῃ τὸ Ἠλεκτρικὸ Ἐργο-
στάσιο. Γιὰ τὰ σαμποτάζ συνεννοεῖτο με τὸν διευθυντὴ τοῦ
ΣΠΑΠ Παπαλεξάνδρου καὶ κατωτέρους τῶν ΣΕΚ, γιὰ τὸ
ἐργοστάσιο με τὸν ἠλεκτρολόγο Γεώργ. Λάβδα. Τὶς συναν-
τήσεις του τίς ἔκανε στὸν Βασιλικὸ Κῆπο, βοηθημένος ἀπὸ
τὴν Νίκη Ράλλη, κόρη τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ποὺ τὸν ὑπρέ-
τησε θαυμαστά. Τρεῖς ἀσύρματοι τὸν κρατοῦσαν σὲ διαρκὴ
ἐπικοινωνία με τὸ Κάιρο, ὡς τὸν Μάιο τοῦ '44 ποὺ διατά-
χτηκε νὰ ξανανέβῃ στὸν Ἑλικῶνα. Πῆρε ἓνα αὐτοκίνητο
με ὁδηγὸ τὸν Βασίλη Σωτήρχο, τὴν ἀδερφή του Ὀλγα, τὸν
ἀσυρματιστὴ Braugh, τὸν ὑπολοχαγὸ Mac Intyre καὶ ξε-
κίνησαν γιὰ τὸ βουνό. Ἐξω ἀπὸ τὸ Ἐρημόκαστρο τοὺς
ἐπίασε γερμανικὸ μπλόκο. Τοὺς ἔκλεισαν στὸ σχολεῖο τῆς
κοινότητος κ' ἔστειλαν νὰ φέρουν ἀξιωματικὸ ἀπὸ τὴ Θήβα
νὰ τοὺς ἀνακρίνῃ. Ἐκανε πολὺ ζέστη, κι ὁ ἱδρωτὰς ξέβαφε τὴ
μπογιὰ ἀπὸ τὰ φρύδια καὶ τὰ μαλλιά τῶν Ἑγγλέζων. Ἐλπί-
δα νὰ σωθοῦν δὲν ὑπῆρχε· μόλις ἔμπαινε ἀνακριτὴς μέσα,

1. Ὁ ἄλλοτε ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

καὶ βλάκας ἂν ἦταν θὰ τοὺς καταλάβαινε. Ἡ Ὀλγα, ποὺ ἤξερε γερμανικά, ἀνάλαβε νὰ τοὺς γλιτώσῃ. Ἐκρυψε στὸν κόρφο τῆς τὰ ἐπικίνδυνα χαρτιά ποὺ κουβαλοῦσαν, μαζί μὲ 200 χρυσές, καὶ ζήτησε νὰ μιλήσῃ τοῦ λοχία ἀρχιφύλακα. Τοῦ ἐξήγησε πὼς κάνουν μαύρη ἀγορὰ γιὰ λογαριασμό γερμανοῦ συνταγματάρχῃ κι ὅτι θὰ ἔβρισκε μπελά ἂν τοὺς καθυστεροῦσε. Λίγο μὲ τ' αὐστηρό, λίγο μὲ χαμόγελα καὶ μὲ τσιγάρα, κατάφερε νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ¹.

Ἀρχὰς Ἰουλίου κλήθηκε ὁ Σέπερντ στὴ Μ. Ἀνατολή, ὅπου γύρισε πίσω μὲ καίκι τῶν ὅπλων «St. John». Ἐνὰ βράδυ, ἐνῶ γινόταν μεγάλη μάχη μεταξὺ Χιτῶν κ' ΕΛΑΣ στὸ Ὡησεῖο, ἔφερε ὁ Καψάλης τὸν Σέπερντ στὸν Σπηλιωτόπουλο. Ἡ πρώτη συνάντησις δὲν πῆγε καλὰ, γιὰτὶ ὁ ἀγγλος συνταγματάρχης ἦταν ἐπιφυλακτικὸς. Ἀπὸ διαβολὲς τοῦ ΕΑΜ πίστεψε πὼς ὁ στρατ. Διοικητὴς ἦταν «μοναρχοφασίστας, ὄργανο τῆς Δεξιᾶς» καὶ πὼς εἶχε παραδώσει τὰ ὅπλα τοῦ Καίρου στοὺς Χίτες. Ὅταν ὁμως βεβαιώθηκε πὼς τὰ ὅπλα, ἀπὸ τὸ πρῶτο ὡς τὸ τελευταῖο, εἶχαν ἀποθηκευτῇ στὴν Ἀστυνομία, ὅταν ἐγνώρισε τὸν Στρατηγὸ καλύτερα, καὶ μὲ τὴν ἐπιτροπὴ τοῦ Καψάλη, στὸν ὁποῖον εἶχε ἀπεριόριστη ἐμπιστοσύνη, ἄλλαξε κι ἄρχισε μαζί μας πιστὴ συνεργασία. Ὁ Σέπερντ τώρα κατέχει μεγάλη θέση, σύνδεσμος τοῦ Ἀγγλικοῦ Στρατηγείου μὲ τὴν Ἑλλάδα· ἡ γνώμη του βαραίνει πολὺ στὶς ἀποφάσεις τῶν Ἀγγλων, κ' ἡ βοήθεια ποὺ προσφέρει στὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἀνυπολόγιστη. Σὰν γνήσιος Βρετανὸς ἔχει πολιτικὴ ὠριμότητα· ἀπὸ τὴν ὁμίχλῃ τοῦ μπερδεμένου παρόντος βλέπει καθαρὰ τί χρειάζεται τὸ μέλλον.

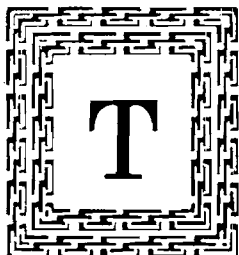
— Δὲν σᾶς ἀνησυχοῦν, τὸν ἐρώτησα, οἱ δυνάμεις ποὺ ἔχει

1. Ὁ Σέπερντ σκοτώθηκε κατὰ τὰ Δεκεμβριανὰ ἀπὸ νάρκη στὴν ὁδὸν Πατησίων, πηγαίνοντας νὰ σώσῃ τὸν διερμηνέα του Πινότση καὶ τὸν Βασίλη μὲ τὴν Ὀλγα Σωτήρχου ποὺ τοῦ ἔστειλαν μήνυμα πὼς κινδυνεύει ἡ ζωὴ τους. Τὴν ἐπομένη ὁ ΕΛΑΣ ἔπιασε τοὺς Σωτήρχους, ποὺ ἐξαφανίστηκαν καὶ πιθανότατα ἐκτελέστηκαν.

μέσα στην Ἀθήνα τὸ ΕΑΜ κ' οἱ δυνάμεις τοῦ ΕΛΑΣ πού μᾶς κυκλώνουν ἀπ' ἔξω ;

— "Οχι. "Οταν φύγουν οἱ Γερμανοί, ΕΛΑΣ κ' ΕΑΜ θὰ καταπέσουν, γιατί θὰ λείψῃ τὸ κίνητρο πού κινεῖ τ' ἄδολα παλικάρια τους, θὰ λείψῃ ἡ δίψα γιὰ ἐλευθερία, πού φέρνει τὸν κόσμον πρὸς αὐτά.

Γνώμη σοφὴ πού λίγοι τότε τὴν παραδέχονταν. Ὁ Σέπερντ ἦταν ἀπὸ τοὺς Βρετανούς πού διατηροῦσαν, σὰν τὸν Τσῶρτσιλ, ἔντονη αὐτοκρατορικὴ συνείδηση. Τὴν ἐλληνικὴ φυλὴ τὴν ἐβλεπε σὰν ὄργανο τῆς ἀγγλοσαξονικῆς διεισδύσεως στὴν Ἀνατολή. Ἐνθουσιάστηκε ν' ἀκούῃ τὸν Μαρκεζίνη νὰ τοῦ ἀναπτύσῃ παρόμοιες ἰδέες, καὶ κάθονται τὰ βράδια ὥρες ὁλόκληρες οἱ δύο τους καὶ πλέκουν ὄνειρα.

ΟΥΤΟ ΤΟΝ ΟΚΤΩΒΡΙΟ θὰ ἐλευθερωθοῦμε· ὅλα τὰ σημάδια τὸ προμαντεύουν. Ἐκεῖνη ἡ σιδερένια πειθαρχία τῶν Ναζήδων χαλάρωσε. Οἱ φρουροὶ κροτίζουν πάντα τὰ τακούνια καθὼς παρουσιάζουν ὅπλα στοὺς ἀξιωματικούς, ἀλλὰ τὸ κάνουν ἀπὸ συνήθεια, χωρὶς σέβας στὸν ἀνώτερο, χωρὶς τὴν παλιὰ ἀκρίβεια

πού ἀποτελοῦσε τὴ δύναμη τῆς Βέρμαχτ. Οἱ Γερμανοὶ φεύγουν, δὲ φεύγουν· φεύγουν δὲ φεύγουν— ὅλο φεύγουν κι ὅλο παρουσιάζονται καινούριοι. Τί ἤθελε ὁ ὑπουργὸς Τύπου Καρτάλης νὰ μᾶς πῇ ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο Ρώμης, τίς προάλλες, πὼς ἡ Ἑλλάδα δὲν ἔχει ἐδαφικὲς ἀπαιτήσεις ἀπὸ τοὺς καλοὺς γειτόνους της καὶ πὼς οἱ Βρετανοὶ ἔρχονται κιόλας νὰ καταλάβουν τὴν Ἀττικὴ ; Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν οἱ Χιτλερικοὶ νὰ κουβαλήσουν πάλι 1500 στρατιῶτες ἀπὸ τὴν Κρήτη γιὰ νὰ ὑπερασπιστοῦν τὰ παράλια τῶν Μεσογείων πού περιμένουμε τὰ ὅπλα. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ὁ κόσμος ρωτᾷ : « πὺ εἶναι οἱ Ἀγγλοὶ τοῦ Καρτάλη ; » καὶ σὰν μικρὰ παι-

διά, καθώς δὲν τοὺς βλέπουν, ἀπελπίζονται : « Γιατὶ δὲν ἔρχονται λοιπόν ; Πόσοι ἀπὸ μᾶς θὰ ζήσουν ὅσο νὰ ἐλευθερωθοῦμε ; » Δὲν ἔχουν ἄδικο. Οἱ Βούλγαροι σκοτώνουν στὴν Θράκη καὶ τὴ Μακεδονία περισσότερους ἀπὸ πρὶν. Ὡς « συνεμπόλεμοι » τῶρα δὲν ἐννοοῦν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ ἑλληνικὰ χῶματα, καὶ τὰ βουλγαρικὰ ὄργανα τοῦ κομμουνισμοῦ ποὺ μπῆκαν μέσα εἶναι χειρότερα ἀπὸ τὰ βουλγάρικα ὄργανα τοῦ χιτλερισμοῦ. Οἱ Γερμανοὶ τουφεκίζουν (ἀπὸ μείναν λίγοι καὶ φοβοῦνται) ὅσο ποτέ. Τὸ ΕΑΜ ἀναθαρρεῖ ἀπὸ τὶς δηλώσεις τῆς 29ης Σεπτεμβρίου τοῦ Παπανδρέου κ' ἐξαχρειώνεται. Οἱ συμπλοκὲς ἐναντίο του στὶς συνοικίες δὲν σταματᾶν. Σὲ μιὰ μόνη νύχτα αἱματοκυλιστήκανε στὸ Γαλάτσι, Ἡράκλειο, Βεΐκου, Καλογρέζα, Κυψέλη, Ροῦφ καὶ Πετράλωνα. Ἡ περιοχὴ τῆς Καισαριανῆς συρματοπλέχτηκε ἀπὸ τοὺς ἀριστεροὺς, δὲ ζυγώνει πιά Γερμανὸς ἐκεῖ. Στὸ Παγκράτι ἐνοπλοὶ τοῦ ΕΛΑΣ κατέλαβαν τὶς γέφυρες τοῦ Ἰλισσοῦ, κλεῖσαν τὶς εἰσόδους τῆς συνοικίας καὶ τρομοκρατοῦν τοὺς κατοίκους μὲ φόνους κ' ἐκβιασμούς. Γιὰ νὰ ἀναπτρωθῇ τὸ ἥθικὸ τοῦ λαοῦ τὰ παιδιὰ τῶν ὁργανώσεων μπαίνουν στοὺς κινηματογράφους καὶ μοιράζουν προκηρύξεις, πᾶνε τὶς Κυριακὲς στὶς ἐκκλησίες, σταματᾶν τὴ λειτουργία καὶ ἀπὸ τὸν ἄμβωνα συνιστοῦν ἔνωση καὶ πειθαρχία. Στὸν Ἅγιο Κωνσταντῖνο ἢ στὸ Μεταξουργεῖο τὸ ἐκκλησίασμα φοβᾶται καὶ σκορπίζει, ἄλλοῦ ὅμως χειροκροτεῖ τοὺς νέους.

Ὁ γερμανικὸς στρατὸς ἀναγκάζεται στὶς 3 Ὀκτωβρίου νὰ ρίξῃ ἀπὸ ἀεροπλάνα ἐντυπὴ τελευταία εἰδοποίηση : « Ἡμέραν καὶ νύκτα λαμβάνουν χώραν δολοφονίαι, ἀνταλλαγὰι πυροβολισμῶν, ληστρικὰ ἐπιθέσεις, λεηλασίαι καὶ πράξεις σαμποτάζ. Ὁ Γερμανικὸς Στρατὸς ἀπεφάσισεν ὅπως ἀμέσως καὶ μὲ ὅλα τὰ εἰς τὴν διάθεσίν του μέσα παρέμβῃ μὲ δριμύτητα. Τὸ ἀθῶον αἷμα τὸ ὁποῖον θὰ ρεῦσῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τοιούτων ἐνεργειῶν θὰ βαρύνῃ ἀποκλειστικῶς τοὺς ὑποκινητάς τῶν ταραχῶν ». Λόγια βλάκικα στρατοῦ ποὺ ἔχει χάσει τὴν ψυχραιμία του. Τὶς ταραχὲς τὶς κάνουν ἀλητείες ποὺ δὲν ἔχουν τίποτα νὰ φοβηθοῦν ἀπὸ ἀντίποινα, ἀφοῦ

τὴν τιμωρία θὰ τὴν ὑποστοῦν ἀθῶοι νοικοκυραῖοι. Τὴν ἴδια μέρα, 3 Ὀκτωβρίου, ὁ Ἑβερτ φέρνει τοῦ Σπηλιωτόπουλου προκήρυξη πρὸς τὸν Ἑλληνικὸ Λαόν, ὑπογεγραμμένη ἀπὸ τοὺς ὑπουργοὺς Θ. Τσάτσο καὶ Ζέβγο, πού ἔρχονται στὴν πρωτεύουσα ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑθνικῆς Κυβερνήσεως. Οἱ ὑπουργοὶ βρίσκονται ἀκόμα στὴ Ρούμελη, ἀλλὰ στέλνουν τὴν προκήρυξη νὰ τοιχοκολληθῇ. Τοῦτο τὸ κάνουμε ἀμέσως, κι ὁ κόσμος πιστεύει γιὰ καλοσημαδιὰ τὸν ἐρχομὸ ἐνὸς δεξιοῦ κ' ἐνὸς ἀριστεροῦ ὑπουργοῦ ἐνωμένων, μὴ πού ἡ προκήρυξη εἶναι ἀστοχα διατυπωμένη, καλεῖ νὰ πειθαρχήσῃ ἡ «ἐαμικὴ καὶ ἡ ἀντιστασιακὴ παράταξι», σὰν νὰ θεωρῆται ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση ὁ κομμουνισμὸς ὡς θέσις κ' οἱ ἐθνικιστὰι ὡς ἀντίθεσις. Ἡ προκήρυξις αὕτη κάνει τὸ ΕΑΜ ἀκόμα σκληρότερον. Ὁ Τσαπόγας τυπώνει δηλώσεις γιὰ νὰ βεβαιώσῃ πὼς ἀνάλαβε νὰ τηρήσῃ τὴν τάξιν μετὰ τὴν Πολιτοφυλακὴ καὶ προτρέπει χωροφύλακες, ἀστυφύλακες καὶ τσολιάδες νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν στρατ. Διοικητὴ καὶ νὰ τρέξουν κοντὰ του. Ἡ πίεσις κατὰ τοῦ Στρατηγοῦ εἶναι τόση πού ἀναγκάζεται νὰ στείλῃ τὸ Α' Σῶμα Στρατοῦ ΕΛΑΣ τὸ ἔγγραφο 3009 γιὰ νὰ τὸ διατάξῃ νὰ διαλύσῃ ἀμέσως τὰ συνοικιακὰ φρουραρχεῖα του, νὰ σταματήσῃ δολοφονίες καὶ φορολογίες, νὰ μὴν προβῇ σὲ καμιά κατάληψιν κτιρίου χωρὶς δική του ἄδεια καὶ ν' ἀπομακρύνῃ ἀπ' τὴν πόλιν τοὺς ρέμπελους τοῦ Τσαπόγα, ἀπειλώνοντας πὼς ἂν δὲν ὑπακούσουν θὰ τοὺς χτυπήσῃ αὐτός. Παράλληλα τηλεγραφεῖ τοῦ Βεντῆρη, ὑπ' ἀριθ. 108 : «Παρακαλῶ ἐνεργήσατε καθορισθῇ σαφέστατα ἐὰν διὰ τηρησὶν τάξεως θὰ συμμορφωθῶμεν διαταγὰς στρατηγοῦ Σκόμπι, αἵτινες ἀποκλείουν ΕΛΑΣ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εἰς Ἀττικὴν. Τὸ ζήτημα εἶναι σοβαρώτατον διότι ΕΑΜ, στηριζόμενον δηλώσεις Πρωθυπουργοῦ καὶ ὑπουργῶν Τσάτσου καὶ Ζέβγου, ἐπιμένει συμμετοχὴν. Ἀναφέρομεν ὅτι πλὴν κεντρικῆς ζώνης Ἀθηνῶν ΕΑΜ ἐπικρατεῖ».

Ἡ αὐστηρὴ διαταγὴ τοῦ στρατ. Διοικητῆ φέρνει νέον κύμα ἀπὸ βρισιὰς ἐναντίον του. Ζωγραφίζουν σὲ μερικὰς συνοικίας κρεμάλα καὶ δίπλα γράφουν : «Ἐφτασε ἡ ὥρα

σου, προδότῃ Σπηλιωτόπουλε ». Τὴ συμφωνία τῆς Καζέρτας, ποὺ τόσο τὴ διαλάλησαν τὰ ραδιόφωνα, ποὺ τὴν ὑπόγραψε ἐκ μέρους τοῦ ΕΑΜ ὁ Σαράφης, οἱ κομμουνιστὲς τὴν περιφρονοῦν. Καὶ ἡ Ἀθήνα βασανίζεται. Δὲν ἔχει φῶς, σταμάτησαν οἱ ἐφημερίδες, σταμάτησε ὁ ραδιοσταθμὸς, κόπηκαν ὅλες οἱ συγκοινωνίες, ἡ κυκλοφορία τῶν πεζῶν ἀπαγορεύτηκε μετὰ τὶς ἔξι τ' ἀπόγεμα· οὔτε μιὰ ντομάτα, οὔτ' ἓνα καλάθι σταφύλι δὲν ἔρχεται ἀπὸ τὴν ὑπαιθρο, κι ὁ κόσμος πεινάει. Ὀλόκληρος ὁ γερμανικὸς στρατὸς τοῦ Μοριᾶ πέρασε πρὸς τὴ Ρούμελη χωρὶς νὰ ἐνοχληθῇ καθόλου ἀπ' τοὺς ἀντάρτες· μερικὰ παιδιὰ μόνο θέλησαν νὰ πιάσουν τὶς κλεισοῦρες καὶ νὰ τοὺς λιανίσουν, μὰ οἱ καπετανεοὶ τὰ ἐμπόδισαν. Εἶναι φανερό πῶς τὸ ΕΑΜ κρατᾷ τὴ δύναμή του γιὰ τοὺς Ἕλληνες. Ἡ γέφυρα τοῦ Ἰσθμοῦ τινάχτηκε, μὰ ὁ ΕΛΑΣ περνάει τμήματά του πρὸς τὰ ἐδῶ μὲ βάρκες. Ἀπὸ τὰ μακελιὰ ποὺ ἔκαμε στὴν Καλαμάτα, τὸν Πύργο καὶ τὸ Μελιγαλὰ μαντεύει κανεὶς τί περιμένει τὴν Ἀθήνα ἀν τὴν ἐλευθερώσῃ ὁ Βελουχιώτης. Τὶς μικροσυμπλοκὲς στοὺς συνοικισμοὺς τὶς διαδέχονται τώρα μάχες ἐκ παρατάξεως. Ἀταχτοὶ τοῦ ΕΑΜ χτυπᾶν κοντὰ στὴν Ὀμόνοια τὸ ξενοδοχεῖο « Ἑρμῆς » ὅπου στεγάζονται τμήματα ἐθνικιστῶν· ἓνα τάγμα ΕΛΑΣ ἐπιτίθεται νύχτα - μέρα μὲ πείσμα στὸ Ὑψηλο, ὅπου ἔχει συγκεντρώσει ὁ Γρίβας τοὺς Χίτες του. Ἀνυσηχοῦμε καὶ γιὰ τὴ δεύτερη ἀποστολὴ ὀπλων. Ἐνῶ ἡ θάλασσα εἶναι ἀκίνητη σὰ λάδι, τὸ καίχι καθυστερεῖ. Τὸ τμήμα ἀπὸ 70 χωροφύλακες, ποὺ ἔστειλε ὁ στρατ. Διοικητὴς στὸ Λιόπεσι γιὰ νὰ προστατέψῃ τὴ μεταφορὰ τῶν ὀπλων, ὁ ΕΛΑΣ τὸ ἀπομόνωσε καὶ τὸ πολιορκεῖ στὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ.

Οἱ Γερμανοὶ τῶν Ἀθηνῶν τραβιοῦνται κάθε νύχτα πρὸς τὴν πεδιάδα τῆς Ἐλευσίνας. Σημαίνουν ἐδῶ μὲ τὶς σειρῆνες συναγερμὸ γιὰ νὰ κλείσουν οἱ πολῖτες τὰ παράθυρά τους, ὥστε νὰ περάσουν οἱ φάλαγγες ἀπαρατῆρητες, μὰ ποῦ νὰ γελάσῃς τοῦ Ρωμιού. Ὁ στρατ. Διοικητὴς ἔχει κάθε πρωὶ ἀκριβέστατα δελτία πόσοι φύγανε καὶ τηλεγραφεῖ στὸν

Σκόμπι σωστά πώς ἡ ἐκκένωση θά 'χῃ συντελεσθῇ ὡς στίς 10 Ὀκτωβρίου. Ὁ κομμουνιστὴς Γκιουζέλης εἰδοποιεῖ τὸν Ἔβερτ ὅτι ἡ συνοδεία τῶν δύο ὑπουργῶν ἔφτασε στὴν Πάρνηθα καὶ νὰ πεταχθῇ νὰ τοὺς παραλάβῃ. Μὲ τ' αὐτοκίνητο τῆς Ἀστυνομίας πηγαίνει ὡς τὰ ριζὰ τοῦ βουνοῦ, ἀπὸ κεῖ πεζῇ ὡς τὸ γυναικεῖο Μοναστήρι τῶν Κλειστῶν ὅπου τὸν περιμένουν οἱ ἐπίσημοι. Κατεβάζει στὴν Ἀθήνα πέντε ἀνθρώπους· δύο ὑπουργούς, Τσάτσο καὶ Ζέβγο, δυὸ ἀξιωματικούς, Κατσώτα καὶ Παπαμαντέλο, καὶ τὸν πολιτευόμενο Χατζήμπεη. Ὑπάρχει κίνδυνος στὸ δρόμο τοὺς μόνο τὸ γερμανικὸ μπλόκο τῶν Τριῶν Γεφυριῶν, μὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιγραφῆς στὸ τζάμι τοῦ αὐτοκινήτου « *Polizeipresidium* » περνᾶν ἀνενόχλητοι καὶ πᾶν ἀπὸ χωράφια (μὴν τύχη καὶ ἀναγνωριστὴ κανεῖς) στὸ σπίτι τοῦ Ἔβερτ, Προμηθέως 42, τέρμα Ἀχαρνῶν. Ἐκεῖ μένουν τὴ νύχτα ὁ Τσάτσος μὲ τὸν Κατσώτα, ἐνῶ ὁ Γκιουζέλης κρύβει ἄλλοῦ τὸ σύντροφό του. Τὴν ἐπομένη ζώνουν ἐλασίτες τὸ σπίτι τοῦ Ἔβερτ. Τί τρέχει ; Θά 'ρθῇ ὁ Ζέβγος καὶ γιὰ ἀσφάλεια θά φρουρηθῇ ὁλόγυρα ἡ περιοχὴ ἀπὸ ἀντάρτες. Ἐκεῖ γίνεται σύσκεψη τῶν νεοφερμένων ὑπουργῶν μὲ τὸν Μανουηλίδη καὶ τὸν Στρατηγό, ποὺ ἀποτελοῦν τώρα τὴ νέα « Ἐπιτροπὴ Ἀπελευθερώσεως ». Ἡ συζήτησις γίνεται μὲ ἡρεμία καὶ κατανόηση, κανένα ζήτημα δὲν μοιάζει νὰ χωρίζῃ δεξιούς ἀπὸ ἀριστερούς. Μανουηλίδης καὶ στρατηγὸς γυρίζουν πίσω ἡσυχασμένοι.

Ἐπειδὴ εἶναι δύσκολο νὰ δουλεύουν ἀπομακρυσμένες οἱ διάφορες ὑπηρεσίαι τῆς στρατ. Διοικήσεως καὶ νὰ λύνωνται γρήγορα οἱ ὑποθέσεις ποὺ γεννιοῦνται κάθε στιγμή καὶ περισσότερες ἀφότου δὲν διοικεῖ κανένας τὸν τόπο, μήτε Γερμανός, μήτε Ράλλης, ὁ Ἔβερτ προτείνει τοῦ Στρατηγοῦ νὰ συγκεντρωθοῦμε ὅλοι στὴν Διεύθυνση τῆς Ἀστυνομίας.

— Πῶς θά μᾶς οἰκονομήσῃς τόσους ἀνθρώπους χωρὶς νὰ τὸ πάρουν εἰδηση τὰ Ἐς-Ἐς ;

Ὁ Ἔβερτ ἀπαντᾷ :

— Τὸ πρόβλεψα. Ἐχω μεσοτοιχία μὲ τὸ ξενοδοχεῖο

« Πριγκηπικόν ». Ἄνοιξα τρύπα στὸν τοῖχο καὶ σὰς ἔκαμα πόρτα. Ἀναλαμβάνω νὰ κρύψω ἐκεῖ καὶ νὰ ταῖσω 50 ἄτομα. Ἀπὸ τὴν εἴσοδο τῆς Ἀστυνομίας μπαينوβγαίνουν κάθε μέρα χιλιάδες ἄνθρωποι, ἔτσι δὲν θ' ἀποφανοῦν οἱ δικοί μας.

— Καὶ οἱ ἀσύρματοι ;

— Θὰ τοὺς ἐγκαταστήσω στὴν ταράτσα. Δώστε μου ἐντολή, κι ὅλα θὰ εἶναι ἔτοιμα ἀπόψε.

Τὸ ἴδιο βράδυ εἰδοποιηθήκαμε ἀπὸ τὸν Στρατηγὸ νὰ συγκεντρωθοῦμε στὴν Ἀστυνομικὴ Διεύθυνση τῆς ὁδοῦ Σωκράτους. Μετὰ τὸ φαγητὸ ὁ Λουκῆς Ἀκρίτας μὲ τὸν Σπηλιωτόπουλο πηγαίνουν στὸ σπίτι τοῦ Μαρκεζίνη (ὅπου κρύβεται ὁ Σέπερντ), νὰ συνεννοηθοῦν μαζί του. Ὁ Μαγουηλίδης κ' ἐγὼ μένουμε ἄγρυπνοι στὰ γραφεῖα, μήπως συμβῇ τίποτα. Μεσάνυχτα. Ὁ Στρατηγὸς ἀκόμα νὰ γυρίσῃ. Μιᾶμε νυσταγμένοι γιὰ τὶς προσπάθειες ποὺ γίνονται νὰ σχηματιστῇ οἰκουμενικὴ κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Σοφούλη, μὲ τὸν Πάγκαλο ὑπουργὸ Δημοσίας Τάξεως, ὅταν χτυπᾷ τὸ τηλέφωνο. Παίρνω τ' ἀκουστικό :

— Ποιὸς ἐκεῖ ;

— Ταγματάρχης Χωροφυλακῆς Στεφανάκης, διοικητὴς φυλακῶν Ἀβέρωφ. Ἡ Σχολὴ Εὐελπίδων κατελήφθη ἀπὸ τοὺς ἐλασίτες. Ἀφόπλισαν τὴ φρουρὰ καὶ μπῆκαν μέσα.

— Τί λές ;

— Μάλιστα. Τώρα πολιορκοῦν ἐμᾶς. Ἀπειλοῦν πὼς θὰ μᾶς κάψουν ἂν δὲν παραδοθοῦμε.

— Περιμένετε μιὰ στιγμή, τοῦ λέω.

Τρέχω στὸ δωμάτιο τοῦ συνταγματάρχου πυροβολικοῦ Γρηγοροπούλου¹, ποὺ ἀκόμα εἶναι ἐπιτελάρχης (αὐριο θὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ κατὰ διαταγὴ τοῦ Παπανδρέου ὁ Κασώτας). Κοιμᾶται μὲ τὰ ροῦχα του· σὲ μισὸ λεπτό βρίσκειται στ' ἀκουστικό. Διατάζει τὸν ταγματάρχη :

— Μὴν τοὺς ἀφήσετε νὰ πλησιάσουν. Χτυπήστε τους !

Ὁ Στεφανάκης λέει πὼς κωλύεται, γιὰτὶ ἔχει δώσει τὸ λόγο του νὰ μὴν πολεμηθῇ μὲ τὸ ΕΑΜ.

1. Τώρα ἀντιστράτηγος Διοικητὴς τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ.

— Ποιὸς εἶναι ἀνώτερος ἐκεῖ μετὰ ἐσένα, ρωτᾷ ὁ Γρηγορόπουλος.

— Ἕνας ἀνθυπομοίραρχος.

— Δῶσ' μου τον στὸ τηλέφωνο.

Κι ὁ ἀνθυπομοίραρχος ἀρνεῖται γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους νὰ χτυπήσῃ τοὺς ἐαμίτες.

— Ποιὸς εἶναι ἀνώτερος ἐκεῖ μετὰ ἐσένα ; ρωτᾷ πάλι ὁ ἐπιτελάρχης.

— Ἕνας ἀνθυπασπιστής.

— Φώναξέ τον στὸ τηλέφωνο.

Ὁ ἀνθυπασπιστὴς ἀργεῖ νὰ παρουσιαστῇ. Ὅσο νὰ τὸν βροῦν περνᾷ λίγα λεπτά, μὰ ὁ χρόνος τίς στιγμὲς ἐκεῖνες ἔχει διάφορη σημασία· τὰ λεπτά λογαριάζουν αἰῶνες. Ὁ Γρηγορόπουλος ἀνησυχεῖ· τὸ κτίριο τῆς Σχολῆς Εὐελπίδων ἦταν πολὺ γερό, μποροῦσες εὐκόλα νὰ τὸ ὑπερασπιστῇς¹. Εἶχε φρουρά ἀπὸ 80 ἄντρες. Πῶς παραδόθηκαν στοὺς ἀναρχικοὺς αὐτοὶ οἱ 80 καλὰ ὅπλισμένοι χωροφύλακες ; Ἄν καταλάμβαναν τώρα οἱ κομμουνιστὲς καὶ τίς φυλακὲς Ἀβέρωφ, θὰ ἐνισχύονταν ἀπὸ ἑκατοντάδες φυλακισμένους ἐγκληματίες, θὰ παίρνανε τ' αὐτόματα τῆς φρουρᾶς καὶ ἡ κατάστασις θὰ χειροτέρευε πολὺ. Τραγωδία. Ἡ ἀποφινὴ ἐπίθεσις τοῦ ΕΛΑΣ σημαίνει τὸ ξέσπασμα ἐπαναστάσεως ; Ἕνας ἀστυφύλακας ποὺ μᾶς παρακολουθεῖ ἀπὸ τὴν πόρτα καταλαβαίνει πόσο κρίσιμη εἶναι ἡ στιγμή καὶ κάνει τὸ σταυρὸ του ψιθυρίζοντας : « Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. . . ».

Τέλος ἔδωσε τὸ « παρὼν » ὁ ἀνθυπασπιστής.

— Εἶσαι διατεθειμένος ἐσὺ νὰ χτυπήσῃς τοὺς ἐαμίτες ;

— Ἄν τὸ διατάξτε.

— Τὸ διατάζω ! Φυλάκισε ἀμέσως τὸν ταγματάρχη σου καὶ τὸν ἀνθυπομοίραρχο κι ἀνάλαβε τὴ διοίκηση τῆς φρουρᾶς. Ἀκουσες ;

— Μάλιστα.

— Ὅ,τι καὶ νὰ συμβῇ δὲν θὰ παραδοθῇς. Θὰ χτυπήσῃς !

1. Κατὰ τὰ Δεκεμβριανὰ ὁ συνταγματάρχης Παυλόπουλος μὲ ἑκὰς ἐνενήντα Εὐέλπιδες ἀντιστάθηκε θαυμάσια δλόκληρο μῆνα.

— Οἱ ἐλασίτες ἔχουν βάλει μπροστά τους γυναῖκες καὶ παιδιὰ τοῦ συνοικισμοῦ. Θὰ χτυπήσω κι αὐτά ;

— Στὴν ἀρχὴ ὄχι. Θὰ πυροβολήσης στὸν ἀέρα. Ἄν εἶν' ἀνάγκη ὁμῶς θὰ ρίξης καὶ στὸ ψαχνό. Εἶσαι ὑπεύθυνος γιὰ τὶς φυλακὲς καὶ θὰ τὶς σώσης ὅπωςδὴποτε. Ἄκουσες ;

— Μάλιστα.

Ἄναπνεύσαμε.

— Φαντάσου, κάνει ὁ Μανουηλίδης, ἂν δὲν πετυχαίναμε αὐτὸ τὸ παλικάρι...

— Πῶς τὸν λέν ; ρωτᾷ τὸν Γρηγορόπουλο.

— Μήπως μοῦ εἶπε τ' ὄνομά του ;

Ὁ ἄγνωστος αὐτὸς ἀνθυπασπιστής, πρὶν φυλακίσῃ τοὺς ἀνωτέρους του καὶ πρὶν πυροβολήσῃ, ζήτησε καὶ τὴν ἔγκριση τοῦ συνταγματάρχῃ Πολυκράτῃ, τοῦ Ἀρχηγείου Χωροφυλακῆς, πού τὸν διάταξε νὰ ἐκτελέσῃ τὶς ἐντολὲς τοῦ Γρηγοροπούλου. Μὲ τὶς πρῶτες τουφεκιᾶς τὰ γυναικόπαιδα σκόρπισαν, κ' οἱ ἐλασίτες, ἅμα πείστηκαν πῶς θὰ χυνόταν πολὺ αἷμα ὅσο νὰ καταλάβουν τὶς φυλακὲς, τραβήχτηκαν πέρα κατὰ τὶς δυὸ τὸ πρῶτο.

Ἡ τύχη τῆς Ἀθήνας κρέμεται ἀπὸ μιὰ τρίχα.

ΟΛΛΟΙ πιστεύουν πῶς ὁποῖος ἀναλάβῃ σαμποτάζ φέρνει στοὺς συνεργάτες του γρουσουζιά. Δὲς τὸν Ἰβάνωφ, τὸν Περρίκο τὸν Ἀδάμ, μιὰ κακὴ μοίρα τοὺς παρακολουθοῦσε· ἐλάχιστοι ἐπιζήσανε ἀπ' ὅσους τοὺς βοήθησαν. Κι ὁμῶς, ὄχι! Κάθε σύλληψις, ἂν δὲν εἶχε αἷτιο τὴν προδοσίαν, γινόταν ἀπὸ λάθος· ἴσια - ἴσια οἱ

πιδὲ μεγάλοι σαμποτερ ἔκαναν τὸ σφάλμα νὰ ξενοιάζουν καὶ νὰ μὴν παίρνουν ἀρκετὲς προφυλάξεις, γιὰτὶ κι ὁ φοβερώτερος κίνδυνος γίνεται μὲ τὸν καιρὸ συνήθεια. Ὅταν τὰ σαμποτάζ τ' ἀνάλαβαν ἄνθρωποι προσεχτικοί, ἡ γρου-

σουζιά έσπασε. Μετά τή σύλληψη τοῦ Ἀδάμ μάζεψε ὁ Ἀλ-
κης Δελμούζος ὅσους συνεργάτες ἐκείνου ἀπόμεναν ἐλεύθεροι
κ' ἐξακολούθησε τὸ ἔργο. Κοντά σέ πολλοὺς σαμποτέρ (ὅ-
πως ὁ Βαρνακιώτης πού τίναξε στίς 4 Ὀκτωβρίου τὰ γερμα-
νικά πυρομαχικά τοῦ Ναυστάθμου) φτιάνει καινούριους μέ
τοὺς πιὸ ἀπίθανους τύπους, σάν τὸν εἰρηνικὸ Παλούμπη,
πλανόδιο πωλητὴ ὑφασμάτων τῆς ὁδοῦ Αἰόλου, πού βούλια-
ξε ἰταλικὸ πλοῖο 6.000 τόννων. Τέλη Ὀκτωβρίου φόρτωνε
αὐτὸ τὸ πλοῖο πυρομαχικά γιὰ τὴν Κρήτη καὶ τὰ σκέπασε
ἀπὸ πάνω μὲ σανό. Μέσα στὰ σανά ἔβαλαν τέσσερις ἐμπρη-
στικές βόμβες κατασκευασμένες πρόχειρα ἀπὸ τὸν πλοίαρχο
τοῦ Β. Ναυτικοῦ Τσατσᾶ. Τὸ ἰταλικὸ τινάχτηκε στὸν ἀέρα
καταμεσῆς στὸ πέλαγος τῆς Κρήτης. Ἕνας ἡλικιωμένος μαρ-
μαρογλύπτης, οἰκογενειάρχης μὲ παιδιά, ὁ Σκλαβούνος, σαμ-
ποτάρει δυὸ ρυμουλκά. Οἱ καταστροφές πού παθαίνουν πάλι
οἱ Ἀξονικοὶ εἶναι μεγάλες· μόνο σὲ μιὰ μέρα καταστράφηκαν
τὸ γερμανικὸ ἀτμόπλοιο « Luneburg » καὶ τὰ πετρελαιο-
κίνητα 93Α καὶ 94Α, τὸ ἓνα γεμάτο ὀβίδες, τὸ ἄλλο γεμάτο
τροφές.

Κάποτε πρέπει νὰ γραφῇ χωριστὴ ἱστορία γιὰ τὰ σαμπο-
τάζ στὴν Ἑλλάδα, πού νὰ περιγράφη τοὺς ἀφθαστους ἥρωι-
σμοὺς ἀπλοϊκῶν ἀνθρώπων¹.

1. Τέσσερα χρόνια μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωση κανένας δὲν γυρίζει
νὰ κοιτάξῃ τοὺς σαμποτέρ πού πένονται. Ὁ Γ. Φαφούτης, εὐπορος
νοικοκύρης ἀπὸ τὴν Εὐβοία, μπήκε μὲ τὴν καρδιά του στὴν Ἀντί-
σταση. Ἀπρίλιο τοῦ '42 τίναξε τὸ ἰταλικὸ « Capo Vento », 5.000 τόν-
νων, ἔξω ἀπὸ τὴς Φλέβες. Ὑστερα ἀπὸ δυὸ μῆνες, μὲ τὸν Ψαράκη
(πού τουφεκίστηκε ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς), ἔβαλαν χελῶνες στὸ « Φρέυ-
ζερ », 9.000 τόννων, καὶ τὸ βούλιαξαν στὸ κέντρον τοῦ λιμανιοῦ. Ἀ-
νάλαβε νὰ φευγατίσῃ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας τὸν ἀγγλο ἀντισυνταγμα-
τάρχη Mulgan. Πέρα ἀπὸ τὸ Ψυχικὸ τοὺς σταμάτησαν κάτω Γερ-
μανοὶ ζητώντας ταυτότητες. Ἀντὶ ἀπάντησις ὁ Mulgan ἔβγαλε τὸ
πιστόλι του σκότωσε ἓνα, ὁ Φαφούτης ἄλλον καὶ τὸ ἔβαλαν στὰ
πόδια. Τοὺς πυροβόλησαν, μὰ ὁ Θεὸς τοὺς προστάτεψε, κρύφτηκαν
στὰ δάση τῆς Πάρνηθας καὶ ἀπὸ κεῖ περάσανε στὴν Εὐβοία. Ἰα-
νουάριο τοῦ '44 κάποιοι κατάδωκε τὸν Φαφούτη στοὺς Γερμανοὺς
καὶ συνελήφθη. Ὁ χιτλερικός ἀνακριτὴς τὸν καταδίκασε σὲ θάνατο

Ἡ ὑπηρεσία σαμποτάζ τοῦ « Ἀπόλλωνα » διαλύθηκε γιὰ τρίτη φορά μετὰ τὴ σύλληψη τοῦ Ἀλκη Δελμούζου, 25 Ἰουνίου τοῦ '44. Τότε κάλεσε ὁ Πελτέκης σπίτι του, πίσω ἀπ' τὸν « Εὐαγγελισμό », δυὸ δικούς μας ἀξιωματικούς, τὸν ταγματάρχη Δούκα καὶ τὸν λοχαγὸ Τούσσα, πού τὸν λέγαμε « μικρὸ Βασίλη », καὶ τοὺς πρότεινε νὰ ξανασιάξουν τὴν ὑπηρεσία. Οἱ ἀξιωματικοὶ δέχτηκαν πρόθυμα ὑπὸ ἓνα ὄρο : νὰ λάβουν ἐγγύηση πὼς θ' ἀποζημιώνονταν οἱ οἰκογένειες ἀνθρώπων τοὺς πού θὰ ἐτουφεκίζοντο. Ὁ Πελτέκης τοὺς ἀπάντησε πὼς ζητάει ἔργα, ἐνῶ αὐτοὶ τοῦ λένε πολλὰ λόγια. Τοῦτο θύμωσε τὸν ὀρμητικὸ Τούσσα πού σηκώθηκε πάνω κ' εἶπε : « Φέρε γρήγορα τρεῖς χελῶνες νὰ σοῦ δείξω ἐγὼ

ἀλλὰ τοῦ πρότεινε νὰ τοῦ χάριση τὴ ζωὴ ἀρκεῖ νὰ συνεργαζόταν μαζί τους. Δὲν δέχτηκε, καὶ τὸν βασάνισαν στὰ μπουντρούμια τοῦ μεγάρου Λινάρδου μὲ τόση σκληράδα ὥστε ἔχασε τὸ φῶς τῶν ματιῶν του καὶ παράλυσε ὅλο τ' ἀριστερὸ πλευρό. Οἱ Ἑαμίτες, ἐπεὶ ἦταν ἐθνικιστῆς, τοῦ πυρπόλησαν τὸ κτῆμα του Καζάρμα, κόψαν τὰ δέντρα καὶ χέρσωσαν τὴ γῆ του. Σήμερα ὁ Φαφούτης, πάμπτωχος, τυφλὸς καὶ παράλυτος, χωρὶς σύνταξη καὶ χωρὶς περιθάλψη, πεινάει... Ὁ Μανώλης Καζάζογλου ἦταν πλοίαρχος τοῦ Ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ. Τὸ πλοῖο του, ἐπιταγμένο ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, τὸ βύθισε ἀγγλικὸ βομβαρδιστικὸ κι αὐτὸς πληγώθηκε βαριά. Ἐπεὶ τὸν εἶχαν καταστρέψει οἱ Σύμμαχοι, φαντάστηκαν οἱ Γερμανοὶ πὼς θὰ δούλευε πιστὰ τὸν Ἀξονα κι ἀνάθεσαν σ' αὐτὸν νὰ ἐπανδρώη τὰ πλοῖα τοὺς μ' ἐμπιστοὺς ναῦτες. Μὰ ὁ Καζάζογλου ἦτανε θερμὸς πατριώτης. Πρόσφερεν στὸν Δελμούζο τὶς ὑπηρεσίες του κι ἄρχισε αὐτολογία ἐθνικιστῶν στὰ ἐπίτακτα πλοῖα, κ' ἔδινε ταυτότητες σὲ συνωμότες γιὰ νὰ κυκλοφοροῦν ἐλεύθερα στὴν ἀπαγορευμένη ζώνη. Μολονότι ἀνάπηρος ἀπὸ πολλὰ τραύματα, κατὰφερε καὶ μόνος του διάφορα σαμποτάζ, ὥσπου τὸν Αὐγουστο τοῦ '44 ἀνακάλυψαν οἱ Γερμανοὶ πὼς τοὺς πρόδινε, κ' ἐπεὶ δὲν μπόρεσαν νὰ τὸν πιάσουν, τοῦ κατὰστρεψαν ὅ,τι εἶχε καὶ δὲν εἶχε. Τώρα, ἐγκαταλειμμένος, περιφέρεται στοὺς δρόμους παντέρνημος. Ὁ Φαφούτης κι ὁ Καζάζογλου ἦτανε πλούσιοι σὰν ἄρχισε ὁ πόλεμος. Εἶχαν ἀθλητικὰ σώματα, μέσα στὰ ὁποῖα ἔκαιγε ἡ φωτιὰ 3.000 χρόνων ἑλληνικῆς λεβεντιάς. Ἐχασαν περιουσία καὶ κατάντησαν σακάτηδες γιὰ τὴν Πατρίδα. Καὶ τὸ χειρότερο ζοῦν καταφρονεμένοι. Αὐτοὺς τοὺς δύο ἔτυχε νὰ ξέρω ἐγὼ προσωπικά, μὰ πόσα παλικάρια πεθαίνουν τῆς πείνας, ἐνῶ δοσιλογοὶ χαίρονται πάντοτε τὰ χρήματα πού θησαυρίσανε τὴν ἐποχὴ τῆς Κατοχῆς δταν ἐτοῦτοι θυσιάζονταν.

έργα ». Ὁ Πελτέκης στράφηκε στὸ βοηθό του Γ. Παππᾶ καὶ τὸν διάταξε νὰ δώσῃ τὶς τρεῖς βόμβες. Σὲ λίγες μέρες ὁ « μικρὸς Βασίλης » ὀργάνωσε συνεργεῖο, κατέβηκε στὸν Πειραιᾶ κ' ἐμπρὸς ἀπ' τὸ Σταθμὸ τοῦ Ἡλεκτρικοῦ ἔβαλαν τὴν πρώτη χελώνα στὸ σλέπι « Hegla », ποῦ τοῦ ἄνοιξε τὰ ὕφαλα. Δίπλα του ἦταν ἀραγμένο τὸ καταδιωκτικὸ « Μαρ-γαρίτα », 150 τόννων· ἡ ἔκρηξη προξένησε κι αὐτοῦ δυὸ μεγάλα ρήγματα. Μὲ τὴ δεύτερη χελώνα τίναξαν στὸν ἄερα τὴν ἀτμομηχανὴ τῶν ΣΕΚ, ΙΑ - 705, καὶ μὲ τὴν τρίτη χά-λασαν τὸ πλοῖο « Λόλα », 1250 τόννων. Ὑστερα ἀπὸ τέ-τοιες ἐπιτυχίες ἀνατέθηκαν στοὺς ἀξιωματικούς τὰ σαμποτάζ ὑπὸ τὸν ἀντισυνταγματάρχη Παναγόπουλο, τὸν « μεγάλο Βασίλη ». Δέκα ὁλόκληρα συνεργεῖα δημιουργοῦνται τότε.

Μόλο ποῦ οἱ Γερμανοὶ δὲν διαθέτουν πιά πλοῖα, κι ὅσα τοὺς ἀπόμειναν τὰ φυλάνε μὲ δυνατὴ φρουρά, καταφέρνουν οἱ δικοὶ μας νὰ βλάψουν τὸ « Κάρολα », 1300 τόννων, νὰ βουλιάξουν τὸ « Κρέσπι », 1000 τόννων, καὶ τὸ μεγάλο τάνκερ « Knudsen », 9.000 τόννων, καθὼς καὶ διάφορα μικρότερα πετρελαιόπλοια. Γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀποχώ-ρηση τῶν Γερμανῶν παίρνουν διαταγὴ ἀπὸ τὸ Κάιρο νὰ ξεκάμουν βαγόνια κι ἀτμομηχανές. Μέσα σὲ λίγες ἐβδομά-δες, μόνον τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 συνεργεῖο τοῦ γιατροῦ Σκαράκη ἀχρηστεύει σαράντα μηχανές καὶ σωρὸ βαγόνια. Ὡς ἓνα σημεῖο τὰ σαμποτάζ τὰ εὐκολύνουν τώρα οἱ βομβαρδισμοὶ τῶν Συμμάχων, γιατί ἡ γερμανικὴ Διοίκηση ὀρίζει νὰ κατε-βαίνουν στὰ καταφύγια οἱ στρατιωτικοί. Οὔτε οἱ φρουροὶ δὲν ἔμεναν στὶς θέσεις τους. Ἔτσι ἀλώνιζαν ἐλεύθερα τὰ συνε-ργεῖα καταστροφῆς, ὅσο βαστοῦσαν οἱ συναγερμοί.

Τὸ πρωὶ τῆς 4ης Σεπτεμβρίου περιμένουν οἱ δυὸ « Βασί-λῆδες » στὸ στέκι τους (τὸ γωνιακὸ καφενεῖο Μητροπό-λεως - Νίκης) τρεῖς συνδέσμους, γιατί τούτῃ τῇ νύχτα ἦταν νὰ γίνουν τρεῖς δουλειές : νὰ παραλάβῃ ὁ ταγματάρ-χης Δούκας βόμβες ποῦ ἔστελναν οἱ Ἕλληες μὲ κατὰ στὴν Ἀνάβυσσο· νὰ βυθιστῇ τὸ ἀντιτορπιλικὸ « Turbino » στὸ Ναύσταθμο ἀπὸ τὸν ἡλεκτρολόγο Ἀνδρέα Χαραλαμπόπου-

λο· νὰ τιναχτῇ ἀποθήκη δυναμίτιδας τῆς Λούφτβαφε στὸ κτῆμα Γερουλάνου - Τράχωνες ἀπὸ τὸν ἐπιλοχία Χαραλαμπίδη. Γνώριζαν οἱ « Βασίληδες » πὼς τὸ τελευταῖο σαμποτάζ εἶχε πετύχει, γιατί ἀκούστηκε δυνατὴ ἔκρηξη καὶ γέμισε καπνὸς ὁ οὐρανὸς κατὰ τοὺς Τράχωνες. Δὲν ἄργεῖ νὰ παρυσιαστῇ κι ὁ ταγματάρχης Δούκας, ἱκανοποιημένος πὼς ἐκτέλεσε τὴν ἀποστολὴ τῆς Ἀναβύσσου κι ἀπόκρυψε τὰ ἐκρηκτικὰ στὴν ὁδὸν Μενάνδρου, ἀλλὰ σὲ λίγο ἔρχεται τρέχοντας σύνδεσμος νὰ τοὺς εἰδοποιήσῃ πὼς κινδυνεύουν, γιατί γραπώθηκε στὸ Ναύσταθμο ὁ Χαραλαμπόπουλος. Πρώτη σκέψη τῶν ἀξιωματικῶν εἶναι νὰ σώσουν τὶς βόμβες ποὺ μόλις εἶχαν ἀποθηκευτῇ, μήπως ὁμολογήσῃ τὴν ὑπαρξὴ τῆς ἀποθήκης ὁδοῦ Μενάνδρου ὁ φυλακισμένος. Πραγματικά, γιὰ νὰ μαρτυρήσῃ γρήγορα ὁ Χαραλαμπόπουλος σὲ ποιά ὀργάνωση ὑπηρετεῖ, ὥστε νὰ πιᾶσουν ὅλους τοὺς συνεργάτες του πρὶν προφτάσουν νὰ κρυφτοῦν, οἱ Γερμανοὶ τὸν βασανίζουν κατὰ τρόπο πρωτάκουστο καὶ γιὰ Ναζῆδες ἀκόμα. Τοῦ κόβουν τὸ ἓνα χέρι, ὕστερα τὸ ἄλλο. Ἐπειδὴ δὲν ὁμολογεῖ τοῦ βγάζουν τὸ δεξιὸ μᾶτι μὲ σουγιά. Ἐκεῖ ὁ δύστυχος μιλάει. Ἀναφέρει τ' ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ συνεργείου Γιαννακόπουλου.

— Ποῦ κάθεται αὐτός ;

Τοὺς δίνει τὴ διεύθυνση τοῦ σπιτιοῦ τῆς ἀδερφῆς του. Ὅρμᾶν οἱ Γκεσταπίτες, δὲν βρίσκουν ἐκεῖ τὸν Γιαννακόπουλο, ἀλλὰ πιάνουν τὴν ἀδερφή του. Τὴν δέρνουν ἀλύπητα, ἐνῶ τὰ παιδιὰ της, 7 καὶ 9 χρονῶ, κλαῖνε μπροστά τους. Γιὰ νὰ τὴν κάμουν νὰ προδῶσῃ ποῦ κρύβεται ὁ ἀδερφός της, ἀρπάζουν τὰ παιδιὰ, τὰ ξαπλώνουν χάμω κι ἀκουμπᾶνε πιστόλια στὸ κεφάλι τους.

— Μίλα γιατί θὰ τὰ σκοτώσουμε! τῆς φωνάζουν.

Καμιὰ μάνα δὲ θὰ μποροῦσε ν' ἀντέξῃ — τοὺς λέει ποῦ θὰ βροῦν τὸν ἀδερφό. Τὸν πετυχαίνουν νὰ κοιμᾶται καὶ τὸν βασανίζουν (τ' ἀριστερό του χέρι ἀπόμεινε παράλυτο) ὅσο νὰ τοὺς δώσῃ τ' ὄνομα τοῦ ἐπιλοχία Χαραλαμπίδη. Κι αὐτὸν τὸν βρίσκουν στὸν ὕπνο του. Φαντάζεται πὼς θὰ

τὸν ἀνακρίνουν γιὰ τὸ σαμποτάζ ποὺ εἶχε κάμει λίγο πρὶν στοὺς Τράχωνες, μὰ αὐτοὶ τοῦ μιλᾶν γιὰ Ναύσταθμο. Ἀπὸ τοὺς πόνους τῶν μαρτυρίων ὁ ἐπιλοχίας δίνει ἓνα μόνο ὄνομα, τοῦ προΐσταμένου τοῦ ταγματάρχῃ Δούκα. Χιμᾶν σπίτι του, μὰ αὐτὸν δὲν τὸν συναντᾶν ἐκεῖ — εἶναι στὴν Ἀνάβυσσο. Ἐπὶ τέσσερα χρόνια ὁ Δούκας ποτὲ δὲν ἔλειψε ἀπ' τὴν Ἀθήνα· ἓνα μόνο βράδυ ξενοκοιμήθηκε γιὰ νὰ πάῃ νὰ ξεφορτώσῃ τὸ καῖκι, καὶ ἡ Μοίρα τὸν προστάτεψε — ἐκεῖνο τὸ βράδυ νὰ πᾶν οἱ Γκεσταπίτες νὰ τὸν συλλάβουν. Ὅσο νὰ γίνουν αὐτὰ ὁ Χαραλαμπόπουλος ἐξακολουθεῖ νὰ βασανίζεται. Τοῦ σπᾶν μὲ βαριὰ τὰ κόκαλα τῶν ποδιῶν γιὰ νὰ καταδώσῃ κι ἄλλους. Λέει τ' ὄνομα τοῦ βοηθοῦ του, ἤλεκτρολόγου Διακάκου¹. Τέλος τοῦ ξεριζώνουν μὲ τὸ σουγιά καὶ τ' ἀριστερὸ μάτι. Ὁ μαρτυρικὸς Χαραλαμπόπουλος χάνει τίς αἰσθήσεις του καὶ σὲ λίγο ξεψυχᾷ ἀπὸ τὴν αἰμορραγία. Ἔτσι παραμορφωμένο βρέθηκε τὸ πτώμα του στὰ Λιόσια, κομμένα χέρια, θρυμματισμένα πόδια, χυμένα μάτια.

Τοῦτοι οἱ σαμποτέρ - ἀξιωματικοὶ δὲν εἶναι μόνο προσεχτικοί, εἶναι καὶ γούρικοι. Μέσα τὴν ἀτυχία εἶχαν τὴν τύχη νὰ σωθῇ ὁ Δούκας καὶ νὰ εἰδοποιηθοῦν ἐγκαίρως ὥστε νὰ προφτάσουν ν' ἀδειάσουν τὴν ἀποθήκη Μενάνδρου πρὶν γίνη ἔρευνα. Μιὰν ἄλλη φορὰ πληροφοροῦνται πὼς τὰ Ες-Ες ἔχουν φέρεи κάτι ἀθόρυβα φωνοληπτικὰ μηχανήματα ποὺ τὰ τοποθετοῦν κρυφὰ σ' ἐργοστάσια, καφενεῖα, λέσχες καὶ μ' αὐτὰ μαθαίνουν τὰ μυστικὰ ὅλου τοῦ κόσμου. Ἀνακαλύπτει ἓνας ὑπολοχαγὸς μας ποιδὸς Ἕλληνας διερμηνέας μεταφράζει τίς συνδιαλέξεις αὐτὲς στοὺς Γερμανοὺς καὶ τὸν ἐξαγοράζει. Ἀπὸ τὴν ἐπομένη θὰ τοὺς φέρνῃ ὄχι μόνον ἀντίγραφα τῶν μεταφράσεων ἀλλὰ καὶ ἓνα τέτοιο φωνοληπτικὸ μηχανήμα. Στ' ἀλήθεια τοὺς προμηθεύει τὸ μηχανήμα²· καὶ τοὺς δίνει τὴν πληροφορία ὅτι στήθηκε ἓνα παρόμοιο ἀπόψε βράδυ στὰ κέντρα τοῦ κήπου τοῦ Μουσείου — ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου ἔδιναν συνάντησιν οἱ ἀξιωματικοὶ στὰ συνεργεῖα τους.

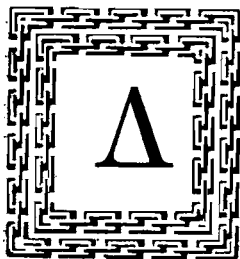
1. Ἀπὸ τὸ ξύλο καὶ τὴ νηστεία ὁ Διακάκος κατάντησε φθισικός.

2. Στάλθηκε ἀμέσως στὸ Κάιρο ὅπου Ἀμερικανοὶ τὸ τελειοποίησαν.

Στὸν κῆπο εἶχε πάει κιόλας ὁ «μεγάλος Βασίλης» μὲ τὸν Δούκα καὶ τὸν λοχαγὸ Βέρρο. Πρόφτασαν νὰ τοὺς εἰδοποιήσουν νὰ μὴ μιλᾶν παρὰ περὶ ἀνέμων καὶ ὑδάτων. Ὁ σκοῦρος σὰν ἀτσιγγανὸς λογαχὸς Τούσσας ἔχει τὴν ἐπιτηδεϊότητα καὶ τὴν πονηριά τῶν ἀτσιγγάνων. Πλαστογραφεῖ ὅλες τὶς σφραγίδες τῶν Γερμανῶν καθὼς καὶ 20 ἀστυνομικῶν τμημάτων. Πηγαίνομε στὸν Ἐβερτ ἔγγραφο μὲ ψεύτικη σφραγίδα καὶ ὑπογραφή Ἐβερτ καμωμένη ἀπὸ τὸν Τούσσα. Τὴν ἀναγνωρίζει ὡς γνήσια· γελιέται κι αὐτὸς πὺ μὲ ψεύτικες σφραγίδες διαρκῶς ἐξαπατᾷ τοὺς Γερμανοὺς.

Τὸ βράδυ τῆς 5ης Ὀκτωβρίου μαθαίνει ὁ Σπηλιωτόπουλος πῶς οἱ Γερμανοὶ ἐτοιμάζονται νὰ βουλιάξουν πλοῖα στὸ στόμα τοῦ λιμανιοῦ τοῦ Πειραιῶς, γιὰ νὰ τὸ φράξουν. Διατάζει τὸν «μεγάλου Βασίλη» νὰ μετατρέψῃ τὰ συνεργεῖα τοῦ ἀπὸ σαμποτέρ σὲ ἀντισαμποτέρ καὶ νὰ χαλάσουν ἐκεῖνοι πρῶτοι ὅλα τὰ ἀξονικὰ πλοῖα μαζί μὲ τὶς πλωτὲς δεξαμενές. Ἀμέσως τὴν ἐπομένη τὸ ἑνατο συνεργεῖο τοποθέτησε χελῶνες σ' ἓνα μεγάλο ἰταλικό, πὺ πῆγε στὸ φοῦντο τόσο γρήγορα ὥστε παράσυρε ἓνα κόττερο καὶ τὴ βενζινάκατο τοῦ γερμανοῦ λιμενάρχῃ, ἀγκυροβολημένα δίπλα του. Τὸ βραδῶν τῆς 8ης Ὀκτωβρίου τὸ δέκατο συνεργεῖο κόλλησε μὲ δύτες στὶς δυὸ πλωτὲς δεξαμενές χελῶνες πὺ ἔσκασαν τὰ μεσάνυχτα καὶ τὶς κατὰστρεψαν. Ἡ μεγάλη δεξαμενὴ εἶχε στὰ σκαριά τῆς τὸ ἀντιτορπιλικὸ «Σάν Μαρτίνο», πὺ βούλιαξε μαζί. Τὸ ἴδιο συνεργεῖο τοποθέτησε χελῶνες στὰ βρεχάμενα ἐνὸς μεγάλου πετρελαιοφόρου. Ἐπειδὴ τὰ τελευταῖα πλοῖα τοὺς οἱ Γερμανοὶ τὰ φρουροῦσαν μὲ πολυἀριθμο προσωπικό, χρειάστηκε οἱ δύτες πὺ ἔβαλαν αὐτὲς τὶς χελῶνες νὰ κολυμπήσουν νύχτα ἀπὸ τὸ Παλατάκι τοῦ λιμανιοῦ ὡς τὸ τάνκερ. Πέντε καὶ τέταρτο τὸ πρωὶ ἔσκασαν οἱ βόμβες καὶ τὸ πλοῖο ἔκαμε νερά, ἐπειδὴ ὅμως ἦταν πολὺ μεγάλο ὁ λιμενάρχῃς δοκίμασε, πρὶν βουλιάξῃ, νὰ προφτάσῃ νὰ

τὸ πάη στὸν Ναύσταθμο γιὰ νὰ τὸ σώση, μὰ ἔξω ἀπ' τὴν Ψυττάλεια τοῦ τὸ κατὰπτε ἡ θάλασσα. Ἔτσι δὲν μπέρασαν οἱ Ναζῆδες ν' ἀποκλείσουν, ὅπως σκόπευαν, τὸν Πειραιά.

ΕΥΤΕΡΑ 9 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ. Σήμερα τυπώνουμε τὴ μεγάλη προκήρυξη τοῦ Σπηλιωτόπουλου πρὸς τὸν Λαὸ τῶν Ἀθηνῶν. Μετὰ τὸ μεσημέρι ἔρχονται καὶ κρύβονται κοντὰ μας, στὴν Ἀστυνομία, οἱ ὑπουργοὶ μὲ τὴν ἀκολουθία τους. Ἀμέσως γίνεται σύσκεψη τῶν τρανῶν. Ὁ Ζέβγος ἀνακρίνει τὸν Στρατηγὸ: « Πῶς σκέπτεται νὰ τηρήσῃ τὴν τάξη; Τί δύναμη ἔχει; » Ὁ Στρατηγὸς ἀπαντᾷ πῶς διαθέτει τὴν Ἀστυνομία καὶ τὴ Χωροφυλακή, χωρὶς τὴν Εἰδικὴ Ἀσφάλεια, γιὰτὶ ἔδωσε κιόλας διαταγὴ αὐτὴ νὰ διαλυθῇ.

— Τόσο λίγη δύναμη βαστᾷς; λέει μὲ προσποιητὴ ἀπορία ὁ Ζέβγος.

Ὁ εὐστροφὸς Πελοποννήσιος δὲν πέφτει στὴν παγίδα· καμώνεται κι αὐτὸς πῶς ἀπορεῖ:

— Ἀφοῦ εἴμαστε οἱ Ἕλληνες ἐνωμένοι καὶ μὲ βεβαιώνετε πῶς κανένας δὲν σκέπτεται νὰ διαταράξῃ τὴν τάξη, τί χρειάζομαι μεγαλύτερη δύναμη;

Γίνεται ὕστερα διαλογικὴ συζήτηση γιὰ τὴ Χωροφυλακή, τὴν ὁποία ὁ Ζέβγος θεωρεῖ ἀντεθνικὸ Σῶμα, ἐκτὸς νόμου, καὶ θέλει νὰ τὴν ἀποκλείσῃ ἀπὸ τὴν Ἀπελευθέρωση χάρις τῆς Πολιτοφυλακῆς τοῦ ΕΑΜ, ἐνῶ ὁ Μανουηλίδης καὶ ὁ Στρατηγὸς ἐξηγώντας τὰ κατορθώματα τῶν κοπελιῶν τοῦ Τσαπόγκα ἐπιμένουν πῶς τοῦτο εἶναι ἀπαράδεκτο. Ὡς ἀπόδειξη φέρνουν τὴν προχτεσινὴ ἐπίθεση στὶς φυλακὰς Ἀβέρωφ. Ὁ Ζέβγος ὑποστηρίζει τὴν αἰώνια ἀπαίτηση τῶν κομμουνιστῶν, νὰ μποῦν τμήματα τοῦ ΕΛΑΣ στὴν πόλη. Νὰ

κάμουν τί ; Νά χτυπήσουν τὰ Τάγματα 'Ασφαλείας. 'Ο Στρατηγὸς τοῦ λέει πὼς μὲ τὴ διαταγὴ 3010 τῆς 7ης 'Οκτωβρίου ἔχει ὀρίσει ἐπιχειρήσεις στὸν ΕΛΑΣ ἔξω τῶν 'Αθηνῶν, σύμφωνα μὲ τίς ἐντολές τοῦ Σκόμπι.

Πραγματικὰ ὁ στρατ. Διοικητὴς ἔλαβε τὴ σοφὴ ἀπόφαση νὰ διατάξῃ τὸ Α' Σ. Στρατοῦ ΕΛΑΣ νὰ βροντήσῃ τοὺς Γερμανοὺς στὰ στενὰ τῆς Κάζας· γιὰ νὰ εἶναι μάλιστα βέβαιος πὼς θὰ ἐκτελεστῇ ὁ ὀρισμὸς του, στέλνει ἀξιωματικούς τοῦ ἐπιτελείου του νὰ παρακολουθήσουν τίς κινήσεις τοῦ ΕΛΑΣ. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἐλπίζει νὰ πετύχῃ διπλὸ καλὸ· νὰ βλάψῃ τὸν ἐχθρὸ καὶ ν' ἀπομακρύνῃ τοὺς ἀριστεροὺς ἀπὸ τὴν 'Αθήνα κατὰ τὴν κρίσιμη ὥρα. Στὸ πείσμα τοῦ Ζέβγου πὼς ὁ ΕΛΑΣ εἶναι τακτικὸς στρατὸς κ' ἔχει διαίωμα νὰ μπῇ στὴν πρωτεύουσα, ὁ Στρατηγὸς ἀντιλέει διὰ τὸν τὸν ἀναγνωρίζει ἡ Μ. 'Ανατολὴ ὡς τακτικὸ. "Αν ὁ ΕΛΑΣ εἶναι στρατὸς, τότε κι αὐτὸς διαθέτει παρόμοιο στρατό.

ΖΕΒΓΟΣ : Ποιὸν ;

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ : Τίς 'Εθνικὲς 'Οργανώσεις.

ΖΕΒΓΟΣ : Δὲν ἔχεις μὲ δαύτους ἀρκετὴ δύναμη γιὰ νὰ μαντρώσῃς τοὺς τσολιάδες.

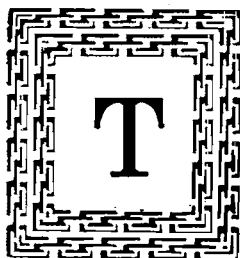
ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ : "Εχω καὶ πολλή. "Εκαμα στρατὸ ἐθελοντικὸ καὶ τὸν δπλισα μὲ ὅ,τι μοῦ ἔστειλε ἡ Κυβέρνησις καὶ ὅσα ἀγόρασα ἐδῶ. Μολαταῦτα προτιμῶ νὰ μὴ μεταχειριστῶ οὔτε τὸν δικό μου, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸν δικό σας στρατό.

'Ο Θ. Τσάτσος, ποὺ βλέπει μὲ πόση δυσπιστία μιλᾶν οἱ δύο τους καὶ φοβᾶται μὴν ἀποτραχυθῇ ὁ καβγάς, ζητᾷ νὰ τοὺς συμβιβάσῃ. Εἶναι ὑποχωρητικὸς χάρι τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος· δὲν ἔχει ζήσει στὴν κόλαση τῶν 'Αθηνῶν τῶρα τελευταῖα· ἀπ' ἔξω ποὺ ἔρχεται φέρνει τὸ διαλλακτικὸ πνεῦμα τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ποὺ ἐπιβάλλει σ' ὅλους ν' ἀντιληφθοῦν διὰ τὸ ΕΑΜ εἶναι κυβερνητικὴ δύναμη κι ὁ ΕΛΑΣ κυβερνητικὸ ὄργανο. Ὡστόσο ὁ Τσάτσος, καθὼς περνοῦσε τὸν Κιθαιρώνα, εἶδε τμήματα τῆς II Μεραρχίας ἀνταρτῶν νὰ κατεβαίνουν πάνοπλα κατὰ τὴν πρωτεύουσα κ' ἔκαμε παρα-

τηρήσεις του Μεράρχου. 'Ο Ζέβγος ήτανε μπροστά τότε μὰ δὲν ἔφερε ἀντιρρήσεις ἐπειδὴ ἡ ἐπαφή του μὲ ξένους στὴν Ἰταλία τὸν εἶχε πείσει γιὰ τὴν ἀνάγκη συνεργασίας δλων τῶν Ἑλλήνων. Τώρα ὁμως εἶναι ἀλλαγμένοι, ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴ βέβαια πού θ' ἄσκησαν πάνω του οἱ κομμουνιστὲς τῶν Ἀθηνῶν. Τρέμει ὁ Τσάτσος τὸν ἐχθρικό τόνο πού παίρνει ἡ συζήτηση καὶ μὲ πολὺ κόπο ἀναγκάζει τὸν Στρατηγὸ καὶ τὸν Μανουηλίδη νὰ δεχτοῦν συμβιβασμὸ — ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ὁ Σπηλιωτόπουλος ν' ἀφήσῃ νὰ περάσουν τετρακόσιοι ἐλασίτες στοῦ Γκύζη καὶ στὴν Καισαριανή, γιὰ νὰ χτυπήσουν τοὺς τοσολιάδες ἂν δείξουν ἀνυπακοή, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ὁ Ζέβγος ν' ἀναλάβῃ νὰ σταματήσῃ τὸ ΕΑΜ τὶς ἐπιθετικὲς ἐπιχειρήσεις στὶς συνοικίες, ἰδίως στὸ Θησεῖο, πού ἀμύνεται ὁ Γρίβας ὁχτῶ τώρα μερόνυχτα ἐναντίο μεγάλων δυνάμεων ΕΛΑΣ, ἐνῶ ἀπὸ πάνω του, ἀπὸ τὸ Μνημεῖο Φιλοπάππου, γερμανικοὶ ὄλμοι τὸν βαρᾶν ἀλύπητα.

Τ' ἀπόγεμα οἱ Γερμανοὶ κατὰστρεψαν τοὺς σταθμοὺς ἀσυρμάτου Παλλήνης καὶ Λούτσας. Τηλεγραφοῦμε ἀμέσως στὸ Λονδίνο τί βλάβες ἔγιναν καὶ τί ἀνταλλακτικὰ χρειάζονται, γιὰ νὰ θεθοῦν σὲ λειτουργία τὸ ταχύτερο. Εἴχαμε ἀποφάγει τὸ βράδυ καὶ μιλοῦσα μὲ τοὺς ὑπουργοὺς δταν ἀκούστηκαν κοντά μας δυνατὲς ἐκρήξεις. Ἀεροπλάνα εἶχανε ρίξει βόμβες γύρω στὴν ὁδὸ Μιχαήλ Βόδα. Συγχρόνως μᾶς ἔρχεται εἶδηση πὼς οἱ Γερμανοὶ ἔκαψαν τὸ Κορωπὶ ἐξ αἰτίας τοῦ φόνου ἑνὸς Γερμανοῦ. Ἐκεῖνη τὴ νύχτα γνώρισα καλὰ τὸν Ζέβγο πού μὲ εἶχε καταγγεῖλει λίγους μῆνες πρὶν ὥς « ἐχθρὸ τοῦ λαοῦ » στὴν κομμουνιστικὴ ὁλομέλεια. Ἦταν ἀσχημάνθρωπος πού κέρδιζε νὰ τὸν γνωρίσῃς. Πίστευε στὸ ἀπόλυτο δίκιο τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ τοῦτο τὸν ἔκανε στενοκέφαλο. Κάθε τυφλὸς φανατισμὸς εἶναι ζαβομάρα, μὰ ὁ φανατισμὸς τοῦ Ζέβγου εἶχε βαθιὲς ρίζες. "Ολοι οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ΚΚΕ πέρασαν ποιδὸς 5, ποιδὸς 10 χρόνια φυλακῆ. 'Ο Ζέβγος ἀπόψε μᾶς περιέγραψε τὰ μαρτύρια τῆς Ἀκροναυπλίας μὲ τρόπο πού ἔβλεπες ὅτι ἦταν ψυχολογικὰ ἐπη-

ρεασμένος. Ἡ καρτερικότητα ποὺ ζωγραφιζόταν στὴ μορφή του εἶχε αἰτία τοὺς παιδεμούς τῆς φυλακῆς. Ἦταν φιλόποπτος, καθένας ἀπὸ μᾶς τοὺς ἀστοὺς τοῦ θύμιζε τὰ μπουντρούμια, καὶ μᾶς μισοῦσε. Ἀπὸ τὴν ἐπαφὴ μὲ τὸν Ζέβγο ἔνωσα τὸ δράμα τοῦ κομμουνισμοῦ στὴν Ἑλλάδα : Σιάντος, Παρτσαλίδης, Παπαρρήγας, δὺα τὰ ἡγετικά στελέχη, ἐργάτες τυραννισμένοι ἀπὸ τὶς Γεν. Ἀσφάλειες, βουτηγμένοι πολλὰ χρόνια μέσα στὰ νερά τοῦ Παλαμηδιοῦ, βρέθηκαν, ὅπως ὁ Ζέβγος, ξαφνικά στὴν ἐξουσία. Τοὺς διεύθυνε πάντα τὸ μίσος. Κύρια σκέψη τους νὰ ἐπικρατήσουν γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν. Δὲν τοὺς ἀπόμεινε τίποτα ἀπὸ τὸ μαλακὸ ἑλληνικὸ φυσικὸ· τὸ μυαλό τους, στρεβλωμένο ἀπὸ τὰ σλάβικα βιβλία ποὺ διάβαζαν στὴν ἀπομόνωση, ἦταν γεμάτο κακοσύνη. Ἀλλὰ ἐγὼ ἔχω ἀνάγκη νὰ βρίσκω προτερήματα στοὺς ἀντιπάλους. Ὁ Ζέβγος εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία καλύτερος ἀπὸ τὰ κατακάθια τοῦ ΚΚΕ ποὺ ἀπόμειναν στὴν Ἀθήνα. Χαίρομαι νὰ τὸν ἀκούω νὰ μιλά γιὰ τὴν ἐργατιά, καὶ γιὰ λίγην ὥρα ἀδερφώνω μαζί του.

ΤΡΤΗ 10 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ. Ἡμέρα γεμάτη καρδιοχτύπι. Ἀπὸ τὴν αὐγὴ ἄρχισαν οἱ ἀνησυχίες μὲ τὴν κατάληψη τοῦ Λυκαβηττοῦ. Ἐπρεπε νὰμποῦν ἀμέσως οἱ δικοὶ μας στὰ τοῦνελ του μόλις θὰ φευγαν οἱ Γερμανοί, ἀλλὰ οἱ ἐαμίτες παραμόνευαν κι αὐτοὶ γιὰ νὰ τρυπώσουν πρῶτοι στὰ ὄχυράματα. Ὅποιος ἔπαιρνε τὴν κορυφὴ θὰ δέσποζε τῶν Ἀθηνῶν· μὲ λίγους δλμούς μποροῦσε ν' ἀπαγορεύσει κάθε κίνηση. Εὐτυχῶς ἡ Χωροφυλακὴ, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ στρατηγοῦ Ζουμπουλάκη καὶ τοῦ ὑφυπουργοῦ Δημοσίας Τάξεως Μπακογιάννη, πρόλαβε καὶ κράτησε στερεὰ τὰ τοῦνελ. Σὲ λίγο μᾶς ἔρχεται μήνυμα ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ πὼς ἕνας λόχος χωροφυλακῆς, ποὺ ἔστειλε

κάτω ὁ Σπηλιωτόπουλος γιὰ ἐνίσχυση, προκάλεσε στάση τῶν κομμουνιστῶν. Μάζεψαν ὡς 5.000 ἀνεργούς καὶ σχημάτισαν διαδήλωση ζητώντας νὰ γυρίσουν οἱ χωροφύλακες ἀπὸ ἐκεῖ πού ἦρθαν, εἰδάλλως θὰ τοὺς ἔσφαζαν. Κατὰ τὸ μεσημέρι τὸ ΕΑΜ, περιφρονώντας τὴν ὑποχρεώσεϊς του, ἔστησε δυὸ πελώρια πανῶ, ἓνα στὴν ὁδὸν Αἰόλου καὶ ἓνα κοντὰ στὴν Δημαρχία, πού ἀνάγγελλαν : « ΤΗΝ ΤΑΞΗ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΤΗΝ ΕΧΕΙ ΑΝΑΛΑΒΕΙ Ο ΕΛΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΟΦΥΛΑΚΗ »· ὑπογραφή : ΕΑΜ. Τὸ γεγονός αὐτὸ δείχνει πῶς ὁ ὑπουργὸς Ζέβγος δὲν ἔχει δύναμη νὰ δαμάσῃ τοὺς ἐπαγγελματίες τῆς ἀναρχίας. Ἀπὸ τὸν Θεμ. Τσάτσο γνωρίζω ὅτι στὴ Ρούμελη ὁ δικηγόρος Δεσποτόπουλος καὶ ὁ κουρέας Ἰωαννίδης προσπάθησαν νὰ φουσκώσουν τὰ μυαλὰ τοῦ συντρόφου τους ἐναντίον μας πρὶν φτάσῃ στὴν Ἀθήνα. Ὁ Ἰωαννίδης ἦταν ἐκεῖνος πού ὑπόγραψε μὲ τοὺς Βουλγάρους τὸ σύμφωνο γιὰ τὴν αὐτονομίαν τῆς Μακεδονίας μας καὶ ὁ Δεσποτόπουλος ἐκεῖνος πού στὴν Καζέρτα ἐπέμεινε φανατικὰ καὶ ἀφαιρέθηκε ἀπὸ τὸ πρακτικὸ ἢ φράση πῶς « ὁ στρατηγὸς Σκόμπι θὰ ἐπιβάλλῃ στὴν Ἑλλάδα τὸν νόμον καὶ τὴν τάξιν », ἐλπίζοντας τοῦτο νὰ τὸ κάμῃ ὁ ΕΛΑΣ. Τὴν ἐλπίδα αὕτῃ προσπαθοῦσαν πάντα ὁ δικηγόρος καὶ ὁ κουρέας νὰ τὴν πραγματοποιήσουν πίσω ἀπὸ τὴν ράχην τῶν Ἀγγλων καὶ ἴσως καὶ τοῦ Ζέβγου.

Κατὰ τὸ μεσημέρι ἄλλη λαχτάρα· ἦρθε ἀπ' τὴ Βραῶνα ὁ Ἰλαρχος Κόκκινος νὰ πῇ τοῦ Μπαλοδήμου¹, πού διεύθυνε τὸ ΙΙΙ ἐπιτελικὸ γραφεῖο, πῶς ὁ δρόμος τῶν Μεσογειῶν ἦταν πιασμένος ἀπὸ τοὺς ἀντάρτες μὲ πρόθεσιν νὰ λεηλατήσουν τὴν ἀποστολὴ τῶν ὃπλων, καὶ ὅτι ὁ μοίραρχος Ρέτσος μὲ τοὺς 70 χωροφύλακες πού εἶχε σταλῇ στοὺς Λιόπεσι παραδόθηκε στοὺς ΕΛΑΣ. Ὁ Μπαλοδήμος ἔγραψε ἀμέσως διαταγὴ πού ἀνέθετε στοὺς Ἰλαρχοὺς τὴ διοίκηση τῆς περιοχῆς καὶ τὸν ἔστειλε πίσω στοὺς Λιόπεσι νὰ σώσῃ τὴν κατάστασιν. Ἀραγε θὰ τὸ πετύχῃ ἓνας ἄνθρωπος μοναχὸς του ;

Τὸ ἀπόγεμα πῆγε ξαφνικὰ ὁ Ζέβγος καὶ κλείστηκε στοὺς 1. Τώρα ὑποστράτηγος, νικητὴς τῆς Μουργκάνας στὴν Ἡπειρο.

δωμάτιο τοῦ Σπηλιωτόπουλου. Μίλησαν κάπου μιὰν ὥρα, κι ὁ Σπηλιωτόπουλος ὕστερα μοῦ διηγήθηκε τὴ σκηνή : Στὴν ἀρχὴ ὁ ὑπουργὸς τὸν ρώτησε ἀν ἀλήθεια σκοπεύει ν' ἀντικαταστήσῃ κατὰ τὴν ὥρα τῆς 'Απελευθερώσεως τὸν ἀρχηγὸ τῆς χωροφυλακῆς Ντάκο μὲ τὸν Παπαργύρη. Στὴν καταφατικὴ ἀπάντησιν παρακάλεσε νὰ διοριστῇ σ' αὐτὴ τὴ θέσιν ὁ συντ/ρχης τοῦ ΕΛΑΣ Λελοῦδας. 'Αρνήθηκε. Ὑστερα ζήτησε πάλι ὁ Ζέβγος νὰ μποῦν τμήματα ἀνταρτῶν στὴν πόλη, τάχα πὼς θὰ στασίαζαν τὰ Τάγματα 'Ασφαλείας. 'Αρνήθηκε. Ὑστερα τοῦ ἔδωσε πίνακα 54 προσώπων ποὺ ἔπρεπε νὰ συλληφθοῦν. Ὁ στρατηγὸς ἀποδέχτηκε. Τέλος ὁ Ζέβγος τὸν ἐρώτησε τί δυνάμεις καὶ τί ὅπλισμό διαθέτει. Αὐτὴ κυρίως ἡ πληροφορία τὸν ἐνδιέφερε, ἐξ αἰτίας τῆς φαίνεται θέλησε τὴν ἰδιαίτερη συνομιλία σήμερα. Ὁ Στρατηγὸς ὑπερθεμάτισε τότε τὴν πρωτινὴ του μπλόφα. Μίλησε πάλι γιὰ τρία πλήρη συντάγματα ἐθνικοφρόνων ὀπλισμένων μὲ χιλιάδες αὐτόματα, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα δὲν εἶχαν ἔρθει παρὰ 158 τόμυγκαν καὶ 500 τουφέκια. Τοῦ ἔδειξε τὸν πίνακα τοῦ ὀπλισμοῦ ποὺ εἶχαμε ἀγοράσει ἐμεῖς ὡς τώρα, τοῦ διάβασε τίς διαταγὰς ὅπου τοποθέτησε ἀπὸ 20 ἀξιωματικούς τῆς 'Αλβανίας σὲ κάθε ἀστυνομικὸ τμήμα γιὰ νὰ παισιώσουν τοὺς πολισμάνους, (χωρὶς βέβαια νὰ ὁμολογήσῃ πὼς οἱ ἀξιωματικοὶ ἦταν ἄοπλοι), τοῦ φανέρωσε πὼς τμήματά μας εἶχαν ἤδη καταλάβει ὅλα τὰ ὑψώματα γύρω τῶν 'Αθηνῶν, Λυκαβηττό, Στρέφη, Λόφο Νυμφῶν, 'Αρδηττό, 'Ακρόπολη, Τουρκοβούνια, κ' εἶχαν στήσει πολυβόλα. Τοῦ ἔδειξε στὸν χάρτη κάπου 130 σπίτια, καλοδιαλεγμένα, ποὺ ζῶναν ὅλες τίς διασταυρώσεις καὶ τὰ νευραλγικὰ σημεῖα τῶν 'Αθηνῶν, στὰ ὁποῖα εἶχε ἐγκαταστήσει ὀπλισμένους ἐτοιμοὺς νὰ χτυπήσουν ὅποιαδήποτε κίνηση¹.

Ὁ Ζέβγος ἄκουγε κατάπληκτος. Ἐβλεπε διαμιᾶς μπροστά μου τὴν τεράστια ἐργασία ποὺ εἶχε κάμει τόσο ἀθόρυβα ἐδῶ καὶ δυὸ μῆνες ὁ Στρατηγὸς μὲ τὸ ἐπιτελεῖο του. Καὶ ὁ

1. Αὐτὸ τὸ σοφὸ σχέδιο τὸ ἀντίγραφαν ἀργότερα οἱ κομμουνιστές, κατὰ τὰ Δεκεμβριανά, καὶ μᾶς ἔκαμαν τόσες ζημιές.

Σπηλιωτόπουλος μου τελειώνει την αφήγηση : « Είμαι βέβαιος πώς τὸν σάστισα. Δυὸ φορές τὸν ἔκαμα νὰ τιναχτῇ ἀπὸ τὴν καρέκλα του ».

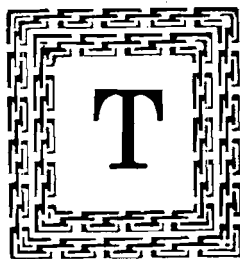
Τὴν ὥρα ποὺ μιλοῦσε ὁ Ζέβγος μετὰ τὸν Στρατηγὸν, ὁ Τσάτσος βρισκόταν στοῦ Σέπερντ. Ἀπὸ τίς πληροφορίες μας, ἀπὸ τὴ ζωὴ του μέσα στὸ καμίνι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴ βεβαιότητα πὼς ὁ Ζέβγος γρήγορα ἢ ἀργὰ θὰ ξέφευγε ἀπὸ τὴ δική του ἐπιρροή καὶ θὰ πλεύριζε τοὺς ἀδιάλλακτους, ἔκρινε σωστὸ ὁ Τσάτσος νὰ ζητήσῃ συνάντησιν ἀπὸ τὸν Σέπερντ. Ἐνθουσιάστηκε ἀπὸ τὴν ἐπαφή του μετὰ τὸν Ἀγγλο. Ὅταν πῆγε ἀργότερα ὁ Ζέβγος στὸ σπίτι τοῦ Μαρκεζίνου νὰ ἐπισκεφθῇ μετὰ τὴ σειρά του τὸν Σέπερντ, ἐκεῖνος ἐπίτηδες τὸν κακοδέχτηκε, τὸν κράτησε ὀρθὸν κάτω ἀπὸ φωτογραφία τοῦ Βασιλέως Γεωργίου. Ὁ Καψάλης, ποὺ μετὰφραζε, μᾶς διηγήθηκε τὴ σκηνή : « Κατ' ἀρχὰς ὁ Ζέβγος παραπονέθηκε πὼς ὁ Σπηλιωτόπουλος παράδωσε ὅλο τὸν ὀπλισμὸ τῆς πρώτης ἀποστολῆς στοὺς πολισμάνους. Ὁ Σέπερντ βρῆκε εὐκαιρία νὰ πλέξῃ τὸ ἐγκώμιο τῆς Ἀστυνομίας, ποὺ εἶχε πράξει κατὰ τὴν Κατοχὴ τέλεια τὸ καθήκον της, δὲν εἶχε ποτὲ λάβει θέσιν κομματική, παρὰ ὅπου ἔβλεπε Ἀντίστασιν τὴν βοήθαγε κρυφά, ὅπου ἔγκλημα τὸ κυνηγοῦσε. Σὲ τέτοια Ἀστυνομία λοιπὸν δικαίως ἀνήκει ἡ φροντίδα γιὰ τὴν τάξιν ». Ὅσα ἔλεγε ὁ Ἀγγλος τὰ πίστευε, καὶ τὴν περασμένη ἐβδομάδα εἶχε ἀγοράσει καὶ μοιράσει στοὺς φτωχοὺς πολισμάνους κάμποσ γι' ἀσπρόρουχα ἀπὸ δικά του χρήματα. Κατόπιν ὁ Ζέβγος ζήτησε νὰ μπῇ μέσα στὴν πόλιν ὁ ΕΛΑΣ. Ὁ Σέπερντ ἔμεινε ἀνένδοτος. Στὴν ἐπιμονὴ τοῦ ὑπουργοῦ ἀπάντησε σκληρὰ πὼς στὴν Πελοπόννησο ὁ ΕΛΑΣ δὲν ὀργάνωσε τὴν τάξιν ἀλλὰ τὴν ἀταξία. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἔσβησαν τὰ φῶτα καὶ ἡ συνομιλία συνεχίστηκε μετὰ τὸ ἀχνόφωγγο κεριοῦ, πάντα κάτω ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ Γεωργίου. Συνεχίστηκε μετὰ κόπο, ἐνῶ συχνῶς σιωπὴς βάραιναν τὴν ἀτμόσφαιρα, ὅπως πάντα συμβαίνει ἅμα συζητᾶν ἄνθρωποι ποὺ δὲν πρόκειται νὰ συμφωνήσουν. Γερὸς διαλεχτικὸς ὁ

Ἄγγλος ἔδινε λογικὴ συνέπεια στὶς σκέψεις του, μὰ ὁ Ζέβγος παρακολουθοῦσε τοὺς συλλογισμούς του ὡς τὰ σημεία πού συμφωνοῦσε, ἀδιαφορώντας γιὰ τὸ συμπέρασμα. Μιλοῦσε κατόπι ὁ ὑπουργὸς ἔχι γιὰ ν' ἀπαντήσῃ παρὰ γιὰ νὰ ξαναγυρίσῃ στὶς ἀπαιτήσεις του. Ἀπὸ ἀντίδραση ὁ Σέπερντ ἄρχισε ν' ἀρνῆται τὴν παραχώρηση πού δέχτηκε ὁ Στρατηγός, νὰ περάσουν δηλαδὴ δυὸ τάγματα ΕΛΑΣ στὴν Καισαριανὴ καὶ στοῦ Γκύζη, κ' ἔτσι μετὰθεσε τὸ ζήτημα — ἀντὶ νὰ γυρεύῃ νέες χάρες, ὁ κομμουνιστὴς ἀγωνιζόταν γιὰ νὰ διατηρήσῃ τὰ κερδισμένα. Ἡ συνάντηση Σέπερντ - Ζέβγου ἔπαιξε ἀποφασιστικὸ ρόλο στὸ νὰ μὴν ξεφύγῃ ἡ κατάστασις ἀπὸ τὰ χέρια μας. Ὅταν ἀργότερα μοῦ μίλησε ὁ Σέπερντ γι' αὐτὴ τὴ δραματικὴ συνάντηση μοῦ εἶπε πὼς φοβόταν ἐκεῖνες τὶς στιγμὲς μήπως τὰ σπάσῃ μὲ τὸν ΕΛΑΣ, ἀλλὰ φοβόταν ἀκόμα περισσότερο νὰ ὑποχωρήσῃ σὲ πονηρὲς ἀπαιτήσεις. Προτίμησε νὰ τὰ σπάσῃ. Κι ὅπως συμβαίνει πάντα μὲ τοὺς κόκκινους, ὅπου ἀπαντήσουν ἀποφασιστικότητα ὑποχωροῦν ἐκεῖνοι. Μετὰ τὶς δυὸ σημερινὲς συναντήσεις, μὲ τὸν Στρατηγὸ τὸ πρῶν καὶ μὲ τὸν Σέπερντ τὸ βραδάκι, ὁ Ζέβγος ἀπελπίστηκε γιὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ ΕΛΑΣ καὶ προσπάθησε νὰ κατευνάσῃ τοὺς ξέφρενους ὁπαδούς του.

Δέκα ἡ ὥρα, νύχτα, κι ἀκόμα νὰ γλιτώσωμε τὰ βάσανα. Ζητάει τὸν συνταγματάρχη Μπαλοδῆμο στὸ τηλέφωνο τὸ τμήμα χωροφυλακῆς πού κατέχει τὸν Ἀρδηττό. Ὁ ΕΛΑΣ τοὺς ἐπιτίθεται. Κατὰ τὶς ἑντεκα νέο τηλεφώνημα : « Μᾶς βαρᾶν μὲ πολυβόλα ἀπὸ τὶς ἀνηφοριὲς τοῦ Παγκρατιοῦ ». Πρὶν περάσῃ μιᾷ ὥρᾳ τρίτο τηλεφώνημα : « Μᾶς ρίχνουν μὲ ὀλμους ἀπὸ τὸν Βύρωνα. Στεῖλτε βοήθεια γιατί μόλις ἀντέχουμε ». Ὁ Μπαλοδῆμος τοὺς ὑπόσχεται ἐνισχύσεις. Μαζεύει μερικoὺς ψυχωμένους ἀξιωματικούς μὲ αὐτόματα καὶ τοὺς ξαποστέλνει νὰ καρδιώσουν τοὺς χωροφύλακες. Σὲ λίγο φωνὴ ἀπελπισίας ἀπὸ τὸν Ἀρδηττό, πού μάχεται ἀπεγνωσμένα : « Βοήθεια. Χαθήκαμε ». Ὁ Μπαλοδῆμος,

για νὰ τοὺς δώσῃ θάρρος τοὺς βρίζει : « Κρατῆστε, κερατάδες ! » Καὶ κρατᾷ ὅσο νὰ δράμουν οἱ ἀξιωματικοὶ ν' ἀνατρέψουν τὴν κατάστασιν.

Ἐημερώματα ὁ Στρατηγὸς ὑπαγορεύει τὴν τελικὴ διαταγὴ ἐπιχειρήσεων, ὑπ' ἀριθ. 168. Οἱ πληροφορίες μας εἶναι πὼς αὐριο φεύγει ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ὁ Kraftkommandant Felmy, Διοικητὴς τοῦ 60οῦ Σώματος Στρατοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἄν σκοπεύουν νὰ στασιάσουν τὰ Τάγματα Ἀσφαλείας ἢ τὸ ΚΚΕ, αὐριο θὰ τὸ ἐπιχειρήσουν.

ΕΤΑΡΤΗ 11 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ. Πρωὶ - πρωὶ χάλασαν οἱ Γερμανοὶ τὸ Τηλεφωνικὸ Κέντρο, μὰ τὸ ἐλληνικὸ δαιμόνιο ἀντίδρασε. Παρουσιάστηκαν στὸ Σπηλιωτόπουλο ὁ ἀστυνόμος Τσινόγλου κι ὁ γιατρὸς Λιβέρης κ' ἔθεσαν στὴ διάθεσή του τηλεφωνικὴ γραμμὴ πού εἶχαν ἐτοιμάσει μὲ δική τους πρωτοβουλία. Δὲν ξέρουμε ποιὰν ὥρα ἀκριβῶς ξεκουμπίζεται ὁ στρατηγὸς Felmy, μὰ ἀπὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη θ' ἀρχίσῃ ἡ κρίσις. Δὲν πρέπει τὸ ΕΑΜ ν' ἀρπάξῃ οὔτε τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα, γιὰ νὰ ἐγκαταστήσῃ ψευτοκυβέρνηση, οὔτε τ' ἀεροδρόμια, ἀπ' ὅπου περιμένουμε συμμαχικὰ ἀεραγήματα. Ἐμεῖς, πού εἰδοποιήσαμε σωστὰ τὸ Κάιρο γιὰ τὴ γερμανικὴ ἀποχώρηση, ἀπαντέχουμε πὼς τὸ Στρατηγεῖο θὰ κρατήσῃ τὴν ὑπόσχεσή του νὰ στείλῃ αὐθημερὸν δυνάμεις. Γιὰ τοῦτο καταρτίστηκαν καὶ περιμένουν συνεργεῖα ἐργατῶν στ' ἀεροδρόμια, πού θὰ δράσουν ἀπὸ μέσα, κ' ἐνοπλές ὁμάδες ἐθνικιστῶν, πού θὰ δράσουν ἀπ' ἔξω. Κατὰ τὸ μεσημέρι πλησιάζει τὸν Σπηλιωτόπουλο ἀποσταλμένος τῶν νέων, ὅσους ἔχει ἐγκαταστήσει σὲ σπίτια γύρω ἀπὸ στρατηγικὰ σημεῖα, καὶ ζητάει φυσέκια. Δὲν βαστὰ περισσότερα ἀπὸ δέκα κάθε παιδί· πὼς θ' ἀνοίξουν μάχῃ δίχως πυρομαχικά ; Μὰ δὲν ἔχουμε τίποτα νὰ

τούς δώσουμε· τὸ δεύτερο καίτοι δὲν φάνηκε ἀκόμα. Οἱ προθέσεις τοῦ ΕΑΜ εἶναι πάντα κακόβουλες· πάλι σήμερα πάσχισαν νὰ καταφέρουν τὸν Στρατηγὸ νὰ ἐπιτρέψῃ νὰ μποῦν τμήματα τοῦ ΕΛΑΣ στὴν Ἀθήνα, κατάκοπα, λείει, φερμένα πεζὴ ἀπὸ τὴν Κόρινθο. Ὁ Στρατηγὸς ἀποκρίθηκε πὼς δὲν εἶναι ὥρα ἀναπαύσεως ἀλλὰ κάματος καὶ διάταξε νὰ τραβήξουν συνέχεια γιὰ τὴν Κάζα. Πρὶν τὸ μεσημέρι ὁ συνταγματάρχης Κιτριλάκης παρουσίασε στὸν στρατ. Διοικητὴ τὸν ἀνθυπὶλαρχο Βάσο ¹, κομμάντος τῆς Μ. Ἀνατολῆς, ποὺ εἶχε φτάσει μυστικὰ μ' ἐντολὴ νὰ μελετήσῃ ἐπίθεσιν ἀπὸ τὴ θάλασσα κατὰ τοῦ Πειραιᾶ, γιὰ νὰ προλάβουν τὴν κατὰστροφὴν του. Ἦθελε νὰ μάθει τί φράγμα ἔκαμαν οἱ Γερμανοὶ στὸν προλιμένα καὶ τί ναρκοπέδια τοποθέτησαν. Ὁ Στρατηγὸς τὸν παράπεμψε στοὺς ἀξιωματικούς τοῦ Μηχανικοῦ ποὺ ἤξεραν ὅλες αὐτὲς τίς πληροφορίες καὶ τοῦ σύστησε νὰ βιαστῇ νὰ γυρίσῃ στὸν Πόρο γιὰ νὰ πῇ στὸν ἀρχηγό του Μεσσηνιόπουλο νὰ κάμῃ τὸν αἰφνιδιασμὸ ἀμέσως αὔριο, μήπως μεθαὔριο ἦταν ἀργά. Τ' ἀπομεσήμερο κατὰσκοπὸς μας φέρνει τὴν εἰδησιν πὼς ὁ Felmy σὲ λίγο ἀποχωρεῖ μὲ τὸ κύριο σῶμα κι ὅτι τμήμα ὀπισθοφυλακῆς θὰ κάμῃ αὔριο τὴν ὑποστολὴ τῆς χιτλερικῆς σημαίας ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, θὰ καταθέσῃ στέφανο στὸν Ἀγνωστο Στρατιώτη, καὶ ἡ πρωτεύουσα, ἀφοῦ κηρυχθῇ ἀνοχύρωτη, θὰ ἐκκενωθῇ.

—Ὁ Πειραιεύς; ρωτᾶμε.

—Ὁ Πειραιεύς θὰ καταστραφῇ.

Δὲν ἀργοῦν νὰ μᾶς εἰδοποιήσουν πὼς ὁ Felmy, πλαισιωμένος μὲ μοτοσυκλέτες κ' ἐλαφρὰ τάνκς, ἀπομακρύνθηκε πρὸς τὴν Κηφισιά. Πίσω του ἀκολούθησαν μηχανοκίνητα σὲ πολεμικὴ ἐγερση, μὲ τὰ πολυβόλα στραμμένα κατὰ τῶν πολιτῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι, φιλόσοφοι καὶ περίεργοι μαζί, θωροῦν τὴ φυγὴ τῶν Γερμανῶν, εὐτυχησμένοι γιὰ τὸ τέλος τῆς Σκλαβιάς. Ὅσοι δὲ μὴ νιώθουν εὐθύνες ξεθεώνονται νὰ σώσουν τὸν Πειραιᾶ καὶ νὰ κρατήσουν τὴν τάξιν, γιὰτὶ μό-

1. Ἀκολουθώντας τὴν παράδοση τῆς οἰκογενείας του σκοτώθηκε τὸ παλικᾶρι στὸν Ὀλυμπο, σὲ νυχτοσυμπλοκὴ ἐναντίον ἀναρχικῶν.

λις αποδιάβηκαν οἱ Ναζῆδες ἄρχισε τουφεκίδι ἀνάμεσα Ε-
ΛΑΣ καὶ τσολιάδων στὴν ὁδὸν Ἀγ. Μελετίου ὅπου σκοτώ-
θηκαν καμπόσοι καὶ ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές. Μᾶς κυριεύει τὸ
προαίσθημα ὅτι πολὺ αἷμα θὰ χυθῇ ὅσο νὰ ἡσυχάσωμε.

Κάτω στὸ Κερατσίνι τὸ Ἡλεκτρικὸ Ἑργοστάσιο φρου-
ρεῖται ἀπὸ 40 Γερμανοὺς μὲ τὸν ὑπολοχαγὸ Λίντεμαν. Ἀ-
πὸ τὸν Μάη ἔχουν κουβαλήσει μέσα δυναμίτες γιὰ νὰ τὸ
καταστρέφουν πρὶν τὸ ἐγκαταλείψουν. Τὸ καλοκαίρι ὁ Σέ-
περντ προσπάθησε νὰ ῥθῃ σὲ συνεννόηση, μέσο τοῦ Γ. Λά-
βδα, μὲ τὸν διευθυντὴ τῆς Ἡλεκτρικῆς Τόμασχαουζεν γιὰ
νὰ γίνῃ συμβολικὴ, ὅχι πραγματικὴ καταστροφή, μὰ ὁ Τό-
μασχαουζεν ἀπαίτησε νὰ δῇ προσωπικὰ τὸν Ἀγγλο, ποὺ
δὲν τὸ ἔστερξε, κ' ἡ συμφωνία ναυάγησε. Τότε ὁ Σέπερντ
μὲ τὸν μελαχρινὸ Mac Intyre δοκίμασαν νὰ ἐξοπλίσουν τοὺς
ἡλεκτροτεχνίτες ὥστε νὰ χτυπήσουν τὸν Λίντεμαν τὴν κα-
τάλληλῃ στιγμῇ, ἀλλὰ τὸ ΚΚΕ ἀρνήθηκε τὸν ἐξοπλισμὸ
τοῦ προσωπικοῦ δηλώνοντας πὺς τὸ ΕΑΜ εἶναι ἄρκετὰ δυ-
νατὸ γιὰ νὰ ὑπερασπιστῇ μόνον τοῦ τὸ ἔργοστάσιο. Στὸν
ἴδιο τὸν Σέπερντ οἱ κουκουέδες εἶπαν : « δὲν εἶναι ἐπι-
θυμία μας νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπ' τοὺς Ἀγγλους ». Ὁ Mac
προσπάθησε κατόπιν νὰ ὀργανώσῃ πυρῆνα ἀντισαμποτάζ
στοὺς γύρω συνοικισμοὺς, μὰ δὲν κατάφερε τίποτα γιατί ἡ
προσφυγιά ἔτρεμε τὴν ὀργὴ τοῦ ΚΚ κι ἀρνιόταν νὰ κάμῃ
τὸ παραμικρὸ χωρὶς τὴν ἔγκρισή του. Ὁ Σέπερντ συμφώ-
νησε τότε μὲ τὸν Ζέβγο νὰ ὀργανωθοῦν δύο ἐαμίτικα σώμα-
τα στὸν Πειραιά, ἓνα ἀπὸ 600 ἄντρες γιὰ νὰ κρατήσῃ τὸ
λιμάνι κ' ἓνα ἀπὸ 200 γιὰ νὰ λυτρώσῃ τὴν Ἡλεκτρικὴ. Ὑ-
στερα ἀπὸ λίγες μέρες ρώτησε τὸν Ζέβγο :

— Μπορῶ νὰ βασιστῶ ὅτι τὰ δύο σώματα ποὺ συμφω-
νήσαμε θὰ τὰ ἔχετε ἔτοιμα στὸν Πειραιά, ἢ νὰ φέρω ἄλε-
ξιπτωτιστὲς βρετανούς ;

— Νὰ μὴ φέρετε κανέναν, ἀπάντησε ὁ Ζέβγος· ὁ ΕΛΑΣ
ἔχει τὰ δύο σώματα ἔτοιμα.

Καλοῦ - κακοῦ δοκίμασε ὁ Σέπερντ μὲ τὸν Πρόεδρο

τοῦ Διεθνοῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ Σάντστρεμ νὰ πετύχῃ ἀπὸ τὸν Felmy νὰ μὴ γίνουν τὰ μεγάλα σαμποτάζ τοῦ Πειραιᾶ, ἀλλὰ ἡ ἀδιαλλαξία τοῦ Βρετανικοῦ Στρατηγείου — ἤθελε παράδοση τοῦ Felmy ἄνευ ὄρων — σταμάτησε καὶ τὴν προσπάθεια τοῦ εὐγενικοῦ Σουηδοῦ. Ἔτσι, ὅταν πήραμε τὴν εἶδηση πὼς διατάχτηκε ἡ καταστροφή τῆς Ἡλεκτρικῆς καὶ τοῦ λιμανιοῦ, ὁ Σέπερντ ζήτησε τοῦ Ζέβγου νὰ ξεσηκώσῃ γρήγορα τὰ δύο συμφωνημένα σώματα τοῦ ΕΛΑΣ, μὰ ἔλαβε τούτῃ τὴν ἀπροσδόκητη ἀπόκριση :

— Τὰ παιδιὰ διατέθηκαν ἄλλοῦ.

— Δηλαδή ;

— Βγῆκαν νὰ κυνηγήσουν τοὺς Γερμανούς.

Ὁ Σέπερντ θύμωσε :

— Τέτοια ἀσκέρια, εἶπε, δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ βλάψουν τακτικὸ στρατό !

Ὡστόσο ὁ Λίντεμαν, τὴν τελευταία στιγμή, συλλογίστηκε τὸ μέλλον του καὶ ἀποφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ψευτοκαταστροφή πού εἶχε ὑποδείξει ὁ Λάβδας. Ἀφαίρεσε δύο τόννους δυναμίτη καὶ τοὺς ἔριξε στὴ θάλασσα, καὶ ἀντὶ ν' ἀνατινάξῃ τίς τουρμπίνες στράβωσε μόνο τίς ἀντλίες τους, πού εὐκόλα διορθώνονταν. Ὑστερα φώναξε τὸν διευθυντὴ τοῦ ἐργοστασίου Γεωργιάδῃ, τὸν παρακάλεσε ν' ἀποχαιρετήσῃ ἐκ μέρους του τοὺς ἠλεκτροτεχνίτες πού ἦταν συγκεντρωμένοι στὴν τραπεζαρία τοῦ ἐργοστασίου, ἀνέβηκε μὲ τοὺς ἄντρες του σὲ τρία αὐτοκίνητα καὶ τράβηξε ἡσυχὰς τὸ δρόμο τῶν Θηβῶν.

Ἐκανε νὰ βραδιάσῃ ὅταν ἤλθε κοντά του ὁ Elmer, τοῦ Ἑλβετικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, νὰ μοῦ ἀναφέρῃ πὼς οἱ ἐργάτες πού ξεφόρτωναν στὴν Ὀμόνοια ἀλεύρια κήρυξαν ἀπροειδοποίητα ἀπεργία. Ζητοῦσαν διπλάσια μεροκάματα, ἀν δμως δὲν ἐπιαναν ἀπόψε δουλειὰ αὐριο ἢ Ἀθήνα θὰ βρισκόταν δίχως ψωμί, γιατί δὲν ὑπῆρχε οὐτ' ἓνα σακὶ ἀλεύρι σ' ὅλη τὴν πρωτεύουσα. Χτύπησα τὴν πόρτα τοῦ Ζέβγου καὶ μπῆκα μέσα μὲ τὴν ἰδέα πὼς κανεὶς ἄλλος ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸν δὲ

θα μπορούσε να κανονίση τέτοιες ώρες εργατικό ζήτημα. Τὸν βρῆκα ξαπλωμένον στὸ κρεβάτι καὶ δίπλα του καθιστὸ τὸν Τσάτσο. Ἐξήγησα στοὺς ὑπουργοὺς τὴ δυσκολία καὶ παρακάλεσα ν' ἀσκήσουν τὴν ἐπιρροή τους γιὰ νὰ μὴ δώσουμε πρῶτο δῶρο στὸ λαό, τὴν ἡμέρα τῆς Ἀπελευθερώσεως, τὴν πείνα. Ὁ Τσάτσος σηκώθηκε ὀρθὸς κι ἄρχισε ὀργισμένος νὰ ὑπαγορεύῃ διαταγὴ πρὸς τοὺς ἐργάτες, προστάζοντας νὰ ξαναπιάσουν πρῶτα δουλειά, κ' ὕστερα θὰ ἔκριναν οἱ ὑπουργοὶ ἂν τοὺς ἀναλογῇ αὕξησις. Ὁ Ζέβγος σὲ κάθε φράση τὸν σταματοῦσε καὶ τὴ διόρθωνε στὸ μαλακότερο.

— Μὴν εἶσαι δεκανέας, τοῦ ἔλεγε. Οἱ ἐργάτες δὲν χρειάζονται διαταγές, ἀλλὰ παρακάλια.

Σὲ λίγο πάλι :

— Τί γράφεις ὅτι θὰ τιμωρήσης ὅσους παρακούσουν, ἀφοῦ ἡ ἐργατιά σήμερα ἔχει περισσότερὴ δύναμη ἀπὸ σένα ; Ἐξήγησέ τους καλύτερα πὼς ἡ πόλη θὰ πεινάσῃ ἂν δὲν δουλέψουν.

Μὰ ὁ Τσάτσος κράτησε αὐστηρὴ τὴ διαταγὴ, φοβούμενος πὼς, ἂν ἀπ' ἀρχῆς δὲν ἔδειχνε δύναμη, θὰ ξέφευγε ἡ κατάστασις ἀπὸ τὰ χέρια τους. Κ' οἱ ἐκφορτωταὶ ἔλυσαν τὴν ἀπεργία καὶ μοιράστηκε ἀλεύρι στοὺς φούρνους. Τὴν ἴδια ὥρα ὁ πρωθυπουργὸς Ράλλης ἔστειλε τοῦ στρατ. Διοικητῆ μήνυμα μὲ τὸν Ἐβερτ πὼς ἡ Κυβέρνησις παραιτεῖται καὶ τίθεται στὴ διάθεσί του. Ὁ Στρατηγὸς εἶχε κιόλας ὑπογράψει διαταγὴ νὰ συληφθῇ ὁ Ράλλης μὲ τοὺς ὑπουργοὺς του καὶ νὰ φυλακιστῇ στοῦ « Ἀβέρωφ ». Ἀντὶ ἀπάντησις ἔδωσε τὴ διαταγὴ στὸν Ἐβερτ νὰ τὴν ἐκτελέσῃ. Κατόπι συνέταξε τηλεγράφημα στὸν Σκόμπι γιὰ νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ πὼς ἡ ὀπισθοφυλακὴ τοῦ Felmy θὰ κατὰστρεφε αὔριο τὸν Πειραιά. Δὲν εἶχε τελειώσει τὸ τηλεγράφημα ὁ Σπηλιωτόπουλος κ' ἦρθε ἀγγελιοφόρος ἀπὸ τὸν Πειραιά νὰ εἰδοποιήσῃ πὼς τὸ ΕΑΜ αἰχμαλώτισε τὸν ἀνθυπὶλαρχο Βάσο τὴν ὥρα ποὺ ἔμπαινε σὲ βενζινοκάικο γιὰ νὰ γυρίσῃ στοὺς κομμάντος, στρατοπεδεμένους στὸν Πόρο. Ἀδίκᾳ ἐξήγησε

στούς έαμίτες ό Βάσος ότι πάει νά φέρη δυνάμεις για νά λυτρώση τό λιμάνι. Τόν ανάκριναν :

— Τί δουλειά είχες έδώ ;

— Νά πάρω πληροφορίες για τό φράγμα και τά ναρκοπέδια.

Τούς έδειξε, για νά τούς πείση, τά σχέδια που πήγαινε στόν διοικητή του. Τά σχέδια τά κατακράτησε τό ΕΑΜ και περιόρισε τόν άνθυπίλαρχο στο φρουραρχείο του. Παρόμοιο φέρσιμο είναι κακοσήμαδο, προδίνει διάθεση τών άριστερών νά έμποδίσουν νά 'ρθουν δυνάμεις άπ' έξω. Παρ' όλες τίς διαταγές του Στρατηγού και τούς έπιτελικούς που έστειλε στόν Πειραιά για ν' άποφυλακίσουν τόν Βάσο, δέν κατάφερε νά τόν έλευθερώση παρά την άλλη μέρα. 'Αργά πιά. "Όσο νά πάη στόν Πόρο νά οδηγήση τούς κομμάντος, τό λιμάνι είχε καταστραφή, έξ αίτίας του ΕΑΜ.

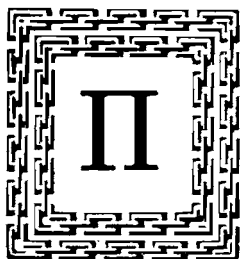
Κόντευαν μεσάνυχτα όταν κάλεσε ό Στρατηγός στο γραφείο του τόν ταγματάρχη Τσιτσεκλή και του έδωσε δυό έγγραφα, τό 195 για τά Τάγματα 'Ασφαλείας και τό 197 για τή φρουρά 'Αγνώστου Στρατιώτη. 'Ο σημερινός σκοτωμός τσολιάδων κ' έλασιτών στην όδον 'Αγίου Μελετίου προμηνούσε τί θα γινόταν ανάμεσό τους άμα ξημέρωνε. Την νύχτα κρυφά, έπρεπε νά μαντρωθούν οι άσφαλίτες στο Γουδί, ώστε νά μή μπορέση τό ΚΚΕ νά μεταχειριστή την παρουσία τους για « προβοκάτσια », καθώς μάς πληροφόρησε καταδότης ότι σκόπευε νά κάμη. 'Η διαταγή έλεγε : « 1. 'Ανακαλέσατε άμέσως τās φρουράς σας, τās όποίας θ' άντικαταστήση ή Χωροφυλακή. 2. Συγκεντρωθήτε είς τούς στρατώνας Γουδί, όπου θα παραμείνετε έν αύστηρη έπιφυλακή. 'Ελπίζω νά πρυτανεύση ή λογική, δια νά μην εύρεθώ είς την ανάγκην νά λάβω σκληρά μέτρα δια την έκτέλεσιν τών διαταγών τής 'Εθνικής Κυβερνήσεως ». Τά τάγματα υπάκουσαν χωρίς συζήτηση και κλείστηκαν στο Γουδί πειθαρχικά. Σάν πέρασε αύτή ή πονοκεφαλιά δέν άπόμενε παρά ό κίνδυνος τών κομμουνιστών. 'Ο Σέπερντ πρότεινε στο Στρα-

τηγὸ νὰ βγοῦν οἱ ἴδιοι σὲ περιοδεία γιὰ ν' ἀντιληφθοῦν τὶς προθέσεις τοῦ ΕΑΜ, ὥστε νὰ τὸ τσακίσουν πρὶν ἐτοιμαστῇ. Πῆρε ὁ Σέπερντ τὸν Καψάλη καὶ περιδιάβασαν ὅσο νὰ φέξῃ, ὁλομόναχοι, τοὺς συνοικισμούς, κι ἀπὸ τῇ μεριά του ὁ Στρατηγὸς ἔκαμε μὲ τ' αὐτοκίνητο ἐπιθεώρηση. Ἡ νύχτα ἦταν τραγική. Πουθενὰ δὲν ἔβλεπες οὔτ' ἓνα φωτάκι. Ἡ πόλη φαινόταν σκιαγμένη — μὲ τὸ δίκιο της — γιὰτὶ ἡ δισπιστία τοῦ κόσμου πρὸς τὸ ΕΑΜ δὲν ἦτανε ψύχωση, ἦταν πραγματικότητα βγαλμένη ἀπὸ σωρὸ ἐγκλήματα. Περίπολα τοῦ ΕΛΑΣ δὲν ἀνταμώσαμε. Θέλεις ἐπειδὴ σπάσανε τὰ μοῦτρα τους οἱ ἀριστεροὶ στὸ Θησεῖο, θέλεις ἀπὸ τὴν ἐπέμβαση τοῦ Ζέβγου, ὁ ἐλληνοελληνικὸς πόλεμος εἶχε τελειώσει. Ἀπόψε ἡ πρωτεύουσα εἶναι βουβή, μ' ἐκεῖνη τὴ νέκρα ποὺ προηγεῖται ἀπὸ τὶς τρικυμίες. Σπάνια μονάχα, ἐκεῖ ποὺ στέκαν δικές μας ὁμάδες, κάποιος μᾶς πλησιάζει, ἄφαντος, πίσω ἀπ' τὴ φωτιά τοῦ τσιγάρου του.

- Τίς εἶ ; ρωτᾷ αὐτός.
- Στρατιωτικὸς Διοικητής.
- Τὸ σύνθημα!
- Ἑλλάς.
- Προχώρει στὸ παρασύνθημα.
- Ἐλευθερία.

Ἀνταλλάσσει δυὸ λόγια μὲ τὸν Στρατηγὸ, (κανεῖς τους δὲν παρατήρησε καμία ὑποπτη κίνηση), καὶ φεύγουμε. Μόνος μας κίνδυνος οἱ Γερμανοὶ φρουροί, ποὺ τουφεκίζουν ὅποιον τοὺς πλησιάζει, ἀλλὰ κι αὐτοὶ ἀπόψε δὲν ξανοίγονται στὰ πεζοδρόμια, στέκουν πίσω ἀπὸ τὶς πόρτες τους. Καταλήγουμε στὸ σπίτι τοῦ Μαρχεζίνη ὅπου ὁ Πρόεδρος Σάντ-στρεμ καὶ ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Σέπερντ προσπαθοῦν, ὥρες τώρα, νὰ συνδεθοῦν μὲ τὸν ἀσύρματο τοῦ στρατηγοῦ Οὐίλσον, χωρὶς νὰ τὸ καταφέρουν. Μᾶς προσφέρουν τονωτικὲς σοκολάτες τῶν ἀεροπόρων γιὰ νὰ δαμάσουμε τὸν ὕπνο καὶ ν' ἀντέξουμε στὴν αὐριανὴ χοντροδουλειά. Ἡ μαυρίλα κόβεται στὰ παράθυρα — ξημερώνει.

ΕΜΠΤΗ 12 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ. Μόλις γυρίζω ξαγρυπνισμένος στο κονάκι μας τῆς Ἀστυνομίας ἀντικρίζω τὴν Ἀπελευθέρωση : οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Σπηλιωτόπουλου φορᾶνε τὶς στολές τους. Ἀγκαλιάζω τὸν Γερογιάννη πὺν βρίσκεται μπροστά μου καὶ τὸν φιλῶ. Ὁ Ἑβερτ μὲ παίρνει ἀπὸ τὸ χέρι : —Ἐλα νὰ δῆς...

Μὲ πάει στὸ μπαλκόνι τοῦ ὅπου ὁ ἀρχιφύλακας ὑψώνει τὴ σημαία. Ἕνας ἀσπρομάλλης γείτονας, καθὼς ἀνοίγει τὸ παράθυρό του καὶ τὴ βλέπει νὰ παιχνιδίζει ἐλεύθερη στὸ πρωινὸ ἀγέρι, σταυροκοπιέται. Κατὰ τὶς 7 μαθαίνουμε πὼς ὁ Καψάλης μὲ τὸν Μαρκεζίνη πῆγανε στὸ Περιστέρι νὰ συναντήσουν τὸν ταγματάρχη Μακάσκυ, πὺν κατηφορίζει μὲ 12 ἀγγλους κομμάντος. Πραγματικὰ τὸν ξετρύπωσαν ἐκεῖ. Ὁ καλὸς Μακάσκυ ἔπεσε ἀλεξιπτωτιστὴς γιὰ τρίτη φορὰ στὴν κατεχόμενη Ἑλλάδα τὸν Μάη τοῦ '44. Ἀπὸ τότε ἔμεινε στὴ Ρούμελη δίπλα στὸν καπετὰν Ὁρέστη καὶ παρακολουθοῦσε τὴν προετοιμασία τοῦ ΕΛΑΣ νὰ καταλάβῃ τὴν πρωτεύουσα. Εἶπε τοῦ Μαρκεζίνη : « Δυὸ μέρες τρωγόμενους τὸν Ὁρέστη νὰ χτυπήσῃ τοὺς Ναζῆδες πὺν ἀλαργέβουν, μὰ ἐκεῖνος νοιαζόταν νὰ μπῇ στὴν Ἀθήνα. Οἱ Γερμανοὶ τραβᾶν πρὸς βορρᾶ, οἱ ἐλασίτες πρὸς νότο, σὰν ἄνθρωποι πὺν χωρίζονται φιλικὰ καὶ καθένας πηγαίνει στὴ δουλειά του ». Ἀφοῦ εἶδε κι ἀπόειδε μὲ τὸν Ὁρέστη, ὁ Μακάσκυ πέρασε στὴν Κόρινθο, ἀντάμωσε τὸν ταξίαρχο Τζέλλικο καὶ τὸν ἔπεισε νὰ τοῦ δώσῃ μιὰ διμοιρία, γιὰ νὰ ὑπάρχῃ ἀγγλικὸ ἀπόσπασμα, ἔστω καὶ μικρό, στὴν Ἀθήνα. Ὁ Σπηλιωτόπουλος ὅμως, πὺν εἰδοποιεῖται γιὰ τὴν παρουσία τῶν 12 Βρετανῶν στὰ προάστια, παρακαλεῖ τὸν Μακάσκυ νὰ μὴν τοὺς φέρῃ στὴν πόλη. Προτιμᾷ νὰ συγκρατῇ τὸν ΕΛΑΣ μὲ τὸ παραμῦθι πὼς ἔρχονται μεγάλες ἀποβατικὲς δυνάμεις καὶ ἀγγλικὸς στόλος.

Οἱ Γερμανοὶ μολύνουν ἀκόμα τὸν τόπο, ὥστόσο τὸ κέντρο τῶν Ἀθηνῶν ἔχει πλημμυρίσει ἀπὸ σημαῖες, ἀπὸ πέλαγος ἀνθρώπων ποὺ σαλεύουν πέρα δῶθε ἀνάμεσα σὲ τοίχους μπογιατισμένους καλωσορίσματα γιὰ τοὺς Συμμάχους, γεμάτα ἀγγλικὲς ἀνορθογραφίες. Κ' ἔξαφνα, δέκα παρὰ τέταρτο, ἀρχίζουν διαμιᾶς οἱ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν νὰ λαλοῦν χαρμόсуна : κατεβάζουν ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν τὴν παντιέρα τοῦ Χίτλερ. Ἐνα τμῆμα τῆς Βέρμαχτ μὲ κάσκες καταθέτει στεφάνι στὸν Ἀγνωστο κι ἀπομακρύνεται γιὰ πάντα. Οἱ Ἕλληνες τοὺς κοιτάζουν μὲ βουρκωμένα μάτια. Μὲ τὸ ἄκουσμα τῆς κωδωνοκρουσίας ξεσπᾷ ὁ ἐνθουσιασμός καὶ βοὴ σηκώνεται μεγάλη. « Ζήτω » φωνάζει ὁ ἓνας, « Χριστὸς Ἀνέστη » ὁ ἄλλος. Καθὼς λέν οἱ Γραφεῖς : « ἡγάλαξε πᾶς ὁ λαὸς ἀλαλαγμῶ ἰσχυρῶ καὶ ἔπεσεν ἅπαν τὸ τεῖχος κύκλῳ ». Στ' ἀλήθεια, σπάσανε τὰ τεῖχη τῆς σκλαβιάς· εἴμαστε πιά ἐλεύθεροὶ! Στὸν μακρότατο βίο αὐτῆς τῆς παμπάλαιας πόλης δυὸ - τρεῖς μόνο φορὲς παρουσιάστηκε τέτοια εὐτυχία. Ποιὸς μπορεῖ νὰ περιγράψῃ τοῦτο τὸ ποίημα, τὴν ὁμαδικὴν χαρὰ, ἓνα λαὸ νὰ ξετρελαίνεται — τὸ ὄνειρο ;

Πρῶτη σκέψη τοῦ πλήθους εἶναι νὰ πάη στὸ Μνημεῖο τοῦ Ἀγνώστου, νὰ ποδοπατήσῃ τὸ στεφάνι τῶν Γερμανῶν. Ἐκεῖ ἔγινε τότε κάτι συγκινητικό : ὁλόκληρο ἐκεῖνο τὸ παράταιρο μάζωμα γονάτισε σὰν ἓνας ἄνθρωπος κ' ἔμεινε γονατιστὸ καὶ σιωπηλὸ κάμποσα λεπτὰ μπροστὰ στὸν Τάφο, δείχνοντας μ' αὐτὴ τὴν αὐθόρμητη κίνηση τὴν εὐγνωμοσύνην του στοὺς ἥρωες ποὺ θυσίασαν τὴ ζωὴ τους γιὰ τὴν Ἐλευθερίαν. Κρίμα τὰ καλύτερα παιδιὰ μας, τὰ τουφεκισμένα, νὰ λείπουν ἀπὸ τὴν ὥρα τῆς χαρᾶς...

Ἡ Τριμελής, πρὶν ἐγκατασταθῇ στ' Ἀνάκτορα, στέλνει στὴν Κυβέρνηση τηλεγράφημα γιὰ τὴν Ἀπελευθέρωση : « Ὁ βραχνὰς τῆς σκλαβιάς ἐτελείωσεν εἰς Ἀθήνας. Ὁ Λαὸς ἐορτάζει ἀδελφωμένος ». Καθὼς πλησιάζει ὁ Σέπερντ μὲ τὴ στολή του στὸ Ἀρχηγεῖο γίνεται ἀντικείμενο ἀπὸ θερμὲς ἐκδηλώσεις. Ἀποθεώνεται ὁ Στρατηγὸς μὲ τὸν Κατσώτα καθὼς κατεβαίνουν τὸ δρόμο. Ὁ κόσμος διψᾷ

για « ζήτω ». Σηκώνει στὰ χέρια τοὺς ὑπουργούς, τοὺς Ἀγγλους, τοὺς πολισμάνους. Στὸ πανηγύρι του λησμονεῖ τοὺς χαφιέδες τῶν Γερμανῶν, πού τοὺς κλείνουν περίτρους στὴ φυλακὴ τὸν ἓνα μετὰ τὸν ἄλλο. Ὁ Στρατηγὸς μοῦ λέει : « Ἐέρεις, ἔφτασε τὸ καίκι μὲ τὰ ὅπλα. Σὲ λίγο θὰ κάμῃ τὴν παράτα ὁ Ἀντωνόπουλος ». Ἀπὸ τὶς πέντε τοῦ μηνὸς κρυβόταν τὸ ἀπόσπασμα Ζάγγλη στὴ Βραῶνα, ἐνῶ δίπλα του ἑαμίτες, εἰδοποιημένοι ἀπὸ τοὺς ἀριστεροὺς τῆς Ἀνατολῆς, συγκεντρώνονταν μὲ τὴν ἀπόφαση νὰ μὴν τοὺς διαφύγῃ τούτῃ ἢ ἀποστολῇ ὁπλων, ὅπως τοὺς ξέφυγε ἡ πρώτη. Τὴν ὁμάδα τῶν 93 πολισμάνων τοῦ Μηχανοκινήτου ὑπὸ τὸν ἀστυνόμο Χριστοδούλου, καθὼς περνοῦσε τὸ Λιόπεσι πρὸς τὴ θάλασσα, ὁ ΕΛΑΣ τὴν πυροβόλησε χωρὶς νὰ λαβῶσιν κανένα. Προχώρησαν στὴ Βραῶνα ἀπὸ τ' ἀμπέλια, γιὰ ν' ἀποφύγουν τοὺς Ναζῆδες πού κυκλοφοροῦσαν στὴ δημοσίᾳ, καὶ κρύφτηκαν στὰ πεῦκα. Στὶς 10 τοῦ μηνὸς γερμανικὴ περιπολία τοὺς ἀνακαλύπτει καὶ τοὺς πυροβολεῖ. Οἱ δικοί μας ἀπαντᾷ. Πρὶν περάσῃ λεπτὸ δύο ἀστυφύλακες κείτονται πληγωμένοι. Οἱ ἀξιωματικοὶ μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς τοὺς πέφτουν στὴ μέση καὶ μὲ φωνὲς καὶ νοήματα σταματᾷ τὸ τουφεκίδι. Δείχνουν τὶς ταυτότητες τῆς Ἀστυνομίας καὶ πετυχαίνουν ν' ἀπομακρύνουν τοὺς ξένους. Μετὰ δύο μέρες μαθαίνουν πὼς οἱ Γερμανοὶ ἐγκατάλειψαν τὴν παραλία καὶ ἀποφασίζουν νὰ μεταφερθοῦν στὸ Πόρτο - Ράφτη ὅπου τὸ ξεφόρτωμα θὰ ᾔχῃ εὐκολίες. Τὸ ἴδιο βράδυ ὑποδέχτηκαν τὸ ἀγγλικὸ καίκι. Ὅπλα καὶ πυρομαχικὰ φορτώθηκαν ταχύτατα σὲ 8 καμιόνια καὶ ξεκίνησαν ὅλοι μαζί γιὰ τὴν Ἀθήνα. Ἡ κίνηση ἀργοποροῦσε ἀπὸ τὰ λάστιχα τῶν αὐτοκινήτων πού, μισοκαταστρεμμένα, ἔσκαζαν ἀδιάκοπα. Τὸ Λιόπεσι, ὅπου ὁ ΕΛΑΣ τοὺς παραμόνευε, τὸ πέρασαν ὀλοταχῶς ἑτοιμοὶ γιὰ καβγά, μὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ τρίτο αὐτοκίνητο πού πυροβολήθηκε τ' ἄλλα δὲν ἐνοχλήθηκαν. Στούς Ἀμπελόκηπους, 11 πιά τὸ πρωί, ἔπεσαν ἀπάνω σὲ διαδήλωση τοῦ ΕΑΜ.

— Τί εἶσατε σεῖς ; ρώτησαν τὸν συνταγματάρχῃ Ἀν-

τωνόπουλο (τὸν Ἀντίβα) πού καθόταν στὸ πρῶτο αὐτοκίνητο.

— Κουβαλάμε τ' αὐτόματα πού μᾶς ἔστειλε τὸ Κάιρο.

— Φέρατε πολλά ;

— Δυὸ χιλιάδες, καὶ τοὺς ἔδειξε τὰ κασόνια πού δὲν εἶχαν οὔτε 300. Ἀντὶ νὰ ὀδηγήσῃ τὴν πομπή κατ' εὐθείαν στὶς ἀποθήκες τοῦ Μηχανοκίνητου, ὁ Ἀντωνόπουλος πέρασε παράτα ἀπὸ τοὺς κεντρικοὺς δρόμους ὥστε νὰ δοῦν παντοῦ οἱ κομμουνιστὲς 8 μεγάλα καμιόνια γεμάτα πολυβόλα. Ἡ εἶδση διαδόθηκε σὰν ἀστραπὴ στὴν πόλη. Ὁ Ζέβγος μπηκε στὸ γραφεῖο τοῦ Σπηλιωτόπουλου καί, μπροστὰ στὸν Μπαλοδῆμο καὶ τὸν Γερογιάννη, τοῦ εἶπε :

— Ἐμεῖς οἱ πολιτικοὶ κάναμε τὸ καθῆκον μας καὶ συγκρατήσαμε τοὺς ὁπαδούς μας. Κάμετε τώρα καὶ σεῖς τὸ δικό σας καθῆκον, γιὰ νὰ μὴ γίνουν ἔκτροπα ἀπὸ τοὺς δεξιούς.

Αὐτὰ τὰ λόγια μᾶς ἐπεισαν πὺς οἱ κομμουνιστὲς εἶχανε φοβηθῇ τὴ δύναμη τῆς δεξιᾶς. Ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ ἡ προκήρυξη πού τοιχοκόλλησε τὸ ΚΚΕ, καὶ ὁ χαιρετισμὸς τοῦ Παρτσαλίδη ἐκ μέρους τοῦ ΕΑΜ πρὸς τὸν ἑλληνικὸ λαό, γεμάτα μετριοπάθεια. Στους δρόμους κυκλοφοροῦσαν δεξιὲς κι ἀριστερὲς ὁργανώσεις μὲ τὰ λάβάρά τους. Ὡς χτὲς πολεμοῦνταν, καί, καθὼς διασταυρῶνONTAI κι ἀνακατεῦνται οἱ φανατικοὶ ὁπαδοὶ τους, λέμε : τώρα θὰ χτυπηθοῦν. Κι ὁμως κανεῖς δὲν ἐνοχλεῖ τὸν ἄλλον, οὔτ' ἓνα πικρόλογο δὲν ἀκούγεται. Ἄς ᾔταν νὰ διατηρηθῇ γιὰ πάντα τέτοια ἐνότητα στὶς καρδιὲς τῶν Ἑλλήνων.

Τὰ προβλήματα πού ἔχουν ν' ἀντιμετωπίσουν ὁ Στρατηγὸς κ' οἱ δυὸ ὑπουργοὶ εἶναι ἀμέτρητα. Δὲν ὑπάρχουν τρόφιμα, δὲν ὑπάρχουν δραχμές, μιὰ καὶ σταμάτησε τὸ τύπωμα τοῦ χαρτονομίσματος· δὲν λειτουργοῦν οἱ τράπεζες. Ζοῦμε στὰ σκοτεινά, χωρὶς ἡλεκτρικὸ, χωρὶς συγκοινωνία. Πολλοὶ ἐργάτες καρτερᾶν τὴ σοβιετοποίηση τῆς βιομηχανίας καὶ δὲν πιάνουν δουλειά, ἀλλὰ τὸ τραγικότερο πρόβλημα παραμένει ἡ καταστροφὴ τοῦ Πειραιᾶ. Ἐκατὸ χρόνων ἰδρῶ-

τες καὶ προσπάθειες φτωχοῦ κράτους νὰ δημιουργήσῃ ἐμπορικὸ λιμάνι πρόκειται νὰ σκορπιστοῦν στὸν ἀέρα. Ὁ ἀντισυνταγματάρχης Βαγιάκης στέλνει μαντάτο πὼς 500 Γερμανοὶ καλὰ ὅπλισμένοι ἐτοιμάζουν τὸ χαλασμό καὶ ζητᾷ βοήθεια γιὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ.

Στὴ 1 τὸ μεσημέρι καλεῖ ὁ Σέπερντ τὸν Ζέβγο στὸ σπίτι τοῦ Μαρκεζίνη. Μὲ διερμηνέα τὸν Καψάλη τὸν βιάζει νὰ μαζέψῃ χίλιους ἐλασίτες καὶ νὰ τοὺς κατεβάσῃ στὸν Πειραιά.

— Γιὰ ποῖο σκοπὸ ;

— Νὰ πλησιάσουν τοὺς Γερμανοὺς καὶ νὰ τοὺς ποῦν : « Εἴμαστε τετραπλάσιοι ἀπὸ σᾶς. Μὴν καταστρέφετε τὸ λιμάνι, γιὰ νὰ σᾶς ἀφήσωμε νὰ φύγετε ἥσυχοι, εἰδάλλως θὰ σφαγῇτε ». Ἔχετε, κύριε Ζέβγο, αὐτοὺς τοὺς χίλιους ἄντρες ;

— Στὸν Πειραιά ὄχι, ἀλλὰ τοὺς ἔχω στὴν Ἀθήνα.

— Ποῦ ; Πόσους ;

— Ἐνα τάγμα στοῦ Γκύζη κ' ἓνα στὴν Καισαριανή, πάνω - κάτω ὀκτακόσιους γερούς ἀντάρτες.

— Λοιπόν, στείλτε τους ὅλους ἀμέσως στὸν Πειραιά.

Ὁ Ζέβγος ἤθελε νὰ τοὺς κρατήσῃ στὴν Ἀθήνα, μὰ μὲ τὰ πολλὰ συμφώνησε νὰ τοὺς στείλῃ κάτω κ' ἔδωσε τὶς σχετικὰς ἐντολές· ὁ Μπαλοδῆμος ὅμως τρέχει στὸ Στρατηγὸ νὰ τοῦ πῇ πὼς δὲν πιστεύει στοὺς χίλιους ἐλασίτες τοῦ Ζέβγου. Προτείνει, γιὰ νὰ μὴ ρεζιλευτοῦν, νὰ πᾶν μόνοι τους νὰ ἐπιθεωρήσουν τὰ δύο τάγματα. Ὁ Στρατηγὸς δέχεται καὶ τραβάει, αὐτὸς μὲ τὸν Κατσώτα καὶ τὸν Γερογιάννη στοῦ Γκύζη, ὁ Μπαλοδῆμος στὴν Καισαριανή. Οἱ κάτοικοι τοῦ Γκύζη, ποὺ ἀντικρίζουν ἀξιωματικούς μὲ στολή, τοὺς χειροκροτοῦν, γυναῖκες μάλιστα πλησιάζουν καὶ τοὺς φιλοῦν τὰ χέρια.

— Ποῦ εἶναι τὸ τάγμα τοῦ ΕΛΑΣ ;

Παρουσιάζεται ἓνας ὑπολοχαγός, ἓνας καπετάνιος κι ὁ ἱνστρουχτορας. Ὁ Στρατηγὸς ἀπομακρύνει τοὺς δύο πολίτες καὶ ρωτᾷ τὸν ὑπολοχαγὸ :

— Πές, παιδί μου, τὴν ἀλήθεια· πόσους ἄντρες ἔχεις ;
Χωρὶς δισταγμὸ ἀπαντᾷ :

— Ὅγδόντα, στρατηγέ μου.

— Οἱ ἄλλοι ποῦ εἶναι ;

— Δὲν ἔχω ἄλλους, στρατηγέ μου.

— Τί ὅπλισμό διαθέτεις ;

— 30 τουφέκια, 40 πιστόλια, 1 ὄπλο, μερικὲς χειροβομβίδες.

— Φώναξε τοὺς ἄντρες σου νὰ τοὺς δῶ.

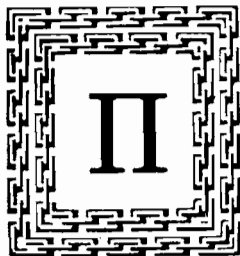
— Εἶναι σκόρπιοι. Σὲ μιὰν ὥρα μπορῶ νὰ τοὺς μαζέψω, στρατηγέ μου.

Ὁ ὑπολοχαγὸς μιλάει τίμια. Φανερὸ πῶς τὸ τμήμα του δὲν μπορεῖ νὰ κρούσῃ γερμανικὸ στρατό, κ' οἱ ἀξιωματικοὶ φεύγουν ἀπογοητευμένοι. Ὅσα εἶδε ὁ Μπαλοδῆμος δὲν παράλλαζαν καθόλου. Βρῆκε τὸν ἀρχηγὸ τοῦ τάγματος καὶ τὸν καπετάνιο του νὰ γλεντοκοπᾶν στὴν Καισαριανὴ μὲ τὸν Τσαπόγα. Ὁδήγησαν τὸν Μπαλοδῆμο στὸν καταυλισμό, ὅπου βρῆκε 60 ἄντρες. « Τόσους μόνο ἔχετε ; » ρώτησε. « Τὸ βράδυ θὰ τοὺς κάνουμε ἑκατό », τοῦ ἀποκρίθηκαν.

Ἡ φτώχεια τοῦ ΕΛΑΣ νὰ δώσῃ δύναμη ἀναγκάζει τὸν Σέπερντ νὰ στείλῃ στὸν Πειραιᾶ τοὺς δυὸ ἀξιωματικούς του, Bryan καὶ Mac Intyre, 15 ἄγγλους στρατιῶτες καὶ 3 σαμποτέρ Ἕλληνες μὲ δυὸ μεγάλα αὐτοκίνητα ποὺ σηκώναν ἀγγλικὴ σημαία. Στὸ μπλόκο τοῦ Ἀγ. Νικολάου οἱ Γερμανοὶ σκοποὶ μένουν μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ σὰν βλέπουν ἀγγλικὰ αὐτοκίνητα νὰ περνᾶν μπροστά τους· ἀπὸ τὴν σαστιμάρα τοὺς δὲν τὰ ἐμποδίζουν, τ' ἀφήνουν νὰ πᾶν στὴν Ἀστυνομία. Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Διευθυντῆ Ἀναγνωστοπούλου¹ προσπαθοῦν νὰ συγκεντρώσουν ἀπὸ τοὺς πειραιώτικους συνοικισμοὺς δυνάμεις τοῦ ΕΛΑΣ. Ὅλο τοὺς ὑπόσχονται τάγματα κι ὅλο δὲν φαίνεται κανένας. Ὁ διευθυντὴς τῆς Ἡλεκτρικῆς Γεωργιάδης, ποὺ ζεῖ μέσα στὸ ἐργοστάσιο, ζητᾷ βοήθεια, γιατί μόνο δέκα ἐλασίτες ὑπὸ λοχία, φρουροῦν τὸ κτίριο. Ὁ Σέπερντ μὲ τὸν Καψάλη καὶ τὸν Λάβδα ξεκινᾶν γιὰ τὸν

1. Τὸν ἐσφαξαν τὸν Δεκέμβριο ἀπάνθρωπα οἱ κομμουνιστές.

Πειραιά, καὶ στὴν Ἀστυνομία ἀνταμώνουν τὸν Σουηδὸ Σάντ-στρεμ πού μὲ καμιόνι τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ δοκίμασε νὰ στείλῃ πολισμένους στὴν Ἡλεκτρική, μὰ τοὺς πισωγύρισαν οἱ Γερμανοί. Καὶ τότε, κατὰ τὶς 5 τ' ἀπόγεμα, ἄρχισαν οἱ ἀνατινάξεις τοῦ λιμανιοῦ. Μετὰ τὴ δεξαμενὴ Βασιλειάδῃ ἦρθε ἡ σειρὰ τῶν σιλό, γιὰ ν' ἀγκαλιάσῃ ὁ δαίμονας τῆς καταστροφῆς τὶς γερανογέφυρες καὶ νὰ καταλήξῃ ἀπὸ τὰ κρηπιδώματα καὶ τὶς ἀποθῆκες ὡς πέρα στὴ Σχολὴ τῶν Δοκίμων. Φλόγες μὲ τεράστιες στῆλες καπνοῦ σκέπασαν τὸν ἐρειπωμένο Πειραιά. Τὸ ἔγκλημα πού κατάφερε ὁ Χίτλερ ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τὴν τελευταία μέρα τῆς σκλαβιάς ξεπερνάει ὅσες ἀτιμίες ἔκαμε ὡς τώρα. Στὶς κατακόκκινες σελίδες τοῦ βιβλίου τῆς Κατοχῆς ἔβαλε τὴν πελώρια ματωμένη ὑπογραφή του.

ΑΡΑΣΚΕΥΗ 13 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ.

Ὁλη νύχτα ὁ Σέπερντ μὲ τὸν Καψάλη τριγυρίζουν στὸν Πειραιά, πού ἐξακολουθεῖ νὰ δονῆται ἀπὸ ἀνατινάξεις. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ συναντᾶν περίπολα τοῦ ΕΛΑΣ. Ὁ βρετανὸς συνταγματάρχης κατεβαίνει ἀπὸ τ' αὐτοκίνητο, τοὺς ἐνθαρρύνει καὶ μοιράζει τσιγάρα. «Ψηλά, χαμηλά, ὅπου βρῆτε Γερμανό, βαρᾶτε!» τοὺς λέει μὲ τὰ χωριάτικα ἑλληνικά του. Στὶς 5 τὸ πρωὶ ἀκούστηκαν δυνατὲς ἐκρήξεις ἀπὸ τὶς ἐγκαταστάσεις τῆς Σέλλ καὶ ξέσπασε πυρκαγιά. Ὑστερα φάνηκαν ἑξι γερμανικά καμιόνια νὰ πλησιάζουν τὴν Ἡλεκτρική, πού δὲν τὴν φρουροῦσε παρὰ ἐκεῖνος ὁ λοχίας μὲ τὰ δέκα παιδιὰ τοῦ ΕΛΑΣ. Οἱ Ναζῆδες πῆγαιναν νὰ κάψουν τὰ ντεπόζιτα τῆς Σόκονου, ἦταν πετρολάδες, δὲν εἶχαν μαζί τους δυναμίτες γιὰ νὰ βλάψουν τὴν Ἡλεκτρική, ὅμως τὰ ἐλασιτάκια, μόλις ζύγωσαν στὰ 20 μέτρα, λίγο πρὶν στρίψουν κατὰ τὴ Σόκονου, τοὺς πυροβόλησαν. Οἱ Γερμανοὶ παρατάχτηκαν σ'

ἀκροβολισμὸ κι ἄρχισε μάχη. Τὸ προσωπικὸ τοῦ ἐργοστασίου, μολονότι ἄοπλο, πρὸστρεξε νὰ βοηθήσῃ· μερικοὶ βγῆκαν κρυφὰ ἔξω καὶ γοργοπόδισαν γιὰ νὰ φέρουν ἐνισχύσεις. Ὑστερα ἀπὸ μισῆς ὥρας πάλεμα λιγότεψαν τῶν Ἑλλήνων τὰ πυρομαχικά, ἐνῶ οἱ Ναζῆδες γάζωναν ἀδιάκοπα μὲ τὰ πολυβόλα ταρατσες καὶ παράθυρα. Τότε ὁ ἐθνικιστὴς μηχανικὸς Ἀποστολίδης ἀφαίρεσε τὰ ὅπλα ἀπὸ 4 παιδιὰ τοῦ ΕΛΑΣ, πού τὰ εἶδε ἄπραγα στὸ σημάδεμα, καὶ παράδωσε τὰ τουφέκια σὲ ψυχωμένους ἐργάτες. Κι ὅταν ἀργότερα κόντευαν πιά νὰ τελειώσουν ὁλότελα τὰ φουσέκια, ἄρχισε νὰ πυροβολῇ μόνος του καί, καθὼς ἦταν ἄριστος σκοπευτὴς, κράτησε μακριὰ τὸν ἐχθρὸ μὲ τὸ λιανοτούφεκο. Μέσα στὴν Ἡλεκτρικὴ κείτονταν κιόλας δυὸ νεκροὶ καὶ μισὴ δωδεκάδα τραυματίες (ὁ ἓνας ξεψύχησε ἀργότερα), ὅταν ἀκούστηκαν ἀπὸ τοὺς γύρω λόφους πυροβολισμοί. Ἐνισχύσεις παρυσιάστηκαν ἀπὸ παντοῦ καί, πρὶν προφτάσουν νὰ πάρουν χαμπάρι, βρέθηκαν οἱ βάρβαροι κυκλωμένοι. Ἀπὸ τοὺς συν-οικισμοὺς ρίχτηκαν ἐλασίτες· ἀπὸ τὴν παραλία πρόφτασε τμήμα πολισιμάνων μὲ τοὺς Ἀγγλους τοῦ Bryan. Τοὺς ἐφώναξαν : « Παραδοθῆτε, ἔφτασαν Ἀγγλοι ». Κάτι Γερμανοὶ δῶθε τοῦ δρόμου σήκωσαν τὰ χέρια νὰ παραδοθοῦν, μὰ ὁ ἀξιωματικὸς τους, πού ἔστεκε κεῖθε τοῦ δρόμου, τοὺς πέταξε χειροβομβίδα καὶ τοὺς κάθισε πάλι κάτω. Ἀλλὰ μιὰ σφαίρα πέτυχε τὸν ἀξιωματικὸν κατὰστηθα, κι ὁ θάνατός του ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν στοὺς στρατιῶτες νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα. Τὸ ἐργοστάσιον τὸ ἔσωσαν πολλοί, ὥστόσο ἓνας κομμουνιστὴς καπετάνιος πού μπῆκε μέσα, μετὰ τὴ μάχη, ἐδιώξε ὅλους τοὺς ἐθνικιστάς, καὶ τὸν μηχανικὸ Ἀποστολίδην καὶ τοὺς Ἀγγλους, καὶ κράτησε τὸ κτίριον δικό του, λέγοντας πὼς τὸ ἔσωσε μονάχος μὲ τὰ παλικάρια του. Ὁ ἥλιος ἀνάτελλε ὅταν ἀκούστηκαν οἱ τελευταῖες ἐκρήξεις ἀπὸ τὸ Μοσχάτο. Ἐκεῖ χάλασαν οἱ Γερμανοὶ τὴ μεγάλη γέφυρα κ' ὕστερα τράβηξαν πρὸς τὸ Δαφνί. Στὸ δρόμον ἓνας νέος καὶ μιὰ νέα τοὺς ἔβρισαν καὶ τοὺς ἐμούντζωσαν. Σταμάτησαν τὴν πορεὶαν τους, τουφέκισαν ἐπὶ τόπου τὸ ζευγάρι κ' ἐξαφα-

νίστηκαν. Τοῦτο ἦταν τὸ τελευταῖο ἔγκλημα τῶν Οὐνων στὴν Ἀττική.

Κατὰ τὶς 6 τὸ πρωὶ ἀκούονται καὶ στὴν πρωτεύουσα ἐκρήξεις ἀπὸ τοὺς Ἀγίους Ἀναργύρους—οἱ Γερμανοὶ ἀνατινάζουν τὸ συγκρότημα Λιοσιῶν. Ἐπειδὴ ἀποθηκεύεται ἐκεῖ δυναμίτιδα σὲ κολοσιαία ποσότητα κ' ὑπάρχει φόβος νὰ καταστραφῇ μαζὶ μὲ τὶς ἀποθήκες κι ὁ γύρω συνοικισμός, ὁ Στρατηγὸς εἶχε ἀναθέσει στὸν «μεγάλου Βασιλῆ» νὰ ὀργανώσῃ ἀντισαμποτάζ. Τὴν ἐντολὴ τὴν ἐκτελεῖ τ' ὀγδοο συνεργεῖο, ποὺ ὁ ἀρχηγὸς του Β. Γιαννακόπουλος, βοηθούμενος ἀπὸ γειτόνους, ἔρχεται σ' ἐπαφὴ μὲ τὸν ὑπαξιωματικὸ Βάλτερ Σόπφ, ἐκεῖνον ποὺ ἐγκατάστησε τὸ δίκτυ τῶν ἀνατινάζεων, καὶ κανονίζουν, μόλις συντελεστοῦν οἱ πρῶτες καταστροφές, ν' ἀποκόψουν τὰ ὑπόλοιπα καλῶδια. Ἔτσι κ' ἔγινε. Μετὰ τὶς πρῶτες δυνατὲς ἐκρήξεις, ποὺ χάλασαν τρεῖς ἀποθήκες κ' ἔδωσαν τὴν ἐντύπωση ὅτι τὸ σαμποτάζ προχωρεῖ κανονικά, τινάχτηκαν ἀκόμα κάτι ἄχρηστα κτίρια, κ' ὕστερα ὁ Γιαννακόπουλος μὲ τὸν ἔμπορο Τ. Παπαδόπουλο ἔκοψαν τὰ σύρματα πυροδοτήσεως κ' ἔσωσαν τὴν περιοχὴ ἀπὸ ἀφανισμό.

Ἄμα ξημέρωσε καλὰ καὶ σταμάτησαν οἱ βρόντοι, ἀπλώθηκε στὸν οὐρανὸ καλοκαιριὰτικὴ μέρα. Τὴ βαρβαρότητα τὴ διαδέχεται γλύκα λιογέννητη. Καταγάλανος οὐρανός. Τὰ πάντα γύρω μοιάζουν διαμιᾶς ξαναγεννημένα, λές κι ἀρχίζει νέα ζωὴ. Φίλοι, κὰν ἐχθροί, οἱ Ἕλληνες ἔχουν γίνει ἓνα καὶ παραληροῦν. Ἀπὸ κάθε συνοικία ξεκινᾶνε διαδηλώσεις ποὺ καταλήγουν στὸ κέντρο τῆς πόλης. Ὅλες, χωρὶς διάκριση, τὶς χειροκροτεῖ ὁ λαὸς μ' ἐνθουσιασμό, γιατί ἡ χαρὰ του εἶναι μεγάλῃ καὶ φωνάζει γιὰ τὸ τίποτα. Ὡς χτές ὁ Ἀθηναῖος ἔσφιγγε καὶ τὴν καρδιά καὶ τὶς γροθιὲς καὶ τὰ χεῖλια του. Γιὰ νὰ ἐκμυστηρευτῇ τὴν ἀλήθεια σὲ συμπολίτη ἔπρεπε νὰ τοῦ μιλήσῃ σιγανὰ, μὰ τώρα βρυχιέται, γιὰ ν' ἀπολαύσῃ τὴ λευτεριά του.

Κατὰ τὸ μεσημέρι καταπλέει στὸ Πασαλιμάνι ἀγγλικὴ τορπιλάκατος μὲ τὸν ἀντιπλοίαρχο Λόντο, ἐπιθεωρεῖ τὶς

καταστροφές και ξαναφεύγει. Αυτό άρκεσε να κατεβάση τὸν κοσμάκη στὰ Φάληρα με τὴ διάδοση πὼς ἔρχεται ἀγγλικὸς στόλος, ἐμεῖς ὁμῶς ξέραμε πὼς τίποτα δὲν πρόκειται σήμερα νὰ φανῇ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ὁ λοχαγὸς Λέγκ, ποὺ ἀνάλαβε τὴν προσγείωση τῶν ἀλεξιπτωτιστῶν, ἔχει κανονίσει τὴ θέση ποὺ θὰ κατεβοῦν ἔξω ἀπὸ τὰ Μέγαρα. Ἐπειδὴ οἱ Γερμανοὶ κατὰστρεψαν τὸ δρόμο γύρω στὴ λίμνη Κουμουνδούρου, ὁ Λέγκ με τὸ βοηθὸ του Σταματέλο καὶ λίγους ντόπιους παιδεύονται νὰ τὸν ἐπισκευάσουν· λόχος ΕΛΑΣ τοὺς ἐμποδίζει, γιατί προτιμᾷν οἱ κομμουνιστὲς ποτὲ νὰ μὴν ἔρθουν οἱ Ἀγγλοὶ. Ὁ Λέγκ τοὺς φοβερίζει πὼς οἱ ἀλεξιπτωτιστὲς ποὺ φτάνουν σὲ λίγο θὰ τοὺς χτυπήσουν. Ἐνας καπετάνιος ἀνησυχεῖ ἀπὸ τὴν εἴδηση καὶ δέχεται νὰ πάη μαζί του ὡς τὰ Μέγαρα νὰ βεβαιωθῇ ἂν ἀλήθεια θὰ ρίξουν στρατὸ τ' ἀεροπλάνα. Πραγματικὰ σὲ λίγο 100 Ντακότες ἀδειάζουν ὀλόκληρη ταξιαρχία μ' ἀλεξιπτωτα, ποὺ ἀνεμοθύελλα τὰ παρασέρνει καὶ τὰ σκορπᾷ. Πολλοὶ Βρετανοὶ χτυποῦνται καταπάνω στὶς ἐλιές, κι ὅσο νὰ τοὺς περιθάλβουν οἱ σύντροφοὶ τους ὁ ἐφεδρικός ΕΛΑΣ τῶν μεγάρων βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ βουτήξῃ δέματα με προμήθειες ἢ πυρομαχικά, κ' ὕστερα γίνεται ἄφαντος. Ἐνας κομμουνιστὴς μόνο ἀπομένει κοντὰ στοὺς Ἀγγλοὺς πού, σὰν εἶδε τὸν Λέγκ νὰ μεταφέρῃ σαράντα στρατιῶτες με καῖκι στοῦ Σκαρμαγκᾶ, ἀποδιώχνει ὅσα καῖκια λιμενίζονταν ἐκεῖ. Ἔτσι οἱ Βρετανοὶ τῶν Μεγάρων, χωρὶς πλεούμενα, χωρὶς αὐτοκίνητα, μπλοκάρονται ἐπὶ τόπου. Ὁ Λέγκ τρέχει κοντὰ μας καὶ ζητάει κουβέρτες γιὰ νὰ σκεπαστοῦν καὶ φαγώσιμα νὰ τραφοῦν οἱ ἀπογυμνωμένοι ἀλεξιπτωτισταὶ του.

Τὴν ἴδια ὥρα ὑψώνεται ἑλληνικὴ σημαία στὸ ἀεροδρόμιο Χασσανιοῦ. Ἡ σωτηρία του δὲν στάθηκε εὐκολη. Πᾶνε κάμποσες ἐβδομάδες ἀφότου δυὸ ὁμάδες μας τὸ τριγύριζαν, ἡ μιὰ τοῦ ἀεροπόρου Κοπελιᾶ, ποὺ τὸν σταματάει καὶ τὸν φυλακίζει ὁ ΕΛΑΣ, ἡ ἄλλη ὑπὸ τὸν Μπινίκο τῆς Ἑλληνοβρετανικῆς Ὁργανώσεως Ἐθελοντῶν, ποὺ ἐξακριβώνει τὰ ναρκοπέδια, πλησιάζει τὸν Γερμανὸ ἀξιωματικὸ Karl Pauer,

υπεύθυνο για την ανατίναξη του αεροδρομίου, και τὸν πεί-
 θει νὰ προδώσῃ τὸν Χίτλερ. Προχτὲς τὴν Τρίτῃ εἶχε εἰδο-
 ποιήσῃ ὁ Πάουερ πὼς ἔλαβε κιόλας διαταγὴ νὰ χαλάσῃ τ'
 ἀπόγεμα τὰ πεδία προσγειώσεως καὶ ζήτησε νὰ προφτάσουν
 οἱ Ἕλληνες νὰ ῥθουν πρὶν γίνουν ἀνατινάξεις. Μὰ οἱ Ἕλληνες
 δὲν ἦταν ἑτοιμοί. Τότε ὁ Pauer δὲν πυροδότησε ὅλες τὶς
 βόμβες κι ἄφησε μερικὲς ζῶνες ἀνέπαφες. Γιὰ νὰ μὴ συμ-
 боῦν δυστυχήματα ἔδωσε τοῦ Μπινίκου σχεδιάγραμμα ποῖα
 σημεῖα ἦταν ἐπικίνδυνα. Κατὰ τὶς ὁδηγίες τοῦ Πάουερ πῆγε
 ὁ Μπινίκος μὲ τὸ σύντροφό του Θωμᾶ Ρόμπο κι ἀφόπλισαν
 ὅσες βόμβες ἀπόμεναν γερές. Τὰ μεσάνυχτα τῆς Πέμπτης
 ὁ ἀντισμήναρχος Ἰσμηλᾶκος κατέβηκε μὲ 70 ἄντρες (οἱ
 μισοὶ ἦταν ἀξιωματικοὶ τῆς Ἀεροπορίας καὶ φοροῦσαν τὴ
 στολὴ τους) νὰ καταλάβῃ τὸ Χασάνι. Ἐπειδὴ τὸ αεροδρό-
 μιο ἦταν καλὰ φρουρημένο τράβηξαν παρέκει πρὸς τὰ Δικη-
 γορικά, ὅπου ἀντάμωσαν τὸν αεροπόρο Κοπελιᾶ ν' ἀνεβαίνει
 στὴν Ἀθήνα. Οἱ κομμουνιστὲς μόλις τὸν εἶχαν βγάλει ἀπὸ
 τὴ φυλακὴ γιὰ νὰ πάῃ νὰ μηνύσῃ τοῦ Σπηλιωτόπουλου πὼς
 ὁ ΕΛΑΣ ἀντιτίθεται στὴν κατάληψιν τοῦ Χασανίου ἀπὸ ἀξιω-
 ματικούς. Τὸ χασάνι τὸ θεωροῦσε δικό του χωράφι κ' ἤθελε
 νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Ἕλληνες νὰ τὸ μεταχειριστοῦν. Ἔτσι ὁ
 Ἰσμηλᾶκος γύρισε ἄπραχτος στὴν Ἀθήνα. Ἀνάφερε τὴν
 κατάστασιν στὸ στρατ. Διοικητὴ, ποὺ ξύπνησε ἀμέσως τὸν
 Ζέβγο καὶ μπόρεσε νὰ τοῦ πάρῃ διαταγὴ πρὸς τὸν ΕΛΑΣ
 Γλυφάδας ν' ἀποτραβηχτῇ ἀπὸ τὸ Χασάνι καὶ ν' ἀφήσῃ τὴν
 Ἀεροπορίαν νὰ κάμῃ τὴ δουλειὰ της. Σήμερα στίς 8 τὸ πρωί,
 κατεβαίνουν ὁ Ἰσμηλᾶκος μὲ τὸν Κοπελιᾶ στὴ Γλυφάδα.
 Οἱ Γερμανοὶ ἔχουν φύγει, τὸ αεροδρόμιο μοιάζει νεκρό. Γυ-
 ρεῦουν τὸν τοπικὸ φρούραρχο τοῦ ΕΛΑΣ καὶ τοὺς παρουσιάζει
 ἓνας μανάβης πού, πρὶν ἀκούσῃ τί θέλουν, τοὺς βρίζει.
 Ἀμὰ διαβάζει ὅμως τὴ διαταγὴ τοῦ Ζέβγου μαλακώνει κι
 ἀρχίζει συζήτησιν. Τελικὰ συμφωνοῦν νὰ καταλάβουν οἱ ἀε-
 ροπόροι τ' αεροδρόμιο, ἀλλὰ νὰ ὑψώσουν στὸ κεντρικὸ κον-
 τάρι τὴ σημαία τοῦ ΕΛΑΣ. Μὲ τὴν ἄδεια τοῦ μανάβη ἀξιω-
 ματικοὶ καὶ στρατιῶτες πιάσανε τὰ φτυάρια κι ἄρχισαν νὰ

έπισκευάζουνε ζημιές. Μὰ τὸ ἔργο ἦτανε βαρὺ κι ἄργοποροῦσε. Τότε οἱ ἀεροπόροι ὀργάνωσαν ὁλόκληρη ὑπηρεσία καὶ σὲ λίγες ὥρες κατὰφεραν νὰ στείλουν κάτω 1500 ἑργάτες μὲ τὰ χεροκάρотса καὶ τὰ ἐργαλεῖα τους. Αὐριο θὰ προσγειωθοῦν ἀεροπλάνα.

Ἕνας νεαρὸς Ἀγγλος, μέτριος τὸ ἀνάστημα, μὲ τὰ διακριτικὰ τοῦ βαθμοῦ του σκεπασμένα ἀπὸ σκόνη, παρουσιάζεται στὸ σπίτι τοῦ Μαρχεζίνη, ὅπου οἱ Ἀγγλοι ἔχουν τὸ Ἐπιτελεῖο τους κι ὅπου βρίσκεται ὁ Σπηλιωτόπουλος, χαίρετᾶ καὶ λέει : « ταξίαρχος Λόρδος Τζέλλικο ». Μόλις εἶχε φτάσει ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο ἤρθε νὰ πάρῃ τίς διαταγές τοῦ Στρατηγοῦ. Ἐδῶ καὶ δυὸ μέρες εἶχε ρωτήσῃ ὁ Σέπερντ τὸν Μαρχεζίνη :

— Θὰ ἔκανε κακὴ ἐντύπωση στοὺς δεισιδαίμονες Ἕλληνες ἂν ἔμπαινε ὁ στρατός μας στὴν Ἀθήνα 13 τοῦ μηνὸς καὶ Παρασκευή ;

— Ἀσφαλῶς ναί, ἦταν ἡ ἀπάντησις.

Ἔτσι, μόλις φάνηκε ὁ Jellicoe, ὁ Σέπερντ τοῦ εἶπε νὰ κρατήσῃ ἀπόψε τὸ τμῆμα του ἔξω ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα καὶ νὰ περιμένῃ ὡς αὐριο πρῶτῃ, ὅποτε θὰ γινόταν τελετὴ στὴν Πλατεία Συντάγματος. Ὅσῃν ὥρα βάσταξε ἡ ὁμιλία μὲ τὸν νεαρὸ λόρδο ἔμοιαζε ὁ ἀντισυνταγματάρχης Σέπερντ νὰ διατάζῃ κι ὁ ταξίαρχος νὰ ὑπακούῃ. Ὁ Μαρχεζίνης ρώτησε τὸν Σέπερντ πῶς γίνεται αὐτό. « Ἰδιοτυπία τοῦ Βρετανικοῦ Στρατοῦ, ἀποκρίθηκε. Ὁ Jellicoe εἶναι ταγματάρχης, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁδηγεῖ μεγάλο ἀνεξάρτητο τμῆμα πῆρε προσωρινὰ τὸν βαθμὸ ταξίαρχου. Μόλις ἀπομακρυνθῇ θὰ ξαναγίνῃ ταγματάρχης. Μὴ λές ὅμως τίποτα σὲ κανέναν ».

Ὁ νεοφερμένος μᾶς διηγήθηκε τὴν κατάστασι στὸ Μοριά καὶ τὴν ἀδυναμία τοῦ ὑπουργοῦ Κανελλοπούλου νὰ περιορίσῃ τίς ἀφάνταστες ὁμότητες τοῦ Βελουχιώτη. Ὑστερα ἔφυγε μὲ τὸν Σπηλιωτόπουλο νὰ πᾶν στὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα ὅπου θὰ ἐρχόταν τὸ ἐπιτελεῖο τῆς II Μεραρχίας ΕΛΑΣ. Ἐκεῖ παρουσιάσθηκε ὁ διοικητὴς τῆς μεραρχίας Ρήγας, ὁ

στρατηγὸς Χατζημιχάλης κι ὁ καπετάνιος Ὁρέστης, συνοδεμένοι ἀπὸ διάφορους τρανοὺς ἢ ἄσημους ἀντάρτες. Μὲ τὰ μακριὰ γένια, τὰ μαῦρα ροῦχα, τὶς λαμπερὲς φυσεκλινὲς καὶ τ' αὐτόματα, ποὺ δὲν τ' ἀποχωρίστηκαν οὔτε ὅταν μπῆκαν στὸ γραφεῖο τοῦ Στρατηγοῦ, ἔδωσαν τόνο γραφικότητας στὰ μισοσκότεινα Ἀνάκτορα. Τόση ἦταν ἡ ἐγκαρδιότητα τῶν χαιρετισμῶν τοὺς ποὺ εἶπαμε πῶς ἀπὸ δῶ καὶ πέρα θὰ τὰ πηγαίναμε μέλι - γάλα μαζί τους. Δὲν ἀργήσαμε νὰ πειστοῦμε πῶς ἡ ἐπιφάνεια ἦταν ἀπατηλή.

Ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ μπῆκαν οἱ μαυροσκοῦφηδες στὴν Ἀθήνα ἔλλαξε στάση τὸ ΕΑΜ. Ξεχύθηκαν τὰ χουνιὰ στὶς συνοικίες κι ἄρχισαν νὰ βρίζουν πάλι τὸν Σπηλιωτόπουλο, τοὺς Ἀγγλούς, τὶς Ἐθνικὲς Ὀργανώσεις. Καλοῦσαν τοὺς ὁπαδούς τοὺς αὖριο σὲ δυναμικὸ συλλαλητήριο. Ἡ ἀτμόσφαιρα ξαφνικὰ ξανάγινε μαχητική. Πίσω ἀπὸ τὴ χαρὰ καὶ τὸν σημαιοστολισμὸ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος προβάλλει ἀπειλητικὸς. Τὸ θαῦμα τῆς ἀδερφοσύνης βάσταξε μόνο δύο πρωινά. Τὴ σημερινὴ λιόφωτη μέρα, γεμάτη εὐτυχία, ποὺ φάνταζε σὰν ὁλόχρυση κορόνα πάνω στοὺς 42 μῆνες σκληρῆς σκλαβιάς, τὴν μόλυναν τὴ νύχτα τὰ χουνιὰ, τὴν ἔκαμαν γριά στρίγγλα μὲ τὰ οὐρλιαχτά τους. Ὁ φτωχὸς πρόσφυγας, ποὺ εἶχε ἐρυθροπυρωθῇ ἀπὸ τοὺς ἰνστρούχτορες κατὰ τὴν Κατοχή, εἶδε τὴν Ἀπελευθέρωση κι ἀναγάλλιασε ἡ ψυχὴ του· τὸ ἀγαθὸ φυσικό του τὸν παράσυρε νὰ γιορτάσῃ τὴν ἐλευθερία μὲ τ' ἀδέρφια, ὅλους τοὺς Ἕλληνες. Πίστεψε πῶς τέλειωσεν ἡ δυστυχία καὶ ἡ πείνα. Ὅμως νά! Ἀπόψε πάλι δουλεύουν τὸν πρόσφυγα οἱ ἰνστρούχτορες. Δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ ζήσει μακάριος ὁλόκληρο εἰκοσιτετράωρο, νὰ ξεχαστῇ μπρὸς σ' ἓνα ποτηράκι κρασί. Ὅχι, σήκω, τοῦ λένε τὰ χουνιὰ, σήκω σὲ νέον ἀγώνα. Δὲν εἶσαι πιά σκλάβος τοῦ Χίτλερ, μὰ εἶσαι πάντα σκλάβος τοῦ κομμουνισμοῦ. Ἐλα νὰ σκοτώσῃς...

ΑΒΒΑΤΟ 14 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ. Πάνε τώρα 48 ώρες πού οί 'Αθηναῖοι ἀπὸ τίς ταραττές ψάχναν ν' ἀντικρίσουν κατὰ τὸ Σαρωνικὸ τὸν ἀγγλικὸ στόλο, μὰ τίποτα δὲ φαίνόταν· ἡ χιλιοειπωμένη ἀπόβαση χρόνιζε, ὥσπου σήμερα πρῶι ξεπήδησαν ἀπὸ τὴν παραλία φωτοβολίδες σημαδεύοντες στὸ Πασαλιμάνι τὸ μέρος πού

θὰ διπλάρωναν τὰ πλοῖα, καὶ δὲν ἄργησε ν' ἀράξη ὁ στολίσκος ἡμιολιῶν τοῦ Λόντου, ἀφοῦ πέρασε σῶος μέσα ἀπὸ τὰ ναρκοπέδια, μεταφέροντας 500 Ἀγγλους καὶ 300 Ἱερολοχίτες τοῦ Μεσσηνόπουλου. Ἀπὸ τίς ταραττές ἀκούστηκε φωνή : « ἔρχονται », τὴ φωνὴ τὴ διαλάλησαν οἱ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν, τὴν ἐπανάλαβε τὸ κρατικὸ megafono τῆς Πλατείας Συντάγματος, καὶ σὲ λίγο οἱ δρόμοι δονήθηκαν : « Ἔρχονται ! » Ἡ συνάντησις τῶν δύο παλιῶν πιστῶν συμπολεμιστῶν, τοῦ Ἑλλήνα μὲ τὸν Βρετανό, εἶναι συγκινητικὴ. Σὰν ἔφευγαν ἀπὸ τὸν τόπο μας οἱ Ἀγγλοι, μπροστὰ στὰ σιδερένια τέρατα τοῦ φόν Λίστ, μᾶς ἔλεγαν : « Θὰ νικήσουμε καὶ θὰ γυρίσωμε νὰ σᾶς ἐλευθερώσουμε ». Τώρα νίκησαν κ' ἤρθαν. Τοῦτος ὁ ἐρχομὸς δὲν εἶναι ἐκπλήρωσις ὑποχρεώσεως· περισσότερο μᾶς φαίνεται σὰν βραβεῖο τῆς ἀγγλικῆς ἀρετῆς πού πάλεψε τὸν ἐχθρὸ ἀπεγνωσμένα, στίς ἐρημιές, στοὺς ὠκεανούς, στὰ βουνά, μ' ἄφταστο πείσμα, ὅσο νὰ τὸν καταδυναστέψῃ. Ἀπὸ τὴν Ὀμόνοια πού κατεβαίνουν οἱ πρῶτοι Ἀγγλοι ὁ κόσμος τοὺς σηκώνει στοὺς ὤμους καί, πρὶν τὸ καταλάβουν, μεταφέρονται στὴ Μητρόπολιν ὅπου γίνεται δοξολογία. Μιὰ καὶ δὲν ὑπάρχει Ὑπουργεῖο Ἑσωτερικῶν τίς προσκλήσεις γιὰ τὴν τελετὴ τίς ἔκαμε ὁ Ἑβερτ. Ἐκεῖ μέσα ἔβλεpes λίγους ἐπίσημους, Μανουηλίδη, Ζέβγο, Τσάτσο, Σπηλιωτόπουλο, τὸν Τζέλλικο, τὸν Σέπερντ, τὸν Μακάσκυ, καὶ πολλὰ Ἀντίστασις, ὅλα τὰ προεδρεῖα ΕΑΜ κ' Ἑθνικῶν Ὁργανώσεων. Ψάλλθηκε πρῶτα τὸ « Σῶσον, Κύ-

ριε, τὸν λαόν σου » κ' ὕστερα τροπάριο γραμμένο εἰδικὰ γι' αὐτὴ τὴν περίστασι. Μὰ τὸ κορύφωμα τῆς δοξολογίας ἦταν ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος, πού τόσο συγκλόνισε τὸ πλήρωμα ὥστε λιποθύμησαν κάμποσοι εὐαίσθητοι κ' ἓνας ἐπίσκοπος.

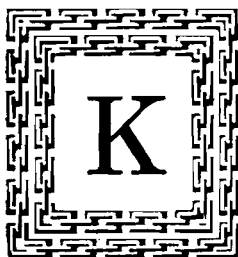
Τὸ κάλεσμα τῆς Παναγιάς, τῆς Μάνας τῶν Ἑλλήνων, ἦτανε ψυχικὸ λουτρὸ ὕστερα ἀπὸ τὴν τετράχρονη ἐθνικὴ δοκιμασία. Ὅπως τόσες ἄλλες φορές πού κινδύνευε ἡ Πατρίδα μας στὸ πολύχρονο πέρασμά της, πάλι τώρα ἡ Μεγαλόχαρη τὴν κηδεμόνεψε. Καί, σὰν νὰ γινόταν θαῦμα, ἐκεῖ μέσα στὴ σκοτεινιά τοῦ ναοῦ, τὴν ὥρα τῆς λειτουργίας, ἤρθε γιὰ πρώτη φορά τὸ ἡλεκτρικὸ φῶς κι ἀστραφτοκόπησε ἡ Μητρόπολη. Τραβηγμένος παράμερα συλλογιζόμουν ὅτι κάποιος ἔλειπε ἀπὸ τὴ σημερινὴ δοξολογία — ὁ Μητροπολίτης Χρῦσανθος. Ἐκεῖνος ἦταν ἀληθινὸς Ἱεράρχης πού πέταξε στὰ μοῦτρα τῶν Γερμανῶν τὴν ἄρνηση νὰ ὀρκίσῃ τὸν προδότῃ Τσολάκογλου. Μὲ τὸ βαθύ μυαλό του ἔνωσε ταχύτατα τὸν κίνδυνο τοῦ κομμουνισμοῦ. Αὐτὸς δὲν ἔπαιξε διπλὸ παιχνίδι μὲ τὸ ΕΑΜ. Ὅσοι συνεργάστηκαν μὲ τὸν κατακτητὴ, κι ἂς πρόσφεραν ὑπηρεσίες, τὴν ἐξουσία τους τὴν ἀντλήσαν ἀπὸ τὸν Χίτλερ. Συνηθίζουν νὰ λέν ὅτι « φέρουν σταυρὸν μαρτυρίου καὶ περιεβλήθησαν χάριν τοῦ τόπου ἀκάνθινον στέφανον », ἀλλὰ ξεχνᾶν πῶς οἱ ἀκάνθινοι στέφανοι ὀδηγοῦν σὲ σταύρωση· ὄχι στὴν ἐξουσία. Ὁ Χρῦσανθος δὲν ἐπέτρεπε σὲ τόσοις δεσποτάδες νὰ ἐγκαταλείψουν τίς ἑδρες τους καὶ νὰ ζοῦν στὴν ἡσυχία τῶν Ἀθηνῶν. Ξεχνώντας τίς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ ἄφησαν οἱ περισσότεροι ἔρημα τὰ ποιμνιά τους, κ' ἐνῶ στὴν ὑπαιθρο βασανίζονταν ἀκαθοδήγητοι οἱ χωριάτες καὶ σφάζονταν ἀπὸ τοὺς συμμορίτες οἱ παπάδες, αὐτοὶ φροντίζανε τὸ σαρκίό τους. Μήπως τουλάχιστον ἀνέβηκε κανένας τους μιὰ Κυριακὴ στὸν ἀμβώνα γιὰ νὰ χτυπήσῃ τίς κακουργίες τῶν Γερμανῶν ; Μήπως στηλίτεψαν ποτὲ τὰ ὄργια τῶν κομμουνιστῶν ; Κι ὁμως ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶχε κακοσυνηθίσει ὥς τώρα τὸ ἔθνος σὲ παραδείγματα αὐτοθυσίας. Πάλι τὸ ράσο τιμήθηκε, μὰ ὄχι τόσο ἀπὸ μεγαλουσιάνους, ὅσο ἀπὸ τοὺς ταπεινοὺς. Μο-

ναστήρια κάηκαν, φτωχοὶ καλόγεροι τουφεκίστηκαν, χωριανοὶ παπάδες ἄδραξαν τὸ τουφέκι. Κ' ἐδῶ τὴν αὐταπάρνηση τὴν βλέπουμε στὰ κάτω στρώματα. Ὁ Μητροπολίτης Χρύσανθος θὰ εἶχε φαινομενικὰ λιγότερη ἐπιτυχία στὴν ἐπιφάνεια, ἀλλὰ πόσο βάθος στὸν ἀγῶνα του!

Ἄμα τέλειωσε ἡ δοξολογία οἱ τρεῖς ὑπουργοὶ ἀνέβηκαν στὸ μπαλκόνι τοῦ Ὑπ. Συγκοινωνίας νὰ μιλήσουν καί, πρὶν ἀρχίσουν τοὺς λόγους, ἔριξαν μιὰ ματιὰ στὸ πλῆθος ποὺ πλημμύριζε κάτω στὴν πλατεία. Δὲν εἶδαν λαὸ νὰ πανηγυρίζῃ τὴν ἐλευθερίαν του, εἶδαν προεκλογικὴ διαδήλωση. Τὰ τμήματα τοῦ ΕΑΜ, μ' ἑκατοντάδες πινακίδες καὶ λάβαρα γεμάτα κομμουνιστικὲς ἐπιγραφές, ὀρύνονταν γιὰ « Λαοκρατία ». Ρωσικὲς σημαῖες καὶ σφυροδρέπανα ἀνεμίζονταν περὶ ῥηφανα. Οἱ ἑαμίτες εἶχαν σκεπάσει μὲ τὸν ὄγκο τους ὅλο σχεδὸν τὸ χῶρο, καὶ μόνο στὴν περιφέρεια μποροῦσες νὰ διακρίνης καμιὰ ἐθνικιστικὴ ἐπιγραφή, καμιὰ γαλανόλευκη. Ἄνεβασμένος ἓνας φανατικὸς στὴ σκεπὴ περιπτέρου συντόνιζε μὲ τὸ χουνὶ τὰ συνθήματα, κ' ἡ μᾶζα ξεφώνιζε πειθαρχικά : « Ε-ΑΜ, Ε-ΑΜ, καὶ ΚΑΠΑ-ΚΑΠΑ-ΕΨΙΛΟΝ », ποὺ τὸ ἀκούγαμε δημόσια γιὰ πρώτη φορά. Στὸ κέντρο τῆς πλατείας κάποιος σάλευε πέρα - δῶθε μιὰ κόκκινη σημαία ποὺ ἔγραφε πάνω της μὲ χίτρινα γράμματα τὴν ἐξίσωση : « ΕΑΜ = ΚΚΕ ». Σ' ὅλη τὴν Κατοχὴ τὸ ΕΑΜ κορόιδευε τὸν κοσμάκη πὼς δὲν εἶχε σχέση μὲ τὸν κομμουνισμό, ἀλλὰ σήμερα ὁμολογοῦσε τὴν ἀπάτη μὲ τὴν ἴδια τὴ σημαία του. Ἄδικα μίλησαν ἀπὸ τὸ μπαλκόνι τους οἱ ὑπουργοὶ γιὰ συναδέρφωση τὸ πλῆθος οὐρλιαζε ἀπὸ κάτω : « Λαοκρατία καὶ ὄχι Βασιλιά ». Ἦταν φανερὴ ἡ προσπάθεια τῶν ἀριστερῶν, μιὰ καὶ δὲν ἐπεκράτησαν μὲ τὴ βία, νὰ μᾶς πάρουν τὸν ἄερα μὲ τὴν ὀχλαγωγία. Σιχαμὸ προξενοῦσε ἡ πρόστυχη κομματικὴ ἐκμετάλλευση τέτοιας μέρας, ὥστόσο τὸ πλῆθος τῶν ἀναρχικῶν ἐπιβλήθηκε στὸ τέλος κ' ἔδωσε σὲ ντόπιους καὶ ξένους τὴν ἐντύπωση πὼς ἔχουν δύναμη ἀκατάλυτη. Ποιὸς θὰ τὸ ἔλεγε πὼς μὲ τὴν Ἀπελευθέρωση θὰ χάναμε τὸ αἶσθημα

τῆς ἐλευθερίας ; Στὸν ἀγέρα πλανᾶται πάλι φόβος νέου ἀγώ-
να, γιὰ τὸν ὁποῖον ξεκινᾷμε κουρασμένοι. Κινδυνεύουμε, μό-
λις κατεβάστηκε ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν ἡ κόκκινη ἀπὸ αἷμα
σημαία τῶν Ναζί, νὰ ὑψωθῇ ἡ κόκκινη ἀπὸ αἷμα σημαία
τοῦ κομμουνισμοῦ. Ἀπέναντι στὰ μαχητικὰ στοιχεῖα τοῦ
ΚΚΕ πρέπει ἐμεῖς ἀμέσως αὐριο νὰ παρατάξωμε τὴ μάζα
τῶν ἀστῶν, γιὰ νὰ δώσουμε θάρρος στὸν κόσμον. Παίρνομε
αὐτὴ τὴν ἀπόφαση καὶ ριχνόμαστε μὲ τὰ μοῦτρα νὰ ὀργανώ-
σωμε ἀντιδιαδήλωση. Μερικοὶ δισταχτικοὶ μᾶς λένε : « Μὴν
κάνετε κουτουράδες. Ἄν αὐριο φανῇτε λειψοὶ θὰ βλάψετε
χειρότερα ». Ὅχι! ὅχι! Νιώθουμε τὴν ἀνάγκη ν' ἀντιδρά-
σωμε. Τ' ἀπόγεμα οἱ ἀριστεροὶ ἔγιναν ἐπιθετικότεροι· στὴν
Πλάκα, στὴν ὁδὸ Θεμιστοκλέους, στὴν ὁδὸν Ἀθηνᾶς, τόλ-
μησαν νὰ δείρουν μοναχικοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ νὰ τοὺς ξη-
λώσουν τὰ γαλόνια. Ἄν δὲν προφτάσωμε μᾶς βροχοπιάνει
ἡ Ἑλασοκρατία.

ΥΡΙΑΚΗ 15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ. Τὸ πε-
ζοδρόμιο γίνεται ὠραῖο ὅταν ἀπάνω
του ὁλόκληρος λαὸς γράφει τὴν ἱ-
στορία του. Σήμερα κάμαμε, καὶ
πέτυχε πλέρια, ἀντιδιαδήλωση στοὺς
κουκουέδες. Τὸ χτεσινὸ ξέσπασμα
τοῦ ἀριστερισμοῦ ἔνωσε τὴ δεξιὰ,
τὴν κατέβασε ὁλόκορμη στὴν ἐπίδει-
ξη. Κανένας δὲν ἔλειψε. Ἔτσι μα-

ζεύτηκε τριπλάσιος κόσμος ἀπ' ὅσον μπόρεσε νὰ συγκεν-
τρώσῃ τὸ ΕΑΜ, κι ὁ ὄγκος τῆς διαδηλώσεώς μας ἔδωσε
ἐμπιστοσύνη στοὺς ἀτολμούς. Ὁ Γονῆς, πού μόλις βγῆκε
γιὰ τέταρτη φορὰ ἀπὸ τὴ φυλακὴ τῆς ὁδοῦ Μέρλιν, μαζί μὲ
τὸν Τσαπῆ καὶ τὴν Φαρδῆ¹ ξεσήκωσαν τὴν ἐργατιά. Ἀπὸ
τὴν ἄλλη μεριά ἀρχηγοὶ καὶ στελέχοι τῶν ὀργανώσεων δού-

1. Ὁ πρῶτος ἦταν τότε ὑπουργὸς Ἐργασίας. Τὸν Τσαπῆ καὶ τὸν Φαρ-
δῆ τοὺς δολοφόνησαν ἀπάνθρωπα οἱ κομμουνιστὲς τὸν Δεκέμβριο.

λεψαν όλη νύχτα· ούτε δειπνήσαμε, ούτε κοιμηθήκαμε, μά τ' άποτέλεσμα ήτανε γιγάντιο. Τό βραδάκι πού συγκεντρώθηκαν οί άνώτεροι στο ξενοδοχείο « Κεντρικόν », έδρα τής ΠΕΑΝ, για νά συντονίσουν τό έργο, ήρθε ό Παπαδάκος τής « Έθνικής Δράσεως » και τούς διηγήθηκε όμιλία πού είχε λίγο πριν μέ τόν Ζέβγο. Τοῦ γύριψε ό κομμουνιστής νά συστήση στοὺς έθνικοφρονες ν' άποφύγουν τόν εμφύλιο πόλεμο δίνοντας αὐτοί, σάν πιδ φρόνιμοι, τόπο στήν όργή.

— Διευθετήτε μόνοι σας τά έπεισόδια, τοῦ είπε ό Ζέβγος, γιατί άπό σήμερα οί δρόμοι πήραν τήν ήγεσία.

Τούτη ή βαριά κουβέντα δίνει τήν έντύπωση πώς παίζεται ή υπόσταση τής Ελλάδας, κι άποφασίζουμε, γι' άσφάλεια, νά έντάξωμε άνάμεσα στο πληθος ομάδες έτοιμες ν' άποκρούσουν επίθεση κομμουνιστική. Μολονότι χιλιάδες παιδιά κινήθηκαν για νά όργανώσουν τή διαδήλωση, πάλι τηρήθηκε θαυμαστή μυστικότητα, και τό ΕΑΜ αϊφνιδιαστηκε. Τά γύρω χωριά κατέβασαν ξεμερώματα, μέ μπούσια και μέ κάρα, πολίτες κρατώντας κλάρες έλιάς. Άπό δύο μεγάλα κέντρα, σταθμό Λαυρίου και στύλους Όλυμπίου Διός, ξεχύθηκαν δυό ρεύματα πού κινήθηκαν, θεόρατο πολιτικό βαρόμετρο, προς τόν Άγνωστο Στρατιώτη. Πρώτοι πήγαιναν στά καροτσάκια τους άνάπηροι σερμένοι άπό νοσοκόμες, τραυματίες, παλαιοί πολεμισταί, ακολουθοῦσαν Θρακομακεδόνες μέ τίς τοπικές ένδυμασίες τους, Βορειοηπειρώτες, Κύπριοι, κ' έρχονταν άπό πίσω οί Έθνικές Όργανώσεις, καθεμιά μέ τό λάβαρό της. Σύνθημα είχαμε όρίσει τό πανελλήνιο αίτημα « Μεγάλη Ελλάδα », πού τό άκουγες άπό τή μίαν άκρη τής κοσμοπλημμύρας ως τήν άλλη. Άφοῦ διάβασε ό μητροπολίτης Σερρών δέηση στον τάφο τοῦ Άγνωστου και ψάλθηκε άπό μυριάδες στόματα ό Έθνικός Ύμνος, κινήθηκε ό λαός προς τήν Όμόνοια· κάθε όργάνωση πού πλησίαζε τό Μνημείο κατάθετε τό στέφανό της και προσπερνούσε. Τρεῖς σωστές ώρες είχαμε νά διαβή τό ήρεμο πληθος, πού φαίνόταν σκληροκόκαλο γιατί όσοι τό άποτελοῦσαν σκέπτονταν όμόγνωμα. Γύρω σου έβλεπες παράταιρα

μούτρα, όμως ένιωθες φίλος μαζί τους. 'Ο άστικός κόσμος, πού τόν φοβηθήκαμε κοιμισμένον, πέρασε καλά τή δοκιμασία του καμινιού. 'Η αγάπη τής Πατρίδας πρέπει νά 'χη πολυ άντροσύνη για νά καταφέρει τέτοιο φαινόμενο.

'Ανέβηκα μιá στιγμή στη Διεύθυνση 'Αστυνομίας νά δώ τόν 'Εβερτ. Στο γραφείο του μου έδειξε έναν μεσόκοπον άντρα : « Κοίτα! » μου είπε. Είδα τó άτομο νά πηγαίνει από τó μπαλκόνι στο παράθυρο κι από τó παράθυρο στο μπαλκόνι άνήσυχο.

— Ποιός είναι ; ρώτησα.

— 'Ο Τσαπτόγας. Δες τήν άγωνία του.

'Ο άρχηγός τής Πολιτοφυλακής φαινόταν ταραγμένος από τó θέαμα τόσου πλήθους πού δέ διέκρινες πιά ανθρώπους αλλά τήν μυρμηγκιά τους. Κάμποσην ώρα τήν παρακολουθήσαμε νά πηγαиноέρχεται, κ' ύστερα διαμιῖς άνοίγει τήν πόρτα του γραφείου κ' έξαφανίζεται.

— "Αραγε γιατί φεύγει ; κάνει ό 'Εβερτ.

— 'Εσυγχύστηκε.

— "Οχι, κάτι πάει νά έτοιμάση...

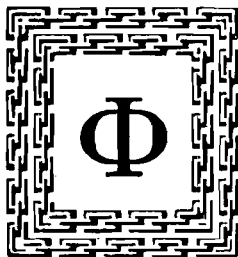
'Η γνώμη του 'Εβερτ δέν άργησε νά βγῇ σωστή. Μετά μιάν ώρα τó ΕΑΜ έφερε καμιόνια από τήν κατηφορία τής όδοῦ Βουκουρεστίου, έκοψε τήν παράταξη στη μέση, και τότε έλασίτες, πού πήδησαν άπ'τά καμιόνια κρατώντας ξύλα, άρχισαν νά τά καταφέρνουν στο σωρό. Τήν ίδια ώρα (περασμένο μεσημέρι) κουκουέδες, πού κρατούσαν έπιδειχτικά έπιγραφές ΕΑΜ, δοκίμασαν μ' έπείσόδια νά μειώσουν τήν έντύπωση πού έκανε ό πάνδημος συναγερμός και νά φοβίσουν τούς νοικοκυραίους. Σ' έξι σημεία τής όδοῦ Πανεπιστημίου έκοψαν τή διαδήλωση, έσκισαν έπιγραφές, έδω έδειραν γυναίκες, έκεί κράδαιναν μαχαίρια και τά πλησίαζαν άπειλητικά στο λαιμό τών ανθρώπων.

'Ωστόσο όλα αυτά τά έκτροπα τά προλάβαιναν οι ψυχραιμότεροι και τά σταματοῦσαν — κατά τή συμβουλή του Ζέβγου. Πουθενά δέν χρειάστηκε νά επέμβουν οι όπλισμένες ομάδες μας. 'Αλλά με τó πέρασμα τής ώρας ή κατάσταση

χειροτέρευν. Καθώς ἀπομακρυνόταν τὸ τελευταῖο τμήμα τοῦ ΕΔΕΣ ἀπὸ τὴν Ὀμόνοια, φάλαγγα τοῦ ΕΑΜ τοῦ ἐπιτέθηκε κι ἄνοιξε μὲ τίς λαβές τῶν πιστολιῶν μερικά κεφάλαια. Ἡ Ἀστυνομία ἔπεσε στὴ μέση καὶ πρόλαβε τὸν καβγά, μὰ ἡ φάλαγγα τῶν φανατικῶν προχώρησε στὴν ὁδὸν Θεμιστοκλέους, ὅπου δοκίμασε νὰ παραβιάσῃ τίς πόρτες τῶν ξενοδοχείων Ἑρμῆς καὶ Ἑθνικό. Ἐκεῖ μέσα ἔμεναν παιδιὰ τῶν ὀργανώσεών μας καὶ οἱ διωγμένοι ἀπὸ τὴ Χασιά ἐθνικισταί, ποὺ ἔκλεισαν γρήγορα τὴν εἴσοδο κι ἀμπαρώθηκαν. Γιὰ νὰ γκρεμίσουν τίς πόρτες οἱ κομμουνιστὲς ἄρχισαν νὰ τίς βαροῦν μὲ χειροβομβίδες, πράγμα ποὺ ἀνάγκασε τοὺς μέσα νὰ πυροβολήσουν. Ἐπὶ μισὴν ὥρα γίνεται σωστὴ μάχη, ὅσο νὰ υποχωρήσουν οἱ ἑαμίτες ἀφήνοντας στὸ πεζοδρόμιο ὀχτῶ νεκροὺς κι ὀγδονταδύο τραυματίες. Ἀπὸ τὴν Ἀστυνομία κρατήθηκαν κάμποσοι πρωταίτιοι κ' ἓνας Γερμανὸς μὲ πολιτικά, Ἑρμπερτ Κούντσε τ' ὄνομα, ἐπειδὴ τὸν εἶδαν νὰ ρίχνῃ χειροβομβίδες κατὰ τοῦ Ἑρμῆ. Ὁμολόγησε πῶς εἶχε προσχωρήσει στὸ ΕΑΜ Καισαριανῆς. Πρὶν ἀκόμη διαλυθῇ ὁ καπνὸς αὐτῆς τῆς συμπλοκῆς, αὐτοκίνητο μὲ τὴν ἐπιγραφή ΕΛΑΣ ἄρχισε νὰ πυροβολῇ τὸ ξενοδοχεῖο Ἀπόλλων χωρὶς ἀποτέλεσμα. Οἱ συγχρονισμένες ἐπιθέσεις στὰ Χαυτεῖα δέλχουν πῶς οἱ ἀριστεροὶ εἶχαν πάρει τὴν ἀπόφαση νὰ καταλάβουν τοῦτο τὸ νευραλγικὸ σημεῖο τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ ἡ πρόβλεψη τοῦ στρατ. Διοικητῆ νὰ κρατᾷ ὀχυρωμένα τὰ μεγάλα γύρω σπίτια ἔσωσε τὴν κατάσταση. Τὸ ΕΑΜ, ἀντὶ νὰ κερδίσῃ τίποτα, ζεματίστηκε, καὶ τ' ἀνεύθυνα, φανατισμένα τμήματά του μετὰ τὸ μακελιὸ τῆς Ὀμόνοιας μαζεύτηκαν, ὥστε κατὰ τίς δύο τ' ἀπόγεμα μπόρεσαν ὁ Κατσώτας μὲ τὸν Ἑβερτ νὰ τ' ἀπωθήσουν πρὸς τίς συνοικίες. Ὅστερα ὁ ἐπιτελάρχης μὲ τὸν διευθυντὴ τῆς Ἀστυνομίας πῆγαν στὰ ξενοδοχεῖα κι ἀφόπλισαν ἐκείνους ποὺ εἶχαν πυροβολήσει. Γιὰ νὰ μὴ γίνουν ἀντεκδικήσεις οἱ Βρετανοὶ φέρανε ὅσα τάνκς εἶχαν ἀποβιβάσει στὸν Πειραιᾶ καὶ τὰ στρατοπέδεψαν στίς πλατεῖες τῆς πρωτεύουσας. Τὸ χυμένο αἷμα τὸ καθάρισε δυνατὴ βροχὴ ποὺ ξέσπασε λίγο ἀργότερα, μὰ τ' ἄγρια

πάθη πού ἀπολύθησαν ἀκράτητα ποῖο νερὸ θὰ τὰ ξεπλύνῃ ; Τελευταῖες ὥρες. Κάτι πνίγει τὴν Ἀθήνα, πού ἔπαψε ν' ἀναπνέῃ ἐλεύθερα. Μάταια ἔβγαλε διαταγὴ ὁ Στρατηγός, ὅποιος κατέχει ὄπλο νὰ τὸ παραδώσῃ. Φοβισμένοι οἱ πολῖτες δὲν ὑπακοῦν, καθένas θέλει τ' ὄπλο κοντὰ του. Ὁ ΕΛΑΣ ἐξακολουθεῖ νὰ τρομοκρατῇ τὶς συνοικίες καὶ νὰ ἐνεργῇ συλλήψεις. Τῇ Δευτέρᾳ ὅμως εἴχαμε καὶ δυὸ παρηγορίες. Μπῆκε ὁ ἑλληνικὸς στόλος στὸν Πειραιά, ἐμπρὸς ναρκαλιευτικά, πίσω τ' ἀντιτορπιλικά τὰ φορτωμένα δόξα. Ἡ στιγμή πού διπλάρωσαν στὴν προβλήτα Κωνσταντινίου καὶ πάτησαν οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Ναυτικοῦ τὴ βασανισμένη γῆ μας, ἔσκυψαν καὶ τῇ φίλησαν ἦτανε συγκινητική. Δάκρυζαν αὐτοί, ἀλλὰ περισσότερα δάκρυα ἔχυναν ἐκεῖνοι πού τοὺς ὑποδέχτηκαν, μανάδες καὶ ἀδέρφια τους. Στὰ μάτια τῶν ναυτικῶν ἔβλεpes ζωγραφιστὴ τὴν ἐκπληξὴ πού τοὺς προξenoῦσαν τὰ σκελετωμένα σώματα καὶ τὰ πρόσωπα τῶν ἀγαπημένων τους, ὡχρὰ κι ἀδύνατα. Μὲ τὴν πρώτη ματιὰ ἀντίκρισαν οἱ θαλασσομάχοι τὴν Κατοχὴ καὶ τὰ βάσανά της. Ὑστερα ἀπὸ τὴ χαρὰ πού μᾶς ἔφερε ὁ στόλος τὴν ἡμέρα, ἔδωσε κ' ἡ νύχτα μιὰν ἀπόλαυση — τὴ φωτοχυσία. Φωτίστηκαν οἱ δρόμοι, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι κατέβηκαν νὰ χορτάσουν τὸ διώξιμο τῆς σκοτεινιάς. Οἱ φιλήσυχοι πολῖτες, πού φοβοῦνταν τοὺς Γερμανοὺς καὶ δὲν ἐβγαίνουν ποτὲ ὡς τὰ τώρα βράδυ ἔξω, ἀπόψε ξεχύθηκαν στὶς λεωφόρους, καὶ τὸ λίγο, τὸ ἐπαρχιακὸ ἡλεκτρικὸ πού τὶς φώτιζε τὸ γεύτηκαν σὰν φέγγος παραδείσιο. Οἱ ἄλλοι, ἐκεῖνοι πού τὸ σκοτάδι τοὺς βοηθοῦσε νὰ γράφουν συνθήματα στοὺς τοίχους, οἱ τυπογράφοι τῶν παράνομων ἐφημερίδων, οἱ νέοι τῶν περιπόλων, ἐκεῖνοι νιῶσαν ἀκόμα βαθυτέρα τὴν ἀλλαγὴ· νύχτα ἦταν καὶ τούτῃ, ὅμως τώρα περπατοῦσαν ἡσυχᾶ. Δὲν ἀλαφιάζονται μὲ τὸ παραμικρὸ θρόισμα φύλλων, κι ἂν ἀκούσουν βήματα πίσω δὲν τὰ ὑποπτεύονται, παρὰ γυρίζουν καὶ βλέπουν ποῖος ἀκολουθεῖ. Καμιὰ σκιὰ δὲν τοὺς τρομάζει — οἱ ἀγωνισταὶ χαίρονται ὅσο κανένas ἄλλος τὴ φαντασμαγορίᾳ τῆς Νίκης. Τρίτῃ βράδυ μᾶς ἔρχεται εἰδηση πὼς ὁ πρωθυ-

πουργός Παπανδρέου, ή Κυβέρνηση κι ό στρατηγός Σκόμπι άραξαν μέ τόν « Άβέρωφ » στά νερά τοῦ Φαλήρου. Ξεκίνησαν άμέσως οί Σπηλιωτόπουλος, Μανουηλίδης, Τσάτσος καί Άκριτάς νά πᾶν νά τοὺς ὑποδεχτοῦν. Τόσο μαύρη ἦταν ή νύχτα ὥστε περιπλανήθηκαν δυόμισι ὥρες ἀπό πολεμικό σέ πολεμικό ὅσο ν' ἀνακαλύψουν τή γέρικη ναυαρχίδα. Καθώς δέν ἔφτασαν ἐκεῖ παρά τά μεσάνυχτα, ό Πρόεδρος κοιμόταν κι ἀναγκάτηκαν νά τόν ξυπνήσουν. Τοῦ ἐξέθεσαν τήν κατάσταση, κι αὐτός τοὺς διάβασε τό λόγο ποῦ θά ἐκφωνοῦσε τήν ἐπομένη. 'Ο Τσάτσος τόν εἰδοποίησε πῶς αὔριο θ' ἀναγκαζόταν νά δώσῃ μάχη μέ τήν ὀχλοκρατία, γιατί τό ΕΑΜ σκόπευε νά χρωματίσῃ κομματικά τή συγκέντρωση. 'Ο Παπανδρέου τόν καθυσάχασε ὅτι θά ἐπέβαλλε τό πνεῦμα τῆς ἐθνικῆς ἐνώσεως στοῦ πλῆθος.

ΩΤΟΒΟΛΟΥΣΕ ό ἥλιος τῆς 18ης 'Οκτωβρίου, ἀλάθητος μαντευτῆς πότε ή 'Αθήνα τόν χρειάζεται λαμπερό γιά μεγάλες τελετές. Κατεβήκαμε νά ὑποδεχτοῦμε τήν Κυβέρνηση στον δρμό τοῦ 'Αγίου Γεωργίου, ἀπ' ὅπου φάνηκε ἀτμάκατος νά φέρνῃ τόν πρωθυπουργό καί τόν στρατηγό Σκόμπι. Καθώς ή προβλήτα ἦταν

ψηλή καί χαμηλό τό πλοiάριο, ή ἀποβίβαση ἀργοπόρησε ὅσο νά βρεθῇ ξύλινη σκάλα. "Ενας συνταγματάρχης, ποῦ στέκει κοντά μου, ψιθυρίζει : « Κακός οἰωνός. Πρίν πατήσῃ τό πόδι του ό Παπανδρέου ἄρχισαν τά ἐμπόδια ». 'Η διαδρομή ὡς τήν 'Αθήνα ἔχει στιγμές συγκινητικές καί στιγμές σιχαμένες. Συγκινητικές, ὅταν διαβαίνουμε μπροστά ἀπό ἐκκλησίες κ' οἱ παπάδες στέκουν στοῦ κατώφλι ντυμένοι ὀλόχρυσα ἄμφια κ' εὐλογοῦν τοὺς ἐρχόμενους « ἐν ὀνόματι Κυρίου » ἐνῶ χτυπᾶν οἱ καμπάνες, ἥ ὅταν στοῦ Θησεῖο τά « ζήτω » εἶναι τόσο πυκνά ὥστε θαρρεῖς πῶς

κάνουν θόλο κ' ἐμεῖς περνᾶμε ἀπὸ κάτω· σιχαμένες, ὅταν σὲ κάθε σταυροδρόμι κουκουέδες σηκώνουν τὶς γροθιές τους κι ἀγνοώντας τὴν Ἑλλάδα φωνάζουν μόνο : « Κάπα-Κάπα-Ἐψιλον ». Στὶς 10 πλησιάζουμε τὴν Ἀκρόπολη. Ὁ Πρωθυπουργὸς μὲ τὸν Σκόμπι ἐπιθεωροῦν τιμητικὴ φρουρὰ ἀπὸ 50 ἀγγλους ἀλεξιπτωτιστές, 50 ἱερολοχίτες, 50 ἐλασίτες κι ἀνεβαίνουν τὸ βράχο. Ἐκεῖ στέκει ἓνα κοντάρι ὀρθὸ καὶ δυὸ σπασμένα καταγῆς, αὐτὰ ποὺ βαστοῦσαν δίπλα στὸν ὑπέρτατο κανόνα τοῦ μέτρου, τὸν Παρθενῶνα, τὶς δυὸ παντιέρες τοῦ Ἀξονα — σημάδια ἀμετρῆς τρέλας. Ἑλληνοποῦλες, ντυμένες ἐθνικὲς ἐνδυμασίες, παραδίνουν στὸν Πρωθυπουργὸ μεταξωτὴ γαλανόλευκη, ποὺ τὴν ὑψώνει ἀργὰ κ' ἐπίσημα. Σκηνὴ πανέμορφη ποὺ βαστᾷ λίγην ὥρα. Ξεκινᾶμε γιὰ τὴ Μητρόπολη. Στὴν εἴσοδο Πρωθυπουργὸς καὶ Μητροπολίτης Δαμασκηνὸς φιλιοῦνται. Μολονότι δύσκολα θὰ ταιριάξουν οἱ φιλοδοξίες τῶν δύο αὐτῶν ἀνθρώπων, φιλιοῦνται μ' ἔγκαρδιότητα, γιὰτὶ κατὰ πῶς ξέρω θετικὰ, ὁ ὑπουργὸς Τσάτσος ἔχει μεταβιβάσει ἐκ μέρους τοῦ Πρωθυπουργοῦ πρόταση στὸν Ἀρχιεπίσκοπο νὰ ἐγκαταστήσουν Ἀντιβασιλεία. Μετὰ τὴ λειτουργία πάω στὸ Ξενοδοχεῖο τῆς Μεγάλης Βρετανίας ν' ἀκούσω ἀπὸ κεῖ τὸν προεδρικὸ λόγο. Στὴν ἐξώπορτα, κάτω ἀπὸ συγκινητικὴ ἐπιγραφή : « Οἱ ἐπιζήσαντες Ἰουδαῖοι », στέκουν καμιά τριανταριά ἄτομα, ὅσα σώθηκαν ἀπὸ τὴν ἄγρια μάνητα τῶν Ες-Ες. Ἐνα ζευγάρι Ἑβραίων, τὸ ἀντρώγυνο Σ., τρέχει πρὸς ἐμένα καὶ μοῦ φιλεῖ τὰ χέρια. (Τοὺς ἔκρυβα στὸ ἐργοστάσιο Ρετσίνα). Σὰν ἀνέβηκα στὴν ταράτσα τοῦ ξενοδοχείου ἀντίκρισα κάτω στὴν πλατεία λαοθάλασσα, τὸ ἴδιο ἐκεῖνο φανατισμένο πλῆθος τοῦ Σαββάτου. Πάλι κυριαρχοῦσαν οἱ κόκκινες σημαῖες καὶ τὰ σφυροδρέπανα, πάλι ἀντηχοῦν τὰ ἴδια συνθήματα, ποὺ τὰ κατευθύνει μὲ τὸ χουνὶ ὁ ἴδιος μαέστρος, καβάλα σὲ στέγη ἀπὸ κιόσκι. Πλησιάζω τὸν Σέπερντ, ποὺ φορεῖ πολιτικὰ γιὰτὶ σήμερα παράδωσε τὴν ἀρχηγία στὸν μέραρχο Πρήτσαρ, καὶ τὸν ρωτῶ τί ἐντύπωση τοῦ κάνει τὸ θέαμα. Ἀπαντᾷ :

— Πολλές γυναίκες, κορίτσια, παιδιά· λίγοι ψηφοφόροι. Δέν άνησυχῶ. Σφάλμα τοῦ ΚΚΕ νά ἐκμεταλλεύεται τήν Ἀπελευθέρωση γιά κομματικούς σκοπούς. Τέτοιοι ταπεινοί ἄνθρωποι θά χάσουν γρήγορα τή συμπάθεια κ' ἐκείνων ἀκόμα πού τοὺς ἀγάπησαν κατὰ τήν Κατοχή.

Τήν ἐμφάνιση τοῦ Παπανδρέου στὸ μπαλκόνι τοῦ Ὑπουργείου Συγκοινωνίας ὑποδέχεται μεγάλη βοή, ἀνάκατη ἀπὸ « Ζήτη » καὶ « Λαοκρατία ». Ὅταν ἡ χλαοὴ κόπασε ἀκούστηκε ἡ φωνὴ τοῦ ρήτορα : « Ἀσπαζόμεθα τήν ἱερὰν γῆν τῆς Ἐλευθέρας Πατρίδος... » Ἐμίλησε γιά τοὺς τιμημένους νεκρούς, ἐξήγησε πῶς ὁ ἀγῶνας συνεχίζεται, κ' ἔκαμε σύντομη ἀναδρομὴ στὸ παρελθόν. Συμφωνῶ μαζί του σ' ὅσα λέει. Οὐμᾶμαι πῶς ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἀνάλαβε αὐτὸς τὴν Κυβέρνηση ἔδωσε σ' ἐμᾶς τοὺς σκλάβους θάρρος καὶ παρηγοριά. Ἀπὸ ἀρχηγὸς μικροῦ κόμματος ὑψωνόταν σιγά - σιγά σ' ἐθνικὴ μορφή. Μόνο ὁ Λαμπράκης δέν ἐμπιστευόταν τὸν Παπανδρέου καὶ μοῦ ἐπαναλάμβανε : « Ὁ ἄδης πόσο γρήγορα θά τὰ θαλασσώσει ».

Μὲ δυνατὴ φωνὴ ὁ Πρωθυπουργὸς περιγράφει τώρα τὴν οἰκονομικὴ ἀποκατάσταση τοῦ τόπου, ἐνῶ ἀπὸ κάτω οἱ ἐγκάθετοι δέν παύουν νά ὀρῶνται : « Λαοκρατία καὶ δχι Βασιλιά ! » Μιά πάλι γίνεται μεταξύ Προέδρου καὶ φανατικῶν, πού μένει ἀνοιχτή, ἀβέβαιη, ὡς τὴ στιγμή πού παρασύρεται νά ὁμολογήσῃ : Πιστεύω εἰς τὴν Λαοκρατίαν... Τὸ σύνθημα αὐτό, πού ἀνήκει στὴν κομμουνιστικὴ παράταξη, ἀπὸ τὴ στιγμή πού τὸ δέχτηκε ἐπίσημα ὁ Πρωθυπουργὸς ἦταν σὰν νά τὸν κατάπιε καὶ νά τὸν παράδωκε στὸν δῆλο. Ἔτσι ἄλλωστε κατάλαβε τὴ φράση ἀπὸ κάτω ἡ πύκνα καὶ ξέσπασε σ' ἐξαλλες φωνάρες : « Λαοκρατία ! Λαοκρατία ! » Μάταια ἀγωνίζεται ὁ Παπανδρέου νά πείσῃ τὸν ἀριστερόκοσμο πῶς σκοπὸς του εἶναι νά στερεώσει Κράτος καὶ Νόμο. Ἐκεῖνοι δέν ἀκούγαν πιά τίποτα. Πότε - πότε μόνο θά ἔλεγε πῶς ἴσως γινόταν πάλι κύριος τοῦ πλήθους ὁ καλλίφωνος ρήτορας, ὅμως ἀμέσως τὰ κομμουνιστικὰ συνθήματα κορυφώνονταν κ' ἐπνίγαν τὴ φωνή του. Ἔτσι λιπο-

θυμοῦσε ὁλοένα περισσότερο ἡ λάμψη τοῦ λόγου μπροστὰ στὸν ὀργανωμένον ὄχλο. Καὶ χωρὶς νὰ θέλω θυμᾶμαι κάποιον ἄλλο λόγο, ἀπὸ τὸ ἴδιο αὐτὸ μπαλκόνι εἰπωμένον, δταν μαθητῆς ἀκόμῃ πῆγα ν' ἀκούσω τὸν νεόφερτο Βενιζέλο. Ὁπως σήμερα, καὶ τότε μανιασμένος λαὸς ζητοῦσε ἀπὸ κάτω ἐπίμονα « Συντακτικὴ Βουλὴ », ἐνῶ ὁ ἄγνωστος Κρητικὸς μὲ τὴν ψιλή του φωνὴ τοῦ ἀντίλεγε τόσο θαρρετά, τόσο ἐπίμονα, ὥστε τὸ πρὶν ἑξαλλο πλῆθος, ἴδιο δαμασμένο ἀγρίμι, στὸ τέλος λούφαξε νικημένο ἀπὸ τὴ σιδερένια θέληση τοῦ Βενιζέλου.

Ἐτοιμάζοντας τὸ τέλος ἀπὸ τὴν ἀγόρευσίν του ὁ Πρόεδρος λέει : « ...συνετελέσθη ἡ ὁμαλὴ μετάβασις ἀπὸ τῆς δουλείας εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἡ ὁποία ἀπὸ ὅλους σχεδὸν ἐθεωρεῖτο ἀπίστευτος, ὥστε σήμερον νὰ προσλαμβάνη, περίπου, διαστάσεις θαύματος ».

Ἀπορῶ νὰ τὸν ἀκούω. Ἀναίμακτος ἀπελευθέρωσις λέγεται αὐτὸ πού ἐγινε κὰν ἡ πιδ αἱματηρὴ ἀπελευθέρωσις ὅλης τῆς Εὐρώπης ; Στὴν Πελοπόννησο σφάγηκαν ἀπὸ τίς ὁρδὲς τοῦ Βελουχιώτη πολλὲς χιλιάδες ἐθνικισταί, μὰ ἡ Κυβέρνηση δὲν τολμάει ἀκόμα ν' ἀποκαλύψῃ τὸ φριχτὸ αὐτὸ δράμα γιατί νιώθει τῶρα τὴν ἀνήκουστη ἐλαφρότητά της νὰ τολμήσῃ τὸ ξεσκλάβωμα τοῦ τόπου χωρὶς δυνάμεις. Εἶναι πολὺ νωρὶς νὰ ξέρωμε ποὶος φταίει, Βρετανὸς ἢ Ρωμιός, πολιτικὸς ἢ στρατιωτικὸς, γιὰ τὴν ἐγκληματικὴ ἀπόβαση στὴν Ἑλλάδα μὲ τόσο λίγο στρατό. Ποὶος μετάθεσε τὴν ἐπιχείρησιν ἀπὸ τὴ Μ. Ἀνατολή, (πού καταυλίζονταν διὸ μεραρχίες), στὸν Οὐῆλσονα τῆς Ἰταλίας πού δὲν εἶχε καθόλου ἐφεδρεία ; Γιατί ν' ἀπαλειφθῇ ἀπὸ τὸ συμφωνητικὸ τῆς Καζέρτας ἡ φράση πῶς ἡ εὐθύνη γιὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ νόμου στὴν Ἑλλάδα βάραινε τοὺς Ἀγγλους ; Καὶ ἀφοῦ ἀνάλαβε ὁ κ. Παπανδρέου αὐτὴ τὴν κολοσσιαλὴ εὐθύνη, πῶς δὲν ἔφερε μαζὶ του ὅλο τὸν καλοπλισμένο ἐλληνικὸ στρατὸ πού διέθετε γύρω στὴ Μεσόγειο, ἀπὸ τὴ Συρία ὠς τὸ Ρίμινι ; Σήμερα μὲ τὴν ἔλευσιν τῆς Κυβερνήσεως,

τελειώνει τὸ δικό μας ἔργο, ὄχι ὁμως οἱ ἀνησυχίες μας
Συχνὰ οἱ ἄνθρωποι εἶναι μικροί, καὶ μόνο οἱ περιστάσεις τοὺς
δείχνουνε μεγάλους...

ΓΡΑΜΜΕΝΟ ΣΑΝ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ὁ ἀγώνας συνεχίζεται πέρα ἀπὸ τὸν ἀγώνα. Ὁ κύκλος
τῶν θυσιῶν τῆς Ἑλλάδος ἀργεῖ ἀκόμα νὰ κλείσῃ. Ἀξίζει
λοιπὸν τὸν κόπο νὰ γυρίζῃ κανεὶς στὰ παλιὰ ὅταν τὸ παρὸν
καίει ὀλοζώντανο ; Ναί, ἀξίζει. Γιὰ νὰ μᾶς γίνουν οἱ ἀγω-
νίες πού περάσαμε δίδαγμα, γιὰ νὰ μᾶς ἐξαγνίσουν οἱ πόνοι
τῆς Κατοχῆς. Τὴν Ἀντίσταση δὲν πρέπει νὰ τὴν βλέπωμε
σὰν ἓναν πόλεμο μονάχα κατὰ τοῦ Ἀξονα. Ἀποτελεῖ τὴν
ὑπεράσπιση γιὰ ὅ,τι εἶναι ἐλληνικὸ, τὴν ἀπολύτρωση ἀπὸ
κάθε τυραννία, εἴτε τοῦ Χίτλερ, εἴτε τῶν κομμουνιστῶν, εἴτε
τοῦ παλαιοκομματισμοῦ. Ἡθικὸς ἦταν ὁ σκοπός, τῆς γι'
αὐτὸ ὅσους καρπώθηκαν χρυσὲς λίρες δὲν τοὺς θεωρεῖ ἀξιους
ἀγωνιστές. Τὸ κακὸ στὸν τόπο μας δὲν τὸ ἔφερε μόνο ἡ
προδοσία τοῦ ΚΚΕ, ἀλλὰ καὶ τὸ ναυάγιο τῶν συστημάτων
μας. Πολλοὶ πιστεύουν πῶς τὸ ματοκύλισμα τὸ ἐπέβαλε
κάποια κακὴ μοίρα. Δὲν τὸ παραδέχομαι. Αἵματα χύνονται
ἐκεῖ ὅπου ἀνάποδες περιστάσεις συναντᾷ ἀμόρφωτο λαό,
ἐκεῖ πού μέτριοι ἡγέτες βάζουν τὰ ταπεινά τους συμφέροντα
πάνω ἀπὸ τὴ δυστυχία καὶ τὸν μόχτο τοῦ φουκαρᾶ. Οἱ
καταστροφὲς δὲν ἔρχονται ποτὲ μόνες τους, τίς βοηθᾷ ἄν-
θρωποι καὶ σάπια συστήματα. Ἡ « τελευταία κρίσις » τῆς
Ἀγίας Γραφῆς ὑπάρχει καὶ σὲ τούτῃ τῇ ζωῇ τὴν φέρνει
κάθε παγκόσμιος σεισμός. Ἐτσι ἡ Κατοχὴ κι ὁ ἐμφύλιος
πόλεμος, αὐτὴ ἡ ἀτελείωτη περιπέτεια, ἔκρινε τὸν χαρακτή-
ρα τοῦ καθενός. Ὅλοι δικαστήκαμε. Ἀλίμονο ἂν ξεχάσω-
με ποιοὶ στάθηκαν προδότες, ποιοὶ δειλοί· ἀλίμονο πρὸ πάν-
των ἂν δὲν διορθώσωμε ὅ,τι ἀποδείχτηκε σαθρό. Ὅποιος
πολιτευόμενος δὲν νιώθει τύψη γιὰ τὸ κατάντημα τῆς Πα-
τρίδας, εἶναι σκάρτος.

Οἱ πολῖτες τὰ ἔχουν χαμένα. Βλέπουν τὴ χρεωκοπία

τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ στὶς δημοκρατικὲς χώρες, τὴ χρεωκοπία τοῦ Φασισμοῦ στὴν Ἰταλία, τοῦ Ναζισμοῦ στὴ Γερμανία, τὴ χρεωκοπία τῆς ἀναρχίας, καὶ δὲν ξέρουں ποῦ νὰ σταθοῦν. Βλέπει ὁ χωριάτης στὰ βουνὰ κι ὁ ἐργάτης στὶς πόλεις ὅτι τόσες θυσίες, τόσοι νεκροὶ πῆγαν χαμένα, καὶ κάνει τὴν τραγικὴ διαπίστωση : «... τίποτα δὲν ἄλλαξε ». Καὶ ὅμως ἡ μάζα στὴν ὑπαιθρο ἔχει ἄσβεστη τάση ν' ἀνορθωθῇ. Σιχαίνεται τὸν παλιὸ τρόπο διοικήσεως, ὠρίμασε γιὰ καλύτερη τύχη, πιδ ὑπεύθυνη. Ἐκατὸ χρονῶν προσπάθειες νὰ θεραπεύσουν τὴν κατάντια τοὺς ἐξανεμιστήκαν ἀπὸ τὴν Κατοχή, μὰ ἡ λαϊκὴ ψυχὴ πιστεύει στὴν εἰρηνικὴ τῆς ἐργασίας, ἱκανὴ νὰ τὴν κάμῃ νὰ ξεπεράσῃ ἄλλους πολιτισμένους λαοὺς μ' ἓνα ἀπὸ κεῖνα τὰ δικά της πετάγματα. Εἶναι νὰ θαυμάζῃς ὅτι τόσο γέρικος λαὸς νιώθει μέσα του τόσο μέλλον. Παρόμοια θέληση βελτιώσεως, γιὰ νὰ μὴ τὴν μικρύνουν σιχαμένοι ἀνθρώπινοι ὑπολογισμοί, πρέπει νὰ τὴν καθοδηγήσουν δημιουργικὰ χέρια. Νὰ κάμουν τί ;

ΝΑ ΣΙΑΣΟΥΝ ΟΛΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΗ.

E Y P E T H P I O

AAA	33	Βαγενᾶς (συνταγματάρχης) ..	108
'Αβδελαῖς (συνταγματάρχης) .	236	Βαγιώκης (ἀντισυνταγ/ρχης) .	381
271, 278, 279		Βαρβάτος (ὀπλαρχηγός)	226
'Αβέρωφ Μιχ.	136	Βαρβιτσιώτης	173
'Αβορίτης	214, 215, 216	Βαρνακιώτης Γεωργ.	114, 115
'Αγγελόπουλος (ὕπολοχαγός) .	298	Barnes, Tom (ταγ/ρχης)	94
'Αγόρος (ἐπίλαρχος)	185	Βάσος Α. (ὕπλ/χος) 371, 374, 375	
«'Αγροτική Δράση»	191	B.B.C.	87, 192, 196, 197, 276
«'Αγωνιζομένη 'Ελλάς» ..	191, 250	Benfield, Barker (ταξίαρχος) .	249
'Αδάμ, Νίκος 50, 51, 52, 53, 54, 55		Βενιζέλος, 'Απόστολος (ἀσυρματι- στής)	131
114, 116, 119, 120, 121, 122		Βένκερ ('Ελβετός)	243
123		Βεντήρης Κ. (στρατηγός) 166, 231	
'Ακρίτας Λουκής 247, 248, 249		243, 244, 245, 248, 252, 291	
251, 287, 310, 311, 313, 315		292, 336, 350	
336, 353, 398		Βέρρος (λοχαγός)	361
«'Αλέξης» (Πελεκής) 51, 53, 54		Βήτος (ὕπολοχαγός)	60
123, 133, 358		Βίδαλης (λοχαγός)	95
'Αλεξόπουλος (ὕποπλ/χος) 129		Βλάτιος (ὕπολοχαγός)	222
133		Βλαχλίδης (δήμαρχος)	185
'Αναγνωστόπουλος (ἀστυνομικός διευθυντής)	382	Βοβολίνης Κ.	303
'Αναστασιάδης, καπετάν	276	Βοϊβατίδης Γιάννης	281, 282
'Ανδρόνικος Μ. (ἀσυρμ/στής) .	131	Βρανόπουλος (ἀστυν. δ/τής) .	245
«'Αντονου» (λοχαγός)	168	Βραχνός (στρατηγός)	14
'Αντωνάρόπουλος (λοχαγός) .	147	Braugh (ἀσυρματιστής)	346
'Αντωνίου (ὕπομοίραρχος) ..	239	Bryan	384
'Αντωνόπουλος (ἀνθυπ/γός) .	174	Βρεττάκος Τηλέμ. (ὕλαρχος) 163	
'Αντωνόπουλος, 'Ιω. Ε.	104	165, 167, 169, 170, 171	
'Αντωνόπουλος Μιχ. (συν/ρχης)		Βρυώνης (χειροῦργος)	163
«'Αννίβας» 100, 145, 151, 152		Budge (ταξίαρχος)	199, 200
155, 158, 166, 167, 179, 203			
218, 231, 379, 380			
«'Απόλλων»	357	Γαλάτης	37
'Αποστολίδης (μηχανικός) ..	384	Γερακίνης (συνταγματάρχης) .	97
'Αρβανίτης	54, 55, 120	Γερογιάννης, ταγμ/ρχης («Χάλ- κης») 128, 129, 138, 377, 380	
'Αργεΐτης (λοχαγός)	158	381	
'Αργυρόπουλος 'Αρ. (ἀντισυντα- γματάρχης)	236, 241	Γεωργάνας (σημαιοφόρος) ..	157
'Αργυρόπουλος (λοχαγός) 159, 169		Γεωργιάδη Χαρίκλεια	286
«'Αστυνομία Πόλεων» 337, 368		Γεωργιάδης Κλεάνθης	245
382, 383, 384, 396		Γεώργιος Α.Μ. Βασιλεύς 13, 33, 66	
'Ατκινσον (ὕπολοχαγός) ..	22, 28	67, 71, 100, 147, 196, 197, 198	
Αύδίκος (ἀνθυπολοχαγός) ...	60	249, 271, 315	

Γεωργίου Κ. (άντ/ρχης)	151, 152 154, 156, 160, 163
Γεωργίου (άστυν/χός δ/τής)	245
Γιάγκι (Young)	199
Γιαννακόπουλος Β. (συντ/ρχης)	164, 165
Γιαννούλος	24
Γκλένκονερ, Λόρδος	193
Γκλόκερ, Μπίλντ	31, 143
Γκρόντον Γκρήντ («Τζέφ»)	107 216, 217, 218, 219, 220
Γκρέτ (λοχαγός)	166
Γλυμής (στρατιώτης)	228
Γονής Έλευθέριος	393
Γοργοποτάμου γέφυρα	44, 45, 46, 47
Γούντχαουζ Μ. (Κρίς)	44, 45, 101 102, 103, 151, 167, 240
Γουλιουτζίς (λοχαγός)	236, 238
Γούπης (άσυρματιστής)	137
Γραμμένος	122
Γρηγοριάδης Ν. 14, 38, 39, 108, 195	
Γρηγορίου Στέφανος	237
Γρηγορόπουλος (συντ/ρχης)	353, 354
Γρίβας Γ. (συν/ρχης)	14, 231
Δάκογλου Ι (άσυρματιστής)	246
Δαμασκηνός, 'Αρχιεπίσκοπος	399
Δανιηλίδης (άσυρματιστής)	131
Δαούλης (ταγματάρχης)	148
Δασκαλόπουλος (άνθ/γός)	150
Δασκαρόλης (άσυρματιστής)	137
Δεδούσης Θύμιος	214, 215, 219 220, 221, 222, 223, 224, 225 228, 229
Δεδούσης 'Ιωάννης	228
Δελμούζος 'Αλκής	123, 356
Δελμούζος Παν.	128, 129, 132, 134 135, 137, 357
Δέρας (καθηγητής)	329, 333
Δημοπούλου, Μάρτιου	256
Δημοτάκης (άντισυνταγματάρχης)	131, 143, 155

Δημουλιάκας	115
Διακάκος (ηλεκτρολόγος)	360
Διαμαντάρας	40
Διαμαντόπουλος (έπιδάρχος)	307 308, 309
Διάμεσης (συνταγματάρχης)	231
Don Stott	166, 231, 232, 233, 346
Δούκας 'Απόστ. (ταγ/ρχης)	53
Δουμπιώτης (έπιδάρχος)	187
Δροσόπουλος Παν. (ύπολοχ.)	173
Δρόσος 'Ανδρέας	292
Δρόσος Γεώργιος	251
ΕΑΜ	15, 39, 42, 46, 47, 56, 57, 71 73, 92, 97, 98, 101, 102, 103 106, 108, 109, 110, 145, 146 147, 149, 153, 154, 158, 159 160, 163, 164, 165, 166, 167 172, 174, 175, 177, 178, 183 194, 195, 196, 197, 198, 201 204, 235, 237, 238, 240, 242 243, 246, 247, 251, 253, 277 281, 282, 285, 287, 289, 290 293, 295, 296, 303, 317, 318 320, 327, 333, 334, 337, 355 370, 371, 374, 375, 376, 380 389, 391, 392, 393, 394, 395 396
'Εβερτ 'Αγγελος	73, 245, 260, 296 319, 320, 334, 335, 350, 352 353, 361, 374, 377, 390, 395 396,
'Εγκς (άντισυν/τάρχης)	107, 240
ΕΔΕΜ	33, 231
ΕΔΕΣ	33, 47, 92, 93, 94, 102, 107 144, 182, 183, 186, 187, 188 192, 198, 231, 233, 250, 263, 396
ΕΕΑ, 'Εκδόσεις	303
«'Εθνικά 'Επαναστατικά Σώματα»	191
«'Εθνωτή Δράση»	13, 14, 191, 231 250, 292, 303, 306

«Ἐθνικὸν Κομιτάτον» 14, 38, 87 191, 250	Ζάγγλης Διονύσιος 298
ΕΚΚΑ... 33, 102, 171, 173, 198	Ζάγγλης (συν/ρχης) 291, 292, 296
ΕΚΟ 191, 231	Ζακυνθινὸς Μ. (ἀνθ/γός). 72, 73
ΕΛΑΣ 42, 97, 107, 151, 153, 157 158, 159, 162, 163, 164, 165 167, 170, 171, 174, 175, 182 183, 196, 199, 201, 204, 206 236, 237, 239, 244, 278, 290 294, 295, 296, 297, 307, 318 319, 327, 334, 335, 336, 337 343, 345, 346, 347, 348, 349 350, 351, 354, 362, 363, 364 366, 367, 368, 369, 371, 372 373, 376, 377, 379, 383, 384 386, 387, 388, 392, 396, 397	Ζαμποῦρος (λοχαγός) 146
Ἐλευθεριάδης, ἀδελφοὶ 235	Ζαφειράτου τυπογραφεῖον ... 303
Ἐλευθερίου 139	Ζαφειρόπουλος (λοχαγός) 246, 295
«Ἐλεύθεροι Ἕλληνες» 191	Ζέβγος (ὑπουργός) 333, 350, 352 362, 363, 364, 365, 366, 367 368, 369, 372, 373, 376
Elmer (Ἐλβετος) 373	Ζεβελέκος (λοχαγός) .. 175, 176
Ἐντομὸς (ἀντισυν/τάρχης) .. 107	Ζέρβας, Ναπ. 45, 46, 47, 60, 61 64, 92, 93, 94, 95, 100, 101, 102 107, 110, 143, 144, 151, 152 159, 182, 183, 184, 185, 186 187, 188, 198, 200, 222, 233 244, 281
Ἐντυ (ταξίαρχος) 44, 45, 46, 47 102, 105, 106, 107, 151, 155 182, 183, 215, 217, 230	Ζῆκος Ἀπόστ. 62, 63, 64
«Ἐνωσις Ἐφείδρων» 191	Ζήσης (ἐφ. ὑπολοχαγός) 238
«Ἐνωσις - Πατρὶς» 191	Ζορμπαλάς (ἡγάρχος) 183
«Ἐπιτροπὴ Α» 291	Ζόρνταν, ταγ/χης (B. Jordan) 179
ΕΠΟΝ 327, 328	Ζουμπουλάκης Η (στρατηγ.) 365
ΕΣΠΟ 35, 36, 37, 38, 66, 74, 128 344	Ζωϊόπουλος (ὑπολοχαγ.). 291, 292
Ε.Σ., Ὀμάδες 146, 150, 151, 154 157, 158, 159, 164, 165, 167 202	Ζώτος (λοχαγός) 60, 92, 111, 112
ΕΣΑΣ 302, 305	
Ἐφημ. «Δημοκρατία» 33	Ἡλιόπουλος, Λιάκος 296
Ἐφημ. «Δημοκρατ. Σημαία» .. 33	Ἦντεν Ἄντονου .. 196, 198, 200
Ἐφημ. «Δημοκρατικὴ Φωνή» .. 33	
Ἐφημ. «Ἐλευθερὴ Ἑλλάδα» .. 33	Θεμελῆς (σμήναρχος) 236
Ἐφημ. «Ἐλευθερία» 251	Θεοτοκάτος 137
Ἐφημ. «Ἑλληνικὸν Αἶμα» .. 303	Θεοτόκης Σπυρ. 166
Ἐφημ. «Ἐστία» 35	Θεοφίλου Βασ. 52, 53, 54, 55, 116 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123
Ἐφημ. «Καθημερινὰ Νέα» 224, 251	Θεοχαρόπουλος (λοχαγ.) 172, 173
Ἐφημ. «Μάχη» 303	
Ἐφημ. «Μεγάλῃ Ἑλλάδι» ... 35	«Ἱερὰ Ταξιαρχία» 250
	«Ἱερὰ Φάλαγξ» 191
	Καζάζογλου Μαν. 357
	Καζακόπουλος 256
	Καζάνης (ὑπολοχαγός) . 159, 246
	Καζαντζῆ Γεωργία 162
	Καϊμάρας (ὑπολοχαγ.) 216, 219 222, 226, 227, 228

Καλαμπόκης (λοχαγός)	100	301, 326, 327, 332, 336, 344	
Καλλέργης (ύπολοχαγός) . . .	172	372, 375	
Καλλιγὰ Ειρήνη	139, 286	«Κόδρος» 136, 139, 140, 142	
Καλογερόπουλος (ύπολχ.) . .	263	Κόκκας Παναγ. 251, 303, 305	
Καλπακίδης, καπετάν	274	Κοκκίνης (ἀρχιμανδρίτης) . .	166
Καλύβας (ύπουργός)	85, 128	Κόκκινος (ἀνθυπ/γός) . .	156, 175
Κανελλάκης (ἐπιλαρχός) .	184, 186	Κόκκινος (Δαρχός)	297
Κανελλόπουλος Παν. (ύπουργός)	70, 100, 388	Κόκορης (ἀπλ.αρχηγός)	226
Κάνιγκιμ (ναύαρχος)	142	Κολλάτος (λοχαγός)	41
Καπουσίδης Κων/νος 116, 117, 118		«Κομμουνιστ. Ἐπιθεώρηση» .	323
Κάππας, καπετάν	269	Κοντονάσης (ταγ/ρχης) 285, 237	
Καραγιάννη Λέλα 19, 20 21, 22, 23		Κορακῆς (Δαρχός)	30
24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32		Κοτζαμάνης	48, 127
137, 143, 144, 145, 255, 256		Κουκουτσᾶς (λοχαγός)	136
257, 258, 259, 260, 261, 262		Κουρετζῆς Λάζαρος	19
263, 264, 265		Κουρκουτᾶς (ἀνθυπ/γός) . . .	156
Καρακατσάνης	135	Κουρουπὸς (λοχαγός)	42, 101
Καραμανώλης (ταγ/ρχης) . . .	206	Κουσίντας (συνταγματάρχης) 288	
Καρανάσης Βαγγέλης	269, 272	Κουτρομπέλης (ύπολ/γός) . .	30
Καραχάλιος (λοχαγός) 150, 151		Κρασιᾶς (ταγματάρχης)	217
171		Κρασᾶς (ταγ/ρχης) 28, 144, 258	
Καραχάλιος (ταγ/ρχης) 166, 167		261	
168, 169, 170		Κυριακόγκωνας	178
Καρτάλης (ύπουργός)	348, 349	Κυριακόπουλος (λοχαγός) . .	173
Καρύδης (τυπογράφος)	303	Κύρου Ἀχιλλεύς	303
Κατσώτας (ταξίαρχος) 352, 353		Κωβαίου τυπογραφεῖον	308
378, 380, 396		Κωνσταντινίδης (ταγ/ρχης) 94, 183	
Καφαντάρης Γεώργιος	192	Κωνσταντινίδης (φοιτητής) . .	59
Καψάλης Θάνος 293, 346, 368, 376		Κωσιώρης Ι (ἀνθυπ/γός)	150
377, 381, 382		Κωστόπουλος (ταγ/ρχης) . . .	107
Καψῆς (λοχαγός)	169	Μακάσκυ (ταγ/ρχης)	377, 390
Κετσέας Β. (συντ/ρχης)	147	Mac Veagh (πρέσβυς)	195
Κίτκατ, ταγ/ρχης (Kitkat) . . .	271	Mac Intyre (λοχαγός)	254
Κιουρτσιδάκης (ἐφ. ύπολ/γός) 238		Μακρόπουλος, καπετάν	269
Κιουρτσόγλου (λοχαγός)	231	Μαλασπίνας (ταγ/ρχης) 72, 100	
Κίπης (ύπομοίραρχος)	307	Μάλλιος Θεόδωρος	113
Κιτριλάκης Σ., συνταγ/ρχης «Ο- μηρος»)	133, 155	Μαμαλάκης	24
Κιφωνίδης (ταγματάρχης) . . .	100	Μαναῖος Λουκᾶς	215
ΚΚΕ 42, 43, 102, 103, 148, 154		Μανέτας Θεόδ. (στρατηγός) .	286
177, 192, 199, 202, 203, 244		Μανουηλίδης Φίλιππος 336, 352	
245, 250, 278, 290, 293, 295		353, 355, 362, 390, 398	
		Μαντέλος	38, 39

Μάντζος (ταγματάρχης) ...	237	Μπατζάκι, Κισά ..	236, 240, 242
Μαντζουράνης (άνθυπολοχ.) ..	159	Μπέης Νικόλ.	45
Μαντζουράνης (άνθυπολοχ.) ..	159	Μπέκ (λοχαγός)	271, 286
«Μανώλης» (ύπολ/γός) ..	159, 160	Μπενάκης Αντώνιος ..	32, 98
Μαργαρίτης (αεροπόρος)	143	Μπερτσιάδης (άνθ/γός)	300
Μαρινάκος (ταγ/ρχής)	154	Μπίμπα 'Ιουλίτσα ...	37, 75, 76, 77
Μαρίνος Θέμος	44, 46	Μπινίκος	386
Μαρκεζίνης Σπύρος 66, 69, 96, 105		Μπόζοβιτς (μηχανικός)	144
- 109, 166, 245, 254, 293, 348		Μπόσδας	114, 115
368, 376, 377, 381, 388		Μπούκας Ν. (άσυρματιστής) ..	129
Μαρκόπουλος (ταγ/ρχής)	161	Μπουλογιάννης (ταγ/ρχής) ..	235
Μαρνέρης 'Ιωάννης	264	Μπούμπουρας (έφ. άνθ/γός) ..	246
Μαρούδας (ταγματάρχης) ..	222	Μπούρας Κ.	73
Mathews, Alister	194	Μπράβλας (έπιπλοποίδς)	133
Ματσόπουλος (άνθ/λοχαγός) ..	60	Mulgan, John	309, 356
Ματσουκάς (άσυρματιστής) ..	136	Mylde, Fred.	208
Μαυρομαμάτης Α. 121, 310, 311		Μύταλας (ύπολοχαγός) ..	216, 220
Μεσολωρά 'Αθηνά	205	Μυτιληναίος 'Αντ.	37, 75
Μεσσηνόπουλος (άξ/χός) ...	390		
Μήλιος 'Ιωάννης	303	Νέρης (άστυν. δ/ντής) ..	245, 267
Μηλίτης Μήτρος	276	Ντάκιος (σωφέρ)	82, 83
Μητροπολίτης 'Αρτης	185	Ντάκος (ύπουργός)	296
Μητροπολίτης Καρυστίας ..	96, 97	Ντερτιλής (στρατηγός) ..	256, 257
Μητροπολίτης Χρύσανθος 68, 101		258, 260	
203, 282, 287, 392		Ντόναλ (λοχαγός)	277
Μήτσου (μοίραρχος) ..	236, 242		
Μύλλερ (ταγ/ρχής) 94, 95, 111		Ξενοδοχείον «'Απόλλων» ...	396
271, 272, 273, 276 - 279, 281		Ξενοδοχείον «'Εθνικόν»	396
282		Ξενοδοχείον «'Ερμής» ..	351, 396
Μιχάλαγας	235, 238, 281		
Μιχαλόπουλος (έργάτης) ...	82, 84	'Οθωναίος 'Αλέξ. (στρατηγός) ..	244
Μοναστηριώτης (άρχιτέκτων) ..	95	ΟΠΛΑ 289, 296, 322, 324, 325	
Μονή 'Αγίου 'Ιεροθέου	22, 23	327, 334.	
Moss (λοχαγός)	210	OSS	199, 201
Μπαϊκερ, Φρ. Νοέλ	194	Ούτλσον (άρχιστράτηγος) ..	194, 196
Μπαϊρακτάρης (συντα/ρχής) ..	30	376	
Μπακογιάννης (ύφυπουργός) ..	365	Ούτλσον, Τζών ..	21, 25, 26
Μπαϊκιος (στρατηγός)	99		
Μπαλοδήμος (συν/ρχής) 166, 366		Παγκάκης 54, 55, 116, 121, 123, 195	
369, 380, 381, 382		Πάγκαλος (στρατηγός)	33
Μπαλούμης	60		
Μπαντουβάς	210		
Μπάρδης Εύστρ.	233		
Μπάρδης Νικ.	263		

Παλαμίδης (ὕπολοχαγός) ...	239	γός) 243, 245, 247, 248, 251	
Παλούμπης	356	252, 277, 281, 287, 296, 318	
Παναγιωτόπουλος (ταγ/ρχης) 141		336, 338, 353, 398, 399, 400	
Παναγιώτου Γκίκας	114	401	
ΠΑΝΔΟ	33	Παπανικολάου (ἀεροπόρος) .	236
Πανουσόπουλος, ἐφ. λοχαγός (κα- πετὰν Ζήριας). 157, 160, 163		Παπανικολάου (ὕπολοχαγός) .	156
Παντελής, καπετὰν	274, 275	Παπαργύρης (συντ/ρχης) ...	367
Παντελίδης (συνταγ/ρχης) ...	189	Παπαρρήγας	365
ΠΑΟ 55, 200, 236, 238, 239, 240		Παππᾶς Γ.	251, 358
241, 242, 270, 281		Πατρίδος Ζήσιμος	144
Πάουερ (Γερμανός) ..	386, 387	ΠΑΣ	192
Παπαβασιλείου (ταγμ/ρχης) .	238	Παρτσαλίδης	365, 380
Παπαβασιλείου (φούρναρης) 22, 28		Πάτερης (συνταγματάρχης) .	245
29		Παυλάκης Παν.	213
Παπαγιαννόπουλος (ἀνθ/γός) 224		Παυλόπουλος (συνταγ/ρχης) 354	
Παπαγεωργίου, ἀδελφοί	298	Παῦλος, Α.Β.Υ. Διάδοχος 156, 195	
Παπαγεωργίου Γ. (συνταγματάρ- χης)	236, 245	196	
Παπάγος Ἀλέξανδρος (ἀρχιστρά- τηγος)	99, 100, 101	Παῦλος (φοιτητής) 265, 266, 267	
Παπαδάκης Δ.	264	Παυλοστάθης (ιατρός)	222
Παπαδάκος	394	PEAN 14, 34, 38, 74, 202, 250	
Παπαδάτος Χρ. (λοχαγός) 60, 61		394	
62, 63, 65, 92, 93, 110, 187, 271		ΠΕΕΑ	250, 251, 281
Παπαδήμας (ἀεροπόρος) ...	236	Πεζόπουλος (πλοίαρχος)	129
Παπαδογιάννης Ἐμμ.	210	Περρῖκος Κ. 14, 34, 39, 74, 75, 76	
Παπαδόπουλος (ἐμπορος) ...	385	77, 81, 82, 83, 84, 85, 128, 191	
Παπαδόπουλος Κων.	281	Πέτζετ, στρατηγ. (Paget) 248	
Παπαδόπουλος Ὁδ. (ταγματάρ- χης)	18, 41, 204, 319	249	
Παπαδόπουλος Παναγ. 272, 277		Πετράκης	210
Παπαδόπουλος (φοιτητής) ...	74	Πετυχάκης (ὕπ/γός) ..	227, 228
Παπαδοπούλου Β. 28, 257, 262		Πηνιάτογλου Λάζ.	303
Παπαθανασόπουλος (συνταγματάρ- χης)	231, 233	Πίνης Ἀναστάσιος	158
Παπακυριαζής (ταγ/ρχης) ...	48	Πλευράκης (συν/ρχης) ..	231, 294
Παπαλεξάνδρου (δ/τῆς ΣΠΑΠ)		Πολυζόπουλος (λοχαγός) ...	307
346		Πολυκράτης (συν/ρχης)	355
Παπαληγούρας (ἐφεδρος ὕπολοχα- γός)	291	Πόντιοι 55, 268, 272, 273, 275	
Παπαμαντέλος	352	277, 278,	
Παπανδρέου Γεώργιος (πρωθυπουρ-		Πόρτης (ταγματάρχης) .	235, 237

«Ραδιοφωνικὸν Δελτίον»	303
Ραζέλος (ταγμα/ρχης)	100
Ράλλη Νίκη	346
Ράλλης Ἰωάν. 56, 105, 177, 233 253, 283, 285, 374	
PAN	191, 231, 250
Ραφτοδήμος (συντ/ρχης) ..	254
Ρέππας (στρατηγός)	129
Ρετζέπης (ύπολ/γός) ..	146, 147
Ρέτσος (μοίραρχος)	366
Ρήζ	51
Ρήντ (ταγμα/ρχης) 107, 150, 151 171, 172	
Ρίτσος Κώστας 87, 88, 89, 90, 91	
Ρίτσου Γαρουφαλιά 87, 88, 89, 90 91	
Ροδίου Μαίρη	180
Ρόμπολας Νικόλαος	209
Ρόμπος Θωμάς	387
Ρούκα Νίτσα	177
Ροϋσβετ	198
Ροϋσος (άντ/ρχης) 246, 247, 248 249	
Ροϋσος Κώστας	130, 131
Ροϋσος Π.	304
Σακελλαρίου (λοχαγός)	163
Sandstroem (Σουηδός) 135, 295 333, 373, 376, 383	
Σαραντόπουλος (άνθ/γός) ..	158
Σβώλος Ἄλ.	319
Σειραδάκης (ταγματάρχης) ..	231
Σελαμαζίδης, καπετάν .274, 276	
Σέππερντ (συντ/ρχης) 220, 336 345, 346, 347, 348, 353, 368 369, 372, 373, 375, 376, 382 383, 388, 390 - 399	
Σικιώτης	55
Σίμος (ύπολοχαγός)	154
Σιφναῖος Παν. 12, 13, 14, 19, 192 194, 199, 200, 231	
Σιδώρος Γιάννης	132, 133
Σκαρτσής (άνθ/γός)	173

Σκηνίτης Ἡλίας	28, 29
Σκλαβούνος	356
Σκόμπι (στρατηγός) 279, 310, 320 336, 343, 366, 374, 398, 399	
Σκουληκίδης Θ.	304
Σκούρας Ἀθαν.	39
Σόφφ, Βάλτερ (Γερμανός) ..	385
Σούλης (συντ/ρχης)	263
Σοφός (ἐμπορος)	320, 334
Σοφούλης Θεμ.	296
Σπηλιωτόπουλος (στρατηγός) 166 244, 245, 246, 247, 248, 250 252, 254, 255, 285, 286, 291 292, 293, 294, 295, 296, 310 311, 318, 319, 320	
«Σπίθα»	191
Σπυράτος (άσυρματιστής) ...	129
Σπυρόπουλος Κ. (άνθ/γός) ..	174
Στάλιν Ἰωσήφ ..	106, 198, 303
Σταματέλος	386
Σταμάτης (κατεξής)	330
Σταμούλη, ἀδελφοί	23
Σταυρόπουλος (λοχαγός) ...	299
Στεφανόπουλος Στέφ. 310, 343	
Στῆβενς (ταξίαρχος)	166
« Στρατιά Σκλαβωμένων Νικη- τῶν»	13
Σωτήρχος (σωφὲρ)	346, 347
Σωτήρχου Ὀλγα	346, 347
Ταβερναράκης (λοχαγός) .153, 157	
Ταβουλάρης (ύπουργός) ..	33, 192
«Τάγματα Ἀσφαλείας» 56, 248 287, 288, 294, 343, 363, 375	
Ταμπουράκης (άσυρματιστής) 136	
Templin (ταξίαρχος) ..	198, 199
Τζακερίδης, καπετάν	269
« Τζέιμς» (σύνδεσμος) 173, 174, 175	
Τζόνσον (ταγματάρχης)	308
Τολμπούκιν (στρατάρχης) 289, 290	
Tomar (Γερμανός)	31
Τομαράς (ύπολοχαγός)	136
« Τρίαινα»	191, 231

Τριανταφυλλάκος Τρύφ.	303, 304
Τσαδός Ἀντών	268, 269, 270, 272 273, 277, 278, 279, 280, 281
Τσαρούχης (σπουδαστής)	... 305
Τσατσᾶς (πλοίαρχος)	... 356
Τσάτσος Θ. (ὑπουργός)	350, 352 363, 366, 368, 374, 390, 398, 399
Τσερέπης (συντ/ρχης)	... 108
Τσιγάντες Ἰ. 70, 71, 72, 73, 109, 130	
Τσίμπος (πρωτοδίκης)	... 101, 102
Τσινόγλου (ἀστυνόμος)	... 370
Τσίπουρας (στρατηγός)	... 101, 102
Τσιρονίκος Ἐκτωρ	140, 252, 253 254, 255
Τσιτσεκλής (ταγ/ρχης)	... 375
Τσογκαῖοι	... 236
Τσολάκογλου	... 33, 99, 102
Τσουδερὸς Ἐμμ.	109, 157, 196, 198
Τσῶρτσιλ, Οὐίνστον	106, 111, 193 194, 197, 200, 232, 233, 290 348, 353
ΥΒΕ	... 234, 236
Φαρθῆς	... 393
Φαφούτης Γεώργιος	... 356, 357
Φέλμυ, στρατηγός (Felmy)	... 310
Φέσας (φοιτητής)	... 305
Φλούδας (ὑπολ/γός)	... 159
Φολερὸς Γιάννης	... 129, 130
Force	133 ... 100

Φρέιζερ, λοχαγός (Frazer)	152 175, 176
Φωστερίδης Κυριάκος	... 268
Φωτήλα, Κα	... 286
Φωτιάδης	... 303
Φωτιάς (ταγ/ρχης)	... 173
«Χ, Ὁργάνωσις	41, 155, 191, 202 206, 231, 250, 297, 319, 347
Χάντας (Hadash)	... 199
Χαιρέτης Μαν.	... 305
Χάμπαρντ, λοχαγ. (Hubbard)	179
Χάμπρο, Τσάρλο	... 193
Χάντ Ἐρνεστ.	... 27
Χαραλαμπόπουλος Ἀνδρ. (ἡλεκ- τρολόγος)	... 358, 360
Χαραλαμπόπουλος (ἀνθ/γός)	60
Χαραλαμπίδης (ἐπιλοχίας)	... 359
Χάρριγκτον Χένρυ (ταγ/ρχης)	153 154, 157, 158, 159, 167, 170, 179
Χαρτσᾶ, ἀδελφοί	... 96
Χούπης Γιάννης	... 263, 264
Χούρη (Ἄραψ)	... 47
Χριστοδούλου (ἀστυνόμος)	... 379
Χρόνης παπα	... 151
Χρυσῆς Ἡλίας	... 24
Χωμενίδου Νίκη	... 31
Ψαρρὸς Δημήτριος (συντ/ρχης)	100, 107, 144, 146, 196, 200, 202, 214, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223-228, 229, 230

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

1942

1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΕΤΑΙ Ο ΣΙΦΝΑΙΟΣ	9
2. ΑΡΧΙΖΕΙ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ	15
3. ΔΕΛΑ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ	19
4. ΑΝΑΓΚΗ ΑΠΟ ΧΡΗΜΑΤΑ	32
5. ΑΕΡΟΠΟΡΟΣ ΠΕΡΡΙΚΟΣ	34
6. ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΝΕΟΙ	39
7. ΜΑΥΡΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ	43
8. ΑΠΕΡΓΙΕΣ	48
9. Η ΟΜΑΔΑ ΑΔΑΜ	50
10. ΠΟΤΕ ΤΑ ΚΑΤΑΚΑΘΙΑ	55
11. 28 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ	58
12. ΤΟ ΞΕΣΗΚΩΜΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ	60
13. ΓΚΕΣΤΑΠΟ	65
14. ΟΝΕΙΡΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ	66
15. Ο ΤΣΙΓΑΝΤΕΣ ΣΚΟΤΩΝΕΤΑΙ, Ο ΠΕΡΡΙΚΟΣ ΔΙΚΑΖΕΤΑΙ	70

1943

16. Ο ΠΕΡΡΙΚΟΣ ΕΚΤΕΛΕΙΤΑΙ	81
17. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΡΑΤΕΥΣΗ	85
18. ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΙ ΓΑΡΟΥΦΑΛΛΙΑ	87
19. ΤΟ ΘΑΥΜΑΣΤΟ ΦΙΛΤΡΟ	91
20. ΜΗΝΥΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ	92
21. ΑΝ ΕΡΙΧΝΕ ΤΟ ΒΑΡΟΣ ΤΗΣ	96
22. ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΗΣ ΧΑΡΑΣ	97
23. ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΠΑΠΑΓΟΣ	99
24. ΤΙ ΖΗΤΟΥΝ ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	103
25. ΜΑΡΚΕΖΙΝΗΣ	105
26. ΜΗΝΥΜΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΠΕΤΑΝ ΧΡΗΣΤΟ	110
27. ΤΟΥΦΕΚΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΑΜΠΟΤΕΡ	114
28. ΤΑ ΑΛΑΝΑΚΙΑ	124
29. Ο ΜΥΘΟΣ ΘΑ ΠΑΡΑΜΕΙΝΗ	127
30. ΔΙΑΒΙΒΑΣΕΙΣ	128
31. ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ	143
32. Ο ΓΟΛΓΟΘΑΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	145
33. ΣΚΟΤΩΣΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΨΥΧΗ	177

34. ΕΝΑ ΜΕΛΑΧΡΙΝΟ ΚΟΡΙΤΣΑΚΙ	180	1943
35. ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΕΔΕΣ	182	
36. ΕΚΕΙΝΟ ΠΟΥ ΕΔΩΣΕ...	188	
37. ΣΗΜΕΡΑ ΑΔΕΡΦΩΘΗΚΑΝ	191	
38. ΜΕΣΣΑΝΑΤΟΛΙΤΙΚΑ	192	
39. ΓΙΑ ΛΙΓΗ ΣΤΑΦΙΔΑ	201	
40. ΕΛΛΗΝΟΠΟΛΕΜΟΣ	202	
41. Η ΓΡΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΤΑΜΠΟΥΡΙΑ	207	
42. Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ	209	
43. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	213	
44. ΘΥΜΙΟΣ ΔΕΔΟΥΣΗΣ	214	1944
45. DON STOTT	230	
46. ΠΑΟ	234	
47. Η ΕΛΠΙΔΑ ΤΗΣ ΝΙΚΗΣ	243	
48. ΤΟΥΦΕΚΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗ	255	
49. ΚΡΙΜΑ!	265	
50. ΤΣΑΟΥΣ ΑΝΤΩΝ	268	
51. ΝΙΤΡΟΓΛΥΚΕΡΙΝΗ	280	
52. ΠΟΛΕΜΟΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ	282	
53. ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ	285	
54. ΠΑΡΑΔΟΣΟ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ	292	
55. ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΟ ΕΑΜ	293	
56. ΕΡΧΟΝΤΑΙ ΟΠΛΑ	295	
57. ΜΥΣΤΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ	801	
58. ΤΑ ΣΑΜΠΟΤΑΖ ΤΟΥ ΤΟΜΠΥ	807	
59. ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ ΣΤΡΑΤΗΓΕΙΟ	810	
60. ΕΝΑ ΘΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ ΤΟΥ ΣΒΩΛΟΥ	318	
61. ΟΙ ΓΚΑΓΚΣΤΕΡΣ ΤΟΥ « ΜΠΑΡΜΠΑ »	320	
62. ΤΟ ΕΑΜ ΑΠΕΙΛΑΙ	334	
63. ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΣΚΟΜΠΙ	843	ΑΠΕΛΕΥ- ΘΕΡΩΣΗ
64. LESLIE RUFUS SHEPPARD	845	

65. ΣΤΑ ΧΕΡΙΑ ΤΟΥ ΕΒΕΡΤ	348
66. ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΣΑΜΠΟΤΑΖ	355
67. ΔΕΥΤΕΡΑ 9 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ	362
68. ΤΑ ΚΑΡΔΙΟΧΤΥΠΙΑ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ	365
69. ΤΕΤΑΡΤΗ 11 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ	370
70. Η ΜΑΤΩΜΕΝΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΧΙΤΛΕΡ	377
71. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 13 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ	383
72. Η ΔΙΑΔΗΛΩΣΗ ΤΩΝ ΚΟΥΚΟΥΕΔΩΝ	390
73. Ο ΑΣΤΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΑΠΑΝΤΑ	393
74. ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΩΡΕΣ	398
75. ΕΠΙΛΟΓΟΣ	402

Digitized by 10uk1s, Feb 2009

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΙΑΣ
ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑ
ΜΕ ΕΥΛΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ
ΚΕΦΑΛΛΗΝΟΥ ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΟ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΑΔ/ΦΩΝ Γ. ΡΟΔΗ,
ΚΕΡΑΜΕΙΚΟΥ 40 — 'ΑΘΗΝΑΙ